

ULUSLARARASI
**HOMOFOBİ
KARŞITI
BULUŞMA**

**6 RENK
ŞEHİR**
1-17 MAYIS

ANKARA

İZMİR

ESKİŞEHİR

DİYARBAKIR

VAN

İSTANBUL

eşcinsellerin kurtuluşu heteroseksüelleri de özgürleştirecektir !

NE SUÇ, NE GÜNAH,
NE HASTALIK...

YAŞASIN
EŞCİNSEL
AŞK!

ANTI-HOMOFOBİ KİTABI

Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

17-21 Mayıs 2006

17-20 Mayıs 2007

16-19 Mayıs 2008

1 Mayıs – 17 Mayıs 2009

Kaos GL

ANTI-HOMOFOBİ KİTABI

Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

Kaos GL

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 29/12, Demirtepe / Kızılay – Ankara

Telefon: +90 312 230 0358

Faks: +90 312 230 6277

E-posta: kaosgl@kaosgl.org

URL: <http://www.kaosgl.org> www.antihomofobi.org

Hazırlayan: Ali Erol

Kapaklar : Serkan Yolcu

İlk Basım: Eylül 2009, Ankara

Baskı ve Cilt:

Ayrıntı Basımevi, Ostim, Ankara

0312 394 55 90-93

Bu kitap, Kaos GL Derneği tarafından düzenlenen Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'nın bildiri ve tartışmalarından oluşmaktadır.

İlki, 17-21 Mayıs 2006 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen Homofobi Karşıtı Buluşma'nın dördüncüsü, 1 Mayıs ile 17 Mayıs 2009 tarihlerinde Ankara ile birlikte İzmir, Eskişehir, Van, Diyarbakır ve İstanbul'da olmak üzere 6 şehirde yapıldı.

Birinci Anti-Homofobi Kitabı'nın yazıları bu dört Buluşma'dan seçildi.

Kaos GL yayını bu kitap parayla satılamaz.

Türkiye'deki Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender (LGBT) topluluğunun örgütlenme ve ifade hürriyetinin gelişmesi ve ayrımcılığa uğramamaları yönünde önemli bir adım olan Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'nın bildiri ve tartışmalarından oluşan Anti-Homofobi Kitabı'nın içeriği, insan haklarının yaygınlaştırılması amacıyla serbestçe kullanılabilir.

Bu kitap Açık Toplum Vakfı'nın mali desteği ile yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Ali EROL, Homofobiye Karşı Buluşuyoruz 7

Melek GÖREGENLİ, Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi 8

HOMOFOBİ KİMİN MESELESİ? 18

Neden Buluşuyoruz... Neden Homofobiye Karşı Mücadele Etmeliyiz?

Zafer ÜSKÜL, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı, AKP Milletvekili

Sebahat TUNCEL, Demokratik Toplum Partisi (DTP) Milletvekili

Ufuk URAS, İstanbul Bağımsız Milletvekili

Jesper VAHR, Danimarka Büyükelçisi

Anette TRETTEBERGSTUEN, Milletvekili, İşçi Partisi, Norveç

Michael CASHMAN, AP Üyesi, Avrupa Parlamentosu Gey-Lezbiyen İntergrup

Kirsti KOLTHOFF, Avrupa Kadın Lobisi Başkanı

Doç. Dr. Güzin YAMANER, Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları

Prof. Dr. Selçuk CANDANSAYAR, Psikiyatr, Gazi Üniversitesi Tıp fakültesi

Dr. Aykan ERDEMİR, Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTU), Sosyoloji

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Ege Üniversitesi, Psikoloji

Dr. Kürşad KAHRAMANOĞLU, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Doç. Dr. Hale Bolak BORATAV, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji

Doç. Dr. Nilgün TOKER, Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü

Ömer TÜRKER, Eleştirmen

Gülnur ACAR SAVRAN, Eski Öğretim Üyesi, Feminist Yazar

Oral ÇALIŞLAR, Gazeteci

Hervé CALDO, Paris LGBT Merkezi, Yönetim Kurulu Üyesi, Fransa

Anne Ross SOLBERG, Araştırmacı, Norveç

HOMOFOBİYE KARŞI 6 RENK 6 ŞEHİR 24

Serhat AYDIN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Topluluğu

Artunç YAVUZ, Boğaziçi Üniversitesi

Emre YILMAZ, Ege Üniversitesi Psikolojik Danışma Topluluğu

EREN, Bilkent Üniversitesi Kültür ve İletişim Topluluğu

İLAY, ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Topluluğu

Remzi ALTUNPOLAT, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi/Eğitim-Sen

Emek Çaylı RAHTE, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi

MURAT, Piramid LGBTT Diyarbakır Oluşumu

Atilla Özgür ÇAKMAK, Bilkent Üniversitesi, Kardeşçe Yaşam ve Barış Komitesi

Eda ÖZDEK, ODTU Sosyoloji Topluluğu

HOMOFOBİ ve TRANSFOBİYE KARŞI YÜRÜYORUZ! 27

İNSAN HAKLARI

Kürşad KAHRAMANOĞLU, Eşcinsellerin Kurtuluşu Heteroseksüelleri de Özgürleştirecektir! 31
Devrim SEZER, Hangi Hukuk? Kimin Ahlakı? 33
Aksu BORA, İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet 36
Zehra F. KABASAKAL ARAT, İnsan Hakları, Çoğulculuk ve Eşitlik -
Eşcinsellerin Haklarını Savunma Olanakları 40
Gert HEKMA, Hollanda'da Eşcinsellerin Elde Ettikleri Yasal Eşitlik ile
Toplumla Bütünleşme Düzeyleri Arasındaki Çelişki 42
Karen BUSBY, Kanada'da Eşcinselliğin Yasallaşmasından Evliliğe Giden Süreçte
GLBT Hakları Hareketi: Hukuk Reformunu Getiren Faktörler 45

NEFRET SÖYLEMİ ve SUÇLARI

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları 49
Hakan ATAMAN, Nefret Suçlarının Bugünü 55
Prof. Dr. Sevil ATASOY, LGBTT'lere Yönelik Şiddet 57
Prof. Dr. Şevki SÖZEN, Kişilerin Cinsel Yönelimleri Sebebiyle Yaşadıkları Şiddet ve
Adli Tıbbi Süreçte Karşılaştıkları Zorluklar 64

TRANSFOBİ

Avukat Senem DOĞANOĞLU, "Biz Değişmeyeceğiz, Siz Alışacaksınız!" 66

RUH SAĞLIĞI ÇALIŞMALARINDA ve UYGULAMALARINDA HOMOFOBİ

Prof. Dr. Selçuk CANDANSAYAR, Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak
Cinselliğin Tıbbileştirilmesi ve Eşcinsellik 69
Doç. Dr. Hale BOLAK BORATAV, Psikolojide Heteroseksizm 73
Dr. Nesrin YETKİN, Psikiyatrinin Homofobisi 79
Yasemin MERT, Psikoloji Pratiğinde Eşcinsellik 84
Yrd. Doç. Murat PAKER, Psikanalizde Eşcinsellik 87
Prof. Dr. Şahika YÜKSEL, Transseksüellik ve Cinsiyet Değiştirmenin
Standart Değerlendirme, Karar verme ve Bakım İlkeleri 91
Prof. Dr. Şahika YÜKSEL, Transseksüeller ve Hormon Kullanımı 95
André van HOUWELINGEN, Hollanda'da Çeşitliliğin Karşısına Çıkan Zorluklar 98

AİLE

Prof. Dr. Şahika YÜKSEL, Ruh Sağlığı ile İlgili Destek İsteyen GLB Bireyler ve Aileleri ile Çalışmak 103

ÇALIŞMA HAYATI

Avukat Oya AYDIN, Çalışma Hayatında Eşcinsellik 108

EĞİTİM

Remzi ALTUNPOLAT, Heteroseksüel Toplumsallaştırma Temelli Ayrımcılığın
Yeniden Üretildiği Bir Alan Olarak Eğitim 110

SOSYAL HİZMETLER

Dr. Sema BUZ, Eşcinsellere Yönelik Sosyal Hizmetler 113

MEDYA-İLETİŞİM FORUMU

Gülsüm DEPELİ & Emek ÇAYLI RAHTE, Bir Yanlış Var Bu Temsilde: Medyaya Müdahil Olmak 116
Batur ÖZDİNÇ, Bağımsız ve Anti-Otoriter Alternatif Medya Örnekleri Olarak:
A-Infos ve Indymedia 122

KÜLTÜR & SANAT

A. Ömer TÜRKEŞ, Cinsel Özgürlükleri Yasaklayan Bir Kültür "Homofobik"tir 126
Prof. Dr. Yusuf ERADAM, Fear Factor ya da Homofobinin Ecele Faydası 136
Doç. Dr. Güzin YAMANER, Sanatta Homofobik ve Cinsiyetçi Dil ve Göstergelerin Kurulumu 141
Taner CEYLAN, Sanat Tarihi Boyunca Homoerotizm 144

TOPLUMSAL CİNSİYET ve FEMİNİZM

Ayşe Gül ALTINAY, Türkiye'de Feminist Hareket ve Cinsellik 147
Gülnur ACAR SAVRAN, Heteroseksizm: Patriyarkanın en güçlü dayanağı 151

HOMOFOBİ KISKACINDAKİ BEDEN: ERKEKLİK – KADINLIK

Cihan ERTAN, Hegemonik Erkeklik ve Eşcinsellik 156
Ali Rıza TAŞKALE, Nedir Bu Hegemonik Erkeklik? 161

QUEER TEORİ

Murat CÖMERT, "Lanetli Livatacı" → "Hastalıklı Homoseksüel" → "Gururlu Gey" → "Kararsız Kvir/Kuir/Q":
Eşcinsel Arzuyu Adlandırma ve Sınıflandırmaya Tarihsel Bir Bakış 170
Erinç SEYMEN, Cins(iyet)e İhanet 175
Anja MEULENBELT, "Normalliğin Düşmanı Olarak Görülüyoruz" 180
Mike UPTON, Queer'in Kişisel Açından Önemi 184

SERBEST SUNUMLAR

Göze ORHON, Sol ve Homofobi: Türkiye Soluna Özgü Olan Ne? 187
Ali BAYDAŞ, 68'den 11 Eylül'e, Özgürlükçülükten İrkçılığa 193
Tarık BERKET, Türkiye'de İslam'la Hemcinsler Arası İlişkileri Uzlaştırmak 196

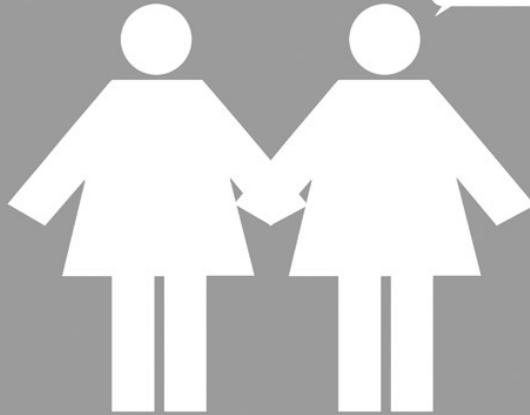
BASINDA 17 MAYIS VE HOMOFOBİ KARŞITI BULUŞMA

Rıza TÜRMEK, 17 Mayıs Günü Neden Önemli?, Milliyet Gazetesi yazarı, AİHM Eski Yargıcı 205
Can DÜNDAR, Homofobi, Milliyet Gazetesi 206
Oral ÇALIŞLAR, 'Eşcinseli Eleştirme Hakkı', Radikal Gazetesi 207

BASIN - HOMOFOBİ KARŞITI BULUŞMA HABER VE YAZILARINDAN SEÇMELER 209

HOMOFOBİYE KARŞI ÇAĞRI 212

Ayşe Fatma'yı seviyor !

Fakat toplum bizleri sevmiyor.

Eşcinsellerin Kurtuluşu Heteroseksüelleri de Özgürleştirecektir!

HOMOFOBİYE KARŞI BULUŞUYORUZ

Ali EROL

Dünya Sağlık Örgütü'nün eşcinselliği, hastalıklar listesinden çıkardığı tarihe işaret eden 17 Mayıs Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Günü cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimlerle ilgili tüm fiziksel, ahlaki veya sembolik şiddetlere karşı eylem ve karşı durma günü olarak anılıyor. Eşcinsellere yönelik önyargı ve nefreti ifade etmekle birlikte homofobinin sadece kişisel korku ve kaygıdan ibaret olmadığını biliyoruz. Toplumsal hayatta cinsel kimliklerimizi gizlemeden yaşamaya kalkıştığımızda homofobi, ayrımcılık ve şiddet olarak kendini gösterebiliyor.

Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği ayrımcılığına karşı mücadele yürüten Kaos GL, her yıl 17 Mayıs haftasında homofobi ve transfobiye karşı bir buluşmayı örgütliyor. Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Buluşma, 1-17 Mayıs 2009 tarihlerinde, 4. defa gerçekleşti.

Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Buluşmanın ev sahipliğini yapan Kaos GL, 90'lı yılların başından beri ayrımcılığa karşı lezbiyen, gey, biseksüel, trans (LGBT) bireylerin insan haklarının geliştirilmesi yönünde sosyal, kültürel ve akademik alanlarda etkinlikler düzenliyor. 2005 senesinde "Kaos Gey-Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği" adıyla yasal bir derneğe dönüşerek Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transseksüel (LGBT) hakları için çalışmalarına ve mücadeleye devam ediyor.

Farklı şehirlerdeki LGBT bireylerin kendi örgütlerini oluşturabilmeleri için dayanışma gösteren Kaos GL, LGBT bireylerin insan haklarının görünürliğini sağlamak için kadın örgütlerinden insan hakları örgütlerine ulusal ve uluslararası pek çok kurum ve kuruluşla ortak çalışmalar yürütüyor.

Tüm bu ortak çalışmalar ve ayrımcılığa karşı mücadele örülen ağların sonucunda Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Buluşma, Ankara sınırlarını aşarak 6 şehre yayıldı.

Neden Anti-Homofobi Buluşması?

Hayatın her alanında homofobik tutum ve dav-

ranışlarla karşı karşıya kalmamız anti-homofobi buluşmasını örgütlemeye hareket noktamız oldu. Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Buluşma ile Türkiye'de Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transseksüel (LGBT) bireylere yönelik ayrımcılığın tartışılmasına ve görünürliğünün sağlanmasına zemin yaratmayı amaçlıyoruz.

Heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimlere sahip olduğumuzdan ve cinsiyet kimliğimizden dolayı ayrımcılığa maruz bırakılıyoruz. Homofobiye karşı duramadığımızda, kaygılarımızı ve öfkemizi içimizde büyütüp kendimize ve kendimiz gibi olanlara yöneltebiliyoruz.

Homofobi probleminin sadece Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transseksüel (LGBT) bireylerin değil aynı zamanda heteroseksüel kadın ve erkeklerin de meselesi olduğu gerçeğinin bilince çıkarılmasını hedefliyoruz çünkü eşcinsel-lerin ve heteroseksüellerin birlikte özgürleşeceği bir dünya istiyoruz.

Homofobinin küresel bir mesele olduğunu biliyoruz. Bu gerçekten hareketle Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa ve Dünyanın her bölgesindeki LGBT bireylerin homofobiye karşı mücadele deneyimlerini öğrenmek ve paylaşmak istiyoruz. Homofobiye karşı mücadelede küresel dayanışma ağları oluşturmak istiyoruz.

Özgürlük talebi ortak, mücadele de ortak olmalı!

Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Buluşma ile 1 Mayıs'tan 17 Mayıs'a özgürlük mücadeleleri arasında köprüler kuruyoruz.

1 Mayıs, Türkiye LGBTT mücadelesi açısından önemli bir dönüm noktası. 2001'de Kaos GL Ankara'daki kutlamalara katılarak ilk kez kamusal alana çıkmış, gökkuşağı bayrakları ve sloganlarıyla emek mücadelesiyle LGBT mücadelesinin ortaklığına işaret etmişti.

Homofobiye karşı buluşma da özgürlük mücadelesinin bir parçası olarak geliyor. Kuracağımız bu köprü sayesinde LGBT'lerin maruz kaldığı saldırı ve ayrımcılıklara karşı mücadelelerin birleştirilmesini ve alanların genişletilmesini hedefliyoruz.

Dünyadaki LGBT hareketinin ve hak mücadelelerinin kurumsallaşması harekete yeni açılımlar getirmekle birlikte yoğunlukla Batı'da olmak üzere kazanılan çeşitli haklara rağmen dünyanın her yerinde homofobi ve transfobi hâlâ büyük bir sorun teşkil ediyor. Homofobiye Karşı Uluslararası Gün'ün (IDAHO) bu nedenle yenden harekete geçmeye ve sokağa çıkmaya karar vermesi ile 1 Mayıs'tan 17 Mayıs'a Uluslararası Homofobi Karşısı Buluşma ile örtüşüyor...

Sizi, homofobiye karşı durmaya çağırıyoruz!

Homofobi Karşısı Buluşma'da, çeşitli sosyal, politik, kültürel ve akademik alanlarda eşcinsellere yönelik homofobik tutum ve davranışlar ile maruz kalınan ayrımcılık yurtiçinden ve yurtdışından uzmanların, yazarların, sanatçıların, akademisyenlerin, politikacıların, gazetecilerin ve LGBT bireylerin katılımıyla ele alınıyor.

Homofobi probleminin sadece eşcinsellerin değil aynı zamanda heteroseksüel kadın ve erkeklerin de meselesi olduğu gerçeğinin bilinciyle toplumun her kesiminden bireyler ile kurumlar ve sivil toplum kuruluşları Homofobi Karşısı Buluşmaya çağırıcı oldular.

Çağrıcılar, Uluslararası Homofobi Karşısı Buluşma ile Türkiye'deki Lezbiyen, Gey, Biseksüel,

Travesti ve Transeksüel (LGBT) topluluğunun örgütlenme, ifade hürriyetinin gelişmesi ve ayrımcılığa uğramamaları yönünde önemli bir adım atılacağına ortaklaşıyor.

6 Renk 6 Şehir!

Homofobi Karşısı Buluşma, 2006 yılında ilk kez, dört günlük bir salon etkinliği olarak başladı. 2007 yılında ise merkez etkinliklere, başkentin üç büyük üniversitesinde yapılan "Homofobiye Karşı Kampüs Buluşmaları" eklendi.

4. Buluşma ise 17 Mayıs haftasını ve Ankara yerelini aştı...

Özgürlüğün bayramı 1 Mayıs Yürüyüşüyle başlayan Buluşma, 17 Mayıs Homofobiye Karşı Yürüyüşü kadar devam ediyor. Ankara ile birlikte İzmir, İstanbul, Eskişehir, Diyarbakır ve Van da Homofobi Karşısı Buluşma'ya ev sahipliği yaptı. Türkiye'deki Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans (LGBT) topluluğunun örgütlenme ve ifade hürriyetinin gelişmesi ve ayrımcılığa uğramamaları yönünde önemli adımlardan biri olan Uluslararası Homofobi Karşısı Buluşma'nın şehirlerde ve kampüslerdeki her aşaması öneri, katkı ve katılıma açık şekilde örgütleniyor.

Her yıl 17 Mayıs haftasında Homofobiye Karşı Buluşuyoruz! Bekliyoruz!

GRUPLARARASI İLİŞKİ İDEOLOJİSİ OLARAK HOMOFOBİ*

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ

Eşcinselliğe ve eşcinsellere yönelik ayrımcılık ve şiddet konusu, sosyal psikoloji literatüründe, olumsuz tutumlardan davranışsal şiddet kullanımına kadar çok geniş bir çerçevede ele alınabilir. Bu yazıda bu konu, daha çok diğer bütün önyargı ve ayrımcılık türleriyle ortak ve farklı yönleriyle, sosyal psikolojik araştırmalar açısından ele alınmaya çalışılacaktır.

LGBT bireylere yönelik olumsuz tutum ve davranışları anlatan pek çok sözcük olmasına rağmen, en yaygın olarak kullanılan “homofobi” kavramı, lezbiyenlere ve gey erkeklere karşı önyargı kavramını aşırı şekilde psikolojikleştirmektedir. Bu kavram, her ne kadar bazen bir kültürel ideolojiyi tarif etmek için kullanılsa da genellikle sosyal-yapısal problemlerden çok bireysel düzeyde oluşan bir hata üzerine odaklanan psikolojik bir fenomen olarak yorumlanmaktadır (Herek, 2006).

Homofobi, daha bireysel (kişilik, benlik algısı, bilişsel yapılar vb.) olduğu düşünülebilecek süreçlerin de etkilediği, eşcinsellerin bir “dış grup” olarak kavramsallaştırılması sonucunda oluşan ve belirli stereotiplerin eşlik ettiği bir gruplararası ilişki ideolojisi olarak da anlaşılabilir ve homofobik ideolojinin kendiliğinden kişisel bir özellik olarak değil, belirli bir sosyal-kültürel bağlam içinde oluştuğu düşünülebilir. Bu sosyal-kültürel bağlamın açık etkilerine iyi bir örnek, son yıllarda ülkemizde giderek artan LGBT yurttaşların, kendilerine yönelik nefret cinayetlerine varan ayrımcılık ve şiddete karşı mücadele etmek amacıyla örgütlenme çabaları önüne çıkarılan yasal engellerdir. Homofobi kavramı üzerinde ayrıntılı olarak durmadan önce, LGBT örgütlenmelerinin, çoğunlukla “genel ahlaka aykırılık” gerekçesiyle engellenme girişimlerinin genel toplumsal sonuçları üzerinde tartışalım.

Sosyal psikoloji literatürü, toplumu, birbirinden bireysel ve gruplar olarak farklılıkları ve benzerlikleri temelinde sistematik olarak örgütlenmiş dinamik bir yapı olarak tarif eder. Kişiler ve farklı gruplar biçiminde örgütlenmiş bu dinamik yapı, tarih boyunca insanlığın gelişimi doğrultusunda farklılaşan formel ve formel olmayan kurallar

çerçevesinde bir arada yaşamının değişen biçimleriyle hayatietini sürdürmüştür. Sosyal psikoloji, bir bilim dalı olarak, farklı yaşama biçimleriyle örgütlenmiş toplumlarda gruplararası ilişkilerin, o toplumu oluşturan tek tek bireylerin ve grupların yaşam kalitelerini en yüksek düzeye yükseltecek ve toplumsal barışı sağlayacak biçimde nasıl örgütlenebileceğinin bilgisine ulaşmaya çalışır. Genel olarak sosyal bilimler özel olarak da sosyal psikoloji literatürü göstermiştir ki, toplumlar, gruplararası ilişkilerin, farklılıklar ve benzerlikleri algılama biçimlerine bağlı olarak, insanları birbirinden değişmez özelliklerle ayırmaya götüren, aralarındaki sınırları güçlendiren ve farklılıklar üzerinde kurgulanan bir damgalama etkinliğinin hâkim olduğu bir tarzda örgütlenebilirler, bu mümkündür ve ne yazık ki bizim toplumumuzda da hali hazırda egemen olan yaşama şekli budur. Doğal olarak, bu yaşama biçiminin sonucunda ortaya çıkacak olan şey, giderek güçlenen bir ayrımcılık ve bireysel ya da kolektif düzeyde oluşabilecek şiddet pratikleridir. Kuşkusuz, herkesin tek tek ve gruplar olarak birbirlerinin yaşama ve kendini geliştirme hakkını tanıyarak barış içinde bir arada yaşayabileceği bir toplumsal örgütlenme ve bizim toplumumuzun bunu tercih edebilme hali de mümkündür. Ayrımcılık, sadece ayrımcılığa uğrayan kişi ve grupları mutsuz kılmaya yol açmaz, aynı zamanda ayrımcılık ideolojilerinin yaygınlaşması yoluyla, toplumsal hayatı farklı özelliklere bağlı olarak hiyerarşik hale getirir. Hepimiz, ait olduğumuz grupların üyeleri olarak, tek tek her birimizin ya da gruplarımızın kimliğini inşa etme sürecinde kendi öz’lerimize dair kalıcı inançlar kurgulayarak aynı türden ayrımcılıkları yeniden yeniden üreterek, birbirimizden giderek uzaklaşırız ve toplumda kimin ayrımcılığa uğrayacağını belirleyen tek ölçüt “güç” olmaya başlar.

İnsanlık, insanların birarada yaşamasının tek ölçütü, üzerinde sözbirliği sağlanabilecek en rasyonel ölçüt olarak “yasa”yı icat etmiştir ve yasaların inandırıcılığının ve hayata geçebilmelerinin ancak, toplumu oluşturan kişi ve gruplara eşit olarak uygulanabilirliğiyle mümkün olabileceği açıktır. Buna karşın, sosyal psikolojiden hareketle baktığımızda, yasa’nın çiğnenmesinden daha tehlikeli olan, toplumsal barışı

bozacak ve bir toplumu oluşturan farklı insanların yaşadığı sorunların daha mutsuz kılacak ve şiddeti güçlendirebilecek olan, belirli gruplara karşı yaşanan çığırın çığırının daha az "suç" oluşturduğuna dair yaygın, paylaşılan inançlardır. Eğer bir toplumda şu ya da bu açıdan farklı oldukları ya da kendilerine keyfi bir farklılık atfedildiği için bazı kişi ya da grupların "yasa"dan eşit yararlanma hakları ellerinden alınırsa, onlara karşı sıradan insanların "yasa"ya uygun davranışları nasıl beklenebilir? Heteroseksüel cinsel yönelimden farklı cinsel yönelime sahip insanlara –ki yurttaş olmak, bireyin cinsel yöneliminden bağımsız bir yasal konudur– yönelik ayrımcı tutumlar ve homofobi, sadece cinsel yönelim farklılıklarına dayalı ötekiler yaratma, damgalama süreçleri olarak hayata geçmiyor, aynı zamanda heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimleri olan insanların bazı yurttaşlık haklarının inkâr edilmesine yol açıyor. Eğitim, sağlık, barınma vb. temel haklara dayalı temel günlük hayat düzenlemeleri için bile uzun yıllar süren mücadeleler vermek gerekiyor. Bu nedenle homofobik ayrımcılığa dayalı mağduriyetler üzerine düşünme ve politik hak mücadeleleri, asla sadece heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimleri olan insanların sorunu olarak görülemezler; herkes için temel soru bir toplumun, "nasıl bir hayat sürmek istediği" ile ilgilidir.

Örgütlenme hakkının bir toplumu oluşturan herkes gibi cinsel yönelim temelinde de bir hak olmasının ötesinde, hem örgütlenen yurttaşların kendilerini ifade etmelerinin meşru ve yasal yollarını sağlamak hem de, özellikle ayrımcılığa uğrayan ya da uğrama potansiyeli olan gruplara karşı oluşabilecek olumsuz tutum ve davranışların meşrulaştırılmasını engellemek bakımından vazgeçilmez bir gereklilik olduğu bilimsel olarak tartışılmaz biçimde açıktır.

Hastalık'tan ideoloji'ye homofobi kavramı

Psikoloji'de homofobiyle ilgili ilk kavramsallaştırmalarda, olgu, zihinsel bir düzensizlik olarak, eşcinseller veya eşcinselliğe ilişkin irrasyonel korkularla ilişkilendirilerek anlaşılmaya çalışılırdı. Bu anlamda diğer fobi türleri gibi son çözümlerde bireysel düzeyde cereyan eden bir düşünce bozukluğu olarak ele alınabilirdi. Oysa bugün homofobi kişisel bir korku ve irrasyonel bir inanç olmanın çok ötesinde kültür ve anlam

sistemleriyle, kurumlar ve sosyal geleneklerle ilişkili olarak ele alınması gereken politik bir alanda oluşan, gruplararası bir süreçte işaret etmektedir. Bu anlamda bireysel ve kolektif davranışlar düzeyinde kişiler arası ilişkileri yapılandıran duygular ve niyetlerin oluşturduğu, geniş bir yelpazede ortaya çıkan bir sosyal psikolojik değişken olarak, ayrımcılık pratikleri ve şiddetle ilişkilidir; bilgi'nin iktidarı da dâhil bütün iktidar biçimlerinin politika üretme süreçleriyle de doğrudan bağları vardır. Eşcinselliğe yönelik tutumların dinsel arka planları, cinsiyete dayalı ötekiler yaratma süreçleri, heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimleri olan insanların bazı yurttaşlık haklarının inkâr edilmesi, konuya, toplumun politik düzenlenişleriyle ilgili boyutlar eklemektedir; dolayısıyla söylenebilecek her söz kendiliğinden politiktir ve sadece eşcinsellikle ilgili olamaz. Kültürel ve bireysel koşullar ve süreçlere dayalı bütün köklerine rağmen pek çok sosyal psikolog, homofobinin ancak ırkçılık ve seksizmle bağlantıları içinde anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Homofobi, bu anlamda seksizmin önemli bir silahıdır. Heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimlere sahip insanlara karşı şiddet, erkekliğin, bir anlamda cinsiyetçi kullanımıyla "insanlığın korunması ve kontrolü" için bir mekanizma haline gelmektedir. Homofobi kavramının kendisi üzerinde de bazı tartışmalar vardır. Bu kavramın olguyu bireysel ve patolojiyle ilişkili hale getirdiği, kültürel, sosyal ve sonuç olarak politik boyutlarına vurguyu azalttığı savunulmuştur. Tıpkı eşcinselliğin, Foucault'nun (1980) Cinselliğin Tarihi'ine gösterdiği gibi tarihsel olarak tıbbın ve patolojinin alanı haline getirilmesi gibi, homofobi de adeta bir karşı kavram olarak patolojinin bir alanı haline getirilerek, bu alandaki her türlü şiddet, homofobiklerle farklı cinsel yönelimleri olanlar arasında yaşanması "doğal olan" adeta bir küçük gruplar mücadelesine dönüştürülmüştür. Feminist düşünürlere bazıları ve eleştirel gey ve lezbiyen araştırmalarında heteroseksizm kavramı, hâlâ çok temel bir kavram olarak kullanılsa da son dönemlerde "heteronormatiflik" kavramı üzerinde durulmaktadır; heteroseksizmden farklı olarak psikolojik bir zihin durumuna vurgudan çok durumun kültürel, sosyal kökenleri ve politik yanlarına vurgu yapmak üzere (Herd ve van der Meer, 2003). Bu anlamda geylere karşı şiddet konusu da genel olarak nefret veya önyargıya dayalı suçlar kapsamı içinde ele alınabilir ve homofobi, tıpkı

diğer önyargıdan beslenen ayrımcılığa dayalı şiddet davranışlarında olduğu gibi hem bireysel hem kolektif düzeyde, sadece eşcinsellerin sorunu olarak görülemez. Pek çok empirik çalışmanın bulguları, ön yargı ve negatif stereotiplerin, ideolojilerin kutsamasıyla, dışlanan gruplara yönelik değişen biçim ve içeriklerde "şiddet"le hayata geçirildiğini, ayırmaşmayı kutlayan ideolojilerin geleneksel değerlerle beslenen yeni bir tür "muhafazakârlık" olduğunu öngörmemize yol açmaktadır. Genel olarak "sağ" olarak nitelendirilebilecek dünya görüşlerinin, ayrımcılığı besleyen değerlere daha yakın olduğunu bilsek de, bir tür maço-bireycilikle beslenen "modern" yaşama ideolojilerinin de yeni bir faşizm türünün, "sembolik faşizm"ın arka planını oluşturduğu ve bu dünya görüşünün sadece "sağ" ideolojileri kapsamadığı düşünülebilir. Bazen bir tür seçkinlik ve çoğunlukla, insanlar ya da gruplararası hiyerarşinin doğal olduğuna, bazı grupların diğerlerinden adeta doğal olarak üstün olduğuna ilişkin inançlar –sosyal üstünlük yönelimi- sembolik faşizmi beslemektedir. Sembolik faşizmin hayatlarımıza yansımaları, ayrımcılığın ve şiddet'in politik olarak mahkûm edildiği "gelişmiş" yaşama biçimleri içinde "normalleştirilmiş" yeni biçimlerle yer almaktadır. Değişen nicelik ve niteliklerle homofobik şiddeti ülkemizde, belki de empirik olarak kanıtlanmaya ihtiyaç duyulmayacak ölçülerde, her an her yerde yaşıyoruz, tanık oluyoruz. Burada, daha çok bir ayrımcılık ideolojisi olarak ortaya çıkan homofobinin, gizil görüntüleri üzerinde durarak, nasıl bir toplumsallaşma sürecinde oluştuğunu araştırmalardan hareketle, belirli yanlarıyla tartışmaya çalışacağım.

Ayrımcılığın sosyalizasyonu

Cullinan (2002), Oregon Üniversitesi kampüsünde rastlanan ayrımcılıktan söz ederken, farklı renklerde, hristiyanlıktan farklı dinsel inançlarda olan insanların, gey ve lezbiyenlerin, farklı tür engelleri olan insanların ve yoksulların büyük ölçüde aynı biçimlerde "ahlaksız, şiddet kullanan, tehlikeli, aptal ve tembel" olarak etiketlendirdiklerini belirtmektedir. Açık bir şiddet hatta olumsuz bir portre çizilmediği zaman bile yapılan hiç bir portre çizilmemesidir ki hiçlik de bir mesajdır; sen yoksun.

Quinn (2002), gey, lezbiyen, biseksüel, travesti ve transeksüel ergenlerin, çocukları korumak

amacıyla kurulmuş sosyal hizmet kurumlarında çalışanların homofobik tutumları nedeniyle yeterince hizmet alamadıklarını belirtmiştir; yapılan araştırmalar, sosyal hizmet uzmanlarının azımsanmayacak oranlarda, farklı cinsel yönelimlere ilişkin olumsuz mitlere veya stereotiplere sahip olduklarını göstermektedir. Bu olumsuz tutum ve inançlar her yerde, evde, okulda, akran gruplarında ve bütün toplumda ortaya çıkmaktadır. Aile içinde homofobi daha çok, sözel istismar, fiziksel tehdit veya fiziksel şiddet biçimlerinde yaşanmaktadır: Farklı cinsel yönelimlere sahip kadınların % 58'i bu üç tip mağduriyetin en az birini yaşadıklarını belirtmişlerdir; % 34'ü babaları, % 24'ü erkek kardeşleri, % 15'i ise kız kardeşleri tarafından, erkeklerin ise % 30'u anneleri, % 23'ü babaları, % 43'ü erkek kardeşleri, % 15'i ise kız kardeşleri tarafından şiddet görmektedirler. Cinsel yönelim anne, baba ve akrabaların istismar edici tepkileriyle cezalandırılmakta ve gey ve lezbiyen gençlerin % 26'sı evlerini terk etmeye zorlanmaktadır (Nocera, 2000). Ryan ve arkadaşları tarafından A.B.D. ve İngiltere'de lezbiyen, gey ve biseksüel gençlerle yapılan araştırma (2003), gençlerin, ayrımcılığa yetişkinlerden daha fazla maruz kaldıklarını ve saldırılara açık olduklarını göstermiştir. Son on yıl boyunca, özellikle okul ve kamusal alanlarda, mağdurların oranındaki artış, görünürlüğüne artışına paralel olarak oluşmuştur. Görünürlüğüne artış, insanların kamusal alanda da diledikleri gibi var olmaya çalışmaları bir yandan özgürlüklerin artması ve şiddetle başa çıkılmasında önemli bir adım anlamına gelirken bir yandan da yerleşik erkeksilik ideolojisini tehdit ettiği için her türlü ayrımcılık ve şiddeti yükseltmektedir. Bu çocuklar cinsel yönelimleri nedeniyle ailelerinden uzakta olsalar da, çoğunlukla aileleri tarafından evde izole edildikleri durumlarda da yüksek fiziksel ve sözel istismar riski altındadırlar; ön ergenlik sürecinde akranları tarafından da istismar edilmekte, aşağılanmakta veya dışlanmaktadır. Doğal olarak kendilerini izole edilmiş ve reddedilmiş hissetmektedirler. Başka faktörlerle birleştğinde eğitim sürecinin de dışında kalabilmektedirler. Oysa ergenlikte gruba aidiyet en önemli ihtiyaçlardan biridir. Kültürel ve sosyal normlar farklı cinsel yönelimleri sapkın birer yaşam stili olarak tanımlamakta ve dışlamaktadır. Yerleşik kültür, homofobik tutumları üretmekte ve farklı cinsel yönelimleri olan ergenleri marjinalleştirmektedir. Sonuç olarak bu çocuklar zihinsel sağlık, benlik saygısı ve kimlikle

ilgili problemler yaşamakta, intihar riski artmakta, sokakta yaşama oranları yükselmektedir ve bu durumda sosyal hizmetlerin yokluğu yaşımsal olabilmektedir. Bu problemi ihmal etmek, onların bunu 'hakettiği'ni düşünmek veya sosyal hizmetin hedef kitlesi olarak, sadece sosyal olarak kabul edilmiş yaşam tarzları içindeki insanları görmek anlamına gelmektedir. Sosyal hizmet uzmanları ve bu alanda çalışan bütün profesyoneller, marjinalleştirilmiş ve damgalanmış grupların sosyal refahını, koşullarının değişmesini ve bu konuda adaletin gerçekleşmesini sağlamak için çalışma konusunda sorumluluğa sahiptirler. Sağlıklı insan ilişkilerini ve etkileşimlerini oluşturmak ve cesaretlendirmek bu süreçte gereklidir. Homofobi ve onun ergenler üzerinde etkileriyle uğraşmak her düzeydeki ve meslekteki sosyal hizmet uzmanlarını görevlidir.

Eğitim süreci ve okulun kendisi, yerleşik ayrımcı ideolojilerin pekişmesinin ve çoğunluğa ait olmanın, benzerliğin bir erdem ve sosyal olarak onaylanmanın adeta tek yolu olduğu yönündeki sosyalizasyonun, evrensel olarak en önemli araçlarıdır. Phoenix, Frosh ve Pattman'ın (2003), Londra'daki 12 okulda 11-14 yaş arası erkek çocukları ile yaptıkları çalışma göstermiştir ki, okul yaşantısı erkeksilik ideolojisini güçlendiren ve giderek ırkçılaştıran bir etkiye yol açmaktadır. 45 grup tartışması ve 2 bireysel görüşme biçiminde yürütülen çalışmada çocuklar, bireysel görüşmelerde, duygularını grup tartışmalarında olduğundan daha rahat açıklayabilmişlerdir. Çocukların, grup tartışması sırasında "muhallesi çocuğu" ve "yumuşak" olarak sınıflandırılabilirlerken daha eleştirel ve en azından daha "ciddi" oldukları görülmüştür. Pek çok çalışma, okul yaşantısının, erkeksiliğin, dayanıklılık üzerine temellenmiş bir hiyerarşiye göre işleyen şiddet tehdidini veya gerçek şiddeti besleyen, 'zorunlu heteroseksüellik' ve onun ayrılmaz parçası homofobiyi saygın hale getiren yaygın ideolojiyi pekiştirdiğini göstermektedir. Erkek çocuklar ve genç erkekler, isteseler de istemeseler de kendilerini okul ortamlarında böyle bir durumda, "gerçek" oğlanlar ve erkeklere yönelik idealize edilmiş erkeklik kavramının atıflarını oluşturan bir eğitim süreci içinde bulmaktadırlar. Aynı zamanda bu çocuklar, çelişik bir erkeklik durumu üretmektedirler, çünkü kendilik'lerini ve hayat-

larını, 'zulüm kültürü'nün bir üyesi olarak oluşturdıkları, onları üzen ve yalnızlaştıran ama mutlu ve neşeliymiş gibi görünmeye iten, bir rutin olarak gerçekleştirdikleri bir performans olarak yaşarlar. Sonuç olarak çoğunlukla ortaya, diğer erkek çocuklar ve erkeksiliğin özelliklerini "başaramama ihtimali"nin oluşturduğu tehdide karşı, kendilerini sürekli olarak koruma durumunda hisseden, savunmacı bir özne durumu çıkar (Nayak ve Kehily,1996).

Theodore ve Basow (2000), heteroseksüel erkeksiliğin, sosyal olarak kabul edilemez olarak görülen feminenlik etiketlenmesi korkusu olarak geliştiğini ve erkeklerin heteroseksüel olduklarının açıkça anlaşılması için, erkeksi özelliklerini olabildiğince ayırdedilebilir şekilde göstermeleri gerektiği yönündeki kültürel baskı olarak tanımlanabileceğini vurguluyordular. Yaptıkları çalışmada, heteroseksüel erkeksilikle homofobi arasındaki ilişkileri araştırmışlar ve gençlere kendilerinden bir erkek olarak kültürel beklentilerin neler olduğunu, bir erkeğin nasıl davranması gerektiğini düşündüklerini sormuşlar ve kendilerinin bu özelliklere ne kadar uygun olduklarını değerlendirmelerini istemişlerdir. Ayrıca homofobiyi öngörmede etkili olduğunu düşündükleri benlik saygısı değişkenini kullanmışlardır. Araştırmanın sonuçları kendileriyle ilgili çelişik atıfları olanların daha yüksek düzeyde homofobi eğilimi taşıdıkları ve düşük benlik saygısının da homofobiyi öngörmede anlamlı bir değişken olduğunu göstermiştir. Kendilik'le ilgili çelişik değerlendirmeler, eşcinselliğin tehlikeli olduğunu düşünmeye, korku, düşmanlık ve tehdit algılamaya neden olmaktadır. van der Meer (2003), geylere karşı şiddet gruplarında yer alan 30 gençle yaptığı çalışmada (Hollanda'da) farklı etnik kökenlerden gençlerin, genel bir psikolojik arka planı ve kültürel ontolojiyi paylaştıklarını göstermiştir. Düşük düzeyde bireyselleşmiş, bağımsız olmayan, benlik saygısının ya çok düşük ya da abartılı biçimde yüksek-veya ikisi de- olduğu bir psikolojik ardaan, homofobi ve şiddeti beslemektedir. Bu gençlerin en büyük korkusu, bir geyin arzusunun objesi olmak; bunu onursuzluk ve efemine özelliklere sahip olmakla birleştirerek, kendileri için erkeksi statünün her şeyin üstünde olduğunu düşünüyorlar.

Erkeklik ideolojisi, en çok dille kurulup pekişti-

riliyor. Burn (2000), 'ibne', 'yumuşak' vb. sözcüklerin heteroseksüeller arasında bir başka kişiyi aşağılamak amacıyla kullanımının, heteroseksizmi ve geylerin damgalanması sürecini pekiştirdiğini vurgulamıştır. Üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada erkeklerin kadınlardan hem geylere yönelik önyargılar hem de davranışlar açısından daha yüksek skorlar aldıklarını, heteroseksüel erkeklerin her hangi birini aşağılamak için bu sözcükleri sıklıkla kullandıklarını ve eşcinsellere karşı önyargının geylere yönelik olumsuz davranışları ve şiddeti öngörmeye etkili olduğunu bulmuştur. Araştırmaya katılan gençlerin yaklaşık yarısı güçlü biçimde eşcinselliğe karşı olmasalar da, bu sözcükleri kullanmak, ait oldukları gruplara aidiyetlerini sürdürmelerinin önemli yollarından biridir. Bu sözcüklerin kullanımlarıyla ilgili farkındalık yaratma kampanyaları ve akranlarının uyarıları bu gruplarda etkili bir değişime neden olmaktadır. Fakat bu sözcüklerin kullanımını eşcinselliğe karşı güçlü olumsuz tutumları olanlarda azaltmak daha zordur. Pek çok araştırma dil-ideolojiyi ilişkisinin, homofobi ve şiddetin öngörülmesinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Speer ve Potter (2000), heteroseksizm ve önyargılı söylemin insanların tutumları, atıfları yoluyla anlaşılacakçağını, gerçek iletişimler incelendiğinde bile söylemin, önyargı etiketlenmesi korkusuyla kurgulanabileceğini, bu nedenle günlük hayattaki göreceli olarak sabit söylemsel pratikler içinde, ancak bir ideolojik olgu olarak önyargıya dayalı söylem pratiklerinin bulunabileceğini söylemişlerdir. Bu ideoloji, otoriterlik, muhafazakârlık ve insanlar ya da gruplar arasındaki doğal hiyerarşi inancı gibi her türden ayrımcılıkla ilişkili gruplararası bir dünya görüşüne işaret etmektedir.

Zorunlu heteroseksüellik ve erkeksiliğin yüceltilmesine dayalı yerleşik cinsiyet kültürü sadece erkekler arasında değil, kadınlar arasında da özellikle gençlik döneminde yeniden üretilmektedir. Jackson ve Cram'in (2003) 16-18 yaşları arasındaki genç kızlarla tartışma grupları yöntemiyle yaptıkları çalışmalarında, katılımcıların, kendi cinselliklerine ilişkin duygu ve davranışlarını belirleme sürecinde, erkek akranlarının kendileriyle ilgili izlenimlerinin belirleyici olduğu görülmüştür. Kızlar heteroseksüellikle ilgili konuşurken erkek egemen heteroseksüel bir söylem kullanmakta, kendi cinselliklerini, "verici, sahip olunan" gibi kendilerini aktör olmaktan çok tabi olarak

konumlandırıran bir biçimde ifade etmekte, hafif kadın ya da frijit olarak değerlendirilme endişesiyle davranmaktadırlar. Kadınların, kendilerine ait söylemlerinin bireysel ve kendiliğinden olmaktan çok, kolektif ve organize olmuş söylemler olduğu açıktır.

Homofobi konusunda kavramsal çerçeve oluşturmada çok önemli çalışmalar yapmış olan Herek (1986), heteroseksüel erkeklerin, heteroseksüel kadınların verdiklerinden çok daha olumsuz tepkileri olduğunu vurgular: Herek'e göre bu süreç, sosyal bir düzlemde işlemektedir; Heteroseksüel erkekler, belirli davranış örüntülerine uymaya zorlayan sosyal standartlar ve akranları tarafından baskı altında tutulmaktadır. Bu süreç bir de psikolojik düzeyde işlemektedir: Heteroseksüel erkekler bu standartları içselleştirmektedirler ve erkeklik rollerinin değerlendirilmesinde başarısız olacakları anksiyetesini yaşamaktadırlar. Bu endişenin nedeni, bir heteroseksüel erkek olarak bireyin kendilik hissini veya kimliğini kaybetme korkusudur, çünkü bir erkeğin cinsel kimliği bir birey - insan olmaya eşittir. Heteroseksüel erkekler, kendilerini sosyal standartlara uymaya ve homofobik tutumlar ifade etmeye iten anksiyeteden kaçınmak için, kendi erkek kimliklerini gey erkeklere saldırarak yeniden yeniden beyan etmektedirler.

Herek (1986), homofobiyle ilişkilendirilebilecek bir diğer önemli kavram olarak "kimlik" kavramı üzerinde durmaktadır. Kişisel kimlik, bireyin ne olduğu kadar ne olmadığını da içermektedir. Kız çocukları, doğrudan, genellikle istekle mevcut kadın rol modellerini gözlemek aracılığıyla öğrenilirken, erkek çocukların erkek olmayı öncelikle kadın olmamayı öğrenmek aracılığıyla öğrenmeleri söz konusudur; homofobi bu nedenle, bireyin olduğunu (Heteroseksüel) onaylama anlamıyla ve bireyin olmadığını (Eşcinsel) ifade etmesinin psikolojik işlevine hizmet etme kapsamıyla heteroseksüel maskülenliğin önemli bir bileşenidir. Bu toplumsal ve psikolojik süreç, heteroseksüel erkeklerin gey erkeklerle etkileşimde bulunma ihtimalini de doğal olarak azaltmakta ve bu gibi etkileşimler aracılığıyla meydana gelebilecek homofobik olmayan tutum değişimleri yönündeki fırsatları olanaksız hale getirmekte ya da azaltmaktadır.

Kendilik -benlik- ve kimlik duygusu, sosyal etkileşimler aracılığı ile kurulmaktadır. Bireyin fikir-

lerinin, inançlarının, değerlerinin ve başkalarına yönelik tutumlarının ifadesi, kişisel kimliklerin inşasında büyük bir rol oynamaktadır. Tutumlarımız ve fikirlerimiz, sosyal davranışlarımızı yönlendirirken aynı zamanda psikolojik işlevleri de vardır. Herek, homofobinin bu türden anlamlı bir işleve hizmet etmesi bakımından en azından üç açıdan heteroseksüellikle ilişkili olduğunu ileri sürer. İlk olarak, homofobi, bireyin kendi heteroseksüel maskülenliğiyle ilişkili iç çatışmalarından sonuçlanan endişesini engellemenin bir yolu olan savunucu-anlamlı bir işlev görmektedir. Ayrıca homofobinin sosyal olarak da anlamlı bir işlevi vardır. Heteroseksüel bir erkek gey erkeklerle karşı, kendisi için önemli olan başkalarının onayını kazanmak ve öz-saygısını yükseltmek amacıyla ön yargı ifade etmektedir. Üçüncü olarak da heteroseksüel bir erkek, kendi benlik ve kimlik tanımlamasını belirleyen daha geniş ve kapsamlı bir toplumsal ideolojinin parçası olarak homofobi ifade etmekte ve buna uygun davranmaktadır. Herek, bu anlamda yaşamın bütün görünüşlerinde kadınlar ve erkekler için sert bir davranışsal rehber vazeden hatta emreden muhafazakâr din ideolojilerini örnek gösterir. Herek'e (1986) göre, bu anlamlı işlevlerin her biri, bireyin kendi homoerotik cazibesini ve "feminen" özelliklerini reddetmesine hizmet eder; sosyal anlamlı işleviyle, grup sınırlarını tanımlar; değer anlamlı işleviyle, iyi ve kötü, yanlış ve doğru ilkelere göre dünyayı tanımlamasına yol açar. Bu koşullarda, Herek (1986), homofobik erkeğin, işlevselliği devam ettiği sürece önyargılarından vazgeçmeyeceğini ve bu önyargıların gey erkeklerle kişisel olarak etkileşim yaratacak her olası durumun oluşmasını engelleyeceğini ileri sürer. Bunlarla birlikte Herek, yine de homofobinin azalması ve heteroseksüel maskülenliği kapsayan her türlü ideolojiye meydan okunması için bir umut olduğunu ifade etmektedir (Herek, 1986). Yazara göre, heteroseksüel erkekler, kendilerinin temelini oluşturan heteroseksüel maskülen kimliklerini değiştirmeden gey erkeklerle yönelik tutumlarını değiştirmeye odaklanmaları önerilmelidir. Herek (1986) homofobinin kökünün kazınması için ise uzun süreli bir stratejik mücadele gerektiğini vurgular. Öncelikle, cinsel kimliklerini açıkça ifade etme sürecinde eşcinsel erkekler, kendi içsel homofobilerine sistematik olarak değinebilmenin yollarını keşfetmelidirler. Ayrıca, heteroseksüel maskülenliğin işlevsel bir analizi yapılmalı ve hetero-

seksüel erkek rolünün aslında ne kadar işlevsiz olduğunun kavramsallaştırılması gerekmektedir. Bu, tek başına kaçınılmaz bir değişim sağlamaz, erkeklerin homofobik olmayan bir yaşamın açık alternatif yolları olmadan değişemeyebilirler. Bu nedenle alternatiflerin formüle edilmesi homofobiye karşı mücadelede önemli bir yöntemdir. Burn (2000) ise, dikkatimizin, sorunun çözümü için, eşcinsel karşıtı tutum ve davranışlara dolaylı olarak göz yuman kurumsallaşmış homofobiye yöneltilmesini önerir. Ayrıca, farklılığı vurgulama ve geliştirme çabalarının anti-eşcinsel önyargıyı değiştirmede tek başına başarısız olduğunu ve aktivizm olmadan da pek bir değişim olamayacağını ileri sürer.

Kuşkusuz, bu kolektif ayrımcı söylemin en önemli pekiştiricilerinden biri okulla yaşanan sosyalizasyonsa diğeri de medyadır. Medya, çok açıkça görünen –özellikle ayrımcılığın yasal ya da insani, normatif bedellerinin olmadığı ülkemizde- ayrımcı ideoloji ve söyleminin yanısıra, örtük bir söylemsel pratik kullanarak şiddeti meşrulaştırabilmektedir.

Henley ve arkadaşlarının (2002) gazetelerde geylere yönelik şiddet olaylarıyla sıradan şiddet olaylarının ele alınışındaki farkları dilbilimsel olarak inceledikleri çalışmalarında, haberlerin işlenişinde, okuyucunun saldırgan, kurban ve olayın kendisine yönelik atıflarını etkileyebilecek yanlışlıklar bulmuşlardır. Örneğin geylere yönelik şiddet olayları aktarılırken "kaza, olay, vaka" gibi sözcükler kullanılırken başka şiddet olayları "saldırı" vb. nitelemelerle aktarılmaktadır; haberin aktarılma biçimi saldırganın ve mağdurun ayırdedilmesini, olayın gerçekleşmesinde tarafların sorumluluklarını okuyucunun-izleyicinin yorumlamasını etkilemektedir. Geylere yönelik şiddet olayları tek taraflı bir saldırıdan çok karşılıklı bir çatışma hadisesi olarak sunulmakta, kurbanın ve saldırganın ayırdedilmesi engellenmektedir.

Özcü inançlar ve Önyargı

İnsanların farklılıkları algılaması ve temsil etmesi dolayısıyla gruplararası ilişkilerin oluşmasında önemli bir başka süreç de, insanların ve grupların farklılıklarının açıklanmasında kullanılan kategori ve inanç sistemleridir. Sosyal psikolojide özcü inançlar konusundaki ilk tanımlar Allport

(1954) tarafından yapılmıştır. Ona göre, bir grubun özüne dair inançlar taşıma, önyargılı kişilik, katı, dikotomik ve belirsizliğe karşı toleransı düşük bir bilişsel stilin göstergesidir. Allport, önyargılı kişiliği, önyargılı bireyleri, "insan gruplarını katı sınırlarla birbirinden ayıran, kendi içinde farklılaştırmayan, ya ak ya kara, ya iyi ya kötü biçiminde ikili yapılarla tanımlayan, belirsizliğe karşı toleransı düşük, dönüşmeye dirençli olma" nitelermeleriyle tanımlar. Bu önyargı biçimi, belirli bir gruba yönelik belirli bir tutum gibi değil, daha çok o kişinin dünyanın tümüne ilişkin düşünme alışkanlığının bir yansıması olarak ortaya çıkar. Bu duruşla tutarlı olarak sosyal psikologlar ve klinik psikologları önyargıyla ilişkili olan bilişsel tonlu kişilik eğilimleri üzerinde durarak, otoriteryanizm, katılık ve belirsizliğe karşı düşük tolerans gibi kişilik özellikleri üzerinde çalışmışlardır. Allport, özcü inancı genel olarak önyargılı tutumlarla birleştirir ve şöyle tarif eder: "Her yahudide içreli olarak yahudilik vardır; oryantal ruh, zenci kanı, Hitler'in arilık ideolojisi, mantıklı Fransız, tutkulu Latin, Amerika'nın kendine özgü dehası, bunların tümü öze dair inançları temsil ederler: Bir grubun gizemli manası, onun bütün öğelerinden ve üyelerinden bağımsız olarak varolan şey." Bu pasajla Allport önyargılı bilinç durumunun bir ögesini işaret eder: Sosyal kategorilerin doğasına ilişkin inançlar. Doğuştan getirildiği düşünülen ontolojik bir inanç; bir grubu oluşturan kişilerin algılanan özelliklerinin altında yattığı düşünülen, bir kategorinin bütün üyelerinin davranışlarını açıklama gücü olan, kimliği belirleyen öze dair bir inanç.

Haslam ve arkadaşları (2002), üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada, geylere karşı önyargının psikolojik olarak seksizmden ve başka gruplara karşı ayrımcılıktan farklı özellikler gösterdiğini bulmuşlardır. Bu anlamda geylere karşı önyargı, seksizm ve ırkçılıktan daha fazla, daha güçlü bir biçimde öze ilişkili inançlarla birleştirilmektedir. Çünkü eşcinselliğe ilişkin kültürel inançlar, bu durumun doğal bir özellik olmadığı düşüncesini beslemekte ve damgalama sonucunu getirmektedir. Bu bulgular geylere karşı önyargıları olan insanların erkek eşcinsellerin süresiz, doğal olmayan, değişebilir özelliklere sahip olduğuna inanma eğilimleri olduğunu göstermektedir. Bu özcü ve özcü karşıtı inançların bir karışımından oluşan örüntü, eşcinselliğin bir günah olarak değerlendirilmesi ile de kısmen bütünleştirilebilir. Bu bulgular Whitley'in (1990), eşcinselliğe karşı önyargıların, eşcinselliğin kontrol edilebilir nedenlere atfedilmesiyle ilişkili olduğunu gösterdiği çalışmasıyla tutarlıdır. Hegarty ve Pratto (2001), geylere karşı olumsuz tutumlarla cinsel yönelimin değişebilir ve kalıcı olduğuna ilişkin inançların ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu çalışmaların bulguları, cinsel yönelime ilişkin özcü veya inşacı açıklamaların ikisinin de farklı riskleri barındırdığını göstermektedir. Eşcinselliğe yönelik biyolojik görüş toleransı cesaretlendirebilir ama aynı zamanda eşcinsellerin kategorik olarak farklı türler biçiminde algılanmasına, dolayısıyla uzakta tutulmalarına, kaçınılmalarına ve ihmal edilmelerine yol açabilir. Ayrıca, grupları birbirinden değişmez özelliklerle ayırmaya götüren, sınırları güçlendiren ve farklılıklar üzerinde kurgulanan özcü inançlar, yalnızca ayrımcılığa uğrayan gruba karşı kullanıldığında ayrımcılık ideolojisini beslemezler. Bir grup üyelerinin tek tek kendilerinin ya da grubun kimliğini inşa etme sürecinde kendi öz'lerine dair kalıcı inançları da aynı tür ayrımcılığı besleyebilir.

Sonuç olarak söylenebilir ki, homofobinin bir gruplararası ilişki ideolojisi olarak ele alınması, ayrımcılığı ve şiddeti anlama sürecinde, hepimize özgürleştirici bir çerçeveye sağlamaktadır. Böyle bakıldığında, homofobinin anlaşılması ve ona karşı başka bir zihniyet arkaplanının eşlik ettiği başka bir kültür ve karşı-ideoloji tanımlanabilmesi mümkün olabilir; dolayısıyla başka bir birarada olma, yaşama ideolojisinden beslenen dönüştürücü bir bilgi üretilebilir ve başka bir siyaset kurgulanabilir.

**Melek Göregenli, Homofobi Karşıtı Buluşma'nın ilkinde "Açılış Konferansı" olarak yaptığı konuşmayı gözden geçirdi ve Anti-Homofobi Kitabı için yeniden kaleme aldı.*

*Sosyal Psikolog, Ege Üniversitesi
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

KAYNAKÇA

Burn S.M. (2000) Heterosexuals' use of "fag" and "queer" to deride one another: a contributor to heterosexism and stigma. *Journal of Homosexuality*, Vol. 40(2)

Cullinan C. C. (2002) Finding racism where you least expect it. *Chronicle of Higher Education*, 5/31/2002, Vol. 48, Issue 38, 13-14

Haslam ve ark.(2002) Are essentialist beliefs associated with prejudice? *British journal of Social Psychology*. Vol. 41, Issue 1, 87-101

Henley N.M., Miller M.D., Beazley J.A., Nguyen D.N., Kaminsky D. ve Sanders R. (2002) Frequency and specificity of referents to violence in news reports of anti-gay attacks. *Discourse and Society*, Vol. 13(1), No. 75-104

Herd G. ve van der Meer T. (2003) Homophobia and anti-gay violence-Contemporary perspectives. *Culture, Health and Sexuality*, Vol 5, No. 2, 99-101

Herek, G.M. (1986) On heterosexual masculinity: Some psychial consequences of the social construction of gender and sexuality. *American Behavioral Scientist*, Vol. 29 No: 5, 563-577

Jackson S.M. ve Cram, F. (2003) Disrupting the sexual double standart: young women's talk about heterosexuality. *British Journal of Social Psychology*. 42, 113-127

Phoenix A., Frosh S. ve Pattman R. (2003) Producing contradictory masculine subject positions: narratives of threat, homophobia and bullying in 11-14 year old boys. *Journal of Social Issues*, Vol. 59, No. 1, 179-195

Quinn T. L. (2002) Sexual orientation an gender identity: an administrative approach to diversity. *Child Welfare*, Vol. 81, Issue 6, 913-929

Ryan C. ve Rivers I. (2003) Lesbian, gay, bisexual an transgender youth: victimization and its correlates in the USA and UK. *Culture, Health and Sexuality*, Vol. 5, 103-119

Speer S.A. ve Potter J. (2000) The management of heterosexual talk: conversational resources and prejudiced claims. *Discourse and Society*, Vol. 11(4), 543-572

Theodore P.S. ve Basow S.A. (2000) Heterosexual masculinity and homophobia: a reaction to the self? *Journal of Homosexuality*, Vol. 40(2)

van der Meer T. (2003) Gay bashing-a rite of passage? *Culture, Health and Sexuality*, Vol. 5, 153-165

HOMOFOBİ KİMİN MESELESİ?

Neden Buluşuyoruz... Neden Homofobiye Karşı Mücadele Etmeliyiz?

Zafer ÜSKÜL, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı, AKP Milletvekili
Sebahat TUNCEL, Demokratik Toplum Partisi (DTP) Milletvekili
Ufuk URAS, İstanbul Bağımsız Milletvekili
Jesper VAHR, Danimarka Büyükelçisi
Anette TRETTEBERGSTUEN, Milletvekili, İşçi Partisi, Norveç
Michael CASHMAN, AP Üyesi, Avrupa Parlamentosu Gey-Lezbiyen İntergrup
Kirsti KOLTHOFF, Avrupa Kadın Lobisi Başkanı
Doç. Dr. Güzin YAMANER, Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları
Prof. Dr. Selçuk CANDANSAYAR, Psikiyatr, Gazi Üniversitesi Tıp fakültesi
Dr. Aykan ERDEMİR, Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTU), Sosyoloji
Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Ege Üniversitesi, Psikoloji
Dr. Kürşad KAHRAMANOĞLU, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Doç. Dr. Hale Bolak BORATAV, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji
Doç. Dr. Nilgün TOKER, Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü
Ömer TÜRKEŞ, Eleştirmen
Gülınur ACAR SAVRAN, Eski Öğretim Üyesi, Feminist Yazar
Oral ÇALIŞLAR, Gazeteci
Hervé CALDO, Paris LGBT Merkezi, Yönetim Kurulu Üyesi, Fransa
Anne Ross SOLBERG, Araştırmacı, Norveç

HOMOFOBİYE KARŞI 6 RENK 6 ŞEHİR

Serhat AYDIN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Topluluğu
Artunç YAVUZ, Boğaziçi Üniversitesi
Emre YILMAZ, Ege Üniversitesi Psikolojik Danışma Topluluğu
EREN, Bilkent Üniversitesi Kültür ve İletişim Topluluğu
İLAY, ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Topluluğu
Remzi ALTUNPOLAT, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi/Eğitim-Sen
Emek Çaylı RAHTE, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi
MURAT, Piramid LBTT Diyarbakır Oluşumu
Atilla Özgür ÇAKMAK, Bilkent Üniversitesi, Kardeşçe Yaşam ve Barış Komitesi
Eda ÖZDEK, ODTU Sosyoloji Topluluğu

HOMOFOBİ ve TRANSFOBİYE KARŞI YÜRÜYORUZ!

HOMOFOBİ KİMİN MESELESİ?

Neden Buluşuyoruz... Neden Homofobiye Karşı Mücadele Etmeliyiz?

Prof. Dr. M. Zafer ÜSKÜL,
TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu
Başkanı, AKP Milletvekili

Homofobi Karşıtı Buluşmaya, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı, AKP Milletvekili Prof. Dr. M. Zafer Üskül de katıldı. Meclisten ilk kez Hükümet üyesi bir Milletvekili, Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transeksüel (LGBT) bireylerin insan hak taleplerinin konuşulduğu ve LGBT bireylerin maruz kaldığı homofobik ve transfobik uygulamalara karşı tartışmaların yapıldığı bir konferansa katılmış oldu.

Üskül, “Özgürlükleri bir bütün olarak değerlendirmek gerektiğini” söyledi ve “eşitlik hiyerarşisi olamaz” dedi. “İnsanların cinsel yönelimlerinden dolayı ayrımcılığa uğramamaları gerektiğini” savunan Üskül, “kamu gücü, özgürlüklerin kullanımını sağlamakla yükümlüdür. Haklarının ihlal edildiğini düşünen Türkiye’de yaşayan herkesin haklarını koruma yetkisinin İnsan Hakları İnceleme Komisyonu olarak kendisine verildiğini” belirtti.

“Türkiye toplumun muhafazakâr olduğunu ve insanların geleneksel önyargılarının kolay değişmediğini” belirten Üskül, “polis ve idarenin kapatabildiği bir dernekler kanunundan bugün yargı gerekçesinin arandığı bir düzenlemeye gelindiğini, eşcinsellerin de dernekleşme hakkının olması gerektiğini” söyledi.

Sebahat TUNCEL,
Demokratik Toplum Partisi (DTP) Milletvekili

Erkek egemen zihniyet iktidarcı ve hiyerarşik yapısı ile kendisini eşitsizlikler üzerinden devam ettirmektedir. Eşitsizliğin olduğu yerde özgürlüklerden bahsetmek ise mümkün değildir. Bu zihniyet sistemin kendisini tüm toplumsal yapılar içerisinde örgütlemektedir. Ataerkil kültürün kendisi dışlayıcı ve farklılıkları kendisine tehlike gören bir zihniyet yapılanmasını da şekillendirmiştir. Bu nedenle LGBTT bireyler bu sistem içerisinde öteki olmayı ve dışlanmayı sadece devlet kurumları tarafından değil hemen hemen tüm

toplumsal kesimler tarafından yaşamaktadırlar. Ataerkil kültürün normalleri arasına girmediği için eşcinsellere karşı toplumsal bir savan açılmış durumdadır.

LGBTT bireylerinin ataerkil zihniyet ve kültüre karşı mücadelelerinin başarılı olabilmesi açısından yapılması gereken iki temel şey bulunmaktadır. Bunlardan birincisi örgütlü bir mücadelenin geliştirilmesi, diğeri ise başta kadın örgütleri olmak üzere erkek egemen zihniyete karşı mücadele yürüten eşitlik ve özgürlük talepleri olan toplumsal kesimlerle ittifak geliştirerek ayrımcılığa karşı ortak bir cephe oluşturmak olmalıdır. Bu iki yaklaşım bir yandan eşcinsellerin sorunlarını görünür kılınmasını diğer yandan da toplumun yeni bir bilinç kazanmasını sağlayacaktır. Bu ortak mücadele ile homofobi herkesin meselesi - tabii buradaki herkes, herkesi kapsamıyor- yani ayrımcılığa karşı mücadele eden, eşitlik ve özgürlük talep eden herkesin meselesi olabilir.

Bu anlamda homofobiye karşı yürütülen mücadeleye ve eşcinsellerin hak mücadelesine de destek vermek aslında verdiğimiz barış ve özgürlük mücadelesiyle örtüşmektedir. Biz kadınların, eşcinsellerin iradelerini özgürce ortaya koyabilmesini ve erkek egemen bu sistemde birlikte adımların atılması gerektiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla homofobiye karşı mücadele biz kadınların da mücadelesi oluyor. Birlikte verilen bu mücadelede bir araya gelmek ve desteklemek aslında önemli bir konu. Kadınların taleplerinin karşılık bulması ya da tersi durumda LGBTT'nin taleplerinin karşılık bulması her iki harekete de kazanım getirecek gelişmeler olacaktır. Bu yüzden bir arada bu mücadeleyi devam ettirmek önemli.

Ufuk URAS,
İstanbul Bağımsız Milletvekili

Homofobi sadece bireysel bir düşünme ve algılama biçimi değil kuşkusuz. Bir yanıyla içinde nefret ve önyargı yüklü bir negatif duruş, bundan da vahimi, bir yanıyla da bütün bir topluma empoze edilmeye çalışılan bir düşünce kalıbının adı.

Wittgenstein bir gün arkadaşına sorar: bir türlü insanların o kadar uzun süre nasıl olup da güneşin dünyanın çevresinde döndüğüne inandığını anlayamıyorum. Arkadaşı yanıtlar: Çok basit, ilk bakışta öyle görünüyordu da ondan. Egemenler yıllar boyunca toplumları “ilk bakışta öyle göründüğüne” inandırdıkları düşünce kalıplarına hapsettiler. Bir Arap atasözünün dediği gibi Maluk’un (hâkim sınıfın) sözü, sözlerin maluku oldu.

İşte bu maluk sözlerden, tüm topluma empoze edilen düşünme biçimlerinden biri de homofobi. Böylelikle eşcinsellik, savaş politikalarını üreten, yoksulluğu yaygınlaştıran, sosyal adaletsizlikleri derinleştiren, daha az özgürlük ve demokrasi, daha fazla baskı ve güvensizlikten başka bir şey vaat etmeyen zihniyetin elinde bir günah keçisine dönüştürülüyor. Bu açıdan bakıldığında açıktır ki homofobi tüm toplumun, öncelikle de toplumdaki aydın, ilerici, demokrat, devrimci güçlerin bir sorunudur.

Bununla mücadele edilmeli, bu algı toplumsal yaşamın tüm gözeneleklerinden sökülüp atmalıdır. Siyaset bir yanıyla da toplumun kendisini tasarlama ve inşa faaliyeti ise, bu mücadele, Türkiye sol siyasetinin her türlü baskıdan, otoriteden ve yasakçı zihniyetten azade başka türlü bir yaşam arzusunu maddi bir gerçeklik haline getirmesinin de ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

Jesper VAHR, Danimarka Büyükelçisi

4. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma’nın “Açılış Konferansı”nda, 15 Mayıs 2009 tarihinde, Ekin Sanat Merkezinde Büyükelçinin yaptığı konuşma:

4. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşmaya, Açılış Konferansına konuşma yapmak üzere beni davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim.

1989 yılında aynı cinsiyetten evlilikleri dünyada ilk defa kabul edip gerçekleştiren bir ülkenin temsilcisi olarak bu konuşmayı gururla yapıyorum. Ayrıca Danimarka bu yıl içinde eş cinsiyet evliliklerinde evlat edinmeyi de mümkün kılmıştır. Birçoğunuzun bileceği gibi, Danimarka bu yaz, bir hafta süre ile Türkiye de dâhil olmak üzere tüm dünyadan gelecek katılımcılara LGBT’ler için spor, kültür ve insan hakları konfe-

ransı olan ‘World Outgames’e ev sahipliği yapacaktır.

Bu konferansın teması ile ilgili olarak 4 kısa noktaya değineceğim.

Birincisi: Homofobi bütün toplumlarda ve bütün ülkelerde mevcuttur. Ayırıcılık yapılmamasını sağlamak üzere ne tür yasalar yapılırsa yapılsın gündelik hayatta önyargılara karşı çıkabilmek için devamlı çaba sarf etmek gerekmektedir – bu açıdan Türkiye’de daha fazla ilerleme kaydetmeye müsait alanlar vardır.

İkincisi: Homofobiye karşı savaşmak için aktif önlemler almazsak, baştan kabullenmek durumunda kalabiliriz; seçenek değil eylemsel olarak. Kendi özel hayatımdan bir örnek vereceğim. Geçen ilkbaharda, çocuklarımla okulunda bir öğretmene karşı son derece rahatsız edici bir homofobik ve anti-semitik öğrenci davranışı olduğunu öğrendim. Bu okul çok itibarlı bir Türk üniversitesine –gerçek anlamda bir Aydınlatma ışığı- bağlı olduğu için okulun derhal aktif önlem alacağını ve bütün öğrencilere bu tür davranışın hiçbir şekilde kabul edilemez olduğunu izah edeceğini düşündüm. Ama öyle olmadı. Tarafımdan ve başkaları tarafından da yapılan başvurulara karşın, okul bu olayı yaranlar hakkında aktif bir önlem almadı. Böylece okul yönetimin eylemsizliği öğrenci topluluğuna homofobik tacizin basit bir cürüm olduğu mesajını vermiş oldu. Belirtmek istediğim husus, homofobi ve önyargılar konusunda aktif olarak karşı durmalıyız. Sırası gelmişken belirtiyim çocuklarım o okuldan ayrıldılar.

Üçüncüsü: Kafa yapılarını değiştirmek zaman alır ve kendiliğinden olmaz. Üzerine gitmek gerekir. Bunu yapmanın en iyi yollarından biri de saygın bakanların, siyasetçilerin ve yetkililerin kamuoyuna homofobi karşıtı konuşmalar yapmaları ve LGBT toplumu ile görünür bir biçimde meşgul olmaktır. Bunun Türkiye’de çok az yapıldığını görüyoruz. Örneğin, son zamanlardaki anti-LGBT nefreti suçlarında sert kınamalar yapılabildi ve bu suçu işleyenlerin yargı önüne çıkarılması konusunda kesin ifadelerle çağrıda bulunulabildi.

Ancak, Türkiye’nin AB reformu bağlantılı çabalarında diğer STK’ların yanı sıra LGBT toplumu-

nun STK'larının da bilinçli olarak dâhil edilmiş olmasını umut verici buluyorum. Umalım ki Başmüzakereci Sayın Bakan Bağış daha da fazla çaba gösterecektir.

Dördüncü: Kafa yapısının değiştirilmesi aynı zamanda uluslararası arenadaki hoşgörü güçleri ile dayanışmayı gerektirir. Bu konuda Türkiye Aralık 2008'de çok büyük bir fırsatı kaçırdı; BM, türünün ilk örneği olarak, BM Genel Kurulunda bir bildiri ile eşcinselliğin küresel ölçekte suç kabul edilmemesini önerdi. Sadece halen mevcut insan hakları standartlarının LGBT'lere de uygulanmasının güvence altına alınmasını öngören bu bildirge 66 ülke tarafından desteklendi; bunlar arasında 27 AB ülkesinin tamamı, AB adayı Hırvatistan da vardı, ama AB adaylık müzakerelerini yürütmekte olmasına ve bunun Kopenhag siyasi kriterlerini de içermesine karşın, Türkiye bu ülkeler arasında yoktu!

Kısaca, homofobi karşıtlığının hepimize getirdiği zorluklar var. Türkiye'de devlet düzeyinde yapılabilecek ve yapılması gereken pek çok şey var; ayrıca hepimizin de gündelik hayatlarımızda.

Bu faaliyet bizlerin bu zorluklara odaklanmamıza katkı yapacak küçük fakat önemli bir olay. Bunun bir parçası olmamı sağlayan davetinize teşekkür ederim. Ayrıca beni dinlediğiniz için de teşekkür ederim.

Anette TRETTEBERGSTUEN, Milletvekili, İşçi Partisi, Norveç

Kaos GL'nin Anti-Homofobi buluşmaları, katılmayı her sene sabırsızlıkla beklediğim günlerdir. Etkinlikler iyi organize edilmiş, tartışmalar verimli ve insanlar oldukça ilham vericidir. Her defasında, Norveç'e, oradaki LGTBTT hareketi ile paylaşacağım birçok fikir ile dönüyorum. Ve bulduğum diğer bir şey de, uluslararası alanda LGTBTT hareketi ile ilişkilenen BM, AB, Avrupa Konseyi ve son zamanlarda diyalog kurmaya başladığım Türkiye'li politikacılar ile çalışmaya devam etme azmi...

Türkiye, çok özel bir konumda ve bence Kaos GL bu durumu ve olasılıkları çok iyi şekilde kullanıyor. Benim için, LGBT bireylerin hakları için çalışmak ve dünyada bu alanda çalışanlar ile

iş-birliği yapmak çok önemli. Norveç'te, şu an, "Politik haklarımızın hemen hemen hepsini kazandık" diyebiliriz. Tabii ki, homofobi ile yüzleştiğimiz zamanlar hâlâ oluyor, ancak Norveç'in LGTBTT bireyleri olarak bizler, dünyanın geri kalanı ile kıyaslandığımızda, pembe ve sosyal demokrat bir LGBT cennetinde yaşıyoruz.

Homofobi, sen kendin yüzleştiğinde problem olan bir şey değildir veya kendi yaşadığın yerde ya da devletinde karşılaştığında... Dünyanın tüm LGBT bireyleri, bir küresel sorun diyeceğim bu problemle mücadele etmek için bir araya gelmek zorundadır. Türkiye'deki homofobi sorununu, tabii ki benim de problemimdir. Siyasetçilerin, LGBT hareketini dünya çapında desteklemeleri, ayağa kalkıp konuşmaları, yürüyüşlere katılmaları ve LGBT hakları savunucularının gözle görünürlerinden olmaları zorunludur. Aksi halde, tekrardan asla seçilmeliyiz. Bu bir dayanışma mevzuu değil, görgü ve nezaket meselesidir.

2010 Mayıs'ında tekrar görüşmek üzere!

Michael CASHMAN, AP Üyesi, Avrupa Parlamentosu Gey-Lezbiyen İntergrup

17 Mayıs önemli bir gündür. 17 Mayıs 1990 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü, eşcinselliği hastalıklar listesinden çıkarmıştır. Buna işaret etmek için, Uluslararası Homofobi Karşıtı Gün (IDAHO) dünya çapında kutlanmaktadır. Bu gün, cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği alanında temel haklarından mahrum bırakılmış LGBT'lerin dünya çapında haklarını vurgulamayı amaçlar.

Dünyada hâlâ 7 ülkede, eşcinsel ya da biseksüel kişiler, devlet tarafından ölüm cezası ile cezalandırılmaktadır. Suudi Arabistan, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, Moritanya, Nijerya ve Sudan'da, cinsel ilişkide bulunan aynı cinsiyetten yetişkinler ölüm cezası ile karşı karşıya kalıyor. Bu ülkelerde LGBT kişiler temel yaşam haklarından yoksun bırakılıyorlar.

Fakat fazla uzağa bakmaya gerek yok. Avrupa sınırları içerisinde bile homofobi vatandaşlarımıza zarar vermektedir. Barış kutlamaları adına yapılan onur ve eşitlik yürüyüşleri, Avrupa hoşgörü

ilkeleri ve çeşitliliğin takdiri daveti, sevgi ve mutluluk kutlamasının bir tanımı olarak tanınmıyor. Fakat özünüdür ki birçok ülkede bir tehdit olarak ortaya çıkıyor. Bu yürüyüşler, çoğu kez LGBT bireyler tarafından yapılan ve LGBT bireylerin insan haklarını tanımları için organize edilen yürüyüşlerdir. Bu yürüyüşler, şu ana kadar hükümetler ya da yerel politikacılar tarafından sık sık engellenmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve diğer Avrupa kurumları, LGBT'lerin haklarını, barışçıl bir toplanma olarak teyit etmiştir. Fakat Letonya, Polonya ve Litvanya gibi hükümetler ve yerel otoriteler, diğerleri arasından, bu haklara saygı göstermekte başarısız olmuşlardır.

Barınma, eğitim, diğer mal ve hizmetlere erişimde, LGBT bireyler, cinsel yönelimlerinden ötürü sık sık ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Avrupa'daki homofobinin yükselişini göz önünde bulundurursak, Avrupa vatandaşlarını korumak için, açıkça, yatay bir Ayrımcılık Karşiti Yönerge'ye ihtiyaç vardır. Komisyon, bunu yapabilme donanımına sahip zaten. Amsterdam Anlaşmasının 13. Maddesi der ki; Avrupa Komisyonu, yaş, cinsiyet, din ya da inanç, etnisite ve sakatlık konularına ek olarak cinsel yönelim ayrımcılığı alanında mücadelede önlem alabilir. Avrupa Parlamentosu, geçtiğimiz 4 yılda, komisyona talimat verme konusunda en az altı kez talepte bulunmuştur. Komisyonun başkanı Jose Manuel Barroso'ya talimata göre hareket etmesi için politik cesaret çağrısında bulunuyoruz.

17 Mayıs Uluslararası Homofobi Karşiti Gün'de, tüm dünyada, ayrımcılıktan dolayı acı çeken eşcinsel, biseksüel, travesti ve transeksüel bireylerle dayanıştığımızı dile getirmek istiyoruz. Ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yazdığı gibi, yeryüzündeki her insanı "birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmaya" davet etmek istiyoruz.

Kirsti KOLTHOFF, Avrupa Kadın Lobisi Başkanı

Homofobi Avrupa Birliği'nde yasalara aykırıdır ve yine de geyler, lezbiyenler, biseksüeller ve transeksüeller AB'nin bütün ülkelerinde ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Pek çok Avrupa ülkesinde LGBT'ler, taciz ve şiddet tehlikesi altında olma-

mak için önlemler almak zorundadırlar. Ayrıca hiçbir Avrupa ülkesinde, bulundukları bölgeyi inceleyip 'güvenli' olduğunu ya da en azından düşmanca olmadığını tespit etmeden, duydukları çekimi ve aşkı açıkça gösterememektedirler.

Avrupa'daki bazı siyasi ve dini liderler tarafından dile getirilen düşmanlık ve nefret, çeşitliliğe, demokrasiye ve insan haklarına saygılı açık bir toplum savunusuyla bağdaştırılmaz ve kabul edilemez. Bu demeçler, okullarda, işyerlerinde ve politikada devam eden ve artan ayrımcılığı meşrulaştırmaktadır. Bunlar, LGBT'lere karşı nefret suçlarını ve şiddeti beslemektedir.

Homofobik siyasi ve dini liderler, cinsiyet rolüne seksist ve gelenekselci bakış açısını teşvik etmektedirler ve kadınların (kendi bedenleri ve kendi cinsellikleri üzerinde özgürce karar verme, yasal kürtaja ve aile planlamasına erişim, farklı cinsiyet kimliklerini ve farklı cinsellikleri kabul eden cinsel eğitime erişim gibi) temel haklarından bazılarını reddeden aynı kişilerdir.

Avrupa Kadın Lobisi (EWL) Avrupa'da homofobi üzerine 26 Nisan 2007'de kabul edilen Avrupa Parlamentosu kararını desteklemekte ve AB kurumlarının bütün katmanlarına sürekli eylem ve kararlılık için çağrı yapmaktadır. Homofobi ve seksizmden kurtulmak, yalnızca tepkisel ve korumacı önlemler ile ilgili bir mesele değildir. Bugün, inisiyatifleri ele almaya kesinlikle ihtiyaç vardır.

Dolayısıyla Avrupa Kadın Lobisi, Avrupa'daki tüm siyasi liderleri:

Özellikle siyasi karar alma mekanizmalarında bulunan emsalleri tarafından dile getirildiğinde, homofobiye karşı planlı bir kampanya başlatmaya,

Onur yürüyüşleri ve gösterilerin düzenlenmesini desteklemeye,

Okullarda ve işyerlerinde homofobiye karşı ve cinsel hakları destekleyen kampanya girişimlerini geliştirmeye,

LGBT'lere evlenme ve evlat edinme haklarını veren yasaları tüm Üye Devletler düzeyinde desteklemeye,

LGBT'lerin haklarını tüm AB dış politikalarında savunmaya çağırılmaktadır.

Doç. Dr. Güzin YAMANER,
Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları

Kaos GL, "Homofobi Karşıtı Buluşma"yı insani değerler sistemi gereği saygı duyulacak bir çaba ve titizlikle sürdüren, ülkenin en önemli sivil inisiyatiflerinden biridir. Bireysel hak ihlalinin önündeki en çetrefilli meselelerden birini gündemde tutan Kaos GL inisiyatifi, aynı zamanda toplumsal barışın önündeki en derin engeli de tartışmaya açmaktadır.

Bu bireysel hak ihlallerini ve toplumsal barışın önüne dizilen engelleri yaratanlar; kuşkusuz eşcinselliğe karşı kemikleşmiş olan toplumsal önyargılar, kanunlar ve insan haklarından vicdanî olarak uzaklaşmış olan kendi-merkezli bireysel ve kamu algılarıdır. Bu nedenle de, "eşcinsellerin kurtuluşu, heteroseksüelleri de özgürleştirecektir" düşüncesiyle, toplumsal barışın en önemli temellerinden birini inşa etmeye çalışan Kaos GL gibi sivil oluşumların, bu tür buluşmaları düzenlemeleri, misyonları gereği zorunludur.

Kendisini, cinsiyet temelinde eşit paylaşımlı bir insan hakları sistemi içinde görmek isteyen her bireyin de bu tür buluşmalara destek vermesi gerekir.

Benim, bu buluşmanın yapılması, sürdürülmesi ve benim de içinde bulunmam yolundaki gerekçem ise; toprağı, denizleri, gökyüzünü ve bunların üstündeki, içindeki her canlı organizmayı kendi mantığına göre sahiplenen güç sistemlerine karşı bireysel ve toplumsal kimliğimle muhalefet etme, tüm cinsiyet temelli ayrımlara karşı direnme yükümlülüğümle ilişkilidir.

Prof. Dr. Selçuk CANDANSAYAR,
Psikiyatr, Gazi Üniversitesi Tıp fakültesi

Homofobi Karşıtı Buluşma'ya katılıyorum çünkü özgürlük için mücadele hayatın her alanında, her noktasında durmadan sürdürülmesi gereken bir eylemlilik. İktidar, ezerken baskı altına aldıkları arasında türev iktidar ilişkileri üreterek kendi iktidarını sağlamlaştırıyor. Her ezilen bir başkasını kendisi ezerek, iktidar ilişkisini bir kez daha yineliyor.

Erkek-kadın, baba-evlat, öğretmen-öğrenci, doktor-hasta vb. çok sayıda iktidar ilişkisi bit-

eviye kendisini yineleyerek toplumda iktidarın; doğal, kaçınılmaz ve ebedi bir süreç olduğu yanılması yaratıyor. Bu yanılama sanki herkesin sadece kendisini ezenle mücadele etmesinin yeterli olabileceği düşüncelerine neden oluyor. Oysa nerede bir ezilen varsa, orada aslında tüm ezilenler tahakküm altındadır ilkesinin yerleşmesi gerekli.

Dr. Aykan ERDEMİR,
Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTU),
Sosyoloji

Buluşma'ya katılıyorum çünkü nefret söylemiyle hayatın her alanında mücadele etmek şart. Nefretin önünü kesmeden de şiddeti durdurmak olanaklı değil. Nefrete ve şiddete kayıtsız kalmaksa, suça ortak olmanın bir diğer hali...

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ,
Ege Üniversitesi, Psikoloji

Homofobi Karşıtı Buluşma'ya katılıyorum çünkü homofobinin, mağdurları kim ve içerikleri ne olursa olsun her tür adaletsizlik, eşitsizlik ve şiddete eşlik eden, onları besleyen başlıca ideolojilerden biri olduğunu düşünüyorum. Homofobinin olduğu bir dünyada hiç bizimiz mutlu olamayız ve hiç bir şey iyi ve adil olamaz. Buluşarak, her yıl biraz daha özgürleştiğimizi düşünüyorum; adalet ve eşitlik için bir umut daha oluşturduğumuzu... Ve kendimi daha az yalnız hissetmek için katılıyorum.

Dr. Kürşad KAHRAMANOĞLU,
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Homofobi bir toplumu vurabilecek en sinsi kanser türüdür. Homofobi Karşıtı Buluşmaya katılıyorum çünkü bir ülkenin bütün insan hakları sorunlarını çözecek bile, "homofobi" varsa o ülkede insan hakları hâlâ yok demektir. Kanserle savaşılmalıdır.

Doç. Dr. Hale Bolak BORATAV,
İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji

Buluşma'ya katılıyorum çünkü heteroseksist sistemin ve onun beslediği homofobinin ciddi bir ayrımcılık örneği olduğunu düşünüyorum ve bir sosyal psikolog olarak, kimsenin cinsel yö-

nelimi nedeni ile dışlanmaması, farklı cinsel kimliklerin ise olumlanması için yapılan mücadeleyi desteklemem gerektiğine inanıyorum.

Doç. Dr. Nilgün TOKER,
Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü

Buluşma'ya katılıyorum çünkü insan hakları mücadelesinin en önemli hattını oluşturan ayırmacılıkla mücadeleyi kuramsal zeminlerde düşünürken yaşamla ilişki kurmamı sağlıyor ya da daha doğrusu bu deneyimler bana pratiğin teori olduğunu bir kere daha gösteriyor.

Ömer TÜRKEŞ,
Eleştirmen

Katılıyorum; çünkü insan hakları mücadelesinin her parçası bu mücadelenin kendisidir.

Gülner ACAR SAVRAN,
Eski Öğretim Üyesi, Feminist Yazar

Homofobi Karşıtı Buluşma'ya katılıyorum çünkü feministim: Homofobinin, erkek egemenliğinin en güçlü payandalarından biri olduğunu ve dünyayı LGBTT insanlar ötesinde bütün kadınlara da dar ettiğini düşünüyorum...

Oral ÇALIŞLAR,
Gazeteci

Sosyalist harekette kadın ve işçi meselesini çözeceğimizi düşünüyorduk. Fakat eşcinsellerin sorunlarını çözmeyi hiç düşünmedik. Çünkü görmüyorduk. Görseydik bu sorunu da sosyalizmle çözmeyi düşünürdük. Ancak sosyalist pratiklerle yönetilmiş ülkelerdeki eşcinsellere yönelik tutucu ve baskıcı uygulamaları görünce meselenin ortadan kalkması için başka bir pratiğe gerek olduğu gerçeğiyle karşılaştık.

Kürtlerin, kadınların, Alevilerin mücadeleleri nasıl kimlik mücadelesiyse eşcinsellerin mücadelesi de kimlik mücadelesidir. Kürdün, kadınların, Alevilerin haklarını savunanlar eşcinsellerin haklarını savunmuyorlarsa aslında kimsenin hakkını savunmuyor demektir.

Kendine demokratım diyen biri homofobikse onun demokratlığından bahsedilemez.

Medyanın dilinin düzelmesi için ötekilerin hakları için çalışanların eleştirilerini dillendirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda feminist mücadele çok önemli bir örnek. Medyada "bayan" kadın olduysa bu feminist mücadelenin eseridir. Bu konuda en duyarlı insanlarla başlanarak daha sonra diğerlerine de ulaşılabilir.

Hervé CALDO,
Paris LGBT Merkezi, Yönetim Kurulu Üyesi,
Fransa

Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma için olağanüstü ve çok etkileyici sıfatlarını rahatlıkla kullanabilirim. Hele de bunu bu kadar kısa bir zaman diliminde başarmış olmanız çok önemli.

Öğrendiğim kadarıyla mücadeleye 90'lı yılların ortasında başlamışsınız. Bizler şu an içinde bulunduğumuz noktaya gelmek için çok daha fazla zaman harcadık. Takdir ettiğim yayınlarınız, afişleriniz, ilginç video çalışmalarınız ve alt yapısı sağlam internet ağınıız. Çok profesyonelce çalışıp organize olmuşsunuz, iyi bir iş çıkarmışsınız.

Her şeyden öte misafirperverliğiniz de etkileyici. Bir de güvenlik konusu var; etkinlik huzur içinde gerçekleşiyor. Tutucu bir kent olan Bursa'da olanları Liberation gazetesinden okuduklarımla takip etmiştim. Tabii orası İstanbul, Ankara gibi değil. Bu buluşmanın, güvenlik içinde yapılması da önemli.

Anne Ross SOLBERG,
Araştırmacı, Norveç

Norveç'te hep eleştirel yaklaştığım bir konu Türkiye'de de karşıma çıkıyor: Benzer politik özelliklere sahip eşcinsellerin bir araya gelerek kendilerinden farklı olanları dışlama eğilimi. Bu, Norveç gibi bir ülkede çok fazla sorun teşkil etmeyebilir ama Türkiye gibi demokratikleşme süreci devam eden bir ülkede kimi farklılıkları göz ardı edip bir arada mücadele etmeye çalışmak çok önemli. Çünkü henüz aşılması gereken bir nicel sorun var ortada. Kaos'u bu anlamda yani kapsayıcılık ve herkesi kucaklama anlamında da başarılı buluyorum.

HOMOFOBİYE KARŞI 6 RENK 6 ŞEHİR

17 Mayıs Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'nın dördüncüsü için

"6 Renk 6 Şehir" diyerek yola çıktık.

İzmir, Eskişehir, Van, Diyarbakır, İstanbul ve Ankara'da

homofobi ve transfobiye karşı buluştuk.

6 şehirden ev sahiplerimiz, Homofobi Karşıtı Buluşma'yı değerlendiriyorlar...

Serhat AYDIN,
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Sağlık Topluluğu

Biz Sağlık Topluluğu olarak Kaos GL ile birlikte böyle bir çalışmaya imza atmış olmaktan çok memnun olduk. Dünya'nın bazı ülkeleri dışında sürekli ezilen, baskılar altında kalan ve birkaç ülkede hâlâ idam cezasına çarptırılan eşcinsellerin bu anlayışları yıkabilmeleri için bu tür eylemselliklere gerçekten çok ihtiyaç var. Eşcinsel derneklerinin kapatılmak istenmesi Türkiye'de de bu durumun aşılmasının pek kolay olmayacağını göstermekte. Türkiye'de eşcinsel haklarını kazanmak için tüm pratikleri paylaşmayı hazırız.

Artunç YAVUZ,
Boğaziçi Üniversitesi

Bu yıl Homofobi Karşıtı Buluşmanın Ankara yerelini aşacağı haberini aldığımdayla hayli heyecanlanmıştım. LBTT mücadelesi elbette sadece Ankara ve İstanbul'dan aktivistlerce yürütülüyordu; başka kentlerden başka oluşumlar da bu mücadelenin takipçisiydiler. Beni heyecanlandıran, heteroseksizmin maruz bıraktığı zorunlu göçlerle metropollere gelen birçoğumuzun ileride seslerini doğup büyüdüğü taşralara da ulaştırabilmesini sağlayacak bir ağ oluşturulma çabasıydı. Bu çaba içerisinde ilk ayakta panel, söyleşi, oyunlar gibi etkinlikler hazırladık. Bundan sonrası için dileğim ise Ankara ve İstanbul dışında aile grubu, danışma hattı gibi faaliyetlerle hanelerin de içine girebildiğimiz zeminleri oluşturmak.

Emre YILMAZ,
Ege Üniversitesi Psikolojik Danışma Topluluğu

Bu yılki buluşmada Homofobi ve Ayrımcılığa farklı disiplinlerden bakma fırsatı bulduk. İnsan Hakları ve Demokrasi temelinde birleşen bu disiplinler dinleyicilere bir kez daha "Bir Arada Yaşamı Savunmanın" ne kadar insani bir gerçeklik olduğunu vurguladı. Sahne bir anlamda çok kültürlülüğün, çok sesliliğin bir yansımasıydı. Bu faktör dinleyicilerin farkındalık kazanmalarına, sohbetten keyif almalarına zemin oluşturdu. Bu yılki İzmir buluşmasının çok verimli ve keyifli geçtiğini söyleyebilirim. Diğer yandan söyleşi izninin Üniversiteden geçen seneye oranla daha hızlı ve sorunsuz çıkması, salonun dolu olması umut ve mutluluk verici gelişmelerdendi. Umarım her geçen sene Homofobi Karşıtı Buluşmalar daha kitleselleşir. Farklı kampüslere, farklı şehirlere ulaşabilir...

EREN,
Bilkent Üniversitesi Kültür ve İletişim Topluluğu

Bilkent kampüsü bu sene tarihinde ilk defa homofobi ve LGBT bireyler hakkında resmi aktivitelere tanık oldu. Bunun öncülerinden olmak bizim için büyük bir heyecan ve sevinç kaynağıydı. Fakat çevremiz homofobik insanlarla, LGBT bireylerle ilgili yapmak istediğimiz söyleşinin gereksiz ve saçma olduğunu düşünenlerle, hatta okulda böyle bir şeye izin verilmemesi gerektiğini ve verilmeyeceğini düşünenlerle doluyken bu aktivite bizim için bir tür meydan

okumaydı. Başarılı olduk, sorunsuz bir söyleşi gerçekleştirdik ve Kaos GL'den katılımcılarla yaptığımız söyleşi sayesinde hem biz hem de katılan öğrenci arkadaşlarımız salondan daha bilinçli şekilde, akıllarımızdaki sorulara cevap bularak ayrıldık. Bu sene yapabildiğimiz sadece Bilkentliler için bir söyleşiydi, ancak aldığımız olumlu tepkiler heyecanımızı daha da arttırdı ve seneye kampüsümüzün daha büyük çaplı Homofobi Karşıtı aktivitelere ev sahipliği yapacağını umut ediyoruz.

İLAY,

ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Topluluğu

Homofobi Karşıtı Buluşma'nın ODTÜ ayağı bizim için çok önemliydi. İki senedir kurulması için çabaladığımız Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Topluluğu, gerek başvuru sürecinde gerek söylemsel düzeyde birçok alanda homofobi ile yüz yüze kaldı. Bir anlamda bu önyargının kırılması amacıyla gerçekleştirilen Homofobi Karşıtı Günler ODTÜ oturumu daha başlama-mışken kapıdaki güvenlik görevlilerin tutumu yüzünden yaşanan sinir bozucu olay da ODTÜ'deki homofobiyi görünür hale getirdi. Yine de üzücü olaylara rağmen çoğunluk verimli bir söyleşi olduğuna hemfikiridi.

Ayrıca ODTÜ Şenlikleri'nden önce yapılan Devrim Yürüyüşü'nde dev bayrak eşliğinde yürüyüşümüz ve sloganlarımız, ODTÜ'deki hegemonik ve ataerkil sol dominasyonunu biraz olsun kırdı. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Topluluğu olarak henüz resmîyet kazanamamış olsak da ODTÜ içinde, beklenenin aksine, çok güçlü biçimleriyle kendini gösteren homofobiye karşı mücadelemizi sürdüreceğiz.

Remzi ALTUNPOLAT,

Ankara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim-Sen

Bu yıl Homofobi Karşıtı Buluşma'nın benim açımdan ayrı bir önemi var. Bir süre önce Kaos GL bünyesinde oluşturduğumuz Eğitimde Cinsiyet ve Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Çalışma Grubu olarak, mevcut eğitim sisteminin cinsiyet ve cinsel yönelim düzleminde ne gibi ayrımcı

pratikleri yeniden ürettiğini ve doğallaştırarak görünmez kıldığını ortaya koymaya çalışıyoruz. Bu bağlamda Homofobi Karşıtı Buluşma kapsamında "LGBT Eğitimciler ve Öğrenciler Forumu" ile "Eğitimde Cinsel Ayrımcılığa Karşı Forum"u gerçekleştirebilmiş olmayı bir hayli önemsiyorum.

Emek Çaylı RAHTE,

Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi

12 Mayıs'ta Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü'nde İletişim Fakültesi öğretim elemanları Gülsüm Depeli, Emek Çaylı Rahte, ve Emel Uzun tarafından gerçekleştirilen Medya Okuma Atölyesi'nde, 2009 yılının ilk 5 aylık diliminde yayınlanan tüm gazete haberlerinde homofobik söylemin kodları deşifre edilerek, örnek haber metinleri üzerinden yorumlama ve tartışma yapıldı. Etkinliğin bir atölye olarak tasarlanması, izleyici ve konuşmacıların etkileşimine ve diyaloguna daha çok olanak tanıdı. Medyanın yansızlık miti, ideolojik temsiller, cinsiyetçiliğin ve ayrımcılığın söylemsel inşası, dilsel stratejiler, görselliğin bir anlatı unsuru olarak kullanım biçimleri, mizahlaştırma, kurbanlaştırma ve olağanlaştırma gibi kategoriler çerçevesinde örgütlenen tartışmada, farklı yayın gruplarının gazetelerinin haber analizleriyle, Türkiye'de basının genel bir tablosu ortaya çıkarılarak karşılaştırmalar yapıldı. Aktivist grupların ve alternatif medyanın, medyada ayrımcı ve cinsiyetçi dile karşı nasıl bir direniş olanağı sunduğuna yönelik değerlerle etkinlik tamamlandı.

MURAT,

Piramid LGBTT Diyarbakır Oluşumu

6 Renk 6 Şehir'den Diyarbakır'daki Homofobi Karşıtı Buluşma etkinliklerinin LGBTT bireyler için ciddi bir görünürlük sağladığını düşünmekteyim. Birçok sıkıntı yaşansa da Diyarbakır'da ilk olmasıyla böyle bir etkinlik önemliydi. Buradaki STÖ'ler için de bir başlangıç oldu. Biraz çekimsizlik de görüldü. Diyarbakır ve Van kentlerinde ilk defa yapılan Buluşma'yla, biz doğu ve güneydoğudaki bireylerin toplumsal cinsiyet alanında yaşadığı ciddi sorunların tartışılarak konuşulması bizim için sevindiriciydi.

Atilla Özgür ÇAKMAK,
Bilkent Üniversitesi,
Kardeşçe Yaşam ve Barış Komitesi

Toplumumuzun ciğerine işlemiş olan korkuları hedef alan, bu korkuların getirdiği baskın saygısız hoşgörüsüz refleksler altında Türkiye’de ötekileştirilenlerin Bilkent’teki sesi olmayı kendisine daimi amaç edinmiş KYBK, eşcinsellik temasını işlemek üzere Kaos GL ile temasa geçti. Kaos GL ile Homofobi Karşıtı etkinlikler dâhilinde Bilkent buluşmamızda bir seminer düzenlendi. Daha çok biz bize sohbet kıvamında soru cevaplarla yönelen ve ezberleri oldukça zorlayan bir konuşmaya şahit olduk. Ali Erol konuşmasına günümüz değerleri üzerinden kurulan eşcinsellik tariflerini yıkarak başladı. Eşcinselliğin bir hastalık olarak ithamından vazgeçilmesinin önemine değinen Erol, tarihin incelenmesi durumunda farklı dönemlerde yaşamış toplumlar tarafından eşcinselliğin nasıl yaşatıldığından, nasıl kabul edildiğinden örnekler sundu. Homofobinin kamusal alanda bireyler üzerindeki kısıkları tartışıldı. Bilkentliler için oldukça faydalı kazançlarla geçen sohbet için Kaos GL’ye ve tüm katılımcılarımıza teşekkürü bir borç biliriz.

Eda ÖZDEK,
ODTU Sosyoloji Topluluğu

Bu yıl ODTU, üçüncü kez Homofobi Karşıtı Bu-

luşmaya ev sahipliği yaptı. Her sene olduğu gibi bu sene hem şenlik alanında hem de kampüsün merkezi yerlerinde stantlar açıp, buluşma öncesinde insanlarla konuşma fırsatı bulduk. Homofobi Karşıtı Buluşmanın ODTU ayağını, üniversitemizin ihtiyaçları ve konudaki eksikler doğrultusunda belirlemeye çalışıyoruz. Üç sene de bu konuda epey yol aldığımızı rahatlıkla söyleyebilirim; hem okul yönetimine hem de etkinliğin karşısında duran öğrencilere bu etkinliğin varlığını kabul ettirdiğimizi düşünüyorum. Her ne kadar bu etkinliği sahiplenerek bir parçası olup bin bir emek versek de bu sene hiç de hoş olmayan ve oluşturmaya çalıştığımız diyalog ortamına yakışmayan olaylar da yaşadık. A1 giriş kapısında yaşadığımız olaylar ve sonrasında okul yönetiminin de karşımızda yer alması elbette bizleri üzdü ve bir daha yaşanmasına izin vermemek adına aklımızın bir köşesinde kalacak. Fakat yine de bu buluşmanın bize getirdiği güzellikleri daha çok hatırlayacağız. Organizasyonda olmayan insanların standımıza gelip, bizlerle homofobi konusunda konuşmak istemesi hatta rahatlıkla homofobik olduğunu ve bu konuda neler yapabileceğini öğrenmek adına bizlerden fikir istemesi yaratmaya çalıştığımız diyalog ortamının her yıl biraz daha oturduğunun göstergesidir. Gelecek yıl da, nasıl bir engelle karşılaşırsak karşılaşıalım, bu güzelliklerin verdiği cesaretle yolumuza devam edeceğiz.

HOMOFOBİ ve TRANSFOBİYE KARŞI YÜRÜYÖRÜZ!

Kaos GL tarafından düzenlenen, dördüncü yılında 6 şehre yayılan "Homofobi Karşıtı Buluşma" 1 Mayıs Yürüyüşü ile başlayıp 17 Mayıs Yürüyüşü ile tamamlanıyor.

17 Mayıs Homofobi Karşıtı Gün nedeniyle düzenlenen "Homofobi Karşıtı Yürüyüş", Türkiye'nin dört bir yanından gelen LGBT birey ve örgütlerce yapılıyor. İlk Yürüyüş, Yüksel Caddesi'nde başlamış, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) önünde yapılan basın açıklamasıyla son bulmuştu.

17 Mayıs Homofobi Karşıtı Yürüyüşün ikincisinde de LGBTT dernek ve oluşumlarla birlikte sivil toplumun çeşitli kurumlarından temsilciler gökkuşağı bayrağı altında birlikte yürüdüler. Homofobi Karşıtı Yürüyüşün ikincisi Kurtuluş Parkı'ndan başlayıp Kızılay Yüksel Caddesi'nde tamamlandı.

Gökkuşağının altında herkese yer var!

Homofobi, transfobi ve nefrete karşı gökkuşağı bayrağı altında yapılan yürüyüşe katılım gökkuşağı kadar çeşitliydi. Çeşitli şehirlerden ve kampüslerden gelen LGBTT bireyler ve örgütlerle birlikte yürüyüşe sivil toplumun çeşitli kurumlarından temsilciler de katıldılar.

Siyasi partilerden anarşistlere, feministlerden öğrencilere gökkuşağı bayrağının altında homofobi ve transfobiye karşı yapılan yürüyüşe katılanların çeşitliliği dikkat çekiciydi.

Lambdaistanbul, MorEl Eskişehir, Siyah Pembe Üçgen İzmir, Piramid Diyarbakır, Kaos GL ve Pembe Hayat dernek ve oluşumlarından LGBTT bireyler ile dostları da homofobi ve transfobiye karşı yürümek için Ankara'da bir araya geldiler.

Homofobi Karşıtı Yürüyüşün ikincisi önceden planlanan ve kamuoyuna ilan edilen güzergâhta sorunsuz bir şekilde heyecan ve coşku ile tamamlandı.

"Teslim Olmak Yok! Homofobi Ezilecek!"

Yürüyüş boyunca hep bir ağızdan coşkulu ve kararlı sloganlar atıldı. Cinsel yönelim ayrımcılığı

ile karşı karşıya kalan hakem için de "Halil İbrahim Dinçdağ yalnız değildir!" sloganı dikkat çekti.

Kurtuluş Parkından Yüksel Caddesine kadar atılan sloganlardan bazıları şunlar:

"Kurtuluş Yok, Tek Başına! Ya Hep Beraber Ya Hiç-birimiz!", "Gemileri Yaktık! Maskeleri Attık! Geri Dönüş Yok!", "Aşk Aşk Hürriyet, Uzak Olsun Nefret!", "Ne Suç Ne Günah, Yaşasın Eşcinsel Aşk!", "Homofobi Öldürür!", "Transfobi Öldürür!", "Nefret Öldürür!", "Genel Ahlak, Kimin Ahlakı!", "Batsın! Batsın! Ahlakınız Batsın!", "Ahmet Yıldız Burada! Katilleri Nerede!", "Dilek İnce Burada! Katilleri Nerede!", "Katilleri Bulmayan Suç Ortağıdır!", "Patronsuz, Pezevenksiz Bir Dünya İstiyoruz!", "Travestiyiz, Buradayız! Alışın! Alışın! Gitmiyoruz!", "Eşcinseller Geliyor, Özgürlüğe Yürüyor!", "Okulda, İşte, Mecliste! Eşcinseller Her Yerde!"

Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma kapsamında her yıl 17 Mayıs haftasında homofobi ve transfobiye karşı yürüyüşler devam edecek.

"Homofobi ve Transfobiye Son!" başlıklı, **17 Mayıs Anti-Homofobi İnisyatifi** imzalı Basın Açıklamasının tam metni:

HOMOFOBİ ve TRANSFOBİYE SON!

1 Mayıs Yürüyüşü ile başladığımız Homofobi Karşıtı Buluşmayı, 17 Mayıs Homofobi Karşıtı Yürüyüş ile tamamlıyoruz. Homofobi ve Transfobiye son demek için bugün buradayız!

17 Mayıs Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Günü, cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimlerle ilgili tüm fiziksel, ahlaki veya sembolik şiddetlere karşı eylem ve karşı durma günüdür.

İnsanların eşitliği için mücadele eden tüm girişimlere ilham ve destek vererek, hepsiyle koordinasyon içinde olmayı amaçlar.

Bizler de Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transeksüel bireyler olarak dostlarımızla birlikte Homofobi ve Transfobiye karşı durmak için buradayız.

HOMOFOBİ, TRANSFOBİ VE NEFRETE KARŞI YÜRÜYÖRÜZ!

Çünkü Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transseksüeller olarak hâlâ temel insan haklarından mahrumuz.

Eşcinsel ve transeksüel olduğumuz için ifade ve örgütlenme hürriyetlerimiz “genel ahlak” ablukası ile kuşatılmış vaziyette.

Baskılanıyoruz, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik hayata katılmamız engelleniyor.

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerimizden dolayı işe alınmıyor; çalıştığımız işlerden atılıyor, ayrımcı yasalarla mesleklerimizden men ediliyoruz.

Eşcinsel ve transeksüel olduğumuz için yaşam hakkımız gasp ediliyor, şiddete maruz kalıyor, nefret cinayetlerine kurban gidiyoruz.

Polis, eşcinsel ve transeksüellerin katillerini bulmuyor.

Mahkemeler, eşcinsel ve transeksüel öldürdükleri için katillerimize ceza indirimleri sunuyorlar.

Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti ve Transeksüeller olarak gerçeğiz ve bu toplumun bir parçasıyız.

Varlığımızı inkâr ederek bizleri sosyal ve politik hayattan kovanlara HAYIR! diyoruz.

Nefret söylemi üretmek “eleştiri hakkı” olamaz! Nefreti körüklemekten vazgeçilsin!

Heteroseksüel olmadığımız için öldürülmek istemiyoruz – yaşam hakkı istiyoruz!

Toplumsal hayatın her alanına eşit katılmamızı sağlayacak yasal güvence için Anayasa’da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliğinin tanınmasını istiyoruz.

Bu toplumda sadece heteroseksüeller yaşamıyor; biz de varız!

Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığına Hayır!

Nefret Cinayetlerine Son!

Homofobi ve Transfobiye Son!”

NIÇİN YÜRÜYÖRÜZ?

Burcu ERSÖY

Senelerdir 1 Mayıs’ta Kaos GL pankartı ile yürü-

yorum. Alkışlandığımızı da gördüm, bakışlarla aşağılandığımızı da, ilk yıllarda kameraların nasıl paparazzilik yaptığını da, sonraları artık alışıp ilgilenmez olduğunu da... "Renk" katan bir topluluk olarak anıldığımızı da... "eşcinseller de yine meydandaydı" haberlerinin yapıldığını da...

Kulağımda bir cümle yer etmiştir ilk 1 Mayıs’tan kalma: "Bizler kadınları seven kadınlar, erkekleri seven erkekler 1 Mayıs’ta alanlardayız". Elimizdeki dövizlerden biri de "Eşcinsel ve Travesti Cinayetleri Politikadır, Katilleri Biliyoruz!"...

Homofobi denen yayılması çok kolay ve bulaştıkça büyüyen daha da güçlenen bu hastalığın, sesim çıkmadıkça beni yok sayan, görünürlüğüme arttıkça yok etmeye çalışan şiddetine karşı hiç susmayacağım. Kadınlığımı, bedenimi, eşcinselliğimi kapitalist sömürsünün malzemesi yapan bu ataerkil sisteme karşı hep bir sözüm olacak. "Transfobi"si azmış olan bu sistemin hastalıklarının "nefret" denen illele insanları katletmesine, buna sessiz kalan, önlem almayan, hatta kışkırtan patronlara, babalara, coplulara, papyonlulara, kravatlılara karşı yürüyeceğim ve elimden ne gelirse eyleyeceğim...

Homofobi ve transfobiye karşı özgürlük mücadelesine olan inancım, 1 Mayıs yürüyüşüne her zaman katılacağım. Hâlâ "1 Mayıs’ta eşcinsellerin işi ne" diyenlere inat: "Okulda, işte, mecliste, eşcinseller her yerde!" diye haykırmak için. Aynı zamanda bir kadın, bir işçi olduğumu unutanlara hatırlatmak için..."

Umut GÜNER

Neden bir mayıs, neden dergi, neden alanlar, neden buluşma, bütün bu soruları kendi cinsine dönük olan insanlar sora geldiler ve soracaklar. Çünkü sistem transeksüel ve biseksüel kadın ve erkekleri, gey ve lezbiyenleri apolitikleştirerek, yalnızlaştırarak kuruyor.

Bir eşcinsel olarak Kaos GL’ye ilk geldiğimde kendim gibi bir eşcinseli bulmak istemiştım. Sonrasında kendim gibi bir eşcinselle seks yapmanın dışında ortak başka dertlerimiz olduğunu ve bu dertlere karşı birlikte ama sadece eşcinsellerle değil bütün toplumla birlikte bir şey yapmamız gerektiğine daha fazla inandım.

1996’dan beri 1 Mayıs alanlarında kendimi hiçbir yere ait hissetmediğimden oraya buraya sav-

ruldom durdum. 2002 yılında ilk kez Kaos GL ile alanlardayım, mitinge sınavdan çıktım geldim. Ve eşcinsellerin özgürlük taleplerinin hayatın içine, insanlara değdiği nadir anlardan biri olduğu için 1 Mayıs'ın katılmamdaki en önemli etkenlerden biri.

Eşcinsellerin sosyal yaşam dışına itilmesi ve karanlığa mahkum edilmesine karşın, karanlığı yırttığımız alanlardan biri 1 Mayıs... Bunun yanında tabii ki "eşcinsellerin 1 Mayıs'ta ne işi var" diyen homofobik çevrelerde zaman içerisinde değişiyorlar, dönüşüyorlar. Kendi işyerinde, okulunda, apartmanında, evinde eşcinsel olmaya çağını düşünen insanlar aynı alanda aynı sloganları atıyorlar. Bunun birbirimize değmek açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

2001 yılında Kaos GL'nin 1 Mayıs'a katılması hem 1 Mayıs alanları açısından hem de LGBTT hareket açısından bir dönüm noktası oldu. LGBTT harekete 1 Mayıs alanlarından doğru örgütlenmeye, harekete yön vermeye başladı diyebiliriz. Geçmişte bize "sizin 1 Mayıs alanlarında ne işiniz var" diyen eşcinsel arkadaşlarımızla bugün alanlarda buluşuyoruz. Ve LGBTT hareket kendi gündemini alana taşıyor. Ben de varım demek için hep birlikte alanlara...

Filiz ANTALYALI

1977'nin kanlı 1 Mayıs'ında oradaydım, Taksim'de. Hayatımın ilk 1 Mayıs'ıydı. Toplam 14 otobüs çıkmıştı yola. Şarkılarla, türkülerle neşe içinde geçti yolculuk. Malum öğrencilik, parasız, kumanyaları da almıştık yanımıza ve gece dönecektik Ankara'ya.

Her şey çok hoş başlamıştı. Tanıdığım, inandığım, güvendiğim yüzlerce insanla bir bütün oluşturmak, tarifi zor bir güzellikti. Sonra kıyamet koptu. Ezilmeden oradan nasıl sağ çıktığımı ben de bilmiyorum. Herkes yerlerdeydi. Ayağa kalkmayı başaramayanlar, panik halinde alandan uzaklaşmaya çalışırken domino etkisi yaratıyordu. İşe yaramasa da sürekli devinim halinde olan, şuurunu kaybetme noktasında bir insan seli... Kenarlara ulaşmayı başarinca deliler gibi koşmaya başladık. Ne kadar koştuk hatırlamıyorum (ayakkabımın sağ teki de yoktu). Soluklanma ihtiyacı hissedince etrafıma baktım. Sadece iki tanıdık vardı. Neresi olduğu hakkında hiçbir fikrimizin olmadığı, buram buram yoksulluk kokan bir sokaktaydık. Derme çatma bir evin, birkaç basamakla çıkılan

kapısının önüne çöktük, üç kişi. Nevin sürekli ağlıyor, Mustafa kalkıp Istanbula geldiği için kendine kızılıyordu. Ben de parçalanmış ayak tabanımın derdindeydim. Üstümüz başımız kan revan içindeydi yerlerde sürüklenmekten. Elbiselerimiz de bir daha giyilemeyecek biçimde yırtılmıştı.

Henüz ne yapmamız gerektiğini bile düşünmezken arkamızdaki kapı açıldı. Başörtülü, şalvarlı bir teyze belirdi: Mevhibe Teyze. Ne olup bittiğini öğrendikten sonra içeriye davet etti. "Acıkmissınızdır siz" dedi. Evdeki iki kız çocuğu hemen sofrayı hazırladılar. Mevhibe teyzenin komutlarından mutfakta yiyecek ne varsa hepsinin sofraya getirildiği anlaşılıyordu. "N'apıcaksınız şimdi?" diye sordu. Tabii ki Ankara'ya dönecektik. Ama dönüş için yol parası öngörmemiştik, otobüslerimiz vardı çünkü. Mustafa'nın hiç parası yoktu. Nevin ile ceplerimizdekini birleştirdik. Eksik kısmı da Mevhibe teyze verdi. O zamanlar kredi kartı yoktu, cep telefonu da.

O gece orada kalmamıza karar verdi Mevhibe Teyze. Üçümüze de uygun kıyafetler buldu. Bana verdiği çiçekli pantolonumsu şey büyük gelince yanlardan çengelli iğne ile küçülttük. Mecburen bir de naylon terliğim oldu, sağ ayağım için. Biz üç arkadaş geceyi hiç uyumadan geçirdik. Artık sızmak üzereyken Mevhibe Teyzenin sesini duyduk: "Sabah oldu, kahvaltı hazır canlarım". Biraz sonra gidip yan komşusu Osman Amca ile görüştü. Sebze-meyve satarmış Osman amca. Onların kamyonet adını verdikleri, çalışır halde oluşu mucizeden farksız aracıyla bizi otogara götürdü. Mevhibe Teyze'yi bir daha görmedik ama mektup yazıp, kart atmayı hiç ihmal etmedik. O da bir kere cevap verdi, torununa yazdırmış. Üç yıl sonra vefat etti Mevhibe teyze, beyin kanamasından.

Ankara'ya dönüşte, kimselere görünmeden yurduma girmeye çalışırken karşıma çıkan ilk arkadaşım, "Oo, kıyafet balosundan mı geliyorsunuz hanfendi" demişti.

1978 1 Mayıs'ında yine oradaydım, Taksim'de. Bazı şeyler alışkanlık yapıyor.

Üzerinden uzun yıllar geçti, herkes bir yerlere dağıldı; bambaşka hayatlar kurdu, kabuğuna/köşesine çekilmiş halde. Bense: Buradayım, sizlerle...

İNSAN HAKLARI

Kürşad KAHRAMANOĞLU,
Eşcinsellerin Kurtuluşu Heteroseksüelleri de Özgürleştirecektir!

Devrim SEZER,
Hangi Hukuk? Kimin Ahlakı?

Aksu BORA,
İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet

Zehra F. KABASAKAL ARAT,
İnsan Hakları, Çoğulculuk ve Eşitlik - Eşcinsellerin Haklarını Savunma Olanakları

Gert HEKMA,
Hollanda'da Eşcinsellerin Elde Ettikleri Yasal Eşitlik ile
Toplumla Bütünleşme Düzeyleri Arasındaki Çelişki

Karen BUSBY,
Kanada'da Eşcinselliğin Yasallaşmasından Evliliğe Giden
Süreçte LGBT Hakları Hareketi: Hukuk Reformunu Getiren Faktörler

EŞCİNSELLERİN KURTULUŞU HETEROSEKSÜELLERİ DE ÖZGÜRLEŞTİRECEKTİR!

Kürşad KAHRAMANOĞLU

Eşcinsellik insanlar var oldukları sürece vardı. Eşcinselliği sadece sekse indirirsek fazla söyleyecek şey yok. Ortak insanlık belleğimiz her zaman kendi cinsini çekici bulanlar olduğunu ve bu bireylerin de şöyle veya böyle bir yolunu bulup karşı cins yerine kendi cinsiyle veya karşı cinsle beraber olurken, kendi cinsinden bireylerle de seviştiklerini biliyor!

60'lı yıllarda ABD'de "Stonewall Riot" yani "Stonewall Ayaklanması" ile başladığı kabul edilen başka bir şeydi. Sıkıcı 40'lı ve 50'li yıllar bitmiş, iki tane dünya savaşı geride kalmış, kulaklarda "rock 'n' roll" bir başkaldırı müziği olarak var, çiçek çocuklar aşktan ve özgürlükten söz ediyorlar; insanlar artık bireysel özgürlüklerini bir hak olarak dillendirmeye başlıyorlar. New York'ta bulunan bir bardaki polise karşı ayaklanma, (dikkat edelim adı ayaklanma) daha iyi ve daha çok seks yapalım diye çıkmadı! İnanılan aksine bu ayaklanmanın başını çekenlerin çoğu da gey veya lezbiyen değildi. Travesti ve transseksüeller ön saflardaydılar ve Stonewall Barını çevreleyen sokaklara barikatlar kurarak saatlerce ve günlerce polisle çatıştılar. İstenilen, hayat şekillerine polis tarafından müdahale edilmemesi idi, tutuklanıp fişlenmek istemiyorlardı. Birçoğunun ödedikleri vergilerle maaşları ödenen polislerin kendilerine ve eğlence mekânlarına saldırmalarını istemiyorlardı.

Bu bir "kurtuluş hareketinin" başı kabul ediliyor. Çünkü Batı'da, gerek ABD'de gerekse de Avrupa'da, Stonewall'ı takip eden eşcinsel hareketi kendisini hep bir özgürlük hareketi olarak gördü ve tarif etti ve radikal bir hareketti. 70'li yıllarda kurulan hemen hemen bütün eşcinsel organizasyonlarının adları "front - cephe", "liberation - kurtuluş", "activist alliance - aktivist ittifakı" gibi kelimeleri içeriyor. Sloganları bizim KAOS'un "Eşcinsellerin Kurtuluşu, Heteroseksüelleri de Özgürleştirecektir" sloganı gibi özgürlükten bahsediyordu. 80'lerin ortalarına kadar "rights - hak" kelimesi eşcinsellerin pek rağbet ettikleri bir kelime değildi.

15 küsur senede biraz palazlanan eşcinsel hareketini, AIDS denen salgın vurdu. 20. yüzyılın ikinci yarısının belki de en haksız ve vahşi saldırısı ile karşı karşıya idiler. Bir sağlık sorunu olması gereken AIDS salgını, Katolik ve diğer kökten-dinci kiliselerin öncülüğünde, bir "moral cihada" döndürülmüştü. Hem eşcinsel bireyler hem de organizasyonları, medeni(!) batı toplumlarının zaten sotada bekleyen dinci ve diğer tutucu kesimlerinin, bir numaralı saldırı hedefi haline geldiler. Bir kısım eşcinseller ve organizasyonları, kelimenin tam anlamıyla ölüm kalım savaşı veriyorlardı. Hareketin en radikal kesimleri yeniden organize olarak "hasta hakları", "çalışma hakkı", kısacası "varlıklarını devam ettirebilmek için yaşama hakkı" diye tarif edebileceğimiz bir savaşa girdiler. Bırakın başkalarını da özgürleştirmeyi, kendilerini bile özgürleştirebilme lüksleri kalmamıştı.

Cinsel özgürlükler için heteroseksüellere bile umut veren hareketin terk etmek zorunda kaldığı alanı "rights people - hakçılar" doldurdu. Bugün bile Güney Afrika'dan ABD'ye, Japonya'dan İngiltere'ye kadar "cinsel özgürlük" konusunda bütün orijinal ve radikal düşünen lider kadroları HIV+ alanında ve AIDS'e karşı savaşanlar arasından çıkıyor. Eşcinsel hareket genellikle başka işe yaramayan alelade avukat, akademisyen ve bürokrat lider kadroların elinde. Haklarını istiyorlar. Hakları için savaşırken de, bugüne kadar bulabildikleri en radikal, en orijinal şey "eşcinseller için evlilik hakkı!". Meğer bu hak "heteroseksüelliğin son kalesini" yıkacakmış! Gülerim ağlanacak halimize. Tabii, bu yumuşama sistemin pek hoşuna gitti. Artık öyle polisle çatışan, gerekirse Avam Kamerası'nın kapısını ateşe veren, başkaldıran, sistemi rahatsız eden bir hareket yok. Önlerine biraz kırıntı atılınca oy veren bir koyun sürüsü var... Kulüpleri, barları, saunaları açık, senede bir yürüyüş yapıyorlar, bir de Batı ülkelerinin hepsinde evlenebilirler...

Türkiye'de durum farklı. Bir kere, biz AIDS yüzünden politik kan kaybetmedik. İkincisi; bizim dincilerin son zamanlardaki saldırı çabaları gös-

terdi ki, İslam'da homofobi için Hristiyanlıkta olduğu kadar malzeme yok. Basında son zamanlarda üretmeye çabaladıkları bütün "nefret söylemleri" ABD köktendinci Hristiyan patentli. Üçüncü olarak, bizler batıdaki eşcinsel hareketin hatalarını biliyoruz, düştükleri tuzakları gördük. Son olarak, belki de en önemlisi; hissediyorum, Türkiye'de alttan alta fokurdayan dinamik bir eşcinsel hareketi su yüzüne çıkmaya hazırlanıyor. 80'lerde Batı'da AIDS'e kurban giden, sadece eşcinsellerin değil, kadınların, azınlıkların, emekçilerin ve bütün ezilmişlerin umudu olan bir özgürleşme savaşını belki biz Türkiye'de verebiliriz.

Kimse bana kimi, nasıl seveceğimi, sevdiğim ile nasıl yaşayacağımı söyleyemez. Hele hele beni sevdiğini, bunu benim iyiliğim ve beni korumak için yaptığını söyleyerek. Beni hakikaten seven, korumak isteyen ister ailem, ister arkadaş ve dostlarım, isterse devlet olsun, kendim olmamı kabul eder, saygı duyar. Bunu kabul etmeyen ve kabul edemeyenlere karşı da beni korur. Bu ülke, "bir ağaç gibi hür ve bir orman gibi kardeşçesine" yaşanabilecek bir ülke olacaksa, hepimize "olduğumuz gibi görünmemiz, görüldüğümüz gibi olmamız" için izin verilmeli, bu özendirilmeli.

HANGİ HUKUK? KİMİN AHLAKI?

Devrim SEZER

Özgürlük ve eşitlik talebini dile getiren örgütlülüğe ve çoğunluktan “farklı” olanların haklarını savunan politik hareketlere kâh kayıtsızlıkla, kâh tehditle, kâh şiddetle ve alabildiğine hoyrat bir dille karşılık veren bir politik kültürde tanınma mücadelesi vermek, yok sayılmaya ve adaletsizliğe direnmek kolay değildir; cesaretin yanı sıra sabır ve dayanışma ruhu gerektirir. Türkiye’li LGBTT bireylerin hak ve özgürlüklerini savunmak ve homofobiye dayalı ayrımcılığı aşmak amacıyla kurulan dernekler uzunca bir süredir bu talepleri dile getirme hakkına sahip olabilmek için son derece önemli bir mücadeleye yürüyor. Önce Kaos GL ve daha sonra da Lambdaistanbul derneklerinin kapatılması için açılan davalar yüzümüze karşı şunu öne sürüyor: Haklara sahip olduğunuzu dile getirme hakkınızı, ayrımcılığa ve nefret cinayetlerine hedef olmadan yaşama hakkınızı, başka bir deyişle diğer bütün insanlar gibi özgür, onur ve haklar bakımından eşit olduğunuzu örgütlenerek ifade etme hakkınızı tanımıyoruz. Bu hakkınızı tanımıyoruz, çünkü bu ülkede “hukuka ve ahlaka aykırı dernek” kurulamaz. Kaos GL derneğinin kapatılması için açılan davanın yerinde bir kararla bozulmuş olmasına karşın Lambdaistanbul Derneğine açılmış davanın seyri benzer bir davanın başka bir LGBTT derneği aleyhine açılmayacağına bir garantisi olmadığını göstermiştir.

Anayasa’ya “Cinsel Yönelim” ve “Cinsiyet Kimliği”

Anayasa’nın eşitlik ilkesiyle ilgili 10. maddesine “cinsel yönelim” ve “cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmesi için LGBTT dernekleri tarafından yürütülen etkinlik ve çalışmalara karşı hükümetin ve siyasal partilerin takınmış olduğu kayıtsızlıkla karışık olumsuz tavır da son tahlilde benzer bir gerekçeden besleniyor. Eşcinsellik, “ahlaka” aykırıdır, çünkü “toplumun aşağı yukarı tamamına yakın bir kesimi tarafından tasvip edilmeyen, ahlaka ve edebe aykırı olarak kabul edilen” bir yönelimdir. Dahası böyle bir “ahlaksızlığın” örgütlenerek “Türk aile kurumuna atfedilen kutsiyete” zarar vermesi, o da yetmiyormuş gibi bunu bir hak ve özgürlük mücadelesine dönüştürmesi hukuki olarak kabul edilemez, çünkü

yine Anayasa’nın muhtelif maddelerinde belirtilmediği üzere temel haklar ve özgürlüklerin “ahlaka” aykırı bir durum söz konusu olduğunda sınırlan-dırılması meşrudur.

Burada sözü edilen “ahlak”, “kamu ahlakı”dır. Peki, “kamu ahlakı” nedir? “Kamu ahlakı”, neyin “iyi” ve “normal”, neyin “kötü” ve “kabul edilemez” olduğuna ilişkin bir ülkede egemen olan veya iktidardaki karar vericiler tarafından sorgulanamaz olduğu varsayılan değerler bütünüdür. Çoğunlukla kültürel geleneklerden ve dinlerden beslenen bu göreceli değerlere öncelik vermek, “kamu ahlakı”nın dayandığı tabuları korumak adına ayrımcılık ve eşitsizlikle mücadeleyi hedefleyen LGBTT derneklerinin örgütlenme ve ifade özgürlüğü hakkını kısıtlamak, egemen önyargıları evrensel insan hakları ilkelerinden daha önemli saymak anlamına gelir. Göreceli ve insan haklarıyla doğrudan çelişen, sosyal tabuları kollayan bir “ahlak” anlayışının demokratik bir ülkede ne etik ne de hukuki meşruiyeti olabilir. Böyle bir tutum olsa olsa Tanıl Bora’nın “medeniyet kaybı” diye tarif ettiği durumun kamusal ve politik hayatı işgal ettiği, karar vericilerin vicdanını ve bilincini esir aldığı anlamına gelir. Hukukun oluşturulmasında ve yurttaş haklarının belirlenmesinde en temel “ahlaki” ölçüt, uluslararası insan hakları belge ve sözleşmelerinin ortaya koyduğu evrensel ilkelerdir. Bu uluslararası sözleşmeleri imzalayan bütün ülkeler gibi Türkiye de insan hakları ilkelerine göre tanımlanmış etik perspektifi onaylamış ve yasaların oluşturulmasında bu ilkelere öncelik vereceğini taahhüt etmiştir.

‘Toplum Henüz Hazır Değil’ mazereti

Türkiye’deki siyasal partilerin ve karar vericilerin birçoğunun, eşcinseller söz konusu olduğunda, bu etik ve politik yükümlülüklerin farkında değilmiş gibi bir tavır takındığını, hatta sık sık toplumsal önyargılara yaslanarak doğrudan ayrımcılık içeren ifadelerle başvurduğunu ve homofobiyi meşrulaştırmanın da ötesinde körüklediğini gayet iyi biliyoruz. LGBTT derneklerinin ayrımcılığa son verilmesi ve LGBTT haklarının tanınmasına ilişkin çağrılarına gelen tepkileri hatırlayalım: “Batı’dan ahlaksızlık aldık”, “Eşcinseller de eşitlik istiyor, verecek miyiz? Tabii ki vermeyeceğiz”, “Toplum henüz bu tür taleplere hazır değil”,

“Önümüzdeki yüzyılda belki olabilir”, “Bizim partimiz bu tür tali meselelerle ilgilenmiyor”, “Onlara iş veya ev vermeyenlere niye böyle yapıyorsun denemez”... Bu ve benzeri açıklamalarda açığa çıkan zihniyet, insan hakları sözleşmelerinin belirlediği etik perspektifle taban tabana zıttır ve dolayısıyla çoğulcu ve özgürlükçü bir demokratik bilincin yerleşmiş olduğu bir toplumda hukuki ve politik olarak meşru değildir. Dahası insan hakları etiğini içselleştirmiş vicdan sahibi bir insanın dinlerken bile utanç duyacağı, hatta kendini bu denli sakınımsız bir şekilde ifade edişi karşısında şaşkına döneceği türden bir dildir bu. Zafer Üskül’ün 2008 yılındaki Homofobi Karşıtı Buluşmaya katılımının ve ayrımcılık karşıtı tutumunun muhafazakâr kesimde yarattığı infialı anımsayalım. Her fırsatta Türkiye’nin çokkültürlü yapısından ve sahip olduğu hoşgörü kültüründen dem vurup “medeniyetler arası diyalog” gibi bir projenin küresel sözcülüğüne soyunan Türkiyeli muhafazakârların, aynı girişimi destekleyen, fakat öte yandan LGBTT bireylerin hak ve özgürlüklerinin kendi ülkesinde tanınmasında da önemli bir rol üstlenen İspanya’nın sosyalist başbakanı Zapatero’nun medeniyet, hukuk ve ahlak kavrayışından öğreneceği bir şeyler yok mu?

‘Gökkuşağı Koalisyonu’

Ahlak ve hukuk kavramlarını egemen önyargıları haklılaştıracak şekilde istediği gibi çarpıtmakta hiçbir sakınca görmeyen ayrımcı ve homofobik zihniyet, hiç şüphesiz, insan hakları kavramını hiçbir zaman tam olarak içselleştirememiş otoriter ve muhafazakâr bir politik gelenekten besleniyor. Sadece LGBTT bireylerin değil Türkiye toplumunun muhtelif kesimlerinin haklarının sınırlandırılmasına veya tamamen yok sayılmasına sebep olan bu akıl tutulması, çoğunluğa benzemeyen her türlü “farklılığı” tehdit olarak algılayagelmış bir zihniyetin patolojilerinden biridir. Bu çarpık ahlak ve hukuk yorumunun deşifre edilmesinin, kamusal alanda bu konuda kapsamlı bir tartışmanın açılmasının ve temel insan haklarının “kamu ahlakını korumak” gibi muğlak gerekçelerle ihlal edilemeyeceğinin güçlü ve tavizsiz bir şekilde dile getirilmesinin en yaratıcı ve etkili yollarından biri neden bir “gökkuşağı koalisyonu” oluşturmak olmasın? Bu, LGBTT dernekleri ile feminist gruplar, insan hakları örgütleri ve tanınma mücadelesi veren ve eşitsizliğe maruz kalan diğer kesimler arasındaki dayanışmanın genişleyebile-

ceği, dahası genişlemesi gerektiği anlamına geliyor. Dayanışma ve mücadele sözcüklerini özellikle vurgulamak isterim. Mücadele, çünkü temel hak ve özgürlüklerin tanınması ancak bunun için cesaretle etkinlik gösteren insanlarla, yani politik eylemle mümkün olabilir. Dayanışma, çünkü bir toplumda insan haklarına dayalı etik perspektifin yerleşebilmesi ve demokratik bilincin güçlenmesi başkalarının maruz kaldığı baskılara kayıtsız kalmayan insanların mevcut eşitsizliklere birlikte itiraz edebilmesine bağlıdır.

Son yıllarda “yeni” ve “sivil” bir anayasanın kamusal bir tartışma süreciyle ve geniş kesimlerin katılımıyla oluşturulması gerektiği sık sık dile getiriliyor. LGBTT derneklerinin ve yukarıda bahsettiğim “gökkuşağı koalisyonu”nun ilk hedeflerinden biri, “kamu ahlakı” veya “genel ahlak” gibi insan haklarıyla ilgili kafa karışıklığına sebep olan ve karar vericiler tarafından suistimal edilebilecek kavramların anayasadan tümüyle çıkarılması için mücadele etmek olmalı. Bu sadece LGBTT bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasının değil Türkiye toplumunun başta erkeklik ideolojisi olmak üzere bir dizi önyargısıyla yüzleşebilmesinin ve onları aşabilmesinin önkoşuludur.

Naif bir idealizm mi?

LGBTT derneklerinin bu dönüşüm sürecinde kamusal tartışmaya doğrudan katılması, sesini duyurması ve en temel hedefinin “çoğunluğun hoşgörüsünü kazanmak” olmadığını dile getirmesi gerekiyor. En iyi niyetli, açık fikirli ve özgürlükçü kesimlerde bile egemen olan bu “hoşgörü felsefesi”nin en büyük yanılgısı, eşcinselliği birkaç metropolün “butik kozmopolitliğine”, “butik çokkültürlülüğüne” ve kentin eğlence kültürüne katılacak yeni, “keyifli” ve “neşeli” bir “renk”ten ibaret sanması. LGBTT hareketi, hoşgörü meselesine indirgenemeyecek bir hak ve özgürlük talebini, şimdiye kadar Türkiye toplumunda pek telaffuz edilmemiş türde bir eşitlik fikrini seslendirmeyi amaçlıyor. LGBTT örgütlerinin, anayasanın eşitlik maddesine “cinsel yönelim” ve “cinsiyet kimliği” ibarelerinin eklenmesine ilişkin talebin bir “hoşgörü” meselesinden ziyade bir insan hakları sorunu olduğunu Türkiye toplumuna kamusal etkinliklerle anlatması gerekiyor. Burada kastettiğim şey LGBTT hareketinin “toplumu bilinçlendirmesi” gerektiği gibi “Eski Solun” politik

tahayyülünden ödünç alınmış tek yönlü ve arkaik bir eylem ve politika anlayışı değil. Bahsettiğim çift yönlü bir etkileşim. Ancak böyle bir etkileşim yoluyla LGBTT hareketi de kendini dönüştürüp yenileyebilir ve Murathan Mungan'ın Kaos GL'nin 100. sayısında yayımlanan yazısında belirttiği gibi "çağıyla örtüşen bir yeryüzü söylemi tutturabilir", "bir politika geliştirebilir". Ben LGBTT hareketinin eylemlerinde ve örgütlenme anlayışında, Türkiye ve dünyayla ilişkilene biçiminde bu dönüşümün kendini göstermeye başladığını düşünüyorum.

LGBTT hareketinin sürdürdüğü "tanınma politikası", bir özgürlük ve eşitlik mücadelesi olduğu gibi kasvetli sorunlarıyla hepimizi zaman zaman boğan, hatta sinizme ve yılgınlığa sürükleyen

mevcut sosyal ve politik gerçekliğin de etkili panzehiri. Bir yandan "gökkuşağı politikasının" güçlenerek yoluna devam edeceği bir Türkiye, diğer yandan yok sayılan ve haksızlığa uğrayan diğer kesimlere kayıtsız kalmayan bir LGBTT hareketi.

Bu beklentinin naif bir idealizm olmadığına en büyük ispatı da, Homofobi Karşıtı Buluşmanın Türkiye'nin farklı kentlerine yayılması, LGBTT derneklerinin sayısının giderek artması, nefret suçlarına ve homofobiye gösterilen tepkilerin artık sadece LGBTT gruplarının katılımıyla sınırlı kalmaması değil midir?

*Yrd. Doç. Dr., İzmir Ekonomi Üniversitesi
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

İNSAN HAKLARI ve TOPLUMSAL CİNSİYET

Aksu BORA

İnsan hakları, farklı felsefi görüşlere ve insan kavrayışlarına göre farklı biçimlerde temellen- dirilebilir. Ancak her durumda, bütün insanların, insan oldukları için sahip oldukları haklardır- yani türe özgü haklar. Yani, taşıdığım özgül ni- teliklerin ne olduğundan bağımsız olarak, bu türün bir üyesi olmam nedeniyle bazı haklara sahibim. Bu hakların neler olduğu, sınırlarının nasıl çizileceği soruları, felsefi dayanakları olsa da, asıl olarak politik içerikli sorular oldu hep. Bil- diğiniz gibi yaşam hakkıyla başlayan silsilenin her bir bileşeni için uzun ve zorlu mücadeleler gerekti.

İnsan haklarının felsefi temellerine ilişkin farklı yaklaşımların yarattığı politik sonuçlara değin- mek ve bu sonuçların cinsiyet politikaları açı- sından anlamı üzerinde durmak istiyorum.

İnsan haklarının ilk iki kuşağı, yani adına “özgür- lük hakları” da denilen klasik haklar ve adına “eşitlik hakları” da denilen ekonomik ve sosyal haklar, farklı tarihsel süreçler içinde, farklı sınıf- sal mücadeleler sonucu kazanılmıştır. İlki, yani “özgürlük hakları”, burjuvazinin kendi varlığını ve mülkiyet hakkını teminat altına almasının gü- vencesi iken, ikincisi, yani “eşitlik hakları”, prole- taryanın çalışma hayatının düzenlenmesi, sağlık ve eğitim haklarının sağlanması gibi hak talep- lerini karşıladı.

İlk iki kuşak hakkın ortaya çıktığı tarihsel dönem, yani onsekizinci yüzyılın son çeyreği ve ondo- kuzuncu yüzyıl, aydınlanma idealinin en ışıltılı, en cazip ve güçlü olduğu dönemdir. Bu ne an- lama gelir? İnsanın ayırdedici niteliğinin “düş- ünmek”, yani akıl olduğu fikrinin egemenliği demektir. O kadar ki, varlığımızdan, hatta Tanrı- nın varlığından emin olabiliyoruz için bile akla dayanmamız gerekir. Akıl sahibi olduğu için diğer varlıklardan farklılaşan insan, modern in- sandır: Kendine yeterli, tamamlanmış, bağımsız birey. Yani kendi kendisine özdeş bir aynılık ola- rak benlik ve kimlik. Yani, a, a’ya eşittir ve a ol- mayandan farklıdır. Modern özdeşlik ve çelişmezlik ilkesi altında tanımlanmış böyle bir

benlik kavrayışı, kendisinden ayırdığı “a olma- yan”ı tanımlamaz, tersine, onu kendisinin olum- suzlaması olarak başka bir tür aynılık içine kapatır. Bu durumda “a olmayan” da kendisini a’nın olumsuzlanması içinde tanımlamaya itilir, a olmamanın neliği sorusunu kendini tanımla- manın merkezine yerleştirir.

Böylelikle her iki taraf için de benlik, ne’lik soru- nundan hareketle kurulmuş, statik ve özcü bir tasarım haline gelir.

Benliğin sahip olunan bir “ne”likten hareketle ta- nımlandığı bu modern benlik anlayışına ilişkin ilk güçlü itiraz, Rousseau’dan gelmişti. Ona göre böyle bir tasarım, değerini/ötekini değersizleş- tirmeye dayalıdır ve eşitsizlik de işte bu ahlaki değersizleştirmeden kaynaklanır. Bu nedenle in- sanın özgürlüğü, yeniden ahlaki bütünlüğe ulaşması, daha doğrusu bu bütünlüğe ulaşma- sını sağlayacak örüntüler, bağlanmalar içine gir- mesi ile mümkün olabilecektir. Dolayısıyla

- a) eşitlik ve özgürlük ancak birlikte düşünüle- bilir iki değerdir
- b) her ikisi de insanın diğerleriyle kuracağı iliş- kiler içinde ortaya çıkacaktır- ki böylece öz- neliği bir öznelerarasılık içinde tarif etmiş oluruz.

Bizim için bu iki önerme, son derece önemli bir perspektif sunuyor: Bizi feminizmin meşhur eşit- lik/farklılık ikilemini yeniden ele almaya, bu iki- lemin politik anlamını düşünmeye davet ediyor.

Kısaca hatırlayacak olursak, feminist yazında eşitlik/farklılık ikilemi hem tarihsel bağlamla hem de politik yönelimle ilişkilendirilir. Tarihsel bağlamla ilişkilendirilir, çünkü “birinci dalga” diye isimlendirilen ondokuzuncu yüzyıl femi- nizmi, asıl olarak eşitlik talebini yükseltmiş, ka- dınların da erkeklerin sahip oldukları haklara sahip olması için mücadele etmiştir (ancak be- lirtmek gerekir ki, ondokuzuncu yüzyıl femi- nizmi eşitlikçilikten ibaret değildir, kadınlığın doğasına ilişkin çok sayıda edebi ve siyasi metin vardır); “ikinci dalga” diye isimlendirilen 1970’ler sonrası feminizm ise daha çok kadınların farklı-

lığını vurguladığı için “farklılık” olarak da nitelendirilir. Bu iki dalganın tarihsel olarak birbirini izlediği, eşitlikçiliğin bir tür “ilkel feminizm”, farklılıkçılığın ise hem kronolojik olarak ilkinden sonra geldiği hem de daha derinlikli analizler içerdiği düşüncesi, yaygınlıkla benimsenmiştir. Böyle bir çerçeve içinde, eşitlik ile farklılığın ayrı, hatta zaman zaman birbiriyle çelişen hatlar olarak kurgulanması, beklenebilir bir durumdur: Bu kurgu içinde, erkeklerle eşit olma hedefi, kadınların cinsiyet farklılıklarını görmezden gelerek erkek normunu idealleştirmeleri anlamına gelir. Aynı şekilde, kadınların farklılıklarının onaylanması, eşitlik idealini feda etmeye değecek kadar önemli ve radikal bir talep olarak görülür. Elbette eklemek gerekir ki, eşitlikçi feminizmin devletçilikle, milliyetçilikle ve piyasa ile çok kolay eklenilebiliyor oluşu, bu hattın radikal bir dönüşüm talebi çerçevesi içinde düşünülmesini güçleştirmiştir.

Ama aynı şeyi farklılıkçılık açısından düşündüğümüzde, bunun da muhafazakârlıkla son derece uyumlu olabilen bir söylem kurduğunu hatırlamakta yarar vardır.

Bir o kadar önemlisi, farklılığın hâlâ ve pek çok durumda, “öteki” olma, yani, erkek olmama konumundan ifade edilmesidir. Dolayısıyla, ataerkinin ürettiği kadın/erkek ayrımı, bu kez tersinden yeniden üretilmiş olur. Üstelik bu benlik üretme mekanizmasının bir bileşeni olan ahlaki değersizleştirme de yeniden üretilmeye devam eder: Erkekler kadınları değersizleştirirler, kadınlar başka kadınları...

Bugün, geldiğimiz yerde, feminist politikayı düşünürken öncelikli meselelerden biri, eşitlik/farklılık ikileminin kendisi olmalıdır diye düşünüyorum. Çünkü eşitlik hedefi, farklılığın tanınması hedefinden ayrıldığında, vatandaşlık hakları kapsamında tanımlanan ve varolan bağlam içinde ulaşılabilir bir hedef olarak rahatlıkla görülebilir. Aynı şekilde, farklılığın tanınması hedefi eşitlikten ayrı düşünülduğünde, kimlik politikalarının bir bileşeni haline gelmesi, hele de kadınlık/erkeklik söz konusuysa, siyaseti imkânsız hale getiren bir muhafazakâr söylemin içine hapsolması işten değildir.

Feministlerin, bugün içinde bulunduğumuz ko-

şullarda, kamusal politikalara ilişkin mücadeleleri bırakma lüksü olmadığı gibi, bu mücadelenin özel alanın politikasından ayrılması, feminizmi bir “kadın hakları savunusu” haline getirir. Her ne kadar bugün bu ikisi birbirinin yerine iç rahatlığı ve kolaylıkla kullanılabiliriyorsa da, kadın haklarını savunmakla feminizm aynı şey değildir!

Yeniden Rousseau’ya dönüp eşitlik ve özgürlüğü birbirinin ayrılmaz parçası yapacak olan şeyi hatırlayalım: İnsanı tanrı suretinde, kendine yeterli, kapalı ve tamamlanmış bir bütün, benliği kendine özdeş bir aynılık olarak tasarladığınızda, işte o zaman, “benim özgürlüğüm, diğerinininkinin başladığı yerde biter” türünden şeyler söylerken bulursunuz kendinizi. Yani aslında, özgürlüğe en uzak yerde. Çünkü diğeriyle ilişkiniz, asıl olarak bir rekabet ilişkisidir; benliğiniz, siz olmayana değersizleştirmek üzerine kurulur. Oysa kadınların ta ondokuzuncu yüzyıldan beri söyledikleri şey, insanın öyle bir varlık olmadığıdır. Kadınlar, kendi deneyimlerine dayanarak, insanın diğerleriyle ilişkisinin bir “sözleşme” ilişkisi değil, bunun çok ötesine geçen, çok daha derin ve kurucu anlamları olan bir ilişki olduğunu söylemişlerdi.

Feminizmin özne eleştirisi, hafife alınabilir ya da “soyut teori” denilerek kenarda unutulabilir bir şey değildir- aynı şekilde, “hak” ve adalet kavramlarını kamusal alana özgüleyip kişisel alanı “doğal kurallar” a terk eden liberal anlayışa yönelttiği güçlü itiraz da insan hakları tartışmalarında asla unutulmamalıdır. Bunu özellikle vurgulamak istiyorum, çünkü bir ara feministlere, bugün eşcinsel harekete yöneltilen sarkastik “yatak odası politikası” nitelemesinin söyleyenin niyetinden bağımsız bir gerçekliği olduğunu düşünüyorum. Ben bu sözüm ona eleştiriyi her duyuşumda aynı tepkiyi veriyorum: “ah keşke becerebilsek!” Biz bunu beceremedik, çünkü yatak odası ve onun etrafındaki dehşeti görünür kılmaktan, bu dehşetle uğraşmaktan, kafamızı kaldıramadık- “dokundurtmama”yla o kadar meşguldük ki, dokunmanın politikasını oluşturamadık... Aslında hep biliyorduk, özgürlük sadece dokunulmamakla kazanılmaz, dokunmak ve dokunulmak da bunun bir parçasıdır.

Feminizmin özne eleştirisine bağlı olarak Rousseau’dan çıkardığımız ikinci önerme, eşitliğin de

özgürlüğün de, insana içkin "ne"likler değil, insanlararası ilişkiler içinde kurulabilecek değerler olduklarıdır. Böyle bir kuruluş, adalet ilkesinin taşıyıcısı olabilecek bir ortaklık alanı içinde mümkün olabilir. Bu ortaklık içinde kurulan şey, durağan ve kapalı yapıdaki "ne"likler değil, tersine, süreç gerektiren, dinamik ve tarihsel yapıya sahip "kim"liklerdir. Bu, öz tanımımızda değil, edimlerimizde ve bu edimlerimizi kendilerinin önünde gerçekleştirdiğimiz diğerlerinin bizi tanımada ortaya çıkan bir kimliktir. Yani kimlik, bu tanıma aracılığı ile kurulur. Bu nedenle, kabul edilme mücadelesi, bir değer talebi, hak talebi olarak, soyut insanlığa katılma değil, kendi somut varoluşunun kabulüyle hak sahibi olma bakımından, eşitlenme talebidir. Bu talep bize Edward Said'in söylediği bir şeyi, "savaş halindeki özerden yapılmamış bir dünya"yı keşfetme imkânını sunar- ki radikal bir muhalif politika bence bundan başka bir şey değildir.

**Zorunlu Heteroseksüellik
Bir İnsan Hakkı İhlalidir
Yalnızca Eşcinsellere değil,
Heteroseksüellere de yöneliktir**

İnsan hakları, hele cinsel yönelimden söz etmekteyse, bize bir "asgari"yi işaret ediyor gibi görünür: Güvenlik ve varlığını sürdürme haklarına. Bu dünyada eşcinsel olarak yaşamak, böyle bir asgarinin pek hafife alınamayacağını insana öğretir. Bedensel dokunulmazlık hakkı, hâlâ temel önemdedir.

Tıpkı kadınlar için olduğu gibi, eşcinseller için de insan hakkı ihlali yalnızca devletin birey ile ilişkisinde ortaya çıkmaz, yani tek ihlalcı, devlet (yani kamu görevlileri) değildir- aile üyeleri başta olmak üzere, pek çok kişi hak ihlalcisi olabilir. "Hak" ve "adalet" kavramlarının daha çok kamusal alanla ilişkilendirilmesine, özel alanın "doğanın yasaları"na göre düzenlenmesine itirazlarını yükselten feministlerin açtığı yoldan ilerlerken, bu ihlaller arasındaki bağlantıları da görmek kolaylaşır. Kamusal alan/özel alan ayrımının kendisini bir siyasal mesele haline getirdiğimizde, bu ikisi arasındaki süreklilikler daha açık hale gelir: Cinsel taciz ve tecavüzün bir disiplin yöntemi olarak kullanılması gibi süreklilikler.

Bu nedenle, insan hakkı ihlallerinin yalnızca devlet (ve kamu görevlileri) tarafından gerçekleştirilebileceği, bireylerin birbirlerine yaptıklarının olsa olsa "suç" sayılabileceği yolundaki tez, erkek iktidarının gücü, yaygınlığı ve şiddetini görmediği, bu iktidar ile devletinkinin nasıl iç içe olduğunu, birbirini destekleyip güçlendirdiğini anlamadığı için, eleştirilir.

Kadınlar ve eşcinseller açısından insan haklarının her birinin yeniden değerlendirilmesi, yenden müzakere edilmesi ihtiyacı, bundandır. Bu yüzden gayet tuhaf bir ifade olan "kadının insan hakları" kavramına ihtiyaç duyuyoruz. Bedensel dokunulmazlık hakları dediğimizde "namus" meselesini de görebilelim, erkek doğurana kadar doğurmaya devam etmek zorunda kalmayı bir insan hakkı ihlali olarak tanımlayabilelim diye.

Şunu da hatırlamalıyız ki, insan hakları kavramı salt ihlallerle ilişkili değildir- yani "dokunmama", "yapmama" kadar "destekleme", "güçlendirme" ayağı da vardır. Cinsel yönelim konusunun bireysel bir hak meselesi olmanın ötesinde, toplumsal ve politik bir konu olarak tanımlanabilmesi de bence bununla ilgilidir. Yani, zorunlu heteroseksüelliğin yalnızca eşcinsellerin değil (ki aslında neden onların sorunu olsun?!), heteroseksüellerin de sorunu olduğunun kabulü, zorunlu heteroseksüelliğin insanın "yapabilirlikleri"ne bir saldırı, bunların budanması, örselenmesi anlamına geldiğinin görülmesi ile ilgilidir.

İnsan Hakları Bildirgesi'nin birinci maddesi, bu hakların gerekçesini berraklıkla ortaya koyar: "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğmuşlardır; akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşçe hareket etmekle yükümlüdürler." Yani biz, insan türü olarak, bazı kapasitelere sahibizdir, bu kapasitelerin gerçekleşebilmesi için de belirli koşullarda yaşamaya hakkımız vardır. Özgür, onur ve haklar bakımından eşit...

Özgür olmak, canım ne isterse onu yapmak değil ama tarihsel ve kültürel bir ortamın ürünü olan benim, bu ortama "hayır" diyebilmem, direnebilmem anlamına gelir. Aile meclisi kız kardeşimi öldürmeme karar verdiğinde bunu

reddetmem mesela. Yani, ona göre biçimlenmem beklenen kalıba sığmamam, taşmam, hatta belki de kalıbı kırmam. İnsan türü, bu anlamda özgürlük imkânına sahiptir.

Zorunlu heteroseksüellik, bizi biçimlendiren, içine sığmamız ve orada kalmamız istenen kalıpların en önemli bileşenlerinden biridir. İster erkek olalım ister kadın, ister yoksul olalım ister zengin, ateist, Türk... karşı cinsten biriyle evlenip çocukla karşılaşmamız, "doğa"nın bir emri olarak görülür, yani tartışılmaz, değiştirilemez... İçine doğduğumuz, bizi biçimlendiren tarihsel ve kültürel ortamın belki de ana örüntüsü, bu "doğallık"tır. Eşcinsel olmayan (yahut bunu fark etmeyen- bastırabilen) bir bireyin kendini bu "doğal akışa" bırakması, işten değildir ve o hikâyenin içine girmenin bir "hak ihlali" olduğuna ilişkin hiçbir belirti de yoktur. Ancak, her bir insan tekinin bedeniyle, başkalarının bedeniyle, hazla, cinsellikle ilişkili potansiyelleri düşünüldü-

ğünde, tekeşli heteroseksüel ilişkinin nasıl sınırlı bir kuşatma, nasıl bir örseleme olduğu daha iyi anlaşılır (bunu Freud söylemişti vaktiyle: Uygarlık, sınırsız hazdan vazgeçmek üzerine kurulmuştur!).

Bence eşcinsel hareket ile feminist hareket insan hakları kavramının imkânlarını keşfederek, beden politikaları ile bağını kurarak, radikal ve güçlü bir açılım kazanabilir -hazdan vazgeçmeden kurulabilecek bir uygarlık nasıl olurdu?

Not: "Kadın bakış açısına sahip olmayan" sevgili arkadaşım Nilgün Toker'e çok teşekkür ederim-yazdığı ve söylediği her şeyle insan haklarını kavrayışımı derinleştirmeme yardımcı olduğu için...

Feminist

1. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, 17 Mayıs 2006

İnsan Hakları, Çoğulculuk ve Eşitlik – EŞCİNSELLERİN HAKLARINI SAVUNMA OLANAKLARI

Zehra F. KABASAKAL ARAT

Birleşmiş Milletlerin (BM) 1945'de kurulmasından bu yana, insan hakları söylemi yaygınlaşmış, insan hakları kavramının içeriği genişlemiş ve konuyla ilgili sözleşmeler ve koruma mekanizmaları çeşitlenerek artmıştır. Ancak dünyanın her yerinde ihlaller devam etmektedir. Hatta diyebiliriz ki, bir anlamda ihlallerin devamı bildirge ve sözleşmelerin artmasının ve çeşitlenmesinin nedenidir. Örneğin BM bünyesinde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin tanıdığı haklara hukuki bağlayıcılık kazandıran 1966 yılında imzaya açılan ve 1976 yılında yürürlüğe giren iki uluslararası sözleşme - yani Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Uluslararası İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi - dışında, uzman komisyonlarının gözetimi altına konan "temel" sözleşmelere dikkatli bakılırsa bunların çoğunun ayrımcılığı en yoğun şekilde yaşayan, toplumların "en mağdur" kişi ve kesimlerinin haklarını ele alan sözleşmeler olduğu görülür. (Bunlar, ırkçılığa karşı sözleşme, kadanalara yönelik ayrımcılığa karşı sözleşme, çocuk hakları sözleşmesi ve göçmen işçilerin ve ailelerinin korunmasına yönelik sözleşmedir.) Tüm ülke ve toplumlarda varlığı tanınmayan veya her türlü insan hakları ihlallerini yoğun biçimde yaşayan, dolayısıyla "en mağdurlar" arasında tanımlanması gereken bir kesim de, eşcinseller ve transseksüeller gibi cinsel yönelimi ve toplumsal cinsiyet kimliği açısından azınlık durumunda bulunan kişilerden oluşmaktadır. Ancak bu kesimin hakları, uluslararası hukukta hâlâ gereken ilgi ve desteği bulamamıştır.

Oysa BM'nin oluşturduğu uluslararası insan hakları hukuk ve rejimi, mevcut olan ve etkilenebilir olduğu felsefelerden farklı olarak "evrensellik" ilkesini tam anlamıyla benimsemiş, Klasik Liberalizm'in doğal haklara dayanan oldukça sınırlı insan hakları anlayışını aşarak çok daha radikal bir yaklaşım sunmuştur. Bu yaklaşımda insan hakları medeni ve siyasi hakların yanı sıra, iktisadi, sosyal ve kültürel hakları da içerir; haklar sadece devlete değil tüm topluma karşı savunulan değerlerdir ve en önemlisi, insan hakları

nın temel amacı "insan onurunda eşitlik" sağlamaktır. Dolayısıyla "ayrımcılığa karşı olmak," Evrensel Bildiri ve 1966'da kabul edilen iki sözleşmenin bir araya gelerek oluşturduğu Uluslararası İnsan Hakları Yasası'nın temel ilkesidir. Haklar kişilerin sahip olduğu "ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan edinilen ve diğer konular açısından bir fark gözetmeksizin" herkes için eşit derecede geçerlidir. Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine karşı ayrımcılık, bu belgelerin çeşitli maddelerinde geçen "diğer konum" kapsamına girmektedir ve bu bağlamda savunulmalıdır. Ancak, her "farklı" konum sahibi ve azınlık grubu için olduğu gibi, eşcinsellerin ve farklı toplumsal cinsiyet kimliklerine sahip olanların haklarının savunulması da, sadece var olmalarına izin verilmesi, yani tolerans gösterilmesinin ötesinde, bu kimliklerin eşitlik kavramı çerçevesinde tanınmasını ve kabul edilmesini gerektirir. Yani, asimilasyoncu politika ve eğilimlerden vazgeçerek, farklılıkları kabul etmek ve farklı yaşamları hoş görmek ayrımcılığın sonu değildir. Biyolojik, toplumsal ve kültürel çeşitliliğin varlığı ve tanınması kendi başlarına çoğulcu bir toplum oluşturmaz. İnsan haklarına dayanan devlet ve toplum düzenleri, bireylerin farklılıkları ne olursa olsun tüm haklar açısından "eşit" muamele görmelerini zorunlu kılar.

Eşcinsellerin haklarının uluslararası düzeyde kabul görmesi açısından en önemli ilk adım Dünya Sağlık Örgütü'nün eşcinselliği 17 Mayıs 1990'da zihinsel hastalıklar listesinden çıkartması olmuştur. Bu, oldukça yaygın olan asimilasyoncu yaklaşım ve uygulamalardan vazgeçerek farklı cinsel yönelim ve kimliklerin kabul edilmesi yönünde önemli bir ilerlemedir.

İkinci önemli gelişme ise geçen yıl 6-9 Kasım tarihlerinde, Endonezya'nın Yagyakarta kentinde insan hakları uzmanlarının yaptığı bir toplantıda, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık ve insan hakları ihlallerin ele alınması ve toplantı sonunda Yagyakarta İl-

keleri başlıklı bildiri ile uluslararası insan hakları hukukunun cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliği açısından uygulanmasına yönelik ilkelerin ortaya konulması olmuştur. Bir anlamda yeni bir insan hakları sözleşmesinin ön taslağı niteliğinde olan ve geçtiğimiz Mart ayında Cenevre'de İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan bu bildirinin iki unsuru oldukça önemlidir.

Birincisi, cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet özgürlüğünün birçok toplumda tanınmadığı belirtilerek, ihlallerin şiddet ve yaygınlığının altı çizilmiş ve bunların uluslararası insan hakları hukukunda temel ilke olan evrenselliğin dayandığı, insan onurunu korumada eşitlik ve her türlü ayrımcılığa karşı olma ilkelerinin ihlali olduğu belirtilmiştir. İkinci önemli unsur, insan hakları hukukunun durağan değil değişken olduğu ve toplumsal ve kültürel dönüşümlerle "genişleyerek" uyarlandığı gözleminin yapılmasıdır.

Ancak, Yagyakarta İlkeleri'nde atlanmış olan

önemli bir nokta vardır ki, o da devletin alması istenilen yasal ve idari düzenlemelerin başarıya ulaşabilmesi için kültürel değişimin gerektiğidir. Çünkü yasal ve idari düzenlemeler hakların yargı yoluyla aranmasının önünü açsa da, yargının getirdiği çözüm ve adalet genellikle ihlaller işlendikten sonra devreye girdiğinden, ihlallerin önlenmesi yolunda etkileri kısıtlıdır. Yagyakarta İlkeleri önyargıların kültür içinde oluştuğunu kabul etmekte ve eşcinsel yönelim ve farklı toplumsal cinsiyet kimliğine sahip kişilerin aile ve kültürel çevreleri tarafından reddedilmelerinden dolayı daha kırılgan olduklarını vurgulamaktadır. Fakat sıralanan uygulama önerileri arasında, devlet tarafından kültürel dönüşümü sağlayan önlemler alınmasının da gerektiği ve ihlallerin ve ayrımcılığın süregelen kültürel değerlere dayandırılarak desteklenemeyeceği belirtilmemiştir. Oysa insan hakları mücadelesi hem hukuki hem de kültürel değişimi öngören, çok boyutlu bir mücadeledir.

II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, 17 Mayıs 2007

HOLLANDA'DA EŞCİNSELLERİN ELDE ETTİKLERİ YASAL EŞİTLİK İLE TOPLUMLA BÜTÜNLEŞME DÜZEYİ ARASINDAKİ ÇELİŞKİ

Gert HEKMA

1970'lerden beri cinsel politika açısından Hollanda dünyadaki en liberal ülkelerden biri olarak görülmektedir. Cinsel ahlak açısından güçlü dinsel ve tutucu yaklaşımlardan, son derece laik ve liberal bir bakışa gelinmiştir. 1970 yılına doğru, Hollandalılar boşanmanın, pornografinin, fuhuşun, eşcinselliğin, doğum kontrolünün, gençlerin cinselliğinin reddedildiği bir dönemden tüm bu konularda daha liberal görüşlerin benimsendiği bir döneme geçmiştir. Görüş açılarındaki bu değişimi kanunlardaki değişiklikler takip etmiştir. Boşanma kolaylaştırılmış, pornografi ve fuhuş suç olmaktan çıkartılmış ve doğum kontrolü erişilebilir bir hale getirilmiştir. Homoseksüel ve heteroseksüel seksin yasal olduğu yaş sınırını (21 yaş ve 16 yaş) 1971 yılında, her iki grup için de 16 yaş olarak eşitlemiştir.

Amsterdam 1950'li yıllardan beri parlak bir gey kültürüne sahip bir şehir olmuştur ve Red Light District adı verilen bölgesi önemli bir turistik merkez haline gelmiştir. 1973 yılında, gey ve lezbiyenlerin askerlik yapmalarına müsaade edilmiştir. 2001 yılında aynı cinsten çiftlerin evlenmesine onay verilmiş ve bu konuda Hollanda ilk ülke olmuştur. Böylesine önemli değişikliklerin neden 60'lı ve 70'li yıllarda meydana geldiği çok açık olmamakla beraber çok önemli etkileri olduğu yadsınamaz. Hollandalıların yasal liberal cinsel kültürü kısmen kilisenin ve devletin ayrı tutulması fikrinden kaynaklanmaktadır. Cinsel ilişkilerin bireyin özel hayatının bir parçası olduğu ve devlet tarafından yönlendirilmesinin yanlış olduğu fikri benimsenmiştir. Hollandalılar bu laik politik kültürü Fransızlardan almışlardır.

1960'ların cinsel devriminin Hollanda üzerinde diğer ülkelere nazaran güçlü bir etkisi olmuştur. Kısmen bu durum Hollanda'da meydana gelen artan sosyal ve düşünsel hareketlilik, bireysellik, demokratikleşme, laikleşme, feminizm, ulusal medyanın yükselmesi ve bir genç ve öğrenci kültürünün gelişmesi gibi daha geniş değişikliklerle alakalıdır. Daha sıkı cinsel ahlak taraftarı olan iki dinsel grup, Katolikler ve Ortodoks Calvinistler,

cinsel inanışlarını ve değerlerini gözden geçirmeleri konusunda psikiyatrlar ve sosyal hizmet uzmanları tarafından etki altında bırakılmışlardır. 60'lı yıllarda, bu dinsel Ortodoks gruplar cinsel ahlak konusundaki fikirlerinde yumuşamaya başladılar.

Gey ve Lezbiyen Hareketinin yükselişi

1969 yılında, psikiyatr Wijnand Sengers, homoseksüalitenin patolojik bir problem olmadığını ancak homoseksüellerin de heteroseksüeller gibi psikolojik problemleri olabileceğini söyledi. Yaptığı araştırmada cinsel eğilimi homoseksüelden heteroseksüele geçen tek bir inandırıcı örnek bulamadığını belirtti. Eşcinsellerin, yönelimlerine ve sosyal duruma uyumunu artırma konusunda kendilerini gey organizasyonlara yönlendirme gibi yardım edilmesinin daha faydalı olacağını belirtti.

Bu araştırma eşcinselliğin bir hastalık olmadığını belirten ilk araştırma değildi ancak bu sefer mesleki çevresi pozisyonunu kabul etti. O da eşcinsellere yardım etmek için çalışmalarına başladı.

Aynı zamanda, rahipler ve din adamları da halka eşcinsellerin kabul görmesini telkin etmeye başladılar. Hâlâ eşcinsellerin iffetli bir hayat sürüp sürmemesi konusunda bir tartışma vardı ama din adamları arasındaki genel düşünce eşcinsellerin kabulü yönündeydi. 1971 yılında, parlamento eşcinselleri hedef alan kalan tek ceza kanunundan kurtulmaya karar verdi. 60'lı yıllara kadar eşcinsellik bir günah, suç ve hastalık olarak kabul edilirken şimdi 10 yıllık bir süre içerisinde bunlardan hiçbirisi olmadığı söyleniyordu. Bu radikal bir değişiklikti.

Bu değişiklikler gey ve lezbiyen hareketi içerisinde kendi sosyal ve politik hedeflere dair konuların konuşulmasına sebep oldu. Genel olarak, hareket, sosyal entegrasyon ve kabul edilme hedeflerine öncelik verdi. Ancak eşcinsellik ile ilgili öğrenci çalışma grupları konfederasyonu ve daha sonra Purple September (Mor Eylül) ve Lesbian Nation (lezbiyen ulusu) ve erkek grup Red

Faggots (Kızıl İbneler), entegrasyonun ana hedef olmasını eleştirdiler. Bunun gibi daha radikal olan gruplar toplumun daha fazla görünürlük ve cinsel ve cinsî ayrılıkların daha fazla kabulü için değiştirilmesi gerektiğini söylediler. Gey ve lezbiyenlerin hedefinin asimilasyonu mu yoksa sosyal değişimi mi hedeflemesi gerektiği hâlâ bugün bile bir tartışma konusudur. Heteroseksüel nüfus gey ve lezbiyenleri, kız ve erkek evlat, televizyonda komedyen olarak kabul etmiş olabilir ama radikallere göre Hollanda hâlâ çoğunlukla heteroseksüel değil miydi?

Aslında, Hollanda'da bir eşcinsel hareketi 1946'lı yıllarda başlamıştı ama 60'lı yıllarda ivme kazandı. En başlarda en büyük organizasyon Kültür ve Rekreasyon Merkezi (COC) idi ki bu merkez 1964'te Homofili Hollanda Birliği sonra da 1971'de Eşcinselliğin Entegrasyonu için Hollanda Birliği adını aldı. Bu birlik genel ilgiyi çeken kültür ve politik bir güç haline geldi. 1967 yılında Schorer Vakfı eşcinseller için psikolojik yardım amacı ile kuruldu. 1980'lerde AIDS krizinden evvel, hareket toplumun ve hükümetin bir parçası olmayı başarmıştı. Politik partilerde, sendikalarda, üniversitelerde, orduda, poliste, sağlık sektöründe ve kiliselerde gey ve lezbiyen gruplar kurulmuştu. AIDS krizinin başlaması ve bu krizin toplumdaki etkilerinin görülmesi üzerine, hükümet, sağlık kuruluşları ve gey hareketinin temsilcileri, tıbbi yardım, önlem çalışmaları ve danışmanlık konusunda bir komite oluşturdular. Gey ve lezbiyenler hükümetin bir parçası olmaya başlamışlardı. Yakında, ilk açık gey politikacılar seçilecek ve gey hakları gündemi hükümetin gündemi haline gelmeye başlayacaktır.

80'li yılların başından itibaren her yıl düzenlenen gey yürüyüşü Amsterdam'dan diğer şehirlere de yayılmıştı ve bunda bu tarz bir gey ve lezbiyen görünürliğünün daha küçük yerlerde yaşayan insanlar için daha önemli olduğu düşüncesi büyük bir rol oynamıştı. Bu yürüyüş 1982'de Amersfoort'ta düzenlendiğinde ki bu şehir Hollanda'nın dinci nüfusunun bulunduğu bölgenin tam ortasındadır, bazı gençler gey ve lezbiyenlere saldırdılar ve daha evvel eşî benzeri görülmemiş bir vahşet meydana geldi. Bu Hollanda medyasından ve politikacılarından büyük tepki aldı ve gey ve lezbiyen ayrımcılık karşıtı yasaların yerel ve ulusal platformlarda kabul edilmesine

sebebi oldu. Eşit Haklar Kanunu (1993) geylere ve lezbiyenlere eşit kanuni, sosyal sigorta, konut, emeklilik, miras ve sığınma hakları verilmesini sağladı. Polis gey erkekleri halka açık yerlerde sıkıştırmak yerine onları homofobik insanlardan korumaya başladı.

Birçok açıdan AIDS bir dönüm noktası oldu. Gey ve lezbiyen hareketi ile yerel ve ulusal yöneticiler arasında işbirliği gelişti. Bu işbirliği, azınlık grupların temsilcilerini kendilerine karşı yapılan ayrımcılığı sona erdirmek ve tolerans ve eşitlik sağlamak amacıyla hükümete almak şeklindeki bir Hollanda modelinde gelişti. Sistem genelde iyi işledi ancak muhalif sesleri ortadan kaldırdı. Yine de açık gey ve lezbiyenler birçok politik oluşumda temsil edildiler. 2000 yılında 150 Hollanda milletvekilinin 11'i açık gey ve lezbiyendi.

Gey ve lezbiyen özgürlüğünün doruk noktası aynı cinsten çiftlere evlenme imkânının verilmesi oldu. İlk gey ve lezbiyen evlilikleri 1 Nisan 2001 tarihinde Amsterdam'da kutlandı. Toplumun büyük bir kesimi şu anda gey evliliğini desteklemekte ve ilk başta kanuna karşı çıkan Hristiyan Demokrat Parti bile bugün bunu kabul etmekte ve bu partiye mensup bir gey milletvekili bulundurmaktadır. Ancak yine de az sayıda gey ve lezbiyen çift evlendi (tahmini toplam 100,000 çift arasından % 10'undan azı). Değişik ilişki imkânlarını gören Hollanda halkı arasında evlilik popülarlığını yitirdi.

Günümüzdeki cinsel tavırlar

Etnik Hollandalılar cinsel devrimin kazanımları konusunda karışık duygular besliyorlar. Kendileri bu konudan en fazla kâr eden ülkenin bireyleri olmasına rağmen insanlar çoğu zaman çok ileri gidildiği konusunda şikâyet ediyorlar ve belki de Hollanda'nın güvenli ve keyif veren bir ülke olduğu 50'li yıllardaki ahlakına geri dönüşmesi gerektiğini söylüyorlar.

Geylerin gezdiği ve bulunduğu yerler tartışılır oldu ve halk bu bölgelerin kapatılmasını istedikçe bazı şehir yönetimleri bu talebe uymaya başladılar. Birçok Hollandalı, gey özgürlüğünün artık gerekli olmadığını düşünüyor zira geyler heteroseksüellerin sahip olduğu tüm haklara artık sahipler. Aynı zamanda, kanuni değişikliklerin ya-

pılmış olmasına rağmen sosyal tavrın bu kanuna uygun olarak geliştiği söylenemez. Aksine, Hollanda kültürü tüm cinsel gelişmelere rağmen heteronormatif kalmıştır ve homofobi bitmiş olmaktan uzaktır. Erkeklerle yapılabilecek en yaygın hakaret hâlâ “flikker” (ibne)dir.

Müslümanların artan nüfusu tıpkı Ortodoks Hristiyanlarda olduğu gibi genel olarak cinsel özgürlüğe bir tehdit olarak görülmektedir. Hem eşcinselliğin hem fuşun halka açık bir şekilde olmasına karşı çıkmaktalar. Özellikle genç Faslı erkekler gittikçe daha sık bir şekilde geylere hakaret edip, dövmekle ve haklarına saygı göstermemekle suçlanıyorlar. Gey erkekler de Müslümanları giderek daha fazla eleştirmeye başladılar ve bu konuda sağ görüşlü politikacılar da Müslümanları gerici, cinsiyetçi ve homofobik olmakla suçladılar. Sağcı parti lideri Pim Fortuyn bunu yapanlardan ilkiydi. Solcular ise gey ve lezbiyenler de dâhil olmak üzere sağcılar, gey gururu ve İslamofobinin birlikteliğinden kendini güvensiz hissetmeye başladı. Müslümanlar ve Müslüman taraftarları (gey olanları bile) gey erkekleri İslamofobik olmakla ve Müslüman genç erkekleri cinsel olarak istismar etmekle suçlamaya başladılar. Cinsel politika, etnik azınlıklar ve gey özgürlüğü konusu gittikçe daha karmaşık bir hal almaya başladı. Bu politik karmaşa cinsel durgunluğa yol açmaktadır.

Amsterdam'ın bir gey ve seks başkenti olması şöhreti azalmaktadır. Amsterdam İşçi lideri Red Light bölgesinin kapatılmasını teklif etmiştir ve bu teklifi çeşitli kesimlerden pozitif bir cevap almıştır. Turizm Bilgi Büroları seks ile ilgili bölgeler konusunda bilgi vermekte çekinceli davranmaktadır oysa Amsterdam'a gelen turistlerin yarısına yakını Red Light bölgesi veya gey mekânlar için gelmektedir. Ahlakî politikada meydana gelen pozitif değişikliklere rağmen, Hollandalılar hâlâ

cinselliğin güncel konuları hakkında rahatsızlık hissedip kararsızlık göstermektedirler.

Hollanda gey özgürlüğü konusundaki en pozitif örneği sunmuş olabilir ancak bunun kazanımları hâlâ içselleştirilememiştir ve yeteri kadar güvenli hale gelmemiştir.

Amsterdam Üniversitesi, Sosyoloji, Gey ve Lezbiyen Çalışmaları, Hollanda

1. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, 17 Mayıs 2006

KAYNAKÇA

Jan Willem Duyvendak, “The Depoliticization of the Dutch Identity, ot Why Dutch Gays Aren't Queer”, in: Steven Seidman (ed), *Queer Theory/Sociology*, Cambridge MA/Oxford, 1996, pp. 421-438.

–, “Identity Politics in France and the Netherlands: The Case of Gay and Lesbian Liberation”, in: Mark Blasius (ed), *Sexual Identities – Queer Politics*, Princeton and Oxford, 2001, pp. 56-72.

Gert Hekma, “Imams and Homosexuality. A Post-gay Debate in The Nether-lands”, in: *Sexualities* 5:2 (2002), pp. 269-280

–, “How Libertine is the Netherlands? Exploring Contemporary Dutch Sexual Cultures”, in: Elizabeth Bernstein & Laurie Schaffner (eds), *Regulating Sex: The Politics of Intimacy and Identity*, New York 2005, pp. 209-224.

Judith Schuyf & André Krouwel, “The Dutch Lesbian and Gay Movement. The Politics of Accommodation”, in: Barry D. Adam, Jan Willem Duyvendak & André Krouwel (eds), *The Global Emergence of Gay and Lesbian Politics*, Philadelphia 1999, pp. 158-183.

Steven Seidman, *Difference Troubles. Queering social theory and sexual politics*, Cambridge 1997, ch. 12.

A.X.van Naerssen (ed), *Gay life in Dutch society*, New York 1987

KANADA'DA EŞCİNSELLİĞİN YASALLAŞMASINDAN EVLİLİĞE GİDEN SÜREÇTE LGBT HAKLARI HAREKETİ: Hukuk Reformunu Getiren Faktörler

Karen BUSBY

Kanada'da geniş kapsamlı hukuk reformuna giden süreci ve bu başarıya ulaşmak için izlediğimiz birkaç stratejiden bahsetmek istiyorum.

Kanada'da LGBT'nin bugünkü yasal durumu nedir?

Eşcinselliğin suç olmaktan çıkartılarak yasallaştırılması hukuksal reformda ilk aşama olmalıdır çünkü bu koruma olmadan 'out' olmak neredeyse imkânsızdır. Aynı cinsler arası cinsel ilişkiler 1960'ların sonunda suç unsuru olmaktan çıkmıştır. Diğer cinsel aktivitelerin gerçekleşme yaşı 14'ken, anal yolla ilişkiye girme yaşının 18 olması gibi bazı ayrımcı hükümler yine de geçerliliğini korumuştur. Bunun gibi, müstehcenliğin fazlaca kullanılması ve seks işçiliğiyle ilgili ayrımcı yasalar aynen devam etmiştir.

Hukuk reformunda ikinci aşama istihdam, barınma alanları, mal ve hizmetlere ulaşımında cinsel yönelim bazlı ayrımcılığı önlemek amacıyla temel insan haklarının korunması ihtiyacıdır. Bu yasalar Kanada'da 1980'lerde ve 1990'larda değişmiştir ve yasalarla gelen bu değişim büyük boyutlardadır. Aşağıda bu yasaların küçük ama şaşırtıcı etkilerinden örnekler verilmiştir:

- Gençlerin okullarını bitirdikleri zaman (genellikle 18 yaşında), 'prom' adı verilen bir yemek ve dans günü düzenlenmesi geleceği vardır. Mahkeme verdiği kararda, okul dini bir okul olsa bile gey ve lezbiyen öğrencilerin 'prom'a istedikleri partneri getirmelerine devlet okullarının izin vermek zorunda olduğunu belirtmiştir.
- Eğer bir cezaevi heteroseksüel tutuklular ve partnerleri için 'cinsel ziyaretlerde' kolaylık sağlıyorsa, bunu gey ve lezbiyen tutuklular için de sağlamalıdır. Kondom sağlamak da cezaevi yönetiminin görevidir.

- Polis ve askeriye terfi işlemlerinde ayrımcılık yapamaz. Kanada Polis Akademisi'nde çalışan iki erkek üyenin evliliği ile ilgili bir konuşmada Akademi yetkilisi şunları söylemiştir: Kanada'daki hukuk bizim akademi-miz için de geçerlidir. Akademi, Kanada toplumunun temsilcileri olan her iş gücüne saygı gösterir. İnsanlar Kanada simgelerine gözleri gibi bakarlar. Bir şeyin değişmesi gerekiyorsa o değişmelidir. Aslına bakarsanız bizim için pek bir şey değişmedi çünkü Akademi değişen koşullara karşı esnek ve uyumlu yapısından her zaman gurur duymuştur.

Eşcinsel ilişkilere eşit muameleyle ilgili yasalar 1990'ların sonunda değişmeye başladı. 2000'li yıllarda ise birçok Kanada eyaleti (bu türde yasalar federal hükümet yerine yerel yönetimler kanalıyla uygulanır) geniş kapsamlı reformlar uyguladı. Benim eyaletimde (Manitoba) yerel yönetim, eşcinsel ilişkilerinin hayatın başlangıcından sonuna kadar evlilik ve boşanma dâhil eşit muamele görmesini yasalarla yeniden düzenledi. Böylelikle LGBT insanlar (çift olarak ya da tek başlarına) evlat edinme hakkına sahip oldular. Bir eşcinsel, partnerinin ölümü üzerine bedeninin kadavra olarak kullanılması hakkında karar verebilir ve eğer partner bir vasiyet bırakmadan öldüyse, mülkiyeti üzerinde ilk söz söyleme hakkını da elinde barındırır. Bu durumda herhangi bir yerel yönetim, heteroseksüel çiftlerde olduğu gibi, eşcinsel çiftler için de sigorta ve maaş ödemekle yükümlüdür.

2003'den beri Kanada'da LGBT bireyler kimle isterlerse evlenme haklarına sahiptirler. Kanada dışındaki insanlar da evlenmek için Kanada'ya gelebilmektedir.

Kanada'daki değişiklikler büyük boyutlarda olsa da transseksüel ve travestileri içeren yasaların yapılmasında zorluklar yaşanmaktadır. Ve tabii ki yasal değişiklikler insanların bir gecede ho-

mofobilerini terk ettikleri anlamına gelmez ama yine de bu yönde bir toplumsal tavır harekete geçireceğine şüphe yoktur.

Kanada’da bu hukuk zaferi için ne gibi stratejiler kullandık?

Yasal mücadeleyi akıllıca seç! Sadece kazanma şansının yüksek olduğu davaları veya yasal reform projelerini destekle! Davalar çok zaman alır ve paranın, kaybetmesi muhtemel alanlara gitmesi kolay kazanılabilecek davaların kazanılmasını zorlaştırır! Kanada’da bu ilkeye olan güven 1980’lerin sonunda, mahkemelerin kazanmamıza olasılık vermediği bir dönemde evlenme girişiminde bulunan bazı insanları üzmüştü. Ama evlenme konusunda büyük bir mücadeleye girmeden önce bizim temel insan hakları ve eşcinsel ilişkinin açık alanlarda tanınmasına ihtiyacımız vardı.

Kazanılması en kolay davalar ceza hukukunun alanına giren davalardır. Daha sonra insanların cinsel yönelimlerinden dolayı iş ve barınma konularında karşılaştıkları inkâr gibi temel insan haklarının korunması üzerinde yoğunlaşın. Çiftlerin hukuken tanınması davaları sonradan gelir. Ama burada da kazanılabilecek davaları seçin. Bizim kazandığımız ilk büyük dava lezbiyen bir kadının önceki partnerine nafaka bağlanması hakkındaydı.

Müttefiklerinizi iyi belirleyin ve sabırlı davranın. LGBT topluluğu bu savaşı tek başına yürütmeyecek kadar küçüktür. Bu yüzden size yardım edecek gönüllüleri seçmelisiniz. Destekleyici girişimciler veya önemli şahıslar bulabiliyor musunuz? Politikacılar, bürokratlar ve hatta polis? Basın Kanada’da bulunmaz değerinde bir destek birimidir. Destekleyici yazılar yazmaya gönüllü başyazarlar bulabiliyor musunuz? (Kanada’da hemen hemen bütün medya LGBT haklarını destekler nitelikte yazılar yayınlamıştır.) Kanada’da ve ABD’de PFLAG (Gey ve Lezbiyenlerin Dostları ve Aileleri) birimleri vardır. PFLAG çocuklarının eşcinselliğini anlamakta zorluk yaşayan ebeveynlere destek sağlar. Bu örgüt, örgütlü ebeveynler ve etkili mektup yazarlarının etkisi yüzünden politik bir güç olma yoluna girmiştir. Bu yazarlar, mümkün olan her aşamada LGBT konularıyla ilgili davalarda komşu-

larını ve arkadaşlarını korkusuzca öne sürer olmuşlardır.

Koalisyonlar oluşturun ve diğer ilerlemeci olaylara destek verin. Kanada’daki birçok LGBT örgütü, anti-homofobi eğitimi, sağlık hizmeti ve telefon yardımı gibi temel hizmetler sunar. Kanada uçsuz bucaksız bir ülke olmasına rağmen, ülke içerisinde sadece bir tane ulusal LGBT örgütü vardır: Egale Canada. Bu örgüt üç çalışana ve 350 bin Kanada doları tutarında bir bütçeye sahiptir. (Üç sene öncesine kadar Egale Canada’nın sadece bir çalışanı vardı.) Yine de eşcinsel evlilik kampanyası Egale Canada tarafından yürütüldü ve son federal seçim kampanyasında en önemli konu haline geldi. Açık ki Egale Canada bu işi tek başına yapamazdı. Peki, nasıl başardık?

Farklı bir kampanya başlattık: Eşit Evlilik Kampanyası (CEM). İki ilke üzerinden yürütüldü bu kampanya (ama diğer bir Egale projesini desteklemesi zorunluluğu yoktu): Eşcinsel çiftlerin evlenme hakkı ve dini örgütlerin evlendirecekleri kimseleri belirleme hakkı. Daha sonra bu iki ilkeyi destekleyecek örgütler aradık:

- İşçi sendikaları (LGBT’nin en büyük müttefiki olabilirlerdi. Kampanya kapsamında, büyük ölçüde destekçi olup lobi faaliyetleri için gönüllüler ve mali destek sağladılar.)
- Dini örgütler (Kampanya, birçok Hristiyan Kilise, Yahudi, Müslüman, Budist kişiler ve diğerleri tarafından desteklendi. Eşcinsel evliliğine karşı çıkan dini örgütleri dengeleyebilecek düzeyde geniş bir destekçi kitle sundular.)
- Irkçılık karşıtı örgütler
- Sivil toplum (serbest ticaret karşıtlarından sivil özgürlük stk’lerine kadar)
- Feminist örgütler
- Meslek örgütleri (Kanada Barosu gibi)
- Öğrenci örgütleri

LGBT sorunlarının görünürlüğünü teşvik etmek için güvenli yollar bulun: Sendikalar, Kanada’daki LGBT sorunlarıyla ilgili davalarda en büyük destekçidirler. Önceden çalışma alanla-

rında anti-homofobi eğitimi düzenlediler; LGBT sorunları için mücadele ettiler. (sendika kontratlarında ayrımcılık konulu hükümlerle ilgili olarak). Kendi çalışanları yararına insan hakları konularında dava sürecine girdiler ve para desteği sağladılar. Ve önceden de belirtildiği gibi Kuzey Amerika'da gey ve lezbiyenlerin ailelerinden oluşan PFLAG gibi diğer büyük destekçiler vardır.

LGBT insanlar için diğer bir yaklaşım da Onur Yürüyüşlerinde (Pride) maskeler de kullanarak doğrudan doğruya harekete geçecek fırsatlar bulmak, LGBT korosunun yer almasını sağlamak olabilir.

Daha bir kaç yıl öncesine kadar Kanada'daki Türklerin çoğu gey ve lezbiyenlerden bihaberdi. Sendikaların, PFLAG ve evlilik kampanyalarından doğan diğer koalisyonların geniş desteğiyle, gey ve lezbiyen insanlardan haberdar olmayan Kanadalıların sayısı hayli azaldı. Sorunlarımızı aşma ve ayrımcılığı sona erdirmeye yolda, sendikalar ve ebeveynlerin destekleyici ittifakları sayesinde ilerliyoruz.

Hukukçu, Manitoba Üniversitesi, Kanada

1. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, 17 Mayıs 2006

NEFRET SÖYLEMİ ve SUÇLARI

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ,
Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları

Hakan ATAMAN,
Nefret Suçlarının Bugünü

Prof. Dr. Sevil ATASOY,
LGBT'lere Yönelik Şiddet

Prof. Dr. Şevki SÖZEN,
Kişilerin Cinsel Yönelimleri Sebebiyle Yaşadıkları Şiddet ve
Adli Tıbbi Süreçte Karşılaştıkları Zorluklar

TRANSFOBİ

Avukat Senem DOĞANOĞLU,
"Biz Değişmeyeceğiz, Siz Alışacaksınız!"

AYRIMCILIĞIN ŞİDDETİ: NEFRET SUÇLARI

Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ

Önyargı ve ayrımcılık konusunun, gerek sosyal bilim literatüründe gerekse günlük yaşamlarımızda taşıdığı önem, şiddetle yakın ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Önyargılar her zaman şiddete yol açmayabilir, ayrımcılığın her biçimi de şiddetle en azından açık, gözlenebilir şiddet içermeyebilir fakat gruplar arası bir süreç olarak ortaya çıkan şiddet davranışları her zaman önyargı ve ayrımcılıkla ilişkilidir. Nefret suçları ise, ayrımcılığın belki de en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkar ve önyargılı olumsuz duygu ve tutumlardan beslenir.

Önyargılar, geliştirildikleri grup ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara yol açarlar. Önyargılar, diğer insanları, bireysel varoluşlarından değil grup aidiyetlerinden hareketle değerlendiren bir tutumu, olumsuz dogmatik kanaatleri ifade etmektedir. Bu düşünce ve kanaatler, olgunlaşmamış, her türlü kanıttan önce peşin kararlara dayanır. Önyargının davranışa dönüştüğü durumda ise ayrımcılıktan söz edilmektedir. Ayrımcılık, önyargıyla yaklaşılacak bir dış grubun, iç grupla ilişkisini imkânsız kılacak şekilde sosyal ya da fiziksel olarak uzakta tutulması ve bunun göreceli olarak kalıcı olması biçiminde ortaya çıkan, esasta sosyal farklılaşmayı inşa etmeye yönelik bir eğilimdir. Önyargı, tıpkı kalıp yargılar (stereotipler) gibi, sosyal gerçekliği kabaca şematize etmeye dayanan sürecin bir ögesidir; kalıp yargılar ve önyargılar, insanın gerçekliğe ilişkin sosyal ve zihinsel temsillerinin bir biçimidirler. Kalıp yargılar, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece karar vermeyi kolaylaştıran önceden oluşturulmuş bir takım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir. Öncelikle, iç grup sempatisizliğini, taraftarlığını ve dış grup ayrımcılığını belirgin biçimde artırır. Ayrıca iç grup üyelerinin birbirlerinin inançlarını benzer algılamalarına yol açar. Bilişsel düzeyde herhangi bir biçimde yaratılan biz ve onlar farklılaşması, iç grubun lehine davranmak için yeterli koşul gibi

görülmektedir. Fakat bütün bu süreçte, toplumsal grup ve katmanların çeşitli özellikleri açısından bir hiyerarşi içinde örgütlenmiş, bu hiyerarşi algısının en azından zihinsel düzeyde gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Eğer, eşit ve adil bir toplumsal örgütlenme söz konusuysa, önyargıdan söz etmek belki yine mümkün olabilir fakat ayrımcılık gerçekleşmeyebilir.

Önyargı ve ayrımcılığın en önemli belirleyicilerinden biri güç algısıdır. İnsanlar güce itaat ederler. Bir toplumda hiyerarşik örgütlenme, adaletsizlik, gücün inşası, güçle ilgili söylemsel yapı ne kadar güçlüyse, dezavantajlı gruplara yönelik önyargı ve ayrımcılık o ölçüde ortaya çıkacaktır. Ayrıca farklılığın algılanma biçimleri ve her düzeyde iktidarların fark'a ve farklı olana yaklaşımları, farklı, azınlık vb. çoğunluğa ait olmayana ilişkin dışlayıcı, ayrımcı ideolojik söylemsel yapı, ayrımcılığı yaygınlaştırır. Sahte sözbirliği diye adlandırılan bir mekanizma, iktidarlar tarafından, sıklıkla gerçekte olmayan çoğunlukların inşa edilmesinde ve azınlıkların değerlerinin düşürülerek işaret edilmesinde kullanılır. Kuşkusuz, milliyetçiliğin her biçimi, militarizm, tehdit ve korkunun bazen gerçek bazen sanal olarak kurgulanması ve şiddet, çoğunluğa ait olmanın ödülünü yükseltme işlevi görür ve "onlar" olarak tarif edilen dezavantajlı gruplara yönelik önyargıların beslenmesine ve farklı biçim ve içeriklerde ayrımcılık davranışına yol açar. Nefret suçları, böylesi bir toplumsal ortam ve yaygın ideolojiden beslenen nefret söylemlerinden beslenir.

* * *

Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçlar genel olarak nefret suçları olarak adlandırılmaktadır. Nefret suçları, suçun kurbanlarının herhangi bir eylemi nedeniyle yani gerçekleştirilen bir edim sonucunda değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünüşleri, etnik kökenleri, bir başka söyleyişle "eylemleri değil var oluşları nedeniyle" maruz

kaldıkları saldırganlık içeren davranışlardır. Diğer suç tiplerinden farklı olarak nefret suçları, saldırganların, kurbanlarının var oluşlarına yönelik tehditlerdir ve kurbanlar bireysel, kişisel özellikleri ya da edimleri değil, ait oldukları grubun varlığı, o gruba aidiyetleri nedeniyle nefret suçlarının hedefidirler. Bu nedenle nefret suçları konusuyla ilgili her şey doğası gereği toplumsaldır; sadece saldırganların ya da mağdurların değil toplumun tümünün yaşama biçimiyle, toplumu oluşturan farklı grupların birlikte yaşamaya ilişkin anlayışları ve bu anlayışın, ideolojinin sonuçlarıyla doğrudan ilişkilidir, dolayısıyla bütünüyle politiktir. Suç, genel olarak toplumsal bir olgudur ve toplumsal olan her şey sonuç olarak her tür suçla ilgili olgular açısından belirleyicidir fakat nefret suçları özel olarak, bir toplumda gruplar arası ilişkilerin yaşanma biçiminden kaynaklanan, gruplar arası ilişkiler sonucunda oluşan şiddet konusuyla doğrudan ilişkilidir. Nefret suçlarına neden olan, mağdurlara yönelik kişisel geçici öfke ya da planlı zarar verme isteğinden kaynaklanan, saldırganların kişisel motivasyonları değildir, mağdurların ait olduğu gruba yönelik önyargılar, ayrımcılık ve yanlılıklardır. Dolayısıyla, sadece bir insana ya da gruba ruhsal ya da fiziksel zarar verilmesi sonucunu doğurmazlar aynı zamanda saldırılara maruz kalan gruplara ait insanların, kendilerini ifade etmeleri hatta varlıklarını sürdürmeleri önünde de ciddi tehdit ve engel oluştururlar. Nefret suçlarına hedef olmaktan korunmanın tek yolu böylece kendiliğinden, insanın oluşunu, varlık biçimini reddetmesi, en hafifinden varoluşunu görünmez kılmaya çalışması haline gelir ki bu da nefret suçlarının nedeni olan ideolojik arka planın esasen, toplumda belirli grupların varlığına yönelen bir tehdit oluşturduğunu gösterir. Nefret suçlarının yarattığı tehdit ve korku ortamının olası mağdurlara mesajı açıktır: Ya böyle var olma ya da böyle olduğunu belli etme! Bu söylemin bir yanı, nefret suçlarının asıl aktörü olan homofobik yaklaşımın temelini oluşturur: Böyle olma, olduğun gibi olduğunda varlığımızı ve iktidarımızı tehdit ediyorsun, yok olman ya da yok edilmen gerekiyor. Diğer yanı da yüreği hiç kimsenin incinmesinden dayanamayan ama her şeyin eskisi gibi sürmesinden ve ona dokunmayan yılanın bin yaşamasından yana olan iyi kalpli homofobiklerin üstten bakan, akıl veren kibirli ve bin yüzlü hak anlayışına rehberlik eder: Olduğun gibi olmaya hiç iti-

razım yok, ama gözümüze görünme, mahalende, gettonda, barında, parkında, yatak odanda kal!

“Nefret suçu”, bir kavram ve bir suç türü olarak, Amerika’da ırk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim konularında artan farkındalık düzeyinin bir sonucu olarak 1980’li yılların ortalarına doğru ortaya çıkmıştır. “Yanlılık suçu” olarak da anılan nefret suçları, suçla ilgili popüler ve bilimsel söylemde giderek alışlageldik bir kategori haline gelmiştir. Nefret Suçları terimi John Conyers, Barbara Kennelly ve Mario Biaggi’ye aittir. 1985’te “Nefret Suçları İstatistikleri Hareketi” adlı bir tasarı hazırlayan yazarlar, bu tasarı ile ABD Adalet Bakanlığı’ndan “ırk, din ve etnik önyargı” temelli gerçekleştirilen suçların sayısıyla ilgili istatistikleri toplamasını ve yayınlamasını talep etmişlerdir. 1985’ten günümüze kadar, kavramın kullanımı, günlük gazetelerde de kullanılmaya başlanmasıyla birlikte giderek artmıştır. Amerika’da 1985’te ulusal gazetelerde 11 nefret suçu makalesi yayınlanmış, bu sayı 1990’da 511’e, 3 yıl sonrasında ise 1000’e ulaşmıştır.

Gey karşıtı nefret suçlarının ABD’de ve belki de dünyanın başka yerlerinde yeni bir olgu olmadığını belirten araştırmacılar, 1624’ten bu yana Amerikan kolonilerinde erkeklerin eşcinsellik ve oğlancılık sebebiyle idam edildiklerini belirtmektedir. Son 3 yüzyıl boyunca, lezbiyen ve gey Amerikalıların şiddetin birçok farklı biçimine hedef olduklarını belirten yazarlar, bu suç ya da saldırılar arasında “ağır cezalarla hapsedilme, kastasyon, klitoridektomi, psikiyatrik müdahalelere zorlama, ordudan atılma ve genel sosyal sürgün etme ve aforoz etmeyi” saymaktadırlar.

Nefret suçlarının hedeflerinin hangi gruplar olduğu, bu suçların niteliğinin de en önemli göstergelerinden biridir. Dünyanın farklı coğrafyalarında saldırganların hedefleri, o toplumda hangi grupların ayrımcılığa uğradığına bağlı olarak değişmekte fakat saldırganların zihniyet yapıları, motivasyonlarını oluşturan ve besleyen böylece suçu belirsiz hatta bazen meşru kılan ideolojik ortam değişmemektedir. Örneğin ABD’de nefret suçlarıyla ilgili istatistikler ırksal önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanan ve nefret suçları kapsamına giren saldırıların ilk hedefinin

siyahlar olduğunu göstermektedir. Bizim ülkemizde benzer istatistikler olmamasına hatta henüz bu tür saldırıların “nefret suçu” olarak teşhis edilmesinde bir söz birliği bulunmamasına karşın, medyada yer alan haberlerden ve insan hakları örgütlerinin verilerinden hareketle, nefret suçlarının mağdurlarının en büyük sıklıkla, cinsel yönelimleri ve etnik kökenleri nedeniyle bu saldırıların hedefi olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de de diğer pek çok ülkede olduğu gibi, cinsel yönelim, etnik köken, dini ya da mezhebe dayalı inançlar, daha kapsayıcı bir yaklaşımla söylersek, çoğunluğu belirleyen tektipçi ideolojik iktidar anlayışlarının dışında kalan var olma biçimleri farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde nefret suçlarının hedefi olabilmektedir*.

Nefret suçlarının kişisel olmaktan çok toplumsal, ideolojik bir arka plandan beslendiği, saldırıları gerçekleştiren faillerin, ideolojik olarak belirli benzerlikleri olmasıyla da desteklenmektedir. ABD’de hüküm giymiş suçlular üzerinde yapılan çalışmalar, saldırıların maddi bir çıkar ya da belirli bir amaç için gerçekleştirilmediğini, yanlılığın türü ne olursa olsun, nefret duyulan gruba üstünlük sağlamak amacı taşıdığını göstermektedir. Saldırganlık diğer suçlarla karşılaştırıldığında daha araçsaldır ve pek çok sembolik öğeden beslenmektedir; planlı, amaç yönelimli ve belirli bir uyarılmışlık düzeyiyle saldırılar gerçekleşmektedir. Suçluların genel olarak patolojik özellikler göstermedikleri ya da suça yönelmelerindeki asıl faktörün ruhsal sorunları olmadığı görülmüştür. Saldırganların davranışlarında, dini inançlarının da, mağdurların, özellikle cinsel yönelimleri nedeniyle hedef seçtikleri suçlar açısından etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca homofobik ideolojilerden ve ayrımcılıktan beslenen nefret suçları genel olarak sanılanın aksine çoğunlukla cinsel taciz biçiminde ortaya çıkmamakta, diğer gruplara yönelen saldırıgânlık davranışlarıyla benzer örüntüler göstermektedir. Ülkemizde yapılan pek çok akademik çalışmada da, homofobinin genel olarak otoriterlikle, sağ ve sol ideolojilerden bağımsız olarak muhafazakârlıkla bir arada bulunduğu ve diğer ayrımcılıklarla birlikte ortaya çıktığı bulunmuştur.

2003-2004 yılları arasında Los Angeles güvenlik birimleri tarafından rapor edilen 1045 nefret

suçu üzerinden yapılan araştırmada nefret suçlarının özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışıldı. 2006’da sunulan bir başka istatistikî bilgi ise FBI verilerine dayanıyor. Her iki çalışmada da, rapor edilen veriler ortak yanlar taşıyor. 7.720 nefret suçu olarak nitelenebilecek saldırının tümü belirli gruplara ilişkin önyargı, ayrımcılık ve yanlılıklara dayanıyor. % 51.8’i ırksal önyargı; 18.9’u dinsel yanlılık, 15.5’i cinsel yönelim yanlılıkları, 12.7’si etnik-bölgesel yanlılıklar. Bir saldırı da engelli bir yurttaşa yönelik olarak gerçekleşmiş. Saldırıların yaklaşık üçte biri mağdurun evinin yakınında ya da mahallesinde, dörtte biri otoban, sokak ya da kamusal alanlarda, % 12.2’si okullarda, % 6’sı park alanlarında ya da garajlarda, % 4’e yakını ise kilise, sinagog ya da dini ibadet mekanlarında. ABD’de güvenlik birimlerince yayınlanan farklı yıllara ait istatistikler, belirli şehirlerde belirgin biçimde yoğunlaşan çeşitli azınlık gruplarına ait nefret suçlarının yaklaşık % 12-25’i arasında değişen oranlarda mağdurların cinsel yönelimleri nedeniyle işlendiğini ortaya koymaktadır. Ölümle sonuçlanan mağduriyetlerin ise yarısından fazlası homofobik tutumlarla işlenmiş anti-gey suçlardır. El ele dolaşmakta olan gey ve lezbiyen çiftlere yönelik laf atmadan, açık sözlü saldırıya, arabaların ya da evlerin tahrip edilmesinden, açık şiddet içeren saldırı ve cinayete varan suçlar. ABD’de pek çok eyalette nefret suçlarına karşı yasa olmasına karşın, bunların sadece yarısında cinsel yönelim nedeniyle işlenen suçlar nefret suçu kabul edilmektedir. 1990’larda yapılan bir tarama çalışmasında gey ve lezbiyenlerin % 25’inin en az bir kez fiziksel saldırıya uğradığı rapor edilmiştir. Nefret suçları ile ilgili gerçekleştirilen çoğu araştırmada, kurban ve faili tanımlama üzerine yoğunlaşarak nefret suçlarının neden ve nasıl meydana geldiğini anlaşılmaya çalışılmış olsa da, makro düzeydeki toplumsal faktörlerin de nefret suçları üzerinde etkilerinin olabileceğini gösteren çok sayıda araştırma bulgusu vardır. ABD’de yapılan araştırmalarda, FBI Suç Raporları ve diğer kaynaklardan elde edilen verilerinden hareketle Kaliforniya’da cinsel azınlıkları hedef alan şiddeti öngörmemizi sağlayabilecek çevresel faktörler belirlenmeye çalışılmıştır: “Bölgede yaşayan beyazların yüzdesi, LGBT topluluğu üyelerinin sayısı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin oranı, yoksulluk ve genel olarak suç indeksleri.”

Bu sayısal veriler ülkemizde olduğu gibi ABD’de ve dünyanın her yerinde, gerçeğin çok küçük bir bölümünü yansıtıyor. Nefret suçlarının diğer kurbanları gibi cinsel yönelimi nedeniyle saldırıya maruz kalanların pek çoğu, daha çok ve ağır bedeller ödemekten kaçınmak için mağduriyetlerini gizliyorlar. Çünkü nefret suçlarını görünür kılmak, aynı zamanda suçun nedenini oluşturan grup aidiyetini de görünür kılmayı zorunlu hale getiriyor. Bütün bu nedenlerle özellikle cinsel yönelimleri nedeniyle nefret suçlarının hedefi haline gelen insanlar için mağduriyet, örneğin ırkları nedeniyle bu saldırılara hedef olanlardan farklı olarak bir varlık-yokluk meselesi haline gelebiliyor.

Lezbiyen, gey ve biseksüel nefret suçu kurbanları ile diğer suç kurbanlarının yaşadıkları psikolojik acı düzeylerinin karşılaştırıldığı pek çok çalışmada, nefret suçu mağdurlarının diğer suç kurbanlarına kıyasla daha fazla psikolojik acı çektikleri, daha yüksek oranda depresyon belirtileri ve travmatik stres belirtileri gösterdikleri, daha kaygılı ve gergin oldukları gösterilmiştir. Bunun yanı sıra nefret suçu kurbanlarının dünya görüşleri de etkilenmekte, güvenlik hislerinin daha fazla sarsılmakta, dünya barışına, iyiliğine inançlarını kaybetmekte ve benlik saygılarını yitirmektedirler.

Nefret suçları, diğer suçlardan farklı olarak çok açıkça, hem kurbanlar hem de genel olarak toplum üzerinde psikolojik hasarlar yaratma konusunda çok daha etkili sonuçlara yol açmaktadır. Aynı zamanda en ağır sonuçlara yol açan insan hakları ihlallerinden biri olarak nefret suçları, kurbanların yaşadığı açık fiziksel zararların dışında, fiziksel zarar görme korkusuna ilişkin artan hassasiyet ve kalıcı stres gibi olumsuz psikolojik sonuçlar doğuruyor. Psikolojik sonuçları açısından uzun süreli travmatik etkiler ve bu travmatik etkiler sonucu ortaya çıkan zihin ve ruh sağlığındaki bozulmalar bazen intihara varan sonuçlara varabiliyor. Aile ya da yakın çevreden sağlanan sosyal destek ve benlik saygısının yüksek olması bu etkileri azaltan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bu faktörlerin, saldırıların ve tehditlerin olumsuz ruhsal etkilerini azaltmaya yardımcı olması ancak, saldırının ağırlığı, şiddeti ölçüsünde gerçekleşmektedir. Ağır ve sürekli saldırı duruma-

rında anksiyete, gerginlik, depresyon, stres, güvenlik endişesi, öfke ve toplumdan uzaklaşmaktan nefrete kadar varan olumsuz duygulara ve yaşantılara yol açan sonuçlar adeta kaçınılmazdır. Post travmatik stres bozukluğu en sık görülen tablodur. Cinsel yönelimleri nedeniyle saldırıya uğrayan geylerle yüz yüze görüşmeler yoluyla yapılan niteliksel bir araştırmada, saldırıya uğrayan insanların yaşadıkları sosyal ve psikolojik deneyimler 6 ana başlıkta sunulmuştur:

1. Katılımcıların ortak olarak paylaştıkları başlıca olumsuz duygu, kontrol algısı ve duygusunu kaybetmektir. Mağdurlar, yaşadıkları saldırılar sonucunda yoğun çaresizlik duyguları yaşamakla ve çevreleri, ortam ve genel olarak yaşamları üzerindeki kontrollerini yitirdikleri duygusuna kapılmaktadırlar. Bu kontrol kaybı insanları hareketsiz kılmakta, günlük aktivitelerini bile gerçekleştirmede zorluklar yaratacak boyutlara varan davranışsal sorunlara yol açmaktadır.
2. Katılımcılar, yaşadıkları saldırıya ilişkin herhangi bir hatırlatıcı uyarı ile karşılaşırken, travmayı yeniden yeniden yaşamaktadırlar. Tekrarlayıcı biçimde benzer olumsuz duygular, korkular oluşmaktadır. Dolayısıyla saldırının etkileri saldırı anından çok daha uzun bir sürece yayılarak ortaya çıkmaktadır.
3. Mağdurlar, yoğun suçluluk duyguları yaşamaktadırlar. Bilişsel olarak kendilerini davranışsal ya da kendi özellikleri nedeniyle suçlamakta; diğer insanlar tarafından da, saldırıdan kendi davranışları nedeniyle sorumlu tutularak suçlanmaktadırlar.
4. Katılımcıların sosyal destek ağlarından yararlanma süreçleri de saldırıyı görünür kılma biçimleri ve dereceleriyle ilgili olarak gerçekleşmektedir. Mağdurların yaşadıkları deneyimi kendiliğinden, kontrollü olarak, sağaltım amacıyla ya da yasal yollardan hakkını aramak için görünür kılmasına bağlı olarak yaşadığı deneyim farklılaşmaktadır. Öğrenilmiş çaresizlik genellikle saldırıyı görünür kılmayı engelleyen en önemli faktörlerden biridir.
5. Mağdurlar genellikle duygusal, davranışsal

ve bilişsel taktikler kullanarak nefret saldırılarının ard etkilerinden korunmaya ve nefret suçlarıyla başa çıkmaya çalışmaktadırlar.

6. Mağdurlar, yaşadıkları nefret ideolojilerinden kaynaklanan saldırılar sonucunda, genellikle cinsel yönelim kimlikleriyle yüzleşmektedirler. Kimi zaman gey olmanın kendisiyle yüzleşmekte ve cinsel yönelimlerini sorgulamaktadırlar. Çoğunlukla, görünüşlerini sorgulamakta ve nefret saldırılarından korunmak için daha erkeksi görünmeye çabalamayı denemektedirler. Mağdurların bir başka tepkisi gey kimliklerine daha çok angaje olmalarıdır. Nefret suçlarına karşı örgütlenmelere katılmakta, geylerin hakları için kurulan sivil örgütlere angaje olmakta ya da bu örgütlere olan bağlılı güçlenmektedir.

Nefret suçlarına yol açan ideolojik arka planı oluşturan toplumsal bağlam, hukuk, medya, insan ilişkileri, genel olarak gruplararası ilişkiler, iktidar ve hegemonik yapılar kısaca sistem tarafından belirleniyor. Pek çok ülkede, nefret suçlarıyla ilgili hukuksal süreçler konusunda yapılan çalışmalarda, jüri üyelerinin cinsel yönelimlerinin kararı nasıl etkilediğine dair bir bulgu olmasa da, etnik kökenlerinin mağdurların ve saldırganların etnik kökenleriyle benzerliğinin, kararları etkilediğini gösteren bulgular vardır. Gerek yasaların yapılması, yorumlanması sürecinde gerekse hem mağdur hem de saldırgan açısından savunma süreçlerinde psikolojik ve sosyal psikolojik süreçler etkili olmaktadır. Yapılan pek çok çalışma, aynı zamanda mağdurların kendilerini ifade ediş biçimlerinin, saldırının niteliğinin ve yarattığı hasarın da kararları etkilediğini göstermektedir. Nefret suçlarına karşı alınacak önlemler bakımından ağır cezalardan yana olma ya da ağır cezaların caydırıcı olabileceğini düşünme genellikle, nefret suçlarının arka planını oluşturan ayrımcılık ve nefret söylemine karşı olmaktan kaynaklanan bir ideolojik tavır olarak ortaya çıkmamakta, daha ziyade bir grubun ya da genel olarak toplumun huzurunu sağlamaya yönelik bir önlem olarak düşünülmektedir. Bu eğilim sadece hâkim grupların söylemi olarak ortaya çıkmamakta, ayrımcılığa uğrayan gruplar arasında da yaygın olarak varlığını sürdürmektedir. Eşcinsel üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada, ait olunan

gruba ilişkin olumlu benlik duygularının, yani eşcinsel olma kimliğiyle barışık olmanın, nefret suçlarına karşı duyarlılığı yükselttiği ve ağır cezalardan yana olma eğilimini arttırdığı bulunmuştur. Ayrıca bütün toplumsal gruplar açısından genel olarak topluluğa ait olma duygusunun da nefret suçlarına karşı daha duyarlı olma sonucuna yol açması söz konusudur. Literatürdeki çalışmalar genel olarak, liberal dünya görüşleri arttıkça ağır cezalandırmadan yana olma eğiliminin azaldığını tersine muhafazakârlık arttıkça yükseldiğini göstermektedir. Bu olgu nefret suçlarıyla mücadelede önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Ağır cezalardan yana olma, bir yandan nefret ideolojilerini ortaya çıkaran genel toplumsal bağlamın ve farklı gruplar arasındaki ilişkilerin ayrımcılıkla belirlenmesini engellemenin tek yolu olarak görünen demokratikleşmenin önünde bir engel olarak durmakta, öte yandan nefret suçları arttıkça ağır cezalardan yana olma eğilimi de yükselmekte, dolayısıyla nefret suçlarının zeminini oluşturan muhafazakârlık eğilimleri pekişmektedir. Bu paradoksal durum aslında nefret suçlarının ve bu suçlara neden olan nefret söyleminin bütünüyle ortadan kalkmasının, toplumsal iktidar ilişkileri ve gruplararası hiyerarşik toplumsal örgütlenmenin değişmesiyle mümkün olabileceğini, dolayısıyla nefret söylemiyle mücadelenin asla sadece bu söylemin hedefi olan grupların sorunu olmadığını göstermektedir.

Medya, dünyada ve ülkemizde nefret suçlarına yol açan ayrımcılığı oluşturan ve besleyen kalıpyargıların, önyargıların kısaca nefret söyleminin kurulmasında ve yaygınlaştırılmasında en etkili araçlardan biridir. Medyanın nefret suçları kapsamında ele alınabilecek eylemleri haberleştirme, kullanılan dil ve mağdurları ya da olayı sunma şekli, eylemi meşrulaştırmaya ve suçun altında yatan ayrımcılığı gizlemeye yol açabilir; sıklıkla böyle olmaktadır. Örneğin, Türkiye’de bütünüyle nefret suçları kapsamında görülmesi gereken eşcinsellere, travesti ve transseksüellere yönelik saldırılar, genellikle mağdurların yarattığı tahrik sonucunda oluşan eylemler gibi sunulmaktadır. Açık bir saldırı ve çoğunlukla cinayete varan ya da bizim ülkemizde ancak ölümle sonuçlandığında “haber” değeri taşıyabilen suçlar, mağdurların çıkardıkları “olaylar” sonucunda gerçekleşmiş, “doğal” sonuçlar olarak

ele alınmaktadır. Genellikle mağdurlar, faillerin “hassasiyetlerine” dokunur ve cezalarını bulurlar; oysa failin hassasiyetinin tek kaynağı ayrımcılık ideolojileridir. Bu yaklaşım, sadece şiddeti meşrulaştırmakla kalmaz, aynı zamanda kendini ifade etme ve gerçekleştirme hakkının, bir toplumda kimlere ait bir ayrıcalık olduğunu da tarif eder; bu doğrudan herkesin sadece insan olmak bakımından eşit olduğu ön kabulüne dayanan çoğunluğumuzun bizim de kabul ettiğimiz evrensel hukuk normlarının çiğnenmesi anlamına gelir.

Nefret suçları ve bu suçların nedeni olan ayrımcı ideolojilerle mücadele çok boyutlu yapısı nedeniyle hukuk, medya, eğitim başta olmak üzere toplumsal bütün yapıların sorgulanması ve yeniden yapılandırılmasıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla sadece nefret söyleminin ve suçlarının hedefi olan grupların sorunu olarak görülmez; herkes için yaşanabilir bir dünya isteğini dile getiren ve varlık nedenini bu isteğe dayandıran her türden politik iradenin öncelikli hedefi ve sorumluluğu olmak zorundadır. Kuşkusuz dünyada olduğu gibi ülkemizde de nefret söylemi ve suçları giderek yaygınlaşmaktadır ama hepimizin gelecek tahayyülünü besleyen ve umut veren tek şey hâlâ ve sadece giderek daha görünür hale gelen özgürlük mücadeleleridir.

Dipnot: Yaşadığımız coğrafyada çok yaygın olan cinsiyete dayalı grup aidiyeti nedeniyle kadınların maruz kaldıkları çoğunlukla da ölümle sonuçlanan saldırılar, ilgili literatürde genellikle nefret suçları kapsamında ele alınmamaktadır; bu yaklaşımın cinsiyetçi ideolojilerden beslenen kendine özgü nedenleri vardır. Bu yazıda bu konu, bir başka yazıda ele alınmak üzere, yazının amacı ve sınırları nedeniyle dışta bırakılmıştır.

Ege Üniversitesi, Psikoloji
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

KAYNAKÇA

- Herek, G. M. (1989). Hate Crimes Against Lesbians and Gay Men. Issues for Research and Policy. American Psychologist. 44 (6), 948-955
- Herek, G. M., Gillis, J. R. & Cogan, J. C. (1999). Psychological Sequelae of Hate-Crime Victimization Among Lesbian, Gay, and Bixexual Adults. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 67 (6), 945-951
- Jacobs, J. B. & Potter, K. (1998). Hate Crimes: Criminal Law and Identity Politics. Oxford and New York: Oxford University Press,

NEFRET SUÇLARININ BUGÜNÜ*

Hakan ATAMAN

Türkiye’de “nefret suçlarını” tanımlayan ve cezalandıran herhangi bir yasal düzenleme yok. Bununla birlikte, Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi 17 Ekim 2008’de travesti ve transseksüellere yönelik saldırılarla ilgili bir davada “nefret suçlarına” örnek teşkil edecek bir karar verdi. 7-12 Nisan 2006 tarihleri arasında, Ankara’nın Eryaman semtinde yaşayan travesti ve transseksüellere sistemli saldırılar yapılmıştı. Mahkeme, bu saldırılarla ilgili davada yargılanan tutuklu dört kişi hakkında verdiği kararını, şu şekilde gerekçelendirdi: “Sanıklar kendilerinin ve çevrelerindeki insanların ‘önyargılarının tetiklediği’ düşüncelerle çevrelerinde yaşamakta olan ve kendilerini transseksüel bireyler olarak tarif eden müdahillere karşı belli bir karar doğrultusunda yoğun ve sürekli saldırılarda bulunmuşlar, onları yaşadıkları hayat alanından ayırmaya zorlamışlardır”. Mahkemenin gerekçesi dikkatle incelendiğinde, uluslararası düzeyde kabul görmüş yegâne tanıma sahip olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın (AGİT) “nefret suçu” tanımıyla uyum içinde olduğu görülebilir. Ancak, mahkemenin kararı Türkiye’de konuyla ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin olmaması nedeniyle, aynı durumlarda benzer kararların verileceğini garanti etmiyor. Şurası açıktır ki, nefret suçları, “iyi niyetli” yargıçların inisiyatifine bırakılamayacak kadar ciddi bir sorundur. Eryaman Davası’ndan sonra tanıklık ettiğimiz nefret suçları ve faillerinin cezasızlık hali bunun en somut göstergesidir.

Nefret suçları tarihsel açıdan yeni bir fenomen değil. Bununla birlikte hükümetler tarafından suçun tanımı ve bu suça karşı gerçekleştirilen yasal düzenlemeler oldukça yeni. AGİT nefret suçlarını önlemek için hazırladığı kılavuzda “nefret suçlarını” aynı zamanda “önyargı suçları” olarak tanımlıyor. Çünkü nefret suçları daima iki unsuru bir arada bulunduruyor. Bu ‘cezaî bir suçun, önyargılı bir motivasyonla’ birlikte işlenmiş olmasından kaynaklanır. Nefret suçlarının birinci unsuru, sıradan ceza kanunları kapsamında suç oluşturan bir eylemin gerçekleşmesidir. Ulusal yasalarda bazı farklılıklar bulunmasına rağmen, söz konusu cezaî eylemler konusunda benzerlik taşıyan şey, genellikle bu tür eylemlerin şiddet eylemleri olmasıdır. Nefret suçlarına ilişkin

ikinci unsur önyargılar. Bu onu sıradan suçlardan ayırır. Suçu işleyen ‘muhafaza edilen özelliği’ kasıtlı olarak ‘hedef’ seçer. ‘Hedef’ bir ya da birden fazla kişi veya belli özellikleri paylaşan bir grupta özdeşleşmiş mülkiyet olabilir. Muhafaza edilen özellik, ırk, dil, etnisite, ulus ya da benzer nitelikteki diğer genel faktörler gibi, bir grup tarafından paylaşılan bir özelliktir. AGİT’e göre nefret suçunda hedef, grup üyelerinin genel özellikleri, gerçek ya da edinilmiş ırk, ulus ya da etnik orijin, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, fiziksel ya da zihinsel engellilik, cinsel kaynaklı ya da diğer benzer unsurlara dayandırılabilir. Nefret suçunda, mağdur, suçun hedefi olan bir grupta gerçek ya da edinilmiş bağlantısı, ilgisi, ilişkisi, destekçisi ya da üyesi olduğu için seçilebilir.

Nefret suçları ve ayrımcılık

Nefret suçları ayrımcılıktan beslenir ancak ayrımcılıktan başka bir şeyi ifade eder. Nitekim ayrımcılığın önlenmesiyle ilgili yasalar genellikle iş, mal ve hizmetlerden yararlanılmasını veya bir başka hakkın kullanılmasını engellemeyi yasaklarken, nefret suçları ceza kanunlarında tanımlanmış cinayet, yaralama, mülkiyetin tahrip edilmesi, hakaret vb. fiili eylemleri içerir. Nefret suçları pek çok farklı nedenle gerçekleştirilebilir. Fail kızgınlık, kıskançlık ya da akran onayı arzusu gibi bir nedenle eyleme geçebilir. Fail suçun bireysel hedefi hakkında hiçbir şey hissetmeyebilir ancak hedefin üyesi olduğu grup hakkında düşmanca fikirlere veya duygulara sahip olabilir. Fail, kendisini tanımladığı grubun dışındaki herkese düşmanlık hissedebilir. Hedef, basit bir şekilde, failin düşman olduğu, göçmenlik gibi bir fikri de temsil edebilir.

Nefret Konuşmaları ya da Söylemi

Nefret konuşmaları ya da nefret söylemi, tutarlı bir şekilde savunulması en zor temel özgürlüklerden biri olan ifade özgürlüğüyle birlikte düşünüldüğünde, oldukça problemli bir alandır. Son zamanlarda Türkiye’de özellikle medya yoluyla yaygınlaşan “nefret söylemi” için oldukça önemli ve heyecan verici projeler başlatıldı. Nefret söylemini ifade özgürlüğünün dışında tutan ve bu söylemi önlemeye yönelik hukuki düzenlemeler oldukça geniş ve farklı içeriklere sahiptir. Bazı dü-

zenlemeler nefreti kışkırtmayı ya da belli bir grubu aşağılamayı yasaklarken, bazıları belli bir kişinin ya da ulusun “onurunu” ya da namusunu aşağılamayı yasaklamaktadır. Tarihsel olarak özel durumları konu edinen düzenlemeler de bulunmaktadır: Nazizm ideolojisinin övülmesi, Holocaust’un reddedilmesi gibi. Ancak nefret söylemlerinde nefret suçunun gerçekleşmesi için gerekli olan birinci unsur eksik kalmaktadır. Yani şiddet içeren cezai bir eylem gerçekleşmiş değildir. Bu konuda oldukça farklı hukuksal ve felsefi yaklaşımlar söz konusu olsa da “nefret söyleminin” bir nefret suçunun gerçekleşmesinden önce, gerçekleşmesi sırasında ya da sonrasında motive edici bir karine oluşturabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle nefret söylemleri nefret suçlarıyla ilgili cezai soruşturmaların bir parçası olmalıdır.

Nefret Suçu Kanunları

Nefret suçları oldukça özeldir. Çünkü fail nefret suçunu gerçekleştirirken mağdur ve mağdurun ait olduğu topluma yönelik bir mesaj yollar. Bu sonuç olarak, nefret suçlarının diğer suçlardan farklı bir şekilde düzenlenmesi gerektiği ve farklı bir yasal yaklaşımla meşrulaştırılması gerektiği anlamına gelir. Nefret suçları önyargının şiddet manifestosudur. Bu nedenle nefret suçlarının soruşturulması, kovuşturulması, yargılanması vb. her aşaması son derece büyük dikkat gerektirir. Ayrıca nefret suçlarının sosyal açıdan kınanması

kanunlara yansıtılmalıdır. Bu, zarar gören toplumlar açısından son derece önemlidir, ceza kanunlarına güveni sağlar, sosyal yarılmaları onarır.

Gündelik hayatımızda da görülebileceği gibi nefret suçlarındaki hızlı artış, son üç yılın AGİT raporlarına da yansdı. Raporlar nefret suçlarının özellikle farklı etnik, dini ve azınlık gruplarına ve gey, lezbiyen, biseksüel ve transgender (travesti ve transseksüel) bireylere yönelik gerçekleştiğini gösteriyor. Irk, engellilik ve farklı siyasi görüşler de nefret suçlarından payını alıyor. Transgender kişilere yönelik nefret suçları ise sıradanlaşmış durumda. Bu sıradanlaşma nefret suçları hakkında yapılacak yasal düzenlemelerin aciliyetine işaret ediyor. Sıradanlaşan nefret suçları çoğunlukla cezazırlığı da beraberinde getiriyor. İdeal olan, bir nefret suçu yasasının hükümet, kanun uygulayıcılar ve toplumun geniş bir kesimi tarafından tartışıldıktan sonra kabul edilmesidir. Bu suçun doğası ve boyutları hakkında farkındalığın artmasına ve konuya doğrudan odaklanılmasına yardımcı olur. Nefret tohumlarının daha da derinlere inmeden sökülmesi için ek önlemler alınması gerektiği son derece açıktır. Sonuç olarak nefret suçları günümüzün bir gerçekliğidir, ancak kaçınılmaz ya da önlenemez değildir.

İnsan Hakları Gündemi Derneği

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

* Bu yazının ilk versiyonu daha önce 10.05.2009 tarihli Radikal İki’de basılmıştır. Yazı Anti-Homofobi Kitabı için gözden geçirilerek güncellenmiş ve bazı eklemeler yapılmıştır.

¹ Hate Crime Laws: A Practical Guide,, Published by the OSCE Office for Democratic Institutions and

Human Rights (ODIHR), OSCE/ODIHR 2009 <http://www.osce.org/item/36671.html?ch=1263> web sitesinde mevcuttur.

² Bu konuyla ilgili olarak uzmanlardan alınan görüşler için İnsan Hakları Gündemi Derneği’nin “Türkiye’de Nefret Suçları” başlıklı çalışmasına bakılabilir: http://www.rightsagenda.org/attachments/523_T%C3%BCrkiyedeNefretSu%C3%A7ları.pdf web sitesinde mevcuttur.

³ Bu konuda özellikle Uluslararası Hrant Dink Vakfı’nın “Medya İzleme: Nefret Söylemi” projesine (<http://www.hrantdink.org/tr/projeler> web sitesinde mevcuttur) ve Sosyal Değişim Derneği’nin “Nefret Suçları” Projesine bakılabilir (<http://www.facebook.com/pages/Sosyal-Deiim-Dernei/87943491393> web sitesinde mevcuttur).

LGBTB'LERE YÖNELİK ŞİDDET

Prof. Dr. Sevil ATASOY

Paris'in ilk "Beyaz Gece"siydi. 2002'den başlayarak, ekimin ilk cumartesisini pazara bağlayan gece, rengârenk aydınlatılan sokaklarda dans edilecek, müzelerle, tiyatrolara, konserlere gidecek ve kimse uyumayacaktı.

Saat sabah 2.30'a geliyordu. Beyaz Gece'nin fikir babası Fas kökenli Belediye Başkanı Bertrand Delanoë, belediye binasında, sabaha kadar sürececek eğlencelere katılan halkın arasında, büyük bir keyifle dolaşıyordu. Aniden, karnına bir bıçak saplandı. 39 yaşındaki Cezayirli Azedine Berkane hemen yakalandı. Başkan, seçimlerden önce bir TV programında eşcinsel olduğunu ilan etmişti. Azedine, eşcinsellerden nefret ettiğini, onu bu nedenle öldürmek istediğini söyledi. Başkan ölmedi. 12 Ocak 2004'te, saldırganın akıl hastası olduğuna karar verildi ve bir psikiyatri kliniğine gönderildi. Beyaz Geceler sürüyor. Dünyanın dört bir yanında, bu arada Türkiye'de, eşcinsellere yönelik nefret de sürüyor. Yapılan araştırmalar, "Cinsel ilişki teklif ettiği için öldürdüm" ya da "Baştaki pazarlığa uymadı" savunmasının, gerçeği her zaman yansıtmadığını ve cinayetlerin ardında genellikle nefretin yattığını gösteriyor. Baki Koşar, Cevat Tuksavul, Emre Kuytu, Aziz Çabuk, Deniz Tüney, Ekrem Yılmaz, Özdemir Hunca, Zeki Ercan ve daha nicelerini öldürten, nicelerine saldırtan da, belki açıklanan nedenler değil de, eşcinsel nefreti idi.

Eşcinsellere yönelik şiddetin nedenlerini inceleyen kriminolojik çalışmalar, yeni sayılır. Bu gecikmenin nedeni, insanlık tarihi kadar eski olmasına ve zaman zaman değişik topluluklar içerisinde yaygın biçimde kabul görmesine rağmen, eşcinselliğin bir hastalık, hatta istenirse vazgeçilebilir bir cinsel sapkınlık olarak değerlendirilmesi ve öldürülenlere de neredeyse "hak etti" denmesidir.

Nazi Almanyasında ve işgal edilen ülkelerde on binlerce eşcinselin toplanması, yakalarına pembe üçgen dikilerek işaretlenmesi (lezbiyenlere siyah üçgen), kısırlaştırılması, Dr. Carl Vaernet gibileri tarafından testislerine hormon

enjeksiyonuyla tedavi edilmeye çalışılması, bir eşcinsel geni bulabilmek amacıyla deneyler yapılması, konsantrasyon kamplarında yakılmaları, tek başına Hitler'in hezeyanlarının bir sonucu olarak görülemez.

Almanya'nın en ünlü adli tıp hocalarının 70'lerde yayınlanan ders kitaplarında, eşcinsellik; zoofili (hayvanlarla cinsel birliktelik) ve nekrofilinin (ölülerle cinsel birliktelik) yer aldığı, cinsel sapmalar bölümü içerisinde işlenir; kısırlaştırma, eşcinselliğin tedavi yöntemleri arasında sayılırdı.

Bu bakış açısı yalnız Almanya'ya da özgü değildi. Fransız ekolünden gelen, babam Prof. Dr. Şemsi Gök'ün kitabında da, eşcinsellik seksüel sapıklıklar arasında yer alır (aynı bölümde, "tenasüli tersliklerin başta geleni" olarak tanımladığı mas-türbasyon da bulunuyor). Son 10-15 yıldır değişmeye başlasa da, yüzyılların önyargıları kolay yıkılmıyor.

Kimler saldırıyor?

Dünya genelinde, erişkin eşcinsel erkeklerin ölümü ile sonuçlanan saldırıların, toplam adam öldürmeler içinde % 1-4'lük bir payı olduğu sanılıyor. Bunların, öne çıkan özellikleri şunlar: Ölüm, saldırganın yaşadığı yer ya da coğrafi bölgede gerçekleşmiyor; kapı ve pencerelerde zorlama gözlenmiyor; ceset, yatak odasında bulunuyor; mağdur, tek başına yaşıyor, evvelce karşılaştığı tehditleri polise bildirmemekle tanınmıyor.

Katil, mağdurdan daha genç, evvelce işlediği başka suçlar ve parasal sıkıntıları var; cinayette ateşli silah ya da bıçak kullanıyor; saldırıda, ölümü meydana getirmeye yetenin çok üzerinde şiddet kullanıyor (20-30 bıçak darbesi gibi); kundaklama ve gasp teşebbüsü gözleniyor; gerek mağdur gerekse fail, genellikle alkol ya da uyuşturucu etkisi altında.

Cinayet masası dedektiflerinin başucu kitabının yazarı, New York polis teşkilatından emekli Vernon Geberth, bundan on yıl kadar önce, erkek eşcinsel cinayetlerini altı sınıfta toplamıştı. (i)

2007'de Güney Florida Üniversitesi'nden Eric Beauregard ile Montreal Üniversite'sinden Jean Proulx ise, konuyu mağdur, fail ve olay yeri karakteristikleri açısından yeniden ele aldılar ve saldırganları başlıca üç sınıfa ayırdılar: 1) İntikamcı, 2) Cinsel motifli avcı ve 3) Cinsel motifi bulunmayan avcı. (ii)

Eşcinsel katillerin gözüyle eşcinsel kurbanlar

Pek çok katil, cinayetten önce ya da sonra, kurbanının fotoğrafını çeker. Eşcinsel cinayetleriyle ilgili mağdur fotoğraflarının önemli bir bölümü de, Jeffrey Dahmer, Robert Bardella gibi kendileri de eşcinsel katillerin kişisel koleksiyonlarından alınmıştır. Birini özetleyelim:

Otopark bekçisi gözlerine inanmadı. Gençten biri, karşıki evin ikinci katından sokağa atlamıştı. Hemen polisi aradı. "Tamamen çıplak değil" dedi, "boynunda kırmızı bir köpek tasma var." Canını kurtarmak için sokağa atlayan adam bir seks işçisiydi aslında. Müşterisi onu otomobiline almış, her yanı çöp yığılı, köpek dışkısı kokan bu eve getirmişti. Başına sert bir cisimle vurulduğunu, ardından boynuna saplanan iğneyi hatırlıyordu. Kendine geldiğinde kollarından, bacaklarından yatağın demirlerine bağlıydı. Boynuna tasmanın geçirildiğini, son birkaç saatte onların ve izleyen dört günde olacakların (örneğin cinsel organlara bağlanan elektrik, göze sıkılan çamaşır suyu, ırza geçme..) en ince ayrıntısına kadar bir deftere kaydedileceğini ve her aşamanın fotoğraflanacağını bilmiyordu.

2 Nisan 1988 sabahı, 22 yaşındaki Chris Bryson, sokağa atlamakla sadece kendini değil, kim bilir daha kaç canı kurtardı. Robert Bardella'nın evinde ele geçen ve kendisinin "eşcinsel aşk esiri" olarak tanımladığı 23 erkeğe ait 357 işkence fotoğrafını inceleyen polis, bunlardan altısını öldürdüğünü saptadı. Bahçesinden kafatasları, kemikler, dişler çıktı. Bardella, 18 Aralık 1988'de ömür boyu hapse mahkûm oldu, 1992'de bir enfarktüs krizinden öldü. Aslında, ölümünden birkaç gün önce cezaevi papazına bir mektup yazmış ve gardiyanların kalp ilaçlarını vermemesinden şikâyetçi olmuştu. Ölümü hiçbir zaman soruşturulmadı.

Afrikalı ve Asyalı 17 erkeğin ırzına geçen, işkence eden, canlıyken uzuvlarını bedenden ayı-

ran, etlerini yiyen, ölümlerle ilişkiye giren Jeffrey Dahmer'in fotoğrafçılığı farklıydı. Kurbanlarını genellikle öldürdükten ve kimi zaman parçaladıktan sonra fotoğrafladı. 957 yıl hapse mahkûm oldu. 28 Kasım 1994'te cezaevinin spor salonundaki tualeti temizlerken, başka bir mahkûmun başına demirle vurması sonucu öldü.

Neden öldürüyorlar?

Eşcinsel Sivil Toplum Girişimi (LAMBDA), Baki Koşar'ın öldürülmesine, 'Eşcinsel cinayetleri politiktir' diyerek, katillerin tek kişi olmadığını, cinayetin ardında eşcinsellerden nefret eden herkesin bulunduğunu anlatmaya çalıştı. Haklılar, ancak eşcinsel cinayetlerinin farklı nedenleri de var.

Çok sayıda cinayeti inceleyenlere göre katiller, mağdurun davranışlarını, cinsel bir teklif gibi yorumlayan ve bu yüzden kendilerini savunanlar, kendilerini eşcinselliğin kesinlikle kabul edilmediği sosyal normların bekçisi sananlar, canlarının sıkıntısını şiddet içerikli heyecanlarla gidermeye çalışanlar ve arkadaşlarına erkekliklerini ve heteroseksüelliklerini kanıtlamaya çalışanlar şeklinde sınıflanıyor. Buna, HIV/AIDS yayılmasından eşcinselleri sorumlu tutan yanlış inanış da eklemek gerek.

Öte yandan, birlikte yaşadığı kişilerce de öldürülebileceklerini göz ardı etmemek gerekir. İki erkek ya da iki kadın arasında yaşanan ilişki, tıpkı bir kadın ile bir erkek arasındaki gibi, her türlü çatışmayı, örneğin kıskançlığı barındırır ve cinayetin nedeni sadece bu bile olabilir.

Nasıl öldürüyorlar?

Öldürüsiye dövülen, 40-50 kez bıçaklanan eşcinsellerin sayısı az değil. Çoktan ölmüş olduğu halde dövülmeye, bıçaklanmaya devam edildiği biliniyor. Arkadan bağlı eller, elle, iple, kabloyla, bezle boğma, cinsel organı kesme, karakteristik bulgular arasında.

Polis ve adli tıp uzmanları, iki erkek arasındaki şiddetin aşırılığına ve boyna, göğse, karna yönelik saldırıların tercihine dikkat ederler. Yüze, boğaza doğru saldırma, ağız bölgesinin eşcin-

sel ilişkideki önemine bağlanır. Çünkü anal ilişkinin, eşcinsel erkeklerin tercih ettikleri bir davranış olduğu sanılsa da, aslında fellasyo, yani ağız-cinsel organ temasının, daha yaygın olduğu biliniyor.

İşte bu nedenle, kadınlara yönelik saldırılarda, boğaz, göğüs ve genital bölgenin hedeflendiği durumlarda, akla hemen, cinayetin cinsel motifli olduğunun gelmesine benzer şekilde, erkeklerin boğazına yönelik saldırılarda da benzeri bir gerekçe düşünülmeli.

Bununla birlikte, eşcinsel cinayetlerinde aşırı şiddet gözlenmesi, hiç kuşkusuz gerek kurban, gerekse mağdurun erkek olması ve biyolojik olarak daha fazla fiziksel güç ile donatılmış olmalarından kaynaklanır.

Nasıl savunuyorlar?

Eşcinseller, tıpkı heteroseksüeller gibi, her sosyal sınıf, meslek, ırk ve etnik grup içinde yer alır, her inanç ve politik görüşe sahiptir. Kadın-erkek ilişkisindeki bir tek eylem dışında, onları heteroseksüellerden ayıran hiçbir fark yoktur. Bu nedenle, toplum içerisinde şiddete yol açan her türlü çatışmanın tarafı olmalarını doğal karşılamak gerekir.

Ancak, eşcinsel cinayetleri, genellikle “eşcinsel olmayanın, olanı öldürmesi” şeklinde değerlendirilir. Bunun nedeni katilin savunma biçimidir.

Örneğin, yaşlı eşcinsel erkekleri öldüren gençler, genellikle “başlangıçtaki pazarlıkta yer almayan eylemlere zorlanma, erkekliği ile alay edilme” gibi gerekçeleri öne sürerler. Birçok örnekte doğru olabilir ama onlara karşı nefretin yoğun, öldürülmeyi “hak ettikleri” inancının yaygın, gençler arasında işsizliğin yüksek olduğu, kolay ve hızlı para kazanmanın özendirildiği ülkelerde, bu söylem doğru olmasa da kolayca kabul görür. Farklı silahlar kullanılan, beden üzerinde işkence izleri bulunan, genital organların, ağız ve boynun hedeflendiği saldırılarda ise, böyle bir iddianın doğruluğu söz konusu bile olamaz. Ender rastlanan psikiyatrik bir rahatsızlığa dayandırılan “İlişki teklifinde bulunduğumu sandım, kendimi kaybettim” savunması, eşcinsellere karşı önyargıların, ayrımcılığın, nef-

retin yoğun olduğu topluluklarda sıklıkla kullanılır oldu.

“Bana eşcinsel dediği için onu öldürdüm” ise, özellikle ülkemizde dile getirilen, akla yatkın bulunduğundan yeterince sorgulanmayan bir diğer gerekçedir.

Şablonlaşan savunmalar, birisini öldüren eşcinseller için de geçerli. Onlar genellikle, can güvenliklerinin tehdit edildiğini ve kendilerini korumak zorunda kaldıkları için cinayeti işlediklerini ileri sürerler. Eşcinselliğin toplum tarafından rahatça kabullenildiği ve insanların damgalanmaktan çekinmediği ülkelerde, cinayet işleyenlerin, aslında eşcinsel olmadıkları halde, kendilerini savunmak üzere bu gerekçeyi kullandıklarına da rastlanıyor.

Nasıl önlenir?

Çağdaş bir toplumda ırk, din, etnik kökene dayalı ayrımcılık yüzünden ya da birisinin sakat, akıl hastası, sokak çocuğu, ihtiyar diye öldürülmesine tahammül edilemediği gibi, cinsel yönelim ve kimliğe dayalı ayrımcılığın da yeri olamaz. Eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve travesti cinayetlerinin önlenmesi, bunların ardındaki homofobik ve transfobik motiflerinin ortaya çıkartılmasına, delillendirilmesine ve failerin ağır biçimde cezalandırılmasına bağlıdır.

Soruşturmalar açısından bakıldığında, eşcinsellerin bedenlerinde, anal ilişkinin iz ya da belirtisinin bulunacağı önyargısından kurtulmak şarttır. Okunan bir kitabın, taşınan bir mendil renginin bile çok şey ifade ettiği bu kültürü iyi bilmeden, belki failin kim olduğu bulunur ama cinayetlerin, hele kadın eşcinsellere karşı işlenenlerin önünü alacak bilgi edinilemez.

Her suçun önlenmesinde olduğu gibi, burada da, fail, mağdur ve olay yeri hakkındaki ayrıntılar, veritabanlarında tutulmalıdır.

Emniyet teşkilatımız içerisinde, eşcinsel cinayetleri artık ayrı bir birim tarafından değerlendiriliyor. Bu birim, elindeki verileri analizleyip, risk ve koruyucu faktörleri belirleyerek topluma paylaştığı, sivil toplum örgütleriyle işbirliğine gittiği gün, cinsel yönelimlerini hiçbir zaman bi-

lemeyeceğimiz, ancak kesinlikle saygı duymak zorunda olduğumuz vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğini de sağlamış olacaktır.

Yeri gelmişken, batı ülkelerindeki güvenlik birimlerinin bu konudaki ders alınası bazı uygulamalarına değinmekte fayda var. Örneğin Kuzey İrlanda polislerinin görev tanımında şöyle bir bölüm yer alıyor: “Şurasının çok açık biçimde anlaşılmasını isteriz ki, bir nefret suçunun bildirimi için delil gerekmiyor. Bizim için delil bir anlam taşımıyor. Sadece “algı”nız yeterli. Her türlü suçun soruşturulduğu biçimde alginız da kayda alınacak ve mutlaka soruşturulacaktır.”

İngiltere ve Amerika’daki birçok polis teşkilatı, LGBTT’lerle dayanışma içinde olduklarını, binalarının önüne gökkuşağı bayrağı asarak ilan ediyorlar. Sydney’in gey polisleri, eşcinsel onur günlerindeki yürüyüşlere üniformalarıyla katılıyorlar. İtalyan gey polislerinin kendi web siteleri bulunuyor. Avrupa’nın birçok ülkesinde görev yapan LGBT polisler, “Gay Police European Network” adı altında teşkilatlanmış durumda, internet üzerinden nefret suçlarıyla mücadele ediyor. Manchester polislerinin 20 kadar resmi bina içerisinde açtığı başvuru merkezlerine, LGBTT’lerin yanı sıra, nefret şiddetinin mağduru olan diğer kişiler, bildirimde bulunabiliyor.

Gerek LGBTT’lere yönelik suçların önlenmesi, gerekse işlenen cinayetlerin aydınlatılabilmesi, mağdur, fail ve suçun gerçekleştiği olay yerinin özelliklerini bilmeyi gerektirdiğinden, bildirimlerin özendirilmesi ve toplanan bilginin analizi büyük önem taşıyor. Bu çerçevede, LGBTT’lerin haklarını savunan sivil toplum örgütlerine çok iş düşüyor. Türkiye’nin dört bir yanındaki LGBTT’lere yönelik he türlü saldırıyı yakından izlemeleri, önemli, önemsiz demeden her mağdurla görüşebilmeleri, başlarından geçeni ayrıntılı biçimde doküman etmeleri, bu bilgiyi bir havuzda toplayabilmeleri ve birikimlerini güvenlik birimleriyle paylaşmaları şart.

LGBTT’ler kaç kişi?

Seksolojinin babası kabul edilen, Amerikalı biyolog, entomolog, zoolog Alfred Kinsey, 5300 beyaz erkek ve 5940 beyaz kadınla yaptığı anket çalışması sonuçlarını biraraya topladığı 1948 ve

1953 tarihli ünlü raporlarında, Amerikalı beyaz erkeklerin yaklaşık % 46’sının hem kadın, hem de erkeklerle karşı cinsel açıdan “tepki” verdiğini, % 37’sinin yaşam boyu en az bir kez eşcinsel ilişkide bulunduğunu bildirmişti. Beyaz ırka mensup kadınlar için bulunduğu oran, bunun çok altındaydı. (iii, iv)

Günümüzde, New York ve Los Angeles’teki toplam LGBT sayısı bir milyona yakın; San Francisco nüfusunun ise, % 16 kadarı, LGBTT. 2008 Başkanlık seçimlerinde kendisini gey, lezbiyen ya da biseksüel olarak tanımlayanların oranı, % 4. Tıpkı, 2004 seçimlerindeki gibi.

2008’de İngiltere’de yapılan bir ankete göre, nüfusun % 13’ünün yaşam boyu bir kez eşcinsel deneyimi olmuş, ancak kendisini eşcinsel olarak tanımlayanlar, sadece % 6. Buna karşılık, Yeni Zelanda’lıların % 20’si, kendi cinslerine karşı “bazı duygular” beslediklerini söylemekle birlikte, % 2 kadarı kendisini eşcinsel olarak tanımlıyor. Fransa’da yaşam boyu en az bir kez eşcinsel ilişkiye giren erkeklerin oranı % 4, kadınların % 12.6. Bu oran, İstanbul Üniversitesi’nden Prof. Dr. Şahika Yüksel’in Türkiye kadınları için tahmini ile örtüşüyor. Durex’in 2007 yılında, 26 ülkede (aralarında Türkiye yok), 26 bin kişiye uyguladığı cinsel mutluluk anketine göre, eşcinsel deneyimi olan İsveçli erkeklerin oranı % 12.

Avrupa ülkeleri ve ABD’deki eşcinsel sayısının, nüfusun % 1-10’unu oluşturduğu tahmin ediliyor. Geylerin oranı, her ülkede lezbiyenlerden biraz daha yüksek. (Zietsch, 2008 (v); Grulich, 2003 (vi); Michael, 1995 (vii); Johnson, 1992 (viii)) Dünya genelinde ise, erişkin erkek nüfusun % 3-4’ünün, kadınların da 1.5 - 2’sinin yaşamını eşcinsel olarak sürdürdüğü bildiriliyor (Mackay, 2001 (ix)).

Transseksüalizme ilişkin istatistik veriler de, ülkeden ülkeye değişiyor. Son 40 yıldır bu alanda çalışan Amsterdam’daki bir klinik, erkeklerde rastlanma sıklığını 10 binde bir, kadınlarda 30 binde bir olarak bildiriyor. (x)

Konu ile ilgili dünya genelindeki tüm verileri birarada değerlendiren ve karmaşık formüllerle istatistikleri yineleyen Olyslager ve Conway ise,

bu oranın çok düşük olduğunda ısrar ediyor. 2007 yılındaki 20. Dünya Cinsel Kimlik ve Sağlık kongresinde sundukları, ardından International Journal of Transgenderism'de yayınlanan makalede, her 4.500 erkekten birinin kendisini kadın, 8 binde bir kadının da erkek olarak hissettiğini öne sürüyorlar.(vi)

Kafanızı bu sayılarla şişirmemin bir nedeni var. Türkiye'deki LGBTT'lerle ilgili elimizde sayısal bir veri bulunmuyor. Ancak, uzaydan gelmediğimize göre, üç aşağı, beş yukarı diğer dünyalılara benzeriz herhalde. Şimdi elinize bir hesap makinesi alın, bu topraklarda yaşayan en az 700 bin eşcinsel ve 2500 transseksüelin hakkının korunması gerektiğini göreceksiniz.

Anketlere göre Türk kadınları

Türkiye'de 10 yıl arayla, ilki 1992'de Kadınca, ikincisi 2002'de Hülya dergisi okurları arasında aynı anket yapıldı. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nden Doç. Dr. Ümit Sayın tarafından hazırlanan ankette, eşcinsellikle ilgili bir soru da var. Aradan geçen 10 yıla, dergilerin okur profillerindeki farklılıklara rağmen, bu sorunun yanıtları hayret verici biçimde birbirine yakın. 706 Kadınca okurunun yüzde 68.6'sı, 530 Hülya okurunun yüzde 70'i, kendi hemcinsiyile cinsel birlikteliği kesinlikle reddediyor. Buna karşılık ankete cevap verenlerin yüzde 14 kadarının, yaşam boyu en az bir eşcinsel deneyimi var.

Bütün hatalarına rağmen, bu sayılar, eşcinsel deneyimi olan kadın sayısının hiç de az olmadığını, hatta ünlü Kinsey Raporu'nda, Amerikan kadınları için belirlenen yüzdenin de üzerinde olduğunu gösteriyor. Türkiye'deki sayının yüksekliği, 10 yılda neden bir değişiklik göstermediği, mutlaka ayrıca tartışılmalı. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Şahika Yüksel de eşcinsel oranının yüzde 10-15 arasında olduğunu söylüyor.

Mutlak değerler ile ilgili kesin bilgilerimiz olmakla birlikte, öldürülen kadın eşcinsel sayısının, erkeklerden daha az olduğu kabul ediliyor. Örneğin FBI'ın Amerika için verdiği 2004 suç istatistiklerinde bu sayılar, 910 ve 230.

Kadınların, kadınları öldürmesinde, canavarca

duyguların daha az görülebileceği düşünülebilir. 90'lı yıllarda Indiana'da, 12 yaşındaki küçük Shanda Renee Sharer'in, yaşları 14-17 arasında değişen dört kız tarafından boğulması, bıçaklanması, başına demirle vurulması, anüsüne bıçak sokulması ve henüz canlıyken üzerine gaz dökülerek yakılması, lezbiyen cinayetlerinin ne kadar beklenmedik özellikler taşıyabileceğini göstermesi bakımından önem taşır. Ayrıca, sadece eşcinselleri hedef alan seri katillerin de olduğunu unutmamak gerek.

Eşcinsellerle ilgili yasalar

Aynı cinsiyetten iki kişi arasındaki birliktelikle ilgili yasalar, ülkeden ülkeye çok büyük farklılıklar gösteriyor. Bir yanda İspanya, Belçika, Hollanda, Kanada gibi evlenmelerine izin verenler, Lübnan gibi 1 yıl, Malezya gibi 20 yıl hapsedenler, diğer yanda İran, Yemen, Suudi Arabistan, Nijerya gibi idamla cezalandıranlar var.

Avrupa ülkelerinin hiçbirinde, 18 yaşından büyüklerin eşcinselliğini yasaklayan bir düzenleme olmadığı gibi, cinsel yönelimlere dayalı ayırimcılık, ayrı bir suç olarak tanımlanır. Bunun temel nedeni Avrupa Parlamentosu'nun 2004 yılında aldığı karar.

Kimi ülkelerde, birisini eşcinsellikle itham etmek bile suç. Örneğin, Finlandiya Parlamentosu üyesi Tony Halme, Cumhurbaşkanı Tarja Halonen'e lezbiyen deyince, çok zor günler yaşadı. (Eşcinsel milletvekillerine kendilerini açığa çıkartmadıkları ve cinsel yönelim ayırimcılığına karşı mücadele etmedikleri için sitem eden Halonen, Ocak 2006'da 2. kez cumhurbaşkanı seçildi).

Azerbaycan'da da tıpkı ülkemiz gibi, iki yetişkin erkek ya da kadının birlikteliğini cezalandıran bir yasa maddesi bulunmuyor.

Birleşmiş Milletler ise, cinsel yönelime dayalı ayırimcılıkla ilgili karar tasarısında bir türlü anlaşılmıyor. Hatta 2006 başında, genel sekreteri Kürşad Kahramanoğlu olan, 400'ün üzerindeki sivil toplum örgütünün temsilcisinin bulunduğu Uluslararası Gey ve Lezbiyenler Birliği'nin (ILGA) gözlemci statüsünü iptal etti. Mısır, İslam Kon-

feransı Örgütü, İran, Sudan ve Amerika Birleşik Devletleri, bu iptali destekledi. Yapılan oylamada Türkiye'nin çekimser kalması ise sevindirici.

Her şey teşvik edilebilir ama LGBTT olmak asla

Lambdaistanbul LGBTT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti, Transseksüel) Dayanışma Derneği hakkında Mayıs 2008'de verilen kapatma kararını Yargıtay bozmuş, derneğin şu anda yasalara aykırı olmadığını, "eşcinselliği teşvik ettiği" takdirde kapatılabileceğini belirtmişti.

30 Nisan 2009 günü, Beyoğlu 3. Asliye Hukuk Mahkemesi bu karara uydu. Lambdaistanbul'un yanı sıra birçok STK gönüllüsü, karar sonrası bir basın açıklamasıyla mutluluklarını dile getirdiler. "Bizler, örgütlenme özgürlüğünü teşvik ediyoruz. Bizler gizlenmemeyi teşvik ediyoruz. Bizler, herkesin kendi gibi olabilmesini teşvik ediyoruz" dediler. Bir şey daha eklemelerini beklerdim. "Her şey teşvik edilebilir, ama LGBTT olmak asla."

Günümüzde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin kişisel bir tercih olmadığı, bir yandan çok sayıda genetik faktörün, diğer yandan doğum öncesi ve sonrasında karşılaşılan metabolik etkenlerin (örneğin hormonların) bir bileşkesi olduğu, bu nedenle basit Mendel kurallarına uymadan bir kuşaktan diğerine aktarıldığı kabul ediliyor. Kısacası, 10 yıl önce sanıldığı gibi tek bir "gey geni" yok. (xii)

2005 yılından başlayarak, Karolinska Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Ivanca Savic ve ekibi, kadın, erkek, eşcinsel kadın ve eşcinsel erkeklere, erkek terinde bolca bulunan androstadien (AND) ile kadın idrarındaki östrojen benzeri estratetraenol (EST) koklatmışlar, eşcinsel erkek beyinde gözledikleri değişikliklerin, kadınların beyinlerindeki ve eşcinsel kadın beyinlerindeki değişikliklerin ise, erkek beyinde gözlenenlere uyduğunu saptamışlardı. (xiii, xiv, xv, xvi)

2009 yazında da, Polonya'nın Lodz Üniversitesisi'nden Antoszewski ve arkadaşları, yaşları 20-28 arasında değişen 48 transseksüelin (biyolojik olarak kadın oldukları halde, kendilerini erkek

olarak hissedenenler) odontometrik özelliklerini yayınladılar. İnsan dişinin büyüklüğü ve şekli, daha ana karnındayken belirlenir. Bir başka deyişle genetikdir. Bu kişilerin dişlerine ait ölçümler, kadın ve erkek kontrol gruplarının dişlerine ait değerlerin arasında yer alıyordu. Böylelikle, transseksüalizmin de genetik temeli olduğu, bir kez daha gösterilmiş oldu. (xvii)

Bütün bunlara ek olarak, Lauren Hare ve arkadaşları, biyolojik olarak erkek oldukları halde, kendilerini kadın hissedenen 112 transseksüelin DNA'sını incelemiş ve testosteronu denetleyen genin normalden uzun olduğunu saptamışlardı. Testosteronun etkisini azaltan bu değişikliğin, erkek bebek beyinlerini, daha anne karnındayken farklılaştırdığı anlaşıldı. (xviii)

Bilim, tıpkı göz rengi gibi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin kişisel bir tercih olmadığını ve DNA'sında kayıtlı biyolojik bir gerçek olduğunu kanıtıyor. Bu nedenle, LGBTT'lerin insan haklarını savunmaya çalışan Lambdaistanbul'un, eşcinselliği teşvik edebilmesi tıbben mümkün değil.

Evet, insanlık tarihinin her döneminde, her toplulukta gözlenen, kimi yerde eller üstünde tutulan, kimi yerde korkunç işkencelerle öldürülen LGBTT'lerin haklarını, günümüz Türkiye'sinde ciddi biçimde savunmaya ihtiyaç var. Çünkü çoğu, en temel insan hakkından, yaşam hakkından bile yoksunlar.

*İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü
E. Öğretim Üyesi ve Suç Önleme ve Denetleme
Stratejileri Merkezi Başkanı*

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

KAYNAKÇA

i Geberth, V.J. Practical Homicide Investigation: Tactics, Procedures, and Forensic Techniques, CRC Press, 1996 ISBN 0849381568.

ii Beauregard, E., Proulx, J. A Classification of Sexual Homicide Against Men. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology. 2007: 51(4), 420-432.

iii Kinsey AC, Pomeroy WR, Martin CE. Sexual behavior in the human male. Indiana University Press. 1948.

iv Kinsey AC, Pomeroy WR, Martin CE, Gebhard, P. Sexual Behavior in the Human Female. Indiana University Press. 1953

v Verweij KJ, Shekar SN, Zietsch BP, Eaves LJ, Bailey JM, Boomsma DI, Martin NG. Genetic and environmental influences on individual differences in attitudes toward homosexuality: an Australian twin study. *Behav Genet.* 2008 May;38(3):257-65.

vi Grulich, A. E., de Visser, R. O., Smith, A. M. A., Rissel, C. E., & Richters, J. Sex in Australia: Homosexual experience and recent homosexual encounters. *Australian and New Zealand Journal of Public Health.* 2003 (27): 155–163.

vii Michael, R. T., Gagnon, J. H., Laumann, E. O., & Kolata, G. Sex in America: A definitive survey. Boston: Little, Brown & Co. 1995

viii Johnson, A. M., Wadsworth, J., Wellings, K., Bradshaw, S., & Field, J. Sexual life-styles and HIV risk. *Nature*, 1992 (360): 410–412.

ix Mackay J. How does the United States compare with the rest of the world in human sexual behavior? *West J Med.* 2001 Jun;174(6):429-33

x van Kesteren, P. J., Asscheman, H., Megens, J.A.J., Gooren, L.J.G. Mortality and morbidity in transsexual subjects treated with cross-sex hormones". *J. Clin. Endocrinol.* (Blackwell, Oxford, UK) 1997: 47 (3): 337–343.

xi Olslager, F., Conway, L. On the Calculation of the

Prevalence of Transsexualism. 2007

xii Mustanski BS, Dupree MG, Nievergelt CM, Bocklandt S, Schork NJ, Hamer DH. A genomewide scan of male sexual orientation. *Hum Genet.* 2005 Mar;116(4):272-8.

xiii Savic I, Berglund H, Lindström P. Brain response to putative pheromones in homosexual men. *Proc Natl Acad Sci U S A.* 2005 May 17;102(20):7356-61.

xiv Berglund H, Lindström P, Savic I. Brain response to putative pheromones in lesbian women. *Proc Natl Acad Sci U S A.* 2006 May 23;103(21):8269-74.

xv Savic I, Lindström P. PET and MRI show differences in cerebral asymmetry and functional connectivity between homo- and heterosexual subjects. *Proc Natl Acad Sci U S A.* 2008 Jul 8;105(27):9403-8

xvi Savic I, Hedén-Blomqvist E, Berglund H. Pheromone signal transduction in humans: What can be learned from olfactory loss. *Hum Brain Mapp.* 2009 Feb 23. [Epub ahead of print]

xvii Antoszewski B, Zadzińska E, Foczpański J. The metric features of teeth in female-to-male transsexuals. *Arch Sex Behav.* 2009 Jun;38(3):351-8.

xviii Hare L, Bernard P, Sánchez FJ, Baird PN, Vilain E, Kennedy T, Harley VR. Androgen receptor repeat length polymorphism associated with male-to-female transsexualism. *Biol Psychiatry.* 2009 Jan 1;65(1):93-6.

KİŞİLERİN CİNSEL YÖNELİMLERİ SEBEBİYLE YAŞADIKLARI ŞİDDET ve ADLİ TIBBİ SÜREÇTE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Prof. Dr. Şevki SÖZEN

Şiddet, hayatın her alanında var olmakla birlikte, cinsel yönelimleri sebebiyle kişilerin daha yoğun olarak şiddete uğrama riski taşıdıkları bilinen bir gerçektir. Şiddet; fiziksel, cinsel, sözel, duygusal ve ekonomik olabilir.

Beden gücünün kötüye kullanılması sonucu ortaya çıkan tokatlama, tekmeleme, yakma, hapsedme gibi etkili eylemler ile taşı, sopalı veya silahlı saldırıları içeren her türlü saldırgan davranışlar fiziksel şiddet olarak tanımlanır. Cinsel şiddet, cinsel dürtülerin tatmini sırasında cinselliğin bir tehdit, sindirme veya kontrol aracı olarak kullanılması olarak kabul edilmektedir. Sözel şiddet ise söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma veya kontrol etme amacı ile kullanılmasıdır. Kişinin kendisine veya değer verdiği konularda güvenini sarsmak, yaralamak amacıyla kişiye küçük düşürücü sözler söylemek, sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek, alay etmek, uygunsuz isimler takmak da hem sözel hem de duygusal şiddetin içinde yer alır. Sevgi, şefkat, ilgi, onay, destek gibi duygusal ihtiyaçların göz ardı edilmesi, küçümsemesi, inkâr edilmesi veya duyguların ya da duygusal ihtiyaçların karşı tarafa baskı ve tehdit uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım veya tehdit aracı olarak kullanılması da, duygusal şiddet kavramını oluşturur. Genellikle bu şiddet şekli, kişinin üzerinde güç sahibi veya etkili olan kişi veya kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Ekonomik şiddet ise, ekonomik kaynakların ve paranın kişi üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılması olarak tanımlanır. Yaşam içerisinde rastlanılan şiddet eylemlerinde ise aynı anda pek çok farklı şiddet şeklini bir arada görmek mümkündür.

Yale Üniversitesi'nde gey, lezbiyen ve biseksüel kişiler üzerinde şiddet ve ayrımcılığı ortaya çıkarmak üzere yapılan bir çalışmada pek çok kişinin çeşitli korkularla cinsel yönelimlerini gizli yaşadıkları, buna rağmen ayrımcılık, psikolojik

şiddet ve/veya fiziksel şiddetten kaçamadıkları ortaya konmuştur. Massachusetts'de 3054 öğrenci arasında yapılan bir diğer çalışma ise eşcinsel öğrencilerin diğer öğrencilere göre 10 kat daha fazla fiziksel saldırıya uğradıkları, 4 kat daha fazla alkol, 10 kat daha fazla madde kullanma alışkanlıkları olduğu, % 50'sinin son bir yıl içerisinde intihar girişimleri bulunduğu belirlenmiştir.

Yapılan çalışmalar tüm dünyada homofobik davranışlar ile şiddet etkenleri arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu vurgulamaktadır. Connell'e göre çağdaş hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliği heteroseksüel ve evlilik kurumu ile sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Bu tür etkileşimler bir tür ideolojik savaşı beraberinde getirir. Eşcinsellere yönelik taciz, sokak şiddeti, ekonomik ayrımcılık gibi davranışlar, hegemonik erkeğin eşcinselliğe ve eşcinsel erkeklere yönelik küçümsemesi ile doğrudan alakalıdır.

Tarih boyunca ünlü, nüfuzlu, bilim ve sanatta başarılı olmuş pek çok kimse eşcinsel olduğu veya eşcinsel olabileceğine yönelik tanık ifadeleri bulunduğu için mahkûm olmuş, ülkesinden uzaklaştırılmış, yakılmış, idam edilmiştir. Bunların içinde en bilinenlerinden biri, Nazi Almanya'sında eşcinsel olduğu belirlenen kişilerin giysilerinin pembe üçgen işareti ile damgalanması ve mahkûm edilmesidir. Nazi Almanya'sında yüzlerce kişinin eşcinsel olduğu için Yahudilerle birlikte öldürüldüğü de bilinmektedir. Eşcinseller, eşcinsellik karşıtı önyargının tek kurbanı değildir. Eşcinsellik düşmanlığının kabul gördüğü her toplumda, eşcinsellik suçlaması cinsel yönelimi ne olursa olsun siyasi rakipleri, korkutma, susturma ve hatta ortadan kaldırmak için etkili ve işe yarayan bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Ülkemizde de yapılan çalışmalarda da transseksüel, travesti, eşcinsel ve biseksüel kişilerin sıklıkla cinsel yönelimleri nedeniyle nefrete dayalı şiddete uğradıkları, travmanın ağırlığının ise bu kişilerde heteroseksüel bireylere kıyasla çok

daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Adli Tıp Kurumunda yaptığımız bir çalışmada çalışmaya katılan tüm olguların cinsel yönelimleri sebebiyle % 39,8'inin çevreleri tarafından dışlandığı, bu oranın travestilerde % 88,9'a transseksüellerde ise % 57,9'a çıktığı saptanmıştır. Tüm olgular içinde travesti ve transseksüellerin diğer gruplara göre çevrelerinden daha yüksek tepki alma oranının yüksekliği cinsel yönelimlerini gerek görünümüleri yoluyla gerek sözlü olarak toplumda açık olarak belli etmeleri, gerekse de meslek olarak otostopçuluk, konsomatrislik veya fuhuş gibi toplumun onaylamadığı ve şiddete uğrama açısından risk oluşturan meslekleri yapmaları nedeniyle olduğu varsayılmıştır. Sözel şiddete uğrama tüm olgularda belirgin olarak bulunmaktadır. Transseksüel ve Travestilerin neredeyse tamamı sözel şiddete uğramıştır. Cinsel yönelimleri nedeniyle fiziksel şiddete uğrama, yine en fazla travestilerde (% 88,9) ve transseksüellerde (% 52,6) saptanmıştır. Biseksüel, gey ve lezbiyenlerin yaklaşık % 30'u cinsel yönelimleri nedeniyle saldırıya uğramıştır. Fiziksel şiddet en fazla yabancılar tarafından, daha az oranda aile fertleri ve arkadaşlar tarafından uygulanmıştır. Tüm olgular içinde cinsel şiddete uğrayan bireyler (% 28,6) arasında en fazla travestiler (% 66,7) daha az oranda transseksüeller (% 36,8) ve lezbiyenler (% 36,4) cinsel şiddete maruz kalmışlardır. Saldırı sonrası olguların % 10,4'ünde cinsel organlar, % 14,6'sında anüste yaralanma olması, saldırıların bireylerin cinsel yönelimleri ile ilgili olduğunu açıkça göstermektedir. Şiddet sonrası mağdurların yaklaşık yarısı endişe, dörtte biri korku ve daha az oranlarda kendisini aşağılanmış, güvenini yitirmiş, çevrelerindeki insanlara nefret ve cinsel kavramlarda karmaşa duymaktadırlar. Bu duygular,

kişilerin çevrelerine daha az güvenmelerine sebep olup dışa açılmalarına engel teşkil edip kendilerini gizlemelerine yol açmaktadır. Mağdurların ancak % 42'si (% 26'sı polise, % 16'sı sağlık görevlisine) uğradıkları şiddet olayı nedeni ile resmi kuruluşlara başvurmuşlardır. Saldırıya uğradıktan sonra resmi kuruluşlara başvuran bireylerin % 55'i cinsel yönelimleri nedeniyle zorluk veya ayrımcılık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Saldırıya uğrayan tüm olguların sadece % 16'sı sağlık raporu almış, % 4'ü yasal sonuca ulaşmıştır.

Şiddete uğrayan kişilerin pek çoğu gerek tıbbi, gerekse hukuki süreçte karşılaşacakları profesyonellerin dahi homofobi, bifobi veya transfobi ile kendilerine yaklaşacaklarından korktuklarından tıbbi destek alamamakta ve yasal başvuruda bulunamamaktadırlar. Oysaki şiddete uğrayan her olgu en kısa süre içerisinde uğradığı şiddetin adli tıbbi incelemesini yaptırarak, olayın fiziksel ve/veya ruhsal etkilerini tıbben tespit ettirmeli ve yasal başvuruyu yaptırmalıdır. Bu konuda öncelikle polis ve savcılığa başvurulabilineceği gibi tıbbi bulguların zaman geçirilerek kaybolmaması ve tıbbi delil olarak korunabilmesi amacı ile öncelikle üniversite hastanelerinin Adli Tıp Anabilim dallarına başvurulması, dolayısıyla hekim kontrollü olarak yasal sürecin başlatılması da mümkündür. Aksi takdirde cezasız kalan her saldırı, saldırganı güçlendirecek, risk altındaki kişilerin mağduriyetlerini daha da arttıracaktır.

*İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi
Adli Tıp Anabilim Dalı Başkanı
III. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

“BİZ DEĞİŞMEYECEĞİZ, SİZ ALIŞACAKSINIZ!”

Senem DOĞANOĞLU

Hukukun samimiyetsiz, solgun zemininde ilerlediğimizde artık gelenekselleşen, tekrarlamaya utandığımız tanımla “bir kişi ya da grup tarafından bir şahsa veya o şahsa ait bir mülke karşı işlenen herhangi bir suçun kaynağı; o kimsenin gerçek ya da varsayılan cinsiyet kimliğinden veya cinsel yöneliminden beslenen önyargı ise bu suç nefret suçudur”.

Eryaman olayları olarak adlandırdığımız süreç, 2006 Nisan ayından 2007 Şubat ayına kadar devam eden sistematik bir yerinden etme ve imha stratejisinin cisimleştiği eski ama hayatımızın tam ortasına çöken yeni bir çaresizlikti.

Eryaman yaklaşık 18-20 yıl önce iskâna açılmış ve yeniden iskân projelerinin çeşitli tahliye biçimleriyle toplumsal yaşamın yeniden oluşturulduğu bir bölge. Çoğunlukla alt-orta sınıfın yerleştiği genel profili öğrencilerin, emeklilerin ve Eryaman köyünün arazi sahiplerinin oluşturduğu bir alan. İçinden Eryaman davası sanıklarının da çıkıyor, huzursuz semt sakinlerini de, Eryaman davası mağdurlarını da...

Yıllardır büyük ölçüde haklardan yoksun bırakılan ve her altüst oluş dönemlerinde yeni baskı-lama tekniklerinin muhatabı kılınan translar, ‘Eryaman bölgesinin 2006 dönemi’ itibarıyla yerinden edilmek gibi çok ağır bir yoksunluğa tabi tutulmuştur. Belirli bir dönemde belirli haklardan yoksun bırakmanın belirli bir biçim alması tesadüf değildir. O dönemin maddi koşullarının bir ürünüdür. KC Grup’un palazlandığı, iyice nemalanmaya başlayan paramiliter bir güç olan A takımının Eryaman ziyaretlerinin yoğunlaştığı bir dönemdir.

Bireylerin kendi isteklerini sınırsızca gerçekleştirmeye konusunda aldığı izinlerin resmileştiği ve meşrulaştığı bir coğrafyada Eryaman davası sanıklarının ortaya çıkması tesadüf değildir. Tanıl Bora’nın “insanlıktan çıkma düşkünlüğü” olarak ifade ettiği linçin taşıyıcısı gürüha fevkalade geniş tahrik olma hakkı verildiği zaten malumunuzdur. Üstelik Türkiye’de linç rejiminin ruti-

ninin Kürtler, solcular ve eşcinsel ile trans bireyler üzerinden kendini var ettiğini bildiğimiz bir zeminde Eryaman olaylarının özgül şartlar dışında ülkenin her hangi bir bölgesinde her an yapısal olarak arzı endam etmeye teşne olduğu açıktır.

Jan Philipp Reemtsma ‘Vahşeti Kavramak’ adlı eserinde, terörü şu şekilde tanımlıyor: “toplumdaki ‘doğal durum’ şiddet içeren bir kaos iken bu doğal durumun bir momentini ödünç almak terördür. Bu momentte; gerektiği için değil, zaten ölü olduğu için öldürmek ise normdur. Eryaman olayları terörün normunu teyit etmiştir.

Vahşetin kulvarında terörün bireysel düzlemde nasıl işlediği sorusu ile devam edelim: Fail sürekli suç işlemek zorundadır çünkü mağdurlar kendilerine yönelen suçu hak etmişlerdir. Eryaman sanıklarından biri olan Şammas’ın duruşmada arkasına sığındığı, eyleminin meşru zeminini tartmaya yönelik ifadesi: “Ben Eryaman’dan kovdum, çocukların ahlakını bozuyorlardı. Sonra husumet beslediler bana”. Ve bu meşruiyeti onaylayan 7 Kasım 2007 tarihli Sabah Gazetesi’nden alıntı: “Caddelerde kadın kılığında gezerek müşteri arayan, kendilerini uyarıları jiletleyen, çarşılarında rezalet çıkartarak esnafı sindiren travestiler... Semt eski huzur ve sükûnet dolu günlerine kavuştu, daire satışları yeniden başladı...”. Asıl mesele daire satışları gibi görünse de bunun gentrifikasyona denk düşen bir hali olduğu açıktır. Toplumsal ahlakın artıkları önce lanetlenmiş sonra cezalandırılmıştır. Yerinden edilmeyi hak etmektedirler.

Terör sisteminin işleyişinin kusursuzluğu, tedhiş edilen açısından yaratılan hesaplanamazlıkta ve karşı strateji geliştirme olanağının azaltımında yatmaktadır. Nefret suçlarının yol açtığı çeşitli toplumsal mutabakat zeminleri de tam burada devreye girer ve sonucunu yeniden üretir. Tedhiş edilenler için en yüksek düzeyde güvensizlik yaratmak ve onları karşı strateji geliştiremeyecek kadar sersemletmek. Eryaman olaylarının bir tanığının ifadesi: “Eryaman’da oturuyoruz hepimiz. 10–15 kişi kadar varız... Normalde bazı olaylar olur biliyorsunuz, travestilere falan saldı-

rılar olur. Onlar normaldir yani alışılmıştır. Fakat son dönemki bu kaçmamıza sebep olan olaylar, normal, dışarıda, hani “şunları gidelim dövelim” gibisinden değil de, son derece barbarca, vahşi ve katliam yaparcasına, resmen öldürmeye yönelik hareketlere dönüştü.” Yaşam; beklenen, kaçınılan ya da yaşanan şoklardan oluşmuş bir zincire dönüşmüştür artık... Tam da bu duygu alanı yaratıldığında artık Eryaman saldırganları Ankara’nın merkezinde dört ayrı bölgede saldırılarına başlamıştır. Üstelik bu sefer elinde kamerası olan failler de vardır.

“Doğal durumdan” ödünç alınan momentte tarihsel yargı kurulur ve “doğal durum” bu yargıyı izler. Translar kentlerin dönüşümünde temizlenmesi gereken bir kitledir. Translara yönelik işlenen nefret suçları bütün erkek ilişkileri tayfını düzenleyecek, kendini yeniden üretecektir. Ulusal zayıflığın kaynağı olarak transların “ahlak bozucu” ve “yozlaştırıcı” varlıkları ıslah veya gerekirse imha edilmeleri suretiyle ortadan kaldırılacaktır. Failler translara karşı işledikleri her suç ile siyaseten baskın, ideolojik olarak ege-men, kültürel açıdan yaygın olan diskuru yeniden mesaj olarak dolaşıma sokmaktadır. Translara yönelik şiddetin tedhiş ettiği her yoğun dönem tarihsel yargıdan ödünç alınan bir momenttir. Eryaman olaylarının tarihsel açıdan kovaladığı ve yeniden ürettiği söylem tam da bu yargıların toplumsal aktarımıdır.

Ancak gözlerimi kapadığımda bir an için aklıma gelenler başka bir veriyi de yürürlüğe sokuyor:

Yüksel Caddesinde sırtlarında “KATLEDİLDİK” yazısıyla kadınlar ağıt yakıyorlar, arkalarında “Melekler Korusun Seni Melek” dövizlerini taşıyan sessiz kitle ile. Melek’in “gururu incinmiş” bir erkek tarafından katledilmesinin hesabı soruluyor. Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu önünde “Biz değişmeyeceğiz, siz alacaksınız!” diye haykırıyor dostları, faili “bilinmeyen” bir şekilde, “bilinmeyen” bir nedenle katledilen Bahar’ın ardından. Bir gece Esat Karakolunun önünde sessizce bekleyen ısılt ısılt bir kitle var, içeride arkadaşları alıkonuluyor ve kendileri hakkında para cezası kesilmesine karar veriyor “yasa uygulayıcılar”. Ardından Esat Karakolu önünde toplanıyorlar eve hapsedildikleri gündüz saatinde ve “Travestiyiz, Buradayız, Alışın” yazıyor hepsinin gözlerinde. Her Perşembe İnsan Hakları Anıtı translara ve dostlarına ait oluyor, her biri bir mum yakıyor Eryaman saldırganlarına karşı. Kurtuluş Parkından Yüksel Caddesine kadar “Kırım, Talan, Eryaman” pankartlarıyla sessiz bir kalabalık yürüyor. Üç ay içinde bütün Eryaman’ı temizlemiş “tahrik olmuş semt sakinlerine” karşı. Ve daha niceleri...

Bütün bu sistematik şiddete, inkâr politikasına, imha stratejisine karşı büyük bir direnme mekanizması ile çözüme yönelik kapsamlı bir felsefe kurmak zorunludur. Ancak bildiğim bir şey varsa artık translar asla yalnız yürümeyecekler...

Avukat, Pembe Hayat LGBTT Derneği

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

RUH SAĞLIĞI ÇALIŞMALARINDA ve UYGULAMALARINDA HOMOFOBİ

Prof. Dr. Selçuk CANDANSAYAR,
Bir Ötekileştirme Pratiğı Olarak Cinselliğın Tıbbileştirilmesi ve Eşcinsellik

Doç. Dr. Hale BOLAK BORATAV,
Psikolojide Heteroseksizm

Dr. Nesrin YETKİN,
Psikiyatrinin Homofobisi

Yasemin MERT,
Psikoloji Pratiğinde Eşcinsellik

Yrd. Doç. Murat PAKER,
Psikanalizde Eşcinsellik

Prof. Dr. Şahika YÜKSEL,
Transseksüellik ve Cinsiyet Değıştirmenin Standart Değırlendirme,
Karar verme ve Bakım İlkeleri

Prof. Dr. Şahika YÜKSEL,
Transseksüeller ve Hormon Kullanımı

André van HOUWELINGEN,
Hollanda'da Çeşitliliğın Karşısına Çıkan Zorluklar

BİR ÖTEKİLEŞTİRME PRATİĞİ OLARAK CİNSELLİĞİN TİBBİLEŞTİRİLMESİ VE EŞCİNSELLİK

Prof. Dr. Selçuk CANDANSAYAR

*"ben, bir başkasıdır"
A. Rimbaud*

Ötekinin inşası ve işlevi

Her ikili yapı arasında birbiriyle çelişkili gibi duran ama birbirini tamamlayan bir etkileşim vardır. İlk ikili yapıyı birbirinden farklı kılan ayrılık ve ikincileyin bu ayrılığın tanımlanabilmesi için birlik. Bir şeyi tanımlamanın temel yolu onun ne olmadığını tanımlamaktan da geçer. "Ben" diyebilmek için "Ben olmayan"ı tanımlamak şarttır. Ben ancak ben olmayanın varlığında mümkündür.

Ben ve ben olmayan arasında, geçirgenliği değişkenlik gösteren hareketli bir sınır vardır. Hem bireyin (ben'in) sınırları için geçerlidir bu özellik hem de gruplar, toplumlar ve kültürler. Varkalımı tehdit eden durumlarda sınırın geçirgenliği azalır katlaşıırken, güven duygusunun yoğunlaştığı bir çeşit 'barış' dönemlerinde ise sınırın geçirgenliği karşılıklı değişimi mümkün kılacak denli artar. Sınır katlaşırsa da geçirgenleşse de etkileşim hep vardır.

Ben ve ben olmayan arasındaki bu ikili ilişkinin asli belirleyicisi ise kendisini ikisinin de üstünde olarak kuran iktidardır. Ben ve ben olmayan karşılıklı etkileşim içinde olduklarını sınırlarken, iktidarcı biçimlenip, yönlendirilen bir ilişki sürdürürler. İktidarın ilişkinin yapısı için belirleyici ölçütü "doğallık" ve "normalliktir".

İktidar, insan, toplum ya da kültürlerin kendilerini tanımlayabilmek için kendisi olmayandan dolaşımını bir denetim aygıtı haline getirir. İktidar, her toplumu, kendisini **doğal** toplum olarak görmeye ve **'normalliğin'** ölçütü olarak değerlendirmeye eğilimlidir. Burada "doğal" kavramı çok önemlidir. Doğal olan, olması gereken, başka türlü olması mümkün olmayan, başlangıçta var olan ve sonunda da olacak olan anlamlarını içerir. Kültürler, toplumlar kendilerinde olanı tarihin başlangıcından bu yana var olan ve tarihin sonuna kadar da var olacak olan, olarak düşünmeye eğilimlidirler. Behçet Kemal Çağlar'ca

yazılan Onuncu Yıl Marşı'nda "*Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız*" dizesi bu özelliğin çok bilinen bir örneğidir. Hayali Cemaatler'de B. Anderson bu özelliği "ezel- ebed" ilişkisi olarak yazar.

Normalliğin ölçütünün ne olduğu ya da nasıl ortaya çıktığı toplumlar ya da kültürler arasında farklılıklar gösterebilir. Ancak ortak noktaları şu ya da bu şekilde bir 'normal' kavramı ve ölçütüne sahip olmaları ve bu ölçüte uymayanları sapkın (*deviant*) olarak değerlendirmeleridir.

Böylece **Ben** ve **Öteki** arasındaki ilişki, ötekinin kabul edilebilir, hoş görülebilir ya da katlanılabilir olandan, toplumun bütüncül yapısını bozucu bir **tehdit** olarak değerlendirildiği durumlara kadar değişken bir sürekliliğe bürünür. Öteki, verili durum (*status quo*) için potansiyel bir tehdit olarak kurulur. Tehdit yalnızca fiziksel değildir; farklı olmasıdır asıl tehdit edici yapan. Olumsuzluklar, kötülükler, şer dışarıdakine, ötekine atfedilerek toplumun, grubun birörnekleşmesi ve iktidarcı denetlenebilmesi mümkün kılınır.

Özellikle Avrupalılar olmak üzere birçok toplum kendi dışındakini "**kirli, pis, hayvani, tehlikeli ve hain ama aptal, saldırgan, anasoylu, cinsel iş-tahı çok güçlü**" olarak tanımlar. Tersine de doğrudur, "**Avrupalı olmayan**" da, "**Avrupalı**"yı kendisine yönelik tehdit ve kötülüğün, yozlaşmanın kaynağı olarak görür.

İktidar topluma en önemli olanın toplumunun bütüncül yapısını korumak olduğunu dayattığından 'öteki', yalnızca toplumun dışında değil, daha incelikli ve özenli bir ayıklama yoluyla içeride olanlar arasında da bulunur. Bu yüzden yalnızca grubun dışındakiler değil grubun içinde olanlar arasında da **sapma/ anormal** olarak kabul edilen durumlar tanımlanır.

Dışarıdakilerin kolayca tanımlanamaz olduğu durumlarda, ötekini tespit edebilmek için daha karmaşık teknolojiler geliştirilir. Amerikan düşüncesinde ırkçılık kuramsal gelişimini ancak kölelik ortadan kaldırılınca tamamlamıştır. Alman Yahudi düşmanlığı ancak içinde gizlenen dışarıdakileri

bulmak için yükselebilmıştır. İngiltere'deki göçmenlere yönelik resmi ırkçılık onlar İngiliz yurttaşına olmaya başladıktan sonra ortaya çıkmıştır.

Tıbbileştirme

Tıp, en geniş anlamıyla hastalık ve ölümle mücadele etmek için ortaya çıkmış kültürel bir yapıdır. Bir kültürün ortaya çıkmasına koşut olarak şifacı, büyücü, Şaman ve son olarak doktor kimliğiyle hastalığı iyileştirme ve hastalara şifa verme yapısı kurulmuştur. Ancak çağımızda neyin hastalık olduğu kavramının sınırları belirsizleşmiştir. Ivan Illich bu süreci hayatın tıbbileştirilmesi (*medicalization of life*) olarak tanımlamıştır

Tıbbileştirme doğal olmayan ya da sapkın davranışlar ve durumlar için tıbbi çözüm yolları bulunması olarak tanımlanabilir. Tıbbileştirme modern toplumun sekülerleştikçe, sapkın davranışı denetim altına almak için en çok kullandığı temel çözüm yolu olmuştur. İktidarın dine dayanarak, din üzerinden geliştirerek kurduğu ahlaki denetim yapıları, dinin toplumsal düzenin sürdürülmesi üzerindeki gücü azaldıkça, denetimini tıp üzerinden sürdürür olmuştur.

Tıbbileştirmenin en çarpıcı işlediği alanlardan biri sapkın, normal dışı davranışların tıbbi kuram ve pratiklerce tanımlanmasıdır. Tıbbi müdahale aracılığıyla sapkın davranışlar sağlıklı davranışların geliştirilmesi amacıyla denetlenmekte, biçimlendirilmekte, düzenlenmekte ve ortadan kaldırılmaya uğraşmaktadır. Bu anlamda tıp sapkın davranışa müdahale ederek toplumsal denetimin sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır.

Aşırı kilolu olmak, sinirli, hırçın ya da yaramaz bir çocuk olmak, durmadan alışveriş yapmak, kumar oynamak, yasalara karşı gelmek, şiddet kullanmak, kadınlara ya da çocuklara bedensel ya da ruhsal şiddet uygulamak vb. gibi çok sayıda toplumsal ya da bireysel sorun tıbbi kuram, kavram ve uygulamalarla açıklanıp, denetim altına alınıp, *"iyileştirilmektedir"*.

Tıbbileştirme insanın doğal hayat dönemleri ve işlevlerinin de tıbbi araştırma, denetim ve tedavi süreci içine alınmasını da kapsar. Adet görme, adet dönemi, gebelikten korunma, gebe kalma ve gebelik, doğum, menopoz dönemleri kadınların doğal hayat dönem ve deneyimleri artık

tıbbi izlem, bakım ve tedavinin uygulandığı normal dışı/patolojik süreçler olarak değerlendirilmektedir. Yenidoğan bir çocuğa nasıl bakılacağı, nasıl besleneceği, büyütüleceği ve yetiştirileceği, tuvalet eğitiminin hangi dönemde nasıl verilmesi gerektiği gibi sorunlar hekimlerin denetimi ve önerileri doğrultusunda aşılmaktadır.

Bu süreci tümüyle kötü ya da yanlış olarak değerlendirmek doğru olmaz. Örneğin menopoz dönemi ile tıbbi bilginin artması, kadınların bu dönemde yaşayabildikleri sağlık sorunlarının çözümünü sağlamaktadır. Yenidoğan döneminin sağlık sorunlarının çözülmesi bebek ölüm sayısını azaltmaktadır.

Mesele çokuluslu ilaç ve tıbbi teknoloji şirketlerinin sağlığı kâr getiren bir meta haline getirmeleri ve ikincileyin iktidarın, sağlığı bir *"normalleştirme ve ıslah"* kurumu olarak kullanma niyetidir. Tıbbileştirme ve tıbbi müdahalenin bu istismarına en büyük muhalefet yine tıp disiplini içinden gelmiştir. Yirminci yüzyılın tıp tarihinin, bir anlamda sağlık hizmetini sunanlarla, iktidar ve sağlığı meta olarak gören kapitalizm arasındaki mücadelenin tarihi olduğu da söylenebilir.

Bir hastalık olarak eşcinsellik

Cinsellik söz konusu olduğunda bir normalleştirme ve ıslah kurumu olarak tıbbin rolü açıkça görülebilir hale gelir. Cinselliğin tıbbileştirilmesi, cinselliği hem bir denetim aracı hem de pazara sunulan bir meta haline dönüştürür. Böylece hem bir meta alışverişi ve kâr hem de normalin ve doğal olanın belirlenmesiyle denetim sağlanmış olur.

On dokuzuncu yüzyıl sonuna kadar doktorlar ve tıp disiplini insan cinselliğiyle hemen hiç ilgilenmemiştir. Cinsellik "doğal" olarak bulunan bir işlev olarak görüldüğünden tıbbin ilgisini çekmemiştir. Cinsellikle ilgili konular ahlak ve din kurallarıyla tartışılmış ve bu yapıların nesnesi olmuştur.

Eşcinsellik ile ilgili yasaklamaların tarihi tek Tanrılı dinlerle başlamaktadır. Üç büyük tek Tanrılı din de ortaya çıkışlarından başlayarak eşcinselliği "büyük günah" olarak değerlendirmişlerdir. Orta Çağ boyunca eşcinselliğe yönelik din kaynaklı karşı çıkış dışında bir yaklaşım yoktur. İlk din dışı yasaklama 1533 yılında Kral VIII. Henry tarafından

çıkarılan bir yasa ile başlamıştır. Bu yasa sadece eşcinselliğe yönelik değil “sodomi” adı altında kadın-erkek, erkek-erkek ve erkek- hayvan arasındaki anal cinsel ilişkiyi yasaklamıştır. Dolayısıyla erkek eşcinselliği yasaklanmıştır. Bu yasa 1563 yılında yeniden düzenlenmiş ve bu kez doğrudan erkekler arasındaki eşcinsel ilişki yasaklanmıştır. 1885 yılına kadar bu yasa geçerli olmuş; aynı yıl erkekler arasındaki her türlü cinsel yakınlaşma suç kapsamına alınmıştır. İngiltere’de eşcinsellik ancak 1967 yılında cezası olan bir suç kapsamından çıkarılmıştır.

İlk kez 1869 yılında bir hastalık olarak “homoseksüel” terimi kullanılmıştır. Homoseksüellik, mas-türbasyonla birlikte insanın bedensel ve ruhsal dejenerasyona (yozlaşma) uğramasına neden olan iki hastalık olarak tanımlanmıştır. O zamandan günümüze kadar da “eşcinsellik” tedavi edilmeye çalışılmıştır.

Eşcinsellerin zorla tedavi altına alındıkları yirminci yüzyıl başlarında, bekâr genç kadınlar hamile kılırlarsa akıl hastanesine kapatılmaktaydı. Bu durum bile eşcinselliğin ilk tedavi girişimlerinin bir ahlaki yaptırım uygulaması olduğunu tanıltmaktadır. Eşcinsellik dinsel bir günah olarak görülürken sekülerizasyonla koşut olarak ruhsal bir hastalık olarak inşa edilmiştir. Bu değişim eşcinselliğin *günah değil hastalık* (not bad but mad), olarak tanımlanmasıdır.

Özellikle ellili yıllarla yetmişler arası, eşcinselliği tedavi etmek için istemdişi, zorla tedavi uygulamalarının en yoğun olduğu dönemlerdir. Bu dönemde istemdişi olarak psikiyatri hastanelerine kapatılan eşcinseller, Psikanaliz, Elektrokonvulzif Tedavi (EKT), Elektrik şokuyla kaçınma tedavisi, Apomorfinle kusturma ve bilişsel, davranışçı terapi gibi yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılmışlardır.

Ellili yıllar tüm dünyada II. Dünya Savaşı sonrası özgürlük kavgalarıyla, baskıcı devlet uygulamalarının mücadelesi olarak geçmiştir. Bu dönemde eşcinseller başta Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya olmak üzere ‘batıda’, ‘komünistlerden’ sonra en çok baskı gören grup olmuşlardır. Bu dönemde çok sayıda eşcinsel de, eşcinsellere yönelik “toplumsal baskı” korkusuyla kendi rızasıyla tedavi olmaya çalışmıştır. Bu durum günümüzde de görülmektedir

Bu baskıcı uygulamalara yönelik eşcinsel özgürlük hareketlerine destek onları tedavi etmekle yükümlü kılınan psikiyatrlar başta olmak üzere yine ruh sağlığı çalışanlarından gelmiştir. Giderek artan sayıda psikiyatr, psikanalist ve psikolog eşcinselliğin tedavi edilmesi gereken bir hastalık olmadığı gerçeğini dile getirmeye başlamışlardır.

Eşcinselliğin 1973 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği’nce bir hastalık kategorisi olmaktan çıkarılmasında en büyük rolü oynayan yine bir psikiyatr ve psikanalist olan Dr. Judd Marmor’dur. Marmor kendisine tedavi olmak için gelen eşcinsellerle çalıştıkça bu durumun bir hastalık olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunur olmuştur. Marmor’a tedavi başvurusuyla gelen West Side Story’nin yazarı Arthur Laurents’le yaptığı ilk görüşmenin kayıtları bilimsel ahlaka ve bilim ilkelelerine bağlı bir psikiyatrin eşcinselliğe yaklaşımını göstermesi bakımından ders niteliğindedir.

Laurents, Dr. Marmor ile ilk karşılaşmasındaki konuşmalarını şu şekilde aktarmıştır;

Dr. Marmor: Neden buradasınız?

A. Laurentis: Korkarım homoseksüelim!

Dr. Marmor: Yani?

A. Laurentis: Bilirsiniz işte kirli, iğrenç...

Dr. Marmor: Kirli ve iğrenç olup olmadığını bilmiyorum ama tek bildiğim her kim ve ne olursan ol, önemli olan hayatını onurlu ve saygın yaşamaktır.

Dr. Marmor, eşcinselleri görürken Freud’un hastadan gelen bilgiyle kuramını sürekli değiştirmekten hiçbir zaman kaçınmamasını kendisine ilke edinen bir psikiyatrdır. Sanılanın aksine Freud da, eşcinselliği hiçbir zaman açıkça hastalık olarak tanımlamamıştır. Olağan, doğal bir durum olarak görmemiştir elbet ama bir hastalık kategorisi olduğunu da düşünmemiştir.

Bir yanda altmışlı yılların özgürlükçü istemlerle dolu dünyası, bu istemlere açık bir aktivizmle ağır bedeller ödeme pahasına katılan eşcinseller öte yandan eşcinselliğin hastalık olarak görülmemesi gerektiğine inanan ruh sağlığı çalışanlarının çabalarıyla yetmişli yıllarla birlikte eşcinsellik resmi hastalık kategorisi olmaktan çıkarılmış ve istemdişi, zorla tedavi uygulamaları son bulmuştur. Ancak bu durum dünyanın her yanı için geçerli değildir. Türkiye’nin de içinde bulunduğu çok sayıda ülkede çok sayıda psikiyatr ve psikolog kendilerine ailelerince getirilen eşcinselleri hâlâ

tedavi etmeye kalkışmakta, kimi zaman onulmaz ruhsal zedelenmelere neden olmaktadır.

Doksanlı yıllarla birlikte şiddetlenen neo-liberal düzenin ideolojik aygıtı Yeni- Muhafazakârlığın bir ürünü de eşcinselliğin yeniden ruhsal hastalık olarak kabul edilmesi zorlamalarını başlatmıştır. 1992 yılında ABD’de kurulan Ulusal Eşcinsellik Araştırma ve Tedavi Birliği (NARTH, National Association of Research & Therapy of Homosexuality) dünyanın diğer ülkelerinde de örgütlenmeye çalışmaktadır. NARTH, “*Her insanın kendi kaderine saygılıyız, Gey kimliğine sahip olma hakkıyla birlikte, bir geyin bu kimliği silip kendisindeki heteroseksüel potansiyeli geliştirme hakkına da saygılıyız*” sloganıyla çalışmaktadır. Bu slogandaki, **kader**, **heteroseksüel potansiyel** örneklerinde kendini gösteren söylem, örtük olarak **tek doğal olanın** heteroseksüellik olduğu yönündeki muhafazakâr/ baskıcı ideolojiyi taşımaktadır.

Sonuç

Ne zaman bir iktidar toplumu birörnekleştirerek baskı altına almak isterse önce toplumun içindeki ötekileri, **kötü** olarak tanımlamaya başlar. Yalnızca kötü değil aynı zamanda tehlikeli ve yıkıcı olarak damgalanan bu ötekiler önce geniş kesimlerce kolayca kabul gören adi suçlular, hırsızlar, katiller olur. Ardından fahişeler sonra eşcinseller ve son olarak da komünistler ve azınlıklar tehlikeli ötekiler haline getirilir. Toplum bir kere bu ötekilere kendisinin sahip olduğu hakların uygulanmamasına göz yummaya ve onaylamaya başlarsa o vakit, o toplumda birörnekleştirici baskıcı iktidar yapısı kendisini meşrulaştırmış olur.

Eşcinseller bu sürecin her zaman en ilk ve en çok ezilenleri olmuşlardır. Toplum eşcinsellerden nefret etmeye ve onlara yönelik suçları görmezden gelip, giderek hoş gördükçe kendi özgürlüklerinin de sonunu hazırlamaya başladığını fark etmez bile. Naziler Yahudilerden önce eşcinsellere ve komünistlere savaş açmışlardır. 12 Eylül Darbesi’nin Cuntası solcularla birlikte eşcinsellere de saldırmıştır. Şimdi de yükselen yeni muhafazakâr dalga Türkiye’de eşcinsellere yönelik nefret suçlarının artmasına göz yummaktadır. Seksenli yıllarda yapılan bir araştırma homofobik kişilerin ağırlıklı olarak otoriter, muhafazakâr ve dindar olduklarını göstermiştir.

Bu sürece karşı mücadelede sağlıklı olmanın özgür olmaktan geçtiğini ve temel insan haklarından olduğunu unutmayan ruh sağlığı çalışanlarına da büyük görev düşmektedir.

Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri AD
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

KAYNAKÇA

Chris J Lovitt Treating homosexuality as a sickness: Transvestites might be the new outcasts *BMJ* 2004;328;955

Glenn Smith, Annie Bartlett, Michael King. Treatments of homosexuality in Britain since the 1950s—an oral history: the experience of patients *BMJ* 2004

Graham Hart and Kaye Wellings Sexual behaviour and its medicalisation: in sickness and in health *BMJ* 2002;324;896-900

H. A.Baer, M. Singer, I. Susser Medical Anthropology and the World System. A Critical Perspective. 1997 Westport, Connecticut: Bergin & Garvey

Idem. Beyond “homophobia”; a social psychological perspective on attitudes toward lesbians and gay mens. 1984. *Journal of homosexuality* 10: 1-21

J. A. Hadfield The Cure of Homosexuality *Br Med J* 1958;1;1323-1326

Janice Hopkins Tane. Judd Marmor *BMJ* 2004;328;466

Marshall Forstein The pseudoscience of sexual orientation change therapy *BMJ* 2004;328;E287-E288

Michael King, Glenn Smith, Annie Bartlett. Treatments of homosexuality in Britain since the 1950s—an oral history: the experience of professionals. *BMJ* 2004

Richard C. Friedman, Jennifer I. Downey. De-diseasing homosexuality. Ethics of psychiatry içinde. 1997. Ed. Rem B. Edwards Prometheus Books

Sander L. Gilman. Difference and Pathology. Stereotypes of Sexuality, Race and Madness. 1985. Cornell University Press

PSİKOLOJİDE HETEROSEKSİZM

Doç. Dr. Hale BOLAK BORATAV

Psikolojide ve psikiyatride eşcinsellik ve daha genelde cinsel yönelim konusunda yapılan tartışmaların en azından 65 yıllık bir geçmişi var. Ben, konuşmamda, akademik psikolojinin bu konulara nasıl baktığı, bu bakışın geçirdiği evrim ile ilgili birşeyler söylemek istiyorum. Biraz da, eğitimciler olarak, bu konudaki sorumluluklarımıza değinmek istiyorum.

Heteroseksizm ve psikoloji

Konuya heteroseksizm ile başlamak gerekiyor. *Cins Bakış Sözlüğü*'nde

"doğal olanın heteroseksüel olduğu varsayımına dayanan, herkesin heteroseksüel olması gerektiği kuralı ve cinsel kimliklerini başka türlü tanımlayan insanlara karşı kalıp yargılar, yanlı tutumlar ve ayrımcı davranışlar bütünü" olarak tanımlanan heteroseksizm psikolojinin cinsel yönelime nasıl baktığını etkilemiştir ve bu durum ancak yakın geçmişte kısmen değişmiştir. Heteroseksizm, ayrıca, bir ayrımcılık türü olarak psikolojinin konularının arasında yer alır.

Freud daha 1905 gibi erken bir tarihte heteroseksüelliğin inşa edilme olgusunu sorunsallaştırdı ve gündeme getirdi. Fakat bir yandan da, heteroseksüelliğin 'doğal' ve 'istenir' olduğunu, eşcinselliğin 'olgun' cinselliğe giden süreçte bir 'takıntı' (fixation) olduğunu ileri sürdü. Heteroseksüelite söylemi üzerine yaptığı ilginç tarihsel çalışması ile Freud'dan bu yana ne gibi gelişmeler olduğuna ışık tutan Jonathan Katz (1995) heteroseksüelliğin evrensel bir kural olarak yükselişinin izini sürer. Buna verdiği bir örnek ise, temel eserlerin konu dizininde 'homoseksüel' kavramının yer almasına karşın 'heteroseksüel' kavramının yer almadığıdır.

İlginçtir, Batı dünyasında lezbiyenlik, kadınlar 20.yy'da aktif olarak kamusal alanda yer alana ve evlilik kurumuna ve kadının erkeğe bağımlılığına ciddi bir tehdit oluşturana kadar bir 'sorun' olarak mercek altına alınmıyor. Ne zaman ki eşcinsellik, davranış ve kimlik örüntüsü olarak, bir 'sapma' olarak görülmeyle başlanıyor, psikolojide

de eşcinselliğin nedenleri ve nasıl tedavi edilebileceğine ilişkin bir söylem oluşmaya başlıyor. Yirminci yüzyılın ilk yarılarında, batıda eşcinsellik, 'karşı' cinsin cinsel rolünü benimsemek olarak anlaşılıyor. Bu beklentinin, örneğin, eşcinsel erkeklerin heteroseksüel erkeklere göre daha 'feminen' olduğu varsayımının bilimsel araştırmalara da yansıdığını görüyoruz. 1940'larda ABD'de maskülinite/femininite skalalarının standardizasyon çalışmalarının eşcinsel ve heteroseksüel erkeklerin karşılaştırıldığı bir örneklem üzerinden yapılmış olması bu varsayıma dayanıyor.

Psikolojide eşcinsellikle ilgili varsayımlarla ilgili ilk kırılma noktasını 1948 yılında ABD'de yayınlanan Kinsey raporu oluşturdu diyebiliriz. Kinsey, cinsel yönelimi, ya biri (eşcinsel) ya da diğeri (heteroseksüel) olarak, iki ucu farklı bir boyutta tanımlamanın yetersiz olduğu saptamasını yapıyor. Bireyin cinsel yöneliminin, bir ucunda tamamen (exclusively) heteroseksüel, diğer ucunda da tamamen eşcinsel olan, arada biseksüelliğin ve 'çelişik' cinselliğin de olduğu 7 noktali bir sürekli uzanımda (continuum) değerlendirilmesini öneriyor. Bu araştırma ile popülasyonda eşcinsel ilişkiler yaşayan kişilerin oranının varsayılanın üstünde olduğu bulgusu eşcinselliği araştırmacıların gündemine taşıyor.

Bekleneceği üzere bu araştırmaların çıkış noktası cinsel yönelimin ruh sağlığı ile bir ilişkisini kurmak için olduğu için ilk çalışmalar klinik örneklemlemlerle (terapide görülen eşcinsellerle) yapılıyor ve 'genel' popülasyonlar üzerinde yapılan çalışmalar daha sonraları oluyor. Bu arada, eşcinsellerle yapılan araştırmalarda temsili örneklem kullanılmadığı ve çalışmaların çoğunlukla küçük ölçekli olduğunu belirtmekte fayda var. Ama sonuç olarak, eldeki veriler cinsel yönelim ile ruh sağlığı arasında beklenen ilişkiyi kuramamış (Strickland, 1995), buna karşın, heteroseksüel olmayan kişilerde daha sık görülebilen sorunların, bu kişilerin toplumda maruz kaldıkları ayrımcılıkla ilişkili olduğunu saptamıştır. Bu bilimsel araştırmaların ve gey aktivistlerin çabaları sonucunda, 1973 yılında Amerikan Psikoloji Derneği (APA) eşcinselliği bir 'hastalık' olarak

görmekten çıkarmış ve daha da ileri giderek, 1975'te aldığı bir kararla, psikologları, eşcinsellerin yaftalanmasına son verilmesi yönünde öncülük etmeye çağırmıştır (Conger, 1975, aktaran Garnets & Peplau, 2000).

Böylece, araştırmalar giderek eşcinsellerin nasıl 'farklı' olduklarına odaklanmaktan çıkıp, özel ilişkilerine, aile ve çalışma yaşantılarına bakmaya başlıyor. Ve görülüyor ki, heteroseksüel kadınlarla eşcinsel kadınlar arasındaki benzerlikler farklılıklardan daha çok: Çoğu kadın heteroseksüel ailelerde yetişiyor ve benzer sosyalleşme süreçlerinden geçiyorlar. Çocukların psikososyal gelişimini ve ruh sağlığını destekleyici bir aile ortamı sunma, ebeveynlik becerileri, çocuk yetiştirme tutumları ve pratikleri açısından olsun, her iki tür aile ortamında yetişen çocukların cinsiyet kimlikleri, cinsel rolleri, sosyal ilişkileri ve ruh sağlıkları açısından olsun farklılıklardan çok benzerlikler görülüyor. Bu araştırmaların arasında, eşcinsel annelerin, etkin ebeveynlik becerileri konusunda daha bilinçli olduklarını gösteren çalışmalar da var (örn. Flaks ve ark., 1995).

Son 15 yıldır, gey ve lezbiyen ailelerin kendi içlerindeki çeşitliliği ve çocukların üzerindeki potansiyel etkileri de irdelenmeye başlıyor. Bu çalışmalardan çıkan bazı sonuçlar şöyle: Lezbiyen annelerle yetişen çocukların durumu, annenin psikolojik açıdan sağlıklı olduğu ve çocuk bakımını beraber yaşadıkları bir lezbiyen partnerle paylaştığı zaman daha iyi oluyor. Ebeveynin cinsel yönelimini ergenlikte değil de çocukluk çağında öğrenmek çocukların gey ve lezbiyen ebeveyne sahip olmaya ilişkin konularla başa çıkmalarını kolaylaştırıyor. Ebeveynin cinsel yöneliminin çocuğun hayatındaki diğer önemli yetişkinler tarafından da kabul edildiği destekleyici bir ortam ve çocukların aynı zamanda olan akranlarını tanımlarının da önemli olduğu görülüyor (Patterson, 1995). Gey babalarla büyüyen çocuklarla yapılan araştırmalar, lezbiyen annelerle yetişenlerle yapılanlara göre daha az. Gey ve lezbiyen ebeveynlerin ergen ve erişkin çocukları ile yapılan çalışmalar daha da sınırlı. Özellikle boylamsal araştırmaların eksikliği göze çarpmakta. Araştırma sayısının azlığı çıkarılacak sonuçlara da temkinli yaklaşmayı gerektiriyor.

Özellikle 90'lı yıllardan bu yana, ABD'de yapılan bilimsel araştırmalar, cinsel yönelim konusundaki yanlış inançları doğru bilgilerle düzeltme, ayırıcı uygulamaları değiştirme yönünde çok etkili olmuştur (Patterson & Redding, 1996). Örneğin, APA'nın gey ve lezbiyen ebeveynlerle ilgili araştırma verilerinin incelenmesi sonucunda çıkarttığı eksper raporu, 'çocuk velayeti' davalarında önemli rol oynamıştır. Ve böylelikle, zaman içinde, 'bir sorunsal olarak eşcinsellik' yerini başka araştırma sorularına bırakmıştır.

Son zamanlarda, psikolojide gençlerin heteroseksüel gelişmelerini mercek altına alan araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Bolak, 2006; Eliason, 1995; Hyde & Jaffee, 2000). Örneğin, Hyde & Jaffee, ergenlik döneminde, genç kızların geleneksel cinsel beklentileri benimsemeleri ve heteroseksüel olmaları yönündeki baskıları irdeliyor. Bu bağlamda, aileden, arkadaş çevresinden, medyadan ve okuldan femininite, cinsellik ve cinsel yönelimle ilgili alınan ve birbirini pekiştiren mesajların önemi üzerinde duruyorlar.

Araştırmacılara göre, bu mesajlar şu yollarla veriliyor:

Gey ve lezbiyenlere karşı açıkça homofobik tutumlar sergileme ve gençlerde, eşcinselliğin yanlış, iğrenç ve anormal olduğu izlenimini yaratma

Eşcinselliği ve eşcinselleri görünmez kılma
Geleneksel cinsel rolleri ve heteroseksüelliği teşvik etme

Psikolojide egemen bakış açısı 'özcü' tezlerle karşı, 'sosyal inşacılık' gibi postmodern yaklaşımların kullanımı artıyor. Sosyal inşacılık, doğruluk algılarımızın, bize sunulan kısıtlı 'bilme biçimleri' ile sınırlı olduğu varsayımından hareketle, bunların bireysel yaratımlardan ziyade, toplumsal kurgulamalar olduğunun, yani toplumsal uzlaşmalardan, egemen söylemden, yaygın kabul gören inanç ve yorumlardan kaynaklandığını öngörüyor ve başka konularda olduğu gibi cinsel yönelim konusunda da değişik açılımlar öneriyor (Bohan & Russell, 1999). Örneğin, farklı cinsel/romantik ilişkilerin ve bunlardan kaynaklanan kimliklerin değişik kültürel ortamlarda nasıl bir psikolojik inşaa sürecinden geçtiği sorusunu gündeme getiriyor. Örneğin, Batı toplum-

larında bireylerin cinsel kimliklerinin değişik öğelerini (cins kimliği, cinsel yönelim, cinsel roller, cinsel davranışlar) aynı hızda tutma eğilimleri, bu toplumlarda bireyin iç tutarlılığına verilen önemden mi kaynaklanıyor, besleniyor? Özellikle lezbiyenlerin ve biseksüellerin görünmezliğinden söz edebileceğimiz Türkiye’de bu kimlikler nasıl artiküle ediliyor?

Önemli bir lezbiyen feminist kuramcı olan A. Rich’in 25 yıl önce yazdığı ve çok yankı yapan ‘Zorunlu heteroseksüellik ve lezbiyen varolma’ başlıklı makalesi beni, cinsel kimliklerin oluşumuna karşılaştırmalı olarak bakma gerektiğini düşündürmüştür. Rich, bir lezbiyen continuum-sürekli uzanım’ dan sözeder. Bu uzanım, kadın-kadına cinsel ilişkiler kadar, kadınlar arasındaki birincil ve yoğun dostluk ve destek ilişkilerini de kapsar. Rich’in yaklaşımının lezbiyen/feminist kuram ve hareketleri açısından yarattığı tartışma bir yana, ben kadın kadına ilişkilerin yoğun yaşandığı bir kültürel ortamda eşcinsel ve hatta heteroseksüel kimliklerin yapılanma süreçlerinin irdelenmesinin verimli olacağını düşünüyorum.

Cinsel yönelimin nasıl şekillendiğini çok yönlü olarak ele almak gerektiğini vurgulayan Vivienne Cass soruyu şöyle sormayı öngörüyor: Cinsel yönelim, kişinin biyolojik (cinsel istek, genetik miras, fizyoloji, fiziksel sınırlar, dil ve bellek kapasitesi) ve psikolojik kapasitesi ve deneyimlerinin (fanteziler, gereksinimler, dürtüler, yakınlık tercihleri, bilişsel şemalar ve öğrenilmiş davranışlar) birbirleriyle ve sosyo-kültürel ortamla olan karşılıklı etkileşimleri ekseninde nasıl inşa ediliyor? (Cass, 1999).

Psikolojik heteroseksizm nereden kaynaklanıyor, ne gibi işlevlere hizmet ediyor?

Heteroseksizmin toplumsal ve kültürel alandaki yansımaları dışında bir de bireysel boyutu var. Önyargılar ve ayrımcı tutumlar psikolojinin önemli bir çalışma alanını oluşturuyor. ‘Psikolojik Heteroseksizm’ ise heteroseksüelliğin dışında kalan cinsel yönelimlere karşı sergilenen ayrımcı tutumlardan söz etmek için kullanılıyor. Bu konuda çalışan psikologlar ‘homofobi’ yerine ‘heteroseksizm’ deyimini tercih ediyorlar. Bunun iki nedeni var. Bir kere, ‘fobi’ kelimesi, geylere yö-

nelik ayrımcı tutumların irrasyonel korku ve bir tür psikopatoloji olduğu izlenimini veriyor ki, bu, ayrımcı tutumların yaygınlığını açıklayamıyor. Ayrıca, ‘homofobi’, bu tutumların içinde geliştiği toplumsal ortamdan ziyade homofobik bireyin kişisel geçmişine odaklanıyor (Herek, 1997).

Peki, ‘psikolojik heteroseksizm’ konusunda ne biliyoruz? ABD’de Psikolojik heteroseksizm konusunda çalışan Gregory Herek (1997), aşırı ayrımcı tutumlar taşıyan heteroseksüellerle, eşcinselliği olumlayan tutumlar taşıyan heteroseksüelleri karşılaştırdıklarında, ayrımcı tutumlar sergileyen heteroseksüellerin, diğerlerine göre:

Erkek olmalarının

Geleneksel cinsiyet rollerini desteklemelerinin
Dini inançlarının güçlü olmasının ve muhafaza-kâr dini derneklere üye olmalarının

Arkadaşlarının da kendileri gibi benzer olumsuz tutumlar taşımalarının

İrkçi ön yargılara ve otoriter kişilik özelliklere sahip olmalarının

Gey ve lezbiyenlerle kişisel temaslarının az olmasının

daha olası olduğunu gösteriyor.

Araştırmalar, gey ve lezbiyenlere karşı en olumsuz tutumları taşıyan heteroseksüellerin, geleneksel ve tutucu ve hatta ırkçı ve cinsiyetçi değer sistemlerini de çok benimsediklerini gösteriyor. Heteroseksüel kadınlara göre heteroseksüel erkekler, daha ayrımcı tutumlar sergiliyorlar, özellikle de gey erkeklerle karşı. Türkiye’de yapılan araştırmalar da diğer ülkelerde eşcinsellere yönelik önyargılı tutumlar ile cinsiyetçilik, yetkecilik, baskınlık yönelimi ve eşcinsel kişilerle temas eksikliği arasında bulunan ilişkileri destekliyor. Lezbiyenlerin Türkiye’deki görünmezliğini destekleyecek şekilde, bu çalışmalarda eşcinsellik daha ziyade erkeklerle atfediliyor ve gine, diğer çalışmalarda olduğu gibi, erkeklerin, eşcinsellikle ilgili daha çok kalıp yargı ürettikleri görülüyor.

Peki, neden heteroseksüel erkekler heteroseksüel kadınlara göre daha olumsuz tutumlar taşıyorlar? Herek’e göre, bu fark, birçok kültürde, heteroseksüelliğin, erkek kimliğinin ve rolünün

belirleyici bir ögesi olmasından kaynaklanıyor. Heteroseksüellik ve maskülinite arasındaki bu güçlü bağ, heteroseksüel maskülinitenin 'maskülen' kabul edilmeyenin, yani erkek eşcinselliğinin dışlanması üzerinden tanımlanmasına yol açıyor. Lezbiyen ve geylere karşı tutumlarda görülen farklar heteroseksüel erkeklerin, geylere karşı, lezbiyenlere olduğundan daha olumsuz tavır takınmalarından kaynaklanıyor. Kadınların toplumda erkeklere görece güçsüz konumları, lezbiyenliğin heteroseksist sistemi daha az tehdit ettiğini düşündürüyor.

Heteroseksüel kadınların çoğu için ise, kadınlık tanımı eşcinselliğin reddi üzerinden yapılmıyor, eşcinsellik, kadınlık algılarını daha az ilgilendiriyor, daha az tehdit ediyor olabilir. Buna bağlı olarak, kadınlar, ayrımcı tutumlar geliştirme yönündeki baskılara daha az maruz kalıyor ve dolayısı ile farklı cinsel yönelimlerden kişilerle kişisel temas kurma fırsatlarını daha çok buluyor olabilirler.

Araştırmalar, cinsel ayrımcı tutumların gey, lezbiyen ve biseksüelleri de etkilediğini gösteriyor: Cinsel yönelimlerini keşfetme veya sorgulama sürecinde olanlar, cinsel azınlık kimliği oluşturmakta zorlanabilirler, caydırılabilirler, Özellikle cinsel yönelimlerinin ilk farkındalık aşamasında eşcinseller homofobiye içselleştirilebiliyor, kendilerine olumsuz tutumlar yöneltebiliyorlar.

Eşcinselliklerini gizleyenler kendilerini 'sahte' bir kimlikle, adeta bir yalan yaşıyor olarak hissedebiliyorlar,

Kime, ne kadar 'açık' olacakları konusunda kaygı duyabiliyorlar

Açık olanlar, başkaları tarafından reddedilme, ayrımcılık ve bireyin üzerindeki psikolojik sonuçları çok vahim olabilen şiddet eylemlerine maruz kalabiliyorlar

Cinsel yönelimleri ne olursa olsun, görünimleri, kıyafetleri veya hobilerinde daha 'erkeksi' seçim yapan, daha 'asertif' tavırlar sergileyen, erkeklerle ilişki içinde olmayan, daha çok erkeklerle özdeşleştirilen mesleklerde çalışan genç kız ve kadınlar lezbiyen olarak damgalanma riski taşıyabiliyorlar.

Herek (1997), psikolojik heteroseksizm konu-

sunda yapılabilecek araştırmalar için şu örnekleri veriyor:

Heteroseksist tutumlar ve inanışlar nasıl değiştirilebilir veya yok edilebilir?

Gey ve lezbiyenler kültürel ve psikolojik heteroseksizmle nasıl baş ediyorlar?

Gey ve lezbiyenlere karşı yöneltilen şiddetin altında ne gibi unsurlar mevcut?

Açıkça sergilenen ayrımcı tutumlar (çocuğunun öğretmeninin eşcinsel olmasını istememek gibi) fiziksel şiddete kadar bile gidebiliyor. Ama heteroseksizm kendini daha 'örtük' olarak da gösterebiliyor. Sudaki balığın, ıslak olduğunun farkında olmaması gibi, heteroseksüeller de heteroseksüel davranışları o kadar "veri" olarak alabiliyorlar ki, aynı davranışı, örneğin toplum içinde elele tutuşmayı, aynı cinsten iki kişide gördüklerinde, bunu cinselliği orta yerde sergilemek olarak algılayıp farklı bir tepki gösterebiliyorlar; örneğin, 'Kendilerine sakladıkları ve herkesin önünde sergilemedikleri sürece, geyler de özel hayatlarını istedikleri gibi yaşama hakkına sahip olabilmeliler' gibi bir ifadede yadırganacak bir taraf bulmuyorlar.

Ben, eğitimciler olarak, aslında heteroseksüel öğrencilerimizin, heteroseksizmi veri olarak almak yerine sorgulamalarına ve heteroseksizmin kendi yaşamlarını nasıl etkilediğini görmelerine yardımcı olmayı da önemsiyorum. Örneğin, heteroseksüelliğin doğal ve kural olduğu varsayımını sorgulatmak isteyen eşcinsel aktivistler, kendilerine yöneltilen soruları ters yüz edip tekrar soruyorlar. Öğrencilerimizi bu sorularla yüzleştirmenin önemli olduğunu düşünüyorum:

'Heteroseksüel olmanıza ne gibi nedenler yol açtı sizce?'

'Heteroseksüel olduğunuza ilk ne zaman karar verdiniz?'

'Heteroseksüelliğinizin geçici bir tutku olması mümkün mü?'

'Eğer heteroseksüellik normal ise, neden ruh sağlığı bozuk olan kişilerin çoğunluğu heteroseksüel?'

'Eğer hiç eşcinsel ilişkiniz olmadı ise, bu tür bir ilişkiyi tercih etmeyeceğinize nasıl emin olabiliyorsunuz?'

Kendisi de eğitimci olan McIntosh'un (1988) bu konuda, bana çok anlamlı gelen bir pedagojik yaklaşımı var. McIntosh, ister ırkçılık, ister cinsiyetçilik, ister heteroseksizm olsun, her birinin kişiye bireysel yaşamında belli "ayrıcılıklar" (hak edilmeyen avantajlar) sunduğundan yola çıkarak, öğrencilere bu ayrıcalıklı durumları konusunda farkındalık kazandırmanın yolunu gösteriyor: Kendi gündelik yaşamında varsaydığı, üzerinde düşünmediği, ama heteroseksüel olmakla birlikte gelen birtakım ayrıcalıkların somut örneklerini veriyor, ve öğrencileri de bunların üzerinde düşünmeye, heteroseksizmi kendi yaşamları ile ilişkilendirmeye davet ediyor. İki örnek vereyim: 'Çocuklarım, benim neden partnerimle (kocamla) oturduğuma ilişkin soruları yanıtlamak zorunda kalmıyorlar', 'Hafta sonundaki sosyal faaliyetlerimden, dinleyenlerin tepkilerinden çekinmeden söz edebiliyorum'.

Gine, eğitimciler olarak, müfredatı nasıl belirlediğimizden dersi nasıl anlatacağımıza kadar her aşamada yanlı olmamaya özen göstermemiz gerekiyor diye düşünüyorum. Örneğin, ben sosyal psikolojide sadece ayrımcılık konusunda değil, aynı zamanda ikili ilişkiler konusunda da, en azından, sadece heteroseksüel ilişkileri kastetmediğimi vurgulamam, daha da iyisi, geylezbien ilişkilerle ilgili araştırmalardan da bahsedebilmem gerekir diye düşünüyorum.

Konuşmamı, önümüze koyabileceğimiz bir takım hedefleri sıralayarak bitirmek istiyorum: Cinsel doyumun ve cinsel sağlığın her bireyin hakkı olduğu ve onurlu bir cinsel yaşamın herkes için olanaklı olabileceği bilinci ile önyargısız hareket etmek, önyargıları kırmaya çalışmak... Toplumda kabul gören cinsel kimliklere, davranışlara alternatif gerçeklikler gösterebilmek ve desteklemek...

İstanbul Bilgi Üniversitesi

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

KAYNAKÇA

Bohan, J. S. & Russell, G. B. (1999). Conceptual frameworks. In J. S. Bohan & G. B. Russell (Eds.) *Conversations about psychology and sexual orientation* (pp. 11-30). NY: New York University Press.

Bolak-Boratav, H. (2006). Making sense of heterosexuality: An exploratory study of young heterosexual identities in Turkey", *Sex Roles: A Journal of Research*, 54, 213-225

Cass, V. (1999). Bringing psychology in from the cold: Framing psychological theory and research within a social constructionist psychology approach. In J. S. Bohan & G. B.

Russell (Eds.) *Conversations about psychology and sexual orientation* (pp. 106-128). NY: New York University Press.

Cins Bakışı Sözlüğü (1997 İletişim yayınları, İstanbul.

Diamond, L. M., & Savin-Williams, R. C. (2000). Explaining diversity in the development of same-sex sexuality among young women. *Journal of Social Issues*, 56 (2), 297-313.

Eliason, M. (1995). Accounts of sexual identity formation in heterosexual students. *Sex Roles*, 32, 821-834.

Flaks, D. K., Ficher, I., Materpasqua, F., & Joseph, G. (1995). Lesbians choosing motherhood: A comparative study of lesbian and heterosexual parents and their children. *Developmental Psychology*, 31 (1), 105-114.

Garnets, L. D., & Peplau, L. A. (2000). Understanding women's sexualities and sexual orientations: An introduction. *Journal of Social Issues*, 56 (2), 181-192.

Golombok, S., & Tasker, F. (1996). Do parents influence the sexual orientation of their children? Findings from a longitudinal study of lesbian families. *Developmental Psychology*, 32, 3-11.

Herek, G. (1997). Psychological heterosexism in the United States. In A. D'augelli, & C. Patterson (Eds.) *Gay and lesbian identities through the life span* (pp. 321-346). New York: Oxford University Press.

Hyde, J. S., & Jaffee, S. R. (2000). Becoming a heterosexual adult: The experiences of young women. *Journal of Social Issues*, 56 (2), 283-313.

Katz, J. N. (1995). *The invention of homosexuality*. New York: Dutton-Penguin.

Kinsey, A., Pomeroy, W. B., Martin, C. E. (1948). *Sexual behaviour in the human male*. Philadelphia: W. B. Saunders.

Kitzinger, C. (1987). *The social construction of lesbianism*. London: Sage.

Kitzinger, C. & Wilkinson, S. (1995). Transitions from heterosexuality to lesbianism: The discursive production of lesbian identities. *Developmental Psychology*, 31, 95-104.

McIntosh, P. (1988). White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See the Correspondence Through Work in Women's Studies. Working Paper. No. 189. Wellesley College Center for Research on Women, Wellesley, MA.

Meyer-Bahlburg, H. F. L., Ehrhardt, A. A., Rosen, L. R., Gruen, R. S., Veridiano, N. P., Vann, F. H., & Neuwalder, H. F. (1995). Prenatal estrogens and the development of homosexual orientation. *Developmental Psychology*, 31 (1), 12-21.

Patterson, C. (1995). APA Public Interest Directorate: Research summary on lesbian and gay parenting. <http://www.apa.org/pi/parent.html>

Patterson, C., & Redding, R. E. (1996). Lesbian and gay

parents and their children: Legal and public policy implications of social science research. *Journal of Social Issues*, 52 (3), 29-50.

Sakallı-Uğur, N. () *Türk Psikoloji Yazıları*

Rich, A. (1980). Compulsory heterosexuality and lesbian existence. *Signs*, 5, 631-660.

Strickland, B. R. (1995). Research on sexual orientation and human development: A commentary. *Developmental Psychology*, 31 (1), 137-140.

Veniegas, R. C., & Conley, T. D. (2000). Biological research on women's sexual orientations: Evaluating the scientific evidence. *Journal of Social Issues*, 56 (2), 267-282.

Wilkinson, S., & Kitzinger, C. (Eds.) (1993). *Heterosexuality: A feminism and psychology reader*. London: Sage.

PSİKİYATRİNİN HOMOFOBİSİ

Dr. Nesrin YETKİN

Psikiyatrik tanı sistemlerinde eşcinsellik

Psikiyatride ilk genel hastalık sınıflandırması 1930'da (A Standard Classified Nomenclature of Disease) yapıldı ve Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) bu sınıflandırmaya önerdiği ruh hastalıkları arasında homoseksüelliğe değinmedi. Ama Amerikan Nöroloji Derneği tarafından önerilen bağımsız bir bölümde; Psikopatik kişilik (Seksüel perversiyon) kategorisinde homoseksüalite yer aldı. Bu sınıflamanın 1935 yılındaki ikinci basımında APA ruh hastalıkları bölümünü genişletti ve bu sefer eşcinsellik, patolojik cinsellikli psikopatik kişilik (psychopathic personality with pathological sexuality) tanımı altında özellikle dâhil edildi. 1940'ların sonlarına kadar bunun gibi en az 3 psikiyatrik sınıflandırma kaynağı oluşunca APA olası kafa karışıklıklarına son vermek amacıyla, 1952 yılında bir tanı kılavuzu, DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) yayımladı. DSM'nin bu baskısında homoseksüellik, sosyopatik kişilik bozukluğu (sociopathic personality disturbance) kategorisinin bir alt grubu olan seksüel deviasyonlar bölümünde transvestisizm, fetişizm, sadizm ve pedofili ile birlikte yer aldı. 1968'de DSM-2 basıldı ve burada da seksüel deviasyonlar bölümünde homoseksüellik ayrı bir kategori olarak yine ekshibisyonizm, fetişizm ve pedofili ile birlikte yerini aldı. DSM ve DSM-2'nin hazırlanması, şimdiki standartlara göre oldukça ilkel bir süreçti. Örneğin DSM-2 yalnızca 120 psikiyatri tarafından oluşturuldu. İkisinde de ruh hastalığı ve normallik tanımları net değildi, bilgiler yetersizdi, tanı sınıflamasında homoseksüelliğin içeriğini bilimden çok gelenekler oluşturdu. Ama sonuç olarak, APA tarafından homoseksüellik patoloji olarak tanımlanmış oldu.

1973'te APA'nın bölgesel bir kolu olan Kuzey İngiltere Psikiyatri Birliği homoseksüellere yönelik ayrımcılığa ve yasal sınırlamalara son verilmesine yönelik bir çağrıda bulundu ve APA'nın Mayıs 1973'teki toplantısında homoseksüelliğin tanı sınıflamasından çıkarılmasını önerdi. Tartışma sırasında psikiyatri Robert Stoller, psikiyatrinin homoseksüelliğe karşı tavrının,

psikiyatriyi iyileştirme sanatı ve bir bilimden çok toplumsal kontrol ajanı rolüne soktuğunu ileri sürdü. Spitzer, ruh hastalığının iki kriterden birini sağlaması gerektiğini, oysa homoseksüelliğin bu iki kriteri de karşılamadığını ileri sürdü. Bu kriterler, (1) subjektif sıkıntı (2) sosyal etkinlikte ve işlevsellikte genel bozulma idi. Beiber ve Socarides, klinik deneyimlerinde homoseksüelliğin psikoseksüel gelişim bozukluklarından kaynaklandığına yönelik psikoanalitik açıklamalar getirdiler ve patolojiyi savundular.

Patolojiden normalliğe

APA'nın görevlendirdiği konsey, Spitzer'in homoseksüelliğin ruh hastalığı tanımının iki kriterini de karşılamadığı görüşünü benimseyerek, tanı sınıflamasından çıkmasını önerdi. Cinsel yönelim rahatsızlığı adı altında eşcinselliklerinden rahatsız olan ve bunun değişmesini isteyen homoseksüelleri kapsayacak yeni bir tanı kategorisinin oluşturulmasına karar verildi. Aralık 1974'te APA homoseksüelliğin tanı ağacından çıkarılması ve cinsel yönelim rahatsızlığı (sexual orientation disturbance) şeklinde yeni bir tanı oluşturulması kararını çoğunluk oyuyla kesinleştirdi.

APA 1974'de yayınladığı bildirgede, "Homoseksüellik muhakeme, denge, güvenilebilirlik, sosyal veya mesleki yeterlilikte herhangi bir bozulma anlamına gelmemektedir. Bu nedenle, APA homoseksüellere karşı işe alım, barınma, konaklama ve belge verme gibi alanlarda uygulanan her türlü kamusal veya özel ayrımcılığı kınar. APA ırk, inanç, renk ve benzeri konularda başkalarının korunmasını sağlayan ve homoseksüellere de eşit oranda garanti sağlayabilecek olan insan hakları yasalarının yerel ve federal seviyelerde uygulanmasını destekler ve teşvik eder. Ayrıca APA, homoseksüellik konusunda ayrımcılık yapan her türlü yasanın iptalini destekler ve teşvik eder." demiştir.

1980 DSM-III'te 'Diğer Psikoseksüel Bozukluklar' içinde 'Ego-distonik Homoseksüalite' yer aldı. 1986'da DSM-III revize edilirken, Psikoseksüel Bozukluklar Danışma Komitesi, 'Ego distonik homoseksüalite' tanısının sınıflamadan kalkma-

sına karar verdi. 1987 DSM-III-R ve 1994 DSM-IV'te 'Diğer Cinsel Bozukluklar' içinde "Cinsel yönelim hakkında sürekli ve belirgin kaygılar" yer alıdı.

Dünya Cinsel Sağlık Birliği (WAS), 1999 Cinsel Haklar Bildirgesi'nde "Cinsel ayrımcılıktan uzak olmak, temel insan haklarındandır." der.

Eşcinselliğin yok edilmesini hedefleyen bir kuruluş;

NARTH (National Association of Research and Therapy of Homosexuality) 1992'de kuruldu. Bu kuruluşun bir sitesi var, her yıl kongre yapıyor ve bir de bülten çıkarıyor. Onarıcı tedavinin (Reparative Therapy) uygulanmasını savunuyor. Uzun süre bu kuruluşun başkanlığını yürüten Dr. Joseph Nicolosi'nin 1991'de yayınladığı 'Reparative Therapy of male homosexuality' isimli kitap ülkemizde de 2008'de 'Erkek homoseksüeller için onarım terapisi' adıyla yayınlandı. Aynı yazarın 1993'de yayınlanmış vaka öyküleri ve 2002'de yayınlanan aile kılavuzu kitapları da var.

"Reparative terapi" uygulayıcıları, erkeklerde 'normal' cinsel yönelimin daima heteroseksüel olduğunu, çocuklukta baba-oğul ilişkisinin uzak ve sorunlu olması nedeniyle 'erkek kimliğinin' gelişemediğini, böylece erkeklerle cinsellik dışı sağlıklı ilişki kurulamadığını, erkeklerle tüm ilişkilerin cinselleştirildiğini ve homoseksüelliğin geliştiğini ileri sürerler. Kadın eşcinselliğinden hiç söz edilmez. Bu terapi için uygun adayların, eşcinsel hislerinden hoşnutsuzluk duyan ve 'gey yaşam' tarzını onaylamayan genellikle genç ve deneyimsiz erkekler olduğunu söylerler. Tedavi olarak, terapist ile ilişkide babayla barışmadan, grup içinde erkeklerle cinsellik içermeyen iletişim kurularak, 'erkek kimliğini güçlendirmek'ten söz ederler. Sonuç olarak da eşcinsel hislerin silinmediğini kabul eder, hedefleri karşı cinsle ilişki olsa da, cinsellikten uzak bir yaşam kurulumasını desteklerler.

Toplumda yaygın olan homofobi elbette eşcinsel erkekler için de geçerlidir. Daha yaygın olan heteroseksüel yönelim, tek biçim olarak sunulduğu ve dayatıldığı için, gelişmekte olan gençler eşcinsel ilgilerini fark ettiklerinde daha zorlu bir süreç geçirirler. Kendi cinsel kimliğini ve yönelimini fark etmekle kabul etmek arasında yıl-

lar geçebilir. Bu süreçte bazı eşcinsel erkekler toplumun dışladığı eşcinsellikten kurtulmayı ve tek model olarak dayatılan karşı cinsle ilişki kurabilmeyi isteyebilir. Burada uygun yaklaşım, doğru bilgiler vererek eşcinselliği normalize etmek, kişinin kendi cinselliğini kabulüne ve doyumsuz bir yaşam geliştirmesine yardımcı olmaktır. Onarıcı terapinin hedef kitlesinin çoğunlukla bu bocalama dönemindeki her yaşta gençler olduğu görülüyor. Bir bireyin cinsel yönelimini değiştirmeye yönelik klinik deneyimlerin geçerliliği, etkililiği ve etik boyutu çok tartışmalıdır. Eşcinselliğin tedavi edilebileceğini iddia ederek tekrar patoloji haline getirme çabaları, bilimsel çalışmalar veya psikiyatrik araştırmalar tarafından yönlendirilmişi olmayıp, eşcinsellerin medeni haklarını kazanmasına karşı çıkan politik ve dini güçler tarafından desteklenmektedir. Bu tür terapi girişimlerinin etkinliğine veya verdiği zarara dair bilimsel olarak güvenilir çalışma yoktur. Bu konudaki yayınlar, değiştiğini iddia eden, değiştirmeye dair yapılan çalışmaların kendisine zarar verdiğini iddia eden ve değiştiğini iddia edip daha sonra bu iddialarından vazgeçen bireylerin öykülerinden oluşmaktadır. Anatomik cinsiyetimizi, cinsel kimliğimizi ve cinsel yönelimimizi istemli olarak seçemeyiz ve değiştiremeyiz. Ama istersek cinsel davranışlarımızı değiştirebilir ve yok edebiliriz. Cinsel yönelim geçmişteki ve/veya bugünkü cinsel uygulamalara bağlı bir durum değildir. Yaşam boyu bedensel olarak hiç kimseyle cinsel ilişkisi olmayan bir kişinin de, cinsel isteğine, fantezi ya da gerçek yaşamda cinsel isteğini uyandıran cinsle göre cinsel yönelimi bellidir. Gelecek cinsel yaşamımızda hiçbir cinsel uygulamaya girmesek de, bu cinsel yönelimimizin değiştiği anlamına gelmez. Yalnızca, cinsel isteklerimizi bastırmaya ve cinsel yaşam biçimimizi değiştirmeye kendimizi zorlamakta olduğumuzu gösterir.

Amerikan Psikiyatri Derneği (APA), 1998'de, eşcinselliğin bir akıl hastalığı olduğu varsayımına ve eşcinsel yönelimin değişmesi gerektiği görüşüne dayalı "düzeltici" veya "dönüştürücü" terapi gibi tedavilere karşı çıktığına dair bir bildiri yayımladı. Burada 1973'teki eşcinselliğin tanı konulabilir bir akıl hastalığı olmadığına dair görüşünü yineledi. Eşcinselliği "düzeltmeye" yönelik girişimlerin, bilimsel geçerliliği kuşkulu ge-

İlişim kuramlarını temel aldığını ve 40 yılda, "düzeltici" terapi uygulayıcılarının bu iddialarını kanıtlayan hiçbir bilimsel araştırma sunmadığını ilan ederek, etik açıdan "Primum non nocere" / "önce zarar verme" temel tıbbi ilkesinin göz önünde bulundurulmasını ve bireylerin cinsel yönelimini değiştirmeye çalışmaktan kaçınılmasını tavsiye etti.

Ülkemizde de bu tip tedavi girişimlerinde bulunanlar olması, homofobinin yaygın olduğu ülkemizde hem psikiyatr ve psikologların, hem de eşcinsel bireylerin ve ailelerinin kafa karışıklığını arttırma tehlikesi taşımaktadır. Bu alanda çalışan tüm STK'larının bunlardan haberdar olması ve karşı durması önemlidir.

Homofobi ve Türkiye

Türkiye'de, eşcinsellik yasal, hiç bir zaman suç olmamış. Ancak yeni TCK da cinsel yönelim ayırmacılığını önlemek için yasal koruma sağlamıyor.

AB, 2008'deki İlerleme Raporunda, Ayrımcılıkla ilgili mevzuatın cinsel yönelime dair ayrımcılığı kapsamadığını, lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve travestilere (LGBT) karşı ayrımcılık için "teşhircilik" ve "genel ahlaka aykırı davranışlar" maddelerinin kullanıldığını, Valilik başvurusuyla Lambdaistanbul'un kapanmasına karar verildiğini, askerlikle ilgili süreçlerde eşcinsellere aşağılayıcı psikolojik ve fiziksel muayene yapıldığını, Transseksüellere polisin de dahil olduğu fiziksel saldırılar olduğunu, Homofobinin fiziksel ve cinsel şiddete dönüşebildiğini, bu iddiaların etkili soruşturması gerektiğini söyledi.

29 Mayıs 2008'de Beyoğlu Mahkemesi, bilirkişi raporuna rağmen 6. duruşmada derneği "genel ahlaka ve Türk aile yapısına aykırı" bulduğu gerekçesiyle feshine karar verdi. Lambdaistanbul kararı temyize götürdü. Lambdaistanbul (LGBT) Dayanışma Derneği'nin 'ahlaka aykırı' olduğu gerekçesiyle kapatılması kararını, Yargıtay 7. Hukuk Dairesi 28 Kasım 08'de oybirliği ile bozdu. Lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin de dernek kurma özgürlüğüne sahip olduklarını belirterek, yeniden yargılama yapılması için dosyayı yerel mahkemeye iade etti.

Yargıtay kararında, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 20'nci, Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Sözleşme'nin 22'nci maddesi hükümlerinde herkesin dernek kurma hakkına sahip olduğu ve bunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11'inci maddesinde de belirtildiği kaydedildi. T.C. Anayasa'sının 10'uncu maddesi hükmünde herkesin dil, din, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce ayırt etmeksizin yasa önünde eşit olduğu belirtilerek, kişilerin önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma hakkına sahip olduğu belirtildi. Dernek kurma hürriyetinin ancak milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanun ile sınırlandırılabilceği kaydedildi. Toplum genelinde ahlaksızlık olarak nitelenen lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel olma ve bu sözcüklerin kullanılması değil, bu kişilerin yaşam tarzı ile diğer kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirmesi olduğu ve Derneğin tüzüğünde yer alan amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olmadığı belirtildi. "Kişilerin kendi istemi dışında gerçekleşen böyle bir cinsel yönelime sahip olması ya da bu gibi kişileri tanımlayan sözcüklerin kullanılması ahlaksızlık olarak nitelendirilemeyeceği gibi, kanunlarımızda da yasaklanmamıştır" dendi. Ancak kararın gerekçesi 'Davalı derneğin ileride tüzüğüne aykırı olarak lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirme, teşvik ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırması yönünde faaliyetlerde bulunması durumunda hakkında Dernekler Kanunu'nun yukarıda açıklanan 30 ve 31. maddesi hükümlerinin uygulanabileceği ve feshinin istenebileceği kuşkusuzdur.' şeklinde devam ediyordu.

Homofobi ve Psikiyatri

Lambdaistanbul Mart 2006'da, İstanbul'da 393 kişi ile eşcinsel/biseksüellerin sorunlarına ilişkin yaptığı bir alan araştırmasını yayınladı. Bu araştırmada doktora gitmeleri gerektiğinde, eşcinsel/biseksüel olduğu anlaşılır korkusu ile gitmediğini söyleyen 35 kişi olmuş; bunlardan 16 kişi Psikiyatri, 11 kişi cinsel organ ile ilgili, 6 kişi diğer yakınmalar için doktora başvurmadan vazgeçmiş. Eşcinsel/biseksüel olduğu için,

sağlık kurumlarında muayene, tetkik ve tedavi hizmetlerinden gerektiği gibi yararlanamadığını söyleyen 16 kişi var.

Katılımcıların % 55'i psikolog veya psikiyatra başvurmuş. Bunların % 33'ü başkaları istediği için, % 17'si Eşcinsel/biseksüelliğinden kurtulmak için, % 47'si ise cinsel yönelimi hakkında kafası karışık olduğu için yardım aramış. Bu 178 katılımcının % 67'si, başvurduğu psikolog/psikiyatrin olumsuz bir yaklaşımıyla karşılaştığını bildirmiş. Başvurulan psikolog/psikiyatrin eşcinsellik/biseksüellik hakkında olumsuz yaklaşımları şöyleymiş; % 29'u Heteroseksüel olmaya zorlamış, % 29'u anlatılan her şeyi cinsel yönelime bağlamış, % 22'si ilaç tedavisine zorlamış, % 57'sinin eşcinsellikle ilgili bilgisi yetersizmiş, ve % 30'u eşcinselliği hastalık olarak görüyormuş.

"Homofobi"yi eşcinselliğe, eşcinsellere karşı yanlış ve eksik bilgileniştiren kaynaklanan, genellemelere dayanan, yeni bilgi ve anlayışlarla karşılaştığında değişmeye açık olmayan, olumsuz veya düşmanca tutum, bir ön yargı olarak tanımlayabiliriz. Homofobik inanışlar da tüm ön yargılar gibi toplumun her kesiminde, öğretmenlerde, medya üyelerinde, politikacılarda, psikologlarda, doktorlarda, psikiyatlarda yaygındır ve değişime dirençlidir. Mesleğimiz ve cinsel yönelimimiz ne olursa olsun, hepimiz az ya da çok homofobikiz. Çünkü hepimiz eşcinselliğe karşı olumsuz değer yargılarının yaygın olduğu bir toplumda yetiştik. Hepimiz bu homofobinin izlerini düşüncelerimizden, duygularımızdan ve belki de en önemlisi dilimizden temizlemek zorundayız.

CETAD Eğitimleri ve Homofobi

Biz CETAD (Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği) olarak 2001'den beri sağlık profesyonellerine, birbirini izleyen üç modülden oluşan "Cinsellik ve Cinsel Tedaviler Eğitimi" veriyoruz. Ocak 2001- Mayıs 2009 arasında yaptığımız eğitimlerde, bugüne kadar 414 kişi 1. modülü, 262 kişi 2. modülü ve 166 kişi 3. modül toplu eğitimini tamamlamıştır. Büyük bölümünün eğitimi halen sürmektedir. Tüm toplu eğitimlerimizi ve süpervizyon dönemini başarıyla tamamlayanların iletişim bilgilerini, web sitemizde CETAD eği-

timlerini tamamlamış terapistler' olarak yayınlamaktayız. Bu listede çeşitli illerde resmi veya özel sağlık kuruluşlarında çalışan 79 mezunumuz bulunmaktadır.

Bu eğitimlerin 1. modülünde, 4 saatlik "Yanlış Cinsel İnanışlar" dersinin öncesinde ve sonrasında, katılımcılardan tamamı yanlış cümlelerden oluşan 30 itemlik bir cinsel inanışlar listesini "1. Hiç katılmıyorum"dan "5.Tamamen katılıyorum"a kadar değişen beşli bir derecelendirmeyle doldurmaları isteniyor. Bu 30 itemin ilk 24'ü genel cinsellikle ilgili, son 6'sı ise eşcinsellikle ilgili yanlış inanışlardan oluşuyor.

2001-2008 yılları arasında; 17 kez 1. modül yaptık ve 414 kişi 1. modül eğitimlerini bitirdi. 290 ön test ve 226 son test sonuçlarını değerlendirdik. Her iki cinsiyetten katılımcılar arasında fark bulunmadı. Eğitim her alanda etkin bulundu.

01-05 214 kişi	06-08 169 kişi
Ön test: 130 Son test: 91 test: 135	Ön test: 160 Son test: 135
Genel 1,76 1,18	Genel 1,67 1,11
24 mit 1,62 1,17	24 mit 1,61 1,10
6 mit 1,91 1,23	6 mit 1,88 1,13

Cinsel terapist olmak için ücretli bir eğitim almayı seçen özel grubumuzun toplumda yaygın olan cinsellikle ilgili yanlış inanışları pek paylaşmadığı, ama eşcinsellikle ilgili yanlış inanışlarının görece daha fazla olduğu görüldü.

İki grup Psikoloji öğrencisi ile homofobi karşıtı bir eğitim yapıldı.

Ön test: 34 Son test: 34

Genel 2,08 1,72

24 mit 2,06 1,78

6 mit 2,13 1,47

Başlangıçta yalnızca homofobik değil genel cinsellikle ilgili yanlış inanışların da yüksek olduğu görüldü. Eğitim homofobik mitlerle sınırlı ol-

duğu için son testlerde son 6 mit, ilk 24 mite göre daha fazla değişti.

Psikoloji öğrencilerinden oluşan 74 kişiye Homofobi konulu bir konferansın sadece önce- sinde test verildi. Genel cinsellik ve homofobik yanlış inanışlar farksız yüksek bulundu.

Genel 2,34

24 mit 2,33

6 mit 2,39

Psikoloji öğrencilerinin tamamına bakıldığında, yanlış inanışların genelde yüksek, ama homofobinin daha da yüksek olduğu görüldü.

Birinci basamakta çalışan 16 hekimden oluşan küçük bir gruba verilen eğitimde ise genel ortalama önce 3,14, eğitimden sonra ise 2,14 olarak çok yüksek bulundu.

Cinsellikle ilgili paralı bir eğitim almayı seçen, büyük çoğunluğu psikiyatri asistan ve uzmanlarından oluşan CETAD eğitim grubu, genel cinsellik konusunda en az yanlış inanışa sahipti ve homofobik mitleri de genel cinsel mitlerinden fazla olsa da, psikoloji öğrencisi ve hekim gruplarından çok daha düşüktü. Psikoloji öğrencilerinin genel cinsellikle ilgili ve homofobik mitleri farksız olarak yüksekti. Küçük bir grup olmakla beraber cinsellik üzerine ücretsiz bir eğitime katılan, pratisyen hekimlerden oluşan grupta cin-

sellikle ilgili tüm yanlış inanışlar çok yaygın ve en yüksekti.

Homofobi karşıtı eğitim etkilidir ve her aşamada uygulanması geleceğin sağlık profesyonellerinin daha az homofobik olması açısından büyük önem taşır. Psikiyatri uzmanlık sonrası eğitimlerde, Psikiyatri, Üroloji ve Jinekoloji uzmanlık eğitimlerinde, Tıp Fakültelerinde, Psikoloji lisans eğitimlerinde ve belki bir gün ana okulundan itibaren tüm eğitim kurumlarında yaygınlaşmalıdır.

Psikiyatr, CETAD (Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği) Başkanı

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

KAYNAKÇA

Textbook of Homosexuality and Mental Health Ed;Cabaj,R.P. and Stein,T.S. 1996 American Psychiatric Press, Inc. Washington, DC ,London, England.

“Ne yanlış ne de yalnızız! – Bir alan araştırması: Eşcinsel ve Biseksüellerin Sorunları” Lambdaistanbul Eşcinsel Sivil Toplum Girişimi, İstanbul, Mart 2006.

Cinsel Çeşitlilik – Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller- Vanessa Baird. Metis Yayınları,2004.

Yüksel Ş. 2009 CİNSEL KİMLİK FARKLILIKLARI Psikiyatri Ders Notları. Yayına Hazırlayanlar; Baral I, Üçok A, Tükel R Yazıcı O, İstanbul. (baskıda)

PSİKOLOJİ PRATİĞİNDE EŞCİNSELLİK

Psikolog Yasemin MERT

Psikoloji ve Psikiyatri yazını içerisinde eşcinsellik günümüzde ve geçmiş yıllarda terapi pratiğinde ve kuramsal çerçevede tartışılmaktadır. Bugün tüm dünyada yaygın olarak kullanılan Amerikan Psikiyatri Birliğinin 1952 yılında ilk defa hazırladığı DSM - Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nın 4. Gözden geçirilmiş sayısında eşcinsellik bir davranış bozukluğu olarak kabul edilmemiştir. Eşcinselliğin DSM'den çıkarılması DSM-II'nin 1973 yılındaki 7. Basımında sosyal bilimler alanında ilk defa çalışmalar yapan Alfred Kinsey ve Evelyn Hooker'ın araştırmaları sonucunda gerçekleşebilmiştir. 1973 yılından sonra DSM-II'nin sonraki basımlarında ve DSM-III'ün 1987'deki basımına kadar olan basımlarında farklı isimlerle eşcinsellik yer almıştır. 1987'den günümüze kadarki davranışsal bozukluklar kategorilerinde eşcinsellik bir "hastalık" olarak yer almamıştır.

Günümüzde hâlâ eşcinselliği bir ruhsal ve davranışsal bozukluk olarak tanımlayan psikolog ve psikiyatri uzmanları bulunmaktadır. Terapi pratiği içerisinde yer alan birçok yaklaşım ve kuramsal yapı bulunmaktadır. Eşcinselliği bir "hastalık" olarak nitelendiren uzmanların görüşleri psikanalitik ve psikodinamik pratiğin kuramsal yapısına dayanmaktadır. Unutulmaması gereken nokta bu kuramsal yapının psikoloji ve psikiyatri pratiğinin yalnızca küçük bir bölümü olduğudur. Üstelik bu, psikanalitik ve psikodinamik yaklaşımı temel alan tüm uzmanların bu görüşte olduğunu da göstermemektedir. Bu görüşte olan uzmanlar bu ekolün savunucuları arasında da küçük bir grubu oluşturmaktadırlar. Örneğin, psikanalitik ekolün kurucusu olan Freud yaşamı boyunca homofobiye karşı açık bir karşı tutum sergilemiş, yaptığı bir konuşmada "psikanalitik araştırma eşcinselleri özel karakter sahipli bir grupmuş gibi insanlığın geri kalanından ayrı tutmaya yönelik kalkışmalara en kararlı bir şekilde karşıdır" demiştir. Aynı şekilde birçok psikanalist eşcinselliğin bir ruhsal bozukluk olarak tanımlanmasına karşı araştırmalarıyla destek vermişlerdir. 1990 yılında Amerikan Psikiyatri Derneği de, değiştirme terapisinin işe yararlılığı konusunda bilimsel bulgunun olmadığı, aksine bu terapi yönteminin yarardan çok

zarar gösterebileceğini belirten bir açıklama yapmıştır. Eşcinselliği bir "hastalık" olarak tanımlayan psikanalistlerin çıkış noktaları ve diğer bilimsel literatüre karşı bu tutumları kuşkusuz ki dinsel ve ideolojik temalara dayanmaktadır. Örneğin son zamanlarda kuramsal ve uygulamada eşcinselleri "tedavi" etmeye yönelik teknikleri içeren kitabıyla gündeme gelen Dr. Joseph Nicolosi bir papaz psikologdur.

Eşcinsellerin terapi pratiği içerisinde karşılaştıkları dönüştürme teknikleri davranışçı terapiler ve hormon tedavilerinden oluşmaktadır. Davranışçı teknikler açısından baktığımızda sistematik duyarsızlaştırma, şok uygulamaları, orgazmik yeniden koşullama kullanılan uygulamalardır. Holistik cinsel terapi olarak ülkemizde de kullanılan terapi tekniğinde bilişsel uygulamaların yanı sıra bu davranışçı teknikler de uygulanmaktadır. Sistematik duyarsızlaştırma ve şok uygulamaları eşcinsellerin hemcinslerine yönelik isteklerini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. (Burada eklememiz gereken nokta, şok uygulamalarının kişinin rızası dışında gerçekleştirilemeyeceğidir.) Orgazmik yeniden koşullama ise bu teknikler uygulandıktan sonra bireyin karşı cins bir bireye orgazmik olarak tekrar koşullanmasını içermektedir. Bu uygulamaların etik dışı kullanımlarını ele almasak bile geçerlilikleri ve etkililikleri tartışılmalıdır.

Özellikle onarım terapisini ele aldığımızda bu terapinin savunucularının birçoğu eşcinselliği direkt bir "hastalık" olarak niteleme cüretine sahip olmasalar bile terapinin isminde geçen "onarım" kavramı, bu savunucular tarafından eşcinselliğin onarılması gereken bir durum olarak görüldüğünü göstermekte hiç de gecikmemektedir. Bu terapinin içeriğini incelediğimizde amacın eşcinsellerin hemcinslerine duyduğu arzusun ortadan kaldırılması ve bu arzusun karşı cinsle yönlendirilmesi olmadığını görürüz. Amaç, hemcinsle yönelik cinsel aktivitenin ortadan kaldırılmasıdır. Amaç ve kullanılan kavram göstermektedir ki bu terapi pratiği eşcinseller aleyhine açık bir iktidar ilişkisi kurmaktadır. Bu, eleştirel psikologların reddettiği bir terapi pratiğidir. Bu iktidar ilişkisi eşcinsellerin ruhsal sağlığından çok toplumun "refahının" göz önünde bulundurulduğunu gös-

termektedir ki buradaki toplum “refahı” imajinasyonu ayrımcılık üzerine kurgulanmış bir yapı olarak zaten sağlıklı bir toplum kurgusunu içermemektedir.

Onarım Terapisinde bir başka iktidar kurgusu kadın-erkek üzerinedir. Onarım terapisine konu olan cinsiyet erkektir. Bu biraz önceki toplum formülasyonunun yapısıyla da ilişkilidir. Bu durum, kadın eşcinsellerin “onarılmaya” ihtiyaç duyan bireyler olmadıkları görüşünden hareket etmez, kadın eşcinselliğinin “zararsız” bir oyun gibi görülmesinden kaynaklanır. Erkek egemen bir toplumda erkek eşcinselliği erkeğin erkinin tehdidi olarak algılanmaktadır ve bu davranışın ortadan kaldırılması papaz psikologlarca kuşkusuz ki oldukça gereklidir. Dr. Joseph Nicolosi’nin kitabı seksist cümleleriyle bu anlamda dikkat çekicidir. Kadın, açık bir biçimde erkekle kıyaslandığında “yetersiz”dir. Çocuk, anne-baba ilişkisinden bahsederken Nicolosi şu cümleleri kullanmaktadır: *“Babayı ve anne ile baba arasındaki farklılıkları keşfetme imkânı bulan çocuk, babayı anneden ayıran en önemli özelliği keşfeder: Baba bir şeyler yapar! Babada, erkek çocuğun heyecan verici bulduğu fiziksel bir cesaret, erkeksi bir enerji vardır.”*

Yukarıdaki örnekte de gözüktüğü gibi eşcinsellere yönelik terapilerin kuramsal alt yapısının bilimsel olmadığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte terapilerin geçerliliğini ve tedavilerin etkililiğini gösteren yeterince veri bulunmamaktadır. Eşcinsel terapilerinin savunucuları birçok araştırma sonucuna işaret etseler de, bu araştırmaların güvenilirliği yoktur ve bu araştırma sonuçlarının aksi yönde birçok araştırma da bulunmaktadır. Ayrıca bu terapi yönteminin terapiye gelen danışanlar üzerinde zararlı sonuçları olabileceği konusunda birçok veri de bulunmaktadır. Eşcinselliği “tedavi” etmeye yönelik bu araştırma verilerinin ve eşcinsel bireylere yönelik kuramsal alt yapının dayanağı terapiye giden eşcinseller üzerinden oluşturulmaktadır. Bu durum örnekleme zaten tedaviye gereksinim duyan eşcinsellerle sınırlandırmaktadır ve veriler tüm eşcinsel bireylere genellenemez.

Eşcinsel bireylere uygulanan terapiler diye bir ayrım yaptığımızda bu, eşcinsellerin ruh sağlığı konusunda destek alamayacakları anlamına gel-

memektedir. Eşcinsel bireyler de diğer tüm bireyler gibi psikolojik ve psikiyatrik destek alma ihtiyacı duyabilirler. Hatta bu ihtiyaç günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorluklar nedeniyle daha fazla da olabilir. Burada söz konusu olan tartışma, bu desteğin eşcinsel yönelime dair bir “tedavi” iddiası olup olmamasıdır.

Özellikle ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde eşcinsel bireylerin büyük bir kısmı kendi eşcinselliklerini tanımlayamamaları nedeniyle psikolog ve psikiyatlara başvurmaktadır. Bu noktada eşcinsel yönelimin onarılması gereken bir rahatsızlık olduğunu savunan uzmanlar, danışana başvuran eşcinsellerin benlik algılarını zedeleyebilmektedirler. Tedavinin ana unsurlarından biri olan normalizasyon süreci bu noktada tersine işleyebilmektedir ve kişinin kişisel rahatsızlık hissini arttırabilmektedir. Oysa özellikle Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğine başvuran eşcinsel bireylerin vaka analizlerini içeren, Uzm.Dr.M. Levent Soylu, Prof.Dr. Bekir Aydın Levent ve Uzm.Dr. Şükrü Uğuz’un yayınladıkları araştırma sonuçları da normalizasyon sürecinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kliniğe karşı cinse ilgi duyma isteğiyle başvuran 10 eşcinselden sadece bir tanesi ilk görüşme sonucunda bu isteğini sürdürmüştür.

Eşcinsel bireylere çoğunlukla konulan tanı, kişilik bozuklukları grubudur. Bu da bir diğeri kadar belirsizdir. Kişilik Bozuklukları DSM’de en çok tartışılan tanı grubudur. Güvenirlilik katsayıları çok düşüktür ve bu tanı grubunda yer alan farklı bozuklukların birbirleriyle olan korelasyonları çok yüksektir. Psikoloji pratiğinden hareket ederken unutmamak gerekir ki sosyal bilimler masum değildir. Bu psikoloji pratiğini tümünden reddetmek anlamına gelmemelidir. Yalnız unutmamak gerekir ki, eleştirel psikologların da savunduğu gibi psikoloji ideolojiden bağımsız değildir; politiktir ve politik olması, bir kazanım olarak da değerlendirilebilir. Onarım terapisi savunucuları eşcinselliğin DSM’den çıkarılmasının politik nedenlere bağlı olduğunu iddia etmişlerdir. Eşcinsellere yönelik araştırmaların farklı örneklem gruplarıyla yapıldıklarında ortaya çıkan sonuçlar bu değişiklikte büyük bir etkiye sahip olsa da bu değişikliğin hiçbir politik nedene bağlı olmadığını savunmak doğru değildir.

Kuşkusuz ki eşcinselliğin tanı grubundan çıkarılması politik nedenlere bağlı olduğu gibi transseksüelliğin hâlâ bir cinsel kimlik bozukluğu olarak sınıflandırılması da politiktir. Şu anda kullanılan DSM-IV'te cinsel kimlik bozuklukları arasında transseksüellik bulunmaktadır. Tedavi olarak ön görülen iki teknik bulunmaktadır. Birincisi cinsel kimliğin değiştirilmesi, ikincisi ameliyattır. Bu demektir ki, ameliyat olmak istemeyen transseksüellerin cinsel kimliklerini değiştirmeleri gerekmektedir! Fakat bu noktada DSM, cinsel kimlik değiştirmeye yönelik terapilerin artık çok fazla kullanılmadığını söylemektedir. Temel olarak bir davranış bozukluğunun patoloji olarak sınıflandırılabilmesi için kişide bu duruma yönelik bir rahatsızlık hissi bulunması gerekmektedir. Transeksüel bireylerin karşı cins gibi hissetmek-

ten rahatsızlık duyup duymadıkları kendilerine sorulmuş mudur? Bir başka nokta Cinsel Kimlik Bozuklukları sınıflamasında 'Çocuklukta Cinsel Kimlik Bozukluğu' ismiyle bir tanı grubu daha bulunmaktadır. Bu tanı grubunda çocuk, kendi cinsiyetinden inatçı bir rahatsızlık duymakta ve karşı cinsten olmaya özlem duymaktadır. Bu tanı grubuna dâhil olan çocukların yetişkinlikte büyük olasılıkla eşcinsel olacakları, fakat transeksüel bireyler olmayacakları öngörülmektedir. Bu 'Ağaç yaşken eğilir' atasözünü akla getirmektedir. Görünen odur ki, eşcinsellik DSM'den tam anlamıyla çıkmamıştır ve varlığı, yokluğundan çok daha politiktir!

*ELEPS / Eleştirel Psikologlar ve Psikoloji Öğrencileri
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

PSİKANALİZDE EŞCİNSELLİK¹

Yrd. Doç Murat PAKER

Eşcinselliğin geleneksel olarak bir *hastalık* olarak kodlandığı ve eşcinsellere yönelik ayrımcılığın merkezinde bu hastalık kodlaması yer aldığı için, ruh sağlığı disiplinlerinin eşcinselliği nasıl ele aldıklarını gözden geçirmek özellikle ilginç bir konudur. Çünkü bu hastalık kodlamasını pekiştiren, ona en fazla malzemeyi taşıyan ruh sağlığı disiplinleri olmuştur. Psikiyatri ile birlikte psikanaliz, bu konuda mümtaz bir yere sahiptir. Bu sunumda kısaca psikanalizin eşcinsellikle hem teorik hem de kurumsal olarak nasıl bir macerası olduğunu, olabildiğince teknik bir dilden kaçınmaya çalışarak, ele almak istiyorum.

Psikanaliz, bildiğiniz gibi 18. yüzyıl sonunda kurucusu Freud'la başlayarak ve zaman içinde birçok alt-akıma bölünerek gelişen insanın ruhsal/zihinsel yapısına ve bu yapının oluşum ve işleyiş mekanizmalarına dair oldukça kapsamlı bir teoridir. Öncelikle klinik bir teoridir, ama kliniğin ötesinde toplumsal/kültürel çalışmalara dek uzanan yansımaları mevcuttur. Psikanaliz, modern dünyayı en çok etkilemiş/şekillendirmiş teorilerden biridir ve her zaman özellikle klinik alanda kapsamlı bir uygulama (psikoterapi) ekseninde birlikte var olmuştur.

Amerikan Psikanaliz Birliği'nin eşcinsellere yönelik ayrımcılığa son vermesi 1991 yılında gerçekleşmiştir. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin aynı yönde kararından tam 18 yıl sonra. Psikanalizin eşcinsellik konusunda psikiyatriye göre daha muhafazakâr ve dirençli olduğu söylenebilir.

Aslında psikanalizin bir kurum olarak tarihine bakarsak eşcinsellerin psikanalist olamayacaklarına dair bir yazılı kural hiç bir zaman olmamıştır. Ama psikanaliz, tarihsel gelişimi içinde eşcinselliği bir *psikopatolojik sapkınlık* olarak tanımlayarak ve bu tavrını onyıllarca sürdürerek, eşcinsellere yönelik çok-katmanlı bir ayrımcılığın hem teorisyenliğini hem de pratisyenliğini yapmıştır. Eşcinsellik, bir psikopatolojik sapkınlık, yani bir hastalık, olarak teorize edilince, çeşitli ruhsal ızdıraplarına درمان bulmak ya da en genel anlamda kendilerini daha iyi tanı-

mak/geliştirmek için bir klinik faaliyet olarak psikanalize ya da psikanalitik terapiye gelen danışanları eşcinselliklerinden kurtararak onları düzeltmek/tamir etmek meşru ve hatta gerekli bir klinik amaç olabilmıştır. Ve tabii ek olarak, eğer eşcinsellik psikopatolojik bir sapkınlıksa, o zaman eşcinsellerin psikanalist olmasının fiilen engellenmesi gerekli görülmüştür. Eşcinsel biri, başka bakımlardan her ne kadar uygun olursa olsun, sadece eşcinsel olması, ciddi bir psikopatoloji nişanesi sayıldığından 1991 yılına kadar açıkça eşcinsel olanların psikanaliz camiasına girmelerine izin verilmemiştir.

1991'deki bu değişikliğe muhalefet edenler, eşcinselliği bir psikopatolojik sapkınlık olarak görmekten vazgeçmenin yeni bilimsel kanıtlara dayanmadığını, politik baskılardan kaynaklandığını iddia etmişlerdir (Bayer, 1987; Socarides, 1992, 1995). Bu iddianın politik baskı kısmı doğrudur; 1968 isyanının çocuklarından olan eşcinsel hakları hareketinin politik eylemliliğinin psikiyatri ve psikanaliz kurumlarının tavır değiştirmelerindeki tayin edici etkisi inkâr edilemez. Ancak şu iki noktayı da eklemek gerekir: 1) Psikanaliz içinde eşcinsellere yönelik ayrımcılık zaten hiç bir zaman geçerli bilimsel kanıtlara dayanmıyordu (Lewes, 1988) ve 2) üstelik tersi yönde bazı kanıtlar uzun bir süredir mevcuttu (Hooker, 1957, 1965; Green, 1972).

Psikanalizdeki eşcinsellere yönelik muhafazakâr ayrımcılığın en başından beri aynı biçimde var olduğunu söyleyemeyiz. Psikanalizin kurucusu Freud'un, genel olarak cinsellik konusunda bir-biriyle çelişen ikili bir konum aldığı belirtilmelidir. Freud bir yandan, cinselliği, cinsel dürtü ve arzuları, cinsel zevki, bebeklikten başlatarak ve teorisinin merkezine yerleştirerek, cinsel özgürlük konusunda radikal bir dönüşüme katkıda bulunarak, döneminin geleneksel cinsellik anlayışını yerle bir etmiştir. Ama öte yandan, üremeyi cinselliğin doğru amacı olarak gören Darwin biyolojizmine dayanmıştır. Doğru amaç üremeyse, heteroseksüellik biyolojik tabandır, aslolanıdır; eşcinsellik ise doğa karşıtıdır (Dean ve Lane, 2001). Cinsellik, bireysel zevk için midir, türün devamı için mi? Freud, bu iki konumu uz-

laştıran bir çaba içinde olmamıştır (Reisner, 2001). Cinsel özgürlük savunucusu Freud, çok-biçimli (polymorphous) cinsel fantezi ve arzuların her zaman ve herkeste mevcut olduğunu vurgulayıp, hepimizin en azından potansiyel olarak biseksüel ve bir miktar sapkın olduğunu ve normal ile patolojik arasında keskin bir sınır çizmenin zorluğunu belirtmiştir (Freud, 1905). Evrimci biyolog Freud ise, bütün cinselliğin nihai amacını, heteroseksüel cinsel ilişki yoluyla üreme olarak tanımlamıştır (Freud, 1917).

Freud'un eşcinsellik üzerine ikircikli tavrı konu üzerine ölümünden bir kaç yıl önce yazdığı son düşüncelerinde de devam etmektedir: 'Eşcinselliğin bir avantaj olmadığı kesindir, ama utanılacak, aşağılanmayı gerektirecek bir şey de değildir, bir hastalık olarak sınıflandırılmaz; eşcinselliği, cinsel gelişimde belli bir tutulmanın ürettiği cinsel işlevlerin bir çeşidi olarak düşünüyoruz' (Freud, 1935).

Oysa Darwin biyolojizmi, dolayısıyla üreme-merkezli cinselliği bir kenara bıraktığımızda ve psikopatolojik sapkınlığı, bütünsel nesnelerle (psikanaliz dilinde 'nesne' = öteki) duygusal yakınlık, kalıcı bağ içeren ilişkiler kurma zorluğu olarak tanımladığımızda, eşcinselliği psikopatolojik bir sapkınlık olarak göremeyiz (Roughton, 2002).

Freud sonrası psikanaliz, Freud'dan çok Freud-çudur ve çok daha muhafazakârdır. Örneğin Rado (1949), Freud'un evrensel biseksüellik yaklaşımını reddederek, eşcinselliği karşı-cinsten aciz bırakıcı bir korku duyulması temelinde açıklamıştır. Bieber (1962), bütün psikanalitik teorilerin yetişkin eşcinselliğini psikopatolojik olarak gördüğünü yazmıştır. Socarides'e (1968) göre ise, eşcinseller, erken çocukluk çağının simbiyotik ve ayrılma-bireyselleşme gelişim dönemlerini başarıyla geçememiş ve dolayısıyla ciddi benlik eksiklikleri olan kişilerdir. Kolb ve Johnson (1955), hasta öztahripkar eşcinsel davranışlarından vazgeçene ve bununla birlikte gelebilecek kaygı ve öfkeyle yüzleşene kadar tedaviye devam edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Kardiner (1978), suç oranları, ırkçılık ve eşcinsellikteki artışın, toplumsal yıkımı gösteren kanıtlar olduğunu ve eşcinsel hareketin yıkıcı bir güç olduğunu iddia etmiştir. Hendin (1978) ve

Socarides (1995) eşcinselliğin toplumsal değerlere ve toplumun kendisine yönelik bir tehdit olduğunu savunmuşlardır. Ortodoks psikanalizin eşcinselliğe bakışını temsil eden bu görüşlere göre, insanın ruhsal olgunlaşması ancak heteroseksüel üstünlüğe ulaşılmasıyla mümkün olabilecektir.

1990'lı yıllara kadar psikanalizin kurumsal, teorik ve pratik düzeylerde eşcinselliğe ve eşcinsellere karşı ayrımcı bir hat izlemesini sağlayan bu seslerin üç temel besin kaynağı olduğu söylenebilir: 1) genel toplumda bol miktarda mevcut olan önyargılar, 2) bu önyargıların prizmasından okunan Freud'un Darvini damarının tek damar olarak kutsanması, 3) tekil vaka öyküleri.

Bu 'tekil vaka öyküleri' kısmında biraz daha uzun duralım: Klasik psikanalize yöneltilen en önemli eleştirilerden biri, teorilerini klinik psikanalize gelen tekil vakalar üzerinden kurması ve bu teorileri klinik olmayan, yani psikanalize gelmeyen ve temsil niteliği olan genel nüfus üzerinde sınınamamasıdır. Eşcinsellik konusundaki psikanalitik teorilerde bu durum misliyle geçerlidir. Psikanalist teorisyenler, kendilerine psikanalizden geçmek üzere gelen ve ciddi psikolojik sorunları olan bir kaç eşcinsel hasta üzerinden bütün eşcinseller için geçerli olduğunu iddia ettikleri spekülâtif yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Eşcinsel yönelim ile cinselleştirme (sexualization) tamamen birbirine karıştırılmıştır (Roughton, 2002). Cinselleştirme (hayatın bütününe ya da çok önemli bir kısmını sadece cinsel edimler üzerinden görme, tanımlama ve yaşama), cinsel yönelimden bağımsız olarak, hem heteroseksüellerin hem de eşcinsellerin yaşayabileceği bir şeydir ve yoğun formlarında psikopatolojik bir tezahür olarak görülebilir. Bir kişinin cinsel yönelimi tek başına bize o kişinin ruh sağlığına, yakın ilişkiler kurabilme, sevme/sevilme kapasitesine dair hiç bir şey söylemez.

Psikanalizin, eşcinsellere yönelik bu katı ve ayrımcı tutumu, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren, çoğunlukla heterodoks psikanalistlerin konu üzerine aykırı açılımlar getirmeleriyle sarsılmaya başlar (Roughton, 1992). Örneğin, klasik psikanalize ciddi bir meydan okuma şeklinde son 20-30 yılda ortaya çıkan *İlişkisel Psikanaliz*'in öncü ismi Stephan Mitchell (1978, 1981), eşcin-

sellige yönelik klasik psikanalitik yaklaşımı radikal bir şekilde eleştirerek onu psikopatolojiden bağımsızlaştırır, analizde/terapide eşcinsel danışanlarla çalışırken yönlendirici olmayan bir tutumun önemine dikkat çeker, analistleri kendi homofobileriyle yüzleşmeye davet eder. Mitchell'e göre, cinsellik bedenlerin ve ihtiyaçların iç içe girmesidir. Bu yüzden de cinselliğin sonsuz çeşitlemeleri, arzularımızı, çatışkılarımızı, diğer insanlarla nasıl ilişkilendiğimizi temsil eden ideal araçlardır. Cinsellik, yaşantının güçlü bir örgütleyicisidir (Mitchell, 1988).

1980'ler ve 1990'larda bu konuda yayınlanan kitap ve makalelerde ciddi bir artış olur ve psikanaliz içindeki entelektüel/teorik hegemonya yavaş yavaş eşcinselliği psikopatolojik bir sapkınlık olarak görmeyenlere geçer. Psikanalizin kurumsal konum itibarıyla değişmesi ise 1991-97 yıllarında olur.

1997'de Amerikan Psikanaliz Birliği'nin kabul ettiği 'Eşcinsel Hastaların Tedavisi Üzerine Konum Bildirgesi'nde: '1) Eşcinsel cinsel yönelimin kişilik gelişimde bir eksiklik ya da bir psikopatoloji ifadesi olduğu varsayılmaz. 2) Herhangi bir sosyal önyargı gibi, eşcinsel karşıtı önyargılar da, eşcinsellerde bu önyargıların içselleştirilmesi yoluyla kalıcı bir etiketlenmişlik hissine ve yaygın bir benlik kınamasına katkıda bulunarak, ruh sağlığını olumsuz olarak etkilemektedir. 3) Bütün psikanalitik tedavilerde olduğu gibi, eşcinsel hastaların analizinde amaç anlamaktır. Psikanalitik teknik, bir insanın cinsel yönelimini değiştirmek veya tamir etmek gibi çabaları içermez. Böylesi çabalar, psikanalitik tedavinin temel ilkelerine aykırıdır ve sıklıkla, tahrip edici içselleştirilmiş homofobik tavırları pekiştirerek, ciddi psikolojik acıya neden olurlar.' (Minutes, 1999).

Resmi konum değişmiştir ama bu tabii hemen bütün psikanalistlerin ya da psikanalitik terapistlerin kendi kişisel/mesleki konumlarını yeni resmi konuma uyarladıkları anlamına gelmez. Resmi psikanalitik teorilerle, birey analistin kendi bilinçdışı 'özel' teorileri arasında bir fark vardır (Sandler ve Sandler, 1994). 2004 yılında İtalya'daki değişik psikanaliz enstitüleriyle ilişkide olan 206 analistin eşcinsellik konusunda düşündükleri üzerine yapılan ampirik bir çalış-

mada ortaya çıkan bulgular, kimi iyi niyetlere rağmen psikanaliz camiasının bu konuda yavaş bir geçiş döneminde olduğunu; klasik psikanalize yakın duran analistlerin ortalamada en homofobik grup olduğunu; ve analistlerin önemlice bir kısmının Freud'un ikircikli konumunu sürdürdükleri söylenebilir (Lingiardi ve Capozzi, 2004).

Günümüzde her tür psikanalitik terapinin uygulamakla yükümlü olduğu ilkeleri sıralayarak bitirelim: bireysel özerkliğe saygı, işbirliği içinde merak ve açılma, neyin düzeltileceğinin önceden bilinmeyeceği ve buna tek başına analistin/terapistin karar veremeyeceği, bireyin hayat amaçları konusunda bilinçli tercihler yapabilmesi için daha geniş bir özgürlük alanına sahip olması yolunda içsel ve ilişkisel çatışmaların azaltılmasının amaçlanması.

Bu çerçevede, eşcinselliğin düzeltilmesi gereken psikopatolojik bir sapkınlık olmadığını, cinsel yönelimlerin kategorik olmak yerine zengin geçişkenlikler arz ettiğini, cinsel yönelimlerinden şu ya da bu şekilde memnun olmayan ve bu konuda zorluk yaşayan insanların önyargısız bir terapi ilişkisi yaşamaya hakkı olduğunu, cinsel yönelim konusunda tamirat/düzeltilme yerine açılma/keşfetme ekseninde gidilmesi gerektiği vurgulanmalıdır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı Direktörü, Klinik Psikolog, Psikoterapist
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

¹ Bu makale, IV. Homofobi Karşıtı Buluşma kapsamında, 10 Mayıs 2009 tarihinde, İstanbul'da yapılan 'Eşcinsellere yönelik hacli seferleri' başlıklı panelde yaptığım sunuma dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

Bayer, R. (1987). *Homosexuality and American Psychiatry: The Politics of Diagnosis*. New York: Basic Books, 1981. Reprint, Princeton: Princeton University Press, 1987.

Bieber, I., Bieber, T., Dain, H., Dince, P., Drellich, M., Grand, H., Gundlach, R., Kremer, M., Rifkin, A., & Wilbur, C. (1988). *Homosexuality: A Psychoanalytic Study*. New York: Basic Books, 1962. Reprint, New York: Aronson.

Dean, T., & Lane, C., der. (2001). Homosexuality and psychoanalysis: An introduction. In *Homosexuality and Psychoanalysis*. Chicago: University of Chicago Press, s. 3-42.

Freud, S. (1905). Three essays on the theory of sexuality. *Standard Edition* 7:125-245.

Freud, S. (1917). Introductory lectures on psychoanalysis: XX. The sexual life of human beings. *Standard Edition* 16:303-319.

Freud, S. (1935). Letter. *Am. J. Psychiatry* 107:786.

Green, R. (1972). Homosexuality as a mental illness. *International Journal of Psychiatry* 10:77-98.

Hendin, H. (1978). Homosexuality: The psychosocial dimension. *J. Am. Acad. Psychoanal. Dyn. Psychiatr.* 6:479-496.

Hooker, E. (1957). The adjustment of the male overt homosexual. *Journal of Projective Techniques* 21:18-31.

Hooker, E. (1965). Male homosexuals and their "worlds." In *Sexual Inversion: The Multiple Roots of Homosexuality*, ed. J. Marmor. New York: Basic Books, pp. 83-107.

Kolb, L., & Johnson, A. (1955). Etiology and therapy of overt homosexuality. *Psychoanal. Q.* 24:506-515.

Lewes, K. (1988). *The Psychoanalytic Theory of Male Homosexuality*. New York: Simon & Schuster.

Lingiardi, V. and Capozzi, P. (2004). Psychoanalytic attitudes towards homosexuality. *Int. J. Psycho-Anal.*, 85:137-158.

Mitchell, S. (1978). Psychodynamics, homosexuality,

and the question of pathology. *Psychiatry* 41:254-263.
Mitchell, S. (1981). The psychoanalytic treatment of homosexuality: Some technical considerations. *Int. Rev. Psycho-Anal.* 8:63-80.

Mitchell S (1988). *Relational concepts in psychoanalysis: An integration*. Cambridge, MA: Harvard Univ. Press.

Minutes (1999). Meeting of the Executive Council, American Psychoanalytic Association, December 16, 1999.

Rado, S. (1949). An adaptational view of sexual behavior. In *Psychosexual Development in Health and Disease*, ed. P. Hoch & J. Zubin. New York: Grune & Stratton, pp. 159-189.

Reisner, S. (2001). Freud and developmental theory: A 21st century look at the origin myth of psychoanalysis. *Stud. Gend. Sex.* 2:97-128.

Roughton, R.E. (2002). Rethinking Homosexuality. *J. Amer. Psychoanal. Assn.*, 50:733-763.

Sandler A-M, Sandler, J (1994). Comments on the conceptualization of clinical facts in psychoanalysis. *Int. J. Psycho-Anal.* 75: 995-1010.

Socarides, C. (1968). *The Overt Homosexual*. New York: Grune & Stratton.

Socarides, C. (1992). Sexual politics and scientific logic. *Journal of Psycho-history* 19:307-329.

Socarides, C. (1995). *Homosexuality: A Freedom Too Far*. Phoenix, AZ: Margrave Books.

TRANSSEKSÜELLİK ve CİNSİYET DEĞİŞTİRMENİN STANDART DEĞERLENDİRME, KARAR VERME ve BAKIM İLKELERİ

Prof. Dr. Şahika YÜKSEL

Cinsel Sağlık

Cinsellik çok boyutludur. Dünya Sağlık Örgütü'nün Cinsel Sağlık tanımı; "Cinsellik fiziksel, duygusal, entelektüel ve sosyal yönlerinin kişiliği, iletişimi ve aşkı zenginleştirici etkilerinin bileşiminden oluşur. Herkesin cinsel bilgilere ulaşma ve cinsel ilişkiyi zevk için ya da üreme amacıyla yaşama hakkı vardır. Cinsel bir varlık olarak insanın sadece bedensel değil; duygusal, düşünsel ve toplumsal bütünlüğünü sağlayan, kişilik gelişimi, iletişim ve sevginin paylaşımını olumlu yönde zenginleştiren ve arttıran sağlıklı halidir". Cinsel sağlık bir kişinin cinsel yaşamını bir zorlama olmadan, mutlu ve zarar görmeden sürdürebilmesidir.

Kısaca, kişi cinselliği istediği kişi ile ve istediği biçimde yaşamalıdır. İster ikisi de aynı cinsiyetten, ister farklı cinsiyetten olsun kişilerin cinselliği farklı boyutları ile paylaşmaları en doğal insan hakkıdır. İsteyen kişi karşı cinsten, isteyen kişi kendi cinsinden bir partnerle ve sadece istediği zaman, zor baskı altında kalmadan sevişmeyi ya da sevişmemeyi seçebilir.

Cinsel Kimlik (sexual identity)

İnsan yaşamının doğumdan itibaren cinsiyet (gender) ve cinsellik (seks) çerçevesinde örgütlendiği söylenebilir. Kadın veya erkek cinsel organları ile doğuyoruz. Çok seyrek rastlanan interseks vakaları hariç, bedenın doğumdan sahip olduğu cinsiyet doğuştan belirleniyor. Kimlik, birbirinden kavramsal olarak ayrılabilen bireysel ve sosyal iç içe iki parçası olan tek bir bütündür. Sosyal kimlik kişinin toplumdaki yeri ve onun için tanımlanmış rollerden oluşur. Kişisel olanı ise, kendi iç ruhsal süreçlerini barındırır. Kimliğin temel parçalarından olan cinsel kimlik, kişinin ait olduğu cinsi bilme hissidir "*ben kadını*" / "*ben erkeğim*". Cinsel kimlik çocuğun 3-4 yaşından önce edindiği erkek / kadın olma algısıdır, kişinin kendini hangi cinsiyetle özdeşleştirdiğine ilişkin öznel bir durumdur. Cinsel kimlik anatomik cinsiyete uygun değilse karşımıza cinsiyetinden rahatsızlık (disforisi)– transseksüalite çıkar.

Transseksüalite nedir?

İnsanlar genellikle kendilerini anatomik cinsiyetlerine aynı cinsiyette hissederler. Bu durumun tek istisnası 6/100.000'de, 2 kadın ve 4 erkek, olarak bildirilen transseksüalite. Kişinin kendi beden cinsiyetinden rahatsız olup karşı cinsle ait beden yapısına sahip olma isteğine "cinsiyetinden rahatsızlığa" ve bu isteğin yaşamın her alanının da sürekli olarak bulunan en uç biçimi ise transseksüalite denir. Transseksüellik bugün cinsel kimlik bozukluğu başlığı ile ruhsal hastalık sınıflandırmalarında yer almaktadır. Cinsel Kimlik Bozukluğu, 1980'de DSM-III ile ruhsal hastalıklar sınıflamasına girmiş en yeni tanı gruplarından birisidir. DSM-IV-TR'de transseksüalizm terimi yer almaz ve onun yerine "cinsel kimlik bozukluğu" ifadesi kullanılmıştır. Transgender terimi klinik ve tıbbi bir yorumun sınırlılıklarını aşmak ve geçiş / ara durumların da dikkate alınması gereken durumlar olduğunu daha anlaşılır kılmak için geliştirilmiştir ve giderek daha çok kullanılmaktadır.

Transseksüel kişiler sıklıkla çocukluktan itibaren cinsiyet belirleyen özelliklerinden rahatsız olur. Bu zorluklar ergenlikte biyolojik cinsiyetlerine uygun olarak gelişen özellikler nedeniyle artar. Gençler bedenlerini saklamaya çalışırlar. Toplumsal cinsiyet rollerine göre istedikleri değişiklikler sağlanmadığında okul reddi, depresyon gibi sorunlar gelişebilir. Bu devrede gençlerin ve ailelerinin tıbbi ve psikolojik desteğe ihtiyacı vardır. İdeal olarak, bu çocukların uzun süreli izlendiği çalışmaların yapılması ve olayın doğal gidişinin incelenmesi yapılmalıdır. Gencin zorlanmaması, sert yaptırımlarla beden cinsiyetine uygun giyinme ve yaşamağa zorlanması cinsiyet disforisini arttıracaktır. Gerek bazı transeksüeller gerek bu alanda çalışan bazı uzmanlar transeksüelliğin bir hastalık olmadığı ve hastalık sınıflandırmalarından çıkarılması gerektiğini savunmaktadır. Ruhsal hastalıklar arasında kalmasını savunanların temel savı; transseksüel tanımı öznel bir durumdur. Bu kişilerin sağlıkçılardan tıbbi ve cerrahi girişimler yapılması için talepleri vardır.

Doktorların cinsiyet dönüştürme kararı verirken iki temel sorumluluğu vardır. Önce, kişiyi tanımak, durumunu ve gereksinimlerini saptamak ve

transseksüel olduğuna karar verilmişse (tanı konmuşsa) tıbbi ve psikolojik gerekenleri (tedaviyi) için yönlendirmek. Anlaşılabileceği gibi, yazboz tah-tası gibi cinsiyetler arası değişim tekrar tekrar ya-pılamaz. Kişinin doğuştan sahip olduğu cinsiyetle barışık bir hayat yaşaması mümkün olmayan ve öteki cinsiyete temelli taşınma arzusu ile seçimsiz bir zorunlulukla yaşayan ve hayatı bu çerçevede odaklanmış kişileri tanımak için ruh sağlığı uz-manının onu yeterince tanıması gerekir. Eğer ki-şinin cinsiyetin değiştirilmesi gerekiyorsa, yani cinsiyetini kalıcı olarak öteki olma sürecine taşı-ması gerektiğine kanaat getirilmişse psikolojik ve tıbbi sağlık hizmetinin sağlanması için yönlen-dirmek. Tanı koyma kararının kısa zamanda veril-mesi hatalı değerlendirme için risk taşıyabilir ve cinsiyet değişimi kararı vermenin net ölçütleri olmak zorundadır. Geri dönüşü olmayan bu de-ğişim sürecinin sadece tıbbi değil aynı zamanda sosyal ve hukuki boyutları vardır.

Dünyada Cinsiyet Değiştirme Standart De-ğerlendirme, Karar verme ve Bakım İlkeleri

Tanımı gereği, bir transseksüel doğumdan sahip olduğu beden yapısından rahatsız olup değiştirmek isteyecektir. Cinsel kimlik bozukluğu olan ki-şiler hormonal ve cerrahi tedavi isteği ile farklı hekimlerine başvurabilir. Özellikle eşcinselliğe karşı ön yargıların, ayrımcılığın ağır olduğu top-lumlarda eşcinseller, toplumsal baskıları azaltmak amacı ile ameliyat talebinde bulunabilir. Seksen darbesinden sonra Türkiye’de çok sayıda eşcin-selin kimliğini değiştirmek ve baskılardan kurtu-labilmek veya baskıları azaltmak amacıyla, duvar adı verilen, ameliyat olduğunu biliyoruz. Günü-müzde, eşcinsellerin öldürüldüğü İran’da çok sa-yıda kişinin cinsiyet değiştirme ameliyatı olduğu bilinmektedir. Oysa geçici istek gösterenlerde ve eşcinsellerde cinsiyet değiştirme ameliyatına yer yoktur. Tersine bu kişilerde ameliyat onların ruh sağlığına ve cinselliği yaşama kapasitelerine olumsuz etki yapacaktır. Bu denli önemli bir karar verirken dünyada standart ve iyi tıbbi uygulama hizmeti verilen merkezlerde “Henry Benjamin In-ternational Gender Dysphoria Association” (HBIGDA) standartları temel alınmaktadır. Henry Benjamine Cinsiyet Değiştirme Ameliyatlarında Standart Değerlendirme, Karar verme ve Bakım İlkeleri ilk kez atmışlı yıllarda yayınlamış ve sürekli olarak güncelleştirilmektedir.

HBIGDA ilkeleri üç gruba ayrılır:

I. Genel ilkeler: 18 yaşın üstünde olmak, geri ze-kâli veya ağır bir ruhsal hastalığının olmaması, bir psikiyatri kliniğinde ruhsal durumu ve ameliyatla ilgili beklentileri açısından incelenmiş, endokrin, ürolojik veya jinekolojik yönde değerlendirilmesi yapılmış olmak. Bir yıldan uzun bir süredir gerçek yaşamında geçmek istediği cinsiyetin rol ve dav-ranışları ile yaşamak.

Cinsiyet değiştirme, geri dönüşü olmayan bir süreç olduğu için psikoterapi eğitimi görmüş ve cinsel kimlik bozuklukları konusunda deneyimli klinisyenler tarafından, yazılı olarak, önerilmelidir.

II. Hormonal cinsiyet değiştirme: Transseksüel kişilerde hormon kullanılmasının amacı kişinin gonadal cinsiyetine ait seks özelliklerinin ortadan kaldırılması ve kişinin kendisini ait hissettiği diğer cinsiyete ait seks özelliklerinin ona kazandırılma-sıdır. Erkeklerle verilen feminizan hormon tedavisi ile sakal, bıyık gibi erkeğe özgü yüz kıllanmayı ge-riletmesi ve meme gelişmesini sağlaması da bek-lenir. Kadınlara androjen hormon tedavisi verilmesi ile erkeğe ait görüntü sağlanabilmek-tedir. Hormon tedavisine başlamadan, hastaya bu tedavinin etkileri ve yan etkiler hakkında bilgi verilmelidir. Bir transseksüele ne zaman hormon tedavisine başlanacağını ruh sağlığı uzmanı önermelidir. Hormon tedavisi endokrinoloji uz-manı tarafından başlamalı ve kontrol edilmelidir. Türkiye’de özellikle hapisshane bulundukları sı-rada transseksüel kişilerde hormon kullanılma konusunda sorun yaşamaktadır.

III. Ameliyat kararı: Hormon kullanımı ile de-ğişen ikincil cinsel özelliklere ve bedeninde oluşan değişikliklere kişilerin tepkisi ve sosyal uyumu gözlemlenmekte, yeni cinsel kimliğini tümüyle benimsemiş olan ve bundan sonraki yaşamını bu kimlikle uyum içinde geçirebileceği yargısına va-rılan üyelere cinsiyet değiştirici ameliyata hazır olduğu yönünde rapor düzenlenebilir. Bu rapor biri sürekli izleyen olmak üzere üç ruh sağlığı uz-manı tarafından hazırlanmalıdır.

Cinsiyet değiştirme ameliyatı için, adayın en az 12 ay süreyle karşıt cins sosyal kimliğinde yaşıyor ol-ması gerekmektedir. HBIGDA ilkeleri arasında psi-koterapi zorunluluğu olmamakla birlikte, asgari altı aylık bir psikoterapi ile ameliyat sonrası de-ğişiklikler için hazırlanan, kişilerin ameliyat sonrası uyumunun daha iyi olduğu belirtilmektedir.

Türkiye’de Yasal Süreç

Türk Medeni Kanun’unu 40 maddesi ile 2000 yılında yapılan düzenleme ile cinsiyet değiştirme ameliyatlarına yasal olarak izin verilmiştir. İlgili maddede “Cinsiyetini değiştirmek isteyen kişi önce mahkemeye başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini ister. İzin verilebilmesi için, istem sahibinin 18 yaşını doldurmuş ve evli olmaması; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmi sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır” denilmektedir. Sürekli olarak üreme yeteneğinden yoksun olmanın transeksüel yapıda olma ile ilişkisi olmadığı halde kanunda yer alması bilimsel bir hata olup, pratikte de rapor düzenlenirken sorun çıkarmaktadır. Uygulamada, bu konuda raporu veren uzmanların gerektiğinde mahkemeye tekrar tekrar bilimsel açıklama yazması gerekebilmektedir. Bu konuda, Türk Tabipler Birliği ve Türkiye Psikiyatri Derneği Sağlık Bakanlığı’na bir rapor iletmıştır ancak yıllardır yanıt alınamamıştır.

Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbi yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmi sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir.

Türkiye’den bir çalışma modeli olarak İstanbul, Tıp Fakültesi, Psikiyatri, Psikiyatri ve Psikiyatri Biriminde transseksüel bireyleri takip protokolu:

Transseksüel bireyler İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı’nda 1987 yılından itibaren HBGDA ilkelerine bağlı olarak değerlendirmektedir. Tanı koyma ve takip protokolu:

1. Başvuran kişinin transseksüel olup olmadığını belirlemek,
2. Ameliyat ve hormon kullanımı hakkında bilgilendirmek,
3. Ameliyat sonrası sosyal, mesleki ve özel yaşam alanlarında beklentilerinin gerçekçiliği
4. Değişim için uygun olan adayların diğer disiplinlerdeki ilişkilerini sağlamak ve ameliyata hazırlamak,
5. Uygun olan ve isteyenlerin ailelerle bireysel görüşme ve trans aileleri ile grup toplantıları,

7. Transseksüelite tanısı şüpheli olan veya ek psikiyatrik bozukluğa sahip problemli vakaların yaşadıkları ruhsal zorluklar ve sosyal sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olmak,
8. Özellikle grup psikoterapilerinde kendi trans-fobilerini tanıma ve yenme becerilerini geliştirmek için danışmanlık hizmeti sunmak.

Niye ve nasıl bir psikoterapi?

HBGDA temel ilkelerinde psikoterapi zorunluluğu yer almamakla birlikte, en az altı aylık, psikoterapinin ameliyat sonrası uyum için yararlı olduğu vurgulanmaktadır. Bu konuda deneyimli uzmanlar tarafından da psikoterapinin önemi görüşü paylaşılmaktadır.

Transseksüellerde psikoterapi, onları değiştirmeye, kendi anatomik cinsiyetlerine dönmelerine ikna etmek olarak görmemeli. Transseksüellik anlaşılması ve benimsenmesi transseksüel kişinin kendisi ve özellikle sosyal çevresi için empati kurulması zorlu bir süreçtir. Aslında erken çocukluk devresinde kendilerinin farklı olduğunun ipuçlarını yakalayan transgender çocuklar farklı devrelerden geçer. Bu gelişim devreleri; haberdarlık, araştırma/bilgilenme, önemli yakınlarına açıklama, keşfetme, olası beden değişiklikleri ve nihayet bütünleşme olarak sıralanabilir. Bu zor süreci tamamlamak ve ameliyat sonrası uyum sorunlarını en aza indirmek amacıyla biz kliniğimizde daha önce 24 ay halen en az 18 ay süre ile izledikten sonra uygun olanlara rapor veriyoruz. Bu süreçte bireysel terapilerin yanı sıra cinsel kimlik sorunları olan kişilerden oluşan grup psikoterapilerine katılmalarını öneriyoruz. Grup psikoterapilerinde işlenen konular arasında aile sorunları ve aile tarafından kabul, dini kaygılar ve uygulama, iş bulma ve işte kendini takdim sorunları, genel beden ve sağlık sayılabilir. Grup sürecinde ayrıca güvenleri de gelişir ve kendilerini kabulleri geliştikçe diğerlerine karşı sürekli kendilerinin olumsuz ve uygunsuz olmadığını açıklamak için savunmacı, çatışmalı davranış ve tutumdan da uzaklaşabiliyorlar. Bu gruplar bir yandan kişinin cinsel kimliği ve diğer özellikleri değerlendirilmesini sağlarken, diğer yandan benzer durumları ve sorunları olan kişilerle tanışma olanağı vererek öz-yardım grubu özelliği de taşıyabilmektedir. İyi hazırlanmış ve ameliyata uygun olan transseksüellerde ameliyattan sonra yaşam kalitesinin arttığı ve intihar riskinin daha düşük olduğu görülmektedir.

Transfobi nedir?

Transseksüel ve transgender kişilere duyulan önyargılar, onlara yönelik olumsuz tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilir. Standart cinsiyet rol modeline uymayan kimlikleri nedeniyle transseksüel kişilere duyulan korku, nefret, öfke, iğrenme olarak tanımlanır. Transfobik davranış ve tutumlar basit dışlama, yok saymaktan ağır şiddet uygulamaya geniş bir yelpaze içinde değişebilir.

Dahası, transseksüel kişilerde de içselleştirilmiş transfobi farklı derecelerde var. İçselleştirilmiş transfobileri nedeniyle dünyada ve özellikle Türkiye’de transseksüel kişiler istedikleri cinsiyet kimliğine kavuştuktan sonra, geçmişlerini görünmez kılarak, taşındıkları cinsiyette doğmuş gibi yaşarlar. Oysa geçmiş yok edilemez. Geçmişini yok sayma tutumu, sayıca çok az olan, trans kadın ve erkekler kimliğini taşıyan kişiler sanki mevcut değilmiş gibi ve bir alt grup içine girmeden tek olarak yaşamasına neden olur. Yani transfobinin etkisi altında olan trans kişiler doğumdan sahip oldukları biyolojik kimliklerini yok ederek yeni cinsiyetleri ile doğmuş gibi yaşarlar. Türkiye’de ameliyat olduktan sonra mecbur kaldıkları bir durum olmadıkça ben “trans erkeğim” veya “trans kadını” diyerek kendisini açıklayan transseksüel bireyler yok denecek kadar az. Her ortamda transseksüeller var olabilir. Ama ben “transseksüel doktorum”, “transseksüel öğretmenim”, “transseksüel sigortacıym” ve benzer şekilde kendi kimliğini taşımış olarak ifade edenler çok sınırlı. Tebdili kimlik olarak yaşayan ameliyat olmuş veya olmamış kişiler ise, doğumdan sahip oldukları biyolojik cinsiyetlerinin yakalanması riski ve bazen az veya bazen çok şiddetli olan endişesi ile yaşamlarını sürdürür.

Transseksüel ailesi

Transseksüel kişilerin kendi cinsel kimliğini tanıması ve kabulü karmaşık ve farklı aşamalardan geçer. Bu aşamalar gelişimseldir. Toplumun en küçük birimi olan ailenin, transseksüel üyesine verdiği tepkiler de toplumsal tutumun bir yansıması olacaktır. Aileye kendini tanıtmayı başaran bir transseksüel daha geniş toplumsal ilişkiler için daha donanımlı ve güvenli olabilecektir. En yakın ve anlayışlı anne-baba bile çocuğunun transseksüel olduğunu öğrendiğinde narsistik bir zedelenme yaşar. Sanki “suçlu” bir yakını vardır. Ailenin kabulünün sağlanması için önce transseksüel kişinin kendisini hazır hissetmesi gerekir. Grup psi-

koterapilerine katılan kişiler bu konuda birbirlerine ve diğer ailelere rol modeli oluşturabiliyor. Ailelerin, transseksüel bireylerin ön ergenlikten itibaren geçtiği gelişim evrelerinden geçmesi için zamana ihtiyacı olduğunu akılda tutmak gerekir.

Sonuç olarak;

Türkiye gibi aile bağlarının sıkı ve cinsellik konusunda ciddi sansürlerin olduğu bir toplumda bir kişinin bir cinsiyetten diğerine taşınması çok sorunlu olabilmektir. Bu kişiler sıklıkla, kendisi gibi olan modellerden yoksunluk içinde sorunlu öngerkenlik ve ergenlik devresi geçirmektedir. Erişkin devrede, cinsiyet değiştirmek için talep ettikleri hormon tedavilerini ve ameliyatı uygundur raporlarını sıradan sadece yasal/şekil yönünden bir formalite olarak değerlendirilmemelidir. Bu devrede HBIGDA ilkelerini temel alarak keşfedici ve destekleyici bir psikoterapi sürecinin transseksüel bireyler ve onların ailelere çok yararlı olduğu düşüncesindeyim.

*İstanbul Üniversitesi, Psikiyatri AD,
Psikonevroz Psikoterapi Birimi
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

KAYNAKLAR

- American Psychiatric Association (1994) Diagnostic and Statistic Manual-IV (DSM-IV)
- Atamer YM 2005 The Legal Status of Transsexuals in Turkey International Journal of Transgenderism 8. 65-71
- Cohen-Kettenis P.T., Delemarre H A, van de Waal, Goo- ren G The treatment of adolescent Transsexuals: Changing insight 2008 J. Sex Med
- Harry Benjamin International Gender Dysphoria Association's . (2001) The Standards of Care for Gender Identity Disorders. Sixth Version. Symposium Dusseldorf
- Lev A.L. (2004) Transgender Emergence The Howarth Clinical Practice Press New York
- Pfefflin F 2002 Understanding Transgendered Phenomenon Levine et al eds. On Sexual Health. Brunner and Mazel pp
- Polat A, Yüksel Ş, Genç-Dişiçgil A Meteris H., 2005 Family Attitudes toward Transgendered people in Turkey: Experience from a secular Islamic country. International Journal of Psychiatry in Medicine V 35 (4) 383-363
- Yüksel Ş, Baral Kulaksızoğlu I, Türksöy N, Şahin D. 2000 Archives of Sexual Behavior. 279-290

TRANSEKSÜELLER ve HORMON KULLANIMI

Hazırlayanlar:

Şahika YÜKSEL,
Sevda BIKMAZ,
Banu Aslantaş ERTEKİN

Bir transseksüel doğumdan sahip olduğu beden yapısından rahatsız olup değiştirmek ister. Transseksüel kişiler hormonal ve cerrahi tedavi isteği ile farklı hekimlerine başvurabilir ancak ilk aşamada değerlendirme psikiyatri kliniğinde yapılır. Tercihen bir yıldan uzun bir süredir gerçek yaşamında geçmek istediği cinsiyetin rol ve davranışları ile yaşamış olan ruhsal durumu ve ameliyatla ilgili beklentileri açısından incelenmiş, transseksüel olduğuna karar verilmiş olan kişilerde endokrin, ürolojik veya jinekolojik ve genetik yönde değerlendirilmeleri yapılır. Cinsiyet değiştirme, geri dönüşü olmayan bir süreç olduğu için psikoterapi eğitimi görmüş ve cinsel kimlik bozuklukları konusunda deneyimli klinisyenler tarafından, yazılı olarak, önerilmelidir. Bu alanda dünyada standart ve iyi tıbbi uygulama verilen merkezlerde kullanılmakta olan "Heny Benjamin International Gender Dysphoria Association" standartları temel alınmaktadır.

Hormonal cinsiyet değiştirme

Transseksüel kişilerde hormon kullanılmasının amacı kişinin gonadal cinsiyetine ait seks özelliklerinin ortadan kaldırılması ve kişinin kendisini ait hissettiği diğer cinsiyete ait seks özelliklerinin ona kazandırılmasıdır.

Sizi değerlendiren ve bir transseksüel olduğunuz tanısını koyan, tedavinizi izleyen ruh sağlığı uzmanınız artık hormon kullanmaya hazır olduğunuzu karar verdiği zaman, sizi bir endokrinoloğa takdim eden bir mektup yazar. Bu mektubu ancak sizin kişisel tıbbi geçmişinizi bilen bir doktor yazabilir. Bu mektupla doktorunuzun önerdiği veya kendinizin seçeceği bir uzmana gitmeden önce sizi nelerin beklediğini bilmeniz gerekir.

Bu belge, erkeklikten kadınlığa ve kadınlıktan erkekliğe geçiş yapan kişiler için, hormon uygu-

laması konusunda doğru ve güncel bilgiler vermek üzere hazırlanmıştır.

Bir endokrinoloğa gitmeden önce cinsiyet değiştiren kişilerde hormon uygulanmasının yararları ve olabilecek olumsuz etkiler hakkında bilginiz olmalı.

Erkeklikten kadınlığa dönüşen transseksüel kişilerde Hormon Uygulaması

Hormon uygulaması genellikle ağızdan, kas içi iğne ile veya cilt yoluyla yapılmaktadır. Hormonların tedavideki faydaları, kadınsılaşma, göğüs gelişimi, daha yumuşak bir cilt, yağ dokusunun yeniden dağılımı, erkeklik hormonlarının baskılanması ve kadınlığa ait diğer ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişmesidir. Hormon uygulaması, önceden mevcut olan kelliği, yüzdeki kıl gelişimini etkilemeyecek veya ses perdesini yükseltmeyecektir, bazen fazla olmasa da, kilo alınmasına neden olabilir. Hormon uygulaması, penis sertleşmesini azaltabilir ve üreme işlevini zayıflatabilir.

Fiziksel özelliklerimizin çoğu, genetik veya biyolojik özelliklerimizle belirlenir

Cinsiyet değiştiren kişiler taşınmak istedikleri cinsiyetteki akrabalarına bakarak olası sonuçların bir karşılaştırmasını yapabilirler. Başka bir deyişle, kadın cinsiyetine geçmiş ve göğüs gelişiminden hoşnut olmayan biri, öncelikle serum östrojen seviyelerini kontrol ettirmelidir. Serumda östrojen yüksek düzeyde ise, kendi göğüs büyüklüğünün, ailesindeki kadınların genel göğüs büyüklüğü ölçüleri ile uyumlu olup olmadığını bakabilir.

Sürekli hormon kullanan bireylerde sıklıkla ilk yıl içinde testislerde küçülme olur, iki yıl içinde belirgin bir göğüs gelişimi bekleyebilirler.

Riskler: Erkeklikten kadınlığa cinsiyet değiştiren kişilerde çok kere hormon uygulaması güvenlidir. Ancak bazı kişiler, hayatı tehdit edebilecek veya geçici veya kalıcı sakatlık veya ölüme neden olabilecek bazı hastalıklar için yüksek risk

altındadırlar. Sigara içiyorsanız, kan basıncınız yüksekse, diyabetikseniz veya kolesterolünüz yüksekse veya geçmişinizde kan pıhtılaşma hastalığı, kalp krizi, inme, göğüs kanseri veya üreme organları kanseri, sarılık karaciğer tümörü varsa, hormon uygulamasına dair riskler ciddi oranda artar. Buna ek olarak, Siproteron asetat, kullanıcılarında, gözün karanlığa uyumunda zorluklar olabilir. Vücut birkaç hafta veya birkaç ay içinde kimyasal değişikliklere uyum sağlayıncaya dek, tüm hormonlar geçici olarak ruhsal durumu etkileyebilir. Sıkıntılı, karamsarlık ve hatta tersine duruma uygun olmayan aşırı neşeli olma hali yaratabilir veya zaten varsa bu durumları şiddetlendirebilir.

Östrojen Ajanlar: Premarin (konjuge östrojen), Estradiol), Delestrogen Estradiol valerat), Etinil estradiol), klorotrianisen, estropipat, Estron) ve diğerleri.

Progesteron Ajanlar: (medroksiprogesteron), jenerik hidroksi progesteron kaproat, norgestrel ve etinil estradiol) ve diğerleri.

Antiandrojen Ajanlar: siproteron asetat, (spironolakton), (flutamid) ve diğerleri.

Testisleri alınmamış 40 yaşın üzerindeki hastalarda, Premarin yerine transdermal estradiol ürünü olan Estraderm'i (cilde haftada iki kez uygulanan 50–100 mg) kullanmaya doğru artan bir eğilim söz konusudur. Plaster kullanımının amacı, ileri yaştaki hastalarda flebit tehlikesini en aza indirmek ve Premarin kullanamayan kişilere östrojen verebilmektir.

Transdermal estradiol ürünü, damar tıkanıklığı, felç risklerini azaltabildiği halde, Premarin için sıralanan diğer kontrendikasyonlar aynen kalır.

Kadınlıktan erkeklığe cinsiyet değiştiren transseksüel kişilerde Hormon Uygulaması

Hormon, iki haftada bir veya ayda bir kas içine veya geceleri, düzenli bir şekilde dönüşümlü olarak kol, uyluk, sırt veya karın bölgesine yapıştırılan plasterler yoluyla uygulanmaktadır. Hormon kullanımının yararları arasında, erkekleştirme, yüzde ve vücutta tüylenme, sesin kalınlaşması, kas kütlelerinde artış ve diğer ikincil erkek cinsiyet özelliklerinin gelişimi yer alır. Yan

etkiler, yüzde akne-sivilce gelişimi, erkeksi tarzda kelleşme, azalmış veya kesilmiş üreme işlevi ve aylık kanamaların azalması / kesilmesidir.

Kadınlıktan erkeklığe cinsiyet değiştiren kişilerin büyük çoğunluğu için hormon uygulaması güvenlidir. Ancak bazı kişiler, hayatı tehdit edebilecek veya geçici veya kalıcı sakatlık veya ölüme neden olabilecek bazı ciddi hastalıklar konusunda yüksek risk altındadırlar. Sigara içiyorsanız, tansiyonunuz yüksekse, diyabetikseniz veya kolesterolünüz yüksekse veya geçmişinizde kan pıhtılaşma hastalığı, kalp krizi, inme, göğüs kanseri veya üreme organları kanseri, sarılık ya da iyi huylu ya da kötü huylu karaciğer tümörü varsa, hormon uygulamasına dair riskler ciddi oranda artar.

Testeosteron Ajanlar: Testosteron enantat, DEPO-Testosteron (metiltestosteron), Testosteron siponat, Transdermal testosteron plasteri).

Hormon Kullanımında Takip ve Bakım

Hormon uygulamasına başlayan cinsiyetini değiştirecek kişilerin, bu önemli adımı partnerleri, eşleri aile üyeleri veya kendileri için önem taşıyan kişi ile mutlaka paylaşmaları önerilir. Özellikle, yakınlık, paylaşım ve güvenin temel faktörler olduğu bir ilişki sürdürmeyi düşünen çiftlerde bu önemlidir.

Hormon uygulaması, herhangi bir tıbbi tedavi durumunda da olduğu gibi, özel sonuçları akılda tutularak planlanmalıdır. Doktor ve başvuranların iletişim halinde olmaları zorunludur; böylelikle, hormon uygulaması, kişinin gerçek ihtiyaçlarına uygun olarak uyarlanabilir. Genelde erkek veya kadın rolünü sürekli yaşamayı arzu edenler, "daha fazla" kadınlılaştırıcı veya erkekleştirici etkileri yaratan diyetleri takip edeceklerdir. Taşınmak istedikleri cinsel kimlikle yaşayanlar, hızla etki yaratan reçeteler talep edecek veya onları reçetesiz denetimsiz kendileri kullanabileceklerdir.

Cinsiyet hormonlarına verilen cevapta fiziksel gelişmeye dair gerçekçi beklentiler önemlidir

Daha fazla hormonun daha iyi sonuçlar anlamına gelmeyeceğinin anlaşılması önemlidir. Ço-

ğunlukla tam tersi doğrudur. Kadın cinsiyetine geçen kişilerde aşırı östrojen, kadınlaşmayı arttırmaksızın kanın pıhtılaşma riskini oldukça artırır; depresyon yapabilir veya ağırlaştırır. Daha seyrek olarak taşkın, kontrolsüz davranışları neden kolaylaştırabilir. Erkek cinsiyetine taşınan kişilerde, aşırı testosteron önce östrojene çevrilir; bu da göğüs kanserini şiddetlendirebilir ve kişinin sosyal çevresi ile ilişkilerini bozan ona zarar veren, ani, düşünülmeyen yapılan davranışlara ve şiddetli öfke nöbetleri olabilir.

Daha düşük hormon seviyeleri bu risklerden korunmaya yardım ettiği gibi, hormon uygulamasına verilen cevabın doktor ve başvuran tarafından değerlendirilmesine de katkıda bulunur. Başvuranların çoğu, karşı cins ikincil seks karakterlerinin fiziksel gelişimini hemen gör-

meye çok heveslidir. Kadın cinsiyetine geçen bazı kişilerin kadınlık ölçüsünün temel işareti sıklıkla göğüs boyutudur. Bazı durumlarda östrojen tedavi düzeyi üstünde (400 mg/ml veya daha fazla) olacaktır. Fiziksel olarak beklenen gelişim için zaman gerekebilir.

Güvenilir bir hormon uygulaması, düzenli tıbbi kontrolleri gerektirir

Bu kontroller, kan basıncı, hormon seviyeleri ve karaciğer fonksiyonları testini içermektedir. Hormon uygulamasının bir yan etki veya istenmeyen bir durum yaratıyorsa, doktorunuza acilen haber verilmelidir.

*İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi,
Psikiyatri Anabilim Dalı
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

HOLLANDA'DA ÇEŞİTLİLİĞİN KARŞISINA ÇIKAN ZORLUKLAR

André van HOUWELINGEN

Bugün burada sizlerle beraber olmak beni çok mutlu ediyor ve bu kongreye katkıda bulunmaktan gurur duyuyorum.

Hollandalıyım ve Türkçe anadilim olmadığı için metnimi basit bir dille yazdım. Sunumumu kendi yazdığım Türkçe metinden okuyacağım.

Bugün burada bir psikolog gözünden Hollanda'da eşcinselliğin farklı açıları üzerine konuşacağım. Ülkemde eşcinselliğin tarihi ile ilgili bir giriş ve ardından, Hollanda'nın geçtiğimiz 30 yıllık süre içerisinde nasıl farklı insan ve kültürlerinin bir potada buluştuğu bir ülke haline gelmesinden söz edeceğim.

Sanırım bu bilgi aktarımı, günümüzde gey ve lezbiyenlerin yaşadıkları problemlerin daha anlaşılır kılınmasına yardımcı olacaktır.

Ancak konuşmama başlamadan önce size kendimi tanıtmak istiyorum. 1962 yılında Rotterdam'da doğdum ve büyüdüm. Nijmegen'de psikoloji üzerine gördüğüm eğitimin ardından, doksanlı yılların başından itibaren psikolog olarak çalışmaya başladım. Şu anda, genelde sosyal problemlere dayalı olmak üzere her tür psikolojik sorunu olan hastaları tedavi ettiğim genel bir psikiyatri kliniğinde çalışmaktayım.

Kendimi bildiğimden bu yana gey/eşcinselim. 1985 yılında bunu açıkça ortaya koymamın ardından 1986 yılından itibaren erkek arkadaşım ile birlikte yaşamaya başladım. Hollanda'da aynı cins ile evliliğin yasal hale geldiği 2001 yılında da evlendim.

Tarihi arkaplan

Hollanda'da eşcinselliğin tarihi hakkında çok detaylı bir bilgi vermek pek mümkün gözükmesine de, yaklaşık 275 yıl önce eşcinsellerin Hristiyan yasaları çerçevesinde yargılanarak idam edildiklerini biliyoruz.

18. yüzyılın sonunda Fransızların kısa bir dönem Hollanda'yı yönettikleri süre içerisinde ise eşcinsellik artık bir suç değildi. Eşcinselliğe karşı

olan yasalar 1811'de kaldırıldı. Pek çok insanın yargılandığı, dinden kuvvetle etkilenmiş eşcinsellik ile ilgili yasalara karşı yeni Fransız yasaları, kilisenin etkisinden uzak, laik toplum temeline dayalı idi.

Sonraları, Hollanda'nın artık Fransızlar tarafından yönetilmediği zamanlarda da eşcinsellik suç sayılan bir eylem olmasa da, Hristiyan kilisesinin etkisi ile de halkın gözünde kabul görmedi.

1911 yılında ise eşcinselliğe karşı yeni bir yasa yürürlüğe kondu ve genç erkekleri eşcinsellerden korumak ve eşcinselliğin yaygınlaşmasını önlemek adına 5000 eşcinsel bu yasa kapsamında yargılandı. Bileceğiniz üzere o dönemde heteroseksüeller için ise koruyucu bir yasal uygulama yoktu. 16 yaşında genç kızlar yaşça kendilerinden büyük adamlarla evlendiriliyorlardı.

Bu dönemden sonra eşcinsellik artık dini bir suç sayılmamakla birlikte zihinsel bir hastalık olarak nitelendirildi. İnsanlar eşcinsellerin bir hastalık yaydığı ve durdurulması gerektiğini düşünüyorlardı. Aynı zamanda kanuni suç olarak kabul edildi. 1960'larda psikolog ve psikiyatrlar homoseksüelliği heteroseksüelliğe dönüştürecek terapi yöntemleri aradılar. Elektroşok ve hadım etme yöntemleri ise düzenli olarak uygulandı.

Eşcinselliğe karşı ayrımcı olan yasa 1971'de kaldırıldı. Bunda eşcinsellerin toplum önündeki eylemleri etkili oldu ve eşcinseller için eşit haklar talep eden gey hareketi güçlü hale geldi. Eşcinselliğe bakış açısı da değişime uğrayarak artık bir zihinsel hastalık ve kanuni suç olarak algılanma durumu ortadan kalktı.

Ayrımcılığa dayalı son yasanın da yürürlükten kaldırılmasını takiben eşcinsellere getirilmiş tüm resmi kısıtlamalar da ortadan kaldırıldı. Eşcinsellik artık bir zihin bozukluğu ya da kanuni suç olarak algılanmaktan çıktı. 1974 yılında Savunma Bakanı bir açıklamasında eşcinsellerin heteroseksüellerden hiçbir farkları olmadığını ve bu nedenle orduya alınmamaları için de hiçbir neden olmadığını ifade etti.

Amerikan Psikiyatri Derneği'nin homoseksüelliği zihinsel bozukluklar listesinden çıkarması 1974 yılını buldu. Bu, istemli bir hareketten ziyade pek çok tartışma ve baskının etkisi sonunda gerçekleşti.

Nisan 2001'den bu yana gey ve lezbiyenler evlenebiliyorlar. Heteroseksüel evliliklerde geçerli olan tüm mevzuat hükümleri, hiçbir kısıtlama ya da istisna olmaksızın eşcinsel evlilikler için de geçerli.

Böylelikle yasal bazda Hollanda'da eşcinselliği herhangi bir engelle karşılaşmadan mutlu ve açık olarak yaşamanın mümkün olduğunu söylesek de biliyoruz ki hikâyenin hepsi bu değil.

Hollanda'daki yabancı çalışanların tarihçesi

1960'ların başında, II. Dünya savaşının yıkımları sonrasında kendini toparlayarak gelişmeye başlayan Hollanda ekonomisinde vasıfsız işgücü ihtiyacı vardı. Büyük sayılarda erkek işgücü fabrikalarımızda çalışma hayatına katılmak üzere ülkemize davet edildi. Pek çok ülkeden yapılan bu istihdamda Türkiye ve Fas gibi Müslüman ülkelerin işçi grupları da vardı.

1980'lerin başından beri bu gruplar artık aileleri ile birlikte Hollanda'da yerleşik düzen içerisinde yaşıyorlar. Çoğunlukla Amsterdam ve Rotterdam gibi büyük şehirlerde, kendi dükkanlarını açmış olarak yaşamaktalar. Bugün Hollanda'nın büyüklü küçüklü pek çok şehrinde, inşa edilmiş modern cami ve İslam okulları görürsünüz. Bizim "yenigelenler" diye adlandırdığımız bu grup, getirdikleri kendi yaşam biçimleri, dinleri ve kültürleri ile Hollanda ekonomisi ve topluma katkıda bulundular.

Yasal sisteminde, herkesin kendi din ve düşünce yapısına göre yaşayabilmesini mümkün kılmış olan Hollanda, farklı kültürlerden gelip bir arada yaşayan zengin bir nüfusa sahiptir.

9/11 ve Theo van Gogh

11 Eylül saldırıları ve 2004 Kasım'ında Theo van Gogh cinayeti sonrasında Hollanda'da pek çok şey değişti. Aynı yerde yaşayan insanlar olarak ayrı düşünce yapılarına sahip olabileceğimiz daha anlaşılır hale geldi. Farklı değer ve dü-

şünce yapılarına sahibiz. Her zaman birbirimizden hoşlanamayabiliriz ve farklı çevrelerden gelen kişiler arasında gerginlikler olabiliyor.

Geylere yönelik saldırılar

Hollandalı eşcinseller, "yenigelenler" in geylere karşı açıkça sergiledikleri olumsuz davranışlar karşısında kendilerini tehdit altında hissetmekte. Geylere karşı girişilen saldırılara ilişkin raporlarda karşımıza hep genç yabancılar çıkıyor. Geçtiğimiz sene Washington Blade'in yayıncısı, bir zamanlar dünyada geylerin başkenti sayılan Amsterdam'da saldırıya uğradı. Pek çok olumlu hareketin yanı sıra farklı gruplar arasında bu türden tatsız olayların yaşandığı bir gerçek.

Diyalogu harekete geçirme projeleri

Hollanda hükümeti, eşcinsellik ile ilgili özgür kılınmışlığın, yeni bir dönemece girdiğinin farkında. Yasal ya da sosyal bir engel olmasa da günümüzde Hollanda'da İslami kökene sahip insanların eşcinselliği kabul etmeleri bizden çok uzakta gözüküyor. Bugün eşcinseller ile Müslümanlar arasındaki diyalogu teşvik etmeye yönelik pek çok projeye tanık olunmaktadır.

Eşcinsellik pek çok kişi tarafından normal bir tercih gibi gözükse de, Hollanda'da yaşayan Türklerin ve Müslümanların çoğu için kanımca halen bir tabu.

Çalıştığım klinikte tedavisini yürüttüğüm hastalarımın bazıları eşcinsel Müslüman kişilerdi. Normalde eşcinsellikleri ile ilgili sorunları olan çoğu gey Müslüman, problemlerini görüşmek üzere sosyal uzmana gider ya da sorunlarını kendi gey topluluğu kanalı ile çözümlmeye çalışır. Bu hastalar, kendi eşcinselliklerini kabullenmede ciddi psikiyatrik zorluklarla karşılaşmışlardır.

Müslüman geyler

Şimdi size İslami kökenli gey ve lezbiyen vakalarımın söz etmek istiyorum.

33 yaşında olan Ali, intihar girişiminde bulunmasının ardından Psikiyatri Hastanesi'nin kapalı bölümünde bir süre kaldıktan sonra bana tedavi için yönlendirildi.

Ali, politik nedenlerden ülkesini terk etmek durumunda kalarak Hollanda'ya davet edildi.

Ali başka erkeklerle ilgi duyma hissinden nefret ediyordu. Ülkesinde dindar bir adam olarak İslami kurallar çerçevesinde yaşamını sürdürüyordu. Dualar ve Kur'an okumak yoluyla cinsel isteklerini bastırmayı denediyse de erkeklerle ilişki içine girdi. Kontaklarını internet aracılığı ile buldu. Her ilişki sonrasında kendini suçluluk içinde hissederek bunun son olacağına dair kendine sözler verdi. Ancak bir süre sonra kendini internette seks için yeni birini ararken buluyordu. Bu döngü giderek daha problematik bir hal aldı. Cinsel yönelimini bastırmaya çalışsa da engel olamıyordu. Yaşam biçimi, dini görüşleri ile uyumuyordu. Kendinden öyle nefret etti ki sonunda yaşamını sonlandırmaya kalkıştı.

Ali, psikiyatrik tedaviye, geyliği yüzünden değil, intihar girişiminde bulunmasından ötürü yönlendirildi.

Bana geldiğinde derin bir depresyon geçirmektedir. İlaç tedavisi almaktaydı ve aynı zamanda problemleri hakkında konuşuyorduk. Bir tarafta eşcinselliğini yaşamak istiyordu ancak ailesinin bunu kesinlikle kabullenmeyeceğini biliyordu. Kafasındaki çözüm lezbiyen bir kadınla evlenerek dışardan her şeyin etrafı karşı düzgün olduğunu göstermekti. Kendine onca emekte bulunmuş ailesine karşı sadakatsiz olmak istemiyordu.

Tedavi süresinde kendisine hislerini anlayarak eşcinsel olduğunu kabul etmesini ve hiçbir rahatsızlığı olmadığını anlamasını sağladım. Eşcinsellikle ilgili ne düşündüğünü ve kendisiyle bunu nasıl yorumlaması gerektiği üzerinde tartıştık. Yaklaşımında 'Cognitive Behavioural Therapy' ve 'Affirmative Approach' tekniklerini kullandım.

Tedavi Ali'nin cinselliğini kabul etmesi açısından başarıyla sonuç verdi. Sonunda bir erkek arkadaş bulup mutlu oldu. Ali, gey bir hayat sürdürdüğünü Bağdat'ta yaşayan ailesine söylemeye karar verdi. Ailesini düzenli ziyaret edip, evlenmesi yönünde baskılar almaya devam etse de Ali yaşam biçiminden mutlu olduğunu söylüyor. Erkek arkadaşından haberdar olmayan ai-

lesi Ali'nin yalnız yaşadığını düşünüyor.

Ali'nin seçtiği çözümü "partial coming out" yani sadece istediği kişilere gey olduğunu söylemek olarak adlandırıyoruz. Yakın arkadaşları O'nun gey olduğunu bilmekle birlikte, ailesi bu durumu bilmiyor. Hollanda'da pek çok gey ve lezbiyen Müslüman kendilerine bu yolu seçiyor.

Fatima, ikinci vaka

Fatima başka bir ülkeden geliyor. Kalabalık bir aileden gelen akıllı bir genç kız ve Polis departmanında çalışıyor. Kadınlara karşı ilgi duyduğunu fark etti. Bu durumun çalıştığı yerde bir problem teşkil etmeyeceğini ancak ailesinin bu lezbiyen hislerini kesinlikle kabul etmeyeceğini biliyor. Fatima, hissettikleri ile ailesine olan sadakati arasında kendini parçalıyor.

Ailesi O'nu evlendirmek istediğinden bir başka şehre kaçtı. Aile hekimi kendisini bana depresyon teşhisi ile gönderdi.

Fatima ile problemlerini birlikte çözümlemeye gittik. İslam'ın eşcinselliği yasaklamış olduğu düşüncesi ile kendi hissettiklerini kabullenmek istemiyor.

Fatima halen problemi çözülmüş durumda değil çünkü abilerinin kendisini bir başka kadınla yaşadığını öğrendikleri zaman öldüreceklerini biliyor. Fatima kendini olduğu gibi kabullenmekte zorlanmakta ve depresyonu devam etmekte.

Bu aşamada birkaç sonuca dikkat çekmek istiyorum. Birincisi; eşcinselliğin bir zihin bozukluğu olmadığı, sadece insan cinselliğinin bir çeşidi olduğudur.

Eşcinsellik bir bozukluk olmasa da, eşcinseller sosyal, hukuki ve dini her türden problemle uğraşmak durumundadırlar.

Eşcinseller, heteroseksüelliğin geçerli olduğu bir çevrede yetişmektedirler. Gey ya da lezbiyenliğin nasıl bir duygu olduğunu kendileri yaşamak durumundadırlar. Kendilerini olduğu gibi kabullenmeyi öğrenmeli ve kendilerine gurur duydukları örnek bir model seçmelidirler. Çirkin

davranışların sergilendiği bir ortamda nasıl mücadele vereceklerini öğrenmeleri gerekmektedir.

Lezbiyen ve geylere karşı her tür ayrımcı davranış mevcuttur. Bu durum kişinin gey olmasıyla gurur duymasını zorlaştırır.

Eşcinseller aynı zamanda Katolik Kilisesi örneğinde olduğu gibi dini örgütlenmelerin olumsuz tutumları ile de uğraşmak durumundadırlar. Eşcinsellik her tür İslamcı grup tarafından da kabul görmemektedir. Bu tutum gey ve lezbiyenlerin kendilerini kabullenmelerini daha zor hale getirmektedir.

Tüm bunlar eşcinselleri psikolojik bozukluklara karşı daha hassas hale getirir.

İkiye bölünmüş hayatlar

Çoğu gey Müslüman, tercihini açıkça ortaya koymayarak Hollandalı çoğu eşcinselden değişik seçimlerde bulunmakta. Benim gözlemlerimden çıkardığım genelde iki farklı hayatı sürdürdükleridir. Bir yanda, kendi arkadaş çevreleri içinde rahatça gey ya da lezbiyen olarak hayatlarını sürdürürken diğer yanda ailelerini

hayal kırıklığına uğratmamak adına bu seçimlerini gizleyen bir hayat yaşamaktalar. Genelde suçluluk hissi, ailelerinin beklentilerine cevap verememiş olmanın ezikliği ya da kendilerini olduğu gibi kabul etmenin güçlüğü içerisinde bulunmaktadırlar.

Müslüman geylerin özgürleşmesi: Müslüman eşcinsellerin, Hollandalı eşcinsellerin yaptığı gibi kendilerini özgür kılmanın yolunu yine kendilerinin bulması gerektiğini düşünüyorum.

Müslüman geylere destek: Hollanda hükümeti ve kuruluşlar gey ve lezbiyen Müslümanlara talep ettikleri şekilde destek vermeli.

Yeniden mücadele: Hollanda toplumu farklı ülkelerden ve dinlerden olan kişilerin bir arada yaşadıkları bir yapıya sahip. Eşcinseller yeni gelenlerden çekinmeyerek eşcinselliğin yanlış bir şey olmadığını onlara göstermeliler. Bu otuz yıldan fazla bir zamandır eşcinselliği özgürce yaşayan Hollanda toplumu için yeni bir mücadele.

Klinik Psikolog, Hollanda

1. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

AİLE

Prof. Dr. Şahika YÜKSEL,
Ruh Sağlığı ile İlgili Destek İsteyen GLB Bireyler ve Aileleri ile Çalışmak

ÇALIŞMA HAYATI

Avukat Oya AYDIN,
Çalışma Hayatında Eşcinsellik

EĞİTİM

Remzi ALTUNPOLAT,
Heteroseksüel Toplumsallaştırma Temelli Ayrımcılığın
Yeniden Üretildiği Bir Alan Olarak Eğitim

SOSYAL HİZMETLER

Dr. Sema BUZ,
Eşcinsellere Yönelik Sosyal Hizmetler

RUH SAĞLIĞI ile İLGİLİ DESTEK İSTEYEN GLB BİREYLER ve AİLELERİ ile ÇALIŞMAK

Prof. Dr. Şahika YÜKSEL

Sinsi travma-kültürel travma

Türkiye homofobinin ağır yaşandığı, gey-lezbiyen-biseksüel (GLB) bireylerin kimliklerini görünmez tutarak yaşamak zorunda kaldığı bir ülke. Bu eğilim iniş çıkışlı olup zaman içinde görece azalmaktadır. 2006 yılında yapılan iki çalışma da bu eğilimin halen ne denli yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışmalardan biri Lambdaistanbul tarafından yapılan bir toplumsal tarama diğeri CETAD (Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği) eğitimine katılan ve seks terapisti olmak için eğitim alan uzmanlar arasında yapılmıştır.

Homofobinin varlığı, hele ağır derecede olması, daima açılma sürecini zorlaştırır, geciktirir ve kişiyi travmatize eder. Deprem, kaza, tecavüz gibi belirli etkenlerin kişiyi travmatize ettiği ve ardından gelişen farklı sorunlar ve ruhsal hastalıklar iyi tanımlanmış ve çok araştırılmıştır. Kültürel travma kavramı daha az bilinmektedir. Çocukluk çağından başlayarak etkileyen, etkisi zaman içine yayılan, çoğunluğun kör kaldığı açıkça tanımlanmamış sınırları belli bir travmatik olayın olmadığı kültürel travmalara örnek olarak ırkçılık, bir toplumda azınlık olarak yaşamak, heteroseksüel olmamak sayılabilir. Kültürel travmalar da diğer akut travmalarda olduğu gibi kişinin kendini güvensiz hissetmesine sebep olur. Daha fenası, başı ve sonu olmadığı ve tüm grup tarafından paylaşıldığı ve kuşaklar arası taşındığı için zaman olarak belirsizlik taşır. Kişi tehlikeli olan ve olmayanı birbirinden ayırt edemez. Ona bağlı irili ufaklı ayırıcı davranış ve tutumlar bulunduğu kültürde yaygın olup ve tüm bireyleri etkiler. Bu nedenle kültürel travmalara aynı zamanda sinsi travma adı da verilir. Daha açık bir örnekle ifade edersek, insanların çoğunluğu heteroseksüel olup heteroseksüel olmayan kişilere karşı homofobik tutum kamuoyunda egemen olduğundan doktorlar, psikologlar, gazeteciler, öğretmenler, hâkimler, polisler ve benzer meslek grupları da aynı anlayışı benimser.

GLB kişiler aynı heteroseksüel kişiler gibi farklı

ruhsal hastalıklar ve problemlerle yardım ister. Ayrıca, heteroseksüellerden farklı olarak GLB'ler kendilerini kabul etme ve açığa çıkma sürecinde kendi istekleri veya ailelerinin baskıları ile destek ararlar. Bu yazıda, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Psikiyatri Kliniğine başvuran bir grup eşcinsel kişinin özellikleri ve onlarla çalışma modeli aktarılacaktır.

Cinsel kimliğinin eşcinsel olduğunu ifade eden 1999-2005 yılları arasında kliniğimizde görülen 76 kişi değerlendirmeye alındı. 16 kişi lezbiyen, diğerleri erkek idi. Görüşülen kişiler en sık yirmili yaşlarında olmak üzere, yaşları 16-40 yaş aralığında değişiyordu. Çoğunluğu analı babalı büyümüş, ortalama iki kardeşleri vardı. Yine çoğunluk bekâr olup, ikisi boşanmış olan altı kişi evlenmişti. Önemli bir bölümü hâlâ ana babaları, orijinal aileleri ile ve duygusal ve ekonomik açıdan onlara bağlı ve bağımlı olarak yaşamakta idi. Kendi cinsinden bir eşi ile yaşayanları sadece iki kişi vardı. Bize ulaşan her dört kişiden üçü lise ve yüksek okul mezunu, grubun önemli bir bölümü (%40) halen öğrenci idi. Farklı iş alanlarında çalışan üyeler işlerini düzenli olarak sürdürüyordu.

Cinsel öykü

Görüştüğümüz GL kişilerin kendi cinsel yönelimlerini erken yaşlarda, sıklıkla ergenlik öncesi veya ergenlik devresinde keşfettiği anlaşıldı. Cinsel yönelimler hakkında doğru bilgi sahibi olmadan, kendi kimliklerini tek başlarına yalıtılmış ve zor yaşadıklarını öğrendik. Bu gizlilik özellikle doğal destek grupları olan en yakınları olması beklenen ailelerine karşı oluyor. Ailelerine kendilerini sahte bir kimlikle tanıttıranın yükünü yıllarca taşıyorlardı.

Cinsel kimlik ve aile

Ailelerin konu ile ilgili bilgi sahibi olması uzun bir zaman sonra olduğu anlaşıldı. Gördüğümüz üç kişiden birinin ailesi çocuklarının cinsel kimliğini bilmiyordu. Aile öğrendiğinde onların da cinsel kimlik konusunda doğru bilgi sahibi olmadıklarını görüyoruz. Dahası, doğru olmayan olumsuz

bilgileri veya beklentileri vardı. İlk öğrendiklerinde çocuklarını yakından tanımaya hazır olan aile üyesi çok azdı. Aile onların “düzelmeleri”, “normal olması için” bize psikiyatr, psikologlara koşuyor. Altı kişi, aileye, bize başvuru ve destek aldıktan sonra cinsel kimliklerini açıkladı. Ailelerde sıklıkla ilk öğrenen kişi, anne veya kız kardeş gibi, bir kadın üye olmuştu. Babalar genel olarak bir başka aile üyesi eşliğinde geliyordu. Lezbiyen babalarından kızlarına eşlik eden olmadı. Bazen, aileden daha anlayışlı olan bir amca, dayı, teyze gibi bir kişi daha eşlik edenler grubuna geliyordu. Bu kişiler aileye konuyu benimsemekte yardımcı olan ve sözü geçen bir kişi oluyordu.

Aileler gencin cinsel kimliğinin değişmesi için onları doktora, özellikle psikiyatriye götürdüğü ve onlardan gerçekçi olmayan beklentileri olduğu görüldü. Tedavi kurallarını ve mahremiyeti bozucu davranışlarda bulunuyorlar. Bir grup aile ki bu grup çocukları ile yakın ilişkide olan, onları disipline sokmak için, genel olarak şiddet kullananmayan aileler çocuklarına karşı kendilerini üzüntülerini-depresyonlarını bir silah gibi kullanabiliyorlardı. Bazıları intihar bile edebiliyordu. Genelde bir terbiye yöntemi olarak şiddet kullanabilen bir diğer grup aile dövüyor, okula yollamamakla tehdit ediyor, göz açtırmıyorlardı. Durumun değişmeyeceğini bilen daha sınırlı bir grup aile ise “ben şimdi ne yapacağım. Çevreye nasıl anlatırım, çocuğu nasıl korurum, kısaca bir ana baba olarak ne yapabilirim” sorusunu soruyordu. Bazı aileler oğullarının düzelmesi ve “erkek olması” için onu bir aile dostu eşliğinde onu ücretli bir cinsel ilişkiye zorluyordu. Bu zorunlu cinsel deneyim ailenin beklediği amaca hizmet etmiyor tersine çok ağır bir deneyim olarak yaşanıyor.

Niye destek aradılar?

Takdim edilenler yardım arayan bir grup. Türkiye’de yaşayan GLB’yi temsil edici özelliği yok. Benim deneyimlerim bir kliniğe ulaşan kişileri kapsamaktadır. Yardım için başvurmayan veya farklı nedenlere ruhsal sorunlarla gelip kendilerini heteroseksüel kimlikle sunan GLB kişiler bu değerlendirmenin dışında kalmaktadır. Bu grup bir büyük kentte bir üniversite kliniğine başvuranlar için bir örnek olarak kabul edilebilir.

GLB kişilerin ruh sağlığı kliniklerine başvuru zamanı ve sebebi farklı olabilir. En sık başvuru nedeni kendilerini anlamak, tanımak, kabul etmek, açılma sürecinde yaşadıkları zorluklarla başvuru-yorlar. Bir diğer geliş nedeni aile zorluğuyla veya aileyi ikna edebilmek için. Tabii ki aynı heteroseksüel kişiler cinsel yönelimlerinden bağımsız olarak gibi farklı ruhsal hastalıklar ve sorunlarla da gelebilirler.

Uzmanlar kim?

Aileler gibi uzmanlar da genel homofobik anlayışın egemen olduğu bir toplumda büyümüş ve yaşamaktadır. Uzmanların ikilemi; sıklıkla eğitimi sırasında cinsel kimlikler hakkında eğitim almamış, konuyla ilgili sınırlı ve yetersiz bilgiye sahip olmaları. Kendi sosyal çevrelerinde heteroseksüel olmadığını bildikleri tanıdıkları olmayan ve nasıl davranıp konuşacaklarını bilemeyen kişilerdir. İyi niyetli olanlar bile utangaç, çaresiz, yetersiz olarak yaşayabilirler. Lambdaistanbul’un 2006 yılında yaptığı anket çalışmasına katılanların 178’i sağlık uzmanı veya psikologa başvurmuştur. Bu kişilerin % 67’si görüşmeleri sırasında profesyonellerin olumsuz bir yaklaşımıyla karşılaştığını bildirmişti.

Homofobik toplumlarda GL bireylerin kendilerini sahte bir kimlikle takdimi beklenir. Herkes heteroseksüel olarak kabul edilir. Eşcinsel kimlik gelişimi heteroseksüel kimlik gelişiminden farklı olarak kendi kimliklerini kabul etmek için farklı bir süreçten geçer. GL kimlik gelişimini açıklayan farklı yazarlar var. Çalışmalarımızda V. Cass’ın (1979) kimlik basamakları formasyonu kullanılmaktadır. Bu basamaklar kimlik şaşkınlığı, kimlik karşılaştırması, kimlik, kimlik toleransı, kimlik kabulü, kimlik gururu ve sonunda kimlik bütünleşmesi.

Nasıl bir danışmanlık ve tedavi anlayışı?

Eşcinsel kişiler tek tür özel bir grup değildir. Cinsel kimliklerinin ortak olması dışında kişilikleri, beklentileri, ilişkileri geniş bir yelpaze içinde değişir. Toplumun tüm katmanlarından olabilirler. Tedavide o kişinin özelliklerine göre uygun olan tedavi yöntemi seçilir. Bu yazıda, cinsel yönelimleri nedeniyle yaşanan zorluklarla çalışma ilkeleri aktarılacaktır. Temelde kişinin kendini kabule dâvanan (gay affirmative) tedavi anlayışı benimse-

nerek kişinin kendini keşfetmesinin ve içselleştirdiği homofobi ile başa çıkma yolları araştırılır.

Psikolojik bilgilendirme

Kültürel travmalar homofobik durumlarda da çok kıymetli bir destek aracı. Toplumda farklı yerlerde bu bilgiler doğru olarak iletilebilir. Bilgi daima aynı ama biçim ve düzeyinde fark var. Uygun durumlarda eşcinsel grupları, yayın organlarını kaynakları farklı organizasyonlar tanıtılıyor. Diğer yandan, doğru olmayan hatalı bilgilerini getirenlerde bu bilgilerin geçerliliği tartışılabilir. Genel bilgilendirmeye yaşam devresine ve kişinin takdim ettiği soruna göre farklılıklar getirilebilir.

Sık rastlanan hatalı düşünceler

Kimse beni sevmez, benim duygusal sürekli ilişkim olamaz, yalnız kalmaya mahkûmum, günah cehenneme gideceğim, ailemi rezil ediyorum, benim hiç ilişkim olmadı. O halde değişebilirim, kuvvetli isem değişebilirim, evlenirsem geçer, küçükken tecavüze uğradım o nedenle oldu, utanılacak bir durumdayım. Bu tür olumsuz düşüncelerin eşlik ettiği ağır kaygı bozuklukları veya depresyonlar ve intihar girişimi olabilir.

Danışmanlık ve tedavi aşamalıdır. İlk adım; açıklıkla, kişinin değerleri, deneyimleri ve yönelimi ne olursa olsun benim kendisini kabul ve değerlerimde bir fark olmayacaktır. İkinci adım; kendine neyin yakın olduğunu tanıması için farklı deneyimler yaşamaları bir zorunluluk olabilir. Yaşamları boyunca birden fazla başarılı ilişkiler olabilir ve bu farklı devrelerde farklı cinsiyetlerle olabilir. Son adım; ne olduğunu anlamak için zamana ihtiyacının olduğu. Kendini keşfetmesi için danışmanlık verilecek. Kendisinin farklı kompartımanlarını tanımak için zamanı olmalı. Hangi cinsel yönelime yakın, erotik ve duygu olarak açıklıkla bakabilmeli.

Benliğe yabancı eşcinsellik (egodistonik homoseksüellik)

Ruhsal Hastalıklar Sınıflamalarından eşcinsellik çıkarılırken önce bir geçiş devri oldu. Eşcinseller “istemediği halde” eşcinsel olanlar ve isteyerek eşcinsel kimliği benimseyenler olarak iki gruba ayrıldı. Benliğine yabancı olarak eşcinsel olanlar

bir süre sınıflamalarda hastalık olarak devam etti. Bugün bu anlayış ruhsal hastalıklar sınıflamalarında yer almıyor. Ama cinsellikleri ile ilgili zorluk yaşayan bazı eşcinseller kendilerini bu biçimde takdim edebilmektedir. Sınıflamalarda yer almayan benliğe yabancı eşcinsellik konusunda içselleştirilmiş bir anlayış veya gerçekçi olmayan beklentinin başvurularında ve ailelerinde değiştirilmesi gerekmektedir. Dahası bu anlayışı benimseyen uzmanlar da bulunmaktadır. Eşcinsellik bir kerede kabul edilen bir durum değil. Gelgit içinde yaşanır ve kabul edilmenden önce sıklıkla bir benliğe yabancı devreden geçerler. Bu konuda direnç gösterenlere bu bilginin farklı biçimlerde tekrar tekrar verilmesi sıklıkla gerekmektedir.

Zaman içinde gelişmeler

80’lerde gelenlerde kendilerini reddetmek veya düzeltme ile ilgili talepler çok netti. Bazen bizim cinsel kimlik konusunda bilgilendirmemizi “ama siz çok ilericisiniz, kimse bunu kabul edemez” diye geldikleri uzmanları suçlayanlar oldu. Bizler, uzmanlar da kişilere önce değişmeyeceklerini ispat etmek için kendimizi mecbur hissediyorduk. Küçük ağırlı uyaranlar, paket lastiği, keyif alınca imajı değiştir gibi kaçınmayı cinsel isteği uyaran uyaranlardan uzaklaştırmaya yönelik önerilerimiz oluyordu. Doğrudan cinsel kimlik sorunu ile gelenlerin sayısı sınırlı idi. Cinsel Kimlikleri GLB olup onu benimsemiş-onunla barışık yaşayan ama bir ruhsal sorunlarla gelen eşcinsel sayısı çok azdı. Arada tek tük adli vaka olarak yollananlar olurdu. Daima lezbiyen sayısı düşüktü. Başvuru sayısı arttıkça, kendilerini benimsemelerini kolaylaştırmak amacıyla, 90’larda başvuruların sayısında görece bir artış oldu. Bir bölümü durumun değişmeyeceğinin farkında idi. Bu devrede sosyalleşme konusunda zorlukları ön planda idi. Kendilerini az çok kabul edenler de sevgili dışında GLB tanıdığı, eş dostu yoktu. Bu devrede 1990-1995 yıllarında açık kapı grupları yaptık. 15 günde bir yapılan bu gruplar sadece erkeklerden oluşuyordu. Lezbiyen başvuru hâlâ çok azdı. Grup önerisi endişe ile karşılanırsa da kendilerine benzer özellikleri olan kişilerle tanışmak ve sorun paylaşmak çok iyi geliyordu. Aralarında dayanışma destek sistemi geliştirdiler. Gruplarda biz onların öykülerini, sorunlarını ve durumlarını öğrendik. Onlar birbiri ile tanışma,

paylaşma ve kendilerini kabul süreci ivme kazandı. 2000'lerde biz artık suni bir grup oluşturmak zorunda değiliz. Kaos GL ve Lambda'nın kurulması bizi çok rahatlatmış. Gruplara gerek kalmadı onlara dergiyi ve web adreslerini verebiliyoruz.

Sonuç olarak

Türkiye'de bir ruh sağlığı merkezine gelen GLB kişilerin, kendileri fark etme yaşları ile bir kimseye açılma-paylaşma yaşları arasındaki uzun bir zaman geçiyordu. Özellikle öngörülenlik ve ergenlik devresini çok yalnız ve korku ve depresyon içinde geçirenler ve intihar girişimleri öğrenildi.

Ailelerin zorlayıcı, bazılarında fiziksel şiddete varan baskıları ve değiştirmek için çabaları ve verilen bilgiyi reddetmeleri erkeklerin zorla ücretli ilişkiye bir aile yakını tarafından zorlamalarının öyküleri öğrenildi. Bir bölüm eşcinsel erkek de kimliklerini yok etmek için kadınlarla ilişki deniyordu. Bu zorunlu deneyimler sıklıkla sertleşme güçlüğü gibi bir cinsel işlev bozukluğuna, kadınlardan iğrenme ve kaçınma davranışlarına ve genelde cinsel isteksizliğe neden oluyordu. Evlenmiş olan kişiler dâhil karşı cinsle keyifli cinsellik yaşadığını bildirenler nerede ise yoktu. Bir örnek olarak şunu aktarmak isterim. Yirmili yaşlarında olan eşcinsel fantezileri olan bir erkek ilk cinsel deneyimini duygusal olarak anlaştığı bir genç kadınla yaşamıştı. Bir kez beraberlikten sonra kadın arkadaşından tiksime ve kaçınma başlamıştı. Bir diğer erkek kendini heteroseksüel yapmak için zorladığı öpüşmeyi "tükürük alışverişi" olarak aktarıyordu.

Doğrudan biz tedavi ve danışmanlık verenleri ilgilendiren bir husus; Ailelerin çocukları gelmeden bizlerle özel görüşme yapma ve onlarla nasıl konuşacağımıza ilişkin yönlendirme manüplasyon girişimleri, psikososyal destek verenlerin bu konuda çok dikkatli çalışması gerektiğini öne çıkarıyordu.

Türkiye'de GL kişilerin evlenerek cinsel kimliklerini sakladıkları ileri sürülmektedir. Bizim başvurularımızın ailelerinin de evlendirme baskısı vardı. Bize gelenler arasında az sayıda evli kişi bulunuyordu. Evlilerin az sayıda olmasının nedenini toplumsal bir tarama yapmadan açıklamak bir

spekülasyon olacaktır. Başvuranların yaşlarının genç olması veya evlenmiş olanların bize başvurmadığı düşünülebilir. Sınırlı sayıda, 6 evli veya dul kişi ile görüştük. Bunlardan sadece ikisi bir devre karşı cins ilişkisinden keyif aldığını belirtti bu nedenle görüşülenlerin sadece ikisini biseksüel olduğunu söyleyebiliriz.

Kendilerini karşı cinsel olmaya özendirme çabaları arasında karşı cinsle sınırlı veya tam cinsel ilişki deneyimlerinin sık olduğu görüldü. İki cinsle de keyifli cinsel yaşamı olduğunu belirten iki kişinin biseksüel olduğu düşünüldü. Halen evli olanlar dâhil diğerlerinin karşı cins deneyimi doyum verici olmadığı anlaşıldı.

Bu grupla çalışırken çok kıymetli deneyimlerimiz oldu. Bize "ben normal olmak", "karşı cinsel olmak" istiyorum, "GL kimliği kabul edemem" diye başvuran kişilerin yargılamayan, bilgi veren bir anlayışla çalışıldığında değiştiğini gördük. Bu değişme bir iki görüşmede, çok kısa zamanda, bile olabiliyor. 1995 öncesi, kendilerini yargılayan, yalıtılmış yaşayan erkek başvuruların yalıtılmışlığını azaltmak, kendilerini kabulünü kolaylaştırmak amacıyla grup tedavisi uyguladık. Bu gruplar aynı zamanda self-help grup özelliğini taşıyordu. GLB yayınların, Türkçe internet sitelerin yaygınlaşması ile grup yapılması bırakıldı ve kendileri bu kuruluşlara yönlendirildi. Bu denli önemli bir alanda kısa sürede değişme beklenemez. Bize başvuru aşamasının, aslında kendi cinsel yönelimini tanıyan ama onu "bir uzmana doğrularak" rahatlamaya daha hazır ve yakın olanların, seçilmiş bir grubun, bize ulaştığı düşünülebilir. Bir diğer önemli kazanım kendini bilen kabul eden ama aileye "uzman aracılığı" ile kabul ettirme ihtiyacı olanların kendilerini onaylatması. Bu grupta aile rahatlıkla kabul etmese bile bize gelerek aileye olan sorumluluklarını yerine getirmiş ve değişmezliğini ispat etmiş oluyorlardı. Suçluluk duyguları ve depresyonları azalıyordu.

Öneriler: Toplumsal düzeyde, eşcinsellerin varlığını görmezden gelen toplumlarda homofobik anlayışla mücadele etmek ruh sağlıklarının sorumlulukları arasında. Bireysel düzeyde aileler ve eşcinsel bireylerle kendilerini keşfetmelerine ve kabul etmelerine fırsat veren bir yaklaşım sunulmalıdır.

Bu yalıtılmayla aynı zamanda, ergen ve genç erişkin GLB kişilerde kaygı bozukluğu, depresyon, madde alkol bağımlılık riski, intihar girişimlerinin karşı cinsel akranlarından daha sık olduğu bildirilmektedir (1999 New Zeland study). Sayılan ruhsal hastalıklarla yalıtılmışlık, kişinin kendisini olumsuz değerlendirmesine, kabul edememesinin kısaca kendi içselleştirdikleri homofobinin ilişkisini dikkate almak ve gerekli önlemler almak koruyucu ruh sağlığı açısından gözden kaçırılmamalı.

*İstanbul Üniversitesi, Psikiyatri AD,
Psikonevroz Psikoterapi Birimi
I. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

KAYNAKÇA

Cass V. 1979 Homosexual Identity Formation: A Theoretical Model, Journal of Homosexuality. V 4(3)

Fergusson DM, Horwood J, Beautrais AL 1999 Is Sexual Orientation Related to Mental Health Problems and Suicidality in Young People. Archive General Psychiatry 56, 876-880

Lambdaistanbul, 2006, Bir Alan Araştırması: Eşcinsel ve Biseksüellerin Sorunları, Lambdaistanbul Eşcinsel Sivil Toplum Girişimi

Yetkin N. 2006 Terapistler, Homofobi ve homofobiye karşı eğitim 17-20 Mayıs 2006, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma (bu kitapta yer alıyor)

ÇALIŞMA HAYATINDA EŞCİNSELLİK

Avukat Oya AYDIN

Eşcinselliğin görünmezliği çalışma yaşamında başat bir olgu olma özelliğini sürdürür; zira görünürlük çoğunlukla çalışma hayatını sona erdirir.

Çalışma yaşamını düzenleyen temel yasalarda durum görmezden gelinmektedir. Sosyal Sigortalar Yasası, yeni Sosyal Güvenlik Yasası, Sendikalar Yasası ve 4857 sayılı İş Yasası bu konuda olumlu ya da olumsuz herhangi bir kurala yer vermemiştir.

İş Yasası 2003 yılında yürürlüğe giren yeni bir düzenleme olmasına karşın bu konudaki suskunluğunu korudu. Kadınlara yönelik cinsel taciz özel olarak düzenlendi; ancak, cinsel yönelim ayrımcılığı, Ceza Yasası'na konulmadığı gibi, İş Yasası'na da konulmadı. Üstelik Avrupa Birliği çalışma yaşamı konusunda ayrımcılığı, özellikle cinsel yönelim ayrımcılığını önleme yönündeki politikalarının gereğinin yapılmasını Türkiye'den beklerken.

Bu renk vermeyen görünmezliğin gerisinde, egemen erkeğin çırılçıplak, fütursuz sergilenişi vardır. İşçi imgesi, sert yumruğu sıkı bir erkektir hâlâ. İş yerlerinin en popüler fıkraları, eşcinselleri, onların deyişiyle "ibneleri" konu eden fıkralardır. Eşcinsellerin de geçinmek ve dolayısıyla çalışmak zorunluluğu, işyerlerinde yaygın eşcinsel varlığı anlamına gelmektedir. Peki, bu tarz egemen erkeklik karşısında, eşcinseller çalışma yaşamında nelerle karşılaşmaktadırlar? Suskunluk bu alanda da devam etmektedir. Elbette en önemli deneyim, elden geldiğince cinsel yöneliminin açığa çıkmasını engelleme. Açığa çıktığında çoğu zaman kendiliğinden, hiçbir tazminat ve benzeri hak talep etmeden iş yerini terk veya işten çıkarılma durumunda, bunu sessizce kabullenme ve hak arama yoluna gitmeme.

Bu deneyimden ötürü, eşcinsellik nedeniyle yapılan ayrımcılık kolay kolay hukuksal sürece ula-

şamaz. Bu nedenle mahkemelerin konuya ilişkin genel bir tutumundan söz edecek veriye henüz sahip değiliz. Birkaç ay önce basına yansıyan bir olayda, eşcinsel bir işçinin iş akdinin feshi kararı tartışmasında, işverenin, işçiyi eşcinsel olduğu için değil, aynı işyerinde çalışan sevgiliyle ilişkisini iş düzenini bozacak biçimde yansıtmamasından dolayı işine son verdiği savunmasının mahkemece kabulü, aynı zamanda eşcinsel olmanın işten haklı çıkarma sebebi sayılmadığı biçiminde yorumlandı. Bu olumlu örneğin, cinsel yönelimi nedeniyle iş akdine son verilen işçilere, hak arama yoluna başvurma konusunda cesaret vereceği düşünülebilir.

Kamu görevlileri ile ilgili durum da eşcinselliğin gizlenmesi ve hak aramama tutumu yönünden özel sektörden pek farklı sayılmaz. Ancak, kamu görevlileri ile ilgili hukuksal düzenlemelerde eşcinsellik pek çok kurumun disiplin yönetmeliğinde ahlaka aykırılık olgusu çerçevesinde değerlendirilir. Bazı disiplin yönetmeliklerinde, eşcinsellik normal dışı, ahlaki olmayan olarak görülmekte ve yaptırımı meslekten çıkarma biçiminde gerçekleştirilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı İlk ve Orta Tedrisat Muallimlerinin Terfi ve Tecziyeleri Hakkında Kanun'un 27. maddesinde, yaptırımı meslekten çıkarma olarak düzenlenen "gerek talebeye karşı gerekse hariçte muallimlik sıfatı ile telif edilmeyen iffetsizliği sabit olan" düzenlemenin, "hariçte muallimlik sıfatı ile telif edilmeyen iffetsizlik" ibaresi, eşcinsel olduğu söylenen ya da bir biçimde böyle olduğundan şüphe edilen tüm öğretmenlere istisnasız uygulanmaktadır. Meslekten çıkarılan bu öğretmenlerden açtığı davayı kazanan yoktur. Oysa bu düzenleme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde düzenlenen özel yaşam hakkına doğrudan müdahale sayılır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi benzer durumlarda verdiği kararlarda, cinsel hayata, ancak kamu düzeni ve korunan diğer menfaatlerle uyumsuzluk halinde müdahale edilebileceğini kabul etmektedir. Bu durumlar da, kişilerin istismarı ve özellikle çocuklara yönelik istismar durumu ile silahlı kuv-

vetlerde düzenin sağlanması açısından getirilen sınırlamalardır. Ancak, kişinin cinsel eğilim nede niyle idari görevlerden alınması, mahkeme tarafından ilgilinin özel hayatına dokunur nite likte bulunmuştur. (Örneğin, 27.9.1999 tarihli Lusting - Pream et Beckett, Smith et Grady/ Bir leşik Krallık)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Anayasa'nın 90. maddesi gereği, iç hukukta, yasalara önce likle uygulanacağından, cinsel yönelimi nede niyle ayrımcılığa uğrayanlar bu sözleşmenin 8. maddesine dayanarak hak arayabilirler. Her ne kadar Anayasa'da açıkça cinsel yönelim ayrım cılığın a karşı bir madde bulunmasa da, Anaya sa'nın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesi

de, ayrımcılık durumunda ileri sürülebilecek bir kuraldır.

Avrupa Birliği'nin 1997 Amsterdam Anlaşması çerçevesinde çıkardığı ayrımcılığa karşı direktif lerden birisi, cinsel yönelim ayrımcılığı konu sundadır. Üye ülkeler ve aday ülkelerin istihdamda her türlü ayrımcılığa karşı tedbir al maları gerekmektedir. Bu direktiflerin, Türkiye hukukuna somut olarak yansım a, eşcinselliği yaptırıma bağlayan düzenlemeleri etkisiz kıla cağı gibi, ayrımcılığa uğrayan eşcinsellerin, ses sizliklerini bozarak hak arama mücadelesine de destek verecektir.

III. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

HETEROSEKSÜEL TOPLUMSALLAŞTIRMA TEMELLİ AYRIMCILĞIN YENİDEN ÜRETİLDİĞİ BİR ALAN OLARAK EĞİTİM

Remzi ALTUNPOLAT

Eğitim, başta üretim ve mülkiyet olmak üzere eşitsiz güç ilişkilerinin belirlediği resmi/egemen ideoloji tarafından şekillendirilen toplumsal yapıdan ayrı düşünülemez. Sınıfsal eşitsizlikler ve diğer ötekileştirme/dışarıda bırakma pratikleri eğitim sistemi aracılığıyla ve eğitim sistem içerisinde her düzeyde yeniden üretilir. Türkiye'deki eğitim sistemi de üzeri Atatürkçülük cılası ile örtülmüş Türk-İslam-piyasa sentezine dayanan otoriter bir karaktere sahiptir. Bir yandan etnik, dinsel, dilse ve cinsel farklılıklar ayrımcılığa tabi tutularak bastırılmakta, diğer yandan eğitimin piyasa süreçlerine daha fazla dâhil olması neticesinde sınıfsal eşitsizlikler artmaktadır.

"Patriarka/ataerki ve "heteroseksizm" kapitalizmden önce var olmakla birlikte kapitalizmin gelişimiyle onunla eklemlenerek, yeni bir şekle bürünmüştür. Dolayısıyla bugün, kapitalizmden bağımsız olarak patriarkayı ve heteroseksizmi ele almak mümkün değildir. Bu bağlamda söz konusu yapının idamesinde sacayaklarından birini oluşturan eğitim, aynı zamanda ideolojik bir işlev görmektedir. Türkiye özelinde, toplumun geleceksel-muhafazakâr eğilimleri ile devletin otoriter niteliği birleştiğinde cinsiyetçilik ve heteroseksizm çok daha katmanlı bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Feminizmin ve kadın mücadelesinin kazandığı görece başarıya paralel olarak eğitimde cinsiyet ayrımcılığı daha yüksek perdeden dillendirilse de cinsel yönelim ve transseksüelite bağlamında cinsiyet kimliği ayrımcılığı için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Öyle ki cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık, eğitimde eşitlik adına mücadele veren muhalif mahfillerde bile pek az gündeme ge(tiri)lmektedir. Bu anlamda eğitimde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığı büyük ölçüde görünmez kılınmış bir ayrımcılık türünü imlemektedir.

Müfredat, ders kitapları, derslerde kullanılan görsel materyaller, kılık-kıyafet ile ilgili düzenlemeler, inşa edilmiş pratikler olarak kadınlık ve

erkekliğe dair kodların ve toplumsal cinsiyet rollerinin öğrencilere aktarılmasını, heteroseksizmden neşet eden bir "normativite"-daha doğrusu "heteronormativite"- alanı çizerek toplumsal cinsiyet imgeleminin tahkimini ve devamlılığını sağlamaktadır. Erkek-kadın, heteroseksüel-eşcinsel dikotomilerine dayanan ve bunları mutlak ve sabit kimlikler olarak ele alan egemen ideoloji, eğitim yoluyla öğrencilerin kafasına zerk edilmektedir.

Farklı cinsel yönelimlere sahip bireyler psiko-patolojik dolayısıyla tedavi edilmesi gereken vakıalar olarak adlandırılmakta, "normal" olarak kodlanan davranışın dışında hareket edenler bir biçimde eğitim sisteminin dışına atılmaktadır. Kadın eşcinseller, kadın ve eşcinsel olmaları dolayısıyla çifte bir ayrımcılığa- sınıfsal, dinsel, etnik gibi başka ayrımcılıklar bir yana- maruz kalmakta, erkek eşcinsellerin ise erkekliğe halel getirmeleri(!) hasebiyle görünür oldukları ölçüde eğitim sisteminde yer almalarına müsamaha gösterilmemektedir. Transseksüel bir bireyin eğitim sisteminde öğrenci ya da eğitim çalışanı olarak var olabilmesi ise oldukça güçtür. Eşcinsellik, biseksüellik, transseksüelite ya da farklı bir cinsel kimlik, ders kitaplarında ya hiç yer bulamamakta ya da olumsuz ifadelerle değerlendirme konusu yapılmaktadır. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim 8. sınıflar için hazırladığı "Halk Kültürü" ders müfredatında yer alan halk bilim uzmanı M. Öcal Oğuz'un "Çağdaş Kentin Hukuku ve Töre Cınayetleri" adlı makalesinde, Türkiye'de kamu vicdanı ve töreler bunu onaylamadığı için eşcinsel evlilikler ile ilgili yasal düzenlemelerin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bir başka örnek ise, dinci basının amiral gemisi Zaman gazetesinde 16 Mart 2007 tarihinde "Aile sağlığı diye liseliye eşcinselliği anlatıyorlar" başlığıyla çıkan haber üzerine, İstanbul'un bazı ilçelerindeki okullarda Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı tarafından cinsel sağlık eğitimi dersi kapsamında gerçekleştirilen seminerler hakkında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından soruşturma başlatılmıştır.

Egemen olandan farklı cinsel kimlikler, sadece ilk ve orta öğretim düzeyinde değil, yüksek öğretim

alanında tabudur. Yine bir örnek vermek gerekirse; 2007 yılı içinde İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde kurulmak istenen "Gökkuşluğu Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti, Transeksüel (LGBT) Kulübü" medyada geniş yankı bulmuş, özellikle muhafazakâr basının tepkisini çekmiştir. Böyle bir kulübün kurulmasının "Türk halkınca tasvip edilemeyeceği, Türk aile yapısına ve millî eğitimin amaçlarına aykırı" olduğu gerekçesiyle Türk Eğitim-Sen Hatay Dörtüyl Şubesi, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Başkanı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. Başta Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve Gazi Üniversitesi yöneticileri olmak üzere birçok üniversite yöneticisi ise, kendi üniversitelerinde eşcinsel öğrencilerin örgütlenmesine izin veremeyeceklerini, böyle bir şeyin kendi üniversitelerinde olmayacağını ya da üniversitelerine yakışmayacağını açıklamışlardır.

Peki, eğitimi heteroseksist öğelerden arındırmak, eğitim sistemi içerisinde farklı cinsel kimliklere yer açabilmek açısından geliştirilebilecek stratejiler neler olabilir? Öncelikle gerçekten eşitlikçi ve özgürlükçü bir eğitimin kapitalist bir toplumsal formasyon içerisinde gerçekleşemeyeceğinin altının çizilmesi gerekir. Çünkü kapitalizm, var olan diğer eşitsizlik/ayrımcılık biçimlerini ve iktidar ilişkilerini besleyen bir olgudur. Dolayısıyla kapitalizm mevcudiyetini sürdürdüğü müddetle, onun normal(!) olarak kodladığının yahut sınırlarını belirlediğinin dışına taşan cinsel kimlikler üzerinden eşitsizlik ve ayrımcılık biçim değiştirerek işleyecektir. Bu nedenle ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel devrim gerçekleşmeden eğitimin de dönüşmesi mümkün gözükmemektedir. Ancak kapitalizmin yıkılması ile birlikte heteroseksizmin nihayete ereceğini düşünmek de başka bir yanılgıya düşmek olacaktır. Buradan hareketle mevcut ve müesses nizamla karşı yürütülecek mücadelenin bütünsel bir perspektiften ve global bir biçimde gerçekleştirilmesi zorunluluğu vardır.

Diğer taraftan, eğitimin mevcut eşitsizlikleri/ayrımcılıkları üreten ve perdeleyen karakteri yanında eşitlikçi ve özgürlükçü bir topluma giden yolda dönüştürücü bir işlev görebileceğini göz önünde bulundurmamak gerekir. Eğitim, cinsel kimliğin inşasında egemen toplumsal cinsiyet kodlarının aktarımını ve tahkim edilmesini sağlayan bir araç olmanın yanı sıra söz konusu cinsiyetçi

kodların ve söylemin sorgulandığı bir alan olarak da ele alınabilir.

Bu anlamda söz konusu mücadelenin tarafları, verili kapitalist toplumsal formasyon içerisinde eğitimdeki eşitsizlikleri/ayrımcılıkları ortadan kaldırmaya bile azaltılabilecek olan reform niteliğindeki değişimleri gündemlerine almalıdırlar.

Türkiye'de eğitimde egemen olandan farklı cinsel kimliklere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik ilk adım, öncelikle LGBT bireylere yönelik ayrımcılığı yasaklayan bir genel bir hukuki çerçevenin oluşturulmasıdır. Bu doğrultuda cinsel yönelim ifadesinin anayasada yer alması, cinsel yönelim ayrımcılığını ortadan kaldırmaya dönük uluslararası standartların Türkiye'de yaşamaya geçirilmesi için yasal düzenlemeler yapılması gereklidir. Daha sonra, eğitim sistemindeki heteroseksist unsurları ayıklamaya yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Müfredat, ders programları ve materyalleri gözden geçirilmeli; ders kitapları bu temelde yeniden kaleme alınmalı; Türkçe, Hayat Bilgisi, İnsan Hakları ve Vatanşlık Bilgisi, Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji gibi dersler başta olmak üzere ders içerikleri yeniden düzenlenmelidir. Farklı cinsel varoluşları kapsayacak eğitim programları ve eğitim-öğretim yöntemleri geliştirilerek uygulamaya konulabilmelidir. Eğitimciler ve diğer eğitim çalışanları LGBT bireylere dair bir farkındalık eğitimine tabi tutulmalıdır. Bilhassa rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında istihdam edilecek öğretmenlerin/eğitimcilerin farklı cinsel varoluşlar/kimlikler konusunda duyarlı kişilerden seçilmesi sağlanmalıdır. Cinsel Sağlık Eğitimi dersleri zorunlu hale getirilerek, cinsel farklılıkları dikkate alacak biçimde bir revizyona tabi tutulmalı, bu dersi belli bir yeterliliğe sahip eğitimciler vermelidir. Eğitim sisteminde yapılacak bir reformun yüksek öğretime de uzanması ve üniversitelerde de zihniyet dönüşümünün gerçekleştirilmesi gerekir.

Toplumdaki "aykırılıklara"/farklılıklara bünyesinde yer vermesi, ayrımcı uygulamaları reddetmesi ve özgürlükleri savunması gereken üniversitenin bizzatı bu ayrımcılıkların/eşitsizliklerin üretildiği kurumlar olması üniversite ideasına aykırıdır.

Ancak bütün bu önerilerin hayata geçirilmesi, cinsiyete/cinselliğe dair toplumda yerleşik yargı-

lar, kodlar ve kalıpların dönüşümü uzun erimli bir mücadeleyi gerekli kılmaktadır. Bu salt toplum üzerinde değil kurumlar üzerinde yürütülecek bir strateji geliştirmekten geçmektedir. Türkiye’de geleneksel–muhafazakâr kesimin temsilcisi zihniyet ile milliyetçi-laik zihniyet arasında yürütülen hegemonya savaşında zaten özgürlükçü ve eşitlikçi bir öneriyi rastlamak mümkün değildir. Bugün devlete ve toplumsal yaşamın bütününe egemen olmaya çalışan söz konusu bloklar karşısında, özgürlükçü ve eşitlikçi, ayrımcılık karşıtı örgütlenmeler güç kazanabildikleri ölçüde farklı cinsel varoluşlara/kimliklere yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılması yolunda adımlar atılabilecektir. Eğitim emekçilerinin öz-örgütlenmeleri bu alanda başı çekecek olan öznelerden birisidir. EĞİTİM-SEN gibi muhalif örgütlenmeler. Toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığın hayatın her alanında olduğu gibi eğitim alanında da sona erdirilmesi gerektiğini–sorunlu bir biçimde olsa da–dillendirilmekle birlikte cinsel yönelim ayrımcılığını henüz söz gündemine almış değildir. Eğitim alanında faaliyet gösteren muhalif örgütlenmeler ayrımcı olmayan/eşitlikçi bir eğitimin hayata nasıl geçirebileceğine dair daha derinlikli projeler üretmeli, cinsel ayrımcılık karşıtı talepler daha radikal bir biçimde gündeme taşınmalıdır.

Kaos GL ise, temel öznelerden biri olarak bu mücadelenin tam ortasındadır. 1990’ların başında kendileri de üniversite öğrencisi olan bir grup eşcinsel tarafından çıkarılmaya başlanan KAOS GL, o dönemden beri Türkiye’deki eğitim sisteminin cinsiyetçi ve heteroseksist yapısını, bu sistem içersindeki ayrımcı/ötekileştirici/dışlayıcı/yok sayan pratikleri bir ölçüde gözler önüne sermeye çalışmıştır. Daha ikinci yılında 13. sayısını “*Eşcinsel Öğrencilere Özgürlük!-Heteroseksüel Toplumsal-laştırmaya Lanet*” kapağıyla çıkartmış; bu sayıdan itibaren zaman zaman sayfalarında eğitimde ayrımcılık ile ilgili yazılara yer vermeyi ihmal etmemiştir. 1998 yılında EĞİTİM-SEN’in düzenlemiş olduğu “Demokratik Eğitim Kurultayı”nda “*Ne 5 Ne 8... Eşcinsel Öğrenciler İçin Hepsi Zulümdür!*” başlıklı bir bildiri dağıtarak konuya duyarlı olabileceklerini düşündükleri muhalif öğretmenlerin/eğitimcilerin dikkatini çekmeye çalışmışlardır.

Bu çaba, şimdiye kadar muhatap alınan cephede gereken karşılığı görememiş, beklenen/istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ancak bu durum, eğitim süreçlerinde heteroseksist toplumsallaştırma meselesini dert edinen Kaos GL’yi söz konusu çabasından vazgeçirmemiştir. Bu damar 2008 yılı sonunda **Kaos GL Eğitimde Cinsiyet ve Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Çalışma Grubu** olarak tezahür etmiştir. Bu çalışma grubu, cinsiyet kimliğinin/toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında ve yeniden üretiminde kritik bir rol oynayan eğitim süreçleri üzerinde durarak; bu süreçler içinde temel aktör konumunda bulunan öğrenciler ve öğretmenlerin/eğitimcilerin görüşleri, deneyimleri ve tanıklıkları üzerinden Türkiye’deki eğitim sistemini her öğretim düzeyinde/kademesinde bir değerlendirmeye tâbi tutmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de cinsel yönelim/cinsiyet kimliği temelinde eğitimde ortaya çıkan ayrımcılığın görüngülerini, ayrımcılığa uğrayan ve ayrımcılığı gözlemleyebilmiş kişilerin bakış açıları açılarından yola çıkarak aydınlatmayı hedeflemektedir. Diğer yandan eğitim mevzuatı, müfredat, ders programları ve materyalleri (başta ders kitapları olmak üzere) ayrımcılık dolayısıyla incelenerek Türkiye’deki eğitimi sisteminin bir manzarası ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Türkiye’deki eğitim sisteminin cinsiyetçi yapısı daha önce çeşitli çalışmalar çerçevesinde ele alınıp, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması bakımından çözüm önerileri ortaya konulmuş olmakla birlikte, eğitimde cinsel yönelim/cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık biçimleri üzerinde kapsamlı bir biçimde durulmuş değildir. İşte **Kaos GL Eğitimde Cinsiyet ve Cinsel Yönelim Ayrımcılığı Çalışma Grubu** bu alandaki boşluğu doldurmak, eğitim konusunda faaliyet gösteren diğer örgütlerin/yapıların dikkatini bu yöne çevirmek ve daha sonra yapılacak çalışmaların önünü açmaya çalışacak bir süreci örgütleme çabasıdır.

KESK Eğitim-Sen Ankara 5 No’lu Şube,
Yönetim Kurulu Üyesi
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

EŞCİNSELLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMET

Dr. Sema BUZ

Eşcinseller, her birey veya çiftin yaşayabileceği genel sorunların yanı sıra, eşcinsel olmalarından kaynaklı ek güçlüklerle de karşılaşabilmektedirler. Eşcinsellerin mali sorunlar, iş-ev dengesini kurmadaki sıkıntılar, eşler arasındaki iletişim problemleri gibi genel sorunlarının yanı sıra açılma (coming out) ile ilgili sorunlar, eşcinsel aileler için yasal danışmanlık ihtiyacı, çocuk vesaleti gibi konularda da özel gereksinimleri bulunmaktadır.

Eşcinseller reddedilme, yanlış anlaşılma, baskı ve kınama ile karşılaşabilirler. Bu durum barınma, istihdam, sağlık bakımı, sosyal hizmetlere ulaşımını engelleyen bir ayrımcılık yaratmaktadır. Toplumlardaki heteroseksist anlayışın genel kabul görmesi ve homofobik tutumların güçlü olması, eşcinsellerin giderek toplumdan izolasyonunu beraberinde getirmektedir. Bu anlamda eşcinsellere yönelik sosyal hizmet uygulamaları birey düzeyinden politika düzeyine kadar pek çok alanda paralel yürütülmesi gereken bir nitelik taşımaktadır. Burada eşcinsel bireyin yaşadığı sorunun çözülmesi yönünde bireye yönelik danışmanlık yapmadan başlayarak, eşcinsellere ya da yaşadıkları sorunlara ilişkin destek grupları oluşturma ve eşcinsellerle ilgili politikaları etkileme ve değiştirme yönünde savunuculuk yapmaya kadar kadar müdahaleyi bir arada uygulama gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

Eşcinsellere yönelik yürütülen sosyal hizmet çalışmalarında vurgu yapılan iki temel nokta bulunmaktadır:

1. Uygulamacının (sosyal hizmet uzmanının) eşcinsellere yönelik tutum ve becerilerinin farkında olması ve kendi homofobisiyle yüzleşmesi,
2. Kurumların eşcinsellere sağladığı hizmetler ile ilgili düzenlemeler.

Bu iki konu çok önemlidir. İlk maddeyle ilgili olarak sosyal hizmet uzmanlarının cinsiyet rolleri,

önyargıları, kabulleri, eşcinsellikle ilgili kendi duygu, düşünce, tutum ve sosyal hizmet değerleriyle yüzleşmesi gerekmektedir. Homofobik tutumların farkına varmadan ve bunu düzeltmeden sağlıklı bir yardım ilişkisinin kurulması mümkün değildir. Bunu yapma yönünde eşcinsellerle çalışacak sosyal hizmet uzmanlarının öncelikle eşcinsel yaşam hakkında bilgi edinme ve anlayış geliştirme ihtiyaçları vardır.

İkinci maddeyle ilgili olarak eşcinsellere yönelik sosyal hizmet kurumlarının verecekleri hizmetler konusu çok önemlidir. Bazı hizmetlerin var olan sosyal hizmet kurumları çerçevesinde verilmesi mümkün iken, bazıları için ayrı hizmet düzenlemeleri yapılması düşünülmektedir. Aslında buradaki temel tartışma, var olan sosyal hizmet kurumları işleyişine eşcinsellere yönelik hizmetleri de yerleştirme noktasındadır, “ve eşcinseller” vurgusu yerine “eşcinseller bizzat ana hizmet akışı içinde” olmalıdırlar.

Sosyal hizmet eğitimi açısından bakıldığında yurt dışında da Türkiye’de de eşcinsellikle ilgili eğitim içeriğinde çok az bilgi verildiği görülmektedir. Aslında bu tüm sosyal alanla ilgili okul ve meslekler için geçerlidir. Bundan korkmamak gerekir. Eşcinseller konusunda profesyoneller arasında bile büyük bir inkârın olduğu görülmektedir. Bununla baş etmenin en iyi yolu eşcinsellerin algı, ilgi ve deneyimlerini öğrenmeye çalışmaktır. Bu alanda sosyal hizmet eğitimcileri; danışmanları, öğrencileri ve uygulamacıları homofobik olmayan bir perspektifle eğitmelidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının eşcinseller konusunda bilgi eksikliğini tamamlamasının ardından eşcinsellere yönelik toplumda var olan kaynakların yanı sıra olası kaynaklar ve gerektiğinde havale edebilecekleri sistemleri öğrenmeleri gerekir. Sosyal hizmet uzmanları, eşcinsellerin karşılaştığı özel sorunlar hakkında diğer grupları eğitebilirler. Sosyal hizmet uzmanları eşcinsel hakları için savunuculuk yaparlar. Sosyal hizmet kurumlarının ayrımcı olmaması için yüzleştirme, eğitim, ihtiyaç duyulan hizmeti sağlama yönünde baskı uygulayabilirler.

Türkiye’de eşcinsellerin toplumda kabul görmesi, onlara yönelik sosyal hizmetlerin planlanması, kuruluşları ve politikaları bu açıdan güçlendirmek, yeni bir aile türü oluşturduğu kabul edilen eşcinsel çiftlerin yasal hakları, evlat edinme ve diğer sosyal haklarını hayata geçirme konusunda farkındalığın artmasına ve tüm bunlara yönelik kapsamlı düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır. Bunları yaparken homofobik olmadan, bireyi güçlendirme amacı taşıyarak ve haklar perspektifine dayalı bir bakış açısı oluşturabilmek büyük önem taşımaktadır.

Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

KAYNAKÇA

SHERNOFF, Michael J. “Family Therapy for Lesbian and Gay Clients” *Social Work*, V.29, No.4, July/August 1984

SHEAFER, W. Bradford ve HORESHI, R. Charles. “Techniques and Guidelines for Social Work Practice” Sixth Edition, Allyn Bacon Publishing, 2002

ZASTROVV, Charles ve Karen KIRST-ASHMAN. *Understanding Behavior and the Social Environment*. Nelson-Hall Publishers, Chicago 1990

MEDYA-İLETİŞİM FORUMU

Gülsüm DEPELİ & Emek ÇAYLI RAHTE,
Bir Yanlış Var Bu Temsilde: Medyaya Müdahil Olmak

Batur ÖZDİNÇ,
Bağımsız ve Anti-Otoriter Alternatif Medya rnekleri Olarak:
A-Infos ve Indymedia

KÜLTÜR & SANAT

A. Ömer TÜRKEŞ,
Cinsel zgrlkleri Yasaklayan Bir Kültür "Homofobik"tir

Prof. Dr. Yusuf ERADAM,
Fear Factor ya da Homofobinin Ecele Faydası

Doç. Dr. Güzin YAMANER,
Sanatta Homofobik ve Cinsiyetçi Dil ve Göstergelerin Kurulumu

Taner CEYLAN,
Sanat Tarihi Boyunca Homoerotizm

BİR YANLIŞ VAR BU TEMSİLDE: MEDYA'YA MÜDAHİL OLMAK

Arş. Gör. Gülsüm DEPELİ
Öğr. Gör. Emek Çaylı RAHTE

Televizyonda sıklıkla duyduğumuz “Gerçekleri izlediniz” sözünde ifade bulan ayna metaforu, gerçekliğin basitçe yansıtılan, aktarılan bir olgular dizgesi olduğunu öne sürer. Onun yorumsallığını, manipüle edilmişliğini, inşa edilmişliğini göz ardı eder. Oysa medyaya eleştirel bakışı olan her okuyucu, medyanın gerçekliği basitçe yeniden üretmekle kalmayıp onu tanımladığının da farkındadır. Gerçek olana ilişkin tanımlar seçici biçimde temsil edilmekte, kurulan gerçeklik bu temsilin içindeki dilsel pratikler aracılığıyla taşınmakta ve yeniden üretilmektedir.

BirGün Gazetesi

Homofobi karşıtları haydi eyleme!

KAOS Gey-Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL) tarafından bu yıl 4'üncüsü düzenlenecek olan “Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma” Ankara, İzmir, Eskişehir, Van, Diyarbakır ve İstanbul olmak üzere 6 kentte gerçekleştirilecek.

Ankara'da 1 Mayıs İşçi Bayramı yürüyüşüyle başlayacak olan buluşma günleri, Dünya Sağlık Örgütü'nün, eşcinselliği, hastalıklar listesinden çıkardığı güne işaret eden 17 Mayıs'ta 'Homofobiye Karşı Yürüyüş' ile yine Ankara'da tamamlanacak. On yılı aşkın bir süredir ayrımcılığa karşı lezbiyen, gey, biseksüel, trans (LGBT) bireylerin insan haklarının geliştirilmesi yönünde sosyal, kültürel ve akademik alanlarda etkinlikler düzenleyen Kaos GL'nin programıyla ilgili bilgilere, www.antihomofobi.org adresli internet sitesinden ulaşılıyor. **Özlem Zorcan Ankara**

Medyada bir diğer popüler mit ise “tarafsız habercilik” söylemindedir. Aslında, “yansızlık paradigması” ekseninde yapılan yoğun tartışmalarla birlikte artık bu mit aşılmış, gizemini yitirmiş gibidir. Gene de, teorik düzlemde aşılın bariyerleri gündelik pratiklerde de aştığımızı iddia etmek fazla iyimser olacaktır.

Dolayısıyla, bazı soruları yeniden sormak pahasına devam edelim; partizanca yanlı bir dil sergilemediği her durumda, haber medyası ideolojik olarak tarafsızdır, denebilir mi? Ya da, medyada belli bir siyasi görüşün doğrudan propagandasının yapılmaması, medya metninin arka planında hâkim bir ideolojinin olmadığı anlamına gelir mi? Eğer Foucaultcu bir kabul ile algılamaları etkileme kapasitesi olarak iktidardan söz ediyorsak, buna ek olarak, Althusserci perspektifle medyanın devletin ideolojik aygıtlarından biri olduğunu teslim ediyorsak, şu cümleyi de peşinen kurmuş oluyoruz demektir: Medya, gizil, örtük ve her an kendini farklı biçimlerde var eden iktidarın ideolojisinin ve mesajlarının dolaşım alanıdır. Günümüzde medya, egemen olandan yana, statükocu bir söylem etrafında biçimlenen hâkim siyasal konumlanışları, “sağduyu” ve “kamuoyu” kavramları altında pekiştiren ideolojik çerçevelemenin en belirgin taşıyıcı aktörüdür. Egemen ideolojinin söylemlerini normalleştirmekte ve evrenselleştirmektedir. Bu söylemleri yaygın kabullere dönüştürmekte ve olağanlaştırmakta, tehdit olarak yorumladığı kimlik topluluklarını ve hak mücadelesini ise dışlayıcı, eşitsizliği olağanlaştırıcı ve sıradanlaştırıcı bir dil yoluyla baskılamakta ve gölgelemektedir.

İdeolojik aygıt olarak medya, kurumsal örgütlenmesi, mülkiyet yapısı, sosyo-kültürel ve ideolojik bağlamı ekonomi-politik angajmanları ile karmaşık bir yapıya sahiptir. Bireyleri ve toplulukları temsil nesnesine dönüştürme pratikleriyle ve potansiyeliyle, hep uyanık ve tetik bir algı ile karşılamamız gereken bir anlam inşa endüstrisidir.

Medyayı betimleyen bu genel resim, medyanın cinsiyetçi ve ayrımcı dilini de belirlemektedir. Egemen gücün heteroseksist toplumsal cinsiyet kurgusunda, dezavantajlı konumda olan cinsel kimlikler (kadınlar, geyler, lezbiyenler, biseksüeller, transseksüeller, travestiler) medyanın örtülü veya açık her türlü ideolojik söylemsel çerçevelemesinde problemlili form ve içeriklerde karşımıza çıkmaktadır. Heteroseksist yapının dışladığı bireyler ve sosyal gruplar, medya içeriklerinde, kişisel trajedilerin, sansasyonların, ‘tuhaflıkların’ öznesi olmakta ve toplumun kurucu

kaidelerini tedirgin eden istisnalar (ötekiler) olarak sunulmaktadırlar. Bu doğrultuda egemen söylemi sesleyen medya, söz konusu gruplara karşı ya doğrudan saldırıyı benimsemekte ve onları suçlu ilan etmekte, ya da 'kusu ru kendinden menkul kurbanlar' olarak işaretlemektedir; böylelikle söz konusu birey ve gruplar sosyal bağlamdan dışlanmaktadır.

LGBT bireyleri ve grupları konu alan medya metinleri, izleyicinin algı ve duyum dünyasına nasıl nüfus etmeyi arzulamaktadır? Bu tür haberlerin bütününe belirleyen etkiyi gözlemeye çalıştığımızda şunu görürüz: Metinle, izleyicinin üzü lüp geçeceği, gülüp geçeceği, şaşı rıp geçeceği, kızıp geçeceği en nihayetinde sakin bir ibret ve şükürle gündeminden düşürüp rahatlayacağı, bağ lamsız içerikler olarak kurgulanmaktadır. Örneğin kadınlara, eşcinsellere, travesti ve transseksüellere yönelik ölüm, cınayet ve linç haberlerini düşünürsek, bu 'duy ve unut metinleri'nde bireyler "öyle kolay ölmektedirler ki"... Ölüm hiç olmadığı kadar hafifsenen bir temsil olarak çı nlanmaktadır huzurlu ev aksamalarında.

Şimdi medyanın dilsel kurgularındaki yöntemlere biraz daha yakından bakalım: Bunlardan birincisi olan *kişiselleştirme*, magazinleştirme ile birlikte seyretmektedir. Bu yolla, karşı karşıya olunan olayın veya olgunun izleyici tarafından depolitize yorumlanması örgütlenmektedir. Magazinel aktarımlar, konuyu ele alırken, toplumsal olandan bireysel olana doğru bir odak kaydırması yapmakta, böylece olaydan ziyade olayın öznesi öne çıkarılmaktadır. Birey sansasyonun, trajedinin veya mizahın nedeni, suçlusu veya kurbanı, basitçe anti-kahramanı olarak sunulmaktadır; bir tür teşhir nesnesine dönüştürülmekte, sıra dışı seyirlik haline getirilmektedir.

Medya metinlerinde belirgin olan diğer bir dilsel kurgu ise *bağ lamsızlaştırma*'dır. Burada, haberin arka plan bilgisinin ya hiç verilmemesi, ya da eksik hatta çarpıtılarak aktarılması söz konusudur. Bu yöntemin izleyici üzerinde birkaç etkisi vardır: Örneğin, bu yolla, söz konusu haberin ima ettiği daha geniş toplumsal ve siyasal bağ lantılar gölgelenir, sorulması gereken birçok sorunun önü alınır. Bu tür bir gölgeleme mekanizması, *çarpıtma* ile birlikte düşünülebi-

lecek bir haber kurgusunu da beraberinde getirmektedir. Sorgulayıcı bir izleyici açısından elzem olan bilgiler adeta karartılır. Dolayısıyla bu yöntemle, sadece düşünmemiz değil, aynı zamanda 'yanlış' düşünmemiz de örgütlenbilir. Olay toplumsal örüntülerin bağ kurmadığı, kendinden menkul bir sunuma dönüşür, bu tarz bir haber metni kimseyi sorgulayıcı ve eleştirel düşünmeye davet etmez; 'bizim toplum dünyamızla' alakasız gördüğümüz, kayıtsızlıkla izlediğimiz bir etki hedeflenir. Oysa o kayıtsız görünüm devamında tüm toplumsal yaşamı derinden etkileyen izler getirmektedir.

Başlı başına bir teknik olarak *dramatizasyon* ise aslında bu yukarıda sayılanlardan ayrı düşünülmemesi gereken, kurbanlaştırma ve mağdur olarak çerçeveleme gibi unsurlarla birlikte yazılı ve görsel medyada sıkça karşılaşılan bir diğer depolitizasyon biçimidir.

Bu tespitleri doğrudan örnekleyebileceğimiz o kadar çok sayıda haber mevcuttur ki yaygın medyada, aşağıda seçtiğimiz örnekler bunlardan ancak birkaçıdır. 2009 yılının ilk 5 ayı içinde, yazılı medyada "cinsel azınlıklar"la ilgili haberler biçim ve içerik açısından tarandığında, belirlenen örnekler ışığında aşağıdaki analiz sonuçlarına ulaşılmıştır:

LGBT bireyleri konu edinen ulusal haberler ana akım medyada (*Hürriyet*, *Milliyet*, *Vatan*, *Posta* vd.) ağırlıklı nefret suçları ile ilgili şiddet haberlerini kapsamaktadır. Şiddet haberlerinde şiddet eyleminin kendisi sorgulanmaksızın, kurban konumunda olan kişinin cinsel kimliğine vurgu yapılarak, katili meşrulaştıran tehlikeli bir "nedensellik ilişkisi" ortaya konmaktadır.

İslami muhafazakâr basın (*Yeni Şafak*, *Zaman* vb.) cinsel azınlıklarla ilgili haberlere mümkün olduğunca mesafeli durmakta, bu tür konularda çok sınırlı sayıda haber yapmaktadır. Var olanlarda ise 'tedirgin temkinli' nötr bir dil kullanma ça-

bası izlenmektedir. Bu cephede temkinsiz saldırının baş aktörü bilindiği üzere *Vakit* gazetesidir. Vakit, ayrımcı, fütursuzca saldırgan, nefreti kışkırtıcı ve hedef gösterici yaklaşımını okuyucu kitlesine açıkça dayatmaktadır. Nitekim cinsel kimlikler konusundaki haberlerini de, nefret gruplarını takip ederek oluşturmakta, sakıncalı tezathatlar üretmek saldırı ve dışlamayı keskinleştirmektedir. Haber içeriğini, dini ve ahlaki referanslarla meşru kılmaya yönelen Vakit, aşırı yoğun homofobik anlatı sergilemesi nedeniyle defalarca kez ifşa ve protesto edilmiştir.

Vakit Gazetesi

**Üniversiteler başörtüsüne kapalı
“gay”lere “lezbiyen”lere açık**

MEHMET YILDIZ / ANKARA- Dördüncü defa düzenlenecek olan “Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma” 1-17 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilecek. Başörtüsüne en katı tutumu sergileyen pek çok üniversite, “sapkın etkinlik”

önceki yıllarda da olduğu gibi bazı üniversite hocaları da bu programlara katılacak. Etkinlik paydaşlarından bir grup, geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi yine TBMM’ye giderek, “cinsel tercihlerine saygı göstermediklerini” dile getirdikleri siyasi

Tabloid gazetelere (Bulvar, Takvim, Şok vb.) ve kimi yerel yayın yapan gazetelere baktığımızda ise mizahlaştırma, metalaştırma, pornografi gibi unsurlara sıkça rastlıyoruz. Bu tür haber metinlerinde görsel materyal öne çıkmakta, hatta altındaki metnin görüntüyle neredeyse hiçbir bağlantısının olmaması, haber tanımının bizzat kendisini dahi alaşağı etmektedir.

Lezbiyenler eziliyor

İNTERNETTE yayınlanan porno filmlerle ünlü Amerikalı Charlie Latte, kendini lezbiyenlerin akları korumaya adanmış. Kendisinin lezbiyen olduğunu söyleyen 24 yaşındaki oyuncu ve model, eşcinsel kadınların haklarının ziddiğini savundu. Gay erkeklerle sempatiyle bakıldıkça, lezbiyen kadınlara hastaymış gibi davranılıyor” diyor Charlie. Kadınları kampanyasına katılmaya çağırıyor.

Şok Gazetesi

Liberal, sosyalist ve Kemalist sol basını örnekleyen gazeteler (Radikal, BirGün, Cumhuriyet vb.) kendi içinde farklılaşmakla birlikte, eşcinselliğin politik bir kimlik olması ve cinsel azınlıkların hak mücadelesi bağlamında değerlendirilmesi konusunda kısmen duyarlık kazanmış görünmektedir. Bu gazetelerde diğer gazetelerin mağdur olarak

işaretlediği sosyal grupların, müdahil olarak izlenmesi, eylem haberlerine özellikle geniş yer verilmiş olması diğer gazetelerle aralarındaki temel farkı ortaya koymaktadır. Bu gazetelerin diline bakıldığında, yer yer tarafsızlık kaygısının da terk edilmiş olduğu görülebilir; bazı gazetelerin manşetlerindeki homofobiye, erkeklik inşalarına karşı olan, egemen temsilin alaşağı etmeye çalıştığı cinsel kimliklere hak mücadelesi bağlamında tarafgir, biraradalığa ve dayanışmaya çağırıcı dil kıymetli ve önemlidir.

BirGün Gazetesi

Medyaya yönelik konumlar ve tutumlar üzerine tartışmalara geçmeden önce seçilen bir örnek olaya, özellikle dış basın ve yerli basın ilişkisi bağlamında biraz daha yakından bakalım. Yaygın medya, cinsel kimliklerle ilgili dış kaynaklı haberleri kimi zaman magazinelle de olsa genellikle yansız bir dille aktarmaktadır. Peki, dışarıdan gelen haber içeriği üzerineyse tutum ne yönde biçimlenir? Dış kaynaklı haberlerin ulusal haberlerin niteliğini değiştirmedeki aktif rolü aşağıdaki örnekte açıkça izlenebilmektedir.

Ahmet Yıldız'ın eşcinsel kimliği nedeniyle ailesi tarafından öldürülmesi, olayın gerçekleşmesinden hemen sonra medyada sansasyonel bir vurguyla ve mafyöz alt iddialarla haber olmuştur. Haber manşetlerinde silahlı infaz vardır, kanlı pusu vardır; bu içeriklerde ölüm nedenine yönelik bir sorgulamadan ziyade, ölüm biçimini betimleme konusunda enformasyondan yoksun bir iştah söz konusudur.

Olayın uluslararası gündeme konu olmasıyla birlikte, *The Independent* Gazetesi Yıldız'ın ailesi tarafından öldürüldüğü bilgisini aktarmış ve olayı 'namus cinayeti' olarak nitelemiştir. Bu süreçten itibaren konu ile ilgili haberlerin çehresi kısmen farklılaşmıştır. Türkiye'deki ana akım medya, ancak *The Independent*'deki haberden

sonra, Ahmet Yıldız'ın 'ölüm nedenini' haberleştirmeye yönelmiştir. Bu arada daha önce bir vesikalıkla işaretlediği 'kurban'ını, yeni fotoğraflarını basmak yoluyla 'masum kurban' işaretlemeinden çıkarmayı da ihmal etmemiştir. Metnin kusurları bir yana, Türkiye'de bu sorgu gecikmiş olarak, ancak yurtdışından dolayımınarak, "Biz *The Independent*'in yalancısıyız" imalarıyla, ürkekçe gündeme girebilmiştir.

Medya karşı mı, medyayla birlikte mi...

Medyanın kurumsal yapısının, ekonomik, politik ve sosyo-kültürel ilintilerinin ortaya çıkardığı cüseyi göz önünde bulundurduğumuzda, yukarıdaki göz nesneleştirici, kurban veya suçlu olarak işaretleyici 'temsil'lerin nedenini rahatlıkla anlıyoruz. Bu doğrultuda, makro ölçeklerin cüssesine karşı cümleler kuran talepleri bıkmadan ve ısrarla dillendirmek değerlidir. Şu halde sorulmuş bir soruyu daha yeniden soralım: Medya ile nasıl ilişkilenebilir? Medyaya karşı mı, medyayla birlikte mi? Bu konuda şimdiye kadarki deneyimler karma stratejik rotalar ortaya koymaktadır.

Yaklaşık son 10 yıldır, Kaos GL, Lambda, Pembe Hayat, Feminist Topluluklar gibi sosyal kurumlar ve gruplar, medyanın cinsel kimlikler etrafındaki anlam üretme mekanizmasına karşı aktif mücadele etmekte. Bunu birkaç yolla yapmaktalar.

Medya izleme atölyeleri yoluyla, medyayı her homofobik ve cinsiyetçi işaretlemede (ki bu haber metinleri, dizilerdeki, filmlerdeki, şov programlarındaki karakterler üzerine olabilir), dilini değiştirmesi yönünde taleplerle eleştirmekte, uyarmakta ve hatta ifşa, protesto ve dava etmektedirler. Eleştirinin yöntemleri doğrudan medyaya metin gönderme, röportaj vermek gibi yollarla olduğu gibi, sokak eylemleri yoluyla da olabilmektedir.

Diğer bir müdahale hattı, medya muhabirleri ile stratejik diyalojik bir iletişim tarzında kendini göstermektedir. Medyadan gelen meraklara, taleplere, negatif temsile yönelik örtük veya açık niyetlere karşı tetikte olmak, bu gruplar tarafından geliştirilmiş işlevli bir stratejidir. Amaç,

Üniversiteli gence cafe önünde kanlı pusu

Aileyle sorunlar yaşıyordu

Ahmet Yıldız

Üsküdar'da, Marmara Üniversitesi Fizik Bölümü öğrencisi Ahmet Yıldız, kimliği belirsiz kişilerle otomobilinin içinde kurşunlanarak öldürüldü. Saldırganların ateş açtığı sırada işlettiği kafeden dışarı çıkmakta olan, 22 Temmuz seçimlerinde AK Parti'den milletvekili aday adayı olan Ümmühan Darama da bacadan yaralandı. Olay önceki gün saat 23.00 sıralarında Bulvarı Mahallesi Bağlar Caddesi üzerinde meydana geldi. 34 YEK 06 plakalı otomobile Darama'nın işlettiği Tuana Kafe önüne gelen şahıslar, buradan 34 UL 8939 plakalı otomobil içinde bulunan, Ahmet Yıldız'a(26) silahla ateş etmeye başladı. Yıldız

■ Otomobili içerisinde kurşunlanarak öldürülen üniversite öğrencisi Ahmet Yıldız'ın ailesiyle sorunlar yaşadığı iddia edildi.

Mehmet Akarçesme'nin eşi olan Darama'nın, silah seslerini duyarak kafeden dışarı çıktığı belirtildi. Ağır yaralanan Yıldız tedavi için kaldırıldığı Özel Medicana Hastanesi'nde tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadı. Yıldız'ın eşişen olduğu, bu nedenle ailesinden tehdit aldığı iddia edildi. ■ İSTİHBARAT SERVİSİ / İSTANBUL

İstanbul'un göbeğinde silahlı infaz

Üniversite öğrencisi kafe çıkışında Mercedes marka araçtan açılan ateş sonucu öldü. 2007 milletvekili aday adayı olan kafe sahibi ise yaralandı

Marmara Üniversitesi Fizik Bölümü öğrencisi Ahmet Yıldız, önceki gece 2007'de AK Parti'den 1. Bölge milletvekili aday adayı olan Ümmühan Darama'nın Ümraniye'de işlettiği

Eşcinsel gencin sonu

Üniversite öğrencisi genç otomobilinin içinde tek kurşunla vuruldu. Seken kurşunlar AK Parti milletvekili aday adayı kadını da yaraladı

Ahmet Yıldız

Otomobilinin içinde vurulan genç kurtarılmazca çalışırken ezcaneye çıktı.

İstanbul Üsküdar'da, Marmara Üniversitesi öğrencisi Ahmet Yıldız (26), kimliği belirsiz kişilerle otomobilinin içinde öldürüldü. Olay önceki gün saat 23.00 sıralarında meydana geldi.

Ahmet Yıldız'a silahla ateş etti. Yıldız, vücuduna isabet eden tek kurşunla ağır yaralandı. Kaçmak isteyen, Yıldız'ın otomobili kontrolinden çıkarak bir ezcane'nin duvarına çıktı.

AİLEDEN TEHDİT

TEK KURŞUNLA

İlk eşcinsel namus cinayeti

İstanbul'da 15 Temmuz'da arabasında öldürülen Ahmet Yıldız İngiliz basınında... Independent gazetesi "Türkiye'nin ilk eşcinsel namus cinayeti mi" dediği haberde, Yıldız'ın ölüm tehdidi aldığını vurguladı

İstanbul Üstadar'da 15 Temmuz gecesi, otomobiline öldürülen Ahmet Yıldız'ın ölümü İngiliz Independent gazetesine haber oldu. Yıldız'ın eşcinsel kimliğini asla gizlemediğini ve bu nedenle ailesiyle kavgalı olduğunu belirten gazete, "Ahmet Türkiye'deki namus cinayetlerinin ilk eşcinsel kurbanı mı?" başlığını kullandı. Yıldız'ın ölüm tehdidi

dependent habere şöyle devam etti. "Eşcinsel örgütlere göre, Yıldız'a koruma verilmesi, Türk toplumunun eşcinselliğe bakışımını bir ürünü. Örneğin ordu bunu bir hastalık olarak görüyor ve fotoğraf ya da incelemeye dayalı bir kanıt istiyor."

'TEDAVİ OLUP EVLEN'

Gazeteye konuşan Pink Life adlı eşcinsel derneği üyesi Buse

lesinin cinazeyi almaya yanasmadığını belirtti. Bir başka arkadaş ise, "Ailesiyle sürekli kavgalıydı. Bir doktora gidip tedavi olmasını ve evlenmesini istiyorlardı" dedi. Gazete ayrıca, Marmara Üniversitesi Fizik Bölümü'nde okuyan Ahmet Yıldız'ın, geçtiğimiz yıl ABD'nin San Francisco kentinde düzenlenen bir eşcinsel festivalinde Türkiye'yi temsil ettiğine de dik-

Dört gündür kimse cenazesini almadı

AHMET Yıldız'ın cenazesine, aradan geçen 4 güne rağmen sahip çıkan olmadı. Ölüm tehditleri aldığı için savcılığa başvuran ancak takip-sizlik kararı çıkan Ahmet Yıldız, Mercedes marka bir otomobilden açılan ateşle öldürülmüştü. Yakında kale isleten ve 2007'de AKP'den İstanbul milletvekili aday adayı olan Ümmühan Darıma, seşere çıkınca bacağından vurulmuştu. Erdoğan YAPIK-Rıdvan TEZEL

medya metinlerinin içeriğine nesne olarak eklenmekten kaçınmak, medya temsillerini belirlemede aktif özne olarak kendine yer açmaktır. Medyaya yönelik eleştirel tetikte olma, hak mücadelesinde yeni medya olanaklarını zorlamayı beraberinde getirmiştir; medya muhabirleri yetiştirme yönündeki oluşumlar ve çabalar bunlardan biridir. Bu çaba aynı zamanda dolaylı olarak, medya istihdamındaki heteroseksist ele-yici eşitsizliğe işaret etmektedir. Mevcut saldırı ve baskı koşullarında günümüzde medya kurumlarında kaç eşcinsel bireyin çalışmakta olduğunu tespit ve tahmin etmek olası değildir. Kimliğini açıklayanlar ise açık saldırıya uğramakta, mesleklerini sürdürmemektedir. LGBTT ve kadın mücadele topluluklarının kendi medya olanaklarını ve kendi muhabirlerini yetiştirmeleri çok yerinde bir faaliyettir. Diğer taraftan makro ölçekteki heteroseksist baskıyı yaygın medyanın mesleki profesyonel kıskacında hâlihazırda en sert koşullarda deneyimleyen eşcinsel bireyler hakkında somut bir betimsel tespit, eleştirel bir etkinlik veya çalışma yapılabilir mi sorusu önemlidir.

Diğer bir yöntem ise medya arşivlemesine yönelik çalışmalarda kendini göstermektedir. Bu dökümler gerektiğinde tarihsel takip yoluyla medyanın konuya ilişkin içerik rotasındaki değişimleri izleme konusundaki araştırmalara kaynaklık etmektedir. Yazınsal ve görsel kütüphaneler oluşturulmakta, bu kütüphaneler doğrudan bilgi kaynağı olarak bir literatür ve repertuar birikimi sağlamaktadır. Söz konusu literatürün hızla oluşmasında ve gelişmesinde ulusal ve uluslararası çalışma atölyelerinin, sempozyumların ve benzeri etkinliklerin organize edilmesi ve yayına dönüştürülmesi sadece kütüphaneyi geliştirmekte, hem teorik hem de

pratik anlamda zenginleştirici buluşmalara kapı açmaktadır. Örneğin üniversitelerdeki buluşmalarda medya, günümüzdeki etki ve hamle gücü nedeniyle sürekli konu edilmektedir. Öğrencilerin konuya ilişkin farkındalıkları pekiştirilmekte, toplumsal cinsiyet kurgularına dair sorgulama yelpazelerini genişletmeleri hedeflenmektedir.

Hak mücadelesi veren toplulukların müdahilliğinin, medyanın kurumsal ideolojik sert çekirdeğine yönelmesi veya medya profesyonellerine ulaşması konusundaki sıkıntı beklediği üzere devam etmektedir. Bakış odağımızın 'temsil makinesiyle' 'temsil edilenler' arasındaki derin uçuruma sabitlenmesi halinde, bu mücadele asimetrik görünmektedir. Fakat sabitlenmemeli; zira derinlik kendine çeker. Bütün bu örnekler bir arada düşünüldüğünde, sürekli savunma halinde haber olmanın, müdahil olmaya geçişin en yerinde ve değerli örnekleri ile karşı karşıya olduğumuzu özenle tespit etmeli ve vurgulamalıyız.

Bu tartışmada, bizim de önemini daha iyi vurgulamak üzere, bilerek sona bıraktığımız bir önemli taraf daha vardır; ilk bakışta ne metni yazanlardır onlar, ne de metnin doğrudan muhabıdır. Medya okuyucularından söz ediyoruz. Dolayısıyla, dünya medya tarihinde onyıllar boyunca görünmez kılınmış olan “medya okuyucuları” bu tartışmada en önemli aktörlerden biridir. Nitekim artık eleştirel medya okur yazarlığı’nın yaygın medyanın dahi gündemine yerleştiğini takip ediyoruz. Yaşam dünyasının, diğer bir ifadeyle, tanımlar ve tespitler değil de, süreç ve değişim, diyalog ve sirayet, rutin ve ritm dünyasının aktörleri olarak medya okuyucularına yöneldiğimizde şu cümleyi kurarak ufuk yenilememiz yerinde olacaktır: Medyaya yönelik her eleştiri ve müdahillik, sadece medya kurumlarına müdahale değildir. Aynı zamanda toplumsal yaşam dünyamızın arzuladığımız biçimde yeniden örgütlenmesine yönelik bir ufuktur. Dolayısıyla, ilk bakışta medya ile asimetrik güç olanakları dâhilinde mücadele edildiği söylenebilir. Fakat diğer yandan, sosyo-kültürel yaşam alanına, gündelik hayatın demokratikleşmesi ufukuna yöneldiğimizde bunu, “bir başka dünya için, uzun erimli bir mücadele” olarak da niteleyebiliriz.

Son sözler: Toplumsal barışımız için ısrarlı talepler...

Sonuç olarak, medya ile LGBTT toplulukların işlevli iletişimi ve diyalogu açısından şu talepleri yinelemek önemlidir:

- Medya LGBTT bireyler ve gruplar hakkındaki haberlerde kaynaklarını ve konu başlıklarını habercilik etiği gereği özenle seçmeli, olabildiğince genişletmelidir. Günümüz koşullarında, her tür sosyo-ekonomik eşitsizliğin somut bünyesine dönüşen LGBTT bireyleri medyada kurban olarak işaretlemekten vazgeçilmelidir. Homofobik, cinsiyetçi ayrımcı dil terk edilmelidir.

- Yaygın medya temsillerinde, sadece trajik olayların aktörü olarak görülen bu kişilerin sosyo-ekonomik, sınıfsal, kültürel, psikolojik sorunlarıyla ilgili toplumsal bağlamı haberler, bu özneleri nesneleştirmeme konusunda medyanın samimiyetini sinayacaktır.
- Medya LGBTT bireyler hakkındaki haberleri, polis muhabirlerinden asayiş ve linç olayları toplayarak kotarmamalı, bu konuda faaliyet gösteren dernek ve benzeri yapıların konu ve gündem önerilerine açık olmalıdır.
- Her medya kurumu, yayımlanmış haberlere yönelik gelen düzeltme ve eleştirileri yayımlama konusunda doğrudan sorumluluk ve yükümlülük taşımalı, bu konuyu haber etiğinin vazgeçilmez bileşeni olarak değerlendirmelidir.
- Egemen söylemin dışarıda bıraktığı sosyal topluluklar hakkındaki haberlerin içeriği oluşturulacakken hızlı habercilik anlayışının yol açtığı etik hatalar konusunda özenli davranılmalı, bu hatalardan kaçınmak adına hızlılık yerine doğru habercilik anlayışı öne çıkmalıdır. Bu tür konular ile ilgili olarak, örneğin LGBTT kurumların medyanın kurumsal yapısı içinde doğrudan temsil edilmelerini sağlayıcı mekanizmalar üretmeleri, bu kurumların görüş, bilgi ve danışmanlığını yaklaşım olarak benimsemeleri, toplumsal barışımız açısından olumlu bir adım olacaktır.

Sonuç olarak heteroseksist erkek merkezli anlayışın dışarıda bıraktığı öznelerle yönelik haberlerin çehresi yaşam kazanmak, renklenmek durumundadır. Bu hepimizin olduğu gibi, özellikle de medyanın sosyal sorumluluğudur.

*Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

Bağımsız ve Anti-Otoriter Alternatif Medya Örnekleri Olarak: AINFOS ve INDYMEDIA

Batur ÖZDİNÇ

Bu sunuşta, alternatif medyanın internet ayağından iki farklı örneğe değinmeye çalışacağım. Bunlardan ilki, başlangıcından bu yana Türkçe editörlüğünü yapıyor olmam nedeniyle, hakkında çok daha fazla bilgi ve deneyim sahibi olduğum Ainfos anarşist haber servisi (<http://www.ainfos.ca/tr>); diğeri ise Indymedia olarak bilinen, Türkçe’de Bağımsız Basın Merkezi adıyla tanınan haber sitesi (<http://istanbul.indymedia.org>). Indymedia, aslında, medya alanında internet dışında da alternatifler sunmaya çalışıyor. Ancak, radyo, televizyon, basılı yayın gibi bu araçlar, henüz Indymedia internet sitesi kadar etkili ve sürekli olmadı.

İnternet, 1990’lı yılların ortalarından itibaren Türkiye’ye de girmeye başlamıştı. Üniversitedeki ilk yıllarımda internetle tanışan şanslı azınlıktan birisi olduğumu anımsıyorum. On yıl gibi kısa bir süre içinde internet tüm dünyada inanılmaz bir hızla yaygınlaştı. Bu anlamda, bütün olumsuzları bir yana, hızlı ve kolay erişilebilir bir haberleşme aracı/alanı olarak gelişimini sürdürdü. Kişisel görüşüm şu ki, internet bir yanılla farklılıkların da kökleşmesinin temel araçlarından birisi oldu. Tam da, tek söylemin olmadığı/olamayacağı iddia edilen post-modern dönemin etkili bir öznesi oluverdi. Gerçi, aslında, bence evrensel söylemler halen geçerliliğini korumakta. Ancak internet şu ya da bu şekilde, benzeri düşünce, duygu, eğilim ve arayıştaki insanların birbirini bulmasını kolaylaştırdı. Bu da, ister istemez farklılıkların vurgulanmasını, düşünsel ayrışmaların/zıtlaşmaların kökleşmesini beraberinde getirdi. İşte bütün bu internet keşmekeşi içerisinde, anarşistler de birbirlerini bulmakta gecikmediler. Esasen, bana kalırsa, internet tam da anarşistlerin, (bu terimi, hiyerarşi ve otorite karşıtları için kullanıyorum) arayıp da bulamadığı yatay bir özgürlük alanı da sunuyordu. Kuşkusuz, baştan beri varlığını koruyan, ancak internetin yaygınlaşması sayesinde ister istemez etkisi azalan, denetim ve güvenlik mekanizmalarını göz ardı etmemek gerekir; ama yine de, interneti yatay bir özgürlük alanı olarak görebiliriz. Bugün, Çin devleti, İran devleti veya

Türkiye Cumhuriyeti devleti hoşlanmadığı web-sitelerine erişimi ortadan kaldırırsa bile, bunu aşmanın çok basit yolları bulunuyor. Yatay bir özgürlük alanından kastettiğim şey, internet erişiminin kısıtlanmasının zorluğunun ötesinde, internet üzerindeki **tüm** web sayfalarının birbiriyle eş-düzeyde olması ve şu ya da bu şekilde erişim açısından bir farklılığının bulunmamasıdır. Elbette, internette para karşılığında erişilebilen siteler de bulunuyor; ancak bilgilerin büyük bir bölümüne halen ücretsiz erişmek mümkün. Oturduğunuz kentte, kasabada, köyde, istediğiniz gazeteyi, dergiyi, kitabı, broşürü bulmanız çok zordur. Hiçbir kütüphanede internette olduğu kadar kitap, dergi, makale vb. bilgiye rastlayamazsınız. İşte internet, bu anlamda büyük bir özgürlük alanı sunuyor.

Bu uzun girişi, internetin önemini bir kere daha anımsatmak için yaptım. Sunuşun geri kalan bölümünde, internete ilişkin bu kadar laf kalabalığı yapmayacağım. Ancak, bu konuda şunu da söylemeden geçmek istemem; internet bütün bu özgürlük alanının yanı sıra, yüz yüze ilişkileri yok ettiğinden, tüm bilgiyi -kitaplardan, gazetelerden, dergilerden bağımsız olarak- tekeline aldığından ve orada yansıtılanla sınırlı kıldığından, farklı bir dünya algısına da yol açıyor. Bu dünya algısı, az önce sözünü ettiğim “post-modern dünya”nın farklılıklarının ötesinde, gizli denetim bir tüketimi, bir tür tek-tipleşmeyi de beraberinde getiriyor. İnternetin, ABD kökenli, hatta daha da kötüsü ABD donanması, yani ordu kökenli bir haberleşme biçimi olarak ortaya çıktığını bilenleriniz vardır. Bu yönüyle, bu kof post-modernizm ve farklılıklar söyleminin, sanal-gerçekliğinin altında, bir tür modernizmin yattığını da söyleyebiliriz. İnternet, temelde İngilizce olmak üzere, tek bir dünya diline ve tek bir kodlamaya doğru gidiştir. Yüzyıldan fazla zaman önce Esperanto dili yaratılarak ulaşılacak istenilen “ütopya”, internet sayesinde İngilizce üzerinden sağlanmış gibi görünüyor. Bunu söylerken tek bir dili savunduğumun anlaşılmasını istemem. Zaten, şimdi anlatacağım Ainfos’un öyküsü de, buna karşı bir tür meydan okuma olarak görülebilir.

Ainfos

Ainfos düşüncesi, 1990 yılında Alman anarşistlerinin diğer kent ve ülkelerdeki anarşistlerle bilgi alışverişinde bulunma çabaları üzerinden ortaya çıktı. Özellikle, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki anarşistler arasındaki karşılıklı bilgi alışverişi ile bu bilgilerin bültenler halinde, her ülkenin/kentin kendi dilinde basılarak dolaşıma sunulması şeklinde başlayan bu süreç, Eylül 1995'te internete taşındı ve *"anarşistlerce hazırlanan, anarşistlere yönelik, anarşistlerle ilgili çok-dillli haber servisi"* olarak tanımlanan Ainfos internet sitesi ve email listeleri ortaya çıktı. Az önce bahsettiğimiz meydan okumaya dönecek olursak, bunun temelinde, Ainfos'u *"çok-dillilik"* olgusu yatmaktadır. Herhangi bir anarşist/anti-otoriter grubun yaptığı eylem, etkinlik haberi veya herhangi bir yazı, makale, diğer dillere çevrilerek, anarşist hareketlerin birbirinden haberdar olması sağlanmış oluyor. Öyle ki, Türkiye'den bakınca, -mesela, Kanada'daki bir kitapevinde sendikal mücadele konusunda bir sunuş yapılacak olması gibi- gereksiz görülebilen bir haberin bile, oradaki harekete dair bir fikir vermesi açısından bizim dilimize çevrilmesi kendi içinde bir anlam ve önem taşıyor. Tam tersi de söz konusu olabiliyor; örneğin, Eskişehir'de 1 Mayıs'ta yürüyen anarşistlerin pankartlarının alana alınmaması, önemsiz bir haber olarak görülüp diğer dillere çevrilmemezi yapılmıyor. Her dilin editörünün, zamanına ve tercihlerine bağlı olarak haberlerin bazıları diğer dillere çevrilmeye çalışılıyor. Bu anlamda, Ainfos'un, hem Türkçe konuşan anarşistlerin oluşturduğu hareketin diğer dillerde, diğer topraklarda bilinmesi açısından, hem de diğer topraklardaki, diğer dillerdeki anarşist hareketlerin Türkçe konuşan anarşistler tarafından tanınması açısından önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir. Ainfos Türkçe servisi, 2000 yılından bu yana, 2500'ün üzerinde haber yayımladı ve bunların önemli bir kısmı da, bu toprakların dışından aktarılan -çoğu çevirilerden oluşan- haberlerdi. Ainfos'tan alınan/alıntılanan pek çok haber, makale, duyuru ve benzeri şey, çeşitli web sitelerinde, dergilerde, kitaplarda yayımlandı. Öte yandan, Ainfos Türkçe'den (özellikle) İngilizce'ye çevrilen çok sayıda haber de, diğer dillerdeki çeşitli yayınlarda yer buldu ve bu topraklardaki anarşist/anti-otoriter/özgürlükçü hareketlerin dünya çapında bilinmesi açısından önemli katkılar sundu.

Yayın ilkelerine bakıldığında, Ainfos'un "klasik" veya kimilerince "ortodoks" olarak nitelendirilen anarşist bir *bakış açısına*, *"görüş"*e sahip olduğu görülüyor. Bu görüş, 2000'li yılların başında netleşen bir tartışma süreci sonrasında ortaya çıktı ve daha çok sınıf mücadelesini temel alan anarşistlerin oluşturduğu bir kolektif üzerinde duruyor. Bu bağımsız uluslararası kolektif, Ainfos'u, internet üzerinden, çeşitli kuralları olan bir tür doğrudan demokrasiyle, bir e-mail listesi aracılığıyla yönlendiriyor. Tüm haberler, ilgili dilin editörü tarafından, listeye gönderilen materyaller arasından onaylanıyor veya başka kaynaklardan derlenerek gönderiliyor. Ancak bunu yaparken, belirli "ilkeler" bulunuyor ve editörler olarak ister istemez bu ilkelere göre *seçici* davranıyoruz. İlkeler aykırı bir haber gönderildiğinde söz konusu editör sorumlu tutuluyor ve bu durumu kolektife gerekçeleriyle açıklaması bekleniyor. Bu anlamda, Ainfos'un yayın kapsamı çok sınırlı değil, ancak çok geniş de değil. Ainfos'un görüşü adlı belgeden alıntılanmak gerekirse: "Özgür bir toplum mücadelesi yararına, geniş bir yelpazeye yayılan konularda, farklı dillerde, haber ve makaleler yayınlıyoruz. Bunlar arasında işyerlerindeki mücadele, çevreci ve anti-emperyalist mücadeleyle birlikte ırkçılığa, cinsiyetçiliğe ve *homofobiye karşı* savaşıma da bulunmaktadır.".... Ainfos, "yerli insanların yerleşimcilere, işgallere, marjinalleşmeye karşı verdiği kolonyalizm karşıtı savaşımlara dair haberleri dağıttığı gibi, milliyetçilik karşıtı ve bölgesel ayrımcılık karşıtı mücadelelere ilişkin haberlere de yer verir". Bunun yanı sıra, (örneğin) Türkiye özelinde, anti-militarizm ve vicdani ret konularında haberlere de yer veriyoruz, çünkü bu hareketin içerisinde anti-otoriter düşünce ve pratiklerin belirleyici etkisi sezilebiliyor. Benzer şekilde, herhangi bir öncü partinin/grubun tekelinde olmayan, kapitalizm karşıtı, anti-otoriter/özgürlükçü hareketlere de yer veriyoruz; Kaos GL de bunlardan birisidir.

Ainfos konusunu, birkaç ek bilgi sunarak bitirmek istiyorum. Ainfos uzun süre Kanada merkezli Tao sunucusu üzerinden yayın yaptıktan sonra, son 3-4 yıldır Hollanda'dan yayınlarını sürdürüyor. Ancak herhangi bir merkezi bulunmuyor; Hollanda'nın yanı sıra, İtalya, İsrail, Portekiz, İspanya, Fransa, Türkiye gibi ülkelerde farklı dillerden editörler bulunuyor. Örneğin, İngilizce

editörü İsrail’de yaşayan bir İsrailli, İtalyanca editörü ise İtalya’da yaşayan bir İrlandalı... Editör olarak katkı sunanların asgari düzeyde İngilizce bilgisine sahip olması gerekiyor. İstatistiksel bir bilgi ileterek kapatalım: Ainfos Türkçe e-mail listesinin halen 400’e yakın üyesi var. Bu rakamla İngilizce, İspanyolca, Fransızca’nın ardından geliyoruz; Almanca, İtalyanca, Portekizce ve Felemenkçe’nin ise önünde yer alıyoruz.

Indymedia

Hemen herkes medyanın belirli tekellerin elinde olduğunun farkındadır; bu durum aslında internet için de geçerlidir. İnsanlar ağırlıklı olarak daha fazla reklâmı yapılan şeylerden haberdar olmaktadır. Dolayısıyla, internet üzerinde de boyalı basın veya anaakım olarak adlandırdığımız medyanın hâkimiyeti sürüyor. Ancak önceden değindiğim nedenlere bağlı olarak, internetin sağladığı özgürlük alanı sayesinde, ekonomik güce dayanan medyanın bu egemenliğini kırmak değilse bile, sarsmak mümkün olabilir. “*Kendi medyanı yarat*” sloganıyla ifade edilen yaklaşım, internet sayesinde gerçeklik bulabiliyor. “*Independent*” “bağımsız” sözcüğü ile “*medya*” sözcüklerinin birleşiminden oluşan *Indymedia*, işte bu düşünceyle doğdu.

“*Independent*”, *bağımsız* olma durumu, sermayeden bağımsız bir yayıncılık anlayışını içeriyor. Kesinlikle reklâm alınmıyor ve sponsor bulunmuyor. *Indymedia*, İngilizce’de *anti-commercial* olarak geçen, Türkçesiyle “ticari-kaygı taşımayan” yayıncılık anlayışına sahip bulunuyor. Bu yaklaşım, *Indymedia*’nın anti-kapitalist yönünü de pekiştiriyor. Önemli bir başka noktanın da, *Indymedia*’nın herhangi bir siyasal grubun, partinin veya örgütün tekelinde bulunmaması olduğunu söylemeliyiz. *Indymedia*’da herhangi bir hiyerarşik yapılanma da yok. Öte yandan, elbette, katılımcıların kendi siyasal görüşleri var; dünya çapındaki *Indymedia* gönüllüleri arasında, ağırlıklı olarak solcular, anarşistler, komünistler yer alıyor. Ancak *Indymedia*’yı diğerlerinden farklı kılan “açık yayıncılık” ilkesine bağlı olarak, tek bir grubun tekeli zaten pek mümkün kılınmıyor. Buna göre, isteyen herkes kendi grubunun duyurusunu, eylem-etkinlik haberini yayımlayabiliyor. Gönderilen haberlere, resim, video veya sesli dokümanlar eklemesine

de olanak tanınıyor. Bunun yanı sıra, *Indymedia* “toplumsal diyalogu” canlandırmak adına, eklenen haberlerin altına yorum eklenebilmesine de fırsat veriyor. *Indymedia* bu açıdan kendi içinde farklı bir özgürlük alanı sunuyor.

Kuşkusuz, *Indymedia*’nın sunduğu “özgürlük alanı”nın bir bedeli de var. Şöyle ki; *Indymedia*’ya gönderilen haber ve yorumlar başlangıçta herhangi bir denetimden geçmiyor ve gönderildikten kısa süre sonra, “sağ-kolon” olarak adlandırılan, ana sayfanın sağındaki yerini alıyor. Bununla birlikte, “ırk, din, dil, cinsiyet ayrımcılığı, homofobi içeren, ticari amaçlar taşıyan, iftira niteliğindeki, sitenin yayını engellemeye çalışan” vb. haber ve yorumlar siliniyor. Bedel derken, İstanbul *Indymedia* üzerinde karşılaştığımız çok ciddi bir sorundan söz etmek istiyorum. Eleştiri sınırlarını aşan hakaretler, küfürler içeren haber ve yorumlarla o kadar sık karşılaşmaktayız ki, zamanımızın büyük çoğunluğu bunları silmekle geçiyor. Gönüllü sayısı az olmasa da, bazen silinmesi gereken yorumlar o kadar birikiyor ki, yeterli vakit bulamıyoruz. Burada, *Indymedia*’ya bu kadar çok küfürlü haber ve yorum gönderilmesinin nedenini tartışacak değilim. Ancak, diğer ülkelerdeki *Indymedia*’larda bu anlamda büyük bir sorunla karşılaşmadığını belirtmek gerekiyor. Buna ilişkin olarak tek yapılabilecek şey, haber ve yorum gönderen kişilerden daha dikkatli davranmalarını, eleştiriyle hakaret ve küfür sınırına dikkat etmelerini rica etmek olabilir. Silinen haber ve yorumların bir kısmı, muhtemelen, faşistlerle polis ve istihbarat servisi elemanları tarafından gönderiliyor. Fakat gördüğümüz kadarıyla, bunların çoğunluğunu, ne yazık ki, çeşitli solcular ve muhalifler tarafından yollanan şeyler oluşturuyor.

20 civarında gönüllünün desteğiyle yürütmeye çalıştığımız İstanbul *Indymedia*, 2003 yılı başında kurulmuştu. Aslında Türkiye’ye daha önceden de girebilirdi, ancak bir şekilde gelişen olumsuzluklar sonucu süre bir miktar uzadı. 2001 yılında İstanbul merkezli siyasal bir grup *Indymedia*’ya talip olmuştu. Tek bir politik görüşü, hatta tek bir grubun görüşünü yansıtmakları için, buna pek sıcak bakılmayınca, linkleriyle birlikte *Indymedia*’nın neredeyse tıpkısı olan kendi sitelerini kurdular: *otonomedia*.

Neyse ki, bu site çok geçmeden kapandı ve o tek sesli, tek biçimli yaklaşım galip gel(e)medi. Indymedia ilkeleri açısından "sağlıklı" İstanbul Indymedia sitesinin oluşturulması, bu nedenle birkaç yıl gecikmeli gerçekleşti.

Indymedia'nın İstanbul sitesinde değindikten sonra, biraz da dünya çapındaki Indymedia'dan bahsedelim. Sol bakış açısına sahip gazetecilerden oluşan bu bağımsız siteler zinciri, 1999 Kasım ayında, Seattle'da gerçekleştirilen DTÖ toplantısına karşı protestolar sırasında kurulmuştu. Bu açıdan Indymedia, neo-liberalizm olarak da tanımlanan, kapitalizmin küreselleşmesine karşı muhalefet hareketinin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Şu anda, 6 kıtada, 150'den fazla Indymedia sitesi bulunuyor. Bunların çoğu kentlerinin ismiyle, bazıları da ülke (örneğin, Deutschland/Almanya) veya bölgelelerinin (örneğin, Chiapas) isimleriyle anılıyorlar.

Küresel kapitalizm karşıtı hareketin bir parçası olarak Indymedia, dünya genelinde çeşitli yasal sorunlarla boğuşmak zorunda kaldı. Özellikle ABD, İngiltere ve İtalya'daki sunuculara farklı nedenlerle birkaç kez el konuldu. Cenova, Evian gibi yerlerdeki küreselleşme karşıtı gösteriler sırasında Indymedia gazetecileri saldırılara uğradılar. Ekvador ve Meksika'da ise iki Indymedia

üyeyi katledildi. Ekvator Indymedia'nın kurucularından Lenin Cali Najera 2004 yılında suikasta kurban giderken, New York Indymedia gönüllüsü Btrad Will, geçtiğimiz yıl Meksika'nın Oaxaca kentindeki gösterileri izlerken polis tarafından vurularak öldürülmüştü.

Sunuşu bitirirken, homofobi ve cinsiyetçilik karşıtlığının, (Ainfos'un olduğu gibi) Indymedia'nın da temel ilkeleri arasında olduğunu belirtmem gerekir. Ana sayfaya haber girme konusunda oldukça tembel olduğumuzu itiraf ederken, Indymedia ana sayfasına, aralarında Kaos GL'nin bir önceki Homofobi Karşıtı Buluşması ve travestilere transeksüellere yönelik baskılar da olmak üzere, çeşitli LGBTT haberleri yaptığımızı anımsıyorum. Son olarak, belki de Türkiye toplumunun genel özelliğini yansıtan bir olgu şeklinde, Türkçe konuşan muhalifler arasında da yoğun bir homofobi ve eşcinsellik karşıtlığı bulunduğundan bahsetme gereği duyuyorum. Bu durumu, "sağ kolon"a yoğun biçimde eklenen cinsiyetçi ve homofobik haberlerle yorumlardan görebiliyoruz; kuşkusuz, bu tür eklemeler fark edildiği anda siliniyor.

A-Infos Türkçe Haber Servisi Editörü

II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

CİNSEL ÖZGÜRLÜKLERİ YASAKLAYAN BİR KÜLTÜR “HOMOFOBİK”TİR

A. Ömer TÜRKES

Romanlardan yola çıkarak homofobiye, daha da genişletirsek cinsel özgürlükleri kısıtlayan, kuşatan, bastıran ve dışlayan bir kültürü tartışmak için söze başlarken, –günah çıkarmak anlamına gelmesin- önce bir özeleştiri yapmanın hakkınıyetli olduğunu düşünüyorum. Bu meseleler üzerine yazmak ya da konuşmak, başkalarının homofobik metinlerinin izini sürmek, homofobiden nasibini almamışlığın ya da kültürün en derinlerine kadar sinmiş bu faşizan zihniyetten kurtulmuşluğun garantisi anlamına gelmemeli. Homofobik olduğumu düşünmüyorum ama “Homofobi Karşıtı Buluşma”ya konuşmacı olarak katılacağım öğrenildiğinde kadınlı erkekli geniş bir entelektüel çevreden yöneltilen “masum” ve “sevimli” esprilere, onlara benim verdiğim -yine “masum” ve “sevimli”- esprili yanıtlara baktığımda homofobik olmasak bile homofobiye üreten kültüre, bu kültürü taşıyan dille katkıda bulunduğumuzu itiraf etmeliyim.

Hepimiz bir dile, o dilde kodlanmış zihniyet dünyasına doğarız. Henüz onu değiştirmek gibi radikal fikirler filizlenmeden önce dil bizi biçimlendirir. En çok da edebiyatla, sanatla yapar bunu. Burada edebiyatı dille yapılan sanatları kapsayacak genişlikte kullanıyorum. Yani destanlardan, folklordan, şarkılardan, türkülerden, şiirlerden, hikâyelerden, romanlardan hatta tarih anlatılarından ve ille de az önce sözünü ettiğim esprilerden yani mizahtan söz ediyorum. İşte bu yüzden, doğduğumuz dilin ve kültürün değer yargıları toplumsal cinsiyet rollerindeki değişikliklere direnmek, cinsel rolleri korumak ve onarmak konusunda yüzlerce yıllık bir deneyime sahiptir. Ve bu yüzden işte, içine doğduğumuz için doğallaştırdığımız, sorgulamaksızın içselleştirdiğimiz düşünce kalıplarına sıkı sıkıya sarılmış buluruz kendimizi. Gözümüz farklılıklara kapalıdır. Yaşadığımız an’ın ahlak, etik ve moral değerlerini insanoğlunun tarih sahnesine çıktığı andan başlayarak bütün zamanlara yaymakta, tarihi olguları bugüne göre anlamlandırmakta, tarihi şahsiyetlere geçerliliği bugüne mahsus kimlikler dağıtmakta hiçbir tuhafılık gör-

meyiz. Oysa ilgi alanımıza giren tarih, tarihin sansürden geçebilen küçük bir bölümüdür. Atalarımızın mahrem tarihleri, cinsel hayatları ve eğilimleri, kısacası cinselliğin tarihi sessizlikle kuşatılmıştır. Kendisini ve eğilimlerini ezeli ve ebedi kılmak, tüm zamanlara yaymak isteyen her kültür, tarihin kendi vaaz ettikleriyle çelişen yanlarını budar. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan bu yana her kesimi birleştiren erkek egemen şiddet kültürü geçmiş çağların cinselliğini “sapkın” bulduğu için budamıştır. Budamaya da devam ediyor. Söz konusu işlemde edebiyatın önemli bir rolü var. Mesela tarihi romanların:

Tarihi romanların farklı cinsel eğilimleri doğru- dan dışlayıcı hikâyeler anlatıp anlatmadıklarını, homofobik bakış açısını yansıtan insan tiplerine yer verip vermediklerini tartışmıyorum. Onların bütünleştirici işlevleri cinsiyet rollerini sabitleştirmek, dönemin aşk ve cinsellik algısını bütün bir insanlık tarihine yaymak ve böylece normal ve normal dışılığı damgalamak. Üstelik çok basitçe, tarihi anakronikleştirerek yapıyor bunu. Geçmiş geçmişe sadık kalarak, olgulara dayanarak anlatılıyormuş iddiasıyla yola çıktığı halde, aslında anlatılan hep bugündür. Tarihin kullanımı dekoratiftir. Geçmiş dair doğruluğu şüpheli popüler ve gündelik bilgiler kullanılarak okuyucunun anlatılanları kolayca kabullenmesi sağlanırken tarihin olguları ayıklanarak yeni bir bellek yaratılır. Özellikle gündelik hayata ilişkin bilgilerin zaten eksikli oluşu, gündelik hayata dair yeni bir anlatının yazılmasını kolaylaştırır. Ulusun ortak geçmişini inşa etmektir amaçlanan. Bu ortak geçmiş ise bugüne ilişkilendirecek, bugünün ahlak ve değer yargıları sanki bu ulusun öz değerleri gibi sunulacaktır.

İster Karaoğlanlara ister Tarkanlara ya da eskinin çeviri tarihi romanlarına bakalım. Hatta günümüzde yazılan tarihi romanlar da farksız. İnsanlık tarihinin başlangıcından bu yana aşkın, sevmeye biçimlerinin ve cinselliğin büyük farklılıklar gösterdiğini biliyoruz. Oysa tarihi romanlardaki kadın ve erkek ilişkileri her zaman günümüze bakarak kurgulanmıştır. Sadece bu bakış açısıyla bile, tarihi romanların biçimsel ola-

rak geçmiş, özsel olarak modern zamanı hedef aldığını, modern toplumsal çizgileri geçmişe çevirerek tarihi modernleştirdiğini söyleyebiliriz. Cinsellik söz konusu olduğunda, belleğin sakladığı şey eşcinsel eğilimlerdir. Pek çok toplumsal/tarihsel mesele gibi, Türk edebiyatında eşcinsel eğilimler “yokluğuyla”, adının anılmamasıyla vardır. Ve yine diğer toplumsal/tarihsel meselelerde olduğu gibi, bu “yokluk”, milliyetçilikle, Türk milli kimliğinin inşasıyla bağlantılıdır.

Sadece yaşadığımız coğrafyadan söz etmiyorum. 20. yüzyılın ortalarına kadar Batı’da da çok farklı değildi durum; tinsel zevklerin yadsınmadığı Antik Çağa ait eserlerde kadına ya da oğlana duyulan aşkın aynı doğallıkla ifade edilmesi Batı’da uzun yıllar boyunca şaşkınlıkla ve suskunlukla karşılanmış, hatta kimi Antik Çağ tarihçisi, hayranlık duyduğu Eski Yunan uygarlığına aşağılık bulduğu bu cinsel hayatı yakıştırmakta güçlük çekmişti. Tam burada bir benzerliğe dikkat çekeceğim. İslamcı ya da milliyetçi muhafazakâr Türk yazarlarının Osmanlıya bakışında aynı şaşkınlık ya da suskunluk görülür... Bir örnekle açıklayayım. Bakın İskender Pala, Nedim övgüsünü nasıl ifade ediyor;

“Kadının baştan çıkarıcı cismani güzelliği her ne kadar daha evvelden bazı mecazlar ve tasavvufi alegorilere (nefs) katıştırılmış olsa bile, Nedim’in şiirlerinde artık İstanbul güzellerinin, yosmalarının, köçeklerinin ve mahbublarının özellikleri açıkça mısraa dökülür. Nedim’in söylediği aşk, Sadabad’da, Küçüksu’da, mesirelerde, şehrin sokak aralarında, helva sohbetlerinde, hamam eğlencelerinde, düşünlerde ve bayramlarda karşılaşılan yaşmaklı, feraceli, şernisiyeli, mendilli güzellere yöneliktir. Şarkılarında bunun geniş tasvirlerini bulmak mümkündür. Bir farkla ki, daha ziyade civanlar, afet; mahbublar yosma; ci-velekler ise taze kılığında cinsiyet değiştirmiş olarak arz-ı endam ederler. Çarpık eğilimleri, aykırı düşünceleri ve süflü şehvet ifadeleri bir yana bırakılırsa, onun aşkında bir masumiyet bile bulunabilir. Hiç olmazsa o, hissettiği gibi söylemiş, hislerini gizlemeye yeltenmemiştir. Şair olup da âşık olmayan bulunabilir mi? Eskilerin hepsi aşkı tatmış ve hemen hepsi bunu anlatmış. Kâh şöyle, kâh böyle. Ama Nedim, öncekiler gibi hasret, bekleyiş ve hatırlayışları, bir nimet olarak

değil bir sıkıntı olarak görmekle diğerlerinden ayrılır...”

Anlaşılabileceği gibi Pala’nın Nedim’i sevmesi için “çarpık eğilimleri, aykırı düşünceleri ve süflü şehvet ifadeleri”ni bir yana bırakması gerekiyor. Oysa İskender Pala tarafından “bir yana bırakılanlar” Nedim’in yaşadığı yıllarda hiç de çarpıklık ifadesi değildi.

Atalarının bilinçli tercihlerini temize çekmeyi, aslında toplumu biçimlendirmeyi ödev bilen to-runlar bahsine az sonra yeniden döneceğiz. Şimdilik Batı’nın hikâyesi ile devam edelim yolumuza.

Antik çağın cinsel tercihlerinin sansürlenmesi, modern Batı’nın kendisini bu uygarlığın mirasçısı saymasından. Ne var ki, Batı dünyasının Geç Roma İmparatorluğunda kurulup Hristiyanlıkla birlikte işlemeye başlayan bütün baskı ve dışlama mekanizmaları cinsellik etrafında kurgulanmıştı; bütün bir Orta Çağ boyunca insan bedeni bir ahlaksızlık yuvası, bir günah kaynağı olarak lanetlenmiş, beden tüm saygınlığı yok edilmiş, eşcinsellik ve giderek her türden şehvet en büyük günahla özdeşleştirilmişti. Marx Weber’e göre Batı’nın yükselişinin hikâyesiydi bu... Eski Yunanla ilişkisi ancak metaforik olabilirdi.

Cinsel tabuların Burjuva devrimleri sırasında eski sistemle birlikte yıkılacağı umut edilebilirdi. Ne var ki, Fransız Devrimi’nin Aydınlanma Çağı libertenlerinin bütün çabalarına rağmen Feodalizme ve Kiliseye karşı zafer çanlarının çaldığı ilk aylarda yarattığı özgürlük ortamı kalıcı olmadı. Bunun en trajik örneği yaşadığı yıllarda ve ölümünden sonraki uzun yıllar boyunca yapıtlarının kabul edilemezliği üzerinde tüm iktidarların erdemli bir biçimde anlaştıkları Marki De Sade’di. Sonuçta, etkileri günümüzde dek gelecek biçimde, Batı’nın erotizmi bir bilgi alanı olarak görme geleneği Aydınlanma Çağı’nda zirvesine tırmanmış, Burjuvazinin üreme tarafından denetlenmeyen her türlü cinselliğe karşı verdiği mücadeleye toplumu aydınlatacağı var sayılan “bilim” de destek çıkmış, “aşırılık”lar yasalar kadar “bilimsel” açıdan da yasaklanmıştı. Aydınlanma düşüncesi, ortaçağa ilişkin bir çok düşünce tarzını yerle bir ediyor, ancak cinsellik, tıp ve ahlak arasındaki şer ittifakına eski rejim

kadar sahip çıkıyordu. Bu düşünce, burjuva bireyin modern destanı olan romanlara da yansdı. 19. yüzyılın baskın edebi formu niteliği kazanan roman sanatında –en azından kanonlaşmış büyük edebiyatta- kadın erkek aşkı kutlanmış, cinselliğin sınırları kalın duvarlarla çevrilmiş, bırakın gey ve lezbiyen ilişkilerini, kadın erkek arasındaki cinselliğin söze dökülmesinde bile aşırılıklardan kaçınılmıştı. Oscar Wilde gibi kaçınmayanların ödediği bedel ise ağır olacaktı. İkiyüzlülüğü sabit Viktoryen ahlak edebiyata da yansımıştı. O dönemin karakteristiğini çok açık biçimde sergileyen bir alıntı yapmak istiyorum. Alıntı komünizmin ustalarından Engels'ten;

“Bir gün gelecek” demişti Friedrich Engels 1883'te kaleme aldığı ‘Georg Weerth’ makalesinde; “Alman Sosyalistleri Alman filisten önyargılarından ve ikiyüzlü ahlaki çekingenliklerin son izlerinden büsbütün kurtulacaktır, zaten bu ahlakçı tavırlar gizli müstehcenlikleri örtmeye yarıyor. Örneğin, Freiligrath'ın ‘Mektuplar’ını okuyun -insanların cinsel organları olmadığına inanarsınız gelir. Ama şiirinde bu kadar aşırı temiz olan Freiligrath kadar kimse hoşlanmaz müstehcen sözlerden”. Engels'in yanıtı cinselliğin doğallığına yaptığı vurguyla noktalanıyordu; “Hiç değilse Alman işçilerinin her gün ya da her gece yaptıkları şeyden rahat ve serbest bir tavırla konuşmaya alışmalarının zamanı artık gelmiştir. Bunlar doğal, kaçınılmaz, çok da güzel şeylerdir”.

Cinselliğin edebiyatta dillendirilmesi toplumsal devinimlerle, egemen kültürün sorgulanmasıyla gerçekleşir. Fransa'da, İngiltere'de, Rusya'da en parlak çağını yakalayan roman sanatının büyük ustaları dibe vurmuş insanları romana sokarken toplumsal bir eleştiriye amaçlıyor, yazar ahlaki tercihlerle, iyiye duyduğu inançla, aydın olmanın sorumluluğuyla hareket ediyordu. Dili ve üslubuyla kusursuz bir form tutturmuştu 19.yüzyıl romanı. 20. yüzyıla damgasını vuran iki büyük savaşın yarattığı yıkım ve acılarla Batı'nın düşünce ve değerler sistemine, akla ve ilerlemeye duyulan inançlarını yitiren Celine, Malet, Genet, Vian gibi Fransız yazarlar, üslupları farklı da olsa Salinger gibi Beat kuşağı üyeleri ya da Bukowski gibi Amerikan rüyasından sıyrarak uyananlar artık çözümlemeyecek, siyasi yan tutmayacak,

insanlıktan, ahlaktan, ilerleme ideallerinden dem vurmayacak, ama reddiyelerini bizzat dışlanmışların bakış açısını, onların dilini kullanarak yükselteceklerdi. Kişisel öfkelerini yansıtan edebi isyanlarının çılgılığı bütün kurumlarıyla sistemden ve toplumun kendisinden almak istedikleri intikamın çılgılığıydı ve Sade gibi, Wilde gibi lanetlenmiş öncüleriydi: Genet, “yaşamış olduğum serüveni onlarla yeniden kurmaya çalıştım; bu serüvenin simgesi piçlik, ihanet, toplumun reddi ve yazıydı” demişti roman anlayışını özetlerken. Celine, alışlageldik edebiyat dilinin dışına çıkıp edebiyatın kendisini, sanatı, dini ve siyaseti, kısacası kültürün tamamını ve toplumun tüm kurumlarını karşısına almış, kutsal kabul edilen her şeyi çiğneyip geçmişti. Vian, “Mezarlarınıza Tükürecekğim” romanındaki “kara” adamıyla tecavüz etmişti beyazların dünyasına...

Toplumsal devrimlerle buluşamadıkları takdirde edebi tedhişçilerin bireysel isyanlarının yerleşik kültürlerde gedikler açması elbette kolay değildi. Yardıma 68 isyanı geldi ve Batı toplumlarında cinsel özgürlükler konusunda önemli adımlar atıldı.

Osmanlı'da aşk başkadır

Osmanlı toplumu 19. yüzyılda az önce bahsi geçen romanlar aracılığıyla tanıştı Batı'nın değer ve düşünce dünyasıyla. Ahmet Cevdet Paşa, bu yıllardaki toplumsal ilişkileri “Maruzat”ında (1856) şu cümlelerle özetliyor; “zendostlar (kadın sevenler) çoğaldı, mahublar (erkek sevenler) azaldı. Kavm-i Lut sanki yere battı. İstanbul'da öteden beri delikanlılara ma'ruf ve mü'tad olan aşk-u alaka, hali tabisi üzerine kızlara mün-takii oldu (...) Kubera (kibarlar) içinde gulamparelikle (oğlancılıkla) meşhur olan Kamil ve Ali Paşalar ile onlara mensup olanlar kalmadı. Ali Paşa da ecanibin (yabancıların) itirazatından ihtiraz (çekinme) ile gulampareliğini ihfaya (gizlemeye) çalışır idi”.

Anlaşılabacağı gibi, zendostların yani kadın sevenlerin sayıca artışının tarihi önem arz ettiği o yıllarda, Avrupa romanında işlenen aşk ve cinsellik biçimleri Osmanlı toplumunda yeni yeni filizlenmeye başlıyordu. Avrupa'daki örnekleri taklit eden Tanzimat romancısı karşı cinse

dönük bu yeni tarz aşkı ve çekirdek aile modelini modernliğin biricik ifadesi sayacak ancak roman kahramanlarına gönlünce bir cinsellik yaşama izni vermeyecektir. Neredeyse her roman "aşırılık"ları cezalandıran ölümlerle sonlanır; duygu ve düşünce dünyasını kısıtlayan geleneksel bağlar henüz kopmamıştır. Sonuç olarak, 1872 tarihinde Basiret gazetesinde tefrika edilen ve ilk Osmanlı-Türk romanı sayılan Şemseddin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı, romantik bir aşkın Osmanlı toplumuna uyarlanmış haliydi. *Taaşşuk-ı Talat Ve Fitnat*, "emr-i izdivaç ve ahlaka dair" ibretlik bir hikâye olarak ilan edilirken, aynı zamanda eğitici/öğretici nitelikli bir roman geleneğini de başlatacaktı.

Ahlaka dair ibretlik hikâyelerin ahlaklı olmayan yanları ise ahlak bekçiliğine soyunan kültür ve uçkur bekçileri tarafından düzeltilecekti ki milliyetçi, muhafazakâr ve İslamcı kesimin sentezlediği tarih ve edebiyat fakültelerinde bu türden akademisyenler çoğunluğu teşkil ediyordu. Konuyu biraz daha açayım: Osmanlı romanının ilk *femme fatale*'i, Namık Kemal'in *İntibah*'ındaki Mahpeyker'dir. Hikâyede yerden yere vurduğu bu kadını, bir kaç sayfa ilerde "Seviyorum sözcüğü ağzından her çıktıkça dudakları namus kadar güzel, cinsellik kadar tatlı bir renk bağları" sözleriyle dayanılmaz bir çekiciliğe büründürür Namık Kemal. Ali Bey'le yozlaşmanın simgesi Mehpeyker'in ilk seviştikleri geceyi de şiirsel cümlelerle, adım adım, sindire sindire anlatmaktan kendisini alamaz. Ne var ki milliyetçi İslamcı kesimin yetiştirdiği en önemli eleştirmenlerinden Prof. Dr. Mehmet Kaplan, bu anlatımı Ali Bey'le Mehpeyker'in ilk sevişmesinin Namık Kemal'in kişisel bir tecrübesinden esinlendiğini söyleyerek açıklayacak; kitabın bu bölümündeki coşkunun bu kişisel tecrübenin anısından kaynaklandığını ve yazarına bir süre için öğretici ve yargılatıcı tonu unutturduğunu söyleyecektir. Kaplan muhafazakârlığın namusunu kurtarmıştır.

Osmanlı toplumunda özgürlük düşüncesini içselleştiren II. Meşrutiyet'tir. Aşağıda sıraladığım roman isimleri bile II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamının Osmanlı toplumunda en çok cinsel özgürlük biçiminde kavrandığını kanıtlamaya yeter. Mehmet Rauf'un "Bir Zambağın Hikayesi" (1910) ve "Kaymak Tabacı", Ebül

Burhan'ın "Bir Çapkının Hikayesi" (1910), T.P.Z.'nin "Muhabbet Odası" (1912), M.S.'nin "Zifaf Gecesi Harem Ağasının Muaşakası" (1913), A. Hasan'ın "Bir Bakirenin Gebeliği" (1914), Ahmet Naci'nin "Bir Aşüftenin Jurnalı" (1914), G.R.'nin "Beyoğlu Alemi" (1914), Adil Nami'nin "Balodan Sonra" (1914), M. Alişan'ın "Kadınların Aradığı" (1914) gibi romanlarda yazarlar toplumun eskiyle olan bağlarını sarsmak için -bilinçli olarak- her türden cinsel ilişkiyi en cüretkar ifadelerle dile getirerek toplumun yerleşik değerlerine saldırmışlar ve edebiyatımızın ilk "underground" hareketini yaratmışlardı.

Fransız Devrimi'nin Sade'ı varsa II. Meşrutiyet'in de Mehmet Rauf'u vardı. Sade ve Oscar Wilde metinlerinden adapte ederek yazdığı romanlarında -kendi ifadesiyle- cinsel ihtiyacın beşeri bir açlık olarak "meşruiyetini" ve "muhakkaklığını", hiçbir düzmece ahlak kuralı ile sınırlanamayacağını savundu o. Mehmet Rauf ve arkadaşları batan "Kavm-i Lut"a yeniden hayat vermişlerdi. Ancak Fransa'da olduğu gibi İstanbul'da da uzun sürmeyecekti özgürlük günleri. Osmanlıyı kurtarmak için ahlaka ve dine sarılmayı vaaz eden -içlerinde Mehmet Akif'in de yer aldığı- bir kesim Mehmet Rauf ve arkadaşlarının yazdıklarını "edebiyat dışı", "edebiyatı satan" romanlar olarak teşhir ve neredeyse ihbar ettiler. Sade ve Wilde gibi Mehmet Rauf da mahkeme önüne çıkarılacak, hapis cezasına çarptırılmakla birlikte ordudan atılarak cezalandırılacaktı.

Onların karşılaştıkları saldırılar kendi dönemleriyle sınırlı kalmadı. Dışlayıcı ifadeler Edebiyat fakültelerinde II. Meşrutiyet'in erotik edebiyatına ilişkin değerlendirmelerde de kendisini göstermiştir. Sözünü ettiğim yazarlar ve eserleri o dönemi araştıran akademisyenler tarafından şu tarz ifadelerle dışlanırlar: "Cinsel ilişkileri kaba bir şekilde tasvir eden bu tür eserlerin okuyucuları da bellidir. Sapık ilişkileri ve namus, ahlak konusundaki aşırı fikirleri konu alan bu eserler cinsi duyguların tamamıyla beşeri bir ihtiyaç olduğu, bu ihtiyacın hiç bir ahlak yasağıyla sınırlandırılmayacağı tezi üzerine kurulmuştur. (...) "Ahmed Naci ve Mehmet Rauf, Bir Aşüftenin Jurnalı ile bir Zambağın Hikâyesi adlı eserlerinde serbest evliliği savunan kahramanlarının sapık ilişkilerini konu alırlar. (...) Ahlaksızlığın, fuhşun

boyutları kimi romanlarda en uç sınıra kadar ulaşır. Aynı erkekle ilişki içinde olan ana-kızdan (Ahir Zaman, Hediye Boşandıktan Sonra) seviciliğe (Ahir Zaman, Hırsız Feneri ve zeyilleri, Leman, Odalığın Defteri, Belki Ben Aldanıyordum); gulamperestliğe (Güzellere, Kuş Dilinde), mazoşizme (Ölmeyen) âşıkıyla anlaşıp kocasını zehirleyenlere (Yakıcı Kadın, Pakize, Hırsız Feneri ve zeyilleri), birbirinden haberli eş değiştirmeye, üvey oğullarına ilgi duyanlara (Menfi, Kadınlar Komitesi), kocalarının bilgileri dâhilinde kadınların geceleri evlerine yabancı erkek almalarına kadar (Şıpsevdi), her türlü ahlaksız ve sapık ilişkiler dikkatlere sunulur.”

Romanlar hakkında bilgilendirmede bulunurken araya girerek kendi kanaatlerini bildiren ve onları sapıklıkla suçlayan dış ses elbette tarafsızlığa özen göstermesi gereken bir akademisyenin değil bir kültür beğçisinin sesidir. Sonuçta adı geçen bu romanlar yeni harflerle yayımlanmaz. Muhafazakâr edebiyatın roman kanonu edepli ürünlerle sınırlıdır. Ama burada bir çelişkiyle karşılaşmıyor muyuz? Kendisini geleneği korumak ve kollamakla yükümlü sayan muhafazakâr düşüncenin geleneğin bir parçası olan tarihsel ve toplumsal ahlak anlayışlarını ve cinsel tutumları belleklerden silmek anlamına gelmiyor mu? Ya da muhafazakâr ekolün tarihçileri tutkuyla bağlı olduklarını iddia ettikleri mesleklerine ihanet etmiyorlar mı? Nedim’in ya da İl. Meşrutiyet döneminin erotik edebiyatını yaratan yazarların eserleri cinsel ve toplumsal gelenekleri yansıtarak törellik içermiyor mu? Bütün sorulara “Evet” yanıtı verdiğimizde Türk muhafazakâr düşüncesinin sırrına vakıf olacağız. Bizim muhafazakârlığımız modern muhafazakârlıktır. Ya da muhafazakârcı modernidir ve bu nedenle Cumhuriyet modernleşmesiyle muhafazakârlığın cinselliğe bakışı örtüşecektir.

Görev olarak cinsellik

Seçme, ayırma ve dışlama mekanizmaları her kurucu süreçte kullanılmıştır. Eskiyle arasına sınır çekerken “yozlaşma”ya vurgu yapan Cumhuriyet, yozlaşmanın simgesi olarak İstanbul’u işaret edip bir hayat tarzını dışarıda bırakırken Anadolu’da Batı Medeni Hukukuna dayalı yeni bir ahlakın, yeni bir hayat tarzının temellerini atıyordu. Aynı dönemde tarih de yeniden tanzim

edilmiş, icat edilen yeni kimlik tüm zamanlara yayılmış, Türklerin kökenine yapılan Orta Asya yolculuklarında tam da Cumhuriyetin vaaz ettiği ahlakın, kadın tiplerinin ve aile modelinin izleri “keşfedilmiştir”.

Bu ideolojinin topluma yayılması ve benimsetilmesi görevi, kitle iletişim araçlarının çok cılız kaldığı o yıllarda elbette yine roman sanatına düşecekti. İlk dönem romanlarında eşcinsel aşklara –tabii ki aşk değil, sapık ilişkilere– yer veren roman sayısı pek azdır. Yer verilenler sadece yozlaşmış eşcinsel kadınlardır. Selahattin Enis’in “Zaniyeler”, Esenalı’nın “Miras”, Yakup Kadri’nin “Hüküm Gecesi” romanlarında karşılaştığımız bu türden kadınlar Osmanlı’nın son dönemlerindeki yozlaşmanın simgeleridir.

Peki, kadın üzerinden tarif edilen meşru cinsellik nasıl tasavvur edilmiş, nasıl bir kadın tipi örneklenmişti? Dönemin popüler aşk romanlarında canlanan “Cumhuriyet kadını, fikri mücadelelere, edebiyat hareketlerine, spora ve aynı zamanda ev kadınlığına, anneliğe ve zevceliğe merbut, mükemmel kadındı”; yani tam bir görev kadınıydı o! Meşru cinselliğin dışındaki her tür cinsel etkinlik, cinsel heyecan, hatta cinselliğin her türden dillendirilişi ise bir kez daha yasak bölgeye itilmişti. Doğrusu şaşılacak bir şey yok; Platon’dan beri her türden toplum mühendisliğinin amacı normlar ve normaller yaratmak, zevk ve coşkuyu yadsımak, yalnızca üremeye yönelik cinselliğe izin vererek her türlü tutkuyu ortadan kaldırmak olmuştur. Öyleyse, politik açıdan cinsel özgürlük hiçbir zaman masum kabul edilmeyecektir. Çünkü hayatın bir tek karesini renklendiren bir özgürlük anı bile başka alanlardaki özgürlükcü düşünceleri tetikleme, sınıflar ve cinsler arasındaki ayrımcılığa dayanan toplum tasarımlarının meşruiyetini sorgulatma tehdididir.

Tıpkı Foucault’un tanımladığı gibi; “İktidar ‘şey’leri tanımlayan, arzusunun ne olduğunu öğretti, bilgiyi biçimlendiren ve söylemi üreten. Kısaca, zevki, bedeni, hayatı, anlamı tanımlayandır. İktidarı devletin egemenliği ve yasaların gücü çerçevesinde, yani baskının örgütlenmesi olarak tanımlamaktan kurtulmazsak devletin altında ve ötesinde, beden, cinsellik, aile, akrabalık, bilgi ve teknoloji olarak işleyen

iktidarı çözümleyemeyiz (...) İktidarın mekanizmasında bahsetmek, bireylere uzanan ve onların eylemlerini, davranışlarını, söylemlerini, öğrenme biçimlerini ve gündelik yaşamlarını belirleyen kılcal damarlardan bahsetmek demektir (...) İktidar, bedenlere yatırım yapar; sağlık, spor, kas geliştirme, çıplaklık, beden güzelliğinin tanımlanıp yüceltilmesi, vb. İktidarın bedenler üzerinde kurulması, 18. yüzyıldan bu yana okullarda, hastanelerde, kırsalalarda, fabrikalarda, kentlerde, ailede... geliştirilen disiplin teknikleri ile mümkün hale gelmiştir."

Cumhuriyetin talipkâr kadroları olan ve ekmeğini devlet kapısından kazanan ilk Cumhuriyet yazarları elbette ideolojik bir çatışmaya girmeyeceklerdi. Tersine az önce sözünü ettiğim gibi yeni iktidarın ideolojisini özellikle kadın-erkek ilişkisine, zevke, bedene bakışını romanlarla toplumun kılcal damarlarına kadar yaydılar. Devletin hayatın bütün alanlarına nüfuz edebildiği ve cinselliği kamusal alandan dışladığı yıllarda yazılan romanlar büyük meselelere açılan kapılardı ve bu meseleler arasında cinsellik yer alamazdı. Böylece "ucuz" edebiyatın alanına itildi cinsellik. Bu tarz romanlarda erkeklerin sokak kadınlarıyla, "yosmalarla", ahlaksız kadınlarla yaşadıkları "ibret" verici erotik maceraların yanı sıra biseksüel ya da eşcinsel kadınlar da sözde ahlaki bir tavırla, yargılayıcı, aşağılayıcı ifadelerle, ama işin aslında erkek fantezilerini kışkırtmayı amaçlayan çok canlı sahnelerle işlenmiştir. Ancak erkek eşcinselliği söz konusu bile edilmez.

İşte bu nedenle sadece tek tek romanlardan yansıyan homofobik zihniyet biçimlerini değil, cinsel özgürlükleri denetleyen çok daha geniş bir mekanizmayı konuşmak zorundayız. Cumhuriyet döneminde yayımlanan 7000 civarındaki romanda eşcinsel ilişkiye yer verenlerin sayısının iki yüzü bile bulmuyor oluşu, bu mekanizmanın, içselleştirilmiş sansürün, yukarıda da belirttiğim gibi eşcinselliğin Türk edebiyatında yokluğuyla var olduğunun göstergesidir. Aslında Türk romanında pek çok konu yazılmamışlığı, böylelikle dışlanmışlığıyla hep oradadır. Öyleyse farklı cinsel eğilimlere yönelik kısıtlama ve baskılara karşı çıkarak sadece ötekinin cinselliğini özgürce ifade etme hakkını savunmuyor, aynı zamanda kendi cinsel özgürlüğümüz

için de mücadele ediyoruz demektir.

Cumhuriyet toplumu –dışarıdan bakıldığında- geç dönem Viktoryen toplumdur. Dünyaya, cinselliğe gem vuran, temiz ve saf olmayan her düşünce ve davranıştan kaçınan, çalışkan ve dine bağlı kadın ve erkeklerden oluşan bir toplumun vizyonunu sunmuştu. Bu, o dönemin insanların da her şeyden fazla önemseydiği ve devamlılığı için çaba harcadığı bir tabloydu. Cılası biraz kazındığı zaman, inanılmaz bir kokuşmuşluğa tanık oluyoruz. Ama bozulmaya yüz tutmuş olanlar kimlerdi? Bunun yanıtı, sandığımızdan çok daha fazla sayıda insanmış gibi görünmekteydi. Topluma ahlak vaazları veren siyasetçiler, bakanlar, milletvekilleri, zenginler, saygın aile reisleri, dini bütün esnaf ve lümpen proletarya... Herkes gizliden gizliye de olsa, toplumun onları kaçınmaları gerektiği konusunda eğittiği şeylerin peşindeydiler. Biraz daha kazıyalım bu cılayı. Osmanlıdan günümüze bu coğrafyanın her yeri çocuk yaşta ya da yetişkin fahişelerle kaynıyordu. Toplumun her tabakası eşcinsellerle doluydu ve her kesimde eşcinsel ilişki bir sır olarak sürdürülüyor olsa bile, fiilen yaygın olarak vardı.

Romanlar bunu edebiyata yansıtmadı. Tersine, güçlü erkek ve iffetli kadın imgesini cinsellikten uzak bir aşkın içinde canlandırarak toplumsal gerçeğin uzağında yeni bir dünya kurdular. Özellikle erkek imgesinin yansıması dikkat çekicidir. Toplumsal bir kurgu olan erkekliğin -bu kurgunun bulanıklaştığı, bunalıma girdiği, imkânsızlığının anlaşıldığı anlarda- kurgusal metinlere, yani romanlara yansıması karmaşık bir süreçtir. Gerçeklikte geleneksel rolünü artık oynayamamanın yarattığı rahatsızlık, mevcut "gerçeklikten daha fazla gerçek olan" bir erkek fantazyası yaratmakla sonuçlanacaktır. Bu türden kurgusal metinler "yoğunlaşmanın, yer değiştirilmenin, pek çok figürün tek bir figürde birleştiği bileşik temsilcilerin olduğu; ters çevirme, karşıtına dönüştürme, ekonomi ve sansür mantığının işlediği metinler olarak okunmalıdır". Ve bu türden metinler için duygulu, kırılğan, pasif, ama hepsinden önemlisi yetim kalmış şaşkın erkeklerin trajik hikâyeleri ile açılan Osmanlı-Türk romanı çarpıcı bir örnektir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra birkaç farklı erkek portresi çizilir. Yüksek edebiyatta Cumhuriyet'in yeni erkek tipini tarif eden romanlar yaygınlaşır. Yakup Kadri, Aka Gündüz, M.Ş. Esendal gibi Kemalizme bağlı aydınların romanlarından fıskıran Cumhuriyet yurttaşı ortak bir idealin hizmetinde, bireysel mücadeleden daha yüce bir mücadele içerisinde tanımlanmış, ailesine, ülkesine, işine karşı sorumluluklarının bilincinde, hem geleneklerine bağlı hem modern bir erkektir. Osmanlı modernleşmesinin zararlı, erkeği kastrasyona uğratan etkileri bu yeni erkeğin yüklendiği aşkın görevlerle giderilir. Cumhuriyet modernleşmesinin ne göğüslü ne kalçalı, gri tayyörlü, fötr şapkalı ve makyajsız yüzleriyle cinsiyetlerinden arındırılmış kadınları, erkeklerin onlara biçtiği annelikle yurttaşlığı sentezleyen rolleri gereği ürkütücülüklerini kaybetmişlerdir.

Zaman ilerleyip sol muhalefet sesini romanlardan yükselttikçe Cumhuriyetin sorumlu yurttaşının yerini Kemalizmin eksik kalan projesini tamamlamaya soyunan tam teşekküllü Cumhuriyet aydını alır. Yalnızlık paydasında birleşen bu erkek aydınları yoldan çıkarmak için kurulan tuzaklarda kadınların kullanılması –her ne kadar bu yeni erkek tipi kadınlara kanmayacak kadar irade sahibi olsa bile- geleneksel korkuların bilinçaltında canlılığını hâlâ koruduğunun kanıtıdır. Edebiyatımızdaki kurma, kurtarma ve aydınlatma misyonları ile donatılmış son erkek tipi, toplumsal hayata Kemalist aydının yakın akrabası olarak adım atan devrimci kahramanlardır. Devrimci gençlerin somut varoluşları ile 70'li yıllarda edebiyata yansıyışları arasında ciddi farklılık olsa bile, -kadın ya da erkek- bu gençlerin "erkekliği" apaçaktır.

Buraya kadarki genellemelerimizi romanımızın kanonlaşmış, bir başka deyişle "yüksek" örnekleri üzerinden yaptık. Oysa aynı süreç içerisinde popüler türlerde –özellikle tarihi romanlarda ve polisierelerde- karşılaştığımız erkek tiplerinin ve onların kadınlara ilişkin tavırlarının -büyük okuyucu kitlesi göz önüne alındığında- çok daha arzulanır olduğu unutulmamalıdır. Bu tavırlar günümüzün "maço" tavırlarıyla birebir uyumludur. Öyleyse, erkeklerin kamusal alanda tarif edilen, üzerinde uzlaşılacak kimlikleri ile gerçekte olmak istedikleri ya da oldukları kimlik arasında bir yarılma tespitinde bulunabiliriz.

Cinsel yasaklar delinirken

Yıllar ilerledikçe aydınlarla siyasal iktidarlar arasındaki ilişkiler bozulmuş, özellikle sol muhalefetin sesi romanlarda yükselmiş, kadın ve erkek arasındaki cinsellik pek çok yazar tarafından hayatın bir parçası olarak yerli yerinde canlandırılmış, hatta kimi romanda cinsellik toplumsal değerlerin sorgulanma aracı da kılınmıştır. Ne var ki, bu kısa yazıda genel karakteristiğine vurgu yapmak zorundayız; cinselliğin yasaklı alanları Türk romanında da yasaklı kalmış, siyasi eleştirisini iktidar merkezli kuran muhalif kimlikli yazarlar bile mahrem hayatı sistemle ilişkisi içinde yeterince sorgulamamışlardır. Egemen ideolojiden radikal bir kopuş yoktur. Marx ve Engels'in siyasi ve teorik metinlerini tartışmasız kabullenilen sosyalist hareket bile ne yazık ki onların cinsel özgürlükler hakkında söylediklerini görmezden gelmiştir. Oysa diğer bütün dışlanmış kesimler gibi cinsel yönelimleri nedeniyle dışlanmışlar da sadece toplumsal muhalefet açısından bakıldığında bile büyük ve yıkıcı bir potansiyele sahiptir.

Eşcinsel aşkın Eski Yunan metinleri ya da II. Meşrutiyet romanlarındakine benzer bir doğallıkla ifade edilmesi 80'lerden sonra Attila İlhan'ın "Fena Halde Leman"ı (80) ile başlar. 2000'lere gelinceye kadar az ama istikrarlı biçimde işlenen bu türden aşklarda ağırlık yine kadınlar arası ilişkilerdedir. 2000'lerden sonra süreklilik kazanan eşcinsellik temalı anlatıların giderek daha sık işlendiğini söylemek mümkün.

Ancak burada bir noktayı işaret etmeden geçmek istemem. Büyük kentlerde belli bir maddi güce ve sosyal çevreye sahip olan gey ve lezbiyenlerle yoksul kesimlerden gelenlerin, vücutlarını satmaktan başka şansları olmayanların maruz kaldıkları tepki ve davranışların birbirinden farklı olduğu unutulmamalı. Ya da törelerin, gelenek ve göreneklerin kanun ve nizam yerine geçtiği, namusun kutsandığı, cinselliğin mahremiyetle örtüldüğü, maçolukla erkekliğin bir ve aynı şey kabul edildiği, üstelik saygı ve hayranlık uyandırdığı taşrada eşcinselleri bekleyen dışlanmışlık da çok farklı olmalı. Ne yazık ki romanlarda bütün bu durumların ele alındığını söylemek zor. Daha çok üst orta sınıflara dair hikâyeler okuyoruz. Ele aldıkları insan tiplerine cinsel özgürlüklerini veren romanlarda artış kay-

dedilen bu süreç içerisinde cinselliğin her çeşidinin toplumsal hayatta, edebiyatta ve sinemada önemli bir yer kapladığını, cinselliğin bir başka türlü kuşatılmışlık içinde ehlileştirildiğini bildiğimiz için roman alanında kaydedilen gelişmelerin radikalliğinden söz edemeyiz. Eşcinselliğe bakışı ahlaki şizofreni olarak beliren bir kültürde cinsel kimliklerini gizlemek zorunda kalıp aile baskısıyla evlenen, kimliğini karısının “suç ortaklığı” sayesinde gizleyebilenleri, erkek hatta maço rolü üstlenip evlenen, çocuk çocuk sahibi olan, “ibne” diyerek aşağıladıklarıyla “aktif” ilişkileri erkekliklerinin kanıtı sayan “normal”leri, bütün bunların farkında olsalar bile susmayı seçen ya da bu özel ve gizli düzene rıza gösteren diğerleri de katılmalı hikâyelere.

Cılız da olsa, bazı sıkıntılar barındırsa da bu türden konulara el atan ve bizde de yer altı adıyla anılmaya başlayan romanları önemsiyorum. Eğer bir yeraltı varsa tam da orayı mesken tutmuş olanların, tinerici çocukların, evsizlerin, travestilerin, transseksüellerin ya da bedenlerini satarak geçinen kadınların hayatları veya kutsallığını mahremiyetinden alan evlilik kurumunun ancak 3. sayfa haberi olduğunda kamusallaşan kirli çamaşırları, yani ulus devletle birlikte tesis edilip tüm zamanlara yayılmaya çalışılan ikiyüzlü heteroseksüel ahlakımız, sadece yeraltının değil isyanı barındıran her türden edebiyatın merkezine oturmalıdır. Öyle anlar ve toplumlar vardır ki erotikanın edebiyatı, aynı zamanda başkaldırının ve isyanın da edebiyatıdır....

Milliyetçi/ulusalci bakış

Milliyetçi, ulusalcı, muhafazakâr cephede ise bir değişiklik yok. Onlar Yahudilere, Ermenilere, Kürtlere, Araplara ve eşcinsellere düşmanlıklarından hiçbir şey kaybetmediler. Bu uzun ve ciddi yazıya biraz neşe katacak bir örnek vereceğim. Serkan Dulkadir’in politik bilimkurgu romanı olarak tanıtılan “Varoluş Projesi” komplocu zihniyetin bir ürünü. “Ceviz Kabuğu” tarzındaki TV tartışma programlarından hatırlayacağınız hikâyesini özetlerken sözünü ettiğim zihniyeti biraz detaylandırabilmek için alıntıları uzun tutacağım. Karakterlerin tanıtıldığı, gençlikteki yozlaşmayı işaret eden giriş bölümünü kahramanımız Altuğ’un kısa hayat hikâyesi izliyor ve kitabın ana fikrine geliyoruz; Siyonizmin hazır-

ladığı hain plana... İşte bu durumu tespit eden ruhbilimi ve fizik uzmanı Dr. Kıvanç Albayrak devletin denetiminde ve yüce Türk ulusunun geleceği için on beş yıldan beri etrafına topladığı çeşitli uzmanlarla “Varoluş Projesi” üzerinde çalışmaktadır. Elbette uzmanların projesini hayata geçirecek birimlere de ihtiyaç var. Ancak kendisini bir eğitim seferberliği olarak sunan projenin ve birimlerin eğitimle uzaktan yakından ilgisi yok. Onlar sadece dövüşmek için eğitilmiş, ağır psikolojik deneylerden geçirilmiş “tetikçi”ler. Kahramanımız Altuğ da tam bir kahraman. Konumuz açısından can alıcı satırlara geldik. Altuğ, Kıvanç Albayrak tarafından bu proje için seçilmiştir. Albayrak durumu şöylece özetler:

“Varoluş Projesi” adına yok edilmiş durumdasınız. Kamuoyuna duyurduğumuz kadarıyla, mahkûmiyetinizin birinci yılında serbest bırakıldınız. Dışarı çıkmazdınız bir ay sonra, eşcinsel eğilimlerinizden dolayı ameliyat olarak bayan olmaya karar verdiniz. Ardından, sizi bu halinizle işe alabilecek bir yer aradınız. Tabii ki bunlar, bizim basına devamlı olarak verdiğimiz haberler sayesinde herkes tarafından duyuldu. İş bulamayınca da bir fahişe olarak çalışmaya karar verdiniz. Ve dün gece, İstanbul’daki bir otoryolda araba çarpması sonucunda hayata gözlerinizi yumdunuz.

Altuğ beynine yediği şimşekli cümlelerin etkisiyle gözü bir noktada kilitlenmiş, bu dehşet verici olayı anlamaya çalışıyordu: Sizi namussuz herifler, ben bulunduğum noktaya nasıl geldim biliyor musunuz; tırnaklarımla kazıyarak, hayatımı riske atarak, ailemi ve tüm manevi varlıklarımı ardıma atarak. Her şeyimi ülkeme feda etmek için çalışıyordum ben. Ama siz beni bir ibne olarak adı bir ölüme layık gördünüz.”

Uzun uzadıya tahlillere, söylem analizlerine girmeye hiç ihtiyaç duyurmamış. Görüldüğü gibi kahramanımızın vatan sevgisinin kanıtı eşcinsellik damgasını sineye çekmesiyle ölçülmektedir.

“Heteroseksüel Muhafazakâr Sünni Türk” İktidarı

2009 yılı içerisinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’nın Sel Yayıncılık’ın “CinSel Kitaplar” dizisi

kapsamında yayımladığı Ben Mila'nın "Perinin Sarkacı", Guillaume Apollinaire'in "Genç Bir Don Juan'ın Maceraları", Fransız yazar P.V.'nin yayıma hazırladığı "Görgülü ve Bilgili Bir Burjuva Kadınının Mektupları" hakkında açtığı davalar cinselliğe yönelik baskıların bilinçli bir biçimde sürdüğünü kanıtladı.

Bilindiği gibi mahkeme kitapların edebi değerine dair bilirkişi değerlendirmesi istemiş, bilirkişi olarak da İstanbul Ticaret Üniversitesi öğretim üyelerine başvurulmuştu. Sonuçta, "toplumumuzda geçerli olan genel ahlak kuralları ve gelenek, görenek ve alışkanlıkları bağlamında ele alındıklarında, bir ailenin birlikte okuyup, inceleyemeyeceği nitelikte oldukları anlaşılmaktadır" tarzında ifadelerin yer aldığı bilirkişi raporları sonucu üç kitap hakkında dava açılmasına karar verildi.

Her baskı döneminde daha bir iştahla fıskıran - hangi eserin, hangi filmin, hangi giysinin ahlaka uygun olduğunu belirleyen- yasakçı zihniyetle karşı karşıyayız. Nasıl bir yanıt vereceğiz? Şimdi, insanı mesele edinen roman sanatında her türden cinsel konunun işlenebileceğinden, cinselliğin ete indirgenmesini, kaba bir pornografiye dönüşmesini önleyecek yegâne mekanizmanın edebiyat olmasından, "ailecek okunabilir kitap" diye bir kategorinin konulamayacağından, müstehcenliğin tanımının kişiden kişiye, coğrafyadan coğrafyaya değişeceğinden ve tam da bu nedenle tanımının yapılamayacağından da yola çıkabilir, akılcı bir savunu yapabiliriz. Bu tarz metinlere çirkin, kaba, irkiltici tarzında değerlendirmeler yapma hakkının meşru olduğu ancak bunun edebiyat eleştirisi düzeyinden öteye gitmeyeceği eklentisini de yapabiliriz elbette. Tuhaf görünebilir; ama yasakçı zihniyetlere karşı kendimizi edebiyat içinde kalarak savunamayız. Tıpkı işçi, memur, öğrenci haklarına getirilen kısıtlamalar gibi, cinsel içerikli edebiyata getirilen kısıtlama da siyasidir. Kısıtlanmak istenen özgürlüklerimizdir.

AKP ve yandaşlarının geçtiğimiz hafta ağızlarından çıkan sözler, zaten meselenin edebiyatla sınırlı kalmadığını kanıtıyor. İslami kesimin "heteroseksüel muhafazakâr Sünni Türk" kimliği dışında kalan hiçbir kimliğe tahammül etmediğini, herkesi kucaklamaktan anladığının kün-

deye getirip kemiklerini kırmak olduğunu kavramak için Ali Bulaç ve Ertuğrul Günay'ın açıklamalarına bakmak yeterli. Günay, 12 Eylül'ün Zeki Müren ve Bülent Ersoy'a şeref bahsettiğinden dem vurmuş, Bulaç ise Afganistan ve Irak katliamlarını eşcinsellerin yaptığını ileri sürmüştü. Ali Bulaç'ın baştan aşağı homofobik düşüncelerini düzeltme imkânımız yok. Ama Afganistan ve Irak katliamlarında ABD politikalarını ve savaşların erkek egemen iktidar düzeninin ürünleri olduğunu görmezden gelmesi yenilir yutulur gibi değil. AKP ve Fetullah Gülen cemaatinin ABD ile olan sıcak ilişkilerini, ABD'nin işgalci ve katliamcı politikalarına olan desteğini gizleme gayretindedir herhalde.

Ertuğrul Günay'ın hafıza kaybını da düzeltmek zorundayız. Hatırlatalım; 12 Eylül darbesinden sonra ilk getirilen yasaklar eşcinsel şarkıcıları da kapsamış, erotik neşriyat yasaklanmış, travestiler ve transseksüeller aşağılayıcı sıfatlar ve alçaltıcı muamelelerle metropol dışına sürülmüşlerdi. Okuyucu/izleyici ilgisi çekmek niyetiyle yapılan eşcinseller, travestiler ve transseksüeller konulu teşhir edici röportajları ya da magazin haberciliğini de unutmayalım. Bir başka unutulmayacak örnek 12 Eylül sonrasında "operasyon muhabirliği" ile ünlenen Ertürk Yöndem'in haber programlarıdır. Mikrofonunu uzattığı devrimci gençlere "Pişman mısınız?", eşcinsellere ise "evet" yanıtını alana kadar "mutsuzsunuz değil mi?" sorusunu hiç bıkmadan tekrarlardı. Kendisini norm ve normal tayin etmiş heteroseksüel iktidarın faşizan çehresini gizlemeye tenezzül etmediği askeri darbe dönemlerinde daha da azgınlaşan, karşısındakini anlama ya da dinleme niyeti taşımayan geleneksel bakış açısıydı bu. Anlaşıyor ki bu bakış açısı AKP, yandaş cemaatler ve Ali Bulaç gibi İslami entelektüellerce de paylaşıyor.

Bütün bunlardan daha da vahim olanı Türkan Saylan için kaynatılan cadı kazanıydı. Ergenekon iddianamesi gereği soruşturma kapsamına alınıp evi arandığında yükselen kamuoyu tepkisini gidermek için AKP yanlısı medyanın Saylan'a yönelik karalama kampanyasında belden aşağı da vurulmaya çalışılmıştı. Misyonerliğinin, PKK'ye yandaşlığının yanı sıra Lezbiyen olduğu da söyleniyordu. Bir kesimin Demokrasi mücadelesi iddiasıyla alkışladıkları Ergenekon davasının

sınırlarını çizen bu yayınlar farklı inançlara, kimlik ve eğilimlere yönelik dışlayıcı/düşman zihniyeti sergilemiştir.

İlk ortaya çıkışında hasmını komünizm olarak belirleyen siyasi İslam bugün iktidar kavgasını sadece işçi ve emekçilere karşı değil kadın bedenine ve cinsel özgürlüklere karşı da veriyor.

“Heteroseksüel muhafazakâr Sünni Türk” kimliğinin cinsellikle ilişkisi aynı Viktoryen ahlaktan türemedir. İkiyüzlüdür. Öyle ki, eşcinselleri sapkın bulanlar cinsel tacizi hoş görebiliyor, cinsel eğilimleri suç delili olarak sunabiliyor ve cinsel tacizcileri hüküm giymekten kurtaracak yasalar sunabiliyorlar. Baktığı/okuduğu/duyduğu her şeyden, bir kız çocuğunun saçının bir perçeminden tahrik olanların müstehcenlikten en çok

şikâyetçi olmaları, zihniyetlerinin müstehcenliğindendir.

Ne edebiyat kitaplarında müstehcenlik arayanları, ne Ali Bulaç ve Ertuğrul Günay’ın homofobisini, ne Hüseyin Ümez ve destekçilerinin Viktoryen ahlakını, ne taciz edilen kız çocuğunda travma belirtisi bulmayan Adli Tıp Kurumu yetkililerini ne de Kürt çocuklarının ağır cezalara çarptırılmasına seyirci kalıp çocuk tacizcilerini kurtarmak için yasa teklifi hazırlayan AKP milletvekillerine şaşıyoruz. Refleksleri hiç gizlemedikleri “heteroseksüel muhafazakâr Sünni Türk” kimliğinin yansıması.

Eleştirmen

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

FEAR FACTOR ya da HOMOFOBİNİN ECELE FAYDASI

Prof. Dr. Yusuf ERADAM

Yok. Tek sözcükle yok. Homofobinin ecele faydası yok.

Eşcinseller bunu bilir de, homofobikler bunu hak görürler. Fakat onların da bilmediği bir şeyler vardır:

1. İnsan bağınaz ya da fobik doğmaz. Bunu sonradan öğrenir. (Derslerimde “One is not born a bigot” özlü deyişini sık sık yineleyişim, sadece cinsel kimlikler ya da homofobi konusuna ilintili olarak değil de, tüm ötekileştirme küstahlıklarına ilişkindir.)
2. Homofobi, basit bir korku değildir ve sistemin ahlak dizgesi kisvesi altında, sömürü düzenine hizmet için var olan ve salt bu amaç için, iktidarın da bildiği gibi, korunması gereken bir kurumdur.

4 Mayıs 2009’da, Homofobi Karşıtı Buluşma’nın Ege Üniversitesi’ndeki etkililiğinde sorulan sorulardan biri “Antik Yunan’da eşcinsellik hor görülmezken, sonra neden dünya tersine doğru çevrildi?” idi. Bu soruya verdiğim yanıtta, endüstrileşme ile birlikte kapitalizmi suçlu göstermiştim, özellikle de kapitalizmin en büyük temel direklerinden biri olan inanç gereksinmesinin din kurumları çatısı altında organize olmalarına ve sistemin ayrımcılığa ve hiyerarşiye dayalı bir ötekileştirme süreci ile ayakta durduğuna değinebilmiştim. Kutsal kitapların hepsinde ötekileştirme illetine örnekler verildiğini ve İncil’in Alaska’da bir kütüphane’de “içinde 300’den fazla şiddet, ötekileştirme ve enstest öykü bulunduğu” gerekçesi ile çocukların okumaması gereken kitaplar arasına kaldırıldığını da hatırlatayım.

Kutsal olan (Tanrı gibi) tanımlanamaz, betimlenemez, yüzü olamaz, ona bir yüz yakıştırılmaz. Yüz yakıştırılırsa, 99 ismine, insana özgü bir sıfat daha eklense bir marjine oturtulabilir, bir karşıtı oluşturulabilir, haliyle de karşı çıkılabilir, o tanrının üstünde oturduğu tüm binanın yıkılması için çalışmalar yapılabilir. Şeytan var ya diyecek olursanız da, şeytan herkesin inandığı üzere eskiden melekmiş de Adem’i kutsal saymadığı için mi ne cennetten kovulmuşmuş. Kötü oluşu da

bu yüzdenmiş. Şimdi bu durumda da Şeytan (Hollywood’un deccal gelecek sizi ham yapacak ana fikirli, kıyamet tellallığı yapan sürüsüne bereket filminin tersine) tanrının düşmanı değil, tamamlayıcısıdır. Yin ile Yang gibi. Şeytan korkusu ile Tanrı’nın varlığı onanır. Bir başka deyişle, her kimlik özelliğiniz için bir öteki, marjine itekleyip “ona karşı” onun şerrine karşı var olduğunuza inandığınız, ama doğallıkla var olan, doğallıkla var olduğu sadece ve sadece görülmesi (İngilizcesi ile ‘acknowledge’) ve bu hakka sahip olduğu kabul edilmesi gereken başka bir kimlik olur, ya da sisteme göre “olmalıdır”. Sistem, bu öteki kimliği asimile edebilir, uygunlaştırabilir, olmadı yok sayabilir, hoş görebilir ya da katledebilir. Bunları yapmakla da kendi varoluşunu onar, onaylatır. Marka tescili gibi. *Fight Club* gibi kitleler halinde beğendiğimiz filmde ise, ne senle, ne sensiz yaşayabilen ikiliden Edward Norton, Brad Pitt’i öldürür ama iş benlik bölünmesine ya da şizofreniye bağlanınca ortaya çıkan kıssadan hisse şudur: “Sistemin altına dinamit koymayın, çünkü siz de içindesiniz, içinde bulunduğunuz bina, tüm sevdiklerinizle birlikte çökebilir.”

Ötekileştirme illetine karşı ürün verirken ya da savaşırken başka tuzaklara düşmemek için:

1. Simgeleri, imgeleri, ikonları iyi bilmeli, tanımalı, bu külliyyatın yere, zamana göre değişip dönüşebileceğine dikkat edip, işe yaradıkları gibi kullanmayı bilmeli. (Reklamcılar örnek alınız.) Bu simgelerin mutlak gerçeklikler olmadığını görmeli, köklerimizle ilgisi olmadığını, sürekli olarak değişebilir olduklarına dikkat çekmeli, değiştirilip dönüştürülüp kullanılmalı. Orhan Pamuk yıllar önce “gül” klişe imgesi için aynı şeyi söylemişti.
2. Başta yaradılış mitosları olmak üzere, simgelerle gelen arketipleri (ilkörneksel kişi, nesne ya da öyküleri) özenle okumalı, bu ürünlerin yaratılış, ortaya çıkış sebeplerini, kullanılış alanlarını bilmeli.
3. Dilimizi iyi bilmeli, iyi ve doğru kullanmalıyız. Bundan kastım Türkçemizi yabancı sözcüklerden kurtarmalıyız, değil. Ötekileştirmeye

dayanan sistemi besleyen fallomorfik yapıyı yıkmalı. Eril dil özelliklerine başka yan anlamlar kazandırmalı. “Kadın/gey/Kürt/Ermeni/Türk/öğretmen/ işçi...vb. olmasına **karşın**...” diye başlayabilen bir tümceyi sarf edenle uğraşmalı. Öz Türkçe kullanmadığı için gençlere dil zaptiyeliği yapanlarla da uğraşmalı. Bu tür bağlaçlar aslında iki tarafı bağlamazlar. Tam tersine ayırır, aykırı olduklarını ve haliyle de marjinalleşmesi gerektiğini, o marjin içinde bir istisna olduğunu vurgular.

4. Kültürel simgeleri iyi tanımalı. Kültürel simgelerin her yere taşınabilirliğine dikkat edilmeli, ille de bir köke bağlı kalıp bir yere mihanmaz zorunda olmadığına dikkat edilmeli. Örneğin, yuvanız her yer olabilir. Model, kutsal ya da çekirdek ailenin toplumun mutluluğu için gerektiği mitosu bu yüzden de bir tutaktır.
5. Biz böyle iyiyiz, mutluyuz, aşkımızdan eminiz, Allaha şükür gül gibi olmasa da geçiniyoruz, başımızı sokacak bir damımız da var (yani, kendimi buldum, sevgilimi ya da çiftimi, partnerimi buldum, tamamlandım, haliyle merkezimi de buldum, demektir bu) bırakalım toplumun gerisi ne yaparsa yapsın demek de tabii ki büyük hatadır çünkü marjinleştirme, tanıma gereği merkezi kutsar, merkezin onaylaması ile vardır. Merkeze ya da genel geçer ölçütler içinde mutluluğu bulmak, “mainstream” denilen sürüye katılmaktır. Oradan kendiniz gibileri göremezsiniz. Yoksulun, sınıf değiştirmesi ile işçiye, memura ya da tüm madunlara yüz çevirmesi gibi. Kendi etrafımıza çember çevirmek, birçok çemberden oluşan sistemin işine gelir. “Ama sürekli marjinal mi olacağız peki?” diye soracak olursanız da, elbette hayır diyeceğim, çünkü marjinal olmaktan hoşlanan, bunu meziyet bilen de homofobi ya da her türlü ötekileştirmeye hizmet eder çünkü kendisini ya da kendine benzer kimlik ya da yaşam türlerini merkeze oturtan, diğerlerini, başkalarına marjine oturtmak zorundadır. Bu da, homofobik homoların traji-komik durumunu açıklar.

6. Durduğumuz yerdir önemli olan çünkü oradan, o açıdan marjinal ölçütlerimizi de geliştiririz. Başka olanın yerine kendimizi koymamak yanlış da bu yüzden. Bu onların sorunudur, beni ilgilendirmez, deriz. Marjin sınırları kesin hatlarla belirtili hale getirilmemiştir, formüle edilemez, kolaylıkla çizilemezler. Yere, duruma, ideolojiye, zamana vb. göre değişebilir. Kızılderili kökenli Amerikalı yazar Louise Erdrich bu noktayı hep işler.
7. “Çıkarın beni buradan, ben iyileştim” demek yerine “Buradan çıkmam lazım, burası hastalıklı” diyebilir insan. İçinde mutlu olduğunuz çemberin kokusu size gelmez.
8. Popüler simge ve imgelere karşı da uyanık durmalıyız. İnternet ya da teknolojik gelişmeler/değişiklikler ya da bu yolla başkalaşan yeni popüler yaşam, iletişim yöntemleri de bize “bir bütüne aidiz” yanılmasını verebilir. Yapayalnız evimizde, kimseye dokunmadan, kendimizi biriyle “chat” yaparken yalnız saymayışımız bundandır, sonra bir pencerenin çarpması, ezan ya da karga sesi, çalmanın telefon, yukarı kattakinin sadece tıkırtısı, bulut, karşı apartman duyulup görüldüğünde, fark edildiğinde yalnızlık hücresinde mutlu olduğumuzu sanmaya başladığımızı görmek gerekir. Yoksa tek başımıza, ya da çift, ya da grup kimliğimizle mutlu oluşumuz bir süre sonra fetişizme dönüşebilir. Yalnızlığımı seviyorum mazereti de fetişizm tuzağına düştüğümüzü gösterir (ya da mazeret teselliye dönüşmüş demektir). Bir merkezin sınırlarında sanırken, internet yüzünden merkezin, iktidarın en sevdiği yabancılaşmış, tehlikesiz sürüye katılabiliriz. Alışveriş yaparken, her tüketici gibi kendimizi bir bütüne ait hissedip mutluluk yanılması yaşamak da buna örnekler. Popüler gey imgelerini, spor salonlarında adale yapanlardan, marka düşkünlüğü ile har vurup harman savurmak eğilimi, mekân ve nesne tüketmek düşkünlüğü de öğretilmiştir. Marjinde olduğunu sanan bu yollarla de-marjinalize edildiğinin farkına varamaz. Metroseksüel birisi, görünüşte marjinaldir. Siyasi bir duruşu olmayan travesti görünüşte ya da kendi kozasında marjinaldir. Nişantaşı’nda kafe işleten travestiyi bu yüz-

den alkışlamıştım içimden. Usulca işinin çanına ot tıkaşmışlar, dükkânını kapatmış diye duydum sonra. Doğru ya da sağlıklı girişimlerin öñü de kimi zaman zorla, kimi zaman ustalıklı kapanıyorsa, o zaman ağızımızdan çıkan her sözün, yaptığımız her işin siyasi olduğunu da bilmek gerekir. 11 Eylül 2001’de ikiz kuleleri kendisi yıkarak Amerika, saldırgan vahşi kapitalizmin en büyük temsilcisi unvanından sıyrılıp mazlumlar hattına ya da marjine geçme denemesi yapmıştır ve Obama ile de bu sevimli yüzünü şimdilik pekiştirmeyi sürdürmektedir.

9. Sosyalleşmek lazımdır. Toplumun her alanında, her katmanında hizmet vermek, ürün vermek gerekir. Hatta vazgeçilmez olmak gerekir. (Aaa Kürtleri hiç sevmeydim ama bu da Kürt çıktı, ya da herif meğer Ermeni’ymiş, oysa ne güzel yaptı işini, diyerek önyargısını ele veren bir ifade de olsa şaşırsın. Ben bazen, iltifatların bile tehlikeli olduğunu düşünürüm: İnsanlığı Rum’dan, ustalığı Ermeni’den öğrencen abi” diyen taksi şoförüne bu meziyetlerin belli bir ırka ya da kimliğe ait olmadığını anlatamazsınız. Belki o sırada bu denli derinlere çekmek de yanlış olabilir sohbeti.

10. Bebeklerimize ŞAŞIRMAMAYI da öğretmeli. Bütünü oluşturan mümkün olduğunca çok “başka” kimliğe maruz bırakmalı onları. Çocukların yanında ötekileştirme söyleminin özellikle sözel örneklerini kullanmamalı. TV izlerken, aa şu da nonoşmuş, ya da bu Yahudiler de çok oldu ama, gibi. Evet, Yahudiler kendilerine yöneltilen soykırımı küresel belge töhmet olarak oturtmayı başarmışlardır. Nazi olmayan, Yahudi karşıtı olmayan birçok kişi de kendisini neredeyse suçlu hisseder hale gelmiştir ama aynı Yahudi kitlesel kıyımları yapan İsrail olunca karşı gelmeyi, kardeşlik türkülerini söylemeyi bilenlerdir ve gençler bu konuda bizlerden daha iyi düşünüp daha hızlı hareket edebilmektedirler. İktidar ne yazık ki tanımı gereği daha güçlüdür. Anarşizme yakın “naif” düşüncem de bu yüzdendir.

11. Her tartışma önünde sonunda “Aman, ölüm gelmiş cihana, hastalık bahane” mazeretine

çekiliyorsa, “hayat kısa” diye ya da ölümün tek mutlak gerçeklik olduğu gerçeğini sebep gösterip “malûlleşmek” yanlışına da düşmek gerekir. Ölüm korkusunu yenmek üzere de çalışmalar yapılmalıdır. Haliyle, Edward Albee’nin de vurguladığı gibi, ölümle malûl değil de, ölümden mamûl olmalıyız. Ölümün saltık gerçeklik olması yeterli bir sebeptir ötekileştirmenin yanlış olduğunu görmek için. Madem öleceğiz, o zaman başka, diğer, öteki dediğimiz ile var olmak en güzeldir. (Benden önce Rumi demiş, şaşıtm da kaldım. Ondan önce Yunan da mı demiş? Aristo’dan Marks’a kadar her akliselim bu gerçeği görmüş.) Tasavvufa yaklaşıyorsanız, nefsinizden çıkın o zaman. Ama eşcinselliğimize mazereti orada bulduysanız, kolay harcanırsınız, kendinize ihanet etmeyiniz rica ederim.

12. Unutmayınız ki marjin aşk gibidir, deniz gibidir. Kırır kıpırdır, görünür. Ürkütür, korkutur ama hep oradadır ya çekicidir de. Eşcinsellerin, özellikle de halinden, tavrından, giyim kuşamından anlaşılanların çekici olduklarını da unutmamak gerekir. İnsan, ötekini görür. Öteki gibi olamayacağını anladığında da, onu HAK etmek ister. Öğrencinin, boynuz kulağı geçmesi lazım derken, hocasını hak etmeye çalışması gibi. İki anlamda: 1. Onun emeklerine layık olmaya çalışmak; 2. Onun canına okumak.

Kendimizi marjinlerde yeniden keşfetmemiz gerekir. O marjini mutlak bir merkez gibi sahiplenmek de kırılıp dökülüp dağılmayı getirebilir. Her keşifte, yeniden icat etmeliyiz kendimizi. Malumunuzdur belki, marjinin direkleri yüksek olur. Sarayların duvarlarının yüksek olması gibi. Bu direkleri aşır içerde yaşamak değil de, o direkleri yıkmak gerektir. Markette, kara çarşafı bir kadının başı açık bir kadına omuz attığına tanık olmuştum. Bu olay, marjindekinin iktidarı ele geçince, kendisini marjinalleştireni, marjinalleştirdiğinin kanıtıdır. Popüler bir TV oturumunda, bir “yavşak” konuşmacının, “ya bir gün gey biri başbakan olursa n’apcaz?” diye sorması da bu tür örneklerin çoğaldığını gösterir. Zenginleşen modern İslami sürü, kendi popüler kültürünü, marjini, ötekini, terimlerini, jar-

gonunu, söylemini yaratmış ve yaygınlaştırmıştır. Ya aynısını geyler de yaparsa korkusu, geylerin hâlâ marjinde olduklarını gösterir. Ama bir gey başbakan olsa, uygulamada neler değişecektir, bunu umarım bir gün görürüz.

13. Sanatsal işlerle mutlaka ilgilenmek gerekir. Üretmek şart değil ama başta görsel, dijital imgeler diyarı internet olmak üzere, sinema, tiyatro ve spor alanlarında ötekileştirme illetine karşı geliştirilmiş güzel örnekleri çoğaltmalı. Hep saldırı, hep cinayet, hep “bak sistem bize gene n’aptı” dedirten örnekleri değil de, onlar kadar ötekileştirilen kimliğin ne güzel işler yaptığına örnekleri de haber yapmalı, çocuklara, gençlere örnek göstermeli. Seyhan Arman ve Tiyatro Maans, önemli işler yapıyorlar. Hata yapmıyorlar mı? Elbette, en çok ünlü, adı büyük oyuncular kadar onlar da hata yapıyorlar. Ama ne bu hataları tiyatro yapmadıkları, ne de yapamayacakları anlamına gelmez. Drag Queen olarak ayrı bir yerde çalışabilen biri, tiyatrodan oyunculuk da yapabilir, ışık, dekor da, yönetmen, prodüktör de olur. Homofobinin diğer bir yansıması da travesti ya da transeksüel kimliklerdeki insanların sanattan anlamadıkları, sanatla uğraşamayacakları, onların aklının fikrinin bacak aralarında olduğu, haliyle de sadece fuhuş sektörüne hizmet verebilecekleri ön yargısıdır ki başta polis kuvvetleri olmak üzere sistemin ahlakını benimseyenler de aynı fikirden yola çıkarak ötekileştirme sürecine hizmet ettiklerinin farkına varmadan yargılar, ahkâm keser, hatta gidip ötekinin boğazını keser. Bu önyargıyı biraz da aksiyon filmine dönüştürüp anlatan *Flawless/Kusursuz* adlı filmi (Joel Schumacher, 1999) derslerimde gösteririm ve önyargıların, duygu sömürülü bir sahnede izleyicinin katarsisten geçerek empati kurabilmesine, katli vacip diye düşündüğüne hiç değilse iktidar kadar hoşgörü göstermesine izin veririm. O sahne Rusty’nin (P. Seymour Hoffmann) annesinin ölümünden sonra döndüğünde merdivenlerde Jack ile (Robert de Niro) konuştuğu sahnedir, yapayalnız olduğundan, içinde güzel bir kadın, dışarıda ise çirkin olduğundan söz ettiği sahnedir. Uyuşturucu mafyasının parasını da estetik ve cin-

siyet değiştirme ameliyatı için kullanacaktır. Bu sahnede Jack onu anladığını sanır ve der ki: “Çirkin bir kadın olmak için mi ameliyat olacaksın?”. Ama yönetmenin ya da senaristin incelikli düşüncesi sayesinde Rusty bu soruyu duymaz çünkü yorgunluktan uyuya kalmıştır. Haliyle güzel bir masala uyuyan Rusty filmin sonunda Jack’in ameliyatı için, filmin başında homofobik olan eski kahraman güvenlik görevlisinin hayatını kurtarmak için kendi masalından, kendi hayallerinden vaz geçer. Böylelikle de Rusty, izleyenin gözünde bir aziz(e) olur çünkü şimdilik kendisini “kızkardeşi” gibi gördüğü Jack’e yardım etmekle, bir avuç dolusu parayı ambulans görevlisine uzatırken mutludur ama uzun vadede ise, bu fedakârlıkla, cinsel kimliğini özgürce yaşayabilmekle gelen mutluluktan da vazgeçiyor olabilir.

Tiyatro Maans üyeleri de ilk izlediğim yapıtlarında cinsel kimlikler üzerinden sunumlarında, izleyene kendinizi bizim yerimize koyun iletisini vermişlerdi. En doğrusu budur, sizi ötekileştireni ötekileştirmemek, onlara kendilerini sizin yerine koyma yollarını göstermek, öğretmektir. Maans ekibi daha sonra izlediğim oyunlarında ise cinsel sorunların dışında da tiyatro yaptıklarını da kanıtladılar. Brecht’ten uyarlama *Üç Kuruluşluk Bir Şey* böyle bir çalışmaydı. Üstelik oyun tarzları kendi içinde absürd’e çok yakın. Dans ve gösteri sanatlarının birçok öğelerini bünyelerinde barındırabiliyorlar. Her türlü ötekileştirme tezahürü ile uğraşmaya devam etmeliler. Cinsel kimlik ötekileştirmesinden yakınanlar, ötekileştirme illetinin her türüne karşı birleşmeliler. Örgütlenmeli, bu yolda kurulan örgüt ya da kampanyalara imza vermelidirler. 1 Mayıs yürüyüşüne katılmak gibi. *Güneşi Gördüm* de bu anlamda iyi bir iş başarmıştır. Geniş kitlelere ulaşabilmiş ve final sahnesindeki yere düşüş sahnesi dışında ötekileştirilen travesti kimliğinin var olmak hakkına dikkat çekebilmiştir.

Homofobi illetinden kurtulmak için, ötekileştirme ya da marjinleşme konusunu felsefi açılardan, özellikle de anarşizm ile bağlantılarında incelemeli. Karşı kültür içinde bir özbilinç yaratmaya çalışmalı. Belki bunun bir merkezi olmaz. Eğer, “benim merkezim seni ötekileştiriyor olabilir” kaygısı taşıyorsam. Kaspersky anti virüs

programı kaçak yüklendiğinde, süre bitiminde süreyi uzatacak “reseter” programını “şer” olarak görüyor. Kendisinin varlığını uzatacak programı virüs gibi yazmış kafaya, imha etcem, izin ver diye soruyor bana. “Skip” (hadi oradan) diyorum, pek gülüyorum.

Biz öğretmenler, öğrenciye deriz ki, “Lütfen yazarken kâğıdın sol, sağ, üst ve alt taraflarında marjin bırakınız.” Öğrencinin kâğıdının marjinleri, aslında biz öğretmenlerin marjini. Yanlışlarına o marjinlerde dikkat çekeriz, doğrularına aferin o marjinde çekeriz. Yorumlarımızı o marjinlere yazarız. Önerilerimizi o marjine yazarız. Ötekinin marjini bizim alanımızdır. Biz, sınıfta iktidarı ya da “fear faktörünü” elinde tutanlar. Hayretle gördüm ki, bu korku ile sınıfıma gelenlerden o korkuyu aldığım da sınıf ikiye ayrılıyor: 1. Oh be, herif kasmıyo işte, ne güzel,

deyip rahatlayıp anlattıklarınızı önemsiz sayanlar; 2. İktidarsız, sınavsız bir öğretimi nimet gibi görüp tüm zihni ve kalbi ile derse katılanlar.

Emily Dickinson’ın “bilinç çemberi” (circumference of consciousness) diye nitelendirdiği yerde oturanlar ikinci gruptakilerdir, kendi içlerinde bir krallık istemeyenlerdir. Onlara yatırım yapılmalıdır çünkü doğru formülü onlar gelecek kuşaklara taşıyacaklardır: Ötekini gör, ötekini tanı, ötekine saygı duy, ötekinin öyle olmak hakkını gör/kabul et.

Ütopyadır belki, ama ütopyalardır beni/bizi ayakta tutan.

*Bahçeşehir Üniversitesi Öğretim Üyesi
IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

SANATTA HOMOFOBİK VE CİNSİYETÇİ DİL VE GÖSTERGELERİN KURULUMU

Doç. Dr. Güzin YAMANER

Ünlü yazar Jean Cocteau, “onsuz yapamadığımız bir şeydir sanat, ama neden onsuz yapamadığımızı bir bilsem!” der. Bu, modern adamın(!) tipik, kendinden hoşnut görünmeyen ama aslında kendisini son derece entelektüel bulan tavrının ifadesidir. 20. yüzyıl/daydık yazarımız bu lafı ettiğinde. Şimdi bir yüzyıl daha devirdik. Kuşkusuz, o zaman da, şimdi de sanat var hayatımızda. Hem de sanatçının hayatının tamamı sanat. Sanat, sanatseverler için de çok önemli bir araç. Ama sanatla sıkıntımız var. Tüm 20. yüzyıl boyunca da hep sıkıntımız oldu sanatla. Hangi sanat, ne için sanat? Dükânı kapatıp nereye gitssek? Dedik durduk. Ama bu arada Cocteau gibi de dünyaca ünlü birer sanatçı olmayı ihmal etmiyordu modern sanatın kurucuları. Hani sıkıntıları vardı değil mi?

Yani sanat epeydir huzursuz. Belli ki bir vebal almış. Sanatın ruhu o yüzden huzursuz. Bunu da yalnızca biz biliyoruz. Onlar durumdan bihaber! Yani huzursuzluğun vebalinden! Devam ediyorlar sanatla ilgili dertlerine deva aramaya. İçlerinden biri daha bir şeyler düşünüyor. Örneğin, Ernst Fischer, “kendini aşmak, tüm insan olmak” istediğimize kanaat getirmiştir. İşte sanat, her şeyden daha güçlü olarak, insanı tüm yapabilen bir yeti olarak çıkarılıyor karşımıza. Neyse, şimdi bırakalım ünlü adamları. Bakalım büyük sözlere.

Sanat gerçeği yansıtır, varlık nedeni daima değişebilir ama bu sanata asla zarar vermez... Sanatla, insan dünyayı tanır ve dünyayı değiştirebilme gücü bulur...

İşte efendim, sanat böyledir de, şöyledir de...

Birçok babamız, ağabeyimiz, erkek kardeşimiz, sevgilimiz sanatın kamusal alanında isim yapmış, aforizmalarını neşretmişlerdir. Böyle genel bir sanat anlayışı vardır. Bir de genel insan anlayışı!

Bu sanat ve insan, cinsiyetsizlerdir belli ki. Hiçbir ahkâmda cinsiyet bir kategori değildir henüz.

Sanat, güçlendirir sanatçısını. Doğaya üstün kılar. Belki de en önemlisi sanat toplumsal bir şeydir. En öznel sanatçı bile, toplum içindir aslında. Mademki sanat bu kadar önemlidir toplumsal hayatın içinde. İnsan için. Öyleyse sanatın empoze ettiği her şey de çok önemlidir. Bu bir! Bu birinci nokta bizim için neden önemli? Çünkü sanatın bir dili var, görsel ya da yazılı... Ve o dil, cinsiyetçi ise tüm sanat olgusu cinsiyetçi. O dil homofobikse tüm sanat olgusu da homofobik. Sanat gerçekten de çok önemli bir kurum ve ürettiği dili, dönüp büyüyen, sarmalanan bir cinsiyet üstünlüğü üretir daima. O da, heteroseksüel erkeği baş tacı eden bir dildir. Gerisinin hakları gasp edilir. Kadınların, heteroseksüel olmayan erkeklerin, heteroseksüel olmayan kadınların daha çok gaspı söz konusudur. Ünlü adamları(!) bırakalım diyordum ama birini daha analım izin verin. Cezanné, “sanatçı duyusal algıları kaydetme aracıdır... kuramlar kişiyi soy-suzlaştırır... biz titreyen bir kaosuz” der. Bunları üretebilen bir zihniyet, nasıl olur da, insanı sadece heteroseksüel bir erkeğin patronluğuna verir ve sanata da onu özne/bekçi diye koyar? Aynı Cezanné, “insan ortada olmamalı” der. Bizler, bu ülkede eğitilmiş sanatçılar olanlar, yıllarla eğitiliyoruz, adımın başındaki eğitimli sanatçı lafları için. Ama hep ortada eğitiliyoruz. Ve bu içimize sınıyor. Çünkü soyut bir sanat lafıdır gidiyor. Sanat şudur, sanat budur... Sanat ve insan... Kim bu insan? Cinsiyeti ne? Sanatçı işte! Bu kadarı yeter deniyor tanım için. Sanatçının tanımı burada başlayıp burada bitiyor: İnsan!

Kendi yaptıklarım da, çok güvendiğim sanatçı dostlarımla ürünleri de, altında başkasının imzası olsa, kesinlikle tüm cinsiyetçi ve homofobik tasarımlardan kurtulmuş ürünler değil. Eğer başka birinin gözüyle baksam, bulacağım sonuç bu.

Ortada durup, tarafını bulabilmeye çalışmak hiç de kolay değil. Böylece, yeniden üretip duruyoruz. Burası karanlık bir nokta.

Kutsal Kitap’taki Eyub bölümünde; “insan ki kайдından doğmuştur, günleri kısadır ve sıkıntıya doğar” denilir. Yani insanın yeterince kederi vardır. Ömrünün sınırlı olması ve birçok sorunla bo-

ğuşmak zorunda oluşu gibi, bunların başında bir kadından doğmuş olmak onu mazur görmemiz için sıkı bir gerektirir. Burası da iş!

İşte, sanat bu kadar önemli. Ve kadından doğmuş olmak bir özür. Ve insan, kadın-erkek diye ayrılmıyor. Çünkü erkek var zaten ortada. Öyleyse, bu erkek denilen cinsin dışında kalanların kendi kodları nerden doğuyor? Heteroseksüel erkek olmayan sanatçılar diyorum yani. Onlar neye göre sanat üretiyorlar? Dillerini kendileri mi kurdular? Var olan dil onları dışlıyor çünkü. Tümünü cinsiyetçilikten ve homofobiden arınmış bir dil olabilir mi? Ve de var olan dil, daima birinci sınıf bir cinsiyeti yüceltıyor. Diğerlerini, ikinci, üçüncü derken aşağılıyor. İşte önce onların, aşağı görmelerin örnekleri. Yani cinsiyetçiliği üreten dilin sanatsal örnekleri.

Ünlüler ünlüsü Shakespeare'in Hamlet'i; "ey ruh düşkünlüğü senin adın kadın olmalı!" der. Biliriz hani Hamlet'in trajik yaşam öyküsünü; kayınbıraderiyle bir olup kocasını öldüren ve krallığı da aşkı da kazanmayı isteyen annesinin tavrı karşısındaki sözleridir bunlar. Bir de Hamlet'in aşkına bakışı vardır. Hamlet ona deliler gibi âşık Ophelia'yla ilişkisinde nasıl bir duruş sergiler? Ophelia'nın aşkı nedeniyle bedenini Hamlet'e açması, ama o Hamlet'in bunu, düşük ahlakla değerlendirmesi çok bildiğimiz bir şey. Ve bu ağır ithamla başlayan sürecin sonunda Ophelia'nın ölümü, aslında bir töre ve namus cinayetidir ve ağır biçimde şiddet temellidir. Benzer biçimde Othello'nun Desdemona'sının ölümü de öyle! Desdemona, "efendimiz neden böylesiniz bana karşı?" der. Othello da, "sus alçak kadın, elimden gelse şimdi yok ederim seni" diye haykırır ve yapar da. Bu da bir töre ve namus cinayetidir. Karşımıza çıkan şey, şiddet temli bir eylemdir.

Edebiyat ve sanat dünyasının epey başlarından bir örnek seçtim. Ve bu iki örnek, kadının namusuna, sadece erkeğine o da evlilik akdi içinde bağlı kalmasına ilişkin örneklerdir.

Şimdi uzun bir sıçrama yapalım. 1980'lerin gözde ismi Boris Vian'a gelelim. "Mezarlarınıza Tüküreceğim!" Soğukkanlı biçimde işlenen kadın cinayetlerinin, kara derili insanların kaderinin anlatıldığı metinlere ulaşalım. 20. yüzyıl sonunda çok genç bir yazarın kaleminden çıkan "Amerikan Sapiğı"na gelelim. Yüzyılın en önemli

yüz kitabından biri seçilen "Amerikan Sapiğı"na bakalım.

Kadın eşcinselliğini, iki kadının kendi iradeleriyle birbirleriyle yaptığı cinselliği tam bir aşağılama zemini olarak gören ve dünya edebiyatının gelmiş geçmiş en büyük şiddetini üreten satırları içeren "Amerikan Sapiğı".

Kadınların, aptal, marka ve para düşkünü, para için kadın kadına seks yapan budalalar olarak gösterildiği bir roman. Ve bunun karşılığında kadınlar, ölümün dehşetini belli bir süre algılayamayacak kadar ahmaklar. Ta ki, iş ciddiye bininceye kadar. O zaman da, onların çaresizliğiyle, hayvansı aşağılanmalarıyla alay ederek arınırız yazarın kaleminin buyruğuna göre.

"Amerikan Sapiğı", tam bir anti-katharsis'dir. Bu tür bir kavramı, eleştiri tarihinin kullandığını sanmıyorum. Anti-kahraman ya da distopya'yı biliyoruz. Kahraman ve ütopyanın karşılığı olarak bu kavramlar var. Ama tam bir ruhsal arınma demek olan ve bir sanat yapıtının temel hedefi olan katharsis daima olumludan yanadır. Olumsuz olandan yola çıkıp, erdemin kazancını gösterir kanıtlar bize. Ki, evlerimize yine oyumuzu erdemden yana kullanarak gidelim istenir. Ama "Amerikan Sapiğı", bizi anti-katarsis'e mahkûm kılan iki genç kadının üç kuruş para, marka viski yudumları ve çikolata parçaları için birbirlerinin cinsel organlarına talep edilen en kaba biçimde dokunmalarıyla bize bu dünyanın en iğrenç aşağılanması gibi gösterilir. "Vay be, bunu bile yapıyorlar, öyle mi?" deyip midemizin bulanması beklenir.

Roman salt eşcinsel dokunuşun aşağılanması değil, benzer biçimde fahişeliğin/fahişelerin her türlü şiddete tabi tutulacağının da kanıtını üretir, hem de onlarca kez yeniden tekrarlar bunu.

Son derece entelektüel Shakespeare dönemi dramatik metin kurgularına da baktık. Uzun bir adım atıp, 20. yüzyıl'da üretilen ve aktif erkek cinselliğinin/cinsel organının yapabildiklerini de gördük. Bu organın işlem gösterdiği alanlar ise, kadınlar ve diğer erkeklerin bedenleridir. Bir biçimde sözlü edebiyatın, deyim yerindeyse halk edebiyatının bir parçası olan asker şarkılarını da biliyoruz. Bunu da 70'ler feminizminin sıkı takipçileri, Firestone'lar, Millet'ler dünya kamu-

yuna etkili kitaplarında sundular, belgelediler. Asker baladlarında, askere gidebilen asker, yine bizim romanlarda gördüğümüz gibi, kadınlara ve diğer erkeklere güçlü cinsel organıyla yapmadığını bırakmayan bir yiğittir. Düşmanı, düşmanın tarlalarını, fahişeleri, kadın ya da erkek zavallıları önüne katıp onlara o güçlü cinsel organıyla dünyanın kaç bucak olduğunu gösteren bir savaş galibidir bizim asker. Bu asker, 70'ler feminizminde, vajinasını kullandıran kadına, anüsünü kullandıran erkeğe ve kadının vajinasını kullandıran erkeğe yönelik bir galip; yani, fahişelerin, homoların ve pezevenklerin galibi olarak ifşa edildi.

Şimdi, feminizmin ve eşcinsel kurtuluş hareketinin karşısında yine aynı asker var. Bu kez, Irak'ta ya da Balkan'larda. Değişen ne var? Ve şimdilerde feminist politika, 70'lerdeki kadar cesur ve atak mı ifşa edebilmedi?

Hem asker türküleri, hem entelektüel edebiyatın aldatma/bedenini öylesine açırverme şüpheleriyle dolu kadınlarına ithaf edilen replikleri dillerde, sahnelerde.

Başka suçlular dolu ortalık. Shakespeare yanlarında çok masum kalır. Ki biz Shakespeare'i her şeye rağmen çok severiz. Kim mi o diğer suçlular peki? Çok!

Henry Miller'lar, Norman Mailer'lar... Bunlar da, şiddeti kol gezdiren ünlü kalemler! Ya, Shakespeare gibi yine de hiç vazgeçemeyeceğimiz Genet? Genet'de eşcinsellik bir özyıkım aracı mı? Tıpkı kendini yıkmak için daha da yemek yiyen bir obez gibi, Genet'de de eşcinsellik, dibine dibine düşülen bir kuyu mu?

Erkeğine, "demek ki aynı yaştayız. Desene hiç zevki çıkmayacak" diyen diğer erkek, yaş, baskınlık-çekinlik, güzellik-çirkinlik gibi birçok iki-liğin düşük olanını seçerek mi başa çıkıyor bu zor hayatla!

Hani şu, sanatçının kaos hayatıyla. Sanatçı için kaos her yerde. Hayatta kaos hep bizimle. Peki ışık nerede? Düzen yani! Ya da düzen iyi mi?

Bunların cevabını bilmiyorum. Bilmeye de çalışmıyorum. Ama paylaşmak istediğim şey şu: Sanat, gerçekten de, her ne kadar gerçeküstü olsun, modern olsun, postmodern olsun, topluma ayna tutan çok önemli bir zemin. Bir yol gösterici. Bir rehber. Kitlesele bir eylem aracı. Bu kadar önemli bir belirleyici, cinsiyetçiliği, eşcinsellik yıkımını üretip durdukça, toplumsal algı da bunu üretip duruyor.

Kuşkusuz bu üretimde tek suçlu sanat değil. Ama sanat onlardan biri. Ben de bu camianın içindeyim. Bu birlikteliklerde sanatın üstüne düşen suç payını dile getirmek benim görevim. Avignon'lu Kızlar'ı bilirsiniz! Ünlü Picasso'nun ünlü kızları! O kızlar, "sıradan bir fahişedir". "Modern Sanatın Öyküsü" kızları böyle tanımlar. O kızlar, sıradan fahişeler, tüm 20. yüzyıl boyunca, müşteriye kendilerini sunan en teşhirci beden ve yüz ifadeleriyle süzülüp duruyorlar.

Sanat, cinselliğin işte böyle net bir pazarı!

Kuşkusuz, cinselliksiz bir hayat/sanat tasarımı değil hayalim. Aşk, cinsellik, tutku ve haz iyidir. Ama baskın erkeksi normun yapabildiği şeyle- rin nesnesi olmak benim/bizim itiraz ettiğim/iz.

Ve de, kendimizi de cinsiyetçi ve homofobik kurgulardan arındırabilmek için, özeleştirici mekanizmalarımızı oluşturma yolunda duyarlı olmamız.

Daha iyi bir dünya için!

Anakara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
I. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

SANAT TARİHİ BOYUNCA HOMOEROTİZM

Taner CEYLAN

Sanat Tarihi üzerinden, insanlık tarihine ait birçok okuma yapılabilir. Sözden daha yoğun olan görsel veri, sanatta sıkıştırılmış olarak sunulur. Onu doğru açmak ve genişletmek gerekir. Eşcinselliğin tarihi de sanat tarihi içinde yazılmış hatta gizlenmiştir. Ancak bu tarihte lezbiyenliğe yer yoktur. Kadınların yakın geçmişe kadar vatandaş statüsüne sahip olmadıklarını hatırlamak gerekir.

Başlarda erkeğin idealleştirilmesi yine özünde erkeklerle yarayan bir olgudur. İlk olmasa da en kesin veriler Helenistik dönemin eserlerindedir. İ.Ö 400. yy'da 70 bin nüfuslu Atina'da, felsefe, bilim ve sanatın temelleri atılır. Platon tarafından ise erkekler arasındaki ideal aşk tanımlanır: “Genç erkek, tanrının güzelliğini paylaşır, yaşlı ise bilgeliğini; gencin güzelliği yaşlıdan yansır ve ideal yakalanır.”

Sokrates Platonu, Platon Aristo'yu, Aristo da Büyük İskender'i eğitir. Sonunda İskender ile Efestion arasında tarihin en büyük eşcinsel Aşk'ı yaşanır. Böyle bir bellekle Praksiteles, Myron, Polikleitos gibi heykeltıraşlar tarihin en yetkin erkek figürü heykellerini yaratırlar. Bu heykeller tanrılar, krallar ve atletler diye kabaca üç kategoride toplanabilir. Ayrıca sanatın ve zanaatın tüm dallarında bu yaklaşım kendini gösterir ama hepsinin özünde erkek bedenine duyulan aşkın ve erkin yüceltilmesi söz konusudur. Ne var ki bu kısa dönem, önündeki iki bin yıla referans oluşturur.

İskender'in imparatorluğunun sınırlarını Hindistan'a kadar genişletmesi, peşinden gelen dönemleri de etkiler. Platonik aşkın kuralları, tanımı konmayan eşcinselliğin makulleştirilmesi görevini görür. Etrüsk, Hint, Japonya da özellikle Samuraylar, Roma, Bizans ve Osmanlı bu geleceği sürdürürler. Ancak sanatta Helenistik dönemdeki olağanüstü yetkinlik bir daha yakalanamaz, ancak bahsi geçen uygarlıklarda minyatürler bu dünyaya ait ipuçları barındırırlar.

Bizans'ın çöküşünden sonra Ortaçağ Avrupa'sında Büyük Karl hüküm sürer. *Capitula An-*

gilramni —kilisenin ve devletin kanunları— bu dönem yazılır. 840'ta Karl'ın ölümünden sonra Benediktus Levita, *Capitula Angilramni*'yi kendine mal etmekle kalmaz kaybolan kanunlar diye yeni maddeler ekler. Bu maddelerde ilk kez eşcinselliğin günah olduğu yasallaşır. 1277'de Sodomi (*üreme ile sonuçlanmayan herhangi bir cinsel ilişkiyi kapsayacak biçimde anılır. Bu tür ilişkiler genelde , oral seks, anal seks ve zoofiliyi kapsar*), Müslümanların Hristiyanlara zorla uyguladığı bahanesiyle haclı seferlerine neden gösterilir. Sodomi yasaları, erkekler arasında 1532 de suç olarak resmileştirilir ve cezası yakılarak ölüm olur. 18. yy'ın sonunda Benedictus Levita'nın belgelerinin sahteliği anlaşılır ama ne var ki 2000'e yakın erkek sodomi iddiasıyla yakılmıştır. Özellikle Zürih, Amsterdam, Londra ve Prusya bu katliamın merkezleri olmuştur. İnsan bedeni yanarken çıkardığı nemli ısıya verilen Almanca tanım *scwül*, bugün yine Almanca'da da eşcinselin karşılığı olan *schwul* olur. Bu karanlık dönem yine Avrupa minyatürlerinde kendisini gösterir, hizmetkârıyla birlikte yakılan şövalye resimleri çarpıcıdır.

Dünya'nın yuvarlak olduğunun ve Güneş'in etrafında döndüğünün anlaşılması kiliseyi de merkezden uzaklaştırır. Rönesansın başlamasıyla insan tekrar merkeze oturmaya başlar. Neo Platonik okul 16. yy'da Marcilio Ficino tarafından tekrar öğretilmeye başlanır. Rafaello, Perugino gibi sanatçılar Ficino'nun etrafında toplanıp yetiştirmeye başlarlar. Eski Helen uygarlığının estetik normları tekrar hatırlanır. Donatello, Rönesans'ın kapılarını açan en önemli yapıtlardan birisi olan Aziz George heykelini gerçekleştirir. Yine de sanat, dine hizmet eder ama tüm dini kahramanlar —aziz Sebastian, Yahya ve diğerleri— eşcinsel aşkın sembolleri olarak betimlenirler. Michelangelo, Leonardo, Dürer, gibi ustaları takiben gelen Barok dönemin ressamları bu aşkı aleni olmasa da daha da belirgin hale getirirler. Bronzino ve Carravaggio bunlara en iyi örnektir. Yine bu dönem eşcinsel çiftler miras hukukundan faydalanmak için, birbirlerini evlat edinme yoluna giderler.

17. yy'da din, sanat ve toplum üzerindeki etkisini yitirir. Erkekler özellikle aristokrat kesimde

ilişkilerini açıkça yaşarlar, sanatçılar da sanatlarında şifreleri ortadan kaldırırlar, gerek kalmamıştır. Fransız ihtilali ile birlikte ideal erkek güzelliği David gibi ressamlar tarafından ideolojik kahramanlara bürünür. Neo klasik dönemin başlamasıyla, özellikle Victoria İngilteresi'nde eşcinselliğin suç olması sebebiyle Girodet, Gue-rin, Jean Borc gibi sanatçılar tutkularını kurtarıl-mış bölge olan Mitolojiden almayı yeğlerler.

Modern zamanlarda sanayi devrimiyle birlikte, *Homoseksüel* kavramının konmasıyla "öteki" de tanımlanır ve asıl sanatta "öteki"nin yeri olmaz. Sanat tarihi koleksiyonerler tarafından belirlen-meye başlanır. Sanat kara paranın aklama aracı olur. Belirgin sanat akımları Empresyonizm, Sembolizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, homoerotizmden yoksundurlar. Yine de Caile-botte, Ferdinand Hodler öne çıkmayı başarırlar. Fotoğrafın keşfiyle Gloden ve Plüschow fotoğ-raflarıyla ilk eşcinsel pazarı oluştururlar. Sürrea-lizmin başlamasıyla Jean Cocteau bağımsız bir sanatçı olarak homoerotik çalışmalarını yaratır ama ancak yıllar sonra kamuyla buluşurlar. 1950'lerde artık eşcinsel pazarda pornografik ürünler bulunmaktaydı ama sanatta Andy War-hol gelene kadar fotoğraf dışında hareket olmaz. Pop sanatın rahatlığıyla Warhol'un çalış-malarında bedenler patavatsızca tüm cinsellik-lerini sergilerler. Akabinde beklenen gerçekleşir ve homoerotizm, sanata en kalın damardan David Hockney ile girer. Gilbert ve George da bu dönemde büyük boy baskılarla ortaya çıkarlar. Amerikan dışavurumcululuğunun kilometre taşları Rauchenberg ve Jasper Jones aşkları ile tarih olurlar ve bu yapıtlarına yansır. *Yanık Yatak* bu aşkın sembolü olur. Yine Bacon sevişen fi-gürleriyle tarih yazar. Tabii tüm bu modern iko-nalar güncel sanat eğitiminde ve sunumunda heteroseksist bir yaklaşımla özünden koparıl-rak "güreş sahneleri" olarak gösterilir.

60'lardan itibaren Tom of Finland'ın çalışmaları kitleler üzerinde geniş etki uyandırır da sanatta

önemli bir etkisi olmaz. Ama AIDS'in olur! 80'ler de Reagan yönetiminin duyarsızlığı AIDS'in sa-natta yansımasını güçlendirir. Gran Furry tase-rımcı grubu Venedik bienaline kadar yükselir, David Wojnarowick, Mark Morrisroe gibi isim-ler çıkar. Diğer taraftan Avrupa'da ise Salome, performansları ve tuvalleriyle legal bir düzeye kavuşur.

Günümüze yaklaştıkça iki isim en belirgin olan-larıdır. Bunlardan ilki olan Maplethorpe; 80'lerde fotoğrafları yasaklanır ve dünya çapında üne ka-vuşur. 90'lardan itibaren de Pierre ve Gilles, Camp akımının en göz alıcı Homoerotik örnek-lerini verirler.

Türkiye de görsel sanatlarda böyle bir belleğin olmayışı, bir ressam olarak daha eğitimim sıra-sında kalın duvarlarla karşı karşıya kalmama neden oldu. Profesörlerin tepkilerinden sonra sanat ortamında da durum farklı değişti. Engel-ler, reddedilmeler sergilerimi alternatif mekân-larda açmamı gerektirdi. Usulca oluşan izleyici kitlem, bugünkü makulleşme sürecimi de ko-laylaştırdı. 2003'te öğretim görevlisi olduğum Yeditepe Üniversitesi'nden "Aileye Mahsus" isimli sergide yer alan "Taner Taner" isimli res-mim nedeniyle istifa etmeye zorlandım. Bu durum sanat dünyasının büyük tepkisini çek-mesiyle, resimlerimin ciddiyetini tasdik etmiş oldu. Akabinde İstanbul Bienaline kabul edili-şim ve yurtdışından gelen tekliflerle gerçekle-ş-tirdiğim sergiler, otoriteler tarafından artık yaptığının göz ardı edilemeyeceğini kesinlik ka-zandı.

Yine de tarih içerisinde görülüyor ki erotizm cin-siyetler arasında homojen bir dağılıma sahip ol-mamıştır. Helenistik dönemin dışında Sanatın en belirleyici isimlerinin eşcinsel olmasına rağ-men Heteroseksist yaklaşımlar sebebiyle Ho-moerotizm daima minör sanat olarak kalmıştır.

Ressam

I. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

TOPLUMSAL CİNSİYET ve FEMİNİZM

Ayşe Gül ALTINAY,
Türkiye’de Feminist Hareket ve Cinsellik

Gölnur Acar SAVRAN,
Heteroseksizm: Patriyarkanın en güçlü dayanağı

HOMOFOBİ KISKACINDAKİ BEDEN: ERKEKLİK – KADINLIK

Cihan ERTAN,
Hegemonik Erkeklik ve Eşcinsellik

Ali Rıza TAŞKALE,
Nedir Bu Hegemonik Erkeklik?

TÜRKİYE'DE FEMİNİST HAREKET ve CİNSELLİK¹

Ayşe Gül ALTINAY

Feminizm bir iktidar analizi ve eleştirisi, bir toplumsal hareket ve bir akademik araştırma alanı olarak Türkiye'nin son 20 yılını şekillendiren en önemli dinamiklerden biri oldu. Son 20 yılda hızla yaygınlaşan, kendi içinde çeşitlenen feminist hareket çerçevesinde cinsellik hangi bağlamlarda ele alındı, tartışıldı, sorunsallaştırıldı? Cinsellik feminist politikanın neresinde durdu? Feminizm Türkiye'deki cinsellik tartışmalarına neler kattı?

1980 sonrası feminist harekette cinselliğin ele alınmasıyla ilgili birbirine zıt gibi duran iki yargıda bulunmak mümkün. Bir yandan, hareketin örgütlenme alanlarına baktığımızda yakın döneme kadar cinselliğe doğrudan yapılan bir vurgu görmüyoruz. Kısa süreli istisnalar dışında cinsellik konusu ilk 20 yılında feminist örgütlenmenin merkezinde durmuyor. Öte yandan, feminist kadın gruplarının, örgütlerinin, platformlarının 1980'lerden bu yana yürüttükleri kampanyaların önemli bir kısmında farklı yönleriyle *cinsel şiddet* sorunsallaştırılıyor. Başka bir deyişle, 1980'lerden bu yana feminist hareketin en ağırlıklı gündemini oluşturan şiddet tartışmalarının arka planında hep cinsellik var.

Türkiye'deki feminist hareket içinde cinselliğin seyrini beş başlık altında tartışmak istiyorum:

1. Gülnur Savran'ın (2005) "kampanyalar dönemi" olarak tanımladığı 1987-1990 arasında gerçekleşen "cinsel taciz" ve "iffetli-iffetsiz kadın" merkezli eylemler,
2. 1990'larda bekâret kontrolü ve gözaltında tecavüz üzerinden yürütülen "cinsel şiddet" tartışmaları,
3. 2000'lerdeki Türk Ceza Kanunu ve "namus cinayetleri" kampanyaları,
4. farkındalık çalışmaları (diğer adıyla "bilinç yükseltme") ve 2000'lerde yaygınlaşan küçük grup cinsellik çalışmaları, ve
5. heteroseksizmin sorunsallaştırılması ve kadınlararası cinselliğin politikası.

Heteroseksizmin sorunsallaştırılması ve kadınlararası cinselliğin politikası

Kadın ve cinsellik tartışmalarında yaşanan en yeni açılımlardan biri, kadınlararası cinselliğin politikasının görünür kılınması oldu. Kadınlararası cinsellik her ne kadar ilk günlerden beri bilinç yükseltme gruplarının ve feminist örgütlenmelerin önemli bir konusu olmuş olsa da bu durum feminist eylemlere ve yayınlara pek yansımamıştı.

Bu konuda çıkan nadir yazılardan birinde, "lezbiyenlik bugüne kadar küçük gruplar dışında çok da fazla tartışmadığımız bir konu olduğu için, bu yazıda sesli düşünmenin ötesinde bir şey yapabileceğimi sanmıyorum" (Savran 2004 [1990], 310-311) diyen Gülnur Savran, feminist siyasetin yalnızca "lezbiyenler" için değil, heteroseksüel kadınlar için de kadın cinselliği ve kadınlararası cinsellik üzerine kafa yorması gerektiğini savunuyordu: "İster lezbiyen olalım ister heteroseksüel, istersek de hem kadınlarla hem erkeklerle sevişelim, cinsel ihtiyaçlarımızı belirleyip tanımlayabilmemiz için, ilkin bize dayatılan heteroseksüel kalıpları sorgulamamız gerekiyor" (s.311). Ne yazık ki 1990'lardaki feminist eylem ve yayınlarda bu sorgulamanın çok sınırlı kaldığını görüyoruz.

1995 yılından sonra yayınlanmaya başlayan *Pazartesi* dergisi, katılanların anonim kaldığı "Orta Sayfa" tartışmalarıyla ve bir çeşit kadın erotikası görevi gören Ayıp Köşe ile cinselliğin kadın hallerinin ifade edilmesi ve tartışılması için çok önemli bir alan açmış olmasına rağmen, kadınlararası cinselliğe son yıllara kadar çok az değindi. Bu konuda eleştiri aldığı da oldu. Örneğin, Mart 1996'da Ayıp Köşe ile ilgili değerlendirmesi yayınlanan "Eskişehir'den Sema"ya göre Ayıp Köşe "heteroseksüel bir köşe" idi: "Bu köşede yayınlanan yazılar ne yazık ki heteroseksüel. Oysa özellikle genellemeler yapıldığında dikkatli olmak gerekir. Irkçılık konusunda doğal politik bir duyarlılık var. Kürtler konusunda da öyle ama cinsellikte öyle değil. Neden böyle olduğu konusunda tartışmaya ne dersiniz?" *Pazartesi*'nin ancak 2006 yılında yayımlanmaya başladığı özel dosyalarda heteroseksizme ve kadınlararası cin-

sellige daha fazla yer vermeye başladığını görürüz.

Feministlerin yakın zamana kadar kadınlararası cinsellik konusunda söz ve eylem üretememiş olmalarını nasıl açıklayabiliriz? Feministlerin bir grup “marjinal” olarak algılandığı ve anaakım siyasetten de muhalif siyasetten de dışlandıkları bir süreçte, “feministler lezbiyendir” önyargısına katkıda bulunma çekincesi; feministleri zorlayacak ve besleyecek bir lezbiyen-gey-biseksüel-transseksüel-travesti (LGBTT) hareketinin olmaması ve heteroseksizmin henüz yeterince sorgulanmamış olması (hatta içselleştirilmiş homofobi) sebepler arasında sayılabilir. Örneğin, Ankaralı Feministler’den Ebru Hanbay’ın 2007 yılında yazdıkları pek çok feministin geçmişte veya bugün yaşadığı farkındalık sürecini yansıttırıyor olabilir:

“Ankaralı Feministler... benim için lezbiyen kadınlarla birbirimize değdiğimiz ilk alan olması bakımından önemli. Feminist olduğumu etrafıma dillendirdiğim ilk yıllarda feministliği erkek düşmanlığına indirgeyen bazı çevreler ‘feministsen lezbiyensin’ düşüncesinde olduğundan, bu çevrelere tüm feministlerin lezbiyen olmadığını anlatma telaşına düştüğümü hatırlıyorum... Artık feministlerin lezbiyen olduğunu düşünenlere karşı, öyle olmadığını anlatma telaşını son yıllarda duymadığımı, daha doğrusu böyle düşünenlerin beni hiç rahatsız etmediğini görüyorum.” (Hanbay 2007, s. 29)

Uluslararası feminist ve LGBTT hareketlerinde de görüldüğü gibi, ne feminist örgütlenmelerin her zaman “heteroseksizmden/homofobiden arınmış” olduklarını söylemek mümkün ne de LGBTT aktivistlerin illâ feminist olduklarını (bkz. Ersoy 2007). Feminizm ve LGBTT hareketleri arasında bağların kurulması dünyanın pek çok yerinde 1980’lerden sonra gelişen bir durum oluyor. Türkiye’de de 1990’larla birlikte, önce LGBTT hareketinin görünürlük kazanması ve kurumsallaşmasına tanık oluyoruz; daha sonra da feminist örgütlerin heteroseksizmi ana mücadele eksenleri arasına yerleştirmelerine. Aradaki bağlantıyı kuranlar ise çoğu zaman her iki harekette de yer alan lezbiyen-biseksüel feminist kadınlar oluyor.

Feminist hareket içinde, 2001 yılında kurulan Amargi Kadın Kooperatifi heteroseksizimle ve homofobiyle mücadelenin feminist gündeme oturmasında önemli bir rol oynadı diyebiliriz (bkz. Özakin 2007). Amargi’de 2005 yılında yürütülen heteroseksizm atölyesinde biraraya gelen heteroseksüel, lezbiyen ve biseksüel kadınlardan bir kısmı daha sonra buradaki çalışmalarını Lambdaistanbul’a taşıdılar ve hem Lambdaistanbul’un “feministleşmesine,” hem de lezbiyen-biseksüel hareketin içinde çoğu zaman görünmez kalan lezbiyen ve biseksüellerin görünür kılınmasına katkıda bulundular. Benzer bir sürecin Ankara’da yaşandığını aynı anda Kaos GL, Ankaralı Feministler ve Kadın Dayanışma Vakfı’nda politika yapan Yasemin Öz aktarıyor: “Ankara’da 2005 yılına dek lezbiyenler ayrı, heteroseksüel feministler ayrı örgütleniyordu. 2005’ten itibaren bir grup lezbiyen feministin Ankaralı Feministler grubuna katılması, Kadın Dayanışma Vakfı’nda gönüllülük yürütmesi ile bu ilişki biçimi yan yana gelmekten içiçe geçmeye dönüştü” (Öz 2007, 24).

Feminist ve LGBTT hareketleri arasındaki ilişkinin “yan yana gelmekten içiçe geçmeye” dönüşmesi son yıllarda eylemlere de yansımaya başladı. 8 Mart ve 1 Mayıs gibi günlerde düzenlenen yürüyüşlerde lezbiyen-gey-biseksüel-travesti-transseksüel gruplarının ayrı kortej oluşturmalarının yanı sıra, kendisini bu gruplar içinde görmeyenlerin de “Ayşe Fatma’yı sevebilmesi,” “Lezbiyenler vardır,” “Eşcinseller her yerde, yanı başında” gibi sloganlar attıklarını görüyoruz. Kaos GL’nin 2007’den beri Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşmalar çerçevesinde düzenlediği Feminist Forum’lar ve *Kaos GL* dergisinde bu konuda yürüten tartışmalar da (bkz. *Kaos GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan 2007) bu mücadelelerin içiçe geçmesi açısından çok önemli alanlar olmaya devam ediyor.

Benzer bir içiçe geçme hali vicdani ret hareketi içinde yaşandı. Son yıllarda kendini “vicdani retçi” olarak tanımlayan kadınlar, yaptıkları eylemlerde ve ret açıklamalarında heteroseksizm ve cinsiyetçilik arasındaki güçlü ilişkiye dikkat çekmeye, cinsel yönelim temelli ayrımcılığın arkasındaki dinamiklerden birinin (kadına yönelik ayrımcılıkta olduğu gibi) militarizm olduğunun altını çizmeye başladılar. Örneğin, İnci Ağlagül

red açıklamasında şöyle diyor: “Kadınlara yönelik taciz, tecavüz, ‘namus’ cinayetlerini, cinsel kimliğinden ya da yöneliminden dolayı bireyin aşağılanması, çürük sayılıp ötelenmesini diğer toplumsal nedenleri de yok saymadan, varolan militarist anlayışın da bir sonucu olarak görüyoruz” (bkz. Altınay 2008).

Feminist lezbiyen-biseksüel kadınlar eşcinsellik üzerine bilgi üretiminin de yeniden şekillenmesine önemli katkılarda bulundular. Bu çabanın en çarpıcı örneği Amargi’nin Heteroseksizm Atölye Çalışması sırasında gelişen bir alan araştırması fikrinin Lambdaistanbul’da uygulanması oldu. 393 gey, lezbiyen ve biseksüelle yapılan anketin amacı eşcinsellerin kendileri hakkında, kendi terimleriyle, kendi merak ettikleri konular üzerinden bilgi üretmelerini sağlamaktı. Yıllarca araştırmacıların ve meraklı öğrencilerin kendilerini ötekileştiren sorularına muhatap kalan gey, lezbiyen ve biseksüeller ortak bir çalışmayla kendileri için anlamlı olan sorulardan oluşan bir alan araştırması yürüttüler ve 2005’te bu araştırmanın sonuçlarını yayınladılar (Başaran 2006a). “Ne Yanlış Ne De Yalnızsınız!” başlığıyla sunulan bu çalışmanın bir amacı eşcinsellerin yaşadıkları sorunları görünür kılmak ise, bir diğer amacı da eşcinsel kadın ve erkekleri güçlendirmek olarak tanımlanmış; hem sorular, hem de araştırma süreci bu amaç doğrultusunda biçimlenmiştir.

Kısacası, 2000’li yıllar LGBTT hareketinin güçlendiği, bu hareket içinde lezbiyen ve biseksüel kadınların güçlendiği, feminist örgütlerin açık lezbiyenleri içlerinde barındırmaya başladıkları, aynı zamanda da LGBTT ve feminist hareketler arasındaki ilişkinin “*yan yana durmaktan iç içe geçmeye*” doğru evrildiği yıllar oldu. Bu önemli dönüşümün ne tür ortak politikalara ve eylemliliklere, nasıl bir ortak “dile” dönüşeceğini zaman gösterecek. Aksu Bora *Kaos GL*’deki yazısında bu yolu şöyle çiziyor:

“yapmamız gereken, cinsel kimlikler arasında işbirliği imkânları aramaktan daha derin bir şey: dünyayı değiştirmek istememize neden olan deneyimlerimiz arasındaki ortaklıkları, geçişleri, çatışma ve rekabetleri somut durumlar olarak analiz etmek, bu deneyimlerden yola çıkan politik hatlar, stratejiler kurmak” (Bora 2007, 19).

Nasıl bir cinsellik politikası?

Cinsel taciz, iffet-namus-bekâret, gözüaltında cinsel şiddet, eviçinde cinsel şiddet, zorunlu heteroseksüellik, kadınlararası cinsellik... Feminist hareketin cinsellik politikalarına tarihsel olarak baktığımda benim için iki soru ön plana çıkıyor:

1. Neden cinselliğin politikasını yapmak *hâlâ* bu kadar zor? (bkz. Başaran 2007)
2. Birbirinden oldukça farklı mecralarda akmış ve akmakta olan, farklı kadınları heyecanlandıran ve harekete geçiren bu alanları nasıl bir cinsel politika bir araya getirebilir? Tekleşmeden, heyecanlarımızı yitirmeden bedenlerimizdeki iktidar hatlarını birlikte keşfetmenin yolu ne- re(ler)den geçiyor?

Feminist araştırmacı Cynthia Cockburn, içlerinde Türkiye’nin de olduğu 15 ayrı ülkede militarizm ve savaşa karşı çalışmalar yürüten kadın örgütleri üzerine yaptığı etkileyici çalışmanın sonunda okurlarını savaşta esir alınmış bir kadın kölenin ayakakkabılarında bir süre yürümeye davet ediyor. Cockburn, kendisi bu ayakakkabılar içinde yürürken çok şaşırtıcı bir şey fark ettiğini söylüyor:

“Kadın kölenin durduğu yerden artık mücadele esas olarak savaşa karşı veya en azından *yalnız* savaşa karşı, bir mücadele olarak görünmüyor. Evet, savaş ötekileştirmenin en şiddetli yaşandığı ve sonuçlarının ölümcül olabileceği bir durum... Fakat esas sorun ötekileştirmenin kendisi... Kadın kölenin mücadele projesi (ve belki de bizim mücadele projemiz) savaş ve militarizm karşıtlığında bitmiyor; hatta pozitif bir barış arayışının da ötesine geçiyor. Bu bir özgürleşme projesi. Neden özgürleşme? Korkudan. Çünkü köle sahibinden korkar. Ama belki daha da önemlisi sahipleri de korkuyordur.” (Cockburn 2007, 258)

“Korku,” cinsellik deneyimlerimizin de, cinsellik politikası yapmakta çok zorlanmaya devam etmemizin de, bunu birden çok alanda yapamamamızın da arkasındaki en güçlü açıklayıcı olabilir. Catherine MacKinnon’e göre “her an tecavüze uğrayabilecek olma hali, hayatın normal akışında toplumsal cinsiyet olarak kadın olma

hali demek” (1987, 7, alıntılایan Price 2005, 30). Kadınlık hallerini çeşitlendirmek mümkün: her an tecavüze uğramaktan korkma hali, ‘namusunu’ kirletmekten korkma hali, ‘namusunu kirletmiş’ algılanmaktan korkma hali, lezbiyen olarak algılanmaktan korkma hali, *kendinden* korkma hali.

Cinselliğin politikasını en derin korkularımızdan özgürleşmenin politikası olarak tanımlamak mümkün. Feminist hareketin önündeki en zorlu mücadelelerden biri cinselliğin *korku* hallerini *özgürleşme* hallerine dönüştürebilmektir diyebiliriz.

Sabancı Üniversitesi, Antropoloji, Kültürel Çalışmalar ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları
III. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

¹ Bu yazı, *işte böyle güzelim...* (Sel Yayıncılık, 2008) kitabına paralel olarak Hülya Adak ve Esin Düzel’le birlikte yürüttüğümüz tartışmalarla şekillendi. Kurucu katkıları ve cesaretlendirici yorumları için Hülya ve Esin’e çok teşekkür ediyorum; ikisinden de çok şey öğrendim. Halide Velioğlu da eleştirel yorumlarıyla yazıya ve bu konudaki düşüncelerimin şekillenmesine önemli katkılarda bulundu; ona da içten teşekkürler... Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma’yı hayal eden ve hayata geçiren herkese, en başta da Oya Burcu Ersoy ve Ali Erol’a, sonsuz teşekkürler!

KAYNAKÇA

Altınay, Ayşe Gül. 2008. “Künye Bellemeyen Kezbanlar: Kadın Retçiler Neyi Reddediyorlar?” *Çarklardaki Kum: Vicdani Red – Düşünsel Kaynaklar ve Deneyimler*, derleyen Özgür Heval Çınar ve Coşkun Üsterci, s.113-133. İstanbul: İletişim.

Başaran, Yeşim. 2006. “ne yanlış ne de yalnızsınız!” *KAOS GL*, Güz, sayı 29, s.38.

Başaran, Yeşim. 2007. “ittifaklara ne kadar hazırız,” *KAOS GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan, s.26-27.

Bora, Aksu. 2007. “Cinsel ve politik kimlikler ortak paydayı sağlayabiliyor mu?” *KAOS GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan, s.19.

Cockburn, Cynthia. 2007. *From Where We Stand: War, Women’s Activism, and Feminist Analysis*, Londra ve New York: Zed Books.

“‘Erkekçe’, ‘heteroseksüel’, ‘içten’, ‘muhteşem’”. 2006 [1996]. *Pazartesi*, Haziran-Temmuz (109):254-256.

Ersoy, Burcu. 2007. “Hem kadın hem eşcinsel ‘hem de’ feministim,” *KAOS GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan, s.38.

Hanbay, Ebru. 2007. “Feministler eşcinsellerle ne kadar dost?” *KAOS GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan, s.29.

Öz, Yasemin. 2007. “Homofobiye karşı feminist hareket deneyimleri,” *KAOS GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan, s.25.

Özakın, Ülkü. 2007. “Amargi’de eşcinsel kadın olmak,” *KAOS GL*, Feminizm&Eşcinsellik Özel Sayısı, Mart-Nisan, s.27.

Price, Lisa S. 2005. *Feminist Frameworks: Building Theory on Violence Against Women*. Halifax: Fernwood Publishing.

Savran, Gülnur. 2004. *Beden Emek Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat.

Savran, Gülnur. 2005. “80’li Yılların Kampanyaları ve Özel Alanın Politikası,” *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri* içinde, der. Berivan Kum, Fatma Gülçiçek, Pınar Selek ve Yeşim Başaran, s.81-99. İstanbul: Amargi.

HETEROSEKSİZM: PATRİYARKANIN EN GÜÇLÜ DAYANAĞI

Gülner ACAR SAVRAN

Kaos GL dergisinin Mayıs-Haziran sayısı hazırlanırken, "Homofobi Karşıtı Buluşma"nın katılımcılarına, bu toplantıya neden katıldıkları sorusu yöneltilmişti. Ben de "Feminist olduğum için", yanıtını vermiştim. Bu toplantıya katılış nedenim feminist olmam ve bence bu kendi başına yeterli bir neden. Çünkü heteroseksizmin, erkek egemenliği ve patriyarkanın en güçlü dayanaklarından biri olduğunu düşünüyorum: Heteroseksizm bir pratik ve ideoloji olarak, patriyarkanın ayakta kalmasına son derece önemli bir katkıda bulunur. Öte yandan patriyarkanın somut yapı ve kurumları da, heteroseksizmin yeniden ve yeniden üretilmesinin tarihsel bağlamını oluşturur. Bu yüzden de, benim açımdan bu buluşmaya katılmanın, "insan hakları" dayanışmasının çok ötesinde bir anlamı var.

Dolayısıyla ben bu toplantıdaki sunuşumu bir feminist olarak yapacağım. Heteroseksizme kadınların ezilmeleri ve baskı altında tutulmaları açısından bakmaya çalışacağım.

Patriyarka ve heteroseksizm

Halen içinde yaşamakta olduğumuz patriyarkal toplumu, modern ya da kapitalist patriyarka olarak nitelendirmek mümkün. Bu patriyarka biçiminde, hukuksal, söylemsel ve ideolojik düzlemlerde eşitlikçi bir paradigma hakimdir. Bu paradigma eşit yurttaşlar ve eşit haklar paradigmasıdır. Ama bu eşitlik söyleminin altında, kadınlarla erkekler arasındaki, özellikle de aile ve evlilik içindeki, eşitsizlik ve egemenlik ilişkisi yatar. Bu egemenlik ilişkisinde, erkekler tarafından kadınların emeklerine ve bedenlerine el konur. Kadın yurttaşlar, her zaman aynı zamanda da "anne ve eş yurttaşlar"dır. Onların yurttaşlık statüsü erkeklerin yurttaşlık statüsünden yapısal olarak farklıdır; hep bir "fazla"sı vardır onların yurttaşlıklarının. Carole Pateman'ın ifadesiyle, eşitler arasında gerçekleştirilen toplumsal sözleşmenin berisinde, eşit olmayanlar arasında aile bağlamında gerçekleşen bir "cinsel sözleşme" yatar.

Kadınların bu farklı yurttaşlık statülerini kuran temel etkenlerden birisi, belki de en önemlisi; onların aile ve evlilik içinde, kocalarının, çocuklarının, erkek yakınlarının yeniden üretimlerinin sorumluları olarak harcadıkları görünmeyen ve karşılıksız emektir. "Anne ve eş yurttaş" olmanın maddi içeriği budur. Yakınlık ilişkileri içinde kadınların erkekler için harcadıkları karşılıksız emek bir el koyma, bir baskı olduğu ölçüde, başlı başına haksız/adaletsiz bir durumdur bu. Ama bunun da ötesinde, kadınlar, kamusal alana, topluma, ücretli işlere hep "anne ve eş yurttaş" kimliğiyle katılırlar. Kadınların bu statüleri nedeniyle, örneğin işgücü piyasasında yatay ve dikey bir hiyerarşi oluşur: Kadınlar daha değersiz görülen "kadın işleri"ne mahkûm edilir; erkeklerle birlikte çalıştıkları işkollarında ise, daha düşük ücretlere, kısmi zamanlı, güvence-siz işlere layık görülürler. Bu işler ve aldıkları ücretler, kadınların aileden bağımsızlaşmalarını güçleştirir, çoğu kez olanaksızlaştırır ve onları aile içinde karşılıksız emek harcamaya bir kez daha mahkûm eder.

Kadınların bedenlerine el konması, emeklerine el konmasıyla çok yakından bağlantılıdır. Örneğin evlilik içinde, kocayla cinsel ilişkide bulunmak bir karılık görevi, bir hizmet olarak görülür. Bir hizmet olduğu ölçüde de düpedüz emek harcamaktır. Kadınların bedensel ve ruhsal бүтүнлүкlerine yönelik bir şiddet olan zorunlu cinsellik, onların emeklerine el konmasıyla bedenlerine el konmasının iç içe geçtiğini açık bir biçimde sergiler. Yine fuhuş, kadınların bedenlerine ve emeklerine el konmasının iç içe girdiği koskoca bir alana işaret eder. Üçüncüsü, artık küresel kapitalizmin bir işleyiş biçimi haline gelmiş olan kuralsızlaşmayla birlikte, formel olsun enformel olsun ücretli emek alanında, zaten var olan cinsel taciz ve kadın bedeninin çeşitli yollarla denetlenmesi giderek yaygınlaşmaktadır. Antalya Serbest Sanayi Bölgesindeki Novamed fabrikasında geçtiğimiz yıl yaşanan direniş bunun çarpıcı örneklerini açığa çıkarmıştı: Bu işyerinde, kadın işçilerin hamilelikleri sıraya konuyor, tualete gidişleri kısıtlanıyor, patronlar tarafından kadınların kocalarıyla ne zaman sevişecekleri dolaylı olarak denetleniyordu.

Patriyarka ve kapitalizmin, birbiriyle eklemlenmiş iki sistem olarak oluşturduğu bütünü patriyarkal kapitalizm olarak nitelendirebiliriz. İşte bu düzen içinde, kadınların bedenlerine ve emeklerine el konması, toplumun bütününe şekillendiriyor. Bu el koyma ilişkisi, toplumun temel yapılarında ve dinamiklerinde kök salmış, toplumun üzerinde yükseldiği maddi yapının ayrılmaz parçası olmuş.

Peki bu modern patriyarkal düzende “toplumsal cinsiyet” pratikleri ve ideolojisi nasıl oluyor? Heteroseksizm nasıl işliyor?

Modern patriyarka içinde, ya da patriyarkal kapitalizmde, üreme – (biyolojik) cinsiyet – toplumsal cinsiyet – cinsellik arasında sıkı bir nedensellik zinciri kurulur. İnsan anatomisindeki, üreme işleviyle bağlantılı olan bazı farklılıklar, kadın ve erkek bireylerin temel nitelikleri haline getirilir. Başka bir deyişle, bireyler, kadın cinsiyeti ile erkek cinsiyeti arasındaki üreme odaklı farklılıklar etrafında sınıflandırılır, kategorize edilir. Bu kategoriler, yani kadın ve erkek cinsiyetleri, kadınlarla erkekler arasındaki benzerlikler bastırılarak ve üreme işlevinin çok ötesine taşan özellikler dâhil edilerek kurulur. Ve doğal kategoriler olarak kurulur bunlar. İnsan davranışları da bu kategorilere göre sınıflandırılır: Erkek cinsiyetinin özellikleri, sperm saçmak, doğurtmak, aktif ve agresif olmaktır; kadın cinsiyetinkiler ise, spermi beklemek ve kabul etmek, pasif olmak, içermek, doğurmak, büyütme...

Şimdi, üreme işlevine bağlı olan anatomik farklılık ölçüsünde, iki cinsiyetten söz etmek kuşkusuz mümkün ve gereklidir. Ancak toplumsal cinsiyet pratikleri ve söylemiyle, bu iki cinsiyet kendi içinde bütünlüklü ve mutlak kategoriler olarak kurulur. Üremeye bağlı biyolojik bir işlev farklılaşmasının yerine böylece, özellikleri sabitleştirilmiş iki insan sınıfı/cinsi geçer. Bu sınıflar, yani cinsiyetler, geçişken olmayan ve birbirini dışlayan iki kategoriye tekabül eder; bir ikili karşıtlık oluşturur. Aslında bunlar bu halleriyle *toplumsal* cinsiyetlerdir; ama patriyarkal toplumda bu toplumsal cinsiyetler biyolojik cinsiyetler olarak kurulur ve algılanır.

Ayrıca, toplumsal cinsiyet düzeni, doğallaştırılmış bu ikiliğin üzerine cinselliği yerleştirir. Bir

yandan üreme anatomisinin “tamamlayıcılığı” efsanesi, öte yandan cinsiyetçi işbölümü çerçevesinde, cinselliği üremeye odaklandırır ve karşı cinsellikle sınırlandırır. Cinselliğin bu şekilde üreme işlevinde temellendirilmesi kadın cinselliğinin hazdan koparılıp üremeyle bitleştirilmesine yol açar. Toplumsal cinsiyet dolayısıyla, üreme – cinsiyet – cinsellik tek bir bütün haline getirilir. Doğal bedensel gereksinimleri ve davranışları olduğu iddia edilen kadın cinsiyeti ile erkek cinsiyeti, ancak ve sadece birbirleriyle sevişecektir. “Anatomik uyum” ve cinsiyetlere atfedilen “uygun cinsel yönelimler” bu nedensellik zincirinin en önemli halkalarıdır. Patriyarkal toplumda heteroseksüellik böylelikle doğallaştırılır; heteroseksizm bu toplumsal cinsiyet düzeninin ayrılmaz parçasıdır.

Kadınların bedenlerine ve emeklerine el konmasına geri dönecek olursak: Heteroseksizmi besleyen somut, tarihsel yapılar, tam da patriyarkanın toplumsal temelleridir. Kadınların karşılıksız emek harcadığı, bedenlerinin hem rıza hem şiddet yoluyla denetlendiği heteroseksüel evlilik, bu yapıların başlıcasıdır ama biricik olanı değildir. Daha önce de anlatmaya çalıştığım gibi, kadın emeği, aile içinde harcanan karşılıksız emek nedeniyle erkek emeğinden yapısal olarak farklıdır. Dolayısıyla da, patriyarkal kapitalist toplumda ücretli emek de cinsiyete göre bölünmüştür. İşgücü piyasası bu bölünme üzerinde yükselir ve onu yeniden üretir. Karşılıksız/ücretsiz emek ile ücretli emek arasındaki ikilik bu toplumun bütününe şekillendirir. Kısacası heteroseksizm patriyarkanın en güçlü dayanaklarından birini oluştururken, patriyarka da kadınların emeğini ve bedenlerini denetleyecek şekilde heteroseksizmi hep yeniden üretir.

Eşcinsel kimliğin konumu ve kuruluşu

Gördüğümüz gibi, toplumsal cinsiyetin cinselliğe, cinsel yönelime müdahalesi, tıpkı cinsiyet gibi onu da doğallaştırmaktır. Uygun erkek davranışı/yönelimi “erkeksi” olmak ve kadınlarla sevişmek, uygun kadın davranışı/yönelimi “kadınsı” olmak ve erkeklerle sevişmektir. Bu çerçevede, gerek kadın gerekse erkek eşcinsellere toplumsal cinsiyet davranışları atfedilir. Eşcinsel olunduğunda toplumsal cinsiyet de değişmelidir: Geyler kadın toplumsal cinsiyetine bürünmeli-

dir, lezbiyenlerse erkek toplumsal cinsiyetine. Toplumsal cinsiyet düzeni cinsel yönelime müdahale etmek zorundadır, çünkü toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve asıl önemlisi de *erkekliğin* korunması gerekmektedir. Erkek; tohum veren, doğurtan, aktif olan taraf olmaktan feragat etmemelidir. Şayet “pasif”se, o zaman da kadınsılaştırılmalıdır ki erkeklik sarsılsın. Her tür “pasiflik”, *yapmaktan* geçen bir iktidardan dışlanmalıdır.

Aslında heteroseksist patriyarkal düzenin ezilenlerinin de ezilenleri lezbiyenlerdir: Hem kadın olarak patriyarkal baskı altındadırlar, hem de kadınları seven kadınlar olarak heteroseksizmin baskısına maruz kalırlar. Dolayısıyla, potansiyel olarak belki de bu düzenin en radikal muarızlarıdır. Ancak erkeklerin homofobisi - sadece değil ama- esas olarak erkek eşcinsellere, kadın travestilere ve trans kadınlara*, yönelik olarak ortaya çıkar; çünkü bunlar *erkekliği* sarsan pratiklerdir. Ve erkekler açısından hayati olan da budur! Böyle olduğu için de lezbiyenler ve biseksüel kadınlar bu erkek egemen bakışta görünmezleştirilir. Tarih boyunca erkek eşcinsellere ve trans kadınlara göre daha az kovuşturulmuşlardır; günümüzde de daha az “araştırılırlar”. *Erkekliği* sarsmadığı için, bu bakış açısından lezbiyenlik daha az tehdit edici görünür. Kuşkusuz *erkekleri* reddetmek de çok önemli bir tehdittir: Haz almak ve duygusal paylaşım için erkeklerle gerek duymamak heteroseksist patriyarka açısından yeterince sarsıcıdır. Ancak bu, erkekler açısından, *erkekliğin* reddedilmesinden yine de daha az ürkütücüdür.

Homoseksüel/heteroseksüel terimleri ilk kez on dokuzuncu yüzyılda Batı’da kullanılır. Onyedinci yüzyıldan itibaren alt kültür topluluklarında yaşamaya başlanmasının ardından, modern/batılı anlamıyla eşcinselliğin tıp/psikiyatri tarafından bir kimlik olarak ayrıştırılıp tanımlanması bu tarihe denk düşer. Bu tanımla birlikte, eşcinseller, erkeklerle sevişen erkekler olarak “kadınsı” bir azınlığa dâhil edilirler. Artık, tohum vermemenin, kadınları doğurtmamanın ima ettiği “pasiflik”, nüfusun tam olarak erkek sayılmayan bir azınlığına özgüdür. Artık “tam anlamıyla” erkek olanların hayatlarının hiçbir evresinde, hiçbir anlamda “pasif” olmalarına izin yoktur. Oysa daha önceleri, Antik Yunan ve Rönesans dönemlerinde, belli biçimler altında olmak ko-

şuluyla, eşcinsel pratikler bütün erkek nüfus için geçerlidir. Yetişkin erkeklerin genç erkeklerle, üst sınıftan erkeklerin alt sınıftan erkeklerle, ustaların çıraklarla giriştikleri sodomi (livata) pratikleri bu dönemlerde yaygındır. Bu pratikler çerçevesinde, bütün erkekler “aktif” eşcinsel ilişkiye, bütün erkekler *yaşamlarının bir döneminde* “pasif” eşcinsel ilişkiye girebilmektedirler. “Aktif” ve “pasif” erkekler arasında, sınıf/ırk/yaş hiyerarşisi gözetilerek kurulan ilişkiler meşrudur.

Modern patriyarka ve eşitlik ideolojisiyle birlikte ise eşcinsellik, sabitlenmiş bir azınlık grubuna özgülenir.” Neden?

Eşitlik ideolojisi ve modern patriyarkanın yaygınlaşmasıyla birlikte, erkek egemenliği varlığını, kadın-erkek eşitliği söylemi ve eşit haklara dayalı bir hukuksal düzenleme çerçevesinde sürdürmeye başlar. Toplumsal hiyerarşilerin kabul görmediği bir bağlamda erkek egemenliğinin güvence altına alınmasının tek yolu, erkek ve kadın cinsiyetlerinin bir *doğal farklılık* etrafında kurulmasıdır. Yukarıda da gördüğümüz gibi, bu, her iki cinsiyetin katı/geçirgen olmayan/doğal kategoriler olarak oluşturulması anlamına gelir. Eşitlik ideolojisi/söylemi çerçevesinde, erkek egemenliği ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisi ancak doğal farklılık teziyle meşrulaştırılabilir.

Sınıf/ırk/yaş hiyerarşilerinin ideolojik olarak meşruluğunu yitirmesiyle birlikte, eşcinseller için de eşitlik ideolojisi çerçevesi içinde, eşitler arasında geçerli olacak bir dışlama yöntemi bulmak zorundadır patriyarka. Eşcinselliğin, yalnızca erkeklerle sevişme yöneliminde olan, *sayısı sabit* ve sınırları belirlenip adı konmuş bir *azınlık* grubu ve türdeş bir kimlik olarak tanımlanması bu ihtiyaca yanıt verir. Tam anlamıyla erkek sayılmayan, “gerçek” erkeklerden farklı bir grup oluşturulur böylece. Başka bir deyişle, geçmişten farklı olarak, cinsellik pratikleri artık toplumsal cinsiyet uyarınca sınırlandırılmakta ve adlandırılmaktadır. Bazı cinsel edimler/pratikler, bir kimlik olarak sabitlenip, erkeklikten dışlanır böylece.

70’ler ve 80/90’ların gey-lezbiyen hareketleri ve LGBTT

70’lerin gey-lezbiyen kurtuluş hareketinin bir afişinde şöyle soruluyordu: “Heteroseksüellik

tam olarak nedir? Ve hangi nedenlerden kaynaklanır?” Gey ve lezbiyenler, bu soruyu sorarak, bir azınlık grubu olarak sabitlenmiş, tıbbileştirilmiş, psikiyatrik olarak tanımlanmış eşcinsel kimliğinin “kaynaklarının” araştırılmasına göndermede bulunuyor ve soruyu tersine çeviriyorlardı. Heteroseksüel pratiğin doğallaştırılıp mutlaklaştırılmasını bir tepkiydi bu: Heteroseksüelliğin norm olarak gösterilmesi sorgulanıyor, eşcinsellerin bir azınlık grubu olarak kurulması eleştiriliyordu.

80’lerin ikinci yarısından başlayarak gey-lezbiyen kurtuluş hareketinin radikalliğinden geri çekilmesiyle birlikte, heteroseksist patriyarkal düzenin sorgulanması yerine, mevcut düzen içinde var olabilmek ve ayakta kalabilmek için başkalarına tanınan haklardan yararlanma talepleri öne çıkmaya başladı. Eşcinseller için evlilik, orduya kabul edilme vb haklar talep edilmeye başlamıştı. Bu düzen-ici taleplerin yanı sıra, eşcinselliğin doğal/biyolojik/genlerle ilgili bir yönelim olduğu tezi de giderek ağırlık kazanıyordu. Böyle algılandığında eşcinsellik heteroseksist patriyarkal düzeni sarsan bir tehdit olmaktan çıkacaktı: Doğal olduğu ölçüde, nüfusun, sayısı sabit, sınırlı bir kesimine özgü bir yönelim olarak kalacak, yayılma tehlikesi barındırmayacaktı... Eşcinselliğin bir azınlık grup kimliği olarak kurulmasını gey-lezbiyen hareketi de kısmen benimsiyordu artık. Böyle olunca da gey-lezbiyen politikası, heteroseksizmin kendisini sorgulama potansiyelini bir ölçüde yitiriyordu.

Günümüzün LGBTT hareketi içinde de bu türden bir kimlik politikası perspektifi, bana kalırsa, yer yer bir eğilim olarak varlığını sürdürüyor. Gey, lezbiyen, biseksüel, travesti, transseksüel olmak; heteroseksüelliğin yanı sıra, aynı türden bir dizi kimlikten birisi olduğunda, artık heteroseksüelliğin bir norm olarak kurulması sorgulanmıyor demektir. Oysa heteroseksüelliği bu “kimlikler”le aynı düzleme yerleştirmek, bunların tümünü birbirinden farklı ama aynı biçimde “masum” kimlikler olarak sabitlemek anlamına gelmez mi? Bu bizi bir tür çokkültürlülük çerçevesine hapsedmez mi? Şayet bu söylediğim doğruysa, o zaman, böyle bir yaklaşım heteroseksizmi eleştirmekte yetersiz kalacak demektir. Toplumsal cinsiyet düzeninin, heteroseksüelliği

normatif kimlik haline getirip, diğerlerini azınlık kimlikleri olarak kurma mekanizmasına yönelik eleştiri zayıflar. Patriyarka ile heteroseksizm, toplumsal cinsiyet ile cinsellik arasındaki bağlar görünmezleşir.

Kuşkusuz, baskı karşısında kabul görmek, tanınmak, özgüven kazanmak için sabitlenmiş bir kimliğe sahip çıkmak, ezilenlerin, bu arada kadınların da sık sık başvurdukları bir yol. Ancak güç kazanmak için, kimlik politikasına sapsanmadan da düzen-ici kimi haklar talep etmek mümkün: Örneğin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin Anayasa’nın eşitliği düzenleyen maddesine dâhil edilmesi, bence bu türden bir talep. Ne var ki, kanımca LGBTT hareketinin, feminist hareketle paylaştığı ortak hedefi, yani heteroseksist patriyarkayı aşındırma perspektifini de hep göz önünde tutmasında her iki hareket açısından da büyük yarar var. “Erkeklik” ve patriyarka aşındırılmadıkça, homofobiye ve erkekliğin yitirilmesi korkusuna dayalı nefret cinayetlerinin sonu gelmeyecek; gey, lezbiyen ve biseksüeller toplumsal cinsiyeti tehdit ettikleri için dışlanmaya, görünür olduklarında işsiz kalmaya devam edecek; trans insanların fuhsa mahkum edilmeleri sürüp gidecek.

Öte yandan feminist hareket, kadınların emeklerine ve bedenlerine el konmasının toplumsal çerçevesini oluşturan heteroseksist evlilik, aile, biyolojik annelik yüceltmesi ve kadınlara dayatılan duhul merkezli (erkek) cinselliği(ni) eleştiriye tabi tutmadıkça, kadınlar şiddet görmeye, onlara doyum vermeyen cinsel pratiklere razı olmaya mahkûm olacak. Feministler, cinsellik üzerindeki toplumsal cinsiyet denetimini, bugüne kadar olduğundan daha güçlü bir biçimde sorgulamadıkça, insanların cinsel potansiyellerini kısıtlayan heteroseksüelliği veri olarak kabul etmeyi sürdürdükçe, hiçbir kadın kurtulamayacak.

Heteroseksizmin yapısökümü: Judith Butler

Butler, heteroseksist cinsiyet anlayışının, yani türdeş ve geçirgen olmayan bir ikili karşıtlık olarak kadın/erkek kategorilerinin belki de en radikal eleştirisini yapmıştır. Ancak, bu eleştiri sürecinde Butler, üreme biyolojisinin, kadın bedeninin kendisini yapısökümüne tabi tutar. Ona göre, cinsiyetli bedenlerin kendileri söylemsel

kuruluşlardır. Bu bedenler, heteroseksist toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin dayattığı performansların, davranış ve söylemlerin zorunlu tekrarıyla kurulur. Bedenleşmenin, cinsiyetli bedenlere bürünmenin kendisi, heteroseksist iktidar sürecinin parçasıdır. Toplumsal cinsiyete ön gelen, ondan arınmış, ya da ondan soyutlanabilecek kadın/erkek bedenleri yoktur.

Butler, üreme biyolojisine dayandırılan ayrıntılandırılmış ve bütünlüklü cinsiyet kategorilerinin eleştirisinden, kadın bedeni kurgusunun yapısökümüne sıçar. Bu sıçramayla birlikte de toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkek bedenliler arasındaki ilişkiden tümüyle koparır. Bedenlerin ancak onlara ilişkin anlamlar ve değerlerle birlikte cinsiyetlendiğini, bedenlere atfedilen anlam ve pratikler (yani toplumsal cinsiyet) dışında cinsiyetli bedenlerden söz edilemeyeceğini söylemektedir aslında. Üreme biyolojisinin kadın bedeninin önemli bir ayırıcı özelliği olduğunu kabul etmez; bedenlerin cinsiyetlendirilmesinde onun bir önceliği olduğundan hiç de emin olmadığını açıkça ifade eder.

Bedensel olana ilişkin algımızın dil, söylem ve anlamla dolaymlandığı kuşkusuz doğrudur. Ancak bedenin ve maddenin her zaman, dile, söyleme, anlama göre bir fazlası vardır: Söylemin ötesine taşan inkâr edilemeyecek bir kendiliktir beden. Örneğin, kız çocuk doğduğunda, onu kız çocuk olarak adlandırmak ve anlamlandırmak onun bir kız çocuk gibi hissetmesine ve davranmasına yol açıyordur kuşkusuz. Ama kız bebek, bizim onu adlandırmamızdan önce, ya da bu adlandırmadan başka bir şeydir aynı zamanda da...

Bunun ötesinde, Butler kendi çalışmasında esas

olarak, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin ve heteroseksizmin dayattığı davranışlar, performanslar aracılığıyla oluşan öznelere, bu zorlayıcı özneleşme süreciyle ilgilenmektedir. Cinsiyetli öznelere (modern) heteroseksist baskı ve dışlamalarla nasıl oluştuğunu araştırır. Ancak bu özneleşme sürecini somut bir tarihsel/toplumsal bağlama yerleştirmez. Bu sürecin, nasıl bir aile yapısı ve işbölümü, ne tür emek harcama biçimleri çerçevesinde gerçekleştiğinden hiç söz etmez. Toplumsal bağlamın yerini, kendinden menkul bir norm olarak iş gören heteroseksizm almıştır. Bu normun kaynağı, temeli belli değildir. Patriyarka ve onun somut yapıları heteroseksizm içinde adeta erir. Oysa daha önce de göstermeye çalıştığım gibi, heteroseksizmin günümüzde büründüğü biçimin eleştirisi, modern/kapitalist patriyarkanın tahlilinden kopuk olarak yapıldığında salt bir söylem eleştirisi olarak kalmaya mahkûmdur.

Eski Öğretim Üyesi, Feminist Yazar

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

* Burada geylerin erkek olmanın avantajlarından yararlanmadıklarını kast etmiyorum. Bu açıdan bakıldığında lezbiyenler karşısında erkek egemenliğinin ayrıcalıklarından yararlanan bir gruptur gay'ler. Vurgulamak istediğim, erkek *cinselliğini* reddediyor olmanın diğer erkekler için ürkütücülüğü. Öte yandan trans erkekler ise, (erkekliği reddetmenin doğurduğu öfkeden olmasa da) toplumsal cinsiyet düzenini bozmuş olmalarının karşılığı olarak ayırimcılığa maruz kalıp aşağılanmaktadır.

** Kuşkusuz erkekler arasında bunun dışında kalan farklı eşcinsel pratikler Osmanlı'da yaşandığı gibi, günümüzde de farklı kültürlerde, hatta bizim toplumumuzda da yaşanmakta. Ancak ben burada, modern patriyarkayla birlikte yaygınlaşan bu özgül biçim üzerinde duracağım.

HEGEMONİK ERKEKLİK ve EŞCİNSELLİK*

Araş. Gör. Cihan ERTAN

Giriş

Cinsiyet ve cinsiyet özellikleri hakkında sosyal bilimlerde içerisinden birçok düşünce ortaya atılmıştır. Yapılan tartışmalar ve ortaya atılan düşünceler, cinsiyete sadece biyolojik indirgemeci bir yaklaşımla değil (Connell, 1998: 100 – 114) sosyal, psikolojik, kültürel ve tarihsel faktörlerin de dâhil edildiği bir perspektiften bakılması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu bağlamda karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet, hem kadına hem de erkeğe atfedilmiş rollerin kültür çevresi tarafından belirlenmesine işaret eder ki bu da toplumun normatif yapısının yadsınamaz bir parçasını oluşturur. Söz konusu normatif yapı erkek, “erkek” rolü ve erkeklik gündeme geldiğinde, toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınan kadınlıktan biraz daha farklı işleyen bir mekanizma olarak karşımıza çıkar. Erkeğe ve erkekliğe atfedilen güç ve iktidar, bir “baskın ve egemen olma” durumunu da beraberinde getirir. Bu bildiride, erkeklik bağlamında, söz konusu “baskın ve egemen olma” sürecinin nasıl işlediği, erkekliğin hegemoni bağlamında kendini nasıl inşa ettiği ve tabi kılınmış erkekliğin önemli bir biçimi olan eşcinsellik ele alınacaktır.

Hegemoni

Hegemonik erkekliğin ne olduğuna ve neye işaret ettiğine değinmeden önce, hegemoni kavramının çıkış noktasına ve kavramın tarihsel geçişine kısa bir yolculuk yapmak faydalı olacaktır.

Hegemoni kavramı ilk olarak Gramsci’nin Hapishane Defteri’nde, sınıf ilişkilerini açıklamaya yönelik olarak kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada hegemoni kavramı, yönetici sınıfın, yönetilen sınıf üzerindeki üstünlüğünü nasıl sağladığıyla, bu gücü nasıl kazandığı ve nasıl devam ettirdiğiyle yakından ilgilidir. Bu bağlamda hegemonik olma durumu ve sürecinin en temel taşları, bir şeyi empoze etme, olaylar ve konular hakkında kavramlar oluşturma ve ahlaki tanımlama iktidarının elde

tutulmasıdır. Bu koşulların yerine getirilmesi, toplumsal değişim bağlamında önemli bir rol oynayan medya gibi kurumlar aracılığıyla desteklenerek gerçekleşir. Ne var ki hegemoni, özellikle de medya ve sosyal kurumların organizasyonlarında “doğal”, “olağan”, “normal” görünmesi yoluyla, nüfusun büyük bir bölümünü ikna etmeyi gerektirir.¹

Gramsci’nin öne sürdüğü hegemoni fikri daha sonra, ikili sistem teorileri bağlamında, toplumsal cinsiyetle ilgili problemi çözümlemek adına kolayca ilgili alana transfer edildi. Ne var ki bunun bazı sakıncaları vardı. Çünkü Gramsci’nin öne sürdüğü anlamıyla hegemoni, tarihsel değişim noktası üzerine odaklanmadığı konusunda eleştirilere maruz kaldı. Tarihsel değişim konusu üzerine çok net bir odak olmadan, hegemoni düşüncesi, basit bir kültürel kontrol modeline indirgenmiş olabilirdi ki bu da hegemonik erkeklik kavramıyla ilgili sonraki bir zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır.²

Hegemonik erkeklik

Hegemonik erkeklik kavramı aslında, farklı erkekliklerin varlığını da ön plana çıkarmaktadır. Başka bir ifadeyle, hegemonik erkeklik kavramıyla birlikte, bir “çoklu erkeklikler” modeli de ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet konusunda yapılan araştırmalarda, “erkek cinsiyet rolü” bağlamında farklı erkekliklerin ve güç ilişkilerinin olduğu ortaya atılmıştır. Bunu kanıtlamak için Yeni Sol’daki bazı erkekler, feminizm desteğiyle organize olmayı deneyerek, erkekliğin ifadesindeki sınıf farklılıklarına dikkat çekti. 1970’lerde yapılan araştırmalar ve belgelenen sonuçlarla birlikte, “erkek cinsiyet rolü” teorisinin zayıflığının farkına varıldı. Ne var ki bu zayıflıkların en önemlileri, erkek rolü kavramının homojenleştirilmesini ve güç muhasebesindeki zorlukları içeriyordu. Yapılan ampirik çalışmalar, erkekliklerin çokluluğunu ve erkeklik inşasının karmaşıklığını onayladı ve Gramsciyen hegemoniye içkin olarak bulunan baskınlık mücadelesini ortaya koydu.³

Çoklu erkekliklerin yaşam alanında gelişen bir güç mücadelesi söz konusudur ve bu mücadelede galip gelen bir erkeklik örüntüsü vardır ki bu da hegemonik olandır. Verilen bu mücadelede üstün çıkan, baskın değerlerin belirleyicisi konumundadır.

Burada sözü edilen hegemoni, silah zoruyla kurulan bir üstünlük değildir. Connell'a göre "hegemonya" mutlak kültürel egemenlik, seçeneklerin ortadan kaldırılması anlamına gelmez. Bir güçler dengesi içinde, diğer bir değişle bir oyun esnasında, kazanılan üstünlük anlamına gelir. Öbür örüntüler ve gruplar, ortadan kaldırılmak yerine ikincil konuma itilir.⁴

Yukarıda da ifade edildiği gibi, hegemonik erkeklik, farklı erkeklikleri de gündeme getirir ve kendini bu erkekliklerden, özellikle de tabi kılınmış erkekliklerden (subordinated masculinities) ayırt eder. Hegemonik erkeklik, sayısal olarak bir çoğunluk tarafından paylaşılan bir örüntü olmak zorunda değildir ve yalnızca ufak bir azınlığı da temsil edebilir ki çoğunlukla öyledir de. Ancak kesinlikle normatiftir ve erkek olmanın en onurlu yolu ondan geçer ve erkeklerden kendilerini onunla ilişkili olarak konumlandırmasını ister. Bütün bunlarla birlikte kadınların da evrensel olarak tabi kılınmasını (subordination) ideolojik olarak meşrulaştırır.⁵

Connell'in tanımıyla hegemonik erkekliğin neyi işaret ettiğini özetlemek gerekirse:

"Hegemonik erkeklik kavramında 'hegemonya' ... acımasız iktidar çelişkilerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür... Hegemonik erkeklik, ... genel bir 'erkek cinsiyet rolü' görüşünden çok farklıdır... Aslında, hegemonyanın kazanılması genellikle, Humphrey Bogart, John Wayne ve Sylvester Stallone'un canlandırdığı film karakterleri gibi tamamen kendine özgü hayal ürünü kişilikler olan erkeklik modellerinin yaratılmasını içerir."⁶

Toplumsal cinsiyet örüntüleri bağlamında hem kadınlığı hem de erkekliği değişmez birer öz olarak ele almak yanlıştır. Erkeklik ve kadınlık

birer yaşama biçimidir ve bu yaşayışların biçimleri değişebilir.

Türkiye söz konusu olduğunda, hegemonik erkeklik bağlamında yaratılan örüntüler belki John Wayne ya da Sylvester Stallone'dan farklıdır ancak örtüşen bazı yönler de söz konusudur ki bunlar da "onurlu" erkekliği belirlemeye yönelik araç konumundaki özneye atfedilen özelliklerdir. Her ne kadar, çok az sayıda erkek, "gerçek erkek" olmak için yerine getirilmesi gereken koşulları gerçekleştirirse ve bu imajlarla örtüşse de, büyük çoğunluğu bu imajların ayakta tutulması için iş birliği içindedir. Çünkü önemli olan, erkek olarak, sürdürülen hegemonyadan fayda sağlamaya devam etmektir.

Türkiye'de toplumsal cinsiyet normu olarak erkeklik / eşcinsellik

Toplumsal cinsiyetin (gender), biyolojik cinsiyetten (sex) farklı olarak, toplumun erkek ve kadın bireylerinden, yerine getirmesini beklediği roller bütünü olduğu dikkate alındığında; Türkiye için bu toplumsal cinsiyet rollerinin, toplumsal yapının çok önemli bir parçasını oluşturduğu görülecektir. Ne var ki kadın ve erkek için farklı şekillerde belirlenmiş bu söz konusu toplumsal cinsiyet rolleri içinde "erkek rolü" ve "erkeklik değerleri", son derece önemlidir ve bu bağlamda normatif ve hegemoniktir.

Türkiye'de farklı erkeklikler söz konusudur. Başka bir ifadeyle, kültürel olarak öne sürülen erkeklik ideali, bütün erkeklerin karakterleriyle örtüşmemektedir. Ancak bütün erkeklerin kendilerine fayda sağladığı ve devamlılığını sürdürmeye çalıştığı "erkeklik değerleri" vardır. Bu değerler, hegemonik erkekliğin yapı taşıdır ve sürekli olarak yeniden üretilir. Bu yeniden üretme işlemi toplumsal kurumların iş birliğiyle son derece hızlı bir şekilde gerçekleştirilir. Buradaki en önemli görev medya tarafından yerine getirilmektedir. "...hegemonyanın kazanılması genellikle, ... film karakterleri gibi tamamen kendine özgü hayal ürünü kişilikler olan erkeklik modellerinin yaratılmasını içerir."⁷

Türkiye'de "erkek" olmak, belirli toplumsal cinsiyet kalıplarından meydana gelmiş karakteristik özellikleri taşımaktan geçer. Bunlar arasında her

alandaki başarılı olmak, sert olmak, duygularını çok fazla belli etmemek, cinsel, ekonomik ve ruhsal anlamda güçlü olmak, içki ve alkol tüketmek, hükmetmek ve 'kadın gibi olmamak' sayılabilir.⁸

Hegemonik erkeklik, eşcinsellik ve homofobi konuları arasındaki yakın ilişkiyi göz ardı etmemek ve gerek Türkiye ölçeğinde gerek evrensel ölçekte eşcinsellik ve homofobi konularına, hegemonik erkeklik perspektifinden de yaklaşmak yerinde bir katkı olacaktır. Çünkü hegemonik erkekliğin inşası, tabi kılınmış erkeklikleri içermektedir. Başka bir ifadeyle hegemonik erkeklik tabi kılınmış erkeklikleri, kendinden olmayan, öteki, "erkeklikle ilgisi olmayan" olumsuz birer referans olarak karşısında ve kendinden aşağıya konumlandırır ve var olan hegemonyasını, bu süreci devamlı olarak yeniden üreterek sürdürür.

"Çağdaş hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliği ise, heteroseksüel oluşu, yani evlilik kurumuyla sıkı sıkıya bağlı oluşudur; dolayısıyla, tabi kılınmış erkekliğin en önemli biçimi de eşcinsellik olur."⁹ Söz konusu tabi kılma eylemi, hem ideolojik hem de karşılıklı bir etkileşimi ve savaşı gerektirir. Bu bağlamda eşcinsellere yönelik şiddet, ayrımcılık, aşağılama, yasal taciz vb. eylemler, hegemonik erkekliğin kendini üretmek ve yeniden üretmek için kullandığı homofobiyle ne kadar yakından ilişkili olduğunu gözler önüne serer.

Hegemonik erkeklik örüntüleri kendini yoğun bir şekilde homososyal birlikteliklerde yeniden üretir. Söz konusu kavram, aynı cinsiyetin beraber olmayı tercih etmesine ve bu tercih edilen alanda benzer davranışların sergilenmesine göndermede bulunmaktadır. Bu alanlar arasında, çok yoğun bir şekilde erkekler tarafından paylaşılan kahvehaneler, bilardo salonları, ordu vb. sayılabilir. Erkekliğin bitmek bilmez sosyalizasyon sürecindeki önemli bir yeri kaplayan bu alanlarda yapılan şey, çok basit bir formülasyonla, kadınların, kadınlık atfedilen davranışlarının ve örüntülerin dışlanması ve her ne kadar bazı durumlarda krize girse de hegemonik erkeklik örüntülerinin yeniden üretilmesidir.¹ Yukarıda da ifade edildiği gibi söz konusu yeniden üretim sürecinde kullanılan en güçlü silahlardan

biri eşcinselliğin, hegemonik erkeklik bağlamında kadınsılıkla bağlantılı bir şekilde inşa edilmesi ve buna yönelik geliştirilen homofobidir.

Durum Türkiye için ele alındığında da sağlam bir gerçeklik tabanında yerini bulmaktadır. Türkiye'de eşcinsellik, erkeklikten uzak, 'normal' olmayan, heteroseksüel erkeklerin sonuna kadar faydalandığı hegemonik erkeklik örüntüleri içinde yeri olmayan ve ortadan kaldırılması gereken bir olgu halini alır. Türkiye'de eşcinsellik, heteroseksüel erkekliklerde olduğu gibi, çoklu roller çerçevesinde yaşanmaktadır. Eşcinseller tarafından sergilenen bu eşcinsel roller, heteroseksüel toplum tarafından çoğu durumda kabul görmemekte ve reddedilmektedir. Bu reddediş, homofobi temellidir ve dolayısıyla bu homofobinin kaynağı, erkeklik değerleri içinde yatmaktadır. Hegemonik erkeklik ideallerini paylaşsın ya da paylaşmasın, ondan yararlanan heteroseksüel erkekler, erkekliklerini inşa etmek ve bunu sürdürmek amacıyla homofobiyi bir araç olarak kullanır.

Prof. Dr. Serpil Sancar tarafından yürütülen, "Hane ve Piyasa Ekseninde Erkeklik" adlı araştırma ekseninde yapılan görüşmelerde konumuz bağlamında ortaya çıkan sonuçlar, son derece özetleyici ve aydınlatıcıdır. "... Görüştüğümüz orta gelir kesiminden, 22 yaşındaki bir üniversite öğrencisi şunları söyleyebilmektedir:

'Abi şimdi siz entelsiniz ya bu ibnelere gey falan diyorsunuz di mi? Abi ibne bunlar, ibne!, ...ikeceksin bunları, toptan imha edeceksin bu ibneleri.'¹¹

Yukarıda verilen örneğe sinmiş şiddeti, düşmanlığı, nefreti, ötekileştirmeyi, kendinden ayrı tutmayı ve yok etme isteğini, Balibar'ın¹ tabiriyle "ırkı olmayan ırkçılığı" kısacası konumuz bağlamında homofobiyi görmek hiç de zor değil. Eşcinsellik, kadın gibi olduğu ve kadının zayıflığını taşıdığı varsayılması yoluyla, erkeklikle ilgisi olmayan bir "şey" olarak inşa edilmektedir. Dolayısıyla eşcinsellik, namlusu toplumsal cinsiyet temelinde bütün bir kültür tarafından elbirliğiyle üretilen ve sosyalizasyon süreçleriyle yeniden üretilen hegemonik erkeklik değerle-

rine yönelmiş bir tehdit olarak algılanmaktadır. Eşcinselliğe yönelik homofobik tutumların sayılan nedenlerine, eşcinselliğin, heteroseksist toplumun öngördüğü üremeyle aynı zeminde bulunmamasını da eklemek gerekmektedir. Üreme, heteroseksüel ve ataerkil toplumların, nesiller boyu saltanatını devam ettirmesi için olmazsa olmaz bir koşuldur. Eşcinsellik de bu koşulu yapı bozuma uğratan bir olgudur.

“Gey erkeklerle yönelik kin ... gibi düşmanlık, heteroseksüel erkekliğin kendisinin inşasının doğasıdır. Hegemonik erkekliğin taleplerine olan uygunluk, heteroseksüel erkekleri homofobiye zorlamaktadır ve onları bunun için ödüllendirir... Diğer bir değişle, erkek heteroseksüel kimliği ayakta tutulmakta ve gey erkeklerle yönelik nefret ve korkuyla onaylanmaktadır.”¹

Sonuç

Anlatılanlar ışığında görüldüğü gibi toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınan erkeklik, tek ve stabil bir yapı değildir. Erkekliğin inşası söz konusu olduğunda, çoklu modeller karşımıza çıkmaktadır. Erkekliğin bu çoklu modelleri, psikolojik ve kültürel faktörleri içinde barındıran, farklı sosyalizasyon süreçlerinin ürünleridir. Başka bir değişle erkeklik, toplumsal bir üründür. Kültür tarafından belirlenmiş, değer atfedilmiş, gücü elinde tutan, kendinden olmayan diğer bütün erkekleri ve kadınları tabi kılan hegemonik erkeklik, söz konusu çoklu erkeklik modellerinin üstünde, çok güçlü bir fantezi olarak varlığını sürdürmektedir. Medya, ordu ve homososyal birliktelik mekânları, hegemonik erkekliğin üretildiği ve yeniden üretildiği toplumsal ajanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Heteroseksüel bir özelliğe sahip olan hegemonik erkeklik, tabi kılınmış erkeklik biçimi olan eşcinselliği ortadan kaldırmak için giriştiği mücadeleyle varlığına anlam kazandırma çabasıdır. Yok etme niyetini de açık bir şekilde ifade etmez. Yaptığı şey, ötekileştirdiği, “erkeklik”le hiçbir şekilde bağdaştırmadığı, tabi kıldığı eşcinselliği, olumsuz bir referans olarak ona karşı bir mücadele geliştirmektir. Ancak bu mücadele, eşcinsellere yönelik şiddeti ve her türlü ayrımcılığı bünyesinde barındırır. Hegemonik

erkeklik o kadar doğallaştırılmıştır ki bu mücadele, toplumun büyük bir bölümü, devlet ve onun kurumlarından da destek bulur. Başka bir ifadeyle homofobi, meşrulaştırılır.

Son olarak büyük bir soru karşımıza çıkmaktadır: *Hegemonik erkeklik kısılcacında ve homofobiyle burun buruna devamlılığını sürdüren eşcinsellik, bu kısıkaçtan nasıl kurtulabilir?*

Toplumsal cinsiyetin oluşum sürecinin kültürle olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, bunun kısa vadede gerçekleşemeyeceği açıktır. Çünkü bu, hegemonik erkeklik örüntülerinin yapı bozuma uğramasını gerektirir ki bu da ancak kültürel bir dönüşümle mümkündür. Bu bağlamda, hegemonik erkekliğin kalesi konumunda bulunan toplumsal kurumların, erkeklik örüntüleri arasındaki iktidar mücadelesini körüklemek yerine, eşitlikçi yaşam alanları sağlaması gerekir. Toplumsal cinsiyetin değişmezliğini sorgulamak, erkeklik ve kadınlıkların birer, tarihi, psikolojik ve sosyolojik faktörleri bünyesinde barındıran yaşayış şekilleri olduğu düşüncesini yaşatmak bu bağlamda çok önemlidir.

Hegemonik erkekliğe dört elle sarılsın ya da sarılmasın, ondan fayda sağlayan pek çok erkeğin de onun iktidarı altında çoğu zaman ezildiği ve “onurlu erkeklik”lerini tehlikeye atmamak adına bu ezilmişlikle yaşamaya devam ettikleri gerçeğiyle sözlerimi, bu bağlamda önemli ve yerinde bulduğum, Kaos GL’nin mottosuyla sonlandırmak istiyorum:

“Eşcinsellerin kurtuluşu, heteroseksüelleri de özgürleştirir.”

Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Sosyoloji Bölümü

II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

* 17 – 20 Mayıs 2007 tarihinde düzenlenmiş olan “Medya ve Homofobi” başlıklı II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma sempozyumunda sunulmuştur.

¹ Connell, R. W., Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics (Sydney: Allen and Unwin, 1987), 107; Carrigan, Connel, and Lee, 95’den aktaran Donaldson, Mike, What is Hegemonic Masculinity?, *Theory and Society*, Vol. 22, No. 5, Special Issue: Masculinities. (Oct., 1993), pp. 645.

² Connell, R. W., Messerschmidt, James W., Gender &

Society, Vol. 19, No. 6, December 2005, S. 831

³ Connell, R. W., Messerschmidt, James W., Gender & Society, Vol. 19, No. 6, December 2005, S. 832.

⁴ Connell, R. W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul, S. 247

⁵ Connell, R. W., Messerschmidt, James W., Gender & Society, Vol. 19, No. 6, December 2005, S. 832.

⁶ Connell, R. W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul, S. 246 - 247.

⁷ Connell, R. W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul, S. 247

⁸ Yüksel, N. Aysun, *Tarkan Yıldız Olgusu*, Çivi yazıları, İstanbul, 2000, S. 44'den aktaran, Demez, Gönül, Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi, Babil Yayınları, 2005, İstanbul, S. 135

⁹ Connell, R. W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul, S. 249

¹⁰ Toplum ve Bilim, Birikim Yayınları, 2004, İstanbul, Sayı. 101 iç., Onur, Hilal – Koyuncu, Berrin, 'Hegemonik' Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler, S. 39

¹¹ Toplum ve Bilim, Birikim Yayınları, 2004, İstanbul, Sayı. 101 iç., Kurtuluş, Cengiz – Tol Ulaş, Uğraş – Küçükü-kural, Önder, Hegemonik Erkekliğin Peşinden, S. 50

¹² Etienne Balibar, Marxist bir Fransız felsefecidir.

¹³ G. Herek, "On Heterosexual Masculinity: Some Physical Consequences of the Social Construction of Gender and Sexuality," in M. Kimmel, editor, *Changing Men, New Directions On Men and Masculinity* (Newbury Park: Sage, 1987), 71 – 72; Connell, "Whole New World," 469'dan aktaran, Donaldson, Mike, What is Hegemonic Masculinity?, *Theory and Society*, Vol. 22, No. 5, Special Issue: Masculinities. (Oct., 1993), pp. 646

KAYNAKÇA

Connell, R. W., Messerschmidt, James W., Gender & Society, Vol. 19, No. 6, December 2005.

Connell, R. W., Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Ayrıntı Yayınları, 1998, İstanbul.

Demez, Gönül, Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi, Babil Yayınları, 2005, İstanbul.

Donaldson, Mike, What is Hegemonic Masculinity?, *Theory and Society*, Vol. 22, No. 5, Special Issue: Masculinities, 1993, pp. 646

Kurtuluş, Cengiz – Tol Ulaş, Uğraş – Küçükü-kural, Önder, "Hegemonik Erkekliğin Peşinden", Toplum ve Bilim, Birikim Yayınları, 2004, İstanbul, Sayı. 101.

Onur, Hilal – Koyuncu, Berrin, "Hegemonik' Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler", Toplum ve Bilim, Birikim Yayınları, 2004, İstanbul, Sayı. 101.

NEDİR BU HEGEMONİK ERKEKLİK?

Ali Rıza TAŞKALE

*Bugün gece yaptıklarımızı gündüz söyler,/Çekeriz
boyuna bu gevezeliğin acısını./Nerede olursan ol
dilini tut, söyleme/Kadınla olan işlerini, onun
üstüne bildiğini.
Gösterir kimi parmakla yolda kadını,/Benimle
kaldın dün gece sen, derse
Güven olur mu böyle birine, doğru mu bu,/Yanına
gelen bir kadının dile düşmesi,/Utanıp sıkılması,
kötü duruma gelmesi?/Dahası var: bir takımı
yalanlar uydurur,/Yatmış gibi gösterir kendini
kadınlarla,/Kötüye çıkarır adını, dile düşür,/Kılına
bile dokunmadığı kadını.../Viz gelir kadına böyle
dedikodular/(Ovidius 1965: 56)*

Nedir erkeklik? Vasıfları nelerdir? Esaretinin ve cesaretinin sebebi nedir? Kurtulamadığımız ve kurtulunmadığında en çok erkeğin kendisini ezen bu ataerkil form, neden bizi kendisine bağımlı hale getirip hayatın merkezine kazınan bir gerçeklik olarak sürekli yine yeni yeniden üretiyor? Bu yazı özelde bu sorulara, genelde ise uzun yıllardır gerek sosyal bilimlerde gerekse toplumsal cinsiyet çalışmalarında bilerek veya bilmeyerek göz ardı edilen çok önemli bir konuya dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmıştır. Bugün bilebildiğimiz her toplumun cinsiyet analizi, temelinde erkeklik ile sorunları var. Erkeklerin daha hızlı araba kullanıp, daha çok kaza yapmaları da bu anlamda düşünülebilir, kadınları dövmeleleri de, kadınları yönetici yapmama-ları, az para vermeleri de, geylere eziyet etmeleri de. Dünyanın nasıl döndüğüyle aynı ölçekteki bu erkeklik kuramlarından, tarihlerinden, analizlerinden kafamızı kaldırıp tüm bu eşitsizliğin ve hem kendine hem herkese zararlı bu cinsiyet kültürünün nasıl yeniden üretildiğine yakından baktığımızda hep aynı işaretlerle rastlaşıyoruz.

Özellikle 1960'lı yıllarda yükselen feminist hareket ile birlikte kadın ve kadınlığın doğası üzerine yapılan birçok çalışma yayımlanmaya başlandı. Bu çalışmalar, kadın-erkek eşitsizliği, kadınların nasıl ezildiği ve onları ezen ataerkil sistemin nasıl bir olgu olduğu üzerine açıklamalar getirmeye çalışıyordu. Fakat anlatılanlar doğal olarak hep kadınlardı; ataerkilliğin kadınlar üzerinde kurduğu tahakküm ve bu tahakkümün

nasıl işlediği ele alınıyordu. Hâlbuki ataerkillik, erkeklerin kurallarını koyduğu ve iktidarını belirledikleri bir olguydu. Bu yüzden, ataerkilliğin, kadınlarla olan ilişkisi üzerinden açıklanmaya çalışılması 'ataerkil ağ' adı verilen bu yapının nasıl işlediğini ve yeniden üretilildiğini açıklamakta yetersiz ve eksik kalmaktaydı.

Öncelikle şunu kalın harflerle belirtmek isterim: Ataerkillik, sadece 'sistem' kavramıyla açıklanabilecek bir gerçek değildir. Sistem kavramı, işleyen bir süreci ve düzeni imler. Ataerkillik sistem-üstü bir olgudur, daha çok bir yapı veya yapılanmadır. Kandiyoti'nin (1997) sosyal bilim-ler literatürüne kazandırdığı 'ataerkil pazarlıklar' kavramı ile ataerkillik olgusu daha fazla açıklık kazanmaktadır. Kandiyoti, bu terimle iki cinsiyet arasında geçen, her ikisinin de rıza gösterdiği ama bunun yanında zaman içerisinde değişebilen, karşı koyulabilen ve yeniden tanımlanabi-len bir ilişki ağına dikkat çeker. Bu pazarlıkların niteliği toplumdaki topluma farklılık göstermekle birlikte, kadınların aktif veya pasif diren-işlerinin hem niteliğini hem de biçimini etkiler.

Ataerkil pazarlıklar toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden kurulması sırasında birtakım mücadele ve tarihsel dönüşümlere açıktır (Kandiyoti 1997: 114). Bu yüzden, bu kavramdan yola çıkarak ataerkilliğin bu pazarlıkları da kapsayan ve ataerkil sistemi içeren çok daha genel bir ağ olduğu düşüncesinden hareket etmek gerekmektedir. Zira ataerkil ağ tüm ataerkil algılayışları, pazarlıkları, sözleşmeleri, hiyerarşik ilişkileri vb. olguları kapsayan soyut bir yapı olarak düşünülebilir. Ataerkillikle ilgili tüm gerçekler ve kurgular bunun içerisinde var olur. Ataerkil sistem ise bu kürenin içerisinde yer alan soyut hiyerarşik biçimlenmeler olarak görülebilir. Ataerkil ağın içerisindeki tüm unsurlar ve bunların nitelikleri bu sistemi etkiler; sistem de zaten bu unsurların en başlıcası ve hayati olanıdır (Dermen: 2001).¹

Ataerkil ağın devamı ataerkil hiyerarşik sistem olmadan düşünülemez. Aynı şekilde, ataerkil sistem de ağın kapsamındaki tüm öğeler olmadan işleyemez. Bu iki boyut arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bu noktada ataerkil ağı Levi-Strauss'un 'mitolojik yapı' kavramına benzetebiliriz

(akt. Kuper 1995: 21). Levi-Strauss'a göre, tüm mitolojiler dönüşen birer yapıdır. Bir mit, anlatıcılarının her aktarımında dönüşür; içerisindeki dizilerden bazı öğeler atılırken, bazıları da yer değiştirir. Yapı dönüşürken, değişiklikler diziye ait olarak kalmaktadır. Ataerkil ağ da sürekli dönüşen bir yapıdır. Dolayısıyla, ataerkil sistemler de bu yapının içerisinde yer alan ve onu oluşturan dizilerdir. Bu noktada 'erkeklik' biçimlerini de bu dizilerin içerisinde yer alan, yer değiştiren, atılan ve dönüşen öğeler olarak tanımlayabiliriz. Bu öğeler ne kadar dönüşmeler veya atılsalar da yerine başkaları konur; böylece tüm değişiklikler aynı diziye yani ataerkil sisteme ait olarak kalırlar. Öğelerdeki bunca değişime rağmen ataerkil sistem aynı özü korur ve böylece devamını sağlar. Zaten öğelerdeki bu değişimler onun değişen zamana ve koşullara ayak uydurabilmesini sağlar. Ataerkil ağ, öğeleri besleyen ana yapı olduğu için o da dönüşür.

Ataerkil sistem erkekler ve de 'erkeklik' etrafında kurulmuştur ve çoğunluğu erkek olmakla birlikte her iki cinsiyetin de yer alabileceği bir alandır. Fakat kuralları erkekler belirler. Kadınlar bu sistem içerisinde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorundadırlar. Erkeklerin kendi aralarında kurdukları tüm mekanizmalar, üretim ve yeniden üretim süreçlerini ellerinde bulundurmak, bunların devamlılığını sağlamak ve kontrol altında tutmak üzerine oluşturulmuştur. "Aslında her üretim süreci bir yeniden üretim sürecidir" (Hearn: 1987). Bu noktada var olan durum bir çeşit 'erkeklikler savaşı' olarak tanımlanabilir, çünkü tek amaç kimin daha çok 'erkek' olduğunun tescil edilmesinden başka bir şey değildir. Hearn'ın belirttiği bu yeniden üretim süreci, ataerkilliğin belkemiğini oluşturur. Bu süreç en başta belli bir ekonomiyi ve nesillerin devamını içerir. Ekonomik tüm alanlar erkeklerin kontrolünde ve egemenliğindedir; her ne kadar neslin devamını doğurarak sağlayan kadınlar olsa da, erkekler soylarını garanti altına alabilmek için kadınların tüm cinsel yaşamlarını egemenlikleri altına alırlar ve baskı kurarlar. Zaten "konumları erkekler tarafından belirlendiği ileri sürülen kadınların kendileriyle doğrudan ilişkili konularda bile belirlenen olduğu düşüncesi, 'eksikli bir canlı' oldukları biçimindeki kavrayışın ürünüdür" (Aris-toteles 1996: 340).²

Ataerkil ağ, erkeklerin değerlerini belirlediği bir alan olsa da, kadınların da bu alan içerisindeki yaşamda büyük rolleri vardır. Kadınlar anne olarak kültürleme sürecinin baş aktörleridir ve onlara biçilen en önemli rol, milletin annesi olmaktır. Kimi kilit noktalarda en güçlü ve geçerli ataerkil niteliklerle donanarak erkekler üzerinde baskı kurabilirler, verilen kararları etkileme gücüne sahip olabilirler. Fakat bu, ataerkilliğin esas sahiplerinin *hegemonik erkekler* olduğu gerçeğini değiştirmez. Ataerkil ağ, içerisinde çeşitli çatışmaların, pazarlıkların olduğu bir alandır. "Kadın ve erkekler arasında kimi zaman uzlaşılan, kimi zaman da karşı koyulan, zamanla yeniden gözden geçirilip değiştirilebilen bir pazarlık süreci söz konusudur" (Kandiyoti 1997: 114).

Ataerkillik, 'erkeklik' olgusuyla ortaya çıkmıştır ve bu olguyu yok ettiğiniz an ataerkil ağ ve sistem de çöker. Burada sözü edilen etmen, biyolojik anlamdaki erkeklik değildir. Tam aksine, insanlara empoze edilen, uyumlarının sağlandığı, içselleştirilen ataerkil nosyonlu hegemonik erkekliklerdir. Ataerkilliğin bu hegemonik erkekliklere her anlamda ihtiyacı vardır, çünkü ataerkillik kendi devamını ancak böyle sağlayabilir. Aslında her ataerkil toplum kendi kültürüne göre hegemonik erkeklikler yaratır, bunları kurumsallaştırır ve kutsallaştırır. Kurumsallaşan bu erkeklik figürleri, erkekler tarafından içselleştirilir. Erkekler sosyalleşme sürecinde bu erkeklik biçimlerini öğrenirler ve ataerkil sistem içerisinde yerlerini alırlar. Hegemonik erkekliği kabul etmeyen veya benimseyemeyen bir erkeğin bu sistem içerisinde yeri yoktur. Çoğu erkek bu hegemonik biçimlenmelere uyum sağlamaya çalışır ve ataerkil sistemin içinde yer alır. Fakat bu hegemonik nitelikleri elde edebilme süreci erkekler için sıkıntılı, yorucu ve kendilerini kanıtlamaları gereken bir süreç olabilir.

Erkeklik ve iktidar

Erkeklerin ve erkekliklerin ataerkil iktidarla olan ilişkilerini anlayabilmemiz için, bir erkeğin doğduğu andan itibaren ataerkillikle nasıl bir ilişki içerisine girdiğini ortaya koymamız gerekir. Nesne ilişkileri teorisyenlerinden Chodorow (1974: 46–50), çocuğun doğar doğmaz gördüğü, duyduğu, ilişkiye geçtiği kişinin annesi ol-

duğunu belirtir. Çocuk annesine bağımlı olarak doğar ve kendisini onunla tanımlar; onunla bir 'ortak yaşam' içerisine girer, kendini ondan ayırmaz. Bu olgu bütün toplumlarda annenin çocuklara bakma eğilimindeki en başlıca kişi olmasından ileri gelir. Çünkü

Çocuğun ilk deneyimleri anne vasıtasıyla kadınlar dünyasından geçer. Özellikle bu, erkek çocuklar için çelişkili ve özel bir durum yaratacaktır. Kız çocuklar anneleriyle olan bu ilk bağlarını zayıflatırken kendi kişiliklerini annelerinin bir tekrarı gibi oluştururlar; onu bir anlamda taklit ederler. Oysa erkek çocuk söz konusu olduğunda, annenin bizzat kendisi erkek çocuğu kendinden kopması ve onun yaşına uygun olmayan bir erkek rolü edinerek farklılaşması için zorlar" (Dermen 2001: 34).

Erkek çocuk edineceği erkek kimlik modelini en başta babasından ve diğer yetişkin erkeklerden öğrenecektir. Fakat çocuğun babası annesine göre daima daha uzakta olduğu için, bu durum erkek çocuk açısından zorluklar yaratacaktır. Bu kimlik '*kişisel*' bir kimlik olmaktan çok '*durumsal*' bir kimlik olacaktır. Yani sadece "baba imgesinin yarattığı konumsal bir kimliktir bu. Burada gerçek ve özel bir baba-oğul ilişkisi söz konusu değildir" (Chodorow 1974: 46–50).

Gilmore da (1997: 194–195) Chodorow'un görüşünden yola çıkarak, anneye olan bu ilk bağımlılığın ataerkillik için her zaman büyük bir soruna yol açtığını, hatta ataerkilliğin işleyişinin temelini burada aranması gerektiğini söyler. Annesiyle olan kuvvetli bağı reddederek kopturmaya çalışan oğlan çocuğu, kamusal olarak kabul edilmiş olan kendi erkek kimliğini edinmeye çalışır. Fakat bu kimliği edinecek somut bir kimsenin olmayışı ona bunu edinme sürecinde oldukça büyük sıkıntılar yaratacaktır. "Babasının koşullar gereği oğlundan uzak kalışı, onun oğluyla yakın bir bağ kurmasını engeller. Bu da, oğlanda annesine olan gizli dönme isteğini artırır. Bu istek, anneye olan ilksel ve derin birlik-telikten ortaya çıkan narsistik, her şeyi yapabilme gücüne sahip olma idealini ortaya çıkarır" (Dermen 2001: 34). Bu, aslında erkekliğin edinilmesi sırasında ortaya çıkan en gizli tehli-ke-dir, ancak ataerkil sistem bu tehlikenin bastır-

rılması ve ortaya çıkarılmaması için her şekilde örgütlenmiştir.

Bu noktada Chodorow'un düşüncelerine şunlar eklenebilir: Ataerkil ağ tüm toplumu kapsamış bir soyutlamadır. Bu ağın içerisinde toplumca kurgulanan erkeklik kimliğine ait birçok kalıp, algılayış biçimi ve ideoloji vardır. Bunlara '*erkekliğin parçacıkları*' da denebilir. Gerçek ve somut bir rol modeline sahip olamayan erkek çocuk, bu parçacıklara göre kendini şekillendirmeye çalışır. Fakat

Bu kimlik parçacıklarının hepsi idealize olduğu için erkek çocuğun bunları tutarlı bir şekilde kaynaştırması çok zordur. Erkek kimliğindeki çatlağın bir nedeni de budur. Somut bir kimlik modelinin bulunmayışı, erkek çocuğun bu parçacıkları içselleştirmesini ve kendine göre biçimlendirmesini zorlaştıracaktır. Örnek almaya çalıştığı erkekler (baba, amca, dede, komutan, patron v.b.) genellikle onun için idealize edilmiş belli konumları ve bu konumların gerektirdiği temsilleri yerine getiren kişiler olmuşlardır. Yani onlar sadece birer kategoridirler (Dermen 2001: 26).

Kadınlar, ataerkil ağ içerisinde genelde belirli alanlar içerisinde tanımlanmışlardır. Bu alanların en yaygın olanı ev içi alandır. Kadınların tanımlandığı roller de genelde bu ev içi yaşamın barındırdığı rolleri ihtiva eder. Bunların başlıcaları '*annelik* ve '*karılık*'tır. Bu roller bir kadının ne-re-de-yse tüm yaşamı boyunca devam eder. Çalışan bir kadın bile, toplumda daha çok yaptığı işle değil, yukarıda sayılan rollere göre konumlandırılır. Oldukça daraltılmış ve belirlenmiş bu alan aslında kadına kimliğini oluştururken bir anlamda avantaj sağlar. En başta annesi olmak üzere, örnek olarak aldığı kadınlar genelde bu alan içerisinde ve bu alanın gerektirdiği kurallar içerisinde yaşarlar ve bu süreçte bir bütünlük/devamlılık söz konusudur.

Askerlik ve erkekliğin yeniden üretimi

Askeri darbe ve sıkıyönetimler hangi gerekçeyle yapılırsa yapılsınlar, sivil toplum üzerinde olumsuz etkilere yol açmışlardır. Bu dönemlerdeki uy-

gulamalar, erkek egemen yapının yeniden üretimine farklı boyutlar kazandırmıştır. Genel olarak dünyada ve özel olarak Türkiye’de politik alanda kırılmayan erkek egemenliği (ve kadın politikacıların erkeksi davranışları) askeri müdahalelerin açığa çıktığı zamanlarda öyle bütünlük sağlayarak görüntüye de yansımıştır. Olağan dönemlerde siyasal alanın vitrinine yerleştirilen birkaç kadın milletvekili, bakan, -hatta Başbakan- askeri dönemlerde görülmediği için erkek egemen biçim özü tamamlar. “Askeri müdahalelerin toplum tarafından kabullenilişindeki yaygınlık, aynı zamanda siyasal gücün iktidarın erkekler tarafından etkin bir şekilde kullanılmasını örtük olarak meşrulaştırır” (Şen 1997: 59).

Tüm toplumlarda idealize edilmiş, egemen, tüm toplumca paylaşılan kimlik parçacıkları mevcuttur. Bu kimlik parçacıkları (kuvvetli, yurtsever, koruyucu, hâkim, ekmeğini taştan çıkaran v.b.) genelde sorgulanmaz; tüm erkeklerce az ya da çok biçimde paylaşılır. Bunların herkesçe paylaşılmasının nedeni, toplumca erkekler için en saygı gören ve yer yer kutsallaştırılmış kimlik parçacıkları olmalarıdır. Saygı görmelerinin nedeni de, bu parçacıkların ataerkil hiyerarşi ilişkilerini çok rahat yeniden üretebilmesidir. Hatta bu parçacıkların çoğu, sistem tarafından empoze edilip kazandırılır veya daha önce edinilmiş olanlar da sistemli hale getirilebilir. “Kuvvetlilik, sertlik, mücadelelilik, yurtseverlik, duygularına hâkim olmak v.b. belli parçacıklar her erkeğin yerine getirebileceği vasıflar olmayabilir” (Demren 2001: 26).

Tüm ülkelerde askerlik, belli ideolojik örgütlenmeler ve bizzat devletin ve ailenin kendisi, erkekleri bu parçacıkları içselleştirmeye ve bunların gerektirdiği şekilde davranmaya zorlar. Askeri darbe ve sıkıyönetim dönemlerindeki uygulamalar, erkek egemen yapının yeniden üretimine farklı boyutlar kazandırmıştır. Bu dönemlerde, babanın, başka bir deyişle, komutanın rolü büyük önem taşır. Ayrıca, “aileye benzetilen ordularda babanın rolünün tanımlanabilmesi için bir de anneye gereksinim vardır. O da komutanın eşidir” (Şen 1997: 61). Görüldüğü üzere ordu bir aileye benzetilmekte ve bu aile, ataerkil bir aile olmaktadır.

Hiyerarşik ilişkiler mücadeleyi, soğukkanlılığı, sertliği gerektirmektedir. Özellikle askerlik kurumu, erkekleri bu hiyerarşik ilişkilere sıkı bir şekilde hazırlar. Hiyerarşi bir iktidar kurma meselesidir. İktidarın kendisi de her zaman bir alt-üst ilişkisine dayanır ve eşdeğerde olduğu düşünülenlerin bu eşitliği bozma çabaları şeklinde geçer. “Ordunun benzetildiği kurum olan aile içinde de kadının erkeğe karşı sadakat görevinin bulunduğu ve bunun ordu üyelerince benimsenmesi gerektiği sonucuna rahatlıkla ulaşabiliriz” (Taşkale 2005: 161). Çünkü erkeğe karşı sadakat görevi bulunduğu belirtilmesi ile kadının konumu belirlenmekte, fakat bununla yetinilmeyip eşitsizliği pekiştirmek istercesine kadının bu görevi yerine getirmesinin bile erkeğin eseri olduğu ileri sürülmektedir. Başka bir ifadeyle “kadın edilgendir ve bağımsız bir özne olamaz” (Şen 1997b: 62). Böylece erkeklerin yeni toplumsal ilişkilere kadınlara göre daha önce ve donanımlı bir şekilde dâhil olmasına yol açan askerlik süreci, kadın-erkek eşitsizliğini güçlendiren faaliyetleri artırmakta ve erkek egemen yapıyı da yeniden üretmektedir.

Kandiyoti (1997: 194)’nin kullandığı kavramlardan biri olan *erken yaş güçsüzlüğü*, var olan bir mücadelenin hem nedenini oluşturur hem de devamını sağlar. Erkek çocuk kadınların dünyasından kopup erkeklerin dünyasına adım attığı anda kendisini adeta ‘acemi er’ veya ‘çaylak’ gibi hisseder, çünkü bu yenedünyanın kurallarını bilmemektedir. Tüm yaşamı bu yetersizliğinin hissedilmesiyle/hissettirilmesiyle geçer. Erkek de bu yetersizliğini başkalarına dayatarak hafifletmeye çalışır. Bu dayatma sırasında da çok rahat sertliğe ve şiddete başvurabilir. Askerlik gibi durumlar bu durumu kendilerine temel alıp sistematikleştirerek kalıplaştırırlar. Askerlik, iktidarın ve keyfi otoritenin en yoğun şekilde hissedildiği ve empoze edildiği kurumdur; erkekler kendilerini sürekli bir çaresizlik içerisinde hissederler ve her an diğer erkeklerin (üstlerinin) sert davranışlarına maruz kalabilirler. Demren (2001: 27)’e göre, erken yaş güçsüzlüğü çocuğa en başta babalar olmak üzere diğer yetişkin erkekler tarafından sürekli vurgulanır. Babalara karşı olan olumsuz düşüncelerin ve soğukluğun nedeni de böylece anlaşılabilir. Hiyerarşik ataerkil sis-

temde bu gayri resmi alanda görülen güçsüzlük duygusu resmi alana taşınır, erkekler iş yaşamlarında veya katıldıkları örgütlenmelerde bu güçsüzlüğü her an hissederler ve bertaraf etmeye çalışırlar. Erkekler, ataerkil ağ içerisinde kadınlar gibi kısıtlanmış değillerdir. Ancak kadınlar, her an erkeklerin kontrolü altındadırlar; her kadın genelde en azından bir erkeğin koruması ve kontrolü altındadır. Tüm hareketleri o erkek ve onun üstünde olarak da tüm ataerkil sistem tarafından denetlenmekte ve sınırlandırılmaktadır. Böylece, “kadının parçası olduğu, üretimine katkıda bulunduğu bir süreç oluşmakta, katıldığını zannetmesine rağmen, yenilgi duygusunu aşamadığı bir ‘erkeklik’in ürettiği hegemonik siyaset ve onun kurduğu iktidar artık kadına kendisini gerçekleştirmek için imkânı vermemektedir” (Taşkale 2005: 162).

Erkekler, her ne kadar ataerkil sistem içerisinde eziliyor olsalar ve ona boyun eğmek zorunda kalsalar da, belirli bir ideolojik ve politik iktidarı paylaşırlar. Bu iktidarın paylaştığı hiyerarşinin içinde olmak, erkeklere göreli bir özgürlüğü ve serbestliği tanıır. Bu yüzden, özellikle kadınlara, çocuklara ve diğer alt statüdeki erkeklere karşı sosyal anlamda kontrol edilemeyen bir hareket olanağı bulurlar. Gilmore (1990: 221–222) bu noktada önemli olanın, erkeklerin kendi aralarında oluşturdukları özel ahlaki sistem olan ‘*gerçek erkeklik*’e uyulması olduğunu belirtir. Ona göre, bunun için erkeklerden gönüllü bir kabul ve gereken davranışların gösterilmesi beklenir. Özellikle, erkekliğin rekabet içerisinde gösterildiği alanlarda (savaş, ekonomik olgular, politik dayanışma) bu içselleştirilmiş olan ahlâki yapı kendisini daha çok ortaya koyar. Bu ahlâki yapının (gerçek erkekliğin) bireylere özgü haline ‘*şeref*’ denir.

Ordular, asli olmayan faaliyetleri bilinçli bir şekilde yürüttüğünü ifade etmekten geri durmamışlardır. Örneğin, Türkiye’de 1970 tarihli Harp Akademileri Komutanlığı yayınlarından olan *Türkiye’de Ordu* adlı kitap bunun en çarpıcı örneklerinden birini oluşturur. “Anadolu köylerinden birinde yaşayan bir çocuk için askerlik hizmetine çağırılma dış dünya ile ilk ilişki fırsatı sağlayacak ve görüş ve ufku açacak bir imkân oluyor” (Şen 1997: 66) sözleri, ordunun yaklaşımını ve bilinç unsurunu ortaya koyar. Henüz ge-

leneksel ilişkileri yaşamakta olan insanlara rejim olağan yollarla ulaşamazken Silahlı Kuvvetler zora dayalı bir yöntemle de olsa bunu başarmıştır. Örgüt, yukarıdan müdahalelerle nüfusun küçümsenemeyecek bir bölümünün yeni rejimle tanışmasını sağlarken, erkeklerle kadınlar arasındaki toplumsal eşitsizliğin yeni boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Böylece erkekler, modern toplumun değerleri ve ilişkileriyle zamansal olarak daha önce tanışmış ve bazı avantajları da yakalamış olurlar. Olağan yollarla çözülmesi zamana yayılan geleneksel ilişkileri uzun süre yaşamak zorunda kalan kadınlar, yeni bir boyut kazanan tarihsel eşitsizliğin sonuçlarıyla daha sonra karşılaşacak, fakat onun yaratılmasında ordunun katkısının bulunduğunu göremeyeceklerdir.

İçer kapalı ilişkilerin çözülmesi, okuma-yazma oranının artması, geleneksel bilgi-inanç sisteminin parçalanması modernleşmenin ve yeni rejimin kazanımlarının en önemli göstergeleridir. Şen (1997: 66)’e göre, bu sürecin yaşanmasında etkin bir rol üstlenen Silahlı Kuvvetler, cinslerin toplumsal konumlarının belirlenmesinde erkeklere avantaj sağlamıştır. Zorunluluk sonucunda da olsa erkekler askerlik gerekçesiyle dünyanın yöreleriyle sınırlı olmadığını öğrenmiş; örgütlenmesiyle, donanımıyla, eğitimiyle modern bir yapı olan ordu, milyonlarca gencin değişen dünyayla ilişki kurmasına gerekçe oluşturmuştur. Aylarca süren askerlik döneminde o kurumun kalıplarıyla ve düşünme biçimiyle tanışan erlerin etkilenmemesi, farklılaşmaması olanaksızdır. Zaten ordu, kendiliğinden etkilenmenin ötesine geçip yeni insanı yaratmaya yönelik faaliyetler yürütmüştür. Askerlik bitiminde gencin modern toplumun bir parçası olarak köyüne döndüğü söylenilemezse de, artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır.

Askerliğini bitirdiğinde, gencin sivil yaşama kültürel bakımdan değişmiş biri olarak dönmesi ordunun önemli hedeflerinden biridir. Bu konudaki başarı, modernleşmenin temsilcisi olan rejimin güçlenmesi anlamına gelmekteydi, fakat eğitimin erkeklerle sınırlı kalıyor olması yeni sistem içinde kadınlar aleyhine bir durum yaratıyordu. “Dış dünyayla zor yoluyla da olsa erkeğin öncelikle ilişki kuruyor olması cinsler arası toplumsal eşitsizliğin güçlenmesine hizmet etti”

(Şen 1997: 67). Kısaca ordular, erkeklerin yeni toplumsal ilişkilere kadınlara göre daha önce ve donanımlı dâhil olmasına yol açarak, farkında olarak/olmayarak toplumsal sistemlerin ve modernleşme sürecinin erkeksi içeriğini güçlendirmişlerdir.

Bitirirken

Ataerkil ağ küresel bir yapıya benzetilebilir. Bu küresel yapının içerisine giren erkek çocuğu boşlukta uçuşan birçok kimlik parçacıklarıyla karşılaşır. Erkek çocuğun içine doğduğu toplumsal koşullar en kolay hangi kimlik parçalarına ulaşmasını sağlayacaksa onları edinmesine yardımcı olur. O toplumda en kolay ulaşılacak olan kimlik parçacıkları da hegemonik erkekliliği oluşturanlardır. Çünkü bunlar “diğer parçacıklara göre çok daha baskındırlar ve toplum tarafından onay görürler. Hegemonik erkekliliği oluşturan parçacıklar ağın içerisine öyle bir nüfuz etmiştir ki en uzakta ve ayrı durduğunu sandığımız parçacık bile ondan az da olsa etkilenmiştir” (Demren 2001: 39).

Erkek kavga ettiği, şiddet uyguladığı, şiddete dayandığı, ‘sertleştiği’ kadar erkektir, ‘öteki’ de yumuşadığı kadar kadın. Yeteri kadar kavga etmeyen, dövüle dövüle dövmeyi öğrenmeyen erkek de nasıl olsa askerde devletin haşin bakışları ve onayı altında sertleşir. Kadınları aşağılamak, objeleştirmek, cinselleştirmek bu erkeklik söyleminin en önemli vurgusudur. ‘Girme-çıkma’ edebiyatı alayın da, hakaretin de, meydan okumanın da, cinsiyetler arası ilişkilerin de temel düzlemidir. Evet, bu abartılı erkeklik kültürünün gücü yayılabilmesinde, nüfuz edebilme kabiliyetinde, derme çatma, zayıf, kırılğan, ‘beyaz’ ve orta-sınıf Türk değerlerini ve ideallerini alaşağı edebilmesinde yatıyor aslında. Delikanlılığın kitabını yazarların kardeşleri, televizyonda bol bol silahla oynadılar, kuzenleri de üniversite kampüslerinde küpeli asistan avındalar. Peki, onların çocukları ne yapacak? Daha da önemlisi, bu erkeklik biçimi büyük ölçüde standartlaşma sürecini tamamladı, artık normlaşmak için mücadele veriyor. Kendisi gibi olmayı kendine uymaya davet ediyor, gerekirse başka yollardan da. Belki de çare din-iman veya demode bir Cumhuriyet

kahramanlığı pompalamak değildir, keza bunların pek de bir eksikliği gözüküyor yakından bakan gözlerle!

Ama evrensel değerlere, fikirlere, kurallara, haklara, kültüre, onun da ötesinde kendi bedenine, sağlığına, geleceğine, olası partnerine, etrafındakilere ve mutlaka (!) olacak çocuklarına dair bir fikri, kaygısı, saygısı olmayan bir erkeklik kültürü ve onun hallerinden gayet memnun öznelere ile karşı karşıyayız. Hepimiz. Bunlar aslında daha ilk tanışmalarımız. Gelecek günler, bu ağızda kötü tat bırakan farkındalığımızı besleyecek. Allah muhabbetimizi arttırsın deyip, beraber bir gelecek tahayyülüne soyunmadan önce bu abartılmış erkeklik biçimi ile dürüstçe yüzleşmemiz gerekiyor. Hem de gecikmeden. Ancak ders çalışmayan, spor yapmayan, kadınları porno film dolayımıyla tanıyan, kurallara uymamayı kıvrak zekâ addeden, politikaya, meşru mücadele biçimlerine, adalete inanmayan bu yeni erkeklerimizle ne yapabileceğimizi iyi kavarsak, bu ülkede yazmanın, çizmenin, direnişin, geleceğin bir anlamı olabilir (Bkz. Özbay: 2006).

Bir erkek o toplumda iktidarını kurabileceği bir çevre ve aile istiyorsa ataerkilliğin ona empoze ettiği ataerkil erkeklik imajını her an sürdürmek zorundadır. Bu erkeklik imajını toplumun ve kendisinin kafasında her an yeniden üretmek durumundadır. Fakat sürekli yeniden üretmek zorunda olduğu bu imaj, evinde geçirdiği özel yaşamında kesintilere uğrayabilir, hatta sarsılabilir. ‘Mahrem’ alan erkeklerin iç dünyalarını ve zayıflıklarını en çok ve rahatça gösterebildikleri alandır ve karlılarıyla aralarında sıkı ataerkil pazarlıklar söz konusudur. Kadınların erkeklere karşı kişisel yaşamlarında ellerinde bulundukları en büyük kişisel güç budur. Bu yüzden erkekler kesinlikle bu yönlerini açmaktan ve konuşmaktan hoşlanmazlar ve gizlerler. Bu mahrem alan aslında onların ‘namus’ dedikleri olgunun tam da kendisidir. Bu alanlar tartışılmalıdır, çünkü bir toplumun zihniyetini biçimlendiren cinsiyet normları bu alanlar üzerinden nüfus ediyor hepimize. Ayrımcılığa maruz kalan yalnızca heteroseksist egemenlik altındaki geyler, lezbiyenler, biseksüeller, travestiler, transseksüeller değil.

Erkekliklerin dayatıldığı erkekler, kadınlıkların dayatıldığı kadınlar eşcinsel olsun, heteroseksüel olsun baskı altındalar; toplumsal zihniyetleri bu baskıyı görmüyor o ayrı. Ancak en açık, en tehlikeli faşizm en görünmez olandır. Bu yüzden tarihteki en görünmeyen ayrımcılık biçimleri olarak *ataerkillik*, yani erkek egemenlik, yani seksizm, yani heteroseksizm, yani cinsel faşizm zihinlerimize nakış gibi işleniyor ve böyle oldukları oranda da birer gerçeklik olarak kalmaya devam edecekler. Ayrımcılıkların her biri birbiriyle kol kola yürüyor, birbirinden besleniyor, birbirini büyütüyor; belki de bu nedenle gerçeklikleri ölçüsünde görünmez oluyorlar.

Evet, cinselliğin baskı altında olduğu heteroseksist bir toplumda Huysuz Virjin'e gülünebilir (Bkz. Dinçel: 2006), bu doğaldır da; gülen ile gülünen arasında sıkı bir ortaklık vardır nitekim. Seksizm ve bu ortaklık, öznelince görünmediği sürece birçok erkek 'erkeklik'lerinin; birçok kadın 'kadınlık'larının; birçok gey, lezbiyen ve travesti heteroseksizmin mağdurları olmaya devam edecek. Yani bir toplumun toplamının cinsiyet prangalarına zincirlenmişliği söz konusu olan ve zincirin her bir halkasının birbiriyle eklemlenmişliği görülmediği sürece de bütünlüklü bir toplumsal dönüşümden bahsetmek gerçekten zordur. Milliyetçilik, ulusçuluk, militarizm, kapitalizm ve erkek egemenlik, cinsel faşizmi omurgası haline getirmiş bir toplumun dinamiklerine daha kolay nüfuz ediyor çünkü. Bu nedenle de kadınların özgürlüğünün erkeklerin özgürlüğünden bağımsız olmaması gibi eşcinsellerin de özgürlükleri heteroseksüellerin özgürlüklerinden bağımsız değildir.

Heteroseksist ve ataerkil bir toplumsal sistemde cinsellik politik bir konudur; ancak sol politik hareketlerin bile toplumsal kurtuluş hedefleri doğrultusunda içinde bulundukları toplumun en geri değerlerini benimseyebilmesi cinsel özgürlük hareketini niceliksel olarak sınırlandırıp yalıtmıştır. Tanınma durumu, homofobiyi ortadan kaldırmadığından ötürü, Türkiye'deki politik çevreler ve hatta feministlerin kendisi eşcinselliği ve eşcinsel hareketi hoş karşılamamaktadır. Yani homofobi, özgürleşmeci olduklarını ileri süren sivil toplum kuruluşlarının ve siyasal yapı-

ların kendisinde zaten mevcuttur. Homofobinin ve heteroseksizmin ortadan kaldırılması için özgürleşme yolunda mücadele veren bir eşcinsel hareketin varlığı gerek koşul; ancak yeter koşul değildir. Yani, birlikte özgürleşme, heteroseksüel bireylerin de eşcinsellerle birlikte ataerkillik ve heteroseksizm karşıtı bir mücadelede yer almalarını gerektirir.

Sonuç olarak, erkeklik karşı konulamayacak bir iktidar ve özgürlük alanı yaratır. Ya da tersi; bir yerlerde özgürlük varsa, onu boğmak üzere ürettiğimiz iktidarlar da vardır. Bu özgürlüğü yakalayıp değişimi sağlamak için yapılabilecek işler de var... Kavramlarımızla, kelimelerimizle, ilişkilerimizle, kavgalarımızla, yaşam biçimlerimizle 'gündelik iktidar savaşları'na teslim ettiğimiz erkekliğimizin dışında kalan özgür tarafımızı keşfetmek gibi. İmkânsızlıklar bu siyasetin içinde. İmkânlar ise bu siyasetin dışında, yani kendimizde. Bir türlü kafa yor(a)madığımız kendimizde. Biz, bizi ele geçiren erkeklik ve onun iktidarının oyun alanı içinde, yenilmemeye, kendimiz olmaya, özgür olmaya çalışıyoruz, ancak hep yeniliyoruz. İşte yenildiğimizi fark etmek, çok büyük bir değişimin habercisi olarak önümüzde duruyor. Çünkü ancak yenildiğimizi anladığımız anda erkek olmanın bize verdiği 'sahte iktidar'ın farkına varabilir ve farkına vardığımız zaman da değişimin ve özgürlüğün mümkün olabileceğini düşünmeye başlayabiliriz. Unutmayalım ki, erkeklik ve onun iktidarı içimizde ama değişim de. İnanıyorsak eğer...

*Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi
Araştırma Görevlisi*

II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

¹ Erkeklik, ataerkillik ve muadili konularla ilgili üniversitelerde yapılmış nitelikli bir çalışma için bkz: Çağdaş Demren, *Ataerkillik ve Erkeklik Biçimlerinin Karşılıklı İlişkileri ve Etkileşimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü, Ocak 2001, Ankara

² Aristoteles hemcinsinden asırlar önce eksikli bir canlı olduğunu düşündüğü kadın için 'sakat edilmiş erkek' ifadesini kullanır.

KAYNAKÇA

Aristoteles, (1996) *Metafizik*, (Çev: Ahmet Aslan), İstanbul: Sosyal Yayınları.

Chodorow, N. (1974) *Family Structure And Feminine Personality*, M.Z. Rosaldo, L. Lamphere (Ed.), Women, Culture And Society Stanford, Ca: Stanford University Press, 43–65

...(1978) *The Reproduction Of Mothering Psychoanalysis And The Sociology Of Gender*, Los Angeles: University Of California.

Demren, Ç. (2001) *Ataerkillik ve Erkeklik Biçimlerinin Karşılıklı İlişkileri ve Etkileşimleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü.

Dinçel, Birol, "Huysuz Virjin, Kapitalizm ve Heteroseksizm", <http://www.bianet.org/2006/04/13/76357.htm>, erişim: 7 Nisan 2007.

Gilmore, D. D. (1990) *Manhood in The Making: Cultural Concepts Of Masculinity*, London: Yale University Press.

...(1997) "The Manhood Puzzle" in C.B. Brettell and C.F. Sargent (Eds.), *Gender in Cross - Cultural Perspective*, New Jersey: Prentice Hall: 185–197.

Gutmann, M.C. (1996) *The Meanings of Macho: Being a Man in Mexico City*, London: University Of California Press.

Hearn, J. (1987) *The Gender of Oppression: Men, Masculinity and the Critique Of Marxism*, New York: St. Martin's Press.

Kandiyoti, D. (1997) *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, (Çev: Aksu Bora ve Diğerleri), İstanbul: Metis Yayınları.

Kuper, A. (1995) *İlkel Toplumun İcadı: Bir İllüzyonun Dönüşümleri*, (Çev: İsmail Türkmen), İstanbul: İnsan Yayınları.

Meeker, M. (1976) "Meaning and Society in the Near East: Examples From The Black Sea Turks And the Levantine Arabs(l)", *International Journal Of Middle East Studies*, 7: 243–270.

Nagel, J. (1998) Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik, (Çev: Aksu Bora) A.G. Altınay (Ed.), *Vatan, Millet, Kadınlar içinde*, İstanbul: İletişim Yayınları: 58–94.

Ovidius (1965) *Sevişme Yolu*, (Çev: İsmet Zeki Eyüboğlu), İstanbul: Elip Yayınları.

Özbay, Cenk, "Erkeklik, Okul ve Şiddet", <http://www.bianet.org/2006/04/28/78311.htm>, erişim: 7 Nisan 2007.

Şen, S (1997) "Kadının Toplumsal Konumu ve Silahlı Kuvvetler", *Birikim*, Sayı: 97: 56–69.

Taşkale, Ali Rıza (2005) "Erkeklik, Ataerkillik ve İktidarı", *Düşünen Siyaset*, 20: 157–167.

QUEER TEORİ

Murat CÖMERT,

“Lanetli Livatacı” → “Hastalıklı Homoseksüel” → “Gururlu Gey” → “Kararsız Kvir/Kuir/Q”:
Eşcinsel Arzuyu Adlandırma ve Sınıflandırmaya Tarihsel Bir Bakış

Erinç SEYMEN,

Cins(iyet)e İhanet

Anja MEULENBELT,

“Normalliğin Düşmanı Olarak Görülüyoruz”

Mike UPTON,

Queer’in Kişisel Açıdan Önemi

**“Lanetli Livatacı” → “Hastalıklı Homoseksüel” → “Gururlu Gey” → “Kararsız Kvir/Kuir/Q”:
EŞCİNSEL ARZUYU ADLANDIRMA ve SINIFLANDIRMAYA TARİHSEL BİR BAKIŞ***

Murat CÖMERT

Bu sunumun ana amacı “Queer” kavramının kuramsal ya da pratik açıdan içeriğini tartışmaktan çok, eşcinselliğe tarihsel süreç içinde verilen adların geçirdiği “evrim”in incelenmesidir. Bu yanıyl, sunumum dilbilimle tarihin kesiştiği bir alanı hedeflemektedir. Temel içeriği, yani eşcinselliği ele alması açısından da doğal olarak Gey-Lezbiyen Çalışmaları ve “Queer Theory” alanlarını doğrudan ilgilendirmektedir.

Eski dönemlerde dili anlamaya yönelik bir takım çalışmalarda, örneğin Eski Mısır ve Yunan uygarlıklarında sözcüklerin, özellikle de adların ve özel adların yapısıyla ve kökenleriyle ilgilenilmiştir. Nesnelere ve kişilere verilen adların nitelikleri varlıklarla mistik bir biçimde ilintili olduğu, yani “elma” sözcüğünün içerisinde “elma” olma durumu ile ilgili bir “öz”ü barındırdığı düşünülmüştür. Bu düşüncenin altında yatan, dilin kutsal bir el tarafından yaratılıp insana verildiği inanışıdır. Çeşitli kültürlerde bu türden bir özcü yaklaşıma, nesnelerle adlarının arasında var olduğu düşünülen yakınlığa, sıkça rastlanmaktadır. Eski Türk geleneklerinde özellikle erkek çocukların bir tür “yiğitlik” gösterisinden sonra, o yiğitliği anıştıran bir adla anılmasını hatırlamak için Dede Korkut’un adını anmak ve “soy soyladı, boy boyladı...” koşuk ifadesini akla getirmek yeterlidir sanırım. Buradaki “soy” aslında bugünkü biçimiyle “söz”dür, “soylamak” da “söylemek” ile karşılanmaktadır. Burada adlandırmak ile konuşmak arasında bir bütünlüğün var olduğu düşünülmüştür.

Eski Yunan filozofu Eflatun’un idealer kuramında ise başka türlü bir özcü yaklaşım vardır. Aslında insan dilinin gerçeği anlamada ve aktarmakta yetersiz olduğunu söyler. Ama *Kratilos* (*Cratyllos*) adlı diyalogunda, nesnelerin ve insanların doğru verilmiş, doğalarından kaynaklanan adlarının olduğunu, ama bunlara başkalarınca –daha az bilge olanlarca, örneğin kadınlar tarafından– doğru olmayan adların da verildiğini söyler (Hektor’un oğlunun iki adından biri olan “Astianaks”, içindeki “anaks”, yani “kral” sözcüğü yüzünden doğru olandır, o halde ona Troya’nın

erkeklerince verilmiştir. Demek ki, ikinci adı olan “Skamandrios” kadınların ona verdiği yanlıştır).

Geçen yüzyıl içinde geliştirilen biçimiyle dilbilim bu konuya tam karşıt bir noktadan bakmaktadır. Saussure ve onun izinden giden dilbilimciler bize böyle bir doğal adlandırma sürecinin bulunmadığının, tam tersine, dildeki sözcüklerin biçimsel yapılarıyla ifade ettikleri nesneler arasındaki bağın tamamıyla “keyfi, ihtiyari” (arbitrary) bir ilişki olduğunun altını çizerekler. Bunu da, örneğin Türkçe’deki “elma” sözcüğünün İngilizce’ye “apple”, Almanca’ya “apfel”, Fransızca’ya “pomme”, Yunanca’ya “milo” ve diğer pek çok dile çok daha farklı biçimlerde çevrilebildiği gerçeğiyle kanıtlamaktadırlar. Hayvanların çıkardığı doğal seslerin bile farklı dillerde öykünümlerle isimleri çok farklı olabiliyorsa, adların keyfi bir biçimde verildiğini kabul etmek çok zor olmasa gerek (Kuşların “cik-cik” sesi, İngilizce’de “chirp”, Japonca’da “pii-pii”, Tagalog dilinde ise “tiririt” olarak yansınmaktadır).

Ancak insan zihninin bir sıkça yaşadığı bir yanılsama sonucunda, nesneler, kişiler ve insan toplulukları, onları tanımlamakta kullanılan adların ve sınıflandırmaların içerdiği dar alana hapsediliyorlar, öyle ki, farklı özellikleri ve kişilik yapıları olan “kadınlar”dan, “Türkler”den, “azınlık üyeleri”nden, ya da “eşcinsel bireyler”den bahsederken bile akla gelen tek tip bir “kadın”, “Türk”, “ekalliyet” ya da “eşcinsel” oluyor. “Türk Kadını” Güçlendirme Vakfı” gibi çoğul anlamlı tekil ifadeler (1 kadın = tüm kadınlar), ya da Denktaş’ın sıkça ve küfürmüşçesine tekrarladığı çoğulu simgeleyen tekil “*Rum*” (= tüm Rumlar) sözcüğü de bunu doğrulamaktadır. Kabaca “Batı” olarak adlandırdığımız geleneğin tarihinde de bu tür tripleştirme, özcü bir yaklaşımla, geniş ve kendi içinde çeşitlilik gösteren toplulukları “ideal” (değişmez, her özelliği bilinebilir) bir tekil kişide canlandırma oldukça alışlageldik bir uygulamadır. Eşcinsellik özelinde, bu yaklaşımı başlıktaki anılan sıfat tamlamalarıyla incelemenin yararlı olacağını düşündüm. Tarihsel süreç içinde eşcinsel edimlere ve bu edimleri gerçekleştiren-

lere toplumdaki (erkek) egemen düzenin nasıl yaklaştığını bu şekilde ifşa etmek olasıdır.

Lanetli Livatacı

Bu terimin Batı dillerindeki biçimi "Damned/Cursed Sodomist" (İng.), "Sodomiste Damnée" (Fr.) gibidir; burada aslanan "Sodomist" sözcüğünün içerdiği anlam ve geldiği kökendir. İncil ve Tevrat'da bahsi geçen Sodom ve Gomorra kentlerinin günahkârlıklarına ve kenttekileri uyaran Lut peygamberin sözünü dinlemeyen, hatta ona gönderilen erkek melekleri ısrarla "tanımak" isteyen halkın uğradığı lanete yapılan bir göndermedir, burada söz konusu olan.

Türkçe'ye Arapça yoluyla geçen geleneksel biçim aslında kişiler için "luti" olmuştur, "livata" ise kabaca eşcinsel edim olarak algılanabilir. Ancak bu terimlerin kafa karıştıran bir yanı, edim yani fiiliyat üstündeki vurgudan kaynaklanır; işin aslında "eşcinsellik etmek" diye bir fiil, yani tanımlanmak istenen edimin biçimsel karşılığı dilde yoktur, kavramsal olarak da muğlâktır. Tevrat ve diğer dinsel metinlerde de bu belirsizlik, neyle uğraşıldığının tam bilinmiyor gibi görünmesi durumu geçerlidir: üstü kapalı olarak, "kadınla birlikte olmuş gibi hemcinsiyetle birlikte olan erkekler" türünden tanımlamalar kullanılmıştır bu kitaplarda, yani bir günahı, yasak bir edimi gerçekleştiren bir "aktör" (agent) vardır ortada. Ama edimin tam ne olduğu da açıkça ifade edilmemesi, erkekler arasında doğabilecek duygusal yoğunluğu bol her ilişkiye kuşkuyla bakılmasını doğurmuştur, öncelikle de bu yakınlığı yaşayanlarda. Bu arada, havada kalan tanımların doldurduğu boşluk, erkek eşcinselliğinin en temel yaşanma biçiminin "anal ilişki" olduğunu varsayan egemen düşünce tarafından doldurulmuş, "sodomi" sözcüğünün bir anlamını penis-anüs ilişkisi oluşturmuştur. Türkçe'de de hukuk dilinde "Fiili Livata" bunu ifade eder. Bu noktada diğer bir sorun ortaya çıkıyor: anal ilişki bir kadınla erkek arasında yaşandığında da sodomiden bahsedilmektedir. Avrupa ve ABD'deki bir takım sodomi yasaları da, bu yüzden faillerin cinsiyeti üzerinde durmayıp, edimi temel almışlardır.

Fakat diğer bir gariplik de, sodomi kanunlarının ve tarihsel olarak terimin kullanıldığı bazı bel-

gelerin, aslında çok daha geniş bir alanı kapsayan cinsel edimleri topyekûn bir yaklaşımla, semsiye terim olarak sodomi kapsamında toplamalarıdır. Yani buna göre oral seksten sadomazoşist sekse uzanan geniş bir yelpazede ele alınabilecek tüm "ortodoks olmayan" cinsellik biçimleri ve "misyoner" harici tüm cinsel pozisyonlar böyle adlandırılmaktadır. Türkçe'deki "ters ilişki"nin içerdiği anlam çeşitliliği ve belirsizliğini anımsatan bir terimdir sodomi. Ters olan "düz" olmayan her şey olabilir, yani kesin bir tanım olması gariptir.

Ortaçağ Yahudi-Hristiyan geleneğinin ideolojisine göre aslında kutsal evlilik düzeni içinde olmayan, olsa bile Tanrı'ya hizmet edecek kullar üretmek amacının dışına çıkılarak, zevk amacıyla girilmiş her türlü cinsel edim, sodomi olarak adlandırılabilmiştir. Zevke yapılan bu vurgu, Adem ve Havva'nın yasak meyveyle, yani zevkle olan deneyimleri yüzünden insanın acılarla dolu yeryüzünde geçirmek zorunda olmasına, İlk Günah'a bir göndermedir. Bu yaniyla, Ortaçağ düşüncesi bir açıdan oldukça eşitlikçi bir tezi savunur; zevk herkesi cezbeder, ama cinsel zevk almayı istemek her biçimiyle günahtır, dolayısıyla herkeste bir sodomist tohumu vardır. Bu tohum, kul nefesine hâkim oldukça derinlerde sessizce oturur, ama içki, oburluk, kumar, yalancılık, küfür gibi diğer günahlara kulak verdiği anda yeşerir. Yeşerip dal verse de tövbe ve imanla kökü kurutulabilir, der dini Ortaçağ düşüncesi; imana gelen kişi artık sodomist sayılmaz. (Yine de pek çok erkek o kadar kolay kurtulamamıştır kazığa oturtulma ya da yakılma cezasından). Diğer bir değişle, pozitivizm ve mantıklılık öncesi Batı düşüncesinde "günahkâr" genel bir tiptedir, Sodomist çok da özelleşmiş bir tip değildir. "İçmiştim, sarhoştum" ya da "üstüme kötü bir cin çöktü, beni buna o zorladı" türünden itirafların o dönemde oldukça olabilir gözükmesi, ancak özcü olmayan bir mantıkla açıklanabilir. Karısıyla sodomi suçu işleyen erkeklerin de diğerleri gibi yakıldığı durumlardan bahsedilmektedir.

Kadın eşcinselliği tüm bunlardan anlaşılacağı gibi, aynı düzlemde ya da ciddiyette bir sorun olarak algılanmamış ama yine de bastırılmıştır. Cadılıkla suçlanıp yakılan kadınların bir kısmı aleyhinde toplanan "deliller" cinselliklerine ait-

tir. Yine de “giren çıkan yoksa sorun da yoktur” zihniyetiyle, lezbiyenlik çoğu yerde sodomi kapsamında ele alınmamıştır. Örneğin Britanya kraliçesi Viktorya erkekler arasında eşcinsel ilişkileri suç haline getiren yasa çıkartılırken, yasa kapsamına lezbiyenliğin alınmasını reddetmiştir, çünkü böyle bir şeyin varolduğuna dahi inanmak istemez!

Hastalıklı Homoseksüel

Bu terimin ortaya çıkışı, endüstri devrimini yaşamış ve kartezyen mantığı en ileriye taşımış bir toplumun oluşmasından sonra, 19. yüzyılın sonlarında psikolojinin kendini bir bilim dalı olarak ortaya koymasıyla gerçekleşmiştir. Her olgunun altında keşfedilebilecek ve mantıksal olarak kavranabilecek bir gerçeğin var olduğuna tüm kalbiyle inanan bilim adamı tayfası, insan cinselliğinin çok kesin hatları olan bir kuramını elde edebileceklerine yemin edebilir durumdaydı. Cinsellikle ilgili pek çok farklılıklar da işte bu dönemde “hastalık” (araz) kapsamında ele alınmaya başladı. Fiziksel antropolojinin temellerini oluşturan bazı ırk araştırmalarının kullandığı türden bir “eşcinsel fizyonomisi”ni tanımlamaya kalkışanlar oldu. Bu tanımlardan bazıları gelecekteki anlamda efemine olmaktan çok düşük zekâlı bireylerin fizyonomisini tanımlar gibi görünmektedir. Bugün toplumumuzda da efemine olarak algılanıp psikiyatlara götürülen bazı kimselerin aslında zekâ geriliği yaşıyor olması belki bununla açıklanabilir. Bu tabloda, ne yaptığını tam bilmeyen, cezai ehliyeti olmayan, dolaşısıyla tam ve sağlıklı olmayan bir tiplere ile karşılaşılmaktadır.

Buradaki mesele, eşcinselliğin günahtan çıkarılması, kişinin elindeki “günah işleyebilme” lisanının ondan koparılıp alınmasıdır. Bu “illet”, herkesin başı üstünde sallanan bir Damoklesin kılıcı değildir artık, ama kimin içinde beslediği ilk bakışta belli olunmayan, ama anlaşılıp kovuşturulması, toplumdan uzaklaştırılması gereken bir akıl hastalığıdır. Kişi tedavi edilmiyor olabilir, ama sorun bir biçimde ortadan kaldırılır: ağır ilaçlar ve şok verme yoluyla, iğrendirme yöntemleriyle cinsellikten soğutulur. Batı’da, 60’ların sonlarına kadar eşcinselliği anlaşılan bireylere ailelerinin de izniyle psikiyatrik “tedaviler” uygulanmıştır, bunlara dünyanın değişik

yerlerinde devam edildiği de yakınlarda tekrar gündeme geldi (Suudi Arabistan’da “ele geçirilen” bir grup eşcinselle uygulanan erkeklik hormonu “tedavisi” gibi).

Gururlu Gey

İrkçilik karşıtlığı, feminist savaşı, savaş karşıtlığı, hippilik gibi sivil itaatsizlik hareketleriyle birlikte, daha önce gizli olarak örgütlenen eşcinseller ve diğer cinsel azınlıklar, 60’lı ve 70’li yıllara damgasını vurdu. O güne kadar ancak dışarıdan incelenen, araştırılan birer nesne olarak görülen ve davranılan kadınlar, siyahlar ve eşcinseller ilk defa yaygın bir biçimde bu duruma isyan ettiler ve tam bir eşitlik ve özgürlük düşünü ilk defa açık olarak ifade ettiler.

Aslı “gay” olan sözcüğün en belirgin olarak bilinen anlamı ilginçtir, heteroseksist toplumda yarattığı tepki de! En yakın zamanlarda yaygın olarak kullanıldığı biçimiyle “neşeli”, “tasasız” anlamına gelir. “Neşeli” olmak, depresifliği, akıl hastalığını dışlayıcı bir unsur gibi görülebilir. Eşcinseller artık bu sözcük sayesinde kendilerine dayatılan günahkâr ya da hasta olma suçlamasını bir kenara itebilmişlerdir. Heteroseksüelliğin normalliğini savunan kişiler içinse sözcüğün bu biçimde “rehin alınması” büyük bir sıkıntı yaratmıştır: temelinde mutsuzluk içerdiği düşünüldükleri bir cinselliğin ellerinden alınan en şen şakrak sözcükle tanımlanması tahammül edilemez bir küstahlık olarak görülmüştür.

Burada gözden kaçırılan, “gay” sözcüğünün daha gizli, argoda kullanılan bir anlamı olduğudur. 19. yüzyılın sonlarında beliren yan anlam, “ahlaki kısıtlamalara aldırmayan” kişilerin durumunu betimlemekte kullanılmış, 19. yüzyılda ise “gey yaşam” fahişelik ve diğer evlilik dışı ilişkileri tanımlayan bir yumuşatılmış deyim (hüsnütabir, euphemism) halini almıştır. Burada ortaya çıkan ilginç görüntü, 20. yüzyıla kadar tamamen marjinalleştirilmiş eşcinsel erkeklerin kendilerini yalnızca kadınsı davranışlar ve fuhuş ortamı içinde ifade edebilmiş olmalarıdır. Günlük yaşamı içinde bu görüntüye uymayan, ama bu çevrelere gizli olarak girip çıkan erkekler arasında da herkes tarafından anlaşılmayan gizli ve özel bir dille iletişim kurulmuştur. “Gay” de bu dilin o zamanki temel sözcüklerindendir: bir konuşmanın

herhangi bir yerinde “dün geceki parti ne kadar *neşeli* (gay) idi” diyen adam karşıdakine bir tür kod gönderiyor, eğer bu kod anlaşılmışsa karşıdaki de “ama benim gittiğim parti *sıkıcıydı* (drag); herkes *kraliyet ailesinden*miş (loyalty=queen=kraliçe yani eşcinsel) gibi davrandı” gibi aynı özel dile ait sözcüklerle yanıt veriyordu. Deneyebilir ki, özgürleşme hareketleriyle birlikte bu kodlama da bir bakıma kenara bırakılmış, kendi içine kapalı bir dilin terimleri dışarıdakilere ifşa edilmiş, böylece ortada utanılacak ya da ayıplanacak bir şeyin olmadığı vurgulanmak istenmiştir. Son zamanlarda Türkiye’de bazı televizyon programlarında eşcinsel argosuna ait sözcüklerin (“koli”= cinsel ilişki, ilişkiye girilen kişi, “madi”= kötü) “rahatça” kullanılması eşcinsellerin dışı açılma isteğini yansıtır olabilir.

Gey teriminin kullanılmasında en etkili iki noktadan biri, medikalleştirmeye yani eşcinselliğin hastalık gibi gösterilmesine karşı duruştur; önerilmiş ve kullanılmış çoğu terim psikolojik bir soyutlamaya dayanır (örneğin, “uranist”). İkinci olarak da, diğer pek çok terimin aksine, gey herhangi bir cinsel edime doğrudan göndermede bulunmaz. “Sodomist”teki “sodomi” edimini temel alma, ya da “homoseksüel” derken seks üstüne yapılan vurgu bu sözcükte yoktur. Ama her terimin bir sınırlılığı vardır, bir tür dışlayıcılığı da içinde barındırır. Gey için de böyle olduğu, kadınları baştan dışarıda bıraktığı, belli bir sınıftan ve ırktan, burjuva erkekleri tanımadığı yolunda şikâyetler giderek artmaktadır; üstelik bu tür bir tabakalaşmanın henüz yeni başladığı yerlerde, örneğin Türkiye’de de.

Kararsız Kvir/ Kuir

Özellikle 90’larda Kuzey Amerika’da yayılan bu sözcük, İngilizce yazılışıyla “queer”, tam ya da doğru olmayan bir şeylerin varlığına dikkat çeker. Sözlüklerde “eğri, yamuk, yana kaymış” gibi anlamlar verilmektedir. “Bir terslik, bir acayiplik var bunda” derken kullanılan bir sıfat olan sözcük, gey teriminde olduğu gibi, zamanla ad halini de almıştır. Gey’den farklı olarak, bu sözcük yakın zamanlara kadar bir aşağılama olarak eşcinsellere yöneltilmiştir. Sokakta yürüyen birine “queer” diye bağışlamak etkili bir hakaret biçimi olarak görülmüştür. Ancak, siyahların kendilerine yöneltilen “nigger” (“negro”dan

bozma aşağılayıcı terim) sözcüğünü alıp, içerdiği olumsuzluğu boşaltarak, hatta tersine çevirerek kullanmalarındaki gibi bir “islah etme” (reclaiming) durumu queer için de geçerli olmuştur. Burada “islah etme”den kasıt, size yöneltilen bir silahı ele geçirmek, o silahı size saldırmak isteyenlerin üstüne doğrultmaktır. Bu noktada gey sözcüğünden ayrılır, çünkü gey terimini yaygınlaştırmadaki amaç eşcinselliğin toplumla uyumunu sağlamakken queer ile toplumsal olana karşı bir diklenme görülür. Siyahların “black is good” (siyah güzeldir) ve geylerin “gay is good” (gey güzeldir) sloganlarındaki toplum tarafından benimsenme isteğine queer’de rastlanmaz. Bunun da tarihsel nedenleri vardır.

Queer’in başkaldırısında en önemli etken AIDS salgınıyla gey hareketinin aldığı derin yaradır. 80’lerin sonunda en ağır darbesini vuran hastalık, batı toplumlarında eşcinsellere yönelik önyargıların hızla yıkılmakta olduğu bir dönemin hemen peşinde, yani gey hareketin en başarılı olduğu zaman diliminde geldiği için bir anda şok etkisi yarattı. Geyin güzelliğini simgeleyen alımlı, erkeksi, başarılı ve entelektüel genç adamlar neredeyse toplu bir biçimde öldüler; güzellikleri, işleri ve paraları bir anda ellerinden alınan geyler için öncekilerden de karanlık bir dönem başladı. ABD’de anti-komünizm ve tutuculuk üzerinden politika yapan Ronald Reagan’ın başkanlığına ve Britanya’daki muadili Margaret Thatcher’ın başbakanlığına denk gelen bu dönem, hastalıkla savaşmakta kasıtlı olarak yavaş davranıldığı, hastalığa karşı bilinen etkili ama pahalı ilaçların parasız ve ucuz ilaç dağıtımı uygulamalarına sokulmadığı bir zaman olarak tarihe geçmiştir. İşlerinden ve evlerinden atılan, uçaklara hatta hastanelere bile alınmayan AIDS hastalarının durumu Ortaçağ veba salgınında kentlerden kovulan vebalılarınkinden daha iyi değildi. Bu uygulamaların dolaylı bir soykırım olduğu bilincini yaratmak ve bir an önce sağlıkla ilgili yeni politikaların kabul edilmesini sağlamak için oluşturulan aktivist gruplar (Act Up, Queer Nation) kendilerine özgü, sert mesajlar ve görüntüler içeren sokak eylemleri düzenlediler. Daha önce görülmeye alışılmış şık ve seçkin geylerin yerini, özellikle maddi ve toplumsal konumu en alta olan, varoşlarda yaşayan, her renkten ve ırktan, kimi mülteci ya da göçmen pek çok insan aldı.

AIDS'in aslında sanıldığı gibi bir eşcinsel hastalığı olmadığı, her türlü cinselliği yaşayan insanlara bulaşabildiği düşüncesi de konunun bir başka boyutudur. Kişinin kendini gey ya da düzcinsel olarak görüp görmediğinin bir önemi kalmamıştır; arada bir "gey takılan" bir adam da, onunla birlikte olmuş düzcinsel kadın da, onun kan verdiği bir çocuk da bu hastalığa yakalanmış, hasta ve insan hakları çiğnenmiştir. Bu durumda AIDS'le mücadele etme ortak paydasında bir araya gelen bireylerden başlayarak, daha geniş çevrelerde cinsel kimliklerin yetersizliği üstüne düşüncelerin yayıldığı söylenebilir. Kadın eşcinselliğini erkeklerinkinden giderek koparıldığı, biseksüelliğin, transeksüelliğin ve diğer cinselliklerin içinde kendine fazla yer bulamadığı bir gey/düzcinsel ayrımının yarattığı parçalanmaya karşı queer bir tür birleştirici üst kimlik olarak önerildi.

Bu biçimde tabandan gelen radikal bir politik hareketin tek derdi cinsel roller ve kimliklerle değildi elbette. Cinselliğin kişinin özeli olduğu, yatak odasında ya da özel seks klüplerinde yaşanması gerektiği, kamusal alana ve politikaya bulaşmaması gerektiğini savunan neo-liberal yaklaşımlarla da savaşılmıştır. Aslında bu açıdan eşcinsel hareketinin tarihindeki diğer radikal örneklerden çok da farklı değildir. Daha önce de amaç küçük bir gettoya sıkışıp kalmak olmamıştı ama gelişmeler geyleri (ve diğer herkesi) hür birer vatandaş yapmak yerine, istediğini satın alma özgürlüğüne sahip tüketiciler haline getirmişti. Hak ihlallerini sorgulayıp hesap sormak yerine haklarını satın almak zorunda kalan ikinci sınıf vatandaşlar olarak kalmaya karşı queer kuramı da bir takım yöntemler geliştirme çabasına girmiştir.

Queer'in kararsızlığı ya da belirsizliği, kişilerin bu konuda çelişki yaşamalarından, bir karara varmalarından değil, böyle bir karara varmak istememelerinden kaynaklanır. Kimlik politikalarına dayalı gey hareketinin en çok eleştirilen yanlarından biri olan kendini tanıma/bilme, içinde yatan esas kimliği keşfetme gibi özcü düşüncelere dayanmasıdır. Kimliklerin herhangi bir

özden kaynaklanmayıp, kurgulanmış kavramlar olduğunu savunan queer kuramı bu açıdan oldukça büyük bir tartışma yaratmıştır. Hiçbir zaman tam olarak kesinleşmek, durağanlaşmak istemeyen bir oluşumdur queer. Ancak terimin beklenmedik bir biçimde çok geniş bir kültürel alanda kabul görmesi, adeta moda haline gelmesinin içerdiği bütün bu eleştirel duruş üstünde yıpratıcı bir etkisi de olmuştur. Terimin LGBTT gibi kısaltmaların yerine kullanılması uygun bir sözcük olarak algılanmaya başlanması, aslında bu kısaltmalara gerek duyulmasına karşı geliştirilmiş bir düşünce olmasıyla çelişkili görünmektedir. Yine de, önceden kestirilemeyen bir alanı kapsıyor olması açısından, kullanışlı bir kavram olarak algılanabilir.

Sunumun programda basılı olan başlığında yer alan "Günahkâr Livatacı" ve "Marazi Homoseksüel..." tanımlamalarının yerine koyulan ifadelerle birlikte ilginç bir görüntü ortaya çıkmıştır. Tamlamaları oluşturan sözcüklerin ilk harflerine bakıldığında LL, HH, GG, KK görülmektedir ki bunun da EŞ-cinsellikteki "aynı"lığı yansıttığı varsayılabilir...

ODTÜ Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

I. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

KAYNAKÇA

Aries, P. ve A. Bejin. 1985. *Western Sexuality: Practice and Precept in Past and Present Times*. Blackwell.

White, E. "The political vocabulary of homosexuality". L. Burke, T. Crowley ve A. Girvin, *The Routledge Language and Cultural Reader*'de. 189-196.

<http://classics.mit.edu/Plato/cratylus.html>. Erişim tarihi: 22. 06. 2006. Eflatun (Plato). *Cratylus*. İng. Çev: Benjamin Jowett.

<http://faculty.washington.edu/smcohen/320/cave.htm> Erişim tarihi 22. 06. 2006

Cohen, S. Marc. 2006. *The Allegory of the Cave*

CİNS(İYET)E İHANET

Erinç SEYMEN

İktidar kategorilere ihtiyaç duyar. Bireylerin ve kitlelerin amaçlanan toplum düzenine uyarlanabilmeleri ve bu düzen içinde arzulanan biçimde işlerlik kazanabilmeleri için sınıflandırılmaları, kategorilere bölünmeleri, arşivlenmeleri gerekir. İktidar sahipleri ve düzen kurucular (devlet, dinsel örgütlenmeler ve tüm diğer üst kurumlar) toplumun yönetimi için nüfus sayımının yeterli olmadığını gayet iyi bilirler; elbette ki özne cinsiyeti, yaşı, mesleği vs. nin toplamından *biraz daha fazlasıdır*. Yine de bireyler, düzenin korunması adına her biriyle teker teker “uğraşılmasını” gerektirmeyecek şekilde geniş kategoriler içinde gruplanmalıdır: iktidarın perspektifinden bakıldığında toplum, yan yana gelmeyi seçmiş insanlardan çok, bir “tipler tiyatrosu” olarak görünür. Ancak “tipleri” toplumun kendisi *icat eder*. Burada tıpkı hedef kitle-sini belirleyen bir reklamcı gibi düşünmeliyiz: tipler (örneğin maden işçileri, anneler, eşcinseller...) bireylerin diğerlerine göre daha çok önem atfedilen niteliklerine (örneğin meslek, ailevi rol, cinsel pratik) indirgenmesiyle oluşturulur.(1)

İktidara düşense bu tipleri kendi lehine (ama aslında onların refahı için) gerçekleştirilmek, denetlemek, onlar adına toplumsal misyonlar seçmek ve hatta işine gelmediği zaman onlara karşı *tedbir almaktır*. Toplum normlar, ideolojiler, ahlaki dogmalar türetir, iktidar odakları da bunları alıp mutlaklaştırır, stratejik yönetim aygıtlarına dönüştürür ve propaganda yoluyla istismar eder.(2) Bu noktada toplumun icat ettiği ve kodladığı tipler iktidarın zayıf hedefleri haline gelir. Çoğu birey, toplumun onu “onun adına” tarif etmesine ve böylece iktidar tarafından konumlandırılmaya elverişli bir form almasına karşı direnmek şöyle dursun, kendi kendini bu tip modellerine uygun şekilde yontar. Bu kendini benzer kılma işlemi, bireyi özgün bir kimlik inşa etme yükünden ve hiç bitmeyecek içsel keşiflerden, iktidar ve toplumu da yaşadığı süreç az ya da çok değişen özneyi tanıma zahmetinden kurtarır. Kopyalamalar bazen o kadar başarılı olur ki, icat edilmiş insan tiplerini doğrularcasına stereotipik bireyler ortaya çıkar.

Toplumda “eşcinsellik” bir cinsel kategori olmanın ötesinde bir yaşam tarzını çağırıştırır. “Eşcinsel” tarihasırı bir insan tipidir; ete kemiğe bürünmüş stereotip olarak mummyalanır, o hep ne olduysa yine o olarak kalacaktır, herkes eşcinsellerin *ne olduğunu bilir*. Şüphesiz ki cinsel kimlik herkesin yaşamındaki birincil belirleyicilerden biridir, ancak eşcinsel bireyin yaşamındaki *tek* belirleyici ögenin cinsel kimliği olduğu farz edilir ve biyografisi cinsel kimliğinden ibaret bir varlık olarak yazılır. Yaşamı ne denli başarı öyküleriyle süslenmiş olursa olsun o, tipler tiyatrosundaki *trajik* figürdür. Eşcinseller değişmeyen imgelerine o kadar mahkumdur ki, yaşayan insanlardan çok birer görüngü gibi algılanırlar, “aramızda” gezinip durmalarına alışılmış hayatlar, maddeleşmiş fantazmaları anımsatırlar. Bir rönesans tablosundaki eşcinsel ne ise sokakta karşılaşılan eşcinsel de sanki odur; ikisi de uzakta ve gerçektir. Nasıl olup da ortaya çıktıklarına akıl sır erdirilemeyen, halkların şurasına burasına belli sayılarda serpiştirilmiş mitolojik yaratıklara benzerler. Her ne kadar mevcudiyetlerinden yakınıp dursa da, eşcinseller kötücül ikonlar olarak iktidar için gayet faydalıdır. Toplumun eğitilmesi uğruna birkaçının insan içine karışıp boy göstermesine destek bile verilir; zira eşcinselin yaşamı *öğreticidir*. Bu nedenle yaşam öykülerinin halk arasında -tıpkı fabllar gibi- kulağa anlatılması kamusal ahlakın sağlamlaştırılmasına katkıda bulunacaktır. İktidar bir anlamda, ne kadar önlem alırsa alsın toplumun *fire verebileceğini* kabul eder ve ibretler aracılığıyla çoğunluğu etkisi altında tutmaya çabalar.

İnsanların cinsel yönelimleri genelde iki kategoriye ayrılarak ele alınır: Heteroseksüalite ve homoseksüalite. Ancak bu ayrım ne davranışbilsel ne de kültürel anlamda bireylerin cinsel kimlikleri ve cinsel pratikleri hakkında pek bir şey söylemez; örneğin heteroseksüel birey iflah olmaz bir sodomist olarak yaşamını sürdürebilir. Keza bu dualist ayrım kendi “normallik” ve “anormallik” öğretilerini oluşturmada da yetersiz kalır. Temelde hemcinsel yönelimin bir patoloji, karşı cins yönelimin ise sağlık belirtisi olduğu varsayılabilir, heteroseksüel birey hazzı ulaşmak için penetrasyona başvurmaksı-

zın (örneğin sado-mazohist pratikler dâhilinde) sayısız yol seçebilir. Haz ilkesini reddeden ve cinselliğin yalnızca üremeye yönelik bir biyolojik faaliyet olması gerektiğini savunan ortodoks bilim adamı ise her hangi doyuma ulaşım yöntemine sapkınlık tanısını koyar. Öyleyse cinsel cinsel açıdan tam olarak sağlıklı birey “üreyen bireydir”.(3) İktidar işte tam da bu haz ilkesini dışlayan tezi benimseyerek toplumu yönlendirir: Kadınlar ve erkekler zamanı geldiğinde aile kurmalı ve çocuk sahibi olmalıdır, yaşamın amacı ve bireyin hazzı araması gereken düzlem budur, zaten tanrı ve doğa da bizden bunu talep eder. İktidar (gelin artık şunun adını koyalım: devlet) insan cinselliğinin haritalanması ve farklı cinsel pratiklerin çözülmesiyle falan ilgilenmez. Onu ilgilendiren kişilerin sistem içindeki rollerini nasıl oynadığı ve cinselliklerinin bu rolleri nasıl etkilediğidir. Aile yapısında erimesi bireyin yönetilmesini kolaylaştırır. Kabile, aşiret ya da devlet, her hangi hiyerarşik sistemde sıkı bağlarla bütünleştirilmiş bireyler, yığınlar halindeyken teker teker olduklarından daha kolay kontrol altında tutulurlar. Çiftlerin çocuk sahibi olmaları önemlidir; ne anne ne de baba çocuğu kolay kolay terk etmeyeceğine göre aile yapısının çözülmesi nispeten zordur. Bu nedenle aile kurumu devlet tarafından tekrar tekrar yüceltilir. Başka toplumsallaşma alternatifleri (örneğin komünler) kendi inisiyatiflerini ve kolektif yaşam metodolojilerini yaratarak bağımsızlaşma *tehdidi* taşıdıkları için aile nihai ortaklık modeli olarak gösterilir: her şey ailede başlar ve ailede biter, her şey aile içindir.(4) Eşcinsel birey bilindik anlamda bir aile kurmaya ve çocuk sahibi olmaya açıkça uygun görülmediği için düşman ilan edilir. O sadece bencil zevklerinin peşinden koşan bir bireyci değil, aynı zamanda sürdürdüğü “tuhaf” yaşam pratiğiyle bir toplum karşıtıdır. Biseksüalite ise eşcinselliğin tersine doğal bir eğilim değil de, eğilimlerden birinin diğerine baskın gelemediği bir cinsel kimlik kargaşası olarak değerlendirildiği için pek tartışma konusu edilmez. Biseksüel birey “kronik kararsızdır”, ne öteki ne beriki tarafta yer almayı becerebilmiştir. Olsa olsa bir geçiş sürecindedir, evrimini tamamlayarak heteroseksüelliğe ya da homoseksüelliğe ulaşacaktır.(5)

Erkek egemen dünyada tarih boyunca eşcinsel erkekler inceleme ve seyir nesnesi olarak eşcinsel kadınlara kıyasla daha çok ilgi gördü. Eşcin-

sellik halk arasında ve tıpta erkek eşcinselliği üzerinden açıklanmaya çalışıldı. Kaldı ki kadın eşcinselliği, ortada bir phallus olmaksızın cinselliğin yaşanamayacağına dair yaygın inanç nedeniyle tam bir muammadır, hatta kimilerince ciddiye bile alınmaz: phallus yoksa haz da yoktur, o halde kadınlararası cinsellik konu dışıdır. Kadın ona mal edilen niteliklerle, ikincilliği, güçsüzlüğü, edilgenliği, muhtaçlığı itibarıyla zaten garip ve acınası bir yaratıktır. Bir erkeğinse “gerçek bir erkek” gibi kadınları arzulamaması onu bir karikatüre dönüştürür ve kadının “seviyesine” indirir. Jargondaki sıradan bir sözcük iken küresel ölçekte neredeyse bütün dillerde kabul gören “gay” terimi, eşcinsel erkeğe dair stereotipik imgeyi pek güzel sembolize eder. Toplumda erkek güç ve iktidar sahibidir, dolayısıyla bir despot gibi ciddi görünerek korku uyandırmalıdır. Neşe dişil bir duygulanım olarak kabul edilir, neşenin ölçsüz bir şekilde ortaya konması ancak kadınlar için caizdir. Bu durumda eşcinsel erkek yalnızca kadınlardan değil iktidardan da vazgeçmiştir: “neşeli erkek” belli ki artık mütehakim değildir, eril güç erkeğin kadınlar ve diğer erkekler üzerinde kurduğu tahakkümle ölçülür. Erkek insanları dize getirmeye çalıştığı sürece gülünç olmaktan kurtulabilir, her daim gücünü gözle görülür biçimde sergilemekle ilgilienmelidir- dozu kaçmış bir neşe erkeğin itibarını düşürür. Genel kaniya göre eşcinsel erkek olsa olsa ereksiyon yeteneğini kaybettiği için kadınlara yönelmeyi bırakmıştır, bu nedenle erkek eşcinselliği yalnızca güç ilişkileri dâhilinde değil cinsel anlamda da edilgenlikle özdeşleştirilir-eşcinsel erkek *zararsızdır*.

Eşcinsellik her ne kadar cinsel sapkınlık değerlendirmesiyle ötekileştirilse de, hemcinsler arasındaki ilişkilerin de yaygın kadın-erkek ilişkisi modelinin dinamiklerine sahip olduğu varsayımıyla partnerlerden birinin diğerini her anlamda domine ettiği sonucu çıkarılır. Bu önyargı şüphesiz ki, çiftlerin ortak yaşamlarını ancak eşlerden birinin üstünlük sağlayarak diğerini egemenliği altına almasıyla sürdürebileceği dogmasından kaynaklanır. Her toplumsal yapıda olduğu gibi burada da bir yöneten (erkek) ve bir yönetilen (kadın) olmalıdır. Aynı anlayış çevresinde eşlerden birinin daha kadınsı ötekini de daha erkeksi olması beklenir. Eşcinsellik sık sık bireyin “karşı cins dönüşme” idealiyle

açıklanmaya çalışılır.(6) Burada bir çelişki söz konusu değil: eşlerden ikisi de karşı cinse *özenir*, ancak güç dengesinin korunması adına bir taraf diğerine oranla karşı cinse daha çok benzemeye başlar.

Erkeksi kadınlar ve kadınsı erkekler tedavi olmak üzere kliniği boylarlar, zira kadının ve erkeğin doğası sözde pozitivist bir yaklaşımla teorize edildi ve yasalaştırıldı. Sözde pozitivist diyorum çünkü kadın ve erkek psikanaliz ve Darwin'den önce de aşağı yukarı bugünkü gibi tanımlanıyordu. Doğadaki diğer hayvanlara dair gözlemlerden hareketle kadının ve erkeğin profilini çıkarmak hatalı değilse bile eksiktir; insan en başından beri, yani toplumsallaştığı andan itibaren kurallar, tabular, kanunlar yazdı ve kendini bunlara tabi kıldı. Uygarlık *yapaydır*, yani insan yapımıdır ve sonsuz farklı şekil alabilir. Burada büyük bir ikiye bölünmeyle karşılaşyoruz: insanlık ne kadının ve erkeğin "aslında olduğu şeye" dair tezlere, ne de herkesin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu demokratik toplumsal düzene uygun olarak yaşamaktadır. Bugün uygarlık, sınıfların, ulusların (ya da konu çerçevesinde erkeklerin) iktidar sahibi olmalarını kolaylaştıran bir gerece dönüşmüştür, bizi "yasadışlılığın tehlikelerinden" koruyup mutlu kılma vaadi boşa çıkmış, yalnızca ayrıcalıkları adaletsizce dağıtan bir sömürü sistemi yaratmıştır. Uygar kadın ve uygar erkek de düpedüz ilkel kadın ve ilkel erkek gibi eşitsizlikleri üzerinden formüle edilir. Bu formlere paralel biçimde statüler belirlenir; herkesin eşit gibi gözüktüğü ama aslında önceliklerin ve iktidarın daha baştan tartışmasız erkeklerle hediye edildiği bir düzenek içinde toplumsal roller biçilir. Dişilik ve erililik- tıpkı heteroseksüellik ve homoseksüellik gibi- olabildiğince tezat tarif edildiği için kadın ve erkek birbirlerine yabancılaşarak yaşar. Oysa kadınlar ve erkekler doğanın değil, içinde yaşadıkları toplumun ürünüdürler, kısmen içgüdüleri, büyük oranda ise toplum tarafından yönlendirilirler. Dolayısıyla kadınlığın ve erkekliğin kriterleri doğal değil *kültürel*dir. Kadın kadınlığını, erkek erkekliğini yalnızca toplumun belirlediği koordinatlar dâhilinde kanıtlayabilir. Söz konusu olan, doğada verilen yaşamkalım savaşı değil uygarlık sahnesinde sergilenen performanstır. Dişil ve eril davranış normları kültürel olduğu halde, birey karşı cinse "özgü" jestlerde bulun-

duğunda hasta olarak yaftalanır. Hastalık *bireyin istemediği bir duruma* işaret eder, oysaki davranışsal bağlamda karşı cinsle benzeşim bir kültürel çatışma sorunudur; bireyin istekleri toplumun beklentileriyle örtüşmemektedir.(7) Toplum kararlı ve matematiksel kesinliklerle planlanmış yapısını karı/kocalar, anne/babalar, norm-al kadın ve erkeklerle korur, normal bir toplumsal sistem ancak normal bireyler tarafından işletilebilir. O yüzden ki atipik bireyler sağlıklı bir organizmadaki kanserli hücreler gibi gözükürler. Birey doğumundan ölümüne kadar kendi davranış ve görünüm gramerini oluşturmada, normal kadın ve erkek rollerinin aktörü olarak pekâlâ rahatlıkla yaşayabilir. Credo quia absurdum, ve diğer normal vatandaşlar nasıl yapıyorsa siz de öyle davranır ve görünürsünüz. Bu sayede ne kendi başınıza ne de toplumun başına dert açmış olursunuz. Ancak tabloyu bozan bir şeyler hep vardır, çünkü bireyler ne kadar normalleştirilse de istisnalar ortaya çıkar ve kendilerini var etmenin bir yolunu bulurlar.

"Queer" tıpkı lezbiyen ve gey gibi eşcinsel jargonuna ait bir terimdi. Ancak lezbiyen ve gey araştırmalarının çoğalması ve çeşitlenmesiyle sözcüğün anlamı genişledi, eşcinsellerle beraber birçok başka minör grubu kapsayabilme potansiyeline ulaştı. Queer'in İngilizcede tuhaf, acayip gibi anlamlarda kullanıldığını göz önünde bulundurursak sözcüğün bu potansiyele ulaşmış olması şaşırtıcı değil. Queer her ne kadar eşcinsel terminolojisine eklenmişse de doğrudan bir cinsel pratiğe gönderme yapmaz, normalleşmemiş her birey queerdir ve queer çalışmalarının ilgi alanına girebilir. Eşcinseller aslında sabitlenmiş imgelerinde, düzcinsellerin anti-tezi gibi normalleştirilirler. Anormalliklerinin evrensel bir profili çizilir ve her eşcinsel birey bu profile karakterize edilmeye çalışılır, birey bu profile uyduğu ölçüde ona rezerve edilmiş sahada normalleşir. Dolayısıyla queer'ın net bir tanımı yoktur- bilakis bireyaları tanımlamalara direnmenin ifadesidir. Bireyin başta cinselliği olmak üzere, görünümü, davranışları, biçimi ve yaşam pratikleriyle normları reddini imler. Queer onu çevreleyen sosyal örgütle uyumsuzluk gösteren ya da gösterebilen bireydir, *ne o ne de budur*- öznenin biricikliğinin ve kendiliğinin savunusudur. Kişi kendileştiği (yani stereotipleşmediği) ölçüde *tuhaf*laşır. Her birey ancak tek

tek etüt edilerek tanınabiliyorsa, bireyin cinselliğinin referansları da yine onun kendisinde aranmalıdır. Kategorileri kesinleştirmek ve damıtmaktan hoşlanan rasyonalitenin kararsızlığı, belirsizliğe tahammülü yoktur. Eğer kategoriyle uyumuyorsa birey değişmelidir. Bu tür bir rasyonalite bireye inanmaz; ona göre adeta temsiller bireylerin değil, bireyler temsillerin uzantılarıdır. Queer ise temsillerin değişmezliğini ve doğruluğunu bozar, kendi için nitelikleri dışında temsil edilmesi mümkün olmayandır. İktidar için, toplumun kendisinin bile acayıplıklarına terk ettiği bu bireyler sosyolojik fenomenler olmak dışında *yokturlar*, zira sistem temsil edilebilenler için vardır. Queer toplumsal gerçekliğin kıyısındaki gri alanların sakindir, istatistiksel bağlamda % 99'luk dilime karşı % 1'lik "ve diğerleri" payında yer alır. Queer majör kimlik (identity) baz alınarak oluşturulmuş birer karşıt kimlik (contra-identity) değildir. Majörle (x) özdeşleşimin negatifi alınarak (-x) oluşturulmaz, ancak bir kimliksizlik (non-identity) ve nötrlük durumu da değildir. Queer özne ayrık ve otantik bir yapıdır, kendi kendini teorize eder ve yalnızca kendini temsil eder. Bireyler ortak kimlik bileşenlerine sahip olsalar da, bir bütün olarak birbirlerine eşitlenemezler. Bu anlamda queer bir kategori değil, kategori dışı bireylerin, *benzemezlerin* teşkil ettiği öbektir. Queer varoluş merkeze göre pozisyon almamanın mücadelesidir, o yüzden de iktidar odaklarının birey üzerindeki denetimini zayıflatır. Tanımı tamamlanmadığı ölçüde gücünü koruyan bu kavram bireye dair hep daha fazla veri edinme ilkesinden beslenir. Toplumsal işbirliği ancak bireylerin birbirilerini yüz yüze ve dolaysız olarak tanıması yoluyla adil ve verimli kılınabilir, o halde etik açıdan doğru olan bireylere ait verileri genelleştirmemektir. Queer varsayımlara alerjiktir: eğer her bireyin kendi yaşam pratikleri içinde incelenmeyi hak eden. Eşsiz bir varlık olduğuna inanıyorsa, bireylerin cinselliklerinin de biricik ve öngörülemez olduğu sonucuna varırız.

Çocukların, henüz cinsiyet kodlarının kesinleşmediği, cinsel yönelimlerinin halen kendi keşif menzillerinde olduğu protoseksüel dönemin, queer kavramına en yakın durumlardan biri olduğunu iddia ediyorum. Bu dönemde çocuk henüz eğitimden geçmemiş haliyle normları

ihlal etmeye son derece yatkındır. Yırtıcılığıyla, kendisine dayatılan tüm alışkanlıkları püskürtmeye ve kendi isteklerine sadık kalmaya çabalar. Zamanla kadınlık ve erkekliğin neleri gerektirdiğini öğrendikten, cinsel eğilimlerini kavradıktan sonra, isyan etmeyi bir yana bırakır ve yalnızca hayatını kolaylaştırmanın yollarını aramaya, adapte olmaya başlar. Yetişkinlik birçok bakımdan özgürlük savaşının gerilemesi anlamına gelir.

Queer kavramı muğlaklıklar, melezlikler, karmaşık göstergeler ve her çeşit kendiliğindenlikle barışıktır. Bu yüzden bireyin mutlakçı ve otoriter sistemlere karşı mücadelesinde son derece etkili bir silah olabilir. Bana kalırsa -ne kadar liberter olursa olsun- kadınların ve erkeklerin "ne olduğuna" dair yazılmış her öğreti kaçınılmaz olarak cinsiyetçidir. Aynı şekilde farklı cinsel eğilimleri katıksız sınıflandırmalara maruz bırakarak, soyağacı çıkarmaya çalışan öğretiler de ayırımcıdır, çünkü her bireyin cinsel pratiği zaten biricik ve farklıdır. Eğer özgürleşmek istiyorsak toplumu kategorilere ve sınıflara değil, geriye yalnızca bireyler kalana dek bölerek parçalamalıyız. Ancak bu sayede temsiliyetlerden kurtulup kendimizi gerçekleştirebiliriz. Hedef herkesin kendi rotasında tuhaflaşarak birbirini sevmesi olmalı.

Sanatçı

1. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

DİPNOTLAR

1. Örneğin iktidar açısından eşcinsel bir maden işçisinin bu iki "belirgin" özelliğinden biri greve gittiğinde, diğeri sokakta sevgiliyle elele dolaştığında önem kazanacaktır.
2. Anti-semitizmi Hitler icat etmedi. O, alman halında zaten varolan Yahudi düşmanlığını "keşfetti"; zekice manevralar ve ajitasyon yeteneğiyle ırkçılığı körükledi ve bir ideoloji olarak ulusallaştırdı. Zaten Yahudi soykırımı alman halkının işbirliği ve isteği olmaksızın gerçekleştirilemezdi.
3. Aynı ortodoks bilim adamı rahatlıkla şu sonuca varabilir: tarih boyunca üreme yeteneği olduğu halde çocuk sahibi olmamış ya da en azından çocuk sahibi olmayı *istememiş* her birey patolojikti.

Muhafazakârların ünlü totolojik savunusunu hatırlayalım: “herkes eşcinsel olsaydı insan soyu nasıl devam edecekti?”

4. Biraz daha ileri giderek, ötekini yadsımanın ilk önce ailede öğrenildiğini ileri süreceğim. Kan bağıını ele alalım. kan bağı menfaat sıralamasını kökten değiştirir: öncelik ailededir, onu bireyin akrabaları, dostları, hemşerileri, soydaşları ve son olarak ait olduğu ulus izler. Menfaat gözetiminin en uç sınırı ulustur. Bireyin, yaşamının başında ailede edindiği kan bağı bilincinin ulusal yayılımı ırkçılığın kökeni konusunda bir fikir veriyor. Bireyin aynı ulus içinde yaşasa dahi, farklı ırklara karşı düşmanlık geliştirebilmesi bunun kanıtıdır. Kan bağı bilinci dindaşlık bilincini de geride bırakabilir, zira tarih aynı dini benimsemiş uluslar arasındaki savaşların örnekleriyle doludur. Ulusal mitlerin hemen hepsi “aynı soydan gelenlerin” kahramanlık hikâyeleriyle başlar. Aile kavramının soyutlanarak ulusçu ideolojiyi nasıl beslediği, “vatan evlatları” bir komut üzerine başka vatan evlatlarını gözlerini kırpmadan öldürdüğünde görülebilir.

5. Biseksüellerin kimi eşcinseller tarafından “hainler” gibi görülmesi pek de şaşırtıcı değil bana kalırsa, nitekim heteroseksüel-homoseksüel kutuplaşması fanatizm üretmekte. Tıpkı heteroseksüel birey gibi homoseksüel birey de cinsel yönelimini övünç kaynağı (“gay pride”) haline getirerek misilleme yapma ihtiyacı duyar. Her iki taraf da *saflaşmanın* peşindedir, biseksüel ise şüphe uyandırıcı bir melezdır.
6. Belki de bu nedenle transseksüellik eşcinselliğin kristalize olmuş hali ve madden gerçekleşmesi biçiminde algılanır.
7. Unabomber şöyle bir saptama yapar: “toplumumuz sisteme uymayan her hangi düşünce ya da davranış şeklini “hastalık” olarak addetmeye meyillidir ve bu makul bir tutumdur, çünkü birey sisteme uyum sağlamazsa bu onun acı çekmesine sebep olduğu gibi sistem için de sorunlar çıkarır. Nitekim bireyin manipüle edilerek sisteme uydurulması “hastalığa deva” gibi görülür.” Unabomber, Manifesto, 155. paragraf.

NORMALLİĞİN DÜŞMANI OLARAK GÖRÜLÜYORUZ!

Anja MEULENBELT

Bir zamanlar bir rüyam vardı...

Yaşınız ilerledikçe daha çok şapka, daha çok kimlik elde ediyorsunuz. Sadece yazar değilim, şu an kitap yazmıyorum, bir internet sitem var günde yaklaşık 6 bin kişi bu siteyi ziyaret ediyor. Eğitim işlerinin yanı sıra senatör olarak da görev yapıyorum Hollanda'da. Göçmenler ve mülteciler üzerinde çalışıyorum. Bu benim hayatımda çok önemli bir konu. 10 yıldır Gazze'de çalışıyorum. Yılda 5-6 kere gidiyorum oraya. Ayrıca engelli insanlara yardım eden bir örgütte yer alıyorum.

Çok tartışmalı bir şey yaptım; bir adamla evlendim. Bunu yaparak bazı insanların gözünde popüleritemi yitirdim. Ama 40 yıl boyunca evlenmeden durabildim. Eşim Filistinli, bu yüzden de durum yeterince queer sanırım. Yani bu benim kısaca.

Bir zamanlar bir rüyam vardı, bir başkasının başlattığı bir rüya. Yahudi düşmanlığı karşıtı bir hareketin üyesiydim, sol ve kapitalizm karşıtı bir hareketin de. Hayatımda ilk kez diğer insanlara uygulanan zulüm değil de, bize uygulanan zulüm hakkında tartıştığım bir dönem oldu. İşte o zaman 'Utanç Bitti'yi yazdım. Tüm dünyada seyahate çıktım ve bilmediğim şeyleri öğrendim, yaptım. Bu kitabı okuyan herkes bilir ki bir kadınla çok önemli bir ilişkim oldu. Bunun lezbiyen olduğum anlamına geldiğini gördüm.

70 ve 80'li yıllarda ırkçılığın ne olduğunu ve insanlar açısından ne kadar zararlı olduğunu, sınıf farklılıklarını ve ne kadar önemli olduklarını öğrendik. Cinsiyetçilik (seksizm) ve ırkçılık hakkında konuşuyoruz ama farklı sınıflara ait insanlar arasındaki ayrımcılığa değinmiyoruz. Sınıfçılık da denebilir ama bunun tam bir terimi yok. Zulmün ne olduğunu, nasıl uygulandığını düşündüm, zulme uğrayan herkes arasında dayanışma olduğunu gördüm. Hollanda'da yeni bir ırkçılık akımı başlıyor ki bu çok rahatsız edici ve tüm sosyal hareketleri, eşcinsel ve kadın hareketlerini de kötü etkiliyor.

Karşı karşıya geldiğim sorunlardan biri de şu: İşimiz bitmedi; mücadeleye tekrar baştan başlamamız gerektiğini hissediyorum. Bir şey bildiğiniz zaman bunu asla unutmazsınız ama otomatik ilerleme yoktur sosyal yaşamda, tekrar tekrar aynı şeyleri öğrenmek zorunda kalıyoruz ve insanlara bu bildiklerimizi tekrar tekrar öğretmemiz gerek. Tüm zulüm çeşitlerini tekrar tekrar anlatmalıyız. Hayatımız son bulana kadar hiçbir zaman işimiz bitmeyecek.

Rüyamla ilgili düşüncem şuydu: Tüm bu azınlık gruplar bir araya gelerek büyük bir harekete başlasalar hep birlikte, zulüm sona ererdi. Çünkü bize zulmedecek kimse kalmazdı. Sadece zengin veya heteroseksüel erkeklerden oluşan bir grup kalsaydı ve onlar azınlık olsaydı, işimizi iyi yaparak farklılıklarımızı ve azınlıkları iyi savunarak azınlık olmaktan çıkar ve egemen, güçlü insanlar olurduk. Ama bu iş böyle yürümüyor. Eğer öyle olsaydı, işimiz biterdi, eve giderdik, parti verirdik ve burada oturup ciddi şeyler konuşuyor olmazdık.

Hollanda'da milliyetçilik

Hollanda'da milliyetçilik akımının, neredeyse sömürgecilik düşüncesi gibi düşüncelerin tekrar uyandığını görüyorum. Toplumlarda arasında bir bölünme, göçmenlere, Müslümanlara ve ten rengine göre ayrımlar olduğunu görüyorum yeniden. Bundan en çok etkilenen gruplar da, Türkmen ve Faslı göçmenler. Çoğu ikinci nesil insanlar, Türkiye'den gelenler. Onlar zaten Hollandalı olduklarını düşünüyorlar. Hollanda'da doğmuş ikinci nesil Türkler dili iyi konuşuyorlar, orada okula gidiyorlar ama hâlâ 'yabancı' olarak görülüyorlar. Eskiden böyle değildi. Bugün Hollandalı nüfusun dörtte üçü Müslümanlardan korktuklarını, Müslümanların kültürlerini ele geçireceklerini düşündüklerini söylüyor. Şeriat rejimi Hollanda'ya gelir diye korkuyorlar. Saçma ama korkuluyor işte.

Sağ kanattaki, göçmenlerden korkan kişilerin göçmenlere karşı kullandığı argüman şu: "Göçmenler kadınlara ve eşcinsellere karşı zulüm uyguluyorlar, çünkü Müslümanlar." Burada ilginç olan şu; sağ kanattan insanlar, hiçbir zaman biz

kadın ve eşcinsel haklarını savunduğumuzda yanımızda değillerdi ama şimdi bizim elde ettiğimiz başarıyı kullanıp, başkalarını cezalandırmaya ve etiket yapıştırmaya çalışıyorlar.

Eşcinsellerin önlerinde zor bir süreç var; her iki tarafla da uğraşmak zorundalar. Çünkü hem kendi toplumunuzdan insanlarla haklarınız için mücadele etmelisiniz, hem de çok geleneksel görüşe sahip olması muhtemel ailelerinizle de mücadele etmek zorunda kalabilirsiniz ki aile-niz de zaten Hollanda'da ayrımcılıktan muzdarip kişiler olabilir. Sizin aptal ve geri kafalı olduğunuzu söyleyenler olabilir ama aynı zamanda da kadın ve eşcinsel hakları için mücadele etmek gerekir. Bunları yapmak kolay değil ve Hollanda'da şu an böyle bir sorunumuz var. Bir yandan ayrılıkçılık mağduru olan göçmenlere yardım etmelisiniz, diğer yandan da kadın ve eşcinsel hakları için uğraşmalısınız.

Hepimizin istediği şey, farklı grupların koalisyonu

Hepimizin istediği şey, farklı grupların koalisyonu. Bunu yapmaya çalışan herkes bilir ki bu kolay değil. Pek çok farklı kişinin yer aldığı bu konferanslar bir araç. Fakat birbirimizle uğraşmak her zaman bu kadar kolay olmuyor. Örneğin kadın hareketi. Kadınlar bir grup değil, nüfusun yarısını oluşturuyorlar ve kendi aralarında zaten pek çok farklılıklar var. Örneğin kadın hareketinde sınıf ayrılıkları, kadın özgürlükleri ve toplumsal konumları da çok etkili. Kadınların ekonomik bağımsızlığı da bir tartışmaya başlangıç konusu, bağımsız olabilmek için önemli bir konu bu. Bekâr kadınlar, feminist kadınlar, kadınların yaşları bile farklılık yaratabiliyor. Örneğin kadın hareketinde seks işçilerinin feminist olabilirdiğiyle ilgili bir tartışma yaptık. Ben evet dedim ama bazıları zorla yaptırılan bir işi yapan kişiye feminist denemeyeceğini savundu. Bence, herkesi içeren bir kadın hareketi olmalı ve bu hareket içinde kadınları sınıflandırıp bu feministtir, bu olması gereken şey ve bunu istemelisiniz gibi tanımlar yapmamalıyız.

Feministseniz lezbiyen olmalıydınız

Kadın hareketinde lezbiyen ve heteroseksüel kadınlar arasında bir tartışma olmuştur hep. Tüm feministlerin lezbiyen olduğuyla ilgili bir ar-

güman vardır. Dürüst olmak gerekirse, lezbiyenler her zaman çok da hoşgörülü olmamıştır heteroseksüel kadınlara karşı. Bir yandan da lezbiyenler kadın hareketinin her zaman en ön safalarında yer almışlardır. Bir tür uzlaşa da vardır mesela. Eğer heteroseksüelseniz zaten zavallı bir durum olarak görülüyor bu hareket içinde. Yani, bir erkeğiniz varsa, erkeğinizi tutabilirsiniz tabii ki ama çok da feminist görülüyorsunuz öyle olduğunuzda.

Hareketimiz içinde lezbiyenliğin siyasi bir seçim olduğunu iddia eden gruplar da vardı. Lezbiyen olduğunuz zaman çok devrimci görülüyordunuz. Partnerimin bir kadın olduğu dönemde böyle bir hissiyat vardı ve bunu duyduğumda çok kötü hissetmiştim. Yani sanki sevgilim sırf siyasi nedenlerle beni seçmişti, ev ödevi yapar gibi. Ben bu dünya üzerindeki en zeki, en güzel, en çekici kadın olduğum için değil de, sadece siyasi bir amacı olduğu için beni seçmişti gibi hissettim. Kadınlarla el ele yürürken "lezbiyen olmalısınız" diye bağırıyorduk. Denemeniz gerek, yeteneğiniz varsa yaparsınız gibi bir durum da vardı neredeyse. Ama öyle olmuyor tabii. Bunları hep şakaya vuruyorum ama bazen şaka olmuyor aslında.

Hayatımın aşkı olan kadınla birlikte olduğum dönemi kitabımda da anlattım. Kitap bittikten sonra beş yıl daha sürdürdük ilişkimiz ama sonra nihayete erdi. Sonrasında, bir erkekle ilişkiye girdim. Bu benim için inanılmaz çok daha güçlü. Hem kadın hareketinin hem de lezbiyen hareketin içinde olup bir de bir erkekle beraber olduğumu itiraf etmek, ilkinin itirafından çok daha güçlü olmuştum benim için. Hiç kolay olmamıştı çünkü o tarihte biseksüel terimini de henüz icat etmemiştik. 'Utanç Bitti' kitabı bu yüzden, kitapçı-larda lezbiyenler rafından çıkarılıp kadın yazarlar rafına kondu; cezalandırıldım yani. Hâl-buki kitap aynı kaptı.

Bir gerilim vardı ve iki yönlüydü. Çünkü heteroseksüel kadınlar toplumda egemen durumdaydı, imtiyazları vardı. Ama herhangi bir hareket içinde de, bu güç yapısı tam tersine dönüyordu. En fazla baskı altında olanlar, en fazla zulüm görenler burada en tepede yer alıyorlardı. Kendileri önceden ne kadar zarar görmüşse, diğerlerine de aynı zararı vermeye çalışıyorlardı. Oluyor böyle şeyler.

LGBT, acayip karışık, sofistike bir sandviç çağrıştırıyor

Şimdi farklılıkları konuşuyoruz, gey ve lezbiyen hareketinden bahsediyoruz. LGBT. Alışmadım da bu kısaltmalara. LGBT acayip karışık, sofistike bir sandviç çağrıştırıyor. Geçmişte salatalık, domates ve peynirden oluşan bir sandviç varken, şimdi daha acayip sandviçler yapılıyor ya, ona benziyor. Nihayetinde, lezbiyen kadınlar olarak ortak noktalarımız var, diğerleriyle ortak noktalarımız var ve normalliğin düşmanı olarak görülmüyoruz hepimiz. Sırf bu bile hep beraber mücadele vermemiz için çok önemli bir neden. Ama başka ortaklıklarımız da çıkabilir. Bir kere hepimiz arkadaş olabiliyoruz.

Hangi nedenlerden dolayı biz bir araya gelip örgütlenmek istiyoruz, birlikte hareket etmek istiyoruz ve hangi nedenlerden dolayı ayrı ayrı kalmak istiyoruz, bunları tespit etmek lazım.

Cinselliğim üzerinden yeni bir kimlik yaratmak istemedim

Size biseksüellikle ilgili bir örnek vereyim. Biseksüel teriminin ilk ortaya çıktığı dönemlerde bir kadınla tanışmıştım. O tarihte, “bu dünya üzerinde bazı insanlar var hem erkeklerle hem de kadınlarla beraber olurlar, işte onlara da ‘biseksüel’ diyeceğiz” denmişti. Dendi ki biseksüeller için bir kulüp olmalı. COC’yi biliyoruz, geyler için bir kulüp, lezbiyenleri de kısmen temsil ediyor; biseksüeller için de bunu yapalım. Dedim ki ne gerek var. Onlar da ama olur mu bu yeni bir kimlik, dedi. Ben de dedim ki, hayır ben durumdan gayet memnunum ve cinselliğim üzerinden yeni bir kimlik yaratmak istemiyorum. Birinin cinsel organlarından dolayı bir kimlik yaratılsın istemedim. Ama hep sevdiğiniz insanların cinsel organlarından yola çıkarak bir kimlik inşa etmek durumunda kalıyoruz. Başka bir şekilde kendimizi örgütleyemiyor muyuz? Bunu görmeliyiz. Eğer dünyayı değiştirmek, görünür kılmak istiyorsak, başka şekilde de örgütlenebiliriz ve bunları yapabiliriz.

Mümkün olduğunca heteroseksüel görünmek

Lezbiyen hareketinde de böyle kırılmalar oldu. Yani birbirimize farklı bir şekilde bakmaya baş-

ladık ve birinin sırf dış görünüşünden bu gerçek lezbiyen, bu değil diye ayırmaya başladık. Bu tür ayrımlar böyle doğmuştur, eminim.

Geylerle ilgili bir şey söylemeyeceğim, eşcinsel hareketinin bir parçası değilim, eşcinsel bir erkek değilim. O konuda bir şey söylemem bu noktada mümkün değil ama çok büyük farklılıklar olduğunu görüyorum en azından. Yani, mümkün olduğunca heteroseksüel görünmek isteyenler var, sırf akrabalarıyla ortalıkta geziniyormuş gibi görünmek isteyenler. Ama başka bir grup eşcinsel erkek var ki; onlar da heteroseksüelliği mümkün olduğunca şoke edelim ve farklı görünmeye çalışalım diyor. Böyle olunca tabii ki, bu farklı iki grubun aynı hareket içinde birlikte hareket etmesi pek de mümkün olmuyor.

Feministler translara karşı acımasızdı

Bunun dışında da trans bireyler, transgenderlar var. Çok büyük bir hareketti bu Hollanda’da bir dönem, ama artık öyle değil. Bir şey hatırlıyorum; önceden erkekken sonradan kadın olan bir trans birey vardı. O, feminist olduğunu söyledi ve lezbiyen kadınların arasına girmek istedi. Hayır olmaz, dediler. Baştan beri kadın olduklarını, onların deneyimlerine sahip olmadığını söyleyerek reddettiler. Gerçekten de trans bireylere karşı çok acımasızca davranıldığını hatırlıyorum feminist hareketin içinde. O tarihte yapılanlar şu ankilere göre çok daha acımasızdı. Şimdi çok daha iyi durumdayız elbette.

Aidiyet sorunu: etnik kimlik mi, cinsel kimlik mi?

Bunun dışında başka gerilimler vardı etnik gruplar ve eşcinseller arasında. Pek çok insan biliyorum, bunlar gerçekten de bu farklı kimlik alanları arasında hissediyorlardı kendilerini ve bu hareketlerin kurgusu onları hiç rahat hissettirmiyordu. Mesela kadın bir sevgilisi olan bir kadın vardı ama kendini lezbiyen olarak adlandırmak istemiyordu. Faslıydı. Faslı etnik grup içinde mi yer alacaktı ki onlar lezbiyen olmasını kabul edemezlerdi ya da lezbiyen harekette yer alsalar onlar da Faslıları hoş görmüyorlardı. Böyle çift kimlik olduğu zaman birtakım sıkıntılar yaşanabiliyordu. Biz de çok şey öğrendik bu ko-

nularda, bütün bu gerilimlerin üstesinden gelmek için de çok fazla deneyim kazandık. İşte bütün bu saydıklarımı, bütün bu farklılıklar elbette bir arada olmayı, tek bir harekette yer almayı ve beraber gideceğimiz yönü belirlemeyi kolaylaştırmıyor.

Bir gemide

Öte yandan eşcinsel hareketi Hollanda'da çok başarılı oldu. Benim için bu hâlâ devam eden, devinen bir deneyim. Mesela yılda bir "Gay Pride" yürüyüşümüz var, herkes dışarı çıkıyor ve rengârenk giyinerek yollara dökülüyorlar. Ama daha önemlisi o gemiye eşcinsel polisleri de, Müslüman eşcinselleri de, bütün farklı grupları da ekleyebilmek. Şöyle düşünün; bu kadar çok polis varsa bir kısmı eşcinseldir, onların da bize katılması ve eşcinsel olarak görünürlüklerini sağlaması gerekiyor.

Eşcinsel hareketinden kopamam

Zulmü, baskıyı sona erdirmeye rüyam ne yazık ki birazcık sarsılıyor şu anda. Eşcinsel hareketinde şunu gördüm: bazı üyeler var ki, ortaya çıkan yeni göçmen grupların eşcinsel karşıtı olmasından hiç haz etmiyorlar ve o yüzden de doğrudan göçmen karşıtı oluyorlar, bu da onların siyasette sağ kanatta yer almalarına neden oluyor. Öte yandan birtakım genç göçmenler görüyorsunuz, herkesin onları hırpalamasından hiç

memnun olmuyorlar, bir yandan da eşcinselleri görüyorlar. Şu anda da mesela eşcinsellere karşı çok daha fazla olumsuz yaklaşımda bulunuluyor. Her iki taraf da kendi haklarını korumak için somut gerçeklere sahip olsa bile, birbirlerine karşı silah yöneltmiş oluyor. Bunu anlamak ve bunu görmek çok kötü tabii ki. Bütün bu gerilimlerden kurtulmanın yegâne yolu da aslında her iki tarafın da haklarını korumak. Ben asla eşcinsel hareketinden kopamam ama aynı zamanda göçmenlerin haklarını da sonuna kadar savunurum. Bütün bu insanlar aslında bu çalışmalar arasında köprü olmalı. Ahmed Marcouch mesela, günde beş vakit namaz kılan bir Müslüman. Bu kişi aynı zamanda açık bir şekilde Hollanda'da insanların eşcinsel olduğunu ifade edebileceğini belirtir. Faslı bir Müslüman'ın ben geyim diyebilmesi çok özel bir durum.

Tek bir hareket olmamızı engelleyen, yani bu L, G, B, T, Q, I şeklinde birçok kısa kısa harflerle ifade edilen hareketin tek bir büyük şemsiye olması için ne eksik, ne gibi çalışmalar var buna bakmak lazım. Bunun dışında, başarılarımız nelerdir ona bakalım. Koalisyon siyaseti, farklılık siyaseti, farklılığı kabul siyaseti ve ortaklığımızın bu olduğu siyaseti nasıl güdülür bunu tartışmak istiyorum. (Türkçesi: Cemre&Selen&Zeynep)

Yazar, Feminist, Hollanda

III. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

QUEER'İN KİŞİSEL AÇIDAN ÖNEMİ

Mike UPTON

İngiltere’de, eşcinselliğe karşı derinden bir tutucu yaklaşımın hâkim olduğu kırsal kesiminde büyüdüm. Okullarda “gey” sözcüğü en genel küfürdü ve zorbalık yaygın bir davranıştı. Ailemin ve arkadaşlarımın beni reddedeceği korkusuyla, duygularım hakkında konuşma cesaretini bulamıyordum. Bu yüzden pek çok queer gibi ben de, daha fazla özgürlük arayışıyla bulabildiğim ilk fırsatta şehre taşındım.

Ama orada da, bireyi başka türlü bir itaate zorlayan, gettolaştırılmış bir gey ortamıyla karşı karşıya kaldım. Büyük Britanya oldukça geniş bir çeşitlilik içeren bir ülke, ancak gey olmak demek beyaz, genç, erkek ve “güzel” olmak, türlü kozmetik ürünlerine, pahalı barlarda ve kulüplerde harcayacak bol paraya sahip olmak anlamına geliyordu. Bana kendi “cemaatim” olduğu söyleyen bu ortama yabancılaşmış hissettim.

Otuz yıldır, İngiliz yasaları eşcinselliğin belli bazı yönlerine, özel alanda yaşandığı ve kamusal alandan uzak tutulduğu müddetçe, hoşgörüyü gösterdi. Kamusal yaşamı ilgilendiren, örneğin eğitim ve iş yaşamıyla ilgili yasalar ise ayrımcılık içermeye devam ettiler.

Kamusal yaşamdan bu biçimde uzaklaştırılmış olan eşcinsellik, bu yasalar sayesinde fiilen özelleştirildi. Gey kültürü kamusal olarak ifade edilemiyorsa da, gey erkeklerin gidip içinde dans ettiği ve düzüstüğü –ama nadiren konuşup organize olduğu– barlar ve kulüpler biçiminde özelleştirilmiş bir pazar ortamı haline getirilebildi.

Bu depolitize edilmiş ve ticarileştirilmiş ortam, Russel T Davies’in televizyon programı *Queer as Folk*’un konusunu oluşturmaktadır; Mark Ravenhill’in yazdığı *Shopping and Fucking* (Alışveriş Yapmak ve Düzüşmek) adlı oyunda ise eleştirisi yapılmıştır.

Neyse ki, yabancılaşmış hisseden yalnızca ben değildim: Queer Mutiny Bristol (Queer İsyan Bristol) 2004 yılında, ticari olmayan alternatif mekânlar sunmak ve kişilerin politik, sanatsal,

müziksel çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla kuruldu. Farklı deneyimlere ve politik önceliklere sahip insanlardan oluşan ve çok sıkı olmayan bir ağ halindeyiz, ama queer kavramı genel olarak hepimizin ilginç ve yararlı bulduğu bir düşünce.

Peki queer ne demek?

Bence, queer, ailenin, devletin, katı cinsiyet rollerinin ve geylikle düzcinsellik arasında kesin bir ayırım yapan ikili bir cinsellik modelinin dayattığı boyun eğme baskılarından kurtulup kontrolü kendi eline almanın bir yolunu oluşturmaktadır. Homofobinin bu daha geniş etkili kurumlardan ve düşüncelerden ayrı düşünülmemeyeceği, tam tersine bu kurumlar sayesinde üretilip desteklendiği gerçeğinin görülmesidir. Queer, homofobi ve “öteki” olma deneyimini ele alıp, tüm “ötekileştirme” pratiklerine ve hiyerarşilerine karşı bir meydan okuma geliştirir, bu pratiklerin ve hiyerarşilerin altında yatan eşitsiz güç ilişkilerinin maskesini düşürür.

Bunların ışığında, Queer Mutiny Bristol gey cemaatin sınırlarının ötesindeki kişiler ve örgütlenmelerle işbirliği ve yakınlıklar kurmayı amaçlamaktadır. Örneğin, Bristol’de Indymedia ile yerel anarşist, feminist ve anti-kapitalist topluluklarla (Kebele gibi) ve bağımsız bir sinema mekânı olan The Cube ile birlikte çalışıyoruz. Britanya’daki diğer Queer Mutiny ağları ve yurtdışından örgütlenmelerle de bağlantılar kuruyoruz.

Bristol Queer Mutiny kapsamında düzenli olarak tartışma kafe saatleri, film geceleri, müzik ve politik etkinlikler düzenlenmekte. Çeşitli eylemler düzenledik ve yakınlarda üyelerimiz Bristol’de otonom bir sosyal merkez oluşturmak için squatting (boş evlerin işgal edilmesi) eylemine katıldılar. Ayrıca bir zine yayınıımız var. İnternet sitemizin adresi: www.queermutinybristol.org.uk

Queer: Diğer bir Avro-Amerikan kolonyalist söylem mi?

Müstakil bir politik strateji ve manifesto olarak

“queer”, en açık biçimiyle 1980’lerin sonu ile 1990’ların başında Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da geliştirildi. Ancak, bana kalırsa insanların dünyanın her yerinde, zamanın başlangıcından beri queer politikayla uğraştığı aşikârdır.

Queer’in Berkeley’deki bir grup kuramcı tarafından ortaya atılmış, dar bir çevreye hitap eden bir düşünce olduğu savının kendisi kolonyalisttir. Queer politika böyle olmak durumunda değildir. Örneğin, Gay Liberation Front (Eşcinsel Kurtuluş Cephesi) oluşumunun Britanya’da 1970’lerde yürüttüğü politika, adı o zaman öyle anılmamış olmasına rağmen kesinlikle “queer” olarak görünmektedir. Benzer bir biçimde, Türkiye’deki

anti-militarist hareket, bazı isim yapmış “queer kuramcıları”nın cesaret edebileceğinin çok ötesinde bir queer varlık sergilemekte. Bence “queer”in yararlı ve etkili olma olasılığı büyük ölçüde yerel koşullara bağlıdır; queer fazlaca sık bir biçimde, olur olmaz her yerde, bağlama bakılmaksızın başvurulabilecek, gezici bir gösteren olarak görülmektedir. Ama bu kavramın en azından Bristol’deki haliyle, kullanışlı bir politik strateji olduğunu düşünüyorum. (*Türkçesi: Murat Cömert*)

Queer Mutiny Bristol, Britanya

1. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

SERBEST SUNUMLAR

Göze ORHON,

Sol ve Homofobi: Türkiye Soluna Özgü Olan Ne?

Ali BAYDAŞ,

68'den 11 Eylül'e, Özgürlükçülükten İrkçılığa

Tarık BEREKET,

Türkiye'de İslam'la Hemcinsler Arası İlişkileri Uzlaştırmak

BASINDA 17 MAYIS VE HOMOFOBİ KARŞITI BULUŞMA

Rıza TÜRMEN,

17 Mayıs Günü Neden Önemli?, Milliyet Gazetesi yazarı, AİHM Eski Yargıcı

Can DÜNDAR,

Homofobi, Milliyet Gazetesi

Oral ÇALIŞLAR,

'Eşcinseli Eleştirme Hakkı', Radikal Gazetesi

BASIN - HOMOFOBİ KARŞITI BULUŞMA HABER VE YAZI LİSTESİ

HOMOFOBİYE KARŞI ÇAĞRI

SOL ve HOMOFOBİ: TÜRKİYE SOLUNA ÖZGÜ OLAN NE?

Devrim Eşcinselleri Aramazsa, Eşcinseller de Kendi Devrimlerini Yaparlar!

Göze ORHON

"Devrim Beni Aramadı" filmini (Kaos GL & Karahaber Video-Eylem Atölyesi, Oktay İnce, Türkiye, 2006, 50') Homofobi Karşıtı Buluşma'nın ilkinde izledim ve bu gösterim, benim için buluşmanın en çarpıcı etkinliklerinden biriydi. Geçen sene filmden sonra verilen arada bir arkadaş kamerayla dolanıp filme ilişkin düşüncelerimizi sormuştu. Sorularını cevaplayanlardan biri bendim ve verdiğim cevap filmde gördüğüm her şeyi son derece öngörülebilir bulduğumdu. Ancak daha sonra düşündüğümde, aslında hiç de öyle düşünmediğimi, filmde izlediğim tepkilerin beni fena halde hayal kırıklığına uğrattığını fark ettim. Çünkü ben Sol ile eşcinsel hareket arasındaki siyasal ilişkiyi son derece önemsiyorum. Sonrasında ortaya bu hayal kırıklığının izini taşıyan bir metin çıktı ve o metnin içerdiklerini ben şimdi sizinle paylaşacağım.

Başlamadan önce söylemek istediğim bir şey daha var. Ben mümkün olduğunca, fazla "eşcinsel hareket" içinden ya da fazla "Sol'un içinden" konuşan bir metni aktarmaktan uzak durmaya çalıştım. Burada kuramsal saptamalardan çok, deneyimlerimizin, beklentilerimizin, hayal kırıklıklarımızın önem taşıdığını düşünüyorum.

Sol ile eşcinseller arasındaki gerilim noktalarını anlamaya giriştiğimiz vakit, biraz geriye gitmekte ve gerilimi tarihsel bir çözümlemeyle kavramaya çalışmakta fayda var. Bildiğimiz gibi, sosyalizmin bir toplumsal proje ya da bir politik öneri olarak ortaya çıkması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir ve 19. yüzyıl sosyalistlerinin özellikle bilimle ve dinle ilişkilerine baktığımızda, büyük ölçüde Aydınlanma aklından yararlandıklarını, Aydınlanma düşüncesine yaslandıklarını görüyoruz. Sosyalizmin ve Aydınlanma'nın toplumsal projeleri arasındaki koşutluklardan biri, her ikisinin de toplumu rasyonel olarak düzenleme arzularından yatar. Aydınlanma akli modern burjuva toplumunu öngörmekteydi; sosyalizm ise tarihsel bir aşama olarak burjuva toplumu-

nun miadını doldurmasından sonra devrimin gerçekleşeceğini öngörüyordu. Kapitalist toplum irrasyoneldi, çünkü toplumsal servet eşit olarak dağıtılmıyordu ve bu eşitsizliği aşmanın yolu sosyalist devrimin gerçekleşmesi ve toplumsal servetin kamusallaşmasıydı. Sosyalizm bunu önerirken, dikotomik¹ bir burjuva toplum tasavvurundan yola çıkıyordu, yani toplumu çıkarları uzlaşamayacak olan işçi sınıfından ve burjuvaziden ibaret görüyordu. Bunun bir başka anlamı, bu türden bir kavrayışın ikiliklerle, yani kadınlık ve erkeklikle sözgelimi, bir sorununun olmayışındır. Sosyalizmin topluma ilişkin tahayyülünü burada askıya alalım ve yüzümüzü eşcinsel hareketin beslendiği kuramsal kaynaklara dönelim. Eşcinsel hareket ya da eşcinsel mücadele dediğimiz zaman, aşağı yukarı dünyanın pek çok yeri için geçerli olmak üzere, aklımıza gelen ilk kavram "kimlik mücadelesi" oluyor. Gerçekten de eşcinsel hareketin kendini siyasal olarak temsil etmeye başlamasında, kendini bir "cinsel kimlik" olarak tanımlaması bir milat olmuştur. Kimlik politikası ise Marksistlerin çokça eleştirdiği politik açılımlardan biridir, çünkü çoklu bir toplum tasavvuruna dayanır ve ortodoks Marksizmin dikotomik toplum tasavvurunu aşındırır. Bir diğer nokta, "Queer"e gelene kadar eşcinselliğin, post-yapısalcılıkla ve post-modernizmle kurduğu ilişkidir. Bu noktada da her ikisinin de Marksist eleştirinin gözde hedefleri olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Bilindiği gibi postmodernizm, sadece bu olmamakla birlikte ve zaman zaman bütünlüksüz de olsa bir modernite eleştirisidir. Bir yönüyle "akıl"a saldırıdır, eleştirisi modern ikilikleri hedef alır. Bu meseleyi kapatmak adına, son olarak şu söylenebilir; sosyalizm projesi toplumun rasyonel olarak yeniden düzenlenmesiyle ne kadar ilgilirse, eşcinsel hareketin dayandığı kuramsal kaynaklar bu türden bir rasyonalizmin eleştirisiyle o kadar ilgilenir. Yani eşcinsel hareket ile özellikle Türkiye Solu'nun beslendiği kuramsal kaynaklar arasında bir çatışmanın olduğunu söylemek mümkün. Yalnız bu kuramsal çatışma konusunu kapatmadan önce söylemek istediğim

bir şey daha var. Bu çatışma halinin niyetlenilmiş ve aynı zamanda tüketilmiş, aşılmaya çalışılmış bir karşı karşıya geliş olduğunu düşünmüyorum. Yani ne Türkiye Solu'nun ne de eşcinsel hareketin bu kuramsal gerilimleri aşmak adına harekete geçmesi söz konusu değil. Her iki hareketin de ya da Türkiye'de neredeyse tüm siyasal hareketlerin diyelim, birbirleri hakkında birtakım verilerden hareket ettiklerini düşünüyorum.

Bir diğer gerilim unsuru, Sol'un ataerkillikle ilişkisi. Eşcinsel hareketin de kadın hareketin de temel motivasyonlarından biri ataerkilliğe karşı mücadele pratiği. Özellikle Türkiye'ye baktığımızda her iki hareketin de anti-kapitalist bir karakter ya da bir ton taşıdığını söylememiz mümkün ve her ne kadar ataerkilliği üretim biçimleri üstü bir yere yerleştiriyor olsalar da, anti-kapitalist mücadelelerinin önemli bileşenlerinden biri ataerkilliğe karşı mücadele. Şöyle basitçe gözden geçirdiğimizde bile, kadın mücadelesinin, ataerkilliğin, cinsiyetçiliğin Sol'un gündemine en iyi ihtimalle 1990'larda girdiğini görürüz. Buradaki belirleyen de, 1980'lerin sonunda kadın hareketinin yükselmesi ve sivil toplum etkinliğinin Türkiye'de bu dönemde görmezden gelinemez bir aşamaya gelmiş olmasıdır. Ama Sol genel olarak ataerkilliğinin çözümlenmesi zorunlu bir düşünce olarak algılamıyor. Daha doğrusu ve yine en iyi ihtimalle, ataerkilliğin kapitalizmden ayrıştırılabilir olduğunu düşünmüyor. Bu görüşe katılmamak elde değil elbette ancak ataerkilliğe karşı mücadeleyle anti-kapitalist mücadelenin nihayete erdikleri nokta aynı değil. Yani anti-kapitalist mücadele, büyük ölçüde kendine yeni bir toplumun, sosyalizmin inşasını hedefler ama ataerkillik mülkiyetin el değiştirmesiyle sona ermiyor. Sözgelimi, kitlesel tepkiselliği körüklemek adına Sol dine dokunmazken², aile kurumu da "solcu"lar arasında kolaylıkla benimsenir ve yeniden üretilir. Dolayısıyla, "radikal sol" olarak tanımlanagelen grupların, radikalizmlerini zaman zaman dar bir siyasal çerçeve içine hapsettiklerini söylemek olası. Kapitalizmi halen büyük ölçüde ekonomik bir sistem olarak görmek, cinsiyet rejimleri ve ataerkillik olgularına kör kalmak sonucunda, cinsel eğilimler düzeyinde toplumsal olarak dışlananları bir kez daha dışlamak Sol'un

radikalleşme noktasındaki maluliyetlerinden biridir ve belki de en önemlisidir. Aile kurumunun yeniden üretildiği, cinsiyet rejimlerinin sorgulanmadığı, ataerkilliğin temel siyasal-ekonomik yapılardan biri olarak görülmediği ve bireylerin cinsel yönelimlerinden dolayı dışlandığı bir kapitalizm Sol açısından, işçilerin sömürüldüğü bir kapitalizm kadar yakıcı bir soruna işaret etmiyor. Dolayısıyla da, eşcinseller en kötü ihtimalle Küba'ya gönderilir veya şiddete uğrarken, en iyi ihtimalle 1 Mayıs eylemleri başta olmak üzere her türlü eylem ve müzakere platformunda görmezden gelinirler. Ama ezilen diğer gruplar açısından, durum elbette daha farklı. Türkiye'de Sol'un ezilen/dışlanan bir etnik grup olarak Kürtleri veya bir dinsel grup olarak Alevileri dışlaması söz konusu bile olamaz. Sınıfsal belirlemelerin çoğu zaman bu gruplarla ilişkilirmede belirleyici olduğu savunulsa da, bu grupların muhalefet eğilimleri konusunda özcü saptamaların yapılmasına da sıklıkla rastlanır. Sonuç olarak, sınıfsal belirlemelerin ezme-ezilme ilişkisinin "ezilen" kanadında bulunan cinsel kimlikleri görmezden gelinmesini sağlayacak düzeyde indirgemeci kavranışı, Sol'un "siyasal" bir radikalizmle avunmasını sağlıyor.

Bir diğer mesele, eşcinsel hareketinin 1990'larda kaçınılmaz olarak bir sivil toplum grubu, hareketi vs. olarak ortaya çıkmış olmasından kaynaklanıyor bana kalırsa. Şimdi sivil toplum mücadelesinin Türkiye için şöyle bir anlamı var. Sivil toplum 1960'larda tartışılıyor ve Marksizme daha yerlici bir anlayışla yaklaşanlar tarafından tarihsel bir çözümlenme yapılıyor. Sonra 1980'lere gelinene kadar sivil topluma ilişkin herhangi bir tartışmaya rastlamıyoruz. 1980'lerde Sol'un hegemonyasının "kanlı" bir biçimde kırıldığını ve Türk-İslamcı bir siyasal eğilimin egemen olduğunu da biliyoruz. 1980'lerden sonra sivil toplum meselesine ilişkin söz söylemeye ilk başlayanlar Sol içinden gelenler oluyor. Daha sonra ise aynı tartışmaya Yeni Sağ içinden angaje olanlar oluyor. Sivil toplum adeta sihirli bir reçeteymiş gibi kavranıyor bu dönemde. Hatta sivil toplum, geride bırakılan darbeye karşı bir tepkiyle, "askeri"nin karşıtı olan sivil toplum olarak kavranıyor. 1990'larda ise sivil toplum alanında çok hızlı bir kurumsallaşmaya şahit oluyoruz. Yalnız geleneksel Sol sivil topluma

ilişkin gelişmeleri genellikle tedirginlikle izliyor. Kaygılardan biri, sivil toplum örgütlerinin insanlara siyaset el çektirdiğine ilişkin. Yani insanların çoğu zaman tikel sorunlar konusunda örgütlenedikleri ve total bir siyasal girişimden uzaklaştıkları vurgulanıyor. Bir diğer eleştiri, sivil toplum örgütlerinin AB ile ilişkisi konusunda. STK'ların AB ile özellikle ekonomik ilişkisi aşikâr. Bu eleştiri de aklı başında bir anti-empyralist söylemden, biraz paranoyakça "bizi içten bölmek istiyorlar" çığılığına kadar farklı tonların bulunduğu bir skala-ya sahip. Ayrıca yine devreye, yukarıda kimi kuramsal gerilimlerden bahsederken andığımız, kimlik mücadelesi-total siyasal mücadele tartışması da giriyor ve böylece sivil toplum ile geleksel Sol arasındaki gerilim katmerleniyor.

Tüm bu gerilimlere işaret ettikten sonra bir de Türkiye Solu'nun sosyalist gelenekle eklemlenmesi ve özgürlükçü siyasal açılımlar üzerine konuşmak istiyorum. Türkiye Solu'nun elbette cumhuriyet tarihinden biraz daha geriye götürebileceğimiz bir tarihi var. Yani Türkiye'deki sol hareket denildiğinde genellikle akla 1960'lara ya da 1970'lerde canlılık kazanan bir siyasal hareket gelir ama aslında 1920'lerin de öncesine götürülebilecek bir gelenek var. Türkiye Solu'nun dünyadaki Sol hareketlerle ne şekilde etkileştiğine bakıldığı zaman, Türkiyeli devrimciler için en etkili olmuş iki siyasal referansın Maoizm ve Sovyet deneyimi olduğunu görürüz. Türkiyeli Solu içinde Leninizm çok yaygın biçimde kabul görmüştür, bu dünyanın bütününe bakıldığında çok da şaşırtıcı değil. Ancak Türkiye'de Leninizm gibi tutarlı bir siyasal çizgi olduğu tartışmalı olsa da, Stalinizm de önemsenir. Hatta açık biçimde Stalinist bir çizgiyi savunan hareketler de var. Maoizm de özellikle Türkiye'nin ne ölçüde gelişmiş bir kapitalizm olduğu, "feodal kalıntılar" taşıyıp taşımadığı tartışmalarını ve Türkiye'de köylülük başlığına karşılık geliyor. Aslında Türkiye'de sosyalist hareketin en önemli referansının Sovyet Marksizmi olmasını, Sol'un eşcinsellikle ilişkisi noktasında önemsemek gerekiyor. Çünkü Sovyet deneyimi, bunu söylemek Sol içinde genellikle küfür muamelesi görüyor olsa da, birçok açıdan totaliter bir siyasal geleneğe işaret ediyor. Diğer yanda ise, bir ölçüde kendini geliştirmiş bir liberalizmin antitezi olarak gören, hatta libe-

ralizmle bir dirsek teması bulunan, Yeni Sol veya özgürlükçü Sol olarak adlandırılabilir bir Avrupa Sol geleneği var. Özellikle İkinci Dünya Savaşı döneminde, Avrupa'da faşizm deneyimleri yaşanırken Komünist Enternasyonal'de Stalin-Troçki geriliminin de üzerinde etkili olduğu bir gerilim yaşanıyor ve Avrupa Solu içinde Troçkizm hayli güçlü bir eğilim olarak kendini gösteriyor. Bu gerilim genellikle Troçki'nin dünya devrimi tezleriyle ya da Lenin'den sonra Sovyetler'i kimin yöneteceği tartışmasıyla ilişkilendirilir ama aslında daha fazlasıdır. Çünkü totaliter bir devlet yönetimi ve muktedir olma durumu ile daha özgürlükçü, merkeziyetten daha uzak bir sosyalizm savunusu arasındaki gerilime de tekabül eder. Türkiye Solu'nun kendine Sovyet deneyimini referans almış olması, özgürlükçü ve Sovyet deneyimini sorgulayan bir akımla çok da yakınlaşmamış olması anlamına gelir elbette. Dolayısıyla siyasal olarak yeni toplumsal hareketlerle ilişkilenmekte güçlük de çeker.

Çok kısaca Türkiye Solu'na referans olmuş deneyimlerde, Çin ve Sovyetler deneyimlerinde iktidarların eşcinsellikle ilişkisine göz atalım istiyorum. Sovyetler'de 1917'den önceki yarım asır boyunca, eşcinseller konusunda bir yönüyle gizlilik esasına dayanan bir uyum söz konusu. 1922'de yapılan Sovyet Ceza Kanunu'nun anlamı eşcinselliğe ilişkin doğrudan bir düzenleme getirmiyordu. Küçüklerle seks yapmayı, erkek ve kadın fahişeliğini ve "muhabbet tellallığı"nı yasaklıyor. Ancak 1920'lerde Sovyetler'de eşcinselliğin cezalandırıldığı biliniyor. Duygusal birliğe dayalı eşcinsellik Sovyetler'de 1920'lerde ismen yasal olsa da hükümette ya da sanat dallarında kariyer yapmak isteyen birçok gey, bir kadınla evlenerek kendini gizleme taktiğine başvurmak durumunda kalıyor. Bu durumun örneklerinden biri yönetmen Sergei Eisenstein'di. Hatta Eisenstein o dönemde, "Marx, Lenin ve Freud olmasaydı, kendisinin de bir diğer Oscar Wilde olacağını" bile söylüyor. Stalin döneminde ise, 1934 yılında yürürlüğe giren kanun uyarınca, erkekler arasındaki cinsel ilişkiye yasak getiriliyor ve bu davranışın 5 yıllık ağır çalışmayla cezalandırılması uygun görülüyor. Söz konusu olan 121. madde, eşcinselliği sadece bir ahlak suçu olmaktan çıkarıyor ve devlete karşı işlenen bir suç haline getiriyor.³ Bu

durum 1990'lardaki Glasnost döneminde de pek değişmiyor. 1996 yılında da Komünist Parti'nin kimi liderlerinin düşüncesi şöyle:

"Rus toplumu, eşcinselliği yaygın olarak emperyalizmin kültürel saldırısıyla öğrendi. Belki seyrek olarak eskiden de vardı. Ama kenarda köşedeydi, toplum bilmezdi. Ancak çürüyen emperyalist kültür, bizim toplumsal değerlerimizi bozguna uğrattınca, eşcinsellik artık sıradanlaştı, aydınlar arasında bir itibar kaynağı haline geldi. Eşcinsellik ile toplumsal çöküş ve çürüme arasındaki ilişkiyi, biz kendi tecrübemizle öğrendik, öğrenmeye de devam ediyoruz."⁴

Çin'de durum daha vahim. Devrimin gerçekleştiği 1949'dan sonra geyler toplanıp vurulmuşlar. Kadınlara özgü rahibe topluluklarında yaşayan lezbiyenler ülkeden kaçmak zorunda kalmışlar. Resmi olarak, eşcinselliğin var olmadığı ilan edilmiş. Dolayısıyla yasal bir düzenleme de yapılmamış ama eşcinseller "serserilik" yasaları çerçevesinde yargılanmışlar. Hâlâ da yasal olarak bir belirsizlik söz konusu ve "serserilik" suçu kapsamında eşcinseller cezalandırılabilir.⁵ Küba'da ise, devrimin ilk yıllarında Sovyetlerle bağlantılı Sosyalist Küba Devrimi Birleşik Partisi önyargıları aktif biçimde teşvik etmiş. Castro, buraya kadar alışıldığı üzere, eşcinselliği yozlaşmış Batista döneminin bir kalıntısı olarak kınamış ve devrimci püritenliğin bunu yok etmesi beklentisinde olmuş. Birinci Ulusal Eğitim ve Kültür Kongresi'nde "eşcinsel sapkınlıkların sosyal politik karakteri" ele alınmış ve "eşcinsel sapkınlıkların tüm dışavurumlarının kesin bir biçimde reddedilmesi ve yayılmalarının önlenmesi"ne karar verilmiş. Geyler, 1960'lar boyunca rehabilitasyon kamplarında tutulmuşlar ve 1983'te "toplumda istenmeyen unsurlar"ın Küba'dan ABD'ye gönderildiği Mariel sürgünüyle ülkeden uzaklaştırılmışlar. Şimdi ise ceza yasasında şiddetli ayrımcılık var ama teknik olarak yasadışı görülüyor.⁶

Türkiye Solu üzerine söylemek istediğim son bir şey daha var: eşcinsel harekete, kadın hareketine, ekolojistlere vs. alınan bu mesafenin aynı zamanda Sol'un, ertelemecilik ya da kestirmecilik anlamına gelmek üzere, her sorunun sosya-

lizmle çözülebileceği görüşünden de kaynaklandığını düşünüyorum. Filmde de en çarpıcı (ve aynı zamanda en üzücü) tepkilerden biri, açılan standın sorumlusu olduğunu düşündüğümüz kadının eşcinselleri Küba'ya göndermek istemesiydi. Çünkü ona göre, devam etseydi muhtemelen bunları da söyleyecekti, eşcinsellik kapitalizmin yaydığı bir hastalık ve kapitalizme ilişkin her sorun gibi, bu da sosyalizmle çözülecekti. Bu tavır aslında, bu dünyada ne yaşırsak yaşayalım, asıl hesaplaşmanın ahrette gerçekleşeceğini söyleyen Müslümanların görüşlerinden pek farklı değil. Çünkü aynı kurtuluş teolojisi onların dünyaya bakışında da var, hatta tüm semavi dinlerde var. Bunun bir başka uzantısı da, solculardaki "daha önemli işler" miti. Bu türden bir ertelemecilik, toplumsal herhangi bir sorun için müdahalede bulunma olanağını da ortadan kaldırıyor. Odağa işçi sınıfının gündemi alındığı için ki aslında böyle de olamıyor, sınıfları dikey kesebilecek diğer toplumsal grupların (sözelimi kadınların ya da eşcinsellerin) sorunları, Sol için en iyi ihtimalle gündem dışında kalabiliyor veya hiçbir şey ifade etmeye-biliyor.

Buraya kadar aslında bir ölçüde eşcinsellerin tarafından bakıldığında Sol'un nasıl görüldüğüne ilişkin düşünmeye çalıştım. Buradan sonra, Oktay'ın filminde ısrarla konuşmayan solcuların eşcinsellere nasıl baktığı üzerine konuşalım istiyorum. Ancak Oktay'ın filmini pekala ampirik veri olarak kabul edebiliriz ve Sol'un eşcinseller, eşcinsellik, eşcinsel hareket üzerine konuşmayı reddettiğini ya da en iyi ihtimalle utangaçça gülümsediğini söyleyebiliriz. Bir-iki istisna dışında, dayanabileceğimiz, üzerine konuşabileceğimiz pek fazla metin yok. Sol içinde eşcinselliğe ilişkin, ancak ipuçlarını yakalayabildiğimiz ya da öngörmek zorunda bırakıldığımız yargılar genellikle muhafazakâr bir bakış açısından kaynaklanıyor aslında. Sözelimi Sol içindeki yaygın eğilimlerden biri eşcinselliği doğrudan orta sınıfla ve zaman zaman da üst sınıfla ilişkilendirmek. Bu aslında inceliksiz bir bakış açısına işaret ediyor. Çünkü eşcinselliğe ilişkin yapılan bütün özcü değerlendirmeler aslında önyargıların ürünüdür. Bu haliyle, eşcinsellerin Bursa'dan çıktığını söylemekle,

eşcinselleri orta sınıf içinden çıktığını söylemek arasında bakış açısı anlamında büyük farklar yok. Eşcinsellik tüm sınıfları dikey kesebilir bir kategoridir ancak eşcinsel olduğu bilinen bireylerin ya da açık ("out" anlamında) eşcinsellerin orta sınıf içinden çıkması son derece olağan. Çünkü eşcinsel olduğunu açıklamak, kimi zaman birey olarak seni duygusal ve ekonomik olarak destekleyen şeyden feragat etmek anlamına gelebilir. Yani, elbette bir genelleme yapmak olanaklı değil ama bir bireyin eşcinsel olduğunu açıklaması ailesini kaybetmesi anlamına gelebilir. Dolayısıyla bir eşcinselin açılma etkinliğinin orta sınıf içinde daha yaygın olması son derece olağandır. Aslında bu yargı bir noktada, başka bir yanlış yargıya dayanıyor ki o da eşcinselliğin kapitalizmin birey üzerindeki duygusal ya da cinsel deformasyonlarından biri olduğu düşüncesi. Bu hayli rağbet görmüş de bir görüş. Bunu Sol'un sivil toplum hareketleri ile ilgili düşüncesiyle de bir arada da düşünebiliriz. Bu değerlendirme yapılırken, eşcinsel hareketin 1980 sonrasında Türkiye'de ortaya çıkmış olmasıyla ve eşcinsellerin 1980'den sonra görünürlük kazanmasıyla, "eşcinselliğin 1980'den sonra çıktığı" yargılarının birbirine karıştığına şahit oluruz. Tıpkı bir önceki yargıda, "out" olan eşcinsellerin oto-finance manlarını sağlamış olmaları anlamında orta sınıf olmalarıyla, eşcinsellerin orta sınıfa ait oldukları yargılarının birbirine karıştırılması gibi. Sol içinde değerlendirmek imkânsızlaşmış olsa da, İşçi Partisi lideri Doğu Perinçek, 1999'da eşcinsellik ile ilgili olarak Cumhuriyet gazetesine yazdığı yazıda, bu yargının tipik bir örneğini gösteriyor:

"Türkiye, insanı, homoseksüel, travesti, heteroseksüel, lezbiyen, gay, gibi kavramlarla hep 12 Eylül döneminde tanıştı. Eskiden Türkiye toplumunda olağandışı görülen ve iyi gözle bakılmayan, en azından bir davranış bozukluğu sayılan eşcinsellik, 12 Eylül'den sonra büyük ideolojik atağını yapmıştır. İstanbul, İzmir ve Ankara'nın belli çevrelerinde, eşcinsel olmayan entellerin entelden sayılmadığı ve utandığı bir hava yaratılmıştır."⁷

Aslında bu aynı zamanda bir tür siyasal oportünizm ve popülizm de. Çünkü işaret ettiğiniz si-

yasal hedefi, toplumca en "kutsal" veya "tabu" sayılan kategoriler üzerinden yaptığınızda mutlaka karşılığını bulacaktır. Dine ilişkin muhafazakâr hassasiyetleri olan bir kitleyi "Din elden gidiyor" saikiyle harekete geçirmekle, anti-kapitalist eğilimleri güçlü bir insan grubunu "Bu ibneler kapitalizm artığı" ya da "eşcinseller kapitalist Batı'dan ülkemize ithal" demek arasında çok büyük bir fark da yok.

Benim burada konuşuyor olma nedenim, özgürlükçü Sol ile eşcinsel hareket arasındaki etkileşim olanaklarını önemsiyor olmamdan kaynaklanıyor aslında. Ve burada söylediklerimin de bir müzakere olanağının yaratılması çabası olarak anlaşılmasını tercih ederim. Madem Kaos'un düzenlediği bu etkinlikteyiz ve Kaos'un Türkiye'deki en erken ve en etkin eşcinsel örgütlenmesi olduğunu da düşünerek, Kaos'un politik bir eşcinsel hareket olarak hem eşcinsellerin hem solcuların hem de eşcinsel solcuların şansı olduğunu düşündüğümü belirtiyim. Kaos 1994'te yola çıktığında "Eşcinsellerin mücadelesi, heteroseksüelleri de özgürleştirecektir" demişti ve bu sloganı hâlâ sahipleniyor. Bu slogan önemli, çünkü Kaos'un meseleye bakışına ilişkin bir bütünlüğe işaret ediyor ve Kaos'un cinsiyet politikasına ilişkin ciddi ipuçları veriyor. Yurtdışındaki örnekleri ayrıntılı olarak bilmiyor olmakla birlikte, Kaos'un sol siyasal eylemlilikle kopuk olmadığını düşünüyorum ama bu durum genellikle ya görmezden geliniyor ya da olumsuzlanıyor. Burada çarpıcı bir örnek vermek istiyorum:

Lambdaistanbul 13 Ekim 2004 günü İstanbul Üniversitesi açılış şenliğinde masa açıyor. Şenlik düzenleme komitesinden masaya gelen birkaç öğrenci; şenlikte masa açmak için komitedeki tüm grupların mutabakatının gerektiğini ve Kaldıraç Dergisi, Devrimci Mücadele ve diğer bir kaç grubun Lambda'nın burada bulunmasını ahlaki ve politik açıdan yanlış buldukları için aralarında ortaklaşamadıklarını ve şenliğin sorun çıkmadan devam edebilmesi için masanın kapatılmasını istiyorlar. Lambda masasında bulunanlar masayı kaldırmayacaklarını söylediklerinde, "uyarı"yı yapanlardan gelen karşılık şu oluyor: "Arkadaşlar kapitalizmin ahlaki çöküntüsünün bir sonucu olan

eşcinsellerin burada bulunmasını ve masalarını kapatmamalarını protesto edip ayrılıyoruz' diyorlar ve orayı terk ediyorlar.

Dolayısıyla Sol'un politik eylemde eşcinselleri görmezden geldiği kadar, varlıklarına tahammül edemediği de oluyor.

Kimi istisnai örnekler dışında da sol ile eşcinsel hareketin dirsek temasından dahi kaçınılıyor. Oysa eşitlikçi ve özgürlükçü siyaset ile toplumdaki ezilen ve dışlanan tüm grupların kapsanması adına, eşcinsellerin de içinde bulunabileceği bir adım atılması önerisi kesinlikle önemlidir ve hepimizin lehine olacaktır.

Sol'un (varsa) homofobik tutumunun "nasıl"ını anlama çabasıydı bu. Bu tutumun "neden"ini anlamak ancak Sol, eşcinsellik üzerine çekincesiz konuştuğunda mümkün olacaktır.

*Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma*

DİPNOTLAR

¹ Türkçe'ye "ikileşim" olarak çevrilmiş olsa da, bu kelime Türkçe'de hâlâ çok eğreti duruyor.

² Sol, din üzerine kışkırtıcı bir politika üretmese de, Türkiye'de ortaya çıkışından bu yana dinsel köktencilğin sol karşıtlığını anti-ateizm dolayısıyla söylemsel olarak inşa ettiği bilindik bir gerçektir.

³ (Karlinski, 1995)

⁴ (aktaran Perinçek, 2000: 50).

⁵ (Baird, 2004: 66 ve 132)

⁶ *agy*, 66 ve 136.

⁷ (Perinçek, 2000: 43)

68'DEN 11 EYLÜL'E, ÖZGÜRLÜKÇÜLÜKTEN IRKÇILIĞA

Ali BAYDAŞ

Tüm özgürlükçü hareketler gibi eşcinsel özgürlük hareketi de başlangıçta siyasetin solunda yer almıştı. Böyle olması, muhafazakârlığın eşcinsellik karşıtlığına karşı, solun özgürlükçülüğü nedeniyle eşyanın tabiatı gereği idi. 68'in özgürlükçü ortamında Gay Liberation Front adlı eşcinsel örgütü, dönemiyle bütünleşmişti. Vietnam savaşı karşıtı hareketle, siyahların hareketiyle ve kadın hareketiyle birlikteydi. Ezilen ve sömürülenlerin, dünya genelinde sisteme karşı yükselen büyük bir dalga halindeki hareketinin bir parçasıydı. Sistemi değiştirerek yeni bir dünya yaratmak konusunda büyük bir iyimserliğin ve umudun hâkim olduğu bir dönemdi bu. O zamanki sloganların söylediğine bakarsak, "(devrim) sadece bir öpücük uzaklığında", "Sodom bugün, Gomorrah dünya" idi. GLF'nin çoğu dallarının paylaştığı inanç, toplumun bir devrimle değiştirilmesi gerektiği idi.

Bu, 35 yıl öncesindeydi. Eşcinsel hareketi ezilenlerin büyük hareketlerinden sonuncusu olarak ortaya çıktı ama ilk çöken hareket de o oldu. 68 Hareketi'nin dünyada yarattığı özgürlükçü rüzgârlar zamanla hızını keserken, eşcinsel hareketin militan ruhu çoktan sönmüştü. Hareketin vizyonu, dünyayı değiştirmekten ve "herkesin içindeki eşcinseli ortaya çıkarmak" tan, bir azınlık grubu olarak korumaya alınmaya ve sisteme eklemlenmeye kaydı. Ana akım eşcinsel hareketlerinin aile, ordu gibi kurumlara sahip çıkmaları ve life stile (yaşam tarzı) söylemiyle sınıf atlamaya yönelmeleri sonucu, sadece kendileri için kimi haklar talep eden bir anlayış hâkim oldu. 68'in savaş karşıtı eşcinsellerinin yerini şimdi, askere alınmadıkları için ayrımcılığa uğradığından şikâyet eden ve üniforma giyip, silah kuşanarak okyanus ötesinde insan öldürmeye hevesli eşcinseller aldı. Kimi Batılı ülkelerde sağlanan kısmi özgürlükler de eşcinselleri "barikatlardan diskolara" yöneltti. Bundan yirmi yıl öncesinde, gurur yürüyüşü yapanların taşlandığı bazı ülkelerde, yakın zamanlarda eşcinsel evliliklerinin de kabul edilmesinden sonra, "artık eşcinsel hareketine ihtiyaç kalmadı" diyenler bile oldu.

Kendilerine ayrılan gettolarında 'özgürce' eğlenen, açıkça ayrımcılığa uğramaları yasaklanan eşcinseller 'pembe sermaye' sahibi bir grup olduklarını ileri sürerek ve sistemle sorunu olmayan uslu çocuklar olarak, kendilerini kapitalizme sevimli ve vazgeçilmez gösterme yoluna gittiler. Buna liberal devletlerin karşılığı da, "eşcinseller de insan, onları sevelim, koruyalım" türü bir, asla eşit olmadan hoş görme biçiminde oldu. Böyle bir yaklaşımla, eşcinselliğin insanın tüm diğer niteliklerinin tepesinde yer alan bir yafta haline gelmesi kaçınılmazdı. Bu durum gerçekte, kibarlaştırılan ve sınırlandırılan ayrımcılığın meşrulaştırılmasından başka bir anlama gelmiyor.

Hareketin kimlik odaklı olması, zamanla, eşcinsellerin sınıflar üstü bir grup olarak algılanması gibi bir yanılsamaya da yol açtı. Giderek, pembe sermaye, eşcinsel turizmi, eşcinsellerin ekonomik bir baskı grubu olması gibi söylemler ortaya çıktı. Oysa eşcinsellerin sadece bir kısmı, The New Republic'de, Jonathan Rausch'un söylediği gibi yılda 50 bin \$ kazanıyor. Sadece onlar için "gay life stile" (eşcinsel yaşam tarzı) mümkün. Diğerleri içinse bu, sınıf atlamayı hedeflemekten ibaret. Zaman zaman söylendiği gibi bir 'queer nation' (eşcinsel ulusu) yok ortada. Belli sayıda ve varlıklı eşcinsel, San Francisco gibi metropol merkezlerinde rahat yaşarken, banliyöde oturan bazılarısı, zengin eşcinsellere bedenlerini satmak zorunda.

Anlaşılabacağı üzere, 2000'lere gelindiğinde eşcinsel hareketi genel olarak zaten sağa kaymıştı. 11 Eylül 2001 sonrası oluşan islamofobi nedeniyle Batı ülkelerindeki yabancı göçmen karşıtlığı, iyice Müslümanlara yöneldi. Bu dönemde, göçmen Müslümanlar arasındaki homofobi, daha çok göze batmaya başladı çünkü onları suçlamaya yarayacak bir argümandı. Hollanda ve Danimarka gibi ülkelerde, düne kadar azılı eşcinsellik düşmanı olan sağ partiler birdenbire eşcinsel haklarını savunmaya başladılar. Hollanda'da 2002'de siyasete atılan, Müslüman göçmen düşmanı, eşcinsel politikacı Pim Fortuijn'in etkisiyle, eşcinseller arasındaki islamofobi, ya-

bancı düşmanlığı gibi eğilimler gözle görülür hale geldi.

Özgürlüğün gerçek düşmanları kimler?

Lübnanlı eşcinsel hakları aktivisti ve sosyalist Ghassan Makarem'in Şubat 2006'da Socialistreview'de yayımlanan makalesinden:

"Gay and Lesbian Humanist Association (Gey ve Lezbiyen Hümanist Birliği) Dergisi'nin bir bağnazlık patlamasıyla, İslam hakkında "aptalca bir öğreti" demesi, eşcinsel özgürlüğü hareketindeki pek çoklarının medeniyetler çatışması adlı aptal öğretiyi benimsediklerinin en açık örneğidir.

Tüm dünyada eşcinsellerin her gün baskıyla karşılaştığı, Müslüman ülkelerde yaşayanlar gibi, ABD ve Avrupa'da yaşayanlar için de geçerli bir gerçek. Yine de, bazıları mücadeleyi İslam karşıtı ırkçı bir rotaya kaydırmayı seçtiler.

Batılı aktivistlerin islamofaşizm gibi sözleri telaffuz etmeleriyle aynı nefeste, 2006 Dünya Onur Yürüyüşü'nün Kudüs'ün işgal altındaki bölümünde yapılmasında sakınca görmemeleri, bu konuda açık bir gösterge olmalı. İsrail'in inşa ettiği apartheid duvarı tek başına, Pride'in 'Sınırsız Aşk' (Love without borders) sloganını saçma bir hale getirdi.

Aile değerleri söylemi ilk olarak, Amerikalı ve Avrupalı misyonerler tarafından Levant (Akdeniz'in doğu kıyısındaki bölge) ve Mısır'da kullanıldı; hâlâ da etkili. Fakat bu hep böyle değildi. Böyle olmadığını, hepsi de İslami yönetimler altında yaşamış olan 8. yy'dan Abu Nuwwas'ın şiiirleri, 12. yy'dan Omar Khayyam ve 15. yy'dan Muhammad al-Nawaji bin Hasan (Shams al-Din) örneklerinin gösterdiği gibi, tarihsel olarak bu bölgeden çıkmış olan homoerotik sanat, edebiyat ve halk hikâyelerinin önemli bir kısmı gösterir. Birçok Müslüman ülkede eşcinselliği suç sayan modern yasalar, ne ironiktir ki, emperyalist müdahalelerin doğrudan bir sonucudur ve Napolyon Kanunu'na dayanmaktadır. Bu zulüm, 'ulus devlet' ve 'genel ahlâkı korumak' gibi çok modern kavramlarla el ele yürümüştür. (Code Napoleon 1804 yılında yürürlüğe giren Fransız Medeni Kanunu)

Eşcinsellere yönelik baskının yakın geçmişten göze çarpan bir örneği, 2001'de Kahire'de 52 erkeğin tutuklanarak işkence görmeleridir. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Mısır'da, cinsel suçlarla ilgili yasaların sadece küçük bir bölümünün şeriat veya göreneklere dayandığını belirtiyor. Duruşma, itiraz hakkının olmadığı bir güvenlik mahkemesinde görüldü. Mısır, 2003'de bu tür mahkemeleri oluşturan olağanüstü hal yasalarını yenilerken, kendini haklı göstermek için ABD'nin Vatanseverlik Yasası'ndan (Patriot Act) alıntı yaptı. Mısır'lı aktivist Hossam Bahgat'a göre, amaç kesinlikle halkın ilgisini ekonomik kriz ve hükümetin likidite sorunundan uzaklaştırmaktı.

Pek çok Müslüman'ın homofobik oldukları doğru ama pek çok Katolik, Protestan, Hindu, Yahudi ve ateist de homofobikler. Buna rağmen, Papa eşcinsel rahiplere karşı bir cadı avına başladığı zaman, kimsenin 'Hristiyanofaşizm'den bahsettiğini duymayız, hem de faşizm bir hareket olarak en güçlü zamanlarına Hristiyan ülkelerde ulaşmış olduğu halde. Ya bu yıl Kudüs'teki onur yürüyüşüne saldıran ultra Ortodoks Yahudiler? Bu da 'Judeofaşizm mi?'

İster Müslüman olarak tanımlanan ülkelerde olsun, isterse İslami geleneklere sahip laik ülkelerde, geyler ve lezbiyenler Batı'nın 'insani yarıdım'larından bağımsız olarak özgürlükleri için mücadele ediyorlar. En yakın örneklerden biri, Lübnan'da Helem'in kurulmasıdır. Eşcinsel ilişkileri suç sayan yasaları, daha da sertleştirecek bir yasa değişikliği teklifiyle karşılaşan bir grup aktivist, şunu anladılar: onların özgürlükleri, Batıdaki hareketin tüketici tavrına ve getto zihniyetine benzeyerek gerçekleşmeyecekti. Ayrıca, toplumun tamamını özgürleştirecek uluslararası bir mücadelenin parçası olduklarının da farkındaydılar.

Irak'taki savaşı durdurmak için 15 Eylül 2003'de yapılan mitinginde bir grup eşcinsel aktivist de katıldı. Bu, büyük oranda İslami kültür ve değerlerin yaşadığı Beyrut'da gökkuşağı bayrağının bir gösteride ilk dalgalanışıydı. Orada, barış ve özgürlük mücadelesinin, savaş ve her tür baskıya karşı küresel mücadelenin bir parçası olduğu çok netti'.

İşgalle gelen 'özgürlük'

11 Eylül 2001 sonrası oluşan yeni konjonktürde, medeniyetler çatışması denen safsata dünya emperyalizminin stratejik ve hammadde gereksinimleri için Irak, Afganistan gibi yerlere saldırmasına gerekçe gösterildi. Bunun için de, emperyalizme boyun eğmeyen ülkeler düşman olarak tanımlandı. Özellikle de İslam ile gericilik ve terörizm birlikte anılır oldu. Yüz binlerce insanın öldürüldüğü işgaller, oralara 'özgürlük getirmek' olarak tanımlandı. Bu aşağılık saptırmada kullanılan argümanlardan biri de, İslami yönetimlerin kadın ve eşcinsellere karşı baskıcı yaklaşımıydı. Oysa emperyalistlerle iyi geçinen İslami ülkelerdeki insan hakkı ihlalleri bu, sözde uygarlık ihracatçısı emperyalistlerin hiç umurunda değil.

Bu oyuna gelmemeliyiz. Müslüman ülkelerde ve-rilecek demokrasi mücadelesi ayrıdır, emperyalizmin saldırganlığını onaylamak ayrı. Lübnan İsrail saldırısı altındayken, İslamcı Hizbullah'ın direnişinin Hristiyanlar, komünistler ve eşcinseller de dâhil olmak üzere, hemen her Lübnanlının desteğini almış olması buna örnektir. İran ve Afganistan gibi ülkelerde azınlık gruplarının (örn: Afganistan'da feminist Rawa) özgürlük talepleri, düşman işbirlikçiliği suçlaması tehdidiyle bastırılıyor. "11 Eylül'ü bahane ederek George W. Bush Afganistan'a saldırdığında büyük medya bunun Afganistan'a demokrasi getireceğini, kadınları özgürleştireceğini iddia ediyordu. 7 yıllık NATO işgali bunların hiçbirine neden olmadı, üstelik ülkeyi büyük bir açlığa, yoksulluğa ve şiddete sürükledi. Bir başörtüsü biçimi olan Burka da savaşı haklı göstermek için kullanılan bahanelerden biriydi. "Kadınlar burka giyiyor, özgür değiller, öyleyse ülkeye bombalar yağdırıp kadınları özgürleştirelim." Elbette işgal kadınları özgürleştirmede, onları öldürdü. Açlık, yoksulluk ve şiddetin artışı tecavüzü yaygın hale getirdi. Kadınlar bunun üzerine burkayı tecavüzden korunmanın bir yöntemi olarak daha çok benimsediler... Kadınlar üzerlerine bomba yağarken, açlık ve sefalet altında yaşam mücadelesi verirken özgürleşemezler. Kadınların özgürleşmelerinin garantisi onların insanca yaşama kavuşmalarıdır, başlarını açmaları değil."

İslam'ın eşcinsellik düşmanlığından gözlerini alamayanlar, dönüp Vatikan'a ve neoconlara baktıklarında, sorunun İslam, Hristiyanlık ya da başka bir şey değil, demokrasi olduğunu görebilirler. Almanya'da Nazilerin 50 bin eşcinseli mahkûm etmesini sağlayan Paragraf 175 daha kırk yıl öncesine kadar geçerli kaldı. Eşcinsellerin en özgür olduğu ülkelerden Hollanda'da da bundan 30 – 40 sene öncesinde eşcinsellik bir tabuydu. Daha 20 sene önce yapılan bir "gay pride"ın katılımcıları, yörenin gençleri tarafından taşlanmışlardı. Halen, koalisyon hükümetinin ortakları arasında eşcinsel eğitimcilerin işten çıkarılmalarıyla ilgili bir tartışma sürmekte. ABD gibi bazı Batı ülkelerinde eşcinsellere yönelik nefret cinayetleri hâlâ görülmüyor.

Eşcinsel ve kadın hakları gibi toplumsal cinsiyet konuları, İslami kültürün demokratikleşme yolundaki en zayıf noktalarından biri. Hristiyan kültürünün yüzlerce yıldır kendi içinde geçirdiği reformlara rağmen, Vatikan'ın bugün hâlâ bu konulardaki gelişmelere ayak direterek, kendisini marjinalize eder hale geldiğini görmeliyiz. İslami kültür içinde de, hiç şüphe yok ki, ciddi bir demokratikleşmeye ihtiyaç var ve bunun için mücadele edilmelidir ama bu mücadele, İslami kültüre ait insanları veya bizzat o kültürün kendisini hedef alarak, düşmanlaştırarak olmamalıdır. Hele de, o gruba karşılar diye, darbeci ve ırkçı bir kesimi müttefikimiz gibi algılamak, yapılabilecek en büyük hatadır. Unutulmamalıdır ki, onlar da en az diğerleri kadar homofobiktir. Üstelik demokratik koşullarda iyi kötü bir özgürlük mücadelesi verebilecekken, demokrasi-nin olmadığı koşullarda bu imkânsızdır.

Bu arada, 1999'da Seattle'da doğan küresel muhalif hareket tüm özgürlükçü gruplar için diriliş umudu oluşturdu. "Başka bir dünya mümkün" sloganıyla yeniden, dünyayı değiştirmek, kapitalizmi devirmek amacı etrafında buluşuldu. Kapitalizmin hedef saptırmasıyla yitirilen dönemin artık sonuna geldik. Zaman yeniden, bütün ezilenlerin birlikte, küresel kapitalizme karşı mücadele etme zamanı. Devrim yine "bir öpücük uzaklığında"...

Aktivist

IV. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma

TÜRKİYE’DE İSLÂM’LA HEMCİNSLER ARASI İLİŞİKİLERİ UZLAŞTIRMAK¹

Tarık BEREKET

Bu etnografik çalışma, erkeklerle cinsel ilişkiye giren Türkiyeli yirmi erkeğin deneyimlerini ve Türkiye’de baskın din olan İslâm’a bağlılıklarını nasıl gördüklerini ortaya koyuyor.

Makale, Türkiye’deki eşcinsellikler üzerine daha geniş bir çalışmanın parçası olarak, İslâm ve hemcinsler arası ilişkinin bir arada var olup olamayacağına dair karşılık ve anlayışları ortaya çıkarmak için ‘İslâm’la ilişkili olarak’ ifadesi de kullanılarak sorulan, “Cinsel yöneliminize ilişkin ne gibi sevinçler ve güçlükler yaşadınız?” sorusuna verilen yanıtları çözümlüyor.

İslâm hukukunu ve eşcinsel davranış konusunda getirdiği sınırlamaları ayrıntılı olarak tartışmak, bu çalışmanın kapsamı dâhilinde değil.

Bu daha çok, Türkiye toplumunun erkek üyelerinin, dinlerini çeşitli biçimlerde algılamaları ve yorumlamalarıyla nasıl hemcinsler arası edimlerde bulunabildikleri üzerine bir düşünme.

Bundan başka, makale, İslâm’ın toplumsal bir kurum olarak erkeklerin hemcinsler arası ilişkilerini toplumsal olarak örgütlemenin belli bir yolunu üretmeye nasıl yardım ediyor olabileceğinden de söz ediyor.

Giriş

Hepimiz gündelik yaşamların, özellikle de başkalarının yaşamlarının yüzeyinin altında yatan gerçekleri biraz da olsa merak etmez miyiz? Hele de bizi bir ağ gibi saran gerçekler konusunda daha da meraklı değil miyizdir? Bu tür meraklar, cinsel azınlıklar hakkındaki toplumbilimsel araştırmalarda esastır. Dışarıda, içeride olan bitenden masumca habersiz olan bir gözlemci vardır; içeride ise, ilişkileri ve bunların anlamları hakkında belki yalnızca bir dereceye kadar bilinçli katılımcılar. Batı uluslarındaki pek çok cinsel azınlık, kimlik politikasına dayalı toplumsal hareketler geliştirirken, Türkiyeli cinsel azınlıklar neredeyse görünemiyor durumda kalmışlardır. Türkiye’deki cinsel azınlıklar üzerine

araştırmalar da neredeyse aynı oranda gelişmemiş durumdadır. Bu durum kısmen, özellikle İslâm kültürü pratikleri ve geleneksel cinsiyet rolleri gibi Türkiye’de sağlam temellere oturmuş belli kültürel pratiklerin sonucudur. Türkiye ulusu, 1923’te cumhuriyet olarak kuruluşundan bu yana laikliğini şevkle savunmuşsa da, çoğunluğu Müslüman olan ve İslâm’ın, değerler ve normlar üzerinde güçlü bir etkisi olduğu bir ülkedir. 2003’te, İslâmî kökleri olan bir parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) seçimleri kazandıktan sonra da, İslâm üzerinde *daha fazla* duruluyorken erkeklerin nasıl hemcinsleriyle ilişkiye girebildikleriyle ilgili endişeler var.

Bu makalenin başlıca amacı, araştırmaya katılanların, Türkiye’de baskın din olan İslâm’a olan bağlılıklarını cinsel edimleriyle bağdaştırırken yaşadıkları deneyimler hakkında bir izlenim vermektir. Makale, İslâm ve hemcinsler arası ilişkinin bir arada var olup olamayacağına ilişkin anlayışları ortaya çıkaracak karşılıkları incelemek için ‘İslâm’la ilişkili olarak’ ifadesi de kullanılarak sorulan, “Cinsel yöneliminize ilişkin ne gibi sevinçler ve güçlükler yaşadınız?” sorusuna verilen yanıtları çözümlüyor. İslâm hukukunu ve eşcinsel davranışla ilişkisini ayrıntılı olarak tartışmak, bu sunumun kapsamı dâhilinde değil. Bu daha çok, Türkiye toplumunun erkek üyelerinin, dinlerini çeşitli biçimlerde algılamaları ve yorumlamalarıyla nasıl hemcinsler arası edimlerde bulunabildikleri üzerine bir düşünme. Bundan başka, makale, İslâm’ın toplumsal bir kurum olarak erkeklerin hemcinsler arası ilişkilerini toplumsal olarak örgütlemenin belli bir yolunu üretmeye nasıl yardım ediyor olabileceğinden de söz ediyor.

Metodoloji

Bu çalışma, daha önce Türkiyeli erkek cinsel azınlıkların toplumsal yapıları hakkında daha geniş bir çalışma sırasında² görüşülmüş yirmi erkeğin seslerine dayanarak deneysel ve söylemsel düzeye odaklanıyor. Gizli doğasından ötürü, Türkiyeli eşcinsel erkeklerin temsili örneklemi neredeyse mümkün değil. Ancak en erişilebilir kaynak olan Ankara’daki Kaos GL’den

aynı cinsle yönelik düşünceleri, duyguları ve davranışları olan heterojen bir grup erkek bulmak için (bu grubun, daha geniş eşcinsel nüfusa göre en azından eşcinsel özdeşleşmesi ve pratiği açısından muhtemelen yanlış olacağını bilecek) çaba harcadı. Araştırma için Stephen Murray'ın (2000) eşcinselliklerin toplumsal yapısını hakkında üç katmanlı tipolojisinde önerdiği *yaş hiyerarşili, toplumsal cinsiyet hiyerarşili ve eşitlikçi eşcinsellikler* kategorilerinden herhangi biriyle ilişkili olan en önemli karakteristikleri dâhil etmek büyük önem taşıyordu. Böylece, görüşülenler cinsel rol³ tercihin (aktif/pasif/gey veya aktif-pasif), yaşa ve eğitim düzeyine (lise düzeyi ve altı, üniversite düzeyi ve üstü) göre seçildiler. Cinsel rol tercihi, katılımcıların toplumsal cinsiyet hiyerarşili ya da eşitlikçi eşcinselliğe uyup uymadığına ilişkin ipuçları veren bir unsurdur. Yaş boyutu, kuşak farklarının, kendini aktif⁴, pasif, gey veya aktif-pasif olarak görmekle ilişkisini ortaya koydu. Son olarak, daha üst düzey eğitime sahip insanlar eşcinselliğin ya da eşcinsel davranışların Batılı medyadaki temsillerine daha fazla maruz kalmaya ve Batı ülkelerine daha fazla yolculuk etmeye meyilli oldukları ve bu da muhtemelen gey kimlikler oluşturma olasılığını artırdığı için eğitim düzeyi de önemliydi.

Kanada'da yaşamama rağmen, anadili Türkçe olan biri olarak, araştırmayı Türkiye'de sürdürmek ve bu etnografik çalışmayı incelenen erkeklerin dilinde yürütmek açısından eşsiz bir konumdayım. Katılımcılara kendi cinsel davranışları hakkında sorular soruldu ve yanıtları, kendilerini nasıl ve neden belli kategorilerin içine veya dışına koyduklarına ve bu özdeşleşmenin, başka erkeklerle olan etkileşimleri açısından ne anlama geldiğine ilişkin bir fikir verdi. Birçok yönden, eğer ben bu alanda *içeriden biri* olmasaydım, bu etnografya mümkün olamazdı. Eşcinsel camianın üyeleri, bu ortam tarafından geliştirilmiş sınıflandırma kurallarına göre güvenilmeyecek olan *dışarıdan birine* anlamlı herhangi bir bilgiyi biraz zor sağlardı. Bu da katılımcılarla benim aramdaki güven ilişkisinin gelişmesi için normalde geçecek süreyi azalttı. Bant kayıtlarından yapılan alıntılar kendi cinsiyet ilişkisine giren erkeklerin sıradanlığını ve çeşitliliğini göstermek için kullanıldı. 'K' harfi ve ardından gelen vaka numarası, çalışmadaki belli bir

katılımcıdan yapılan alıntıyı belirtir ve o katılımcının takma adına bağlanır. Her alıntının sonundaki etiket bölümü, katılımcının cinsel rol tercihini, yaşını ve eğitim düzeyini belirtir. Bu ifadeler tüm Türkiye toplumuna genellenmeye çalışılmamıştır.

Eşcinsellik ve İslâm'ı algılamak üzerindeki etkileri

İslâm Hukuku, Allah'ın sözü olarak kabul edilen Kuran'a dayanır. "[Kuran], Müslümanların nasıl davranmaları gerektiği konusunda yetkili sayılır ve hürmet görür." (Jamal, 2001:3). Dahası, İslâmî gelenekler, öğretiler ve Muhammed Peygamber'in öykülerinin bir derlemesi olan *hadis* ve *sünnetler* de İslâmî doktrin ve hukukun Kuran'dan sonra ikincil kaynağı olarak kabul edilir (bkz. Schild, 1992; Dunne, 1990). Schild'in belirttiği gibi (1992:179-180), İslâm, cinselliği "her insanın kesinlikle normal ve doğal bir dürtüsü" olarak görüyor. "Sekse, ruhsal ve bedensel benliğin tamamlayıcı etkisinden dolayı cennette çok önemli bir yer verilmesi, bu olumlu tutumun simgesidir". Ancak seksten zevk alınmasına yönelik pek çok kısıtlama vardır, çünkü bu ancak nikâh dâhilinde gerçekleşebilir. İddiaya göre "bekârlıkta cinselliğin bastırılması ve evlilik dışı eşcinsel edimlerin yanı sıra heteroseksüel edimler de toplumsal düzen ve yaşamın Allah vergisi ahengini tehdit eder." (Schild, 1992:180; ayrıca bkz. Dunne, 1990:66). Böylece, eşcinsel edimlerde bulunmak (livata), toplumsal dokuyu bozan ve kargaşa yaratan zinaya benzetilmiştir. Tapınç (1992:45), Schild (1992), Dunne (1990) ve Yılmaz (1998:129-130) gibi birçok araştırmacı, hemcinsler arası ilişkilerin İslâm tarafından 'günahların en kötüsü' olarak görüldüğünü çünkü bu gibi eylemlerde bulunanların, Allah'ın isteğine hakaret etmiş olduğunu; böylece, İslâm'ın, suçluların ölümle cezalandırılmasını tavsiye ettiğini iddia ediyor⁵ (bkz. AbuKhalil, 1997). İncil'deki Lût öyküsüne Kuran'da bulunan atıf ve öykünün bir hadisteki yorumu vasıtasıyla eşcinselliğe karşı sert yasaklar bildiriliyor.

Kuran'ın egemen okumasının aksine Jamal (2001), eşcinselliğe⁶ dair kolayca kanıksanan varsayımları sorguluyor ve Kuran'da hemcinsler arası pratiklerin, sırasıyla evlilik sınırları dışında kadınları/erkekleri arzulamak ve öfkelerini kont-

rol edememek gibi birtakım karşı cinse yönelik ve cinsellik dışı etkinliklerden farklı görülmediğini öne sürüyor. Kuran'da geçen anahtar terimler üzerine yaptığı çözümleme aracılığıyla, Kuran'ın hemcins cinselliğinin ahlakiliğini nasıl algıladığını anlamak için Kuran'daki Lût hikâyesine⁷ bakıyor. Jamal (2001:64), "hemcinsler arasında yaşanan cinsel iğrençliklerin, Allah'tan uzaklaşmanın yalnızca bir başka şekli" olduğu ve eşcinselliğin, Lût kavminin uğradığı cezanın esas nedeni ya da 'suçların en kötüsü' olmadığı sonucuna varıyor. Jamal (2001:66), Kuran'da hemcinsler arası etkinliklere hafif bir vurgu yapan bazı sözcükler olduğunu ve bu sözcüklerin de, yasaklanmış şeylerin aynı zamanda kutsal olduğuna dair bir gerilime işaret ettiğini ekliyor. Dahası, Kuran eşcinselliği özel olarak açık ve net bir terimle kınamıyorsa da, hadislerin çözümlemesi, belli bir terim aracılığıyla (Arapçadaki, Kuran'da sözü geçmeyen, *lûtiyat*) eşcinselliğe duyulan nefrete, savunulandan daha fazla ahlakî vurgu yapıldığını gösteriyor (Jamal, 2001:67-8). Şaşırtıcı olmayan bir biçimde Jamal'ın, Kuran'ın hemcins cinselliğinin ahlakiliğini nasıl algıladığı konusundaki tartışması, bu algının olumsuz olduğu yönünde bir pekiştirmeye, dolayısıyla eşcinselliğin, günahların en büyüğü olmasa da bir günah olduğu fikriyle sonuçlanıyor. Jamal (2001:68) şöyle diyor:

Kuran'ın hadisleri etkilemesinden, hadis edebiyatı, Lût'u sadece hemcins cinselliğine bağlamayı başarmış, böylece Kuran'ın çeşitli yorumlarını etkilemiştir. Bu belki de hemcins cinselliğine karşı İslâm'ın daha sonraki tutumlarının da nedenini açıklar. ... [b]u belki de geleneksel Müslümanların hemcins cinselliğine yönelik, Kuran'ın kendisindeki metnin okumasından biraz farklı olan yorumlarını nereden edindiklerine dair daha fazla kanıt sağlar.

Kuran'ın ilettiklerine bakarsak, görüldüğü kadarıyla hemcinsler arası etkinlikler hakkında ahlakî bir karar veren ve Müslüman bir ülkede (ya da İslâm öğretilerinin Müslüman ebeveynler tarafından teşvik edildiği bir ortamda) büyümüş erkeklerin seçenekleri sınırlıdır. Görüşmeler sırasında, araştırma örneklemine dâhil olan tüm erkeklerin içinden, İslâmî geleneklere uyan (ya da geçmişte uymuş olan)lardan on bir (11) tanesi ya zamanla dine inancını yitirdiğini, ya da hayatını karmaşıklaştıracağı için dini görmez-

den geldiğini belirtti. Ayrıca üç katılımcı, dinin hiçbir zaman kaygı unsuru olmadığını, çünkü zaten dinin fazla vurgulanmadığı bir ortamda büyüdüğünü ifade etti. Din ve İslâmî öğretilerden ne anladıkları üzerine bazı görüşler:

K08: İslâm veya dine gelince, hiçbir dine inanmıyorum. Ama işte mesela çocukluğumdan beri bana öğretilen işte dini şeyler vardır ya, hani böyle düşündüm, yani nedir işte, Kuran-ı Kerim'in tercümesini okuyorsun, bakıyorsun orda bir ayette diyor ki, eşcinseller cehennemliktir diyor. Ben de düşünüyorum, beni lanetleyen bir tanrıya ben de inanmam. [Deniz: *pasif*, 25, lise mezunu].

K09: Dine inanırım da doğrusunu söylemek gerekirse fazla üzerine düşmüyorum... [Ziya: *aktif*, 20, bir miktar lise eğitimi almış]

K12: Dini bir çevrede yaşıyorum... ailem oldukça dindardır.. ben de yirmi yaşına kadar dinle bağlantısı olan, beş vakit namaz hariç, bütün dini vecizelerini yerine getiren biriydim. Eşcinsel kimliğimi çok küçük yaşta kabul ettim... [eşcinsellik ve dini] normal beraber yürüttüm... yani kendi dinimle alakalı herhangi bir baskı yaşamadım... hem dini şeyimi yerine getirdim hem de erkeklerle beraber oldum. Şu anda dinle alakalı herhangi bir inancım yok... Allah'a da inanmıyorum artık... inancımı yitirdim. [Ahmet: *pasif*, 30, lise mezunu].

K18: Zaten çok dine bağlı bir insan değilim, eskiden küçükken geceleri yatmadan dua ederdim ama artık hiç öyle şeyler yapmıyorum... Allah'a inanıyorum ve bu bana yetiyor, ama İslâm dini adına özellikle bir şeyler yapmıyorum ve ihtiyaç da duymuyorum. Zaten dinime göre ben günah işliyorum... eee bunu bile hâlâ yapıyorsam demek ki çok da inanmıyorum demek ki... [Emre: *gey*, 25, üniversite mezunu].

K17: İslâm dini içerisinde yetiştirildiğim için kendimi Müslüman olarak tanımlıyorum ama Müslümanlığın gerektirdiği şartların neredeyse hiçbirini yerine getirmiyorum, uygulamıyorum, yani dindar değilim. [Yücel: *aktif*, 33, üniversite mezunu].

K07: Şöyle lise yıllarında, ailemin dini inançları çok olduğundan dolayı, kendimi çok kötü hissettim. Yapılmaması gereken bir şey yapıyorum gibi hissettim. Türk toplumunu düşündüm. Günahkârlık.. Müslümanlık yönüyle alakalı... şu anda öyle bir inancım yok. Yani ..sonunda çözümlenmiş bir problem oluyor benim için. [Harun: *gey*, 27, üniversite mezunu].

Görüldüğü gibi bu erkekler ya Kuran'ın otoritesini sorguluyor ya da İslâmî kültürü reddediyor. Kuran Allah'ın sözü kabul edildiği için, bu erkeklerin bazıları egemen dine olan inançlarını kaybetmekle kalmıyor, Allah'a inanmayı da bırakmış oluyorlar. Öte yandan, bazı erkekler İslâm'ın âdetlerini (örneğin beş vakit namaz kılmak gibi) yerine getirmediklerini belirtmeler ve kendilerini dindar saymasalar da, yine de – egemen inançların yeniden uyarlanmasıyla- Allah'a inanıyorlar. Bir başka deyişle, bu erkekler, Allah üzerindeki görüşlerini 'kişiselleştirmiş' oluyorlar ve onları kendileriyle barışık tutan da bu içten inanç. Dini kendine göre yorumlayan bir katılımcı:

K15: Din inancım var ama bu tamamıyla kendi içimdeki inançlarla alakalı, belli bir din ya da akımdan yola çıkarak değil. Kendi mantığım ve benimle oluşturduğum bazı şeyler var... aile içinde de din her zaman çok arka planda kaldı. [Enver: gey, 24, üniversite mezunu].

Ellili yaşlardaki bir başka katılımcı diyor ki:

K16: Türkiye'de tabuların ve dinin baskın bir yer olduğu ortada, aynı zamanda ben son derece dindar bir insanımdır, ama tabii böyle şeyler [eşcinsel ilişki] yaşamak bana ters gelmez, ama benim gibi bilinen bir X-iseyseniz, her şeyinize çok dikkat etmeniz gerekiyor... [Erol: cinsel rol tercihi belirtilmemiş, 50+, üniversite mezunu].

Bu katılımcı, eşcinsel ilişkilerin gizlenmesinin, din tarafından dayatılan yasaklardan kurtulma işlevi gördüğünü gösteriyor. Bunu söylemişken, hemcinsler arası cinsel edimler gizli bir şekilde gerçekleştiği takdirde, bunu yapanların kendileri tarafından yanlış bir şey olarak değerlendirilmiyor; böylece, bu tarz erkekler, İslâm'la eşcinsel davranışlarını bağdaştırabiliyorlar. Kişi toplumdaki saygınlığını koruyabildikten sonra, özel tercihleri ve kişisel özellikleri, dinî inançlarıyla karışmıyor. Erol (K16) eşcinsellik hakkında daha serbest liberal bir İslâmî görüş sergiliyor, çünkü ona göre İslâm ve eşcinsellik birbirine karşı değil ve her şey el altından yapıldığı sürece bu ikisi birleştirilebilir. Sonuçta itibar kaybetmemek ve kamusal alanda dayatılan toplumsal cinsiyet rollerini sürdürmek, dinin ağırlığını hafifletiyor.

Başka bir vakada, dindar bir katılımcı, 'aciz bir kul' olduğunu ve heteroseksüelliğe 'geçmeye' çalıştığı halde yapamamasını, Allah'ın ona böyle bir güç ve dayanıklılık vermemesine dayandırıyor. Birol (*pasif*, 41, ortaokul eğitimi) Kuran'ı okuduğunu, Ramazan'da asla alkol almadığını ve oruç tuttuğunu ve eskiden düzenli olarak Cuma namazına gittiğini söyledi. Ancak şunu da ekledi:

K19: ...dinimizde eşcinselliğin günah olduğunu biliyorum ama Kuran'da bütün Müslüman olan insanların sonuçta cennete gidebileceğine dair bir ayetin olduğunu da biliyorum, ben idam olmayacağıma biliyorum dinen, ama ceza yatacağım, [kimseye] zarar vermediğim sürece ben çok da günahkâr olduğuma inanmıyorum.... Kendimi de Allah'ın yarattığı aciz bir kul olarak görüyorum ve bunu [eşcinselliğimi] kendi gücümle de yenemediğim için de, Allah bana bu gücü verseydi diyorum... ama kendimle barışığım da yani...

Son olarak, bir katılımcı, günahının farkında olduğunu ve 'gey camiası'nın bir parçası olmanın kendisi için ne kadar zor ve üzücü olduğunu ifade etti. İslâm'ın buyrukları ve ana hatlarının evinde sürekli konuşulduğunu söyleyen Tarkan (*aktif*, 31, lise mezunu), eğer biri İslâmî inanca derinden bağlıysa, hemcinsleriyle ilişkiye girmenin onda (mecazi anlamda) ciddi yaralara yol açacağını iddia ediyor. Şöyle diyor:

K13: ...dinle kesinlikle aykırı bir hayat olduğunu da biliyorum... inancım da bu... günahkâr oldum, günah olan bir şeyin günah olmadığını iddia edersen kâfir olursun, günah olmadığını iddia etmiyorum.... [B]ence dini taraflarımda çoğalma bile oldu eskisine oranla, sahip olduğun değerlere daha çok sahip çıkıyorsun... çünkü ayağının altından akıp gidiyor bir zamandan sonra... din ile cinsel eğilimimi birlikte bağdaştıramıyorum... İslâmiyet'te 'eşcinsellik' diye bir şey yoktur.

Böylece Tarkan İslâm'ı hemcinsleriyle olan etkinlikleriyle bağdaştıramıyor ve bu da onun kendini suçlu hissetmesine yol açıyor. İslâmî öğretiler ve Kuran tarafından belirtilen cezayı alacağını varsayıyor. Öyle görünüyor ki Tarkan'a göre kendisi belli değişmez seçeneklerle sınırlanmış durumda: ya bu tür etkinliklerden uzak duracak, ya da en derin tutkularına teslim olacak ve bununla gelen günahı kabul edecek. O, ikincisini seçiyor. Tarkan'ın dinle ilgili deneyimleri, İslâm'ın bireyleri etkileme kabiliyetini ve te-

melde olumsuz bir psikolojik güç olarak var olduğunu açıkça gösteriyor.

İslâm ve Türkiye’de eşcinselliklerin toplumsal örgütlenişi

İslâm, diğer toplumsal kurumlarla birlikte Türkiye toplumundaki ataerkiye katkıda bulunan temel unsurlardan biridir. İslâm dünyayı ikiye böler: erkeklere ait olan kamusal alan ve kadınların ev ve aile hayatının yeri olan özel alan. Kandiyoti (1987), İslâm’ın, kadınların erkekler tarafından tahakküme uğrama deneyimlerini etkileyen bazı tektipleştirici kavramlar sağladığını öne sürüyor. Bu da kişinin kendisini cinsiyetlendirilmiş bir kul/özne (gendered subject) olarak kurgulamasıyla yakından ilgili olan kültürel denetimleri açığa çıkarıyor. Kuran, ilâhî yargının doğruluğunu sorgulamak günah olacağından, kadının ikincil ve aşağı konumunu meşrulaştırıyor. Dinî kurallara yapılan aşırı vurgu, cinsiyetler arasındaki ya da aynı cinsiyet içindeki toplumsal davranış ve ilişki kalıplarına her zaman yeterli açıklama getiremese de, İslâm’ın genelde toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkileri, erkek dünyasındaki mevcut iktidar ilişkilerine ve hatta bunların özelde erkek eşcinselliği üzerindeki etkileşimine genişletilebilir. Özel alanla kamusal alanın cinsiyete göre birbirinden ayrı tutulması, Türkiye toplumunda ataerki ilişkilerin yeniden üretilişi ve harekete geçirildiği yaygın toplumsal cinsiyet ideolojisini olduğu kadar, cinsiyet-egemen ideolojiyi de yeniden üretmeye yarar (bkz. Connell, 1987:119-41). Toplumsal kurumlar, bu bağlamda İslâm, kültürel olarak değer verilen eril kimliklerin üretiminden, önemli şekilde sorumludur. Bu iddia daha da ileri götürülüp, bu kurumun, cinsel ilişkilerde *aktif* ve *pasif* rollerin arasındaki açık ayrımın sıkça dile getirildiği eşcinselliğin geleneksel yapılanışını yeniden üretmeye yardım ettiği ileri sürülebilir. Unutulmamalıdır ki İslâm, erkek ya da kadın olmanın ne demek olduğunu tanımlayan geniş bir yelpazedeki bir dizi kurumsal düzenlemenin içindeki bir unsurdan ibarettir, çünkü toplumsal cinsiyet tanımları yeni kurum-sal ortamlarda yeniden üretilmektedir.

Türkiye’deki hemcins ilişkileri, ancak Türkiye’deki cinsel ideolojinin daha genel yapıları ve bunların erillik ve dişlilik tanımları içinde tam olarak

anlaşılabilir. Bu kültürde cinsel davranışa iliştilmiş belirli anlamlar aracılığıyla toplum ve cinsellik arasındaki bağlantılar ortaya çıkarılabilir. Bu, bireylerin yapılanmış bir model olarak sunulan kültürün ‘taşıyıcıları’ olduğu anlamına gelmez. Her şeye rağmen, baskın cinsel ideolojinin egemen söylemi, farklı farklı ilişki türlerine zorluk çıkarabilir ama ille de engellemez. Bununla birlikte, edimlerin rastgele olmadığını aklımızdan çıkarmamalıyız. Barry Adam’ın ifade ettiği gibi (1985; 1993), kültürlerarası kanıtlar gösteriyor ki eşcinsellik, görüldüğü toplumun yapısal kodlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Böylece, “eşcinselliğin toplumsal coğrafyasının, cinsel arzunun neden belli yapısal noktalarda ortaya çıktığı ve nasıl düzenlenip anlamlandırıldığı sorusuna dair ipuçları ortaya çıkarması gerekir” (Adam, 1985:19).

Ben Türkiyeli erkekler tarafından eşcinsel deneyimlerini yorumlamakta ve düzenlemekte kullanılan cinsiyet rolünün, Akdeniz bölgesi ve Latin Amerika’nın büyük bir kısmında yaygın olan cinsiyet yüklü söyleme (bkz. Adam 1993) dayandığını savunuyorum. Böylece, ‘veren’, kadın ya da ‘gerçek’ eşcinseldir, ‘koyan’ da ‘gerçek’ erkektir. Bu elbette erkeğin girişteki aktif rolüne karşılık, kendini vajinal ya da anal ilişkide girilmek üzere sunan kimselere karşılık gelir. “Eğer birinin özelliği erile ve eril pratik (girmek değil de) girmekse, anal ilişkide ‘aktif’ olmak, bu özelliği güçlendirir. Ama aynı kişi aynı zamanda ‘pasif’se, erilliği olası bir tehdit altındadır” (Kippax ve Smith, 2001:420). Eril aktiflikle dişil pasiflik arasındaki ayrımın, cinsel gerçekliğin düzenlenişinde merkezi olduğu da söylenebilir. Bu ayrım, Türkiye’nin geleneksel cinsiyet kültüründe tipik olan bir tür simgesel egemenlik anlamına gelir. Erkek-kadın etkileşimlerinin simgesel yapısı, öyle anlaşılıyor ki, Türkiye’deki eşcinselliklerin örgütlenmesinde bir model işlevi görüyor. Bu modelin bir parçası olarak, hemcinsler arası etkileşimlerin örgütlenmesi ve yapılandırılmasında asıl önemli olan belki de paylaşılan biyolojik cinsiyetten ziyade katılımcıların oynadıkları toplumsal roller, bir diğer deyişle, cinsel partnerler ve toplumsal kişiler olarak aktif ve pasif olmaları (Parker, 1999:30). O halde, bu model çerçevesinde hemcinsler arası arzu ve pratiklerin oldukça belirgin bir kültürel kurulumu var.

Yaygın cinsiyet ideolojisine dayanarak, Tapınç'a göre (1992:45) eşcinsellere kalan, yalnızca ikili cinsiyet tanımlarıdır, çünkü genel geçer sistem, insanlar için alternatif kimlik modellerinin ortaya çıkışını engeller. Dahası, Tapınç şöyle devam eder: "Türkiye'deki eşcinsellerin çoğunun eşcinselliklerini fark ettiklerinde, kadınlarla ve kadınlık imgeleriyle özdeşleşerek kadınsılığı benimsemelerinin nedenlerinden biri de budur". Bu yüzden, kültürel olarak tanımlanmış 'erkekliğinizi' terk ettiğinizde, sınırlanacak tek güvenli liman, kadınlık alanı gibi görünür (Tapınç, 1992:45). Bir erkeğe girmek de damgalanmaya müsait bir durum olsa da, 'aktif' eşcinsel yine de 'aktif'liğini vurgulayacak şekilde 'erkek gibi becerdiğini' ilan ettiği sürece erkeklerin dünyasındaki yerini koruyabilir.

Yukarıda ele alınanlardan başka, Türkiye toplumunda yeni bir olgunun ortaya çıkışına dikkat çekmek fevkalade önemli; o da aktif girenle pasif girilen arasındaki geleneksel ayrımın gidecek azalmakta olduğu olgusu. Böylece, cinsiyetlendirilmiş cinsel aktiflik ve pasiflik şeklindeki tahakkümcü kurulumlara rağmen, bu yapıyı yine tanıyan ama buna direnen birçok başka erkek var. Bu erkekler, kendilerini 'aktif' ya da 'pasif' olarak kavrayışlarını ya da yeniden kavrayışlarını nasıl kurguladıklarını dinamik bir biçimde sorguluyor ya da yeniden düşünüyorlar. Böylece toplumsal cinsiyet yüklü 'dil'in kendileri hakkındaki fikirlerinde nasıl dolaşıma girdiğini ve ayrıca nasıl bir arzu dili sağladığını sorgulamış oluyorlar. Hemcinsler arası arzunun örgütlendiği bu yeni model özellikle şehirli, genç, eğitilmiş ve orta sınıf eşcinsellerde yaygın biçimde görülüyor. "Onlar toplumdaki eşcinsel nüfusun yeni, cinsel açıdan bilinçli bir katmanını simgeliyorlar ve kendilerini tanımlamak için 'gey' sözcüğünü kullanıma soktular" (Tapınç, 1992:46). Bu, tüm dünyada hemcinsler arası yakınlaşmanın alternatif kurulumlarının ortaya çıkışını teşvik etmeye başlayan küreselleşme süreçleriyle iç içe geçmiş bulunan Batılı 'gey kimliği' düşüncelerine bağlanabilir (Tapınç, 1992:46; Adam 2001). Türkiye'deki eşcinsel erkekler arasındaki ilişkilerin Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yaygın olan 'gey modeli'ne doğru *evrilmeye* mi başladığı yoksa yeni doğrultularda mı geliştiği tartışma konusu.

Wafer'a göre (1997:90), Muhammed Peygamber'in "özellikle çok çekici oldukları için gençlere bakmamaları yönünde müritlerini uyardığı" pek çok hadis var. Hemcinsler arası etkinliğe yönelik İslâmî politikalar bu tür metinler vasıtasıyla geliştirildiği için 'gençler'e yapılan vurgunun, eşcinselliğin toplumsal olarak belli bir biçimde örgüt- lendiğine işaret ettiği sonucu çıkarılabilir. Benzer şekilde, Türkiye toplumunda dinle ilgili olarak Tapınç (1992:45), "kız güzeli erkeklerin kadınlarla aynı kategoriye kon- duğunu" söyleyerek yalnızca yaşın değil, bunun gerektirdiği toplumsal cinsiyetin de hemcinsler arası yakınlaşmanın 'geleneksel olarak' örgütlenmesine katkıda bulunan bir özellik olarak önemine dikkat çekiyor. Bunu söyledikten sonra Tapınç ekliyor:

Kadınlarla özdeşleşme meselesiyle bağlantılı olarak eşcinsellerin, özellikle kadınsı ve 'pasif' olanlarının sınırsız güçte bir cinselliğe sahip olduğu varsayılıyor ve böylece eril dünyaya karşı cinsel tehdidin unsurları olarak görülüyorlar.

Sonuç olarak, yaşça büyük olan erkeğin aktif olarak ve daha genç olan, kadınsı özelliğe sahip erkeğin de 'alıcı' partner olarak tasarlandığını anlıyoruz. Bir diğer deyişle geleneksel yaş hiyerarşili sistem geçerli. Ancak benim araştırmam yaş boyutunu destekleyecek herhangi bir kanıt içermiyor. Örneğin, dindar bir insan olarak Birol ([*pasif*, 41, ortaokul eğitimi]) sadece pasif olduğunu belirtti, ama yirmili yaşlardaki erkeklerden yana bir tercihi olduğunu da ekledi. Birol kendini 'bir erkeğin bedeninde hapsolmuş bir kadın' olarak gördüğü takdirde, yaşla tanımlanmış eşcinsellik kurgusuna sadık kalırsak, yaşça kendinden büyük erkeklerle ilgilenmesi beklenirdi. Öte yandan Tarkan [*aktif*, 31, lise mezunu] hemcinsler arası etkinliklerde 'asla' alıcı taraf olmayacağını, çünkü erkekliğinin ciddi biçimde tehlikeye gireceğini belirtti. Üstelik Tapınç'ın (1992) iddiasına uyan biçimde, Tarkan yalnızca 'genç ve kırıtkan' erkeklerle ilgilendiğini iddia etti. Yine de, bu çalışmadaki örneklem genişliği kesin sonuçlar çıkartacak kadar büyük değilse de, bu erkeklerin cinsel rol tercihlerine bakarak ve kendilerini yalnızca *pasif* ya da yalnızca *aktif* olarak tanımladıklarını fark ederek, sağlam dinî inançlarını da hesaba katarsak, ataerkiden de oluşan temel bir etmen olarak İslâm'ın, kişinin

kendisini cinsiyetlendirilmiş bir kul/özne olarak kurgulamasına katkıda bulunduğu ve böylece cinsiyet hiyerarşili eşcinselliği teşvik etiği sonucuna varmak oldukça çekici geliyor. Bir diğer deyişle, dinin, erkek eşcinsel ilişkilerin 'geleneksel' kurgulanışıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu açıklama geçici olmaktan öte değildir. Bu yüzden, sonuç sakınarak sunulmaktadır. Ayrıca bu çalışma, yaş hiyerarşisini, hemcinsleriyle ilişkiye giren erkeklerin belirleyici bir özelliği olarak savunmaz. Geri kalan katılımcılar hemcinsler arası ilişkilere girmekle ilgili olarak dine önem vermediklerinden, onların cinsel rol tercihlerini daha fazla incelemek anlamlı değil.

Sonuç

Tüm görüşmelerde ortak yön olarak ortaya çıkan şey, katılımcıların, dini ve/ya Allah'a dair harfiyen yapılmış tanımları ret de etseler, tüm İslâmî ideallere inansalar da, cinsel rolleri ne olursa olsun eşcinsel pratiklerde bulunuyor olmalarıdır. Bu erkeklerin çoğu için, cinsellikleriyle dinî buyruklar arasındaki çelişki içinden çıkılmaz bir çelişkiydi. Bu yüzden, 'gay camiası'na katılarken dinî inançlarını yitirme eğilimine girdiler. Çalışmanın bazı katılımcıları, açık bir biçimde İslâm'a (ya da herhangi başka bir dine) inanmadıklarını belirtirken, diğerleri ismen 'Müslüman' olduklarını, ancak bunu daha çok kültürel bir bağ olarak algıladıklarını itiraf ettiler. Öte yandan, katılımcılardan ikisi, İslâmî dünya görüşüne inanan Birol ve Tarkan, cezalandırılmayı bekliyor.

İslâm eşcinselliğin konumu hakkında net gibi görünse de, Devrim Yılmaz (2002) Türkiye'deki üç din adamıyla yaşadığı eşcinsel deneyimleri kışkırtıcı bir biçimde belgeliyor. Yılmaz (2002:34-7), okuduğu dinî okuldaki hocası tarafından nasıl tecavüze uğradığını anlatıyor. Ayrıca önde gelen bir hafızla olan ilişkisinden bahsediyor ve aynı zamanda evli olan bu adamın kendisine, kendi eşcinsel davranışının sakınca yaratmadığını, çünkü hafızlığın sadece bir meslek olduğunu ve kiminle sevişeceğine ilişkin bir sınırlama getirmediğini anlattığından söz ediyor (Yılmaz, 2002:67-8). Son olarak, Yılmaz (2002:80-83), kalacak yer karşılığında bir tarikat lideriyle seks yapmak zorunda kaldığını iddia ediyor. Ben bu deneyimleri çok ilginç buluyo-

rum, çünkü böylesine dindar adamlar bir yandan hemcinsleriyle ilişkilerde bulunup, bir yandan da cemaate kutsal hizmet sunabiliyorlar. Bir başka araştırmanın konusu olarak, böyle dindar adamların kendilerini nasıl tasavvur ettiklerini anlamak ve cinsellikleriyle bağlantılı olarak iç dünyaları hakkında daha fazla fikir edinmek ilginç olurdu.

Bu erkeklerin her birinin cinsel rol tercihlerine daha yakından ve dikkatli bir bakış oldukça aydınlatıcıdır ve İslâm'ın, hemcinsle yönelik düşünce/davranışlar ve erkeklerin kendi kaderleri hakkındaki algıları üzerindeki etkisi (zlığı) açısından önemli açılımlar getirir. Kendilerini yalnızca *aktif* ya da *pasif* olarak tanımlayan erkeklerin (ki bu, hemcins yakınlaşmalarının geleneksel oluşumuna nasıl da uyduklarını gösterir) çevrelerindeki İslâmî öğretilerden etkilenmeye meyilli oldukları ve homoerotik olana karşı koymaktaki 'yetersizlikleri'ne ilişkin daha fazla sıkıntı yaşayabildikleri ve ahrette cezalandırılmayı bekledikleri görülüyor. Diğer taraftan, şurası açık ki, yalnızca cinsellikleri konusunda değil, dinselliklerine genel bakışlarında da daha serbest görüşlere sahip olduğu görülenler, yeni bir olgu olan, kendilerini 'gay' olarak tanımlayan erkeklerdir. Gay kimliğini benimsemek, yalnızca Türkiye toplumunda çok yaygın olan ayıplamalardan kurtulmaya ve kişisel özgürlüklere dönük bir tutku değil; daha çok, diğer erkeklerle dair değişen bir 'erotik öznelliğe' işaret ediyor. Gay olmak, kişiyi genel cinsel kültürden azat kılıyor ve böylece erotik sınırları, daha önce mümkün olabileceğini düşünmedikleri biçimde genişletiyor. Cinsel yönelimini tanımlamakla birlikte, gay olmak, erkekleri, hem erkeklerin hem de kadınların uymak üzere toplumsallaştırıldıkları genel kabul gören buyruklarla sınırlamayan alternatif bir yaşam tarzı sunuyor. Bir diğer deyişle, gay kimliklerinin uyarlanması ve benimsemesiyle bazı Türkiyeli erkekler, önceden kendilerine açık olmayan bir yaşamı gözlerinde canlandırıp yaşayabiliyorlar. Sohbetler gösteriyor ki bu erkekler, geleneksel söylemlerin, bu söylemleri sorgulayan ve sonuçta önemsiz sayan şekillerde yeniden biçimlendirilişini ifşa eden öznellikleri dile getiriyorlar. Böylece, kanıksananların doğruluğunu sorgulama yetenekleri sayesinde bu (gay) erkekler, farklı

düşünebiliyor ve yaşamlarını başka şekillerde düzenleyebileceklerinin farkına varıyorlar; bu suretle homoerotik olana teslim olmak, düşünüldüğü kadar rahatsız edici olmuyor, çünkü İslâmî söylemler az çok önemsiz hale geliyor ya da etkin biçimde direnilen ve/ya yeniden uyarlanan baskı kaynaklarına dönüşüyor. Bu erkekler yakın çevrelerinde onlara dayatılan denetleme biçimlerini değerlendirmelerine ve müzakere etmelerine olanak veren yeni faydacı stratejiler ve değişen inanç sistemleri geliştiriyorlar.

DİPNOTLAR

¹ İngilizce orijinali "Negotiating Islam and Same-Sex Liaisons in Turkey", *Canadian Lesbian Gay Society Association, Manitoba Üniversitesi, Winnipeg, Kanada için 1 Haziran 2004'te sunulmuştur. Türkçeye Öner Ceylan tarafından çevrilmiştir.*

² Hedef, etnografik bir çalışmayla, toplumsal cinsiyet yüklü 'dil'in bu erkeklerin kendileri hakkındaki fikirlerinde nasıl dolaşıma girdiğini ve ayrıca nasıl bir arzu dili sağladığını araştırmaktı. Katılımcılarla ortalama 90 dakika boyunca Türkçe olarak Türkiye'de görüldü.

³ Burada, 'cinsel rol', toplumsal cinsiyete değil, cinsel edimlerde takınılan role işaret eder.

⁴ Aktif ve pasif sözcükleri, anal cinsel ilişkide giren ve girilen anlamında kullanılmıştır.

⁵ Hekma (2002) Hollanda toplumunda son zamanlarda Türkiye ve Fas kökenli genç erkek ve kadınları, İslâm'ı ve Kuran'ı yeniden keşfetmeye ve dinî yükümlülüklerini yerine getirmeye yönlendiren ve eşcinsellere saldırmaya meyilli hale getiren, 'giderek artan bir grup bilinci'nden söz ediyor. Ayrıca eşcinsellik aleyhinde açıklamalarda bulunan ve "bir kitabında Avrupalıların köpek ya da domuzlardan da aşağı olduğu, çünkü hiç değilse bu hayvanların hemcins evliliklerini bilmediğini belirten" imam El Mumni'den bahsediyor. (Hekma, 2002:241).

⁶ Jamal (2001:9), Müslüman toplumlarda, Batı'da anlaşıldığı şekliyle 'eşcinsel' kavramının olmadığına işaret ediyor. Terim, hemcinsler arası etkinliği tam olarak temsil etmiyor; bu yüzden, bunun yerine 'hemcins cinselliği' ifadesini kullanıyor. Bu makalenin amaçları için, 'eşcinsellik' ve 'hemcins cinselliği' birbirinin yerine kullanılmıştır. Türkiye'de 'eşcinsellik' ya da 'homoseksüellik' teriminin Türkçeye geçmiş olması da dikkate değer.

⁷ Tipik bir cezalandırma öyküsü olan Lût hikâyesinin Kuran'daki yorumu için bkz. Jamal (2001).

KAYNAKÇA

AbuKhalil, As'ad. 1997. "Arap Dünyası'ndaki Toplumsal Cinsiyet Sınırları ve Cinsel Kategoriler" [Gender Boundaries and Sexual Categories in the Arab World]

Feminist Meseleler Dergisi [Feminist Issues] 15(1-2): 91-104.

Adam, Barry.1985. "Yaş, Yapı ve Cinsellik" [Age, Structure, and Sexuality]

Eşcinsellik Dergisi [Journal of Homosexuality], 11, 3/4: 19-33.

Adam, Barry. 1993. "Nikaragua'da: bir Gey Dünyası olmadan Eşcinsellik"

[In Nicaragua: Homosexuality without a Gay World] *Eşcinsellik Dergisi* [Journal of Homosexuality], 24(3/4): 171-181.

Adam, Barry. 2001. "Küreselleşme ve Gey ve Lezbiyen Cemaatlerinin Seferberliği" ["Globalization and the Mobilization of Gay and Lesbian Communities"], *Küreselleşme ve Toplumsal Hareketler* [Globalization and Social Movements], editörler: P. Hamel, H. Lustiger-Thaler, J. Nederveen Pieterse, and S. Roseneil. New York: St Martin's/Palgrave Yayınları, sayfalar: 166-179.

Connell, R. W. 1998. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Ayrintı Yayınları

[(1987) *Power and Gender*. Stanford: Stanford Üniversitesi Yayınları].

Dunne, Bruce W. 1990. "Ortadoğu'da Eşcinsellik: Tarihi Araştırmalar için Bir Gündem"

[Homosexuality in the Middle East: An Agenda for Historical Research]

Üç aylık Arap Çalışmaları Dergisi [Arab Studies Quarterly]. 12(3 &4): 55-82.

Hekma, Gert. 2002. "İmamlar ve Eşcinsellik: Hollanda'da Gey-sonrası bir Tartışma" [Imams and Homosexuality: A Post-gay Debate in The Netherlands] *Cinsellikler Dergisi* [Sexualities], 5(2): 237-248.

Jamal, Amreen. 2001. "Lût'un Hikâyesi ve Kuran'ın Hemcins Cinselliğinin Ahlâkiliğini Algılayışı" [The Story of Lot and the Qur'an's Perceptions of the Morality of Same-Sex Sexuality]

Eşcinsellik Dergisi [Journal of Homosexuality], 41(1): 1-88.

Kandiyoti, Deniz. 1987. "Serbest Bırakılmış ama Özgürleşmemiş? Türkiye Örneği üzerine düşünceler" [Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case]

Feminist Çalışmalar [Feminist Studies], 13(2): 317-338.

Kippax, Susan & Smith, Gary. 2001. "Anal İlişki ve Erkekler Arası Sekste İktidar" [Anal Intercourse and Power in Sex Between Men] *Cinsellikler* [Sexualities], 4(4): 413-434.

Murray, Stephen. 2000. *Eşcinsellikler* [Homosexualities]. Chicago: University of Chicago Press.

Murray, Stephen & Roscoe, Will (editörler). 1997. *İslâmî Eşcinsellikler* [Islamic Homosexualities]. NY: New York University Press.

Parker, Richard. 1999. Ekvator'un Altında: Arzu Kültürleri, Erkek Eşcinselliği, ve Brezilya'da Ortaya Çıkan Eşcinsel Cemaatleri [Beneath the Equator: Cultures of Desire, Male Homosexuality, and Emerging Gay Communities in Brazil]. New York: Routledge.

Schild, Maarten. 1992. "İslâm", *Müslüman Toplumlarda Erkekler Arasındaki Cinsellik ve Erotizm* [Sexuality and Eroticism among Males in Moslem Societies], editörler: Arno Schmitt ve Jehoeda Sofer. NY: Harrington Park Press, sayfalar: 179-187.

Tapınç, Hüseyin. 1992. "Erkeksilik, Kadınsılık ve Türkiye'de Erkek Eşcinselliği" [Masculinity, Femininity and Turkish Male Homosexuality]

Modern Eşcinsellikler [Modern Homosexualities], editör: Ken Plummer. London: Routledge, sayfalar: 39-49.

Wafer, Jim. 1997. "Muhammed ve Erkek Eşcinselliği" [Muhammad and Male Homosexuality] in *Islamic Homosexualities*, editörler: Stephen Murray ve Will Roscoe, NY: New York University Press, sayfalar: 87-96.

Yılmaz, Ali Kemal. 1998. *Erkek ve Kadında Eşcinsellik*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yılmaz, Devrim. 2002. *Bir Eşcinselin Sıradan Hikâyesi*. İstanbul: An Yayıncılık.

17 MAYIS GÜNÜ NEDEN ÖNEMLİ?

Rıza TÜRMEN

Milliyet Gazetesi yazarı, AİHM Eski Yargıcı

Bütün insan hakları sözleşmelerinde yer alan, ırk, renk, cinsellik, dil, din ayırımı yapılmaksızın herkesin insan haklarından eşit bir biçimde yararlanması, insanlık tarihinde çetin mücadeleler sonucunda kazanılan bir hak. Uzun yıllar değişik ırk, renk, din, dil ya da cinsel tercihlere sahip insanlar, hak sahibi sayılmamış ya da çoğunluğa göreli olarak daha az insan sayılmış. Her grup eşit haklara sahip olmak için ayrı mücadeleler vermiş. Zenciler, kadınlar, azınlıklar, eşcinseller. Oysa insan hakları, her insanın insan olduğu için sahip olduğu haklar. Bu hakların, çoğunluğa aykırı gelen düşünceler ya da yaşama biçimleri nedeni ile yitirilmemesi gerekir.

Toplumun bakışı

Öyle anlaşıyor ki, Türkiye’de cinsel ayrımcılık bütün şiddeti ile sürüyor. On dört yıldır hakemlik yapan bir futbol hakemi eşcinsel olduğu anlaşıncı, işini kaybediyor. Öte yandan tanınmış bir yazar, büyük bir ciddilikle, “Irak ve Afganistan’da sivil halkı kitleler halinde öldürenlerin çok önemli bir kısmının eşcinseller olduğunu” söylüyor.

Toplumun eşcinselliğe bakış açısı şöyle: Eşcinsellik “doğaya aykırı”. Eşcinseller, bizim gibi “normal” insanlar değil. O nedenle daha az hak sahibi. Onlar işten atılabilir, dövülebilir, hakaret edilebilir.

Eşcinsellerin hakları ile ilgili konuları birkaç başlık altında toplamak olanağı var.

- Eşcinsellerin şiddete karşı korunması ya da genel olarak yasalar karşısında eşitlik.
- İş bulmak, konut sahibi olmak, eğitim gibi alanlarda ayrımcılığın önlenmesi.
- İstediği kişi ile birlikte olabilme hakkının yasa tanınması. Bir çok Batı ülkesinde evliliğe izin verilmekte.

AİHM’nin kararları

AİHM’nin eşcinseller konusunda çok sayıda kararı var. İki eşcinselin İngiliz Deniz Kuvvetleri’nden ihracına ilişkin Smith ve Grady/İngiltere davasında, AİHM, cinsel konuların bireyin “özel

yaşamının en mahrem yanı” olduğunu belirtiyor. Bu alana yapılan müdahalelerin İnsan Hakları Sözleşmesi’nin özel yaşamın korunmasına ilişkin maddesini ihlal ettiği sonucuna varıyor. Ayrıca “bir heteroseksüel çoğunluğun homoseksüel bir azınlığa karşı önyargılı davranışlarının” sözleşmenin işkence ve kötü muameleyi yasaklayan maddesi kapsamına girebileceğini söylüyor.

Dudgeon/İngiltere, Norris/İrlanda, Modinos/Kıbrıs davaları, eşcinsel ilişkileri yasaklayan ulusal yasalarla ilgili. AİHM bütün bu davalarda ulusal yasaların sözleşmenin özel yaşamı ihlal ettiği sonucuna vardı. İlgili ülkeler bu kararlar sonucunda tazminat ödeyip yasalarını değiştirme yoluna gittiler. AİHM özel yaşamı, bir kimliğe sahip olma, kişiliği geliştirme ve kişisel ilişkiler kurma hakları olarak tanımlıyor.

Baczowski ve diğerleri/Polonya (2007) davasında, eşcinseller için eşitlik isteyen bir sivil toplum kuruluşunun Varşova’da yapmak istediği gösteri yürüyüşüne izin verilmiyor. AİHM bu davada, hem toplantı özgürlüğünün hem de ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin sözleşme maddesinin ihlal edildiğine karar verdi.

Amaç ve öneriler

17 Mayıs, Uluslararası Homofobi (eşcinsel düşmanlığı) Karşıtlığı Günü. 17 Mayıs 1992’de Dünya Sağlık Örgütü eşcinselliği “hastalıklar listesi”nden çıkarmaya karar verdi. 17 Mayıs gününün amacı eşcinsellere saygı gösterilmesini, ayrımcılığa son verilmesini öngören etkinliklerde bulunmak.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Hammerberg, Avrupa’da hâlâ insanların cinsel tercihleri nedeniyle ayrımcılığa uğradıklarına işaret ediyor. Ancak homofobik tutumların kendiliğinden ortadan kalkmayacağını, hükümetlerin bu konuda yasal ve diğer önlemleri almaları gerektiğini belirtiyor. Bunlar arasında, eşcinsellere karşı düşmanlık taşıyan söylemlerin suç sayılması önerisi de var.

Avrupa Konseyi üyesi olan Türkiye’nin de bu konuda gerekli duyarlılığa sahip olduğunu göstererek, eşcinsellere karşı düşmanlığı önleyecek, ayrımcılığa son verecek önlemleri alacağı beklenmeli. (18 Mayıs 2009, Milliyet)

HOMOFOBİ

Can DÜNDAR Milliyet Gazetesi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde eşcinselliğin suç olduğunu biliyor muydunuz? İngiliz sömürge döneminden kalan 80 yıllık ceza yasası, eşcinselliği suç kapsamına alıyor. Fasıl 154 Ceza Kanunu'nun 171 (a) maddesi "suçu" şu başlıkla tanımlıyor:

"Tabiat Kurallarına Aykırı Cinsi Münasebette Bulunmak..."

Cezası ne kadar? 3 yıl...

Yasada bu eylemin iki tarafın rızasıyla ve özel mekânlarda yapılmış olsa da suç kapsamında olduğu belirtiliyor.

Konuyu "Not Yet! (Henüz Değil!)" başlıklı bir belgeselle gündeme taşıyan Esra Ummak, Kıbrıs'taki eşcinsellerin hukuki, psikolojik, toplumsal durumlarını belgelerken sokaktaki adama da fikrini sormuş. Bir ikiye bölünmüşliğe dikkat çekiyor:

"Çoğu insan 'eşcinsellik' kelimesine bile tahammül edemiyor ama burada herkesin bildiği eşcinsel barları dolup taşıyor."

Güney Kıbrıs'ta da bir süre öncesine kadar aynı Ceza Yasası yürürlükteymiş. Ama bir eşcinselin açtığı davanın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından haklı bulunması ve Avrupa Konseyi'nin ultimatomu ile eşcinselliği suç sayan ceza yasası maddeleri kaldırılmış. Şimdi Kuzey'de de benzer bir mücadeleyi Homofobiye Karşı İnisiyatif Derneği yürütüyor.

* * *

Yarın, Homofobiye Karşı İnisiyatif Günü... İnsanlık birçok önyargısını, korkusunu, nefretini aştı; ama bu en eski ve en köklü önyargısında hâlâ direniyor. Ceza yasaları, okul kitapları ayrımcılık kokuyor. "Farklı" cinsel tercih, sınıflarda, karakollarda, kırsalalarda, mahkemelerde, ekranlarda aşağılanıp hırpalanıyor. Gazetelerin sağlık sayfalarında eşcinselliğe hâlâ tedavi isteyen bir hastalık muamelesi yapılıyor. Ali Bulaç gibi bir entelektüel "Irak ve Afganistan'da sivil halkı katledenlerin önemli kısmının

eşcinsel olduğu" tezini ortaya atabiliyor.

Merkez Hakem Kurulu, eşcinsel raporuyla askerlikten muaf tutulan hakemi "Görev yapamaz" raporuyla kızığa çekebiliyor; haberi sızdırıp teşhir edebiliyor

Askerlik şubeleri, eşcinsellerden, "durum"larını "ilişki halinde" çekilmiş fotoğraflarla kanıtlamalarını istiyor; ülkenin en pornografik arşivi askeri bürokrasinin kasalarında birikiyor; ama bu tuhaf uygulamadan vazgeçilmiyor.

* * *

Öte yandan da Esra Ummak'ın da belirttiği gibi bir ikiye bölünmüşlük alttan alta yürüyor.

Toplum, eşcinselliğiyle ünlü şarkıcıları baş tacı ediyor; eşcinsel sanatçıların sahne aldığı barları doldurmaktan, şarkılarını dinlemekten, romanlarını okumaktan, kostümlerini giymekten, filmlerini izlemekten keyif alıyor. İnternette eşcinsel siteler büyük ilgi görüyor; gece kaldırımlarında da tercih değişmiyor. Bu gizli dürtü, stadyumlarda hakemlere en yüksek perdeden küfrederek bastırılıyor; ya da eşcinseller her vesileyle aşağılanarak... hatta katliamcılıkla suçlanarak...

* * *

Ama işler de ağır ağır değişiyor.

Mesela basın, uzun yıllar homofobinin bayrağı olarak işlev görmüşken, Milliyet'in son birkaç günde gösterdiği ilkeli ve cesur tavır, bu son ve en köklü ayrımcılığın da insanlık tarihinin çöp sepetini boylamak üzere olduğunu kanıtlıyor. "Henüz değil" mi sanıyorsunuz?

Yanılıyorsunuz. (16 Mayıs 2009, Milliyet)

‘EŞCİNSELİ ELEŞTİRME HAKKI’

Oral ÇALIŞLAR Radikal Gazetesi

Ali Bulaç, bir süredir ‘eşcinsellik’ konusundaki ‘tutucu’ çıkışlarıyla dikkat çekiyor. Önce Afganistan’da toplu katliam yapan ABD askerlerinin çoğunun eşcinsel olduğu tezini ortaya attı. Hangi bilgiye dayanıyordu, öğrenemedik. Önceki gün de CNN Türk’te Reha Muhtar’ın programında ilginç bir ‘düşünce özgürlüğü’ iddiasıyla, eşcinsellik konusunda geleneksel tutucu yargılarını sürdürdü.

Bulaç, “Onların eşcinsel olma hakları varsa, benim de onların tercihlerini eleştirme hakkım vardır” dedi. Çok masum ve bir hak savunması gibi gözükken bu sözleri duyunca, eşcinsel olduğu ortaya çıkan hakemin başına gelenleri hatırladım.

Eşcinsellerin kendi kimlikleriyle toplum içinde yaşayabilmeleri, temel insan hakları mücadelesinden birisi. Totaliter, otoriter ülkelerde eşcinsellere yaşama hakkı yok gibidir. Hapse atılırlar, işkence görürler, idam edilirler, her türlü eziyetle yüz yüze gelirler.

Eşcinsel düşmanlığı, dünyada çok yaygındır. Bu düşmanlık eşcinsellere hayatı zehir eder. Son yıllarda gelişmiş Batı ülkelerinde en temel insan hakları mücadelesinden birisi eşcinsellere yönelik toplumsal ve kamusal baskıyı ortadan kaldırmak mücadelesidir. Bu alanda belli bir ilerleme sağlandığı da inkâr edilemez.

Türkiye’de soldaki ve sağdaki ‘tutucu’ kesimlerin davranışlarına baktığımızda eşcinsellere düşmanlık konusunda tam bir mutabakat içinde olduklarını söyleyebiliriz.. Homofobi, yani eşcinselliğe düşmanlık Türkiye’deki gericiğin temel özelliklerinden birisidir diyebiliriz. Bu gericilik, muhafazakâr kesimde de yaygın, sol kesimlerde de.

Eşcinselleri ‘hasta’, ‘toplum dışına itilmesi gereken yaratıklar’ olarak gören bu ilkel düşence,

aynı zamanda ilginç bir paradoksu da içinde barındırır. Futbol sahalarında ‘ib.. hakem’ diye bağırın fanatik maço seyirci, o maçtan çıkıp bir eşcinsel sanatçının konserine gidip orada da coşabilir, kendinden geçebilir. Eşcinsellik bir yandan aşağılanır ve dışlanırken, bir yandan da eşcinsel sanatçılarımız toplumun baş tacı edilir.

Eşcinsellik, ülkemizde yasak gibidir, asıl olarak da tabudur. Eşcinseller kendilerini cinsel tercihleri konusunda gizlemek gerektiğini duyarlar. Çünkü bu tercihleri ortaya çıktığında dışlanmaktan, mesleki olarak itilip kakılmaktan çekinirler. Bu nedenle ikiyüzlü bir dünyada yaşamak zorunda kalırlar. Tabii bu ikiyüzlülük yalnız onların sorunu değildir, eşcinsel olmayanların da sorunudur.

Böyle bir ülkede Ali Bulaç’ın kalkıp ‘Benim de onları eleştirme hakkım var’ sözleri çok da masum bir özgürlük ifadesi olarak kabul edilemez. Eşcinselleri ‘eleştirme hakkı’ bu toplumda ne anlama gelir ve nasıl bir sonuç verebilir, az çok tahmin edebiliriz. Bu anlayışla zaten baskı altında tutulan, kimliklerini gizlemek zorunda kalan insanları bir kez daha baskı altına alacak bir yeni akım yaratmış olursunuz.

Modacı Cemil İpekçi, iddialarının yol açacağı sonuçlar konusunda Bulaç’ı uyardı. İpekçi özetle, “Eşcinseller üzerinde olağanüstü baskılar varken, ‘ben de onları eleştiririm’ demek çok masum değildir, bu baskıyı artırır, eşcinsellere yönelik zaten yoğun olan saldırganlığı kışkırtıcı bir etki yapar” dedi.

Ali Bulaç’ın ‘eleştiririm’ sözlerini başka alanlara uyguladığımızda ne kadar akıldışı olduğunu görebiliriz: “Birisi ben Kürtüm diyebilir, birisi ben Hristiyanım diyebilir, bunlar onun hakkıysa ben de onları Kürt ve Hristiyan oldukları için eleştirebilirim” diyebilirsiniz.

Eşcinsellik bir kimliktir. Sizin kimliğiniz ondan farklı olabilir. Nitekim dünyada heteroseksüeller, homoseksüellerden fazladır. Ancak eşcin-

seller baskı altındadır ve bu nedenle insanların ne kadarının eşcinsel olduğunu bilmek mümkün değildir.

Bugün 'Homofobiye Karşı İnisiyatif Günü'. Türkiye'de bir haftadır sürdürülen 'Homofobi Karşıtı Buluşma' etkinliklerinin bir bölümüne katılmak amacıyla Ankara'dayım. Bugün 'Homofobi Karşıtı' bir de yürüyüş var Ankara'da. Göstericiler saat 13.00'te Sıhhiye'de buluşuyor. Ülkemizin en 'öteki'si olarak yaşamak zorunda kalan eşcinsellere yönelik baskılara karşı çıkmanın bir insan hakları görevi olduğu inancındayım. Eşcinsellere düşmanlıkla demokrasi karşıtlığı arasında ciddi bir paralellik görüyorum.

Bir ülke ne kadar demokratikse eşcinseller de o ülkede görece daha rahat yaşayabiliyorlar. Türkiye'de de son yıllarda bu konuda bir ilerleme olduğunu söyleyebiliriz. Tabii henüz işin başında olduğunu unutmamalı.

Yasal alanda yapılacak çok şey olduğu gibi, toplumsal alanda daha çok şeyler yapılabileceği de bir ayrı gerçek...

Ali Bulaç'ın temsil ettiği ortalama 'tutuculuk' anlayışı, eşcinseller açısından bir tehdit olarak anlam kazanıyor. (17 Mayıs 2009, Radikal)

BASIN - HOMOFOBİ KARŞITI BULUŞMA HABER VE YAZILARINDAN SEÇMELER

Rıza Türmen – 17 Mayıs Günü neden önemli?

http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetayArsiv&ArticleID=1095956&Kategori=siyaset&b=17%20Mayis%20gunu%20neden%20onemli&AuthorID=198&a=Riza_Turmen&ver=69

Sevil Atasoy - Her şey teşvik edilebilir ama LGBTT olmak asla

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/11565291.asp>

Can Dündar – Homofobi

http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetayArsiv&ArticleID=1095387&Kategori=guncel&b=homofobi&AuthorID=75&a=Can_Dundar&ver=68

Oral Çalışlar - ‘Eşcinseli eleştirme hakkı’

<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalYazarYazisi&Date=17.05.2009&ArticleID=936249>

“Van’dan İstanbul’a Homofobi”

<http://en.habervesaire.com/haber/1441/>

<http://kultur.sabah.com.tr/dosya/dosya-6691.html>

<http://www.yasayananayasa.ankara.edu.tr/?entry=entry090511-191017>

<http://www.diyarbakirsanat.org/etkinlik.asp?type=3&id=934&r=27.05.2009+23%3A01%3A36>

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=11666824&indx=hur>

http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=24534

<http://beytepepostasi.blogspot.com/2009/05/homofobi-karstlar-beytepede-bulustu.html>

<http://tr.wordpress.com/tag/homofobi-karsiti-yuruyus/>

2009-05-11 BirGün <http://www.birgun.net> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=5063819>

2008-04-28 BirGün <http://www.birgun.net> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=2789826>

2009-04-11 BirGün <http://www.birgun.net> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=4936508>

2009-05-17 BirGün <http://www.birgun.net> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=5087604>

2009-05-18 BirGün <http://www.birgun.net> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=5091689>

<http://www.kizilbayrak.net/siyasal-guendem/haber/arsiv/2009/05/22/artikel/170/escinsel-kongre.html>

http://www.tutkuhaber.com/haber-7077_Toplumlarin-en-buyuk-hastaligi-olan-homologu-korumak-kollamak-size-mi-kaldi-.html

http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1358:kaos-gl-4-quluslararası-homofobi-karsiti-bulusmaqi-duzenliyor&catid=55:duyurular&Itemid=194

2009-05-20 SanatAlemi.net <http://sanatalemi.net> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=5099016>

2009-05-20 Taraf <http://www.taraf.com.tr> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=5097469>

2009-04-17 Bianet <http://www.bianet.org> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=4963435>

2009-04-17 Bianet <http://www.bianet.org> / <http://www.tumgazeteler.com/?a=4963434>

2006-05-15 Akşam [http://www.aksam.com.tr/yazar.asp?a=39900,10,134 /](http://www.aksam.com.tr/yazar.asp?a=39900,10,134/)

<http://www.tumgazeteler.com/?a=1498791>

<http://www.icimdekiayi.com/homofobiye-karsi-bulusuyoruz-1-17-mayis.html>

<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/114575-ankarada-300-kisi-homofobi-ve-transfobiye-karsi-yurudu>

<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/114576-ankaranin-ortasinda-escinseller-susmayacak-diye-bagirdim-cok-mutluyum>

<http://bianet.org/bianet/bianet/114395-nefret-succlarini-engellemek-icin-yasa-yetmez>

<http://bianet.org/bianet/bianet/114559-ahlakiniz-buysa-biz-ahlaksiziz>

<http://bianet.org/bianet/bianet/114560-homofobi-demokratim-diyen-herkesin-meselesi-olmali>

<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/114578-homofobi-karsiti-bulusma-katilimcisini-odtuye-almadilar>

<http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/113913-homofobi-ve-transfobi-karsitlari-alti-ilde-bulusacak>

<http://bianet.org/bianet/diger/114561-irkcilikle-mucadele-homofobiyle-mucadeleden-bagimsiz-yapilamaz>

<http://bianet.org/bianet/kadin/114577-hayir-hayir-demektir-otesi-tacizdir>

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=24183

<http://moreleskisehir.blogspot.com/2009/05/4-uluslararası-homofobi-karsiti-bulusma.html>

<http://nefretcinayetleriniduyuruyoruz.wordpress.com/tag/homofobi-karsiti-bulusma/>

<http://www.dokuzhukuku.org/Konferans-Kongre-Sempozyum/4-uluslararası-homofobi-karsiti-bulusma.html>

http://www.ayrintilihaber.com/news_detail.php?id=36224

<http://www.durde.org/makale/durde/homofobiye-kar%C5%9F%C4%B1-bulu%C5%9Fuyoruz>

<http://www.ambankara.um.dk/tr/menu/Haberler/15Mays2009TarihindeAnkaradaYaplan4UluslarArasHomofobiKartlToplantsnnAlKonferansndaBykeliJesperVahrBi.htm>

http://www.birgenclikhikayesi.com/main/index.php?page_id=138§ion_id=160&post_id=3022

http://www.birgenclikhikayesi.com/main/index.php?page_id=138§ion_id=160&post_id=3022

<http://www.hadigayri.com/index.php>

<http://www.piramidgl.blogspot.com/>

http://www.antihomofobi.org/antihomofobi_2009/maskesiz_parti

http://www.antihomofobi.org/antihomofobi_2009/may_day_parti

http://www.antihomofobi.org/antihomofobi_2009/kiyafet_balosu

<http://www.dokuzhukuku.org/Konferans-Kongre-Sempozyum/4-uluslararasi-homofobi-karsiti-bulusma.html>

<http://www.gruene-andersrum.at/>

<http://www.balgaymak.com/>

<http://www.kadinininsanhaklari.org/index.php>

<http://www.wwhr.org/>

www.transx.at

www.villa.at

http://forum.ciwcw.com/forum_posts.asp?TID=1457

<http://www.durde.org/makale/durde/4-homofobi-kar%C5%9F%C4%B1t%C4%B1-bulu%C5%9Fma-program%C4%B1>

<http://www.itusozluk.com/goster.php/homofobiye+kar%FE%FD+bulu%FEma>

<http://www.turnusol.biz/public/haber.aspx?id=4618&pid=38&haber=E%C5%9Fcin seller%2017%20May%C4%B1sta%20%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCk%20i%C3%A7in%20y%C3%BCr%C3%BCd%C3%BC...>

<http://www.gundelik.net/2009/05/17/homofobi-karsiti-bulusma-ahlakiniz-buysa-biz-ahlaksiz/>

<http://forum.bagimsizturkiye.net/showthread.php?p=305>

<http://www.odtuhaber.com/ReadNews.aspx?ID=399>

<http://www.soldem.net/Kadin/5556-HOMOFOBİ-KURESEL-MUCADELEDE-KURESEL-OLMALI.html>

HOMOFOBİYE KARŞI ÇAĞRI

Aşağıda imzası bulunan bizler, sizi homofobiye karşı durmaya

ve

Homofobi Karşıtı Buluşmalara katılmaya çağırıyoruz.

Homofobiye Karşı Buluşuyoruz!

Kaos Gey-Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği, her yıl 17 Mayıs haftasında, Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'yı organize ediyor.

Dünya Sağlık Örgütü'nün, eşcinselliği, hastalıklar listesinden çıkardığı güne işaret eden 17 Mayıs Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Günü, cinsiyet kimliği veya cinsel yönelimlerle ilgili tüm fiziksel, ahlaki veya sembolik şiddetlere karşı eylem ve karşı durma günüdür. İnsanların eşitliği için mücadele eden tüm girişimlere ilham ve destek vererek, hepsiyle koordinasyon içinde olmayı amaçlıyoruz.

Kaos GL Derneği on beş yıldır ayrımcılığa karşı eşcinsel bireylerin insan haklarının geliştirilmesi yönünde sosyal, kültürel ve akademik alanlarda etkinlikler düzenliyor. 2006 senesiyle birlikte de "Homofobiye Karşı Buluşma" etkinliklerini düzenliyor.

Homofobiye Karşı Buluşma'da, çeşitli sosyal, politik, kültürel ve akademik alanlarda eşcinsellere yönelik homofobik tutum ve davranışlar ile maruz kalınan ayrımcılık yurtiçinden ve yurtdışından uzmanların, yazarların, sanatçıların, akademisyenlerin, politikacı ve gazetecilerin katılımıyla ele alınıyor.

Eşcinsel kadın ve erkeklerin, hayatın her alanında homofobik tutum ve davranışlarla karşı karşıya kaldıklarını, sırf cinsel yönelimlerinden dolayı ayrımcılığa maruz bırakıldıklarını biliyoruz. Homofobi probleminin sadece eşcinsellerin değil aynı zamanda heteroseksüel kadın ve erkeklerin de meselesi olduğu gerçeğinin bilincindeyiz.

Katılmaya çağırduğumuz Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma, Türkiye'deki Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender (LGBT) topluluğunun örgütlenme ve ifade hürriyetinin gelişmesi ve ayrımcılığa uğramaları yönünde önemli bir adım olmaktadır.

Eşcinsellerin ve heteroseksüellerin birlikte özgürleşeceği bir dünyaya dair düşüncelerin paylaşılacağı ve tartışılacağı Buluşma'ya sizleri de katılmaya davet ediyoruz.

ÇAĞRICI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ve KURUMLAR

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
İnsan Hakları Merkezi,

Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma
ve Uygulama Merkezi (KASAUM),

Ankara Üniversitesi Mülkiye İnsan Hakları Top-
luluğu (MİHT),

Ankara Üniversitesi Cinsel Yönelim Ayrımcılığına
Karşı Öğrenci Girişimi (CAKOG),

Ankara Üniversitesi Anti-Kapitalist Öğrenci Top-
luluğu,

Bilkent Üniversitesi Kardeşçe Yaşam ve Barış Ko-
mitesi (KYBK) Öğrenci Kulübü

Bilkent Üniversitesi Kültür ve İletişim Topluluğu

Ege Üniversitesi Psikolojik Danışma Topluluğu,

Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Topluluğu,

ODTÜ Kitap Topluluğu,

ODTÜ Sosyoloji Topluluğu,

ODTÜ Psikoloji Topluluğu

ODTÜ Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları
Topluluğu,

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Topluluğu

Amargi Kadın Kooperatifi,

Ankaralı Feministler,

AIDS Savaşım Derneği – HIV/AIDS STK Plat-
formu,

Bir Gençlik Hikâyesi Kampanyası,

Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği
(CETAD),

Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkları Önleme Der-
neği (Kadın Kapısı),

Eleştirel Psikoloji Topluluğu - Ankara

Filmmor

Hangar Kültür Sanat Derneği,

Helsinki Yurttaşlar Derneği,

İnsan Hakları Derneği (İHD) Genel Merkezi,

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı,

İstanbul Alternatif Tiyatrolar Platformu-Girişimi
(İATP-G)

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER)
Genel Merkezi,

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER)
Ankara Şubesi,

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler,

Karahaber Video Eylem Atölyesi,

Nor Zartonk Platformu,

Pozitif Yaşam Derneği,

Sivil Toplumu Geliştirme Merkezi Derneği (STGM),

Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi (SOGEP)

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi

Van Kadın Derneği (VAKAD)

Yüzleşme Derneği

LGBTT Hakları Platformu

İzmir Siyah Pembe Üçgen Derneği

Lambdaistanbul LGBTT Derneği,

MorEl Eskişehir LGBTT Oluşumu,

Pembe Hayat LGBTT Derneği,

Piramid LGBTT Diyarbakır Oluşumu,

Kaos GL Derneği

Kaos GL Dergisi

Kaos Genç

Homofobiye Karşı İnisiyatif – Kıbrıs

ÇAĞRICILAR

Adem Arkadaş, Adnan Yıldız, Aija Salo, Akın Atauz, Akif Kurtuluş, Aksu Bora, Aleksandar Andreev, Ali Baydaş, Ali Erol, Ali Özbaş, Ali Rıza Taşkale, Alper Akyüz, André van Houwelingen, Anette Trettebergstuen, Anja Meulenbelt, Anna-Maria Sörberg, Anne Ross Solberg, Artunç Berkay Yavuz, Asbjorn Jorgensen, Aslı Doğan, Atıl Ulaş Cüce, Atilla Atçı, Ayça Örer, Ayçin Civan, Ayçin Şan, Aydan Akas, Aygen Tümer, Aykan Erdemir, Aykan Safoğlu, Aysun Sayın, Ayşe Düzkan, Ayşe Erbil, Ayşe Gül Altınay, Ayşe Karabat, Ayşegül Arıkan, Ayten Alkan, Barbaros şansal, Barış Sulu, Baskın Oran, Batur Özdiñç, Bawer Çakır, Beate Katharina Seiferth, Begüm Topbaşlı, Belgin Çelik, Berfin Emre, Bettina Frese, Birol Dinçel, Börje Vestlund, Buket Korkmaz, Burak Karacan, Burcu Ersoy, Buse Kılıçkaya, Bülent Atamer, Bülent Danişoğlu, Canan Dağ, Carina Martenson, Celal Deniz, Cem Altıparmak, Ceren İşat, Ceren Şahin, Cihan Ertan, Cuma Özdemir, Çiğdem Şimşek, Damla Çimen, Dan Ghattas, Deniz Deniz, Devrim Sezer, Dicle Çakmak, Diego Mel-lado, Duygu Poyraz, Ekin Özaksoy, Ekmelel Çizmecioğlu, Emel Ataktürk, Emel Uzun, Emek Çaylı Rahte, Emine Bozkurt, Emine Özkaya, Emir Birant, Emre İslamoğlu, Erdal Matur, Erdal Partog, Erden Kosova, Erinc Seymen, Esen Ezgi Taşcıoğlu, Esra Koç, Esmeray, Esra Çınar, Fatih Özgüven, Fatma Hacıoğlu, Fatma Nevin Vargün, Feray Salman, F. Mutlu Binark, Fırat Söyle, Gamze Göker, Gert Hekma, Gökdağ Göktepe, Gönül Arslan, Göze Orhon, Gülbanu Altunok, Gülhan Saraçaydın, Gülkan Ahıska, Gülnur Acar Savran, Gülsüm Depeli, Gün Zileli, Güner Kuban, Güzin Yamaner, Hakan Ataman, Hale Bolak Boratav, Hande Öğü, Hande Şarman, Hatice Caner, Hayriye Elbi, Hervé Caldo, Hrant Kasparyan, Hülya Başdoğan, Hülya Gülbahar, Hülya Uğur Tanrıöver, Inge-Lise Paulsen, Işıl Özgentürk, Işıl Ünal, İbrahim Bingöl, İlker Dalgı, İlknur Üstün, İnci Birincioğlu, İpek İpekçioğlu, İsmail Alacaoğlu, İsmail Kavcı, Jakov Causevic, Jenny Sundén, Jeremy Pine, John Fisher, Jon Martin Larsen, Julia Ehr, Juliano Cano Nieto, Karen Busby, Kemal Örd, Kerem Altıparmak, Kutluğ Ataman, Kürşad Kızıltuğ, Kürşad Kahramanoğlu,

Lale Mansur, Levent Korkut, L. Doğan Tılıç, Mahmut Şefik Nil, Martin Christensen, Marit Östberg, Melek Özman, Mehmet Atak, Mehmet Bilal Dede, Mehveş Bingöllü, Melek Göregenli, Mete K. Kaynar, Michael Cashman, Michael Upton, Mine Gencil Bek, Mithat Sancar, Muhtar Çokar, Murad Yüksel, Murat Cömert, Murat Çelikkan, Murat Çınar, Murat Özpamuk, Murathan Mungan, Murat Paker, Mustafa Uluk, Müge İplikçi, Müzeyyen Nergiz, Naim Dilmener, Nadide Kurul, Nalan Özdemir, Nazik Işık, Neriman Polat, Nesrin Algan, Nesrin Yetkin, Nevzat Kaya, Nil Mutluer, Nil Perçinler, Nilgün Toker, Nilgün Yurdalan, Nurhayat Kemerli, Nüket Paksoy Erbaydar, Oktay İnce, Onur Kapıkıran, Onur Poyraz, Oral Çalışlar, Osman Elbek, Oya Aydın, Ozan Fertil, Ömer Sezer, Ömer Türkeş, Ören Altırmışyedioğlu, Özlem Altıparmak, Özge Savaş, Özlem Atik, Özlem Çolak, Özlem Oruç, Pınar İlkaracan, Pınar Selek, Ragıp Zık, Remzi Altunpolat, Salih

Canova, Sebahat Tuncel, Seda Saluk, Selay Tunç, Selçuk Candansayar, Selen Doğan, Selen Şimşek, Selim Badur, Selin Berghan, Sema Kılıçer, Semih Varol, Senem Doğanoglu, Serap Akçura, Serhat Aydın, Sera Can, Serhat Ölçer, Serpil Sancar, Serra Ciliv, Sevgi Binbir, Sevil Atasoy, Sevil Yüksel, Sevim Erol, Simten Coşar, Sinan Sinem Göknur, Sinem Kuzucan, Sude Dönmez, Süreyya Evren, Şahika Yüksel, Şanar Yurdatapan, Şehmus Ay, Şenol Cemal, Şevki Sözen, Tarık Kaynar, Tayfun Atay, Tuba Çakır, Tuğçe Canbolat, Tuğrul Erbaydar, Tuğrul Eryılmaz, Turgut Tarhanlı, Tülay Aktemir, Ufuk Uras, Uğur Alper, Uğur Çetin, Uğur Yüksel, Umut Güner, Umut Karasu, Utku Kalı, Ülkü Songül, Vladimir Veljkovic, Yakın Ertürk, Yasemin Mert, Yasemin Temizarabacı, Yasemin Öz, Yıldırım Türker, Yıldız Tokman, Yusuf Eradam, Zehra F. Kabasakal Arat, Zeynep Dinçer, Zeynep Sarıaslan

Homofobiye hayır!

Eşcinsellerin Kurtuluşu Heteroseksüelleri de Özgürleştirecektir.

HER

48

SAATTE
BİR EŞCİNSEL
HOMOFOBİYLE
BAĞLANTILI
ŞİDDETE
MARUZ KALARAK
ÖLDÜRÜLÜYOR.

**KABUL ET
YA DA ETME
EŞCİNSELLER
HER YERDE**

Eşcinsel
ve transseksüel
kanlarıyla
kirlenmiş
**AHLAKINIZ
BATSIN!**

Iran'da
eşcinsel ilişkide
bulundukları gerekçesiyle
Mahmud Asgari
ve Ayaz Marhoni,
228 kere kırbaçlanıp
büyük bir kalabalığın önünde
asılarak idam
edildiler...

**Ayşe
Fatma'yı
seviyor!**

**SUSMA
HAYKIR
EŞCİNSELLER
VARDIR!**

**TRAVESTİ
VE TRANSSEKSÜELLER
VARDIR
ALİŞİN!**

**NE SUÇ,
NE GÜNAH,
NE HASTALIK...
YAŞASIN
EŞCİNSEL
AŞK!**

**HORMONLU
DOMATES
YEMİYİN!
HOMOSEKSÜEL
OLURSUNUZ...**
ERMAN TOROĞLU

**Ahmet
Mehmet'i
seviyor!**

**CİNSEL YÖNELİM
FIRIMCILIĞINI
SON**

1 Mayıs'ta
travestilerin üstlerinin,
kadın polisler tarafından
'eldiven takılarak'
aranması
homofobinin
bir yansıması değil mi?

**Eşcinsel ve Travesti
Cinayetleri
Politiktir**

**TEŞHİRCİ DEĞİL
TRAVESTİYİZ**

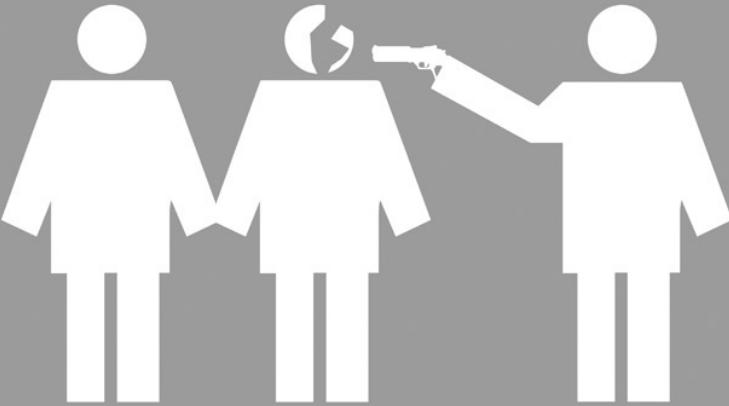
**OKULDA
İSTE MECLİSTE
SOKAKTA
EŞCİNSELLER
HER YERDE!**

ÇÜRÜK DEĞİL

eşcinsel

Homofobi öldürür!

Homofobi öldürür !

Eşcinsellerin Kurtuluşu Heteroseksüelleri de Özgürleştirecektir!

